

KÜRESEL ASKERÎ TARİH

1775'ten Günümüze

YEDİTEPE

JEREMY BLACK

ÇEVİRİ OĞUZHAN DURSUN

KÜRESEL ASKERÎ TARİH

1775'ten Günümüze

KÜRESEL ASKERİ TARİH
1775'TEN GÜNÜMÜZE
JEREMY BLACK

Kitabın Orijinal Adı:
Introduction to Global Military History 1775 to the Present Day
© 2018, Jeremy Black
Bu kitabın Türkçe yayın hakları AnatoliaLit Ajans aracılığıyla Yeditepe Yayınevi'ne aittir.

Genel Yayın Yönetmeni
Sahure Ergüzel

Çeviri
Oğuzhan Dursun

Editör
Sahure Ergüzel

©Yeditepe Yayınevi
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika No: 49829

ISBN: 978-625-8260-07-6
Yeditepe Yayınevi: 614
Araştırma-İnceleme: 461

1. Baskı: Şubat 2023

Sayfa Düzeni
Deniz Tugay

Kapak Tasarımı
Ömer Faruk Yıldız

Baskı-Cilt
MEGA BASIM YAYIN SAN. TİC. A.Ş.
Cihangir Mahallesi Güvercin Caddesi No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok 34310 Haramidere, İstanbul Türkiye
Tel:+90 (212) 412 1700 (Sertifika No: 44452)

YEDİTEPE YAYINEVİ
Çatalçeşme Sok. No: 52/1 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78
www.yeditepeyayinevi.com / bilgi@yeditepeyayinevi.com

KÜRESEL ASKERÎ TARİH

1775'ten Günümüze

JEREMY BLACK

YEDİTEPE

JEREMY BLACK

Cambridge Üniversitesi'nde lisans, Oxford Üniversitesi'nde lisansüstü eğitimini tamamladı. Kıta Avrupası, Kuzey Amerika ve Avustralya'da dersler veren Black, halihazırda Exeter Üniversitesi'nde tarih profesörü olarak görev yapıyor. Birleşik Krallık tarihi, modern savaş tarihi ve uluslararası ilişkiler üzerine yüzden fazla kitap kaleme alan yazar, çağımızın en üretken tarihçilerinden biri olarak anılıyor. Elinizdeki kitabın yanı sıra yazarın dilimize tercüme edilen başlıca eserleri: Savaş ve Teknoloji (Doruk Yayınları, 2019); Kısa İngiltere Tarihi (Say Yayınları, 2018); Efsane Komutanlar ve Zaferleri (Timaş Yayınları, 2014); Savaş ve Dünya: Askeri Güç ve Dünyanın Kaderi 1450–200 (Dost Kitabevi, 2009); Bütün Zamanların Yetmiş Büyük Savaşı (Oğlak Yayıncılık, 2006); Neden Savaşıyoruz (Güncel Yayıncılık, 2005); Top, Tüfek ve Süngü: Yeniçağ'da Savaş Sanatı (Kitap Yayınevi, 2003); Dretnot, Tank ve Uçak (Kitap Yayınevi, 2003).

OĞUZHAN DURSUN

Boğaziçi Üniversitesi Tarih bölümünde lisans, Galatasaray Üniversitesi, Stratejik İletişim Yönetimi ve Kadir Has Üniversitesi Sinema&TV bölümlerinde yüksek lisans eğitimi aldı. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nde ise "Türkiye Cumhuriyeti'nde 20. yüzyılın ikinci yarısında toplumsal değişimin korku duygusu üzerinden film örneklemiyle incelenmesi" üzerine yazdığı tez ile doktora eğitimini tamamladı. Al Jazeera Türk ve tvnet'te editör olarak çalıştı. 2013'ten bu yana birkaç kısa filmin yönetmenliğini yürütürken birçok edebiyat dergisinde öykü, deneme ve eleştirileri yayınlandı. İsimli ve isimsiz çeviriler yaptı.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR **13**
KISALTMALAR **15**
ÇEVİRMENİN NOTU **17**
BAŞLARKEN **19**

BİRİNCİ BÖLÜM
ON SEKİZİNCİ YÜZYILDA SAVAŞ DÜNYASI

Giriş 23
Önemi Değerlendirmek 24
Yayımlama ve Deneyimleme 26
Değerlendirme Görevleri 28
Deniz Gücü 29
Kuvvet İntikali 35
Sonuçlar ve Seçimler 36
Batı ve Dünyanın Geri Kalanı 40
Amerikan Bağımsızlık Savaşı (1775–83) 44
Amerika Birleşik Devletleri ve Yerli Amerikalılar Arasındaki Savaş 45
Fransız Devrimi Öncesi Avrupa 46
Fransız Devrim Savaşları (1792–99) 50
Napolyon'un Yükselişi 54
1780'ler ve 1790'larda Asya'daki Çatışmalar 55
Sonuç 58

İKİNCİ BÖLÜM
İMPARATORLUKLARIN YÜKSELİŞİ VE ÇÖKÜŞÜ, 1800-1830

Giriş 61
Britanya'nın Yükselişi 62
Napolyon 65
1812 Savaşı 72
Latin Amerika Bağımsızlık Savaşları 75
Napolyon Sonrası Avrupa 78
Başka Yerlerdeki Gelişmeler 80
Sonuç 84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DEVLETLER BİÇİMLENİYOR, 1830-80

Giriş 87
Çatışmanın Amaçları 88
Teknolojinin Etkisi 89
Taiping Ayaklanması 92
Amerikan İç Savaşı, 1861-65 94
Alman Birleşme Savaşları 100
Latin Amerika 103
Sonuç 105

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İMPARATORLUKLARIN İNŞASI, 1830–1913

Giriş 109
Batı Emperyalizmi 109
Amerikan Genişlemesi 118
Deniz Gücü 122
Batılı Olmayan Devletler 124
Doğu Asya 131
1789–1913 Arasını Yeniden Düşünmek 137

BEŞİNCİ BÖLÜM
I. DÜNYA SAVAŞI, 1914-1918

Giriş 147
Arka Plan 147
İlk Çatışmalar 151
Avrupa'da Savaş 152
Avrupa Dışında Savaş 160
Sonuç 167

ALTINCI BÖLÜM
İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA

Giriş 169
Savaş Sonrası Çatışmalar 169
Çin'de İç Savaş 176
Batı'nın Ötesindeki Dünya 182

1930'larda Britanya İmparatorluğu 184
ABD 190
Donanmada Gelişmeler 190
Hava Gücü 191
Çin'deki Japonlar, 1931-41 194
İspanyol İç Savaşı, 1936-39 195
Almanların Yeniden Silahlanması 196
Sonuç 199

YEDİNCİ BÖLÜM
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI, 1939-1945

Giriş 201
İlk Harekât, 1939–41 202
Saldırıya Uğramış Sovyetler Birliği, 1941 208
Pasifik Savaşı, 1941–42 209
Mihver Saldırıları Durduruluyor, 1942 210
Atlantik Savaşı, 1939–45 216
Almanya Hırpalanıyor, 1943–44 217
D-Day ya da Normandiya Çıkarması, 1944 220
Almanya Yeniliyor, 1944–45 228
Japonya Yeniliyor, 1943–45 229
Hava Gücü, 1939-45 234
Savaş ve Toplum 238
Mihver İttifakı Neden Kaybetti? 241
Sonuç 244

SEKİZİNCİ BÖLÜM
DEKOLONİZASYON SAVAŞLARI

Giriş 247
1940'ların Sonları 247
Malay Buhranı 250
Hindiçin'deki Fransa 251
Cezayir'deki Fransa 254
Britanya ve Dekolonizasyon 258
Portekiz ve Dekolonizasyon 263
Afrika'da Bir Yerde 265
Sonuç 267

DOKUZUNCU BÖLÜM
SOĞUK SAVAŞ

Giriş 273
Çin İç Savaşı 1946–49 275
Kore Savaşı, 1950–53 278
Vietnam Savaşı 283
Avrupa'da İhtilaf 296
Kıyamete Doğru 302
Füzeler 308
Afgan Savaşı 314
Soğuk Savaş'ın Son Demleri 318
Sonuç 321

ONUNCU BÖLÜM
BATILI OLMAYAN GÜÇLER ARASINDAKİ SAVAŞLAR, 1945- 1990

Giriş 323
Sınır Savaşları 324
Nüfuz Savaşları 325
Güney Asya 326
Orta Doğu 328
Arap–İsrail Savaşları 331
Latin Amerika 342
Ayaklanmalar 346
Darbeler 353
Güç ve Devlet 355
Sonuç 357

ON BİRİNCİ BÖLÜM
1990'LARDA SAVAŞ

Giriş 359
Körfez Savaşı, 1990-91 361
Amerikan Operasyonları 365
Somali ve Haiti 366
Çeçenistan 370
Eski Sovyetler Birliği 371

Yugoslavya 372
Üçüncü Dünya Çatışmaları 375
Sonuç 377

ON İKİNCİ BÖLÜM
2000 VE 2010'LARDA SAVAŞ

Giriş 379
Terörizmle Savaş 379
Harbiye Devrimi 385
Harbiyede Devrim Girişimleri 391
Irak Savaşı 393
Afganistan Savaşı 398
Harcamalar 400
Afrika 404
Kamuoyu Baskıları 408
Suriye 411
Savaş ve Kargaşa 412
Sonuç 415

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SONUÇ

Giriş 419
Teknoloji 420
Dünyanın Geri Kalanına Karşı Batı 424
Amaca Uygunluk 426
Kültürel Yorumlar 427
Sonuç 429
KAYNAKLAR 431

Nadine Majaro ve Roger Pilgrim'e...

TEŞEKKÜR

Kitabı değerlendiren yedi isimsiz okuyucunun tavsiyelerinden, Paul Mackenzie ile Rick Schneid'ın her bir bölüm için yaptığı yorumlardan ve Armstrong Starkey'nin, Tippecanoe Muharebesi hakkındaki tavsiyesinden çok faydalandım. En yardımsever editör olduğu için Moira Taylor'a ve redaksiyon aşamasındaki değerli yardımları için Alan Fidler'e teşekkür ederim. Bu kitaptaki fikirlerin bir kısmını geliştirme fırsatını 2004'te History Institute for Teachers, 2011'de Australian Defence Force Academy ve Australian Land Warfare Centre adlı araştırma merkezleri ile New South Wales, Ohio, Tasmania, Adelphi, High Point, William Paterson, Rutgers ve Roger Williams üniversitelerinin davetleri üzerine sunduğum konuşmalardan; 2004 yılında Virginia Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezinde gerçekleştirilen bir program ile Oxford Üniversitesi Sürekli Eğitim Bölümünün Yaz Okulu'nda verdiğim derslerden, Ohio Devlet Üniversitesi Mershon Center ve "Küresel Perspektiften Savaş Tarihi" hakkında düzenlenen konferanstan ve Centre de Cultura Contemporània de Barcelona'da yaptığım konuşmadan elde ettim. Bana kara barutla atış yapma fırsatı verdiği için Roger Burt'e teşekkür etmek isterim. Bu kitabı, dostum Oliver Colville'e ithaf etmek benim için büyük bir kıvanç.

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ASA	Avustralya Savaş Anıtı (AWM – Canberra, Australian War Memorial)
BM	Birleşmiş Milletler
HD	Harbiye Devrimi (RMA – Revolution in Military Affairs)
KHK	Kraliyet Hava Kuvvetleri, Birleşik Krallık (RAF – Royal Air Force)
NATO	Kuzey Atlantik Savunma Paktı (North Atlantic Treaty Organization)

ÇEVİRMENİN NOTU

Çevirmenin kitabın başına not düşmesi konusunda tatmin edici bir uzlaşının olmaması tuhaftır. Bu konuda yerleşmiş bir teamül de söz konusu değildir. Bazıları bu şerhi kitabın içeriğine bir müdahale olarak yorumlarken diğerleri çevirmenin hakkı olarak görüyor. Ben ikinci grup içindeyim zira tercüme salt bir teknik çevirmeden ibaret değildir. Bu noktada zanaattan ziyade bir sanattır, dolayısıyla özneldir. Burada, okuyacağınız metin hakkında birtakım notları aktarmak isterim.

Bu kitap, raflarda daha erken yerini alabilirdi ama yazarın ertesi yıl yayınladığı revizeyi dikkate alıp çeviriyi tekrar gözden geçirmek makul göründü. Bu ise süreyi bir miktar daha uzattı. Bu eklemelerde yazarın daha çok, aldığı eleştirilerle revizeler yaptığı, 2010'lar ile ilgili yeni bilgiler eklediğini belirtmek gerekiyor. Askerî tarihle ilgili özgün yahut çeviri eser sayısının çok az oluşu hepimizin malumudur. Dolayısıyla bu konu hakkında yapılacak her çeviri literatüre büyük bir katkıdır. Elinizdeki bu kitap da böylesi bir boşluğu doldurmak için tercüme edilmiştir.

Yazarın ele aldığı dönemlerde başvurmuş olduğu askerî teknik ve taktikler konusunda ayrıntılı tasvirleri ve gerekli müdahaleleri takdire şayandır. Güncel tartışmalar ışığında ele aldığı ve olaylar arasında yaptığı mukayeseler metni muadilleri arasında önemli bir konuma yerleştiriyor. Askerî tarihin; strateji, taktik, jeopolitik atmosfer ve benzerlikler ile harmanlanarak ilmek ilmek örülmüş olması altından kalkılması zor bir durum olmasına rağmen yazar burada derli toplu bir metin oluşturmayı başarmıştır. Eser, bu bahsedilen konularda önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Türkiye'deki literatür teamülüne uyan tercümanlar, Britain'ı İngiltere, British'i de İngiliz olarak çeviregelmişledir fakat bu tercümede bu teamüle uyulmamış, siyasi implikasyonları göz önünde bulundurularak Britain'ın çevirisi Britanya olarak yapılmış, İngiltere ise sadece bir idari bölge yahut coğrafya olarak ele alınmış, bu şekilde yazarın kullanmış olduğu kavramlara sadık kalınmıştır.

Yazarın kitabın başında ve bölüm girişlerinde sıkça yinelediği bir nokta dikkate şayandır. Kendisi, askerî tarihle ilgili yapılan çalışmaların çoğunun Batı/Avrupa merkezci bakış açısıyla yazılmasını eleştirerek bu kitapta bu şekilde bir yaklaşım sergilemeyeceğini taahhüt ediyor. Gelin görün ki kitabın tamamına bakıldığında, bu niyetin gerçekleştirilmesi bir yana, eleştirilen Batı/Avrupa merkezci bakış açısının en dikkat çekici örneklerinden biri sergileniyor.

Bu noktada, eserin temel olarak Beyaz Adam'ın öyküsünü tekrardan inşa ettiği ve bakış açısını buna göre şekillendirdiğini ifade etmek lazım. Zira ilgili bölümlerde Batılı güçlerin işgallerinin meşrulaştırılmasına dair birtakım yaklaşımlar da mevcut. Örneğin Hutular ve Tutsiler arasındaki soykırımlarda Belçika'nın rolünün nedense atlanmış olması yahut Vietnam'daki Fransız ve Amerikan müdahalesinin "haklı" nedenlere dayanmasına dair kurulan diskur dikkat çekicidir.

Kitabın genelinde Britanya ve ABD'ye dair eleştiriler bulmak pek mümkün görünmüyor. Bu iki devlet haricindeki her devlet, yazara göre, eksiklerle malül oldukları için rahatça eleştirilebilmiş. Benzer bir şekilde, olaylar ilkesel değil vaka üzerinden ele alınmış. Zira İrlanda Cumhuriyet Ordusu'ndan bahsedilen kısımda, konuya özel bir bölüm ayrılarak, dış mihrakların desteğinden dem vurulmuş ve IRA –biraz da öfkeyle- terörist bir örgüt olarak lanse edilmiştir. Aynı hassasiyet diğer devletlerle savaşan örgütler için gösterilmemiştir.

Bu sebeplerden dolayı, kitabın isminin Dünya Askerî Tarihi mi Küresel Askerî Tarih mi olması gerektiği konusunda yürüttüğümüz tartışma biraz vakit aldı. Yazarın iddia ettiğini gerçekleştirmekte pek de başarılı olamayışı ve Batı merkezci bakış açısıyla dünyayı ele alışı sebebiyle en nihayetinde *Küresel Askerî Tarih* isminin daha doğru olacağına kanaat getirdik. Tercümesi yapılan bu eserin okurda Türkçe bir lezzet bırakması temennisiyle...

Oğuzhan DURSUN

BAŞLARKEN

Savaş ve savaş hazırlıklarının modern dünyayı ne ölçüde şekillendirdiği, dikkatleri askerî başarının sebep, süreç ve sonuçlarına yönlendirmektedir. Bunun da ötesinde, ilk olarak nükleer silahlanmanın gölgesinde ve Soğuk Savaş'ın sonucunda beliren umutlar gibi savaşın demodeleşmesinin de faydasız olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu kitabın hem küresel bir inceleme olması hem de bir ders kitabı niteliği taşıması onun temel ilkelerini teşkil etmektedir. Birinci ilke bir dizi kavrayışı, ikincisi ise belli bir seviyede yorumlamayı gerektirmektedir. Bunlar bir araya geldiğinde yazar ve okur adına ciddi bir zorluk ortaya çıkar. Aynı zamanda, 21. yüzyılda henüz böyle bir çalışma yapılmadığından bu kitap okurlara yeni gelişmeler için büyük bir fırsat sunmaktadır. Bu gelişmeler yalnızca 1945'ten 1990'a kadar ABD ile Sovyetler Birliği arasında geçen ve uluslararası ilişkilere hâkim olan Soğuk Savaş ekseninde olmayıp 1990'dan sonra da ihtilaf ve çatışmaların ne boyutta gerçekleştiğine dairdir. Yine 1990'lar, 2000'ler ve 2010'larda -örneğin Somali, Afganistan, Irak ve Suriye'de- görülen asimetrik savaş göstergelerini araştırmak için daha önceki savaşları yeniden incelemenin ne ölçüde gerekli olduğunu da gün yüzüne çıkartmaktadır.

Bu yeniden inceleme ihtiyacı, ekseriyetle bu kitabın altında yatan temel entelektüel dürtüyü oluşturmaktadır. Bu çalışma, askerî tarihte belirgin bir önem hiyerarşisi olduğu ve büyük güçler arasındaki çatışmaya odaklanan bariz bir gelişim modeli olduğu düşüncesinden uzak durmaktadır. Aksine bu güçler ile diğerleri arasındaki ve aynı zamanda diğerlerinin de kendi arasındaki çatışmalarının önemine yoğunlaşmaktadır. Bunu yaparken de argümanları ulusların ve kronolojik sınırların ötesinde ele almaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada, Asya'daki gelişmeler hakkında, 40---hatta 20—yıl önce bu tür bir kitaptan beklenenden çok daha fazlası tartışılmaktadır. Uygun olan da budur çünkü bu kitapta ele alınan tüm dönem boyunca Çin'le birlikte ikinci sırada Hindistan sonrasında ABD dördüncü sırada gelen Endonezya'nın başını çektiği dünya nüfusunun büyük bir bölümü, özellikle yoğun nüfuslu olmaları bakımından, Doğu ve Güney Asya'da yaşamaktaydı. Bu nedenle onların Batı'nın askerî hâkimiyetinin apansız yükselişinin bir şekilde uysal kurbanları oldukları düşüncesini özellikle bir kenara bırakmalı ve onların askerî tarihlerine önem vermeliyiz. Nitekim Batı'nın askerî hâkimiyetinin doğası geçmişte olduğundan daha belirsiz, umulmadık ve kısa vadeli görünmektedir. 1860'ta Anglo-Fransız kuvvetleri, 1900'de de uluslararası gücün yaptığı gibi Çin'in başkenti Pekin'i işgal etmiş olsa da ülkenin genelini kontrol etme kabiliyetinden yoksundular. Hindistan'da ise Britanya yönetimi büyük ölçüde yerel toplulukların önemli bölümüyle iş birliğine bel bağlamış, ayrıca Hintli askerî birliklere sırtını dayamıştı.

Asya askerî tarihi bu yüzden Batı askerî tarihinin salt bir ilavesi olarak ya da bugünden 1920'lere bakıldığında sıkça yapıldığı gibi Batı'nın, Batı olmayan üzerindeki etkisinin bir veçhesi olarak ele alınmamaktadır. Bunun yerine, Asya'daki gelişmeleri dönemin ayrılmaz bir parçası olarak incelemeye yönelik bir gayret vardır. Bu da kısmen paralelliklere dikkat çekmeyi gerektirmektedir. Bu anlamda, 19. yüzyıldaki devlet kuruluşu ve buna karşı direnişin değerlendirildiği üçüncü bölümde, Avrupa ve ABD'deki gelişmelerle birlikte Çin'deki Taiping Ayaklanması'na da değinilmektedir.

Sömürgecilik (kolonyalizm) ve sömürgeciliğin sonlandırılmasının (dekolonizasyon) çoğunlukla iç içe geçen süreçlerine özel bir önem atfedilerek ele alınan Batılı ve Batılı olmayan güçler ile onların halkları arasındaki ilişki bu kitabın önemli temalardan birini oluşturmaktadır. Bu ilişkilerin ortaya çıkarılmasının yanı sıra Batılı olmayan güçlerdeki askerî gelişmelere ve onların kendi aralarındaki çatışmalara hak ettiği önemi vererek Avrupa merkezci olmamak için de kararlı bir çaba sergilenmektedir. Bu da zorunlu olarak askerî kabiliyet ve verimlilik hiyerarşisi kavramını terk etmeyi gerektirmektedir. Böylece çok çeşitli siyasi ortamların ve çelişen hedeflerin muhtelif doğası da açıkça ortaya çıkmaktadır. Yine de askerî sistemleri hem seçili bir dönemde hem de zaman içerisinde incelerken onları farklı bağlamlarda karşılaştırmak da zor olmaktadır.

Okuyucular bu temaların kitabın en ideal şekilde düzenlenmiş halini yansıtmadığını takdir edeceklerdir çünkü bölümler arasında ve bölümlerin kendi

içinde farklılaşan ağırlıklarının olması bir yana, kitabın en iyi şekilde nasıl bölümlere ayrılacağı ve konuların bölümlere nasıl en iyi şekilde tayin edileceğine dair sorunlar görmezden gelinemez. Bu sıkıntılar yokmuş gibi varsaymak aptalca olur. Bunun yerine, bir konuyu tartışırken onun en iyi biçimde nasıl düzenleneceğine ve irdeleneceğine dair farkındalıkla yaklaşmak değerli bir eğitim işlevi görür. Kitaptan bazı örnekler vermek gerekirse ki bunlar bütünü kapsamamaktadır: 19. yüzyılın geleneksel olmayan dönemlendirmesi ve ikinci ile üçüncü bölümlerin 1830'da ayrılıyor olması tartışmaya açıktır. Sekiz ve dokuzuncu bölümler arasındaki tematik bölünmede de durum aynıdır. Aslına bakılırsa, önceden ele alınan sömürgeciliğin sonlandırılması savaşları Soğuk Savaş ile yakından ilgilidir. Üstelik ABD'nin 1962'de doğrudan müdahale ettiği İkinci Vietnam Savaşı, en azından kökeninde bir sömürgeciliği sonlandırma savaşıydı. Fransa'nın mağlubiyetinin akabinde toplanan 1954 tarihli Cenevre Konferansı'nın yarım kalmış bir meselesiydi. Savaşların sınıflandırılması tartışma için daha uygun bir zemin sunmaktadır.

Askerî tarihin "savaş ve toplum" yaklaşımı ve bu hususta mevcut "kültürel dönüşüm" ışığında, özellikle toplumlarda ve kültürlerde savaşçılık mertebesi ile savaşın nedenlerini ve sonuçlarını tartışmak için kitapta sosyal, kültürel, politik ve ekonomik kaynakların doğası ile belirli bir bağlantı bulunmaktadır. Her milletin güç mücadelesinde kendini nasıl koruduğu, özellikle güvenlik beklentilerini nasıl karşıladığı, askerî gelişmeleri kavramakta önemli bir etkendir. Açıkça görülüyor ki kaynak (üniversitelerde kabul görme eğiliminde olan yaklaşım) ile savaşlar ve askerî boyut (askerî akademilerde kabul gören yaklaşım) arasında makul bir denge kurmak gerekmektedir. Bu ise kolay değildir. Eğer kimin neden savaştığı, kimin ne kadar ve niçin ödeme yaptığı askerî tarih için önemli ise savaşın nasıl sürdürüldüğü de unutulmamalıdır. Stratejik ve örgütsel kültürler anlamında mazlumlara karşı farklı tutumları vurgulayacak olursak "kültürel dönüşüm" askerî tarihte dikkat gerektiren bir konudur ve on üçüncü bölümde ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Bununla birlikte her aşamada unutulmamalıdır ki savaş askerî kabiliyetin merkezinde yer almaktadır, "savaş ve toplum" yaklaşımının da tartışmaya açık da olsa, savaş ile ilgili durumu tam yansıtmadığı, göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur.

Muharebe durağan olmaktan oldukça uzaktır. Halbuki savaş araçları, özellikle de silahlar ve çatışma bölgesine sevkiyat araçları büyük ölçüde değişiklik gösterirken insanları başarılı bir şekilde komuta etme ihtiyacının da müşterek

unsurlarına dikkat edilmelidir. Süreklilik, talim, deneyim, doktrin ile süregelen jeopolitik hedefler ve sorunlar gibi birçok etken tarafından temin edilmektedir.

Subayların bireysel kariyerleri de önemli bir ölçüde sürekliliği temsil etmekteydi. Ancak düşük rütbeli subaylar ve sıradan askerler sadece birkaç yıl görev yaptıklarından acemi birliklerinin sayısı azaltılmıştı. Eisenhower gibi istisnalar olsa da II. Dünya Savaşı'ndaki komutanların çoğu I. Dünya Savaşı'nda da görev yapmıştı. Örneğin, Britanya Genelkurmay Başkanı Alan Brooke, 1917'de Vimy Ridge'deki muharebede topçu bombardımanını planlamıştı.

Bu çalışmada, süreklilik farkındalığının yanı sıra savaşın kara, deniz ve en nihayetinde hava yönlerini birleştirmeye yönelik bir çaba görülmektedir. Bunlar genellikle ayrı kitaplar olarak veya kitapların içindeki ayrı bölümlerde ele alınmaktadır. Ne var ki böylesi bir yaklaşım; yaygın meselelerin, hedeflerin ve sorunların 2010'lu yıllarda farklı alanlardaki gelişmeleri nasıl etkilediğini ve muhtelif harekâtların rolünü gereği gibi açıklamamaktadır.

Savaşı tartışıyor olmamız, onun dehşetini akıldan çıkarmamıza neden olmamalıdır. Bu noktada, 22 Ocak 1813'teki [1812 Savaşı'nda] Frenchtown Muharebesi'nde Amerika'ya karşı kazanılan zafer esnasında ağır yaralanan Britanya 41. Piyade Birliği'nden Shadrach Byfield'ın yazdıklarına yer vermek faydalı olacaktır:

Ahırdayken, yaklaşık 11 ya da 12 yaşlarında, dizlerinin birinden yaralanmış bir delikanlı gördüm ve işittiklerim beni derinden sarstı. Küçük adam hem yarasının verdiği acıdan hem de ölen annesinin arkasından ağlıyor, asıl kendisinin ölmesi gerektiğini söylüyordu. Bu o kadar etkileyiciydi ki asla unutamadım. Britanya savaş gemilerinden birine mensup bir bahriyeliydi.[1]

1 Londra, Ulusal Ordu Müzesi, 1968–07–339–1, s. 14.

BİRİNCİ BÖLÜM
ON SEKİZİNCİ YÜZYILDA SAVAŞ DÜNYASI

Giriş

18. yüzyıl, küresel tarih açısından önemli bir dönemdi. Rusya bu yüzyılda büyük güçler arasına katılırken Birleşik Devletler özerk ve bağımsız bir birlik oldu. Çin ise Çinli olmayan halklar üzerindeki nüfuzunu artırdı. Babür (Hindistan) ve hatta Safevi (Fars/İran) imparatorlukları da bu yüzyılda yıkıldı. Oysa bu dönem hem askerî hem de diğer tarihçiler tarafından ancien régime (Fransız Devrimi öncesi dönemi niteleyen "eski rejim") olarak tartışılır, steryotipleştirilir ve büyük ölçüde göz ardı edilir. Böyle bir yaklaşım ilk olarak Batı dünyası üzerine odaklanmayı sağlar. İkinci olarak da bu dönemin, 1789'da Fransız Devrimi'nin patlak vermesiyle başlayan çağdan daha önemsiz olduğudur. Eğer itiraz edilecek olursa bu rivayet, 1775'te meydana gelen Amerikan Devrimi (Bağımsızlık Savaşı) ile başlayacak şekilde tanzim edilir fakat geri kalan hiçbir şeye dokunulmaz. Buna bağlı olarak da cari bir teleoloji (ereksellcilik), ulusçuluğa doğru kaçınılmaz bir ilerleme varsayımı, halkların çatışması ve savaşın sanayileşmesi söz konusu olur. Bunların her biri tek başına, hatta etkileşimlerinden ortaya çıkan bir etki ile daha tesirli görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında bir önceki çağ anakronik, bu çağın savaşı sınırlandırılmış, orduları yenilgiye ya da en azından ortadan kaldırılmaya mahkûm; emir komuta davranışları ve kültürleri ise süresini doldurmuş, askerlik mesleğinin kurallarına uymayan, köhne ve yenilenmeye hazır şekilde görünmektedir.

Ne var ki bu anlatım yetersizdir. Bu dönemde gerçekleşen çok önemli gelişmelerin yanı sıra son derece etkili ordulardan da bahsetmek mümkündür.

Üstelik bu açıklama ve teleoloji, dünya ölçeğinde ve ayrıca deniz savaşı söz konusu olduğunda sınırlı bir değere sahiptir. Kronoloji söz konusu olduğunda ise devrim öncesi 18. yüzyılı, ondan daha büyük sonuçları olan süregelen iki asrın arasına yerleştirmek yerine onu, hem Batı'nın göreceli konumunu belirleyen mücadeleler hem de "Hangi Batı?" ve "Hangi Doğu?" soruları açısından düşünmek gerekir.

Önemi Değerlendirmek

Nitekim bu sorunlar, araştırmacının bir konuyu açıkça ele alabilmek için nelere temas etmesi gerektiği, dolayısıyla da nelerin önemli olduğu meselesiyle ilgilidir. Belirli bir askerî yapıya — örneğin Büyük (II.) Friedrich (s. 1740–86) hâkimiyetindeki Prusya ordusuna — odaklanmak gelişim ve dolayısıyla da önemli olanın sadece bu olduğu yönünde davranmak kendini tekrar eden bir soruna yol açar. Oysa zafer öncelikle buna ilişkin kapasitenin altını çizer ve daha sonra bu gelişmeyi gözler önüne serer. Bu gibi döngüsel argümanlardan kaynaklanan ciddi kavramsal ve metodolojik sorunlar bir yana, bu sözde paradigma güçlerinin başarısızlıklarına yeteri kadar önem verilmediği de ortadadır. Yerel ve uluslararası siyasi ortamı yeterli düzeyde kavrama konusundaki isteksizlikte olduğu gibi mesela Prusya'nın 1761–62 veya 1778–79 yıllarında Avusturya'yı yenilgiye uğratma konusundaki tekrarlanan yeteneksizlikleri de buna örnek verilebilir. Bunun sonucu olarak hem Büyük Friederich'in savaşları hem de Fransız devrimcileri hakkındaki tartışmalar zayıf kalmaktadır.

Bu konu, okur ve yazarlar arasında kurulmuş ilgi alanı, kilit güçlerden oluşan küçük bir grup, onların bölümleri sırayla düzenlenmesi, birinden diğerine hareket eden askerî gelişmelerle ilgili tartışma gibi kavramsal bir meseleyle ilgilidir. Bu yaklaşım her zaman belli güçleri kandırırken ve önem verilmesi gerekenleri de çarpıtarak riske atar. Bu sadece entelektüel bir strateji değil, aynı zamanda akademik ayrımcılık, bir tarz ve kariyer uğruna her şeyi feda etme göstergesidir. Bunlar bazı konulara odaklanmayı destekleyip alternatifleri ihmal etmektedirler.

"Hangi Batı?" ve "Hangi Doğu?" soruları için teknolojik değişimler önemli değildir. Yine de silahlanmada ve silahların kullanımında bu dönemde büyük gelişmelerin olduğunu söylemek yerinde olur. Özellikle, ateşli silahların süngü montajlarındaki gelişmeler önemli bir değişimdir.1690'lar ile 1700'ler civarında Avrupa'da bu gerçekleştirilip, sonraları diğer yerlerde, Hindistan'ın

kuzeyinde ve özellikle de 18. yüzyılın sonlarına doğru kullanılmıştı. Farklı silah türlerinin aynı savaşta kullanıldığı 16 ve 17. yüzyıldaki Avrupası'nın daha önceki askerî devrimlerinden kaynaklanan birleşik silahlanma taktikleri, mücadele sırasında başarıyla icra edilen, savaşa teşebbüslü ve tatbikat odaklı el becerisi eğitiminden daha kolaydı. Tüfek, kargı, süvari ve top gibi bireysel askerî unsurların birbiriyle çelişen savaş karakteristikleri belli durumlarda farklı şekillerde kullanılıyor ve bu da koordinasyon konusundaki sorunları artıyordu. Ayrıca bu, karakteristikleri ve sorunları kavramış olan birçok general ve subayın da elini kolunu bağlıyor, savaşın zaferle sonuçlanıp sonuçlanmayacağını da etkiliyordu.

16. yüzyılın Hıristiyan Avrupası'nda baskın olan ve bir kısım askerin tüfek, bir kısmının da kargı taşıdığı tüfek-kargı kombinasyonu ile her askerin benzer şekilde ateşli silahlar monte edilmiş kasaturalar taşıdığı durumdan uzaklaşarak 1690'lar ve 1700'lerde atış gücü ve taktiksel koordinasyonun öne çıkması bakımından önemlidir. Yine bu zamanlarda, fitilli tüfekten çakmaklı tüfeğe geçiş de özellikle nemli ve rüzgârlı havalarda ateşleme gücünü iyileştirmekte ve süvari ile piyade taarruzlarına karşı güçlü bir savunma yapmayı kolaylaştırmaktadır. Bu gelişmeler, Batılı orduların gücünü barutlu silahlar konusundaki gelişmelerden daha çok artırdı. Bu şekilde özellikle Güneydoğu Avrupa ve Hindistan gibi yoksun bırakılmış ordular Batılı olmayan güçlerle savaşlarında Batı'ya üstünlük sağladı.

Wellington Dükü'nün 1815'teki Waterloo Zaferi hakkında belirttiği gibi, savaşlarda ne olduğunu tekrar değerlendirmek her zaman kolay değildir. Bu sebeple zaferin nedenlerini takdir etmek ve buna ilişkin askerî kararlılığa değer biçmek zordur. Savaşma özellikleri bakımından taktiksel düzenlemelerdeki kesinlik, askerin morali ve tecrübeden daha az önemlidir. Silahlanma düşünüldüğünde, ateşli silahların yaygın kullanımına sahip olunması ordular arasındaki kapasite farklarından daha önemsiz hale gelir. Yine de taktikler, birlik uyumu, tecrübe, liderlik ve ilgili faktörler sayesinde zaferi değerlendirirken pek çok şey elde edilebilmektedir.

Belli bir standardı izlemeyen ve belirli bir savaşa özel kullanılan taktikler en önemli olanlarıdır. Pozisyonun seçiminde ve topografyanın değerlendirilip anlaşılmasında kullanılan askerî yetenekler çok önemliydi. Bütün silahlar için avantajlı olan yamaçlar, toprak açısı hattı, özellikle süvarilerin ilerlemesini zorlaştıran toprağın yumuşaklığını da belirleyen topoğrafya ve bitki örtüsü birçok

unsuru etkilemekteydi. Bölgenin bu özelliklerini değerlendirmek yalnızca coğrafyadaki değişiklikler nedeniyle değil, aynı zamanda deniz savaşlarını etkileyen akıntılar, rüzgârlar, sığ sular ve kumsalların neden oldukları sonuçlar nedeniyle de zordur.

Bununla bağlantılı olarak, özellikle mevcut kaynakların azlığı ve ciddi çelişkiler nedeniyle savaşları değerlendirmek çok güç olabilir. Olayları hikâyeleştirip çoğunlukla karmaşık ve belirsiz olan savaşları hızlıca açıklamak ve çok olmasa da birkaç saat alabilecek olayları birlikte ele almak askerî tarih yazımının çoğu için gelenekseldir. Gerçekten de çoğu kara ve deniz savaşı kusurlu olmasa da tartışmaya açıktır.

Yayımlama ve Deneyimleme

Bununla birlikte yayın dünyası da olayları ve uygulamaları bilgiye dönüştürmek için çok da çabalamadı. Günümüzde savaş hakkında yazılanlar sadece öğrenilecek derslerin varlığını değil, öğrenmeye ihtiyaç olduğunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple, Britanya'da her rütbeden subaylar ve eski subaylar — örneğin 1782'de James Callandar — askerî gözlemlerini yayınlamıştı. Bunun yanı sıra çeviriler, bilgi ve görüşleri yaygınlaştırmış, bu da Batı'nın basın yayım kültürünün önemli bir unsuru olmuştu. Hollandalı komutan Menno van Coehorn'un savunma konusundaki bilimsel çalışması 1685 yılında Felemenkçe ve Fransızca olarak yayımlanmış, 1705'te de İngilizceye çevrilmişti. Eser ve tercümesi, Fransız yayılmacılığına karşı bilhassa Çukureller'in (bugünkü Belçika ve Hollanda) korunabilmesi için savunmanın önemini ortaya koymuştu. Coehorn, Fransız Uzman Vauban'ın Hollandalı eş değeri konumundaydı.

Yayımlar, Batı Avrupa ile sınırlı değildi. Ernst Braun'un *Novissimum fundamentum und praxis artilleriae* (1682) adlı eserinin Rusça nüshası bin kopya olarak 1709'da basıldı. Metin, birçok yeni askerî kavramı Rusçaya kazandırdı. Topçuların ne denli önemli olduğu Rusların Türkler ile İsveçlilere karşı verdikleri savaşlarda kazandıkları büyük askerî avantaj sayesinde ortaya konuldu. 1689-1725 arasında çar olan Büyük Petro gücünü artırmak için Batılılaşmayı bir araç olarak kullanmak konusunda çok hevesliydi. Gerçekten de Petro'nun Rus ordusu ve donanmasındaki büyük değişiklikler, eski düzenin eksiklikleri ile yüzleşmek konusunda yardımcı olmaktaydı. Bu değişiklikler hem özel hem de sistematikti. IV. İvan ve I. Aleksey (1645–76) sırasıyla 16. ve 17. yüzyıllarda etkili güçler kullanmış olmalarına rağmen Petro'nun icraatları Rusya'yı etkili

bir güç haline getirmek için tasarlanmıştı. En çarpıcı değişim donanmada gerçekleşti çünkü Rusya Baltık kıyılarına sahip değildi ve bu yüzden bir üsse sahip olamamıştı. Petro, 1703'te St. Petersburg'u bir kale ve donanma üssü olarak inşa etti ve İsveçlilere karşı yürütülen 1700–21 Kuzey Savaşı'nda kullanılmak üzere hemen bir donanma teşkil etti. Bu imkânlar, ondan sonra yerine geçenler tarafından da devam ettirildi.

Yayınlamayı bir konudaki öğrenmeyi de kaydetmek için kullanan bu kilit bakış açısı kitapların yeni nüshalarındaki düzeltmelere de sebep oldu. Örneğin, matematikçi Francis Holliday'in *An Easy Introduction to Fortification and Practical Gunnery* (*Savunmaya Basit Giriş ve Topçuluk Pratiği*) kitabının 1756 ve 1774 baskıları arasında, atış teorisi kapsamındaki malzemeler konusunda farklılıklar vardı. Mesleği bir ipek dokumacılığı olan Londralı Robert Anderson, *The Genuine Use and Effects of the Gunne* (*Silahların Etkileri ve Gerçek Kullanımı*) (1674), adlı bir kitap kaleme almış ve burada hedef açısı, menzil, çap, atış ve ağırlık hakkında yapmış olduğu deneylerin sonuçlarını gösteren tablolar çizmişti. Anderson'un sonraki deneyleri, atış şekillerine değindiği *To Hit a Mark as Well upon Ascents and Descents, as Upon the Plain of the Horizon* (*Ufuk Düzlemi Ekseninde Yokuş ve İnişte Bir Noktaya İyi Nişan Almak*) (1690) kitabına yön verdi. 1696'da ise, *The Making of Rockets* (Roketlerin Yapımı) ile devam etti ki bunda da silahların maddesel güçlerine geniş yer ayırdı. Deneyler yapma, karşılaştırmalı üstünlüğü en iyi şekilde görebilmek ve Bilimsel Devrim ile matematiksel gelişmeler için çok önemliydi. Örneğin Nicolas-François Blondel'in çekili havanların atışı hakkındaki kitabı XIV. Louis tarafından bunun diğer ülkelere de fayda sağlayacağı düşünülmüş olduğu için kitabın basımı 1683'e kadar ertelenmiş olmasına rağmen kitap 1673'te Kraliyet Bilimler Akademisi'ne sunuldu.

Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda (1775–83) Britanyalılar, yivsiz misket tüfekleri ve Amerikalı nişancıların 1777'de Saratoga'da Britanya mağlubiyetini pekiştirmede etkili bir şekilde kullandığı yivli-namlulu tüfeklerin avantajlarından faydalanmak istedi. Tüfekler, misket tüfeklerine göre daha yavaş ateşleniyor fakat daha kesin bir menzilden vurabiliyordu. 1779'da Woolwich Kraliyet Cephanesi'nin en rütbeli nişancısı General Thomas Desaguliers tarafından yivsiz misket tüfeği, Amerikan yivli-namlulu tüfeği ve karabina tüfeğinin nişan hassasiyetine ilişkin karşılaştırmalı deneyleri yapıldı. Atışın nüfuzu, kullanılan barut miktarı, atış ve namlunun yağlanması ve kaplanması, hedefe uzaklık ve

hedef materyallerini kapsayan çeşitli değişkenler kullandı. Sonuçta, yivli-namlulu tüfek galip geldi.

Değerlendirme Görevleri

Batı dünyasında diğer unsurlar kadar teknoloji de da önemliydi. Farklı bir coğrafi derinlikte yer alan Rusya hariç, Avrupalı devletlerin güç-alan oranı, Osmanlı Devleti'nden Mançurya Çin'ine kadar olan imparatorluklardan farklı seyrediyordu. Bunun bir sonucu olarak, Avrupalı devletlerin az sayıda "iç sınırı" vardı. Askerî görevlendirme ve güç profilleri daha çok isyan bastırmaya yönelmiş olan imparatorluklardan farklıydı. Görevlendirme; siyaset, strateji, güç yapısı, doktrin, eğitim ve ekipmanları bir araya getiren anahtar unsurdu.

Batı'da, Batılı olmayanların aleyhine yürütülen yayılmacılığın yanı sıra Britanya ve Fransa (ve İspanya) arasındaki mücadele öne çıkmaktadır. Özellikle Kuzey Amerika'dan Batı Afrika'ya, Batı Hint Adaları'ndan Filipinler'e, Avrupa'dan Hindistan'a olan mücadele Yedi Yıl Savaşları'nı (1756–63, Amerikalılar ve Fransızların 1754–63 Kızılderili Savaşı) sık sık ifade edildiği şekliyle ilk küresel savaş haline getirmektedir. Hâlbuki nüfus açısından düşünüldüğünde eğer dünya haritası değiştirilecekse büyük öneme sahip olan Doğu Asya'yı resmin dışına çıkaran böylesi bir tanımın anlaşılması zordur. Dahası 1750'lerde temel meselesi Afgan yayılmacılığı olan Hindistan'da ne Britanya ile Fransa arasında bir anlaşmazlık mevcuttur ne de Bengal'de Britanya yayılmacılığı söz konusudur. Hindistan'daki en büyük muharebe Wandewash'teki Britanya zaferinde olduğu gibi Britanyalılar ve Fransızların dâhil olduğu bir savaş değil, 1761 yılında Afganlar ile Maratiler arasında gerçekleşen Üçüncü Panipat Muharebesi'ydi.

Britanya ve Fransa'ya odaklanmak Batılılar açısından, özellikle Britanya perspektifinden, denize yönelik vurgu yapmak ve karaya dönük Asya savaşlarını hesaba katmamak anlamına gelir. Aynısı Avrupa'daki savaşlar için de geçerlidir. Her ne kadar (Çinlilerin önemli bir deniz gücünün olduğu) iç suyolları tarihçiler tarafından ısrarla gereği gibi ele alınmasa da derinlemesine ilgi gerektiren yerlerdir. Ciddi bir potansiyelleri vardır ve küresel anlamda önemli değişikliklere neden olmuşlardır.

Bu değişimler, eğer Avrupa'daki savaşlara odaklanılırsa, hak ettiği gibi ele alınamaz. Bu odaklanma oradaki savaşların ölçeğini, Alman bilim insanlarının ve askerî tarihte Prusya ordusu çalışanlarının, özellikle II. (Büyük) Friedrich

hükümranlığındaki Prusya'nın (1740-86) diğer ordulara örnek model sunmuş bir ordu olduğunu düşünenlerin konumunu yansıtır. Hâlbuki pratikte bunlar küresel anlamda büyük değişikliklere yol açmamıştır. Böyle yapmak yerine Avrupa'daki savaşlara odaklanılırsa, Doğu Avrupa'yı gittikçe nüfuzu altına alan Rusya ve diğer bir durumda da Fransa'nın Batı Avrupa'daki başarısızlığına aynı şekilde bakılabilirdi. 1716, 1735 ve 1748'de Rus ordusu bugünkü Almanya'ya girmiş, hatta 1760'ta Berlin'i dahi işgal etmişti.

Deniz Gücü

Savaş kanolarından daha geniş ölçekli deniz gücüne sahip Batılı olmayan güçler, özellikle Osmanlı (Türk) İmparatorluğu, Kuzey Afrika'nın (Cezayir, Fas, Trablus ve Tunus) Berberi devletleri ve Umman Arapları gibi parmakla sayılacak kadar az sayıdaydı. Bu güçlerin gemileri yaklaşık Batılılarınki gibiydi fakat yıkım gücünden yoksundu. Berberi ve Umman gemileri hızlı ve manevra kabiliyeti yüksek tüccar gemileri idi. Bunun karşısında ise hafif savaş gemilerine de sahip olmakla birlikte savaş için tasarlanmış, ağır bombardıman yapan daha yavaş Batılı donanmalar vardı. 1590'larda geniş ve etkili donanmalara sahip olan Çin, Kore ve Japonya artık eskisi gibi güçlü değillerdi ve donanmalarının kıyı güvenliğinden öte bir anlamları yoktu.

Donanma kurulum programları yalnızca Batılı devletlerin kaynakları hakkında değil, aynı zamanda askerî–endüstriyel komplekslerinin seviyesi hakkında da bilgi verir. Filolar, güçlü endüstriyel ve lojistik kaynaklarla var olan kuvvetli ve sofistike askerî sistemlerdir. Büyük bir işgücü ve düzinelerce yapıyı içine alan tersaneler dünyanın en görkemli endüstriyel alanları arasında yer alır. Batılı filolar, Batavya (evvelden Hollandalıların olan bugünkü Jakarta), Bombay (evvelden Britanyalıların olan bugünkü Mumbai), Cape Town (Hollanda), Halifax (Britanya), Havana (İspanya), Antigua (Britanya) ve Port Royal, Jamaika (Britanya) gibi denizaşırı üslere, gemilerini destekleyecek ikmal sistemleri bakımından çok şey borçludurlar. Buna rağmen donanmalar asıl potansiyellerini gerçekleştirmekte zorlanmıştır. Rüzgarlar ve gemilerin kötü manevra kabiliyetleri nedeniyle savaşlar çoğunlukla komutlara uygun ilerlememiş ve amiraller savaş başladıktan sonra ancak sınırlı bir şekilde müdahale edebilmişlerdir.

Önde gelen donanma güçleri sırasıyla Britanya, Fransa ve İspanya'ydı. Birleşik Eyaletler (bugünkü Hollanda, bazen Felemenk olarak da adlandırılırdı),

Danimarka, Rusya ve İsveç de önemli deniz güçleriydi. Donanma yapıları hem sürdürülen amacı hem de savaşılan suların doğasını yansıtıyordu. Baltık'ın doğusunun sığ suları, özellikle Finlandiya Körfezi'nin girintili çıkıntılı kıyı şeridi, bilhassa 1788-1790 yıllarında Rusya ile İsveç arasındaki savaşta, kadırga kullanımını teşvik ediyordu. Hâlbuki Britanyalılar, Fransızlar, İspanyollar ve Hollandalıların Atlantik Savaşları'nda kadırgalar ne gerekli ne de avantajlıydı. Atlantik Savaşları; ileri muharebe hattı, ticaret gemileri ve güvenlik için farklı tip gemileri gerektiriyordu. Burada önemli olan hız ve dolayısıyla muharebe hattı için hafif silahlı firkateynlerdi. Britanya'nın zorunlu bahri hizmetin kapsamını ve doğasını genişleten 1795/1796 Kota Yasası, Fransız Devrim Savaşı akabinde ortaya çıkan krizle mücadele edebilmek için karacıları denizci olarak çalıştırmak üzere tasarlanmıştı. Zira bu kriz, altın standardından vazgeçmek, gelir vergisi getirmek, işçilerin grevlerine karşı yasalar çıkarmayı da kapsayan bir dizi acil önlemi de beraberinde getirmişti.

Karacıların işe alınması işe yarayabilirdi. Özellikle gemi donanımının çoğu, kalifiye olmayan işçilerin güvertede itme ve çekmeden oluşan ağır güverte işiyle alakalıydı. Öte yandan, karacılar eğitilebilirdi. Bununla beraber, çoğunlukla prime dayanan Kota Yasası haciz amaçlarıyla kullanılamazdı çünkü özellikle 1796'da verimli bir hasat daha az işgücü ile gerçekleştirilebilirdi. Britanya'nın bahriyeli kıtlığı, Birleşik Devletler ile olan ilişkilerini olumsuz yönde etkiledi. Britanya doğumlu Amerikalı denizcilere hacizler, 1790 ve 1800'lerdeki kötü ilişkileri daha da derinleştirdi ve şiddetli çatışmaları körükleyerek diplomatik açmazlara yol açtı.

Daha genel olarak, sistem sadece bazı noktalarda başarılı olabildi. Birçok durumda, denizci kıtlığı nedeniyle donanma hazırlıkları ve harekâtları engellenmişti. Örneğin, 1805 Krizi'nde kadro ciddi bir sorundu ve savaş süresince de bu durum devam etti. Muhtemelen donanma için bir eğitim sistemini ve savaş sonuna değin süren hizmetin uzunluğunu cazip kılacak bir unsur olmadığından hacizden daha iyi bir seçenek yoktu. Enflasyon, denizci maaşlarının alım gücünü düşürmüştü ama Britanya hükümetleri de denizcilere daha çok ödeme yapmayı ciddi anlamda düşünmemişlerdi. Bu, donanmanın boyutu ve harcamaları düşünüldüğünde şaşırtıcı değildi. Yaşam şartları kötü ve sağlıksız, yemekler berbattı fakat başka yerlerde denizcilerin koşulları da bundan ancak çok az daha iyiydi.

Britanya, 1692'de Fransızlara karşı kazanılan büyük Barfleur galibiyetinden beri hâkim donanma gücüydü. Bu savaştan sonra Fransızlar ise donanmayı

yenilemek yerine kara ordusuna odaklanmış ve düşmana saldırmak üzere özel gemiler düzenlemeye yönelmişti. Stratejide kararın rolünü gösteren bu tutum, gerçekten çekinilmesi gereken bir ittifaka karşı (Fransızlar için) o zamana kadar emsalsiz büyüklükte bir ordunun sahaya sürülmesine bir yanıttı.

İspanya Veraset Savaşı'nda (Britanya için 1702–13), Britanya'nın üstünlüğü belirgindi. Britanya donanmasının çoğunlukla Avrupa'daki güç aktarımına dayandığı vakitlerde, mesela Britanya'nın Çukureller'deki varlığında ve İspanya ile Akdeniz'in batısındaki geniş çaplı müdahalelerinde de durum böyleydi. Britanya bu süreçte, donanmaya sırtını dayayan amfibi operasyonlarıyla Cebelitarık ve Minorka'yı aldı. Britanya ayrıca Yeni Dünya'da (Amerika) da güçlü bir pozisyon elde etti. Burada İspanya'dan ticari imtiyazlar koparılırken Kuzey Amerika'da her ne kadar Québec'i alma harekâtı başarısız olsa da Fransızlara karşı Yeni İskoçya üstünlüğü sağlandı. Bu üstünlük, Fransa'nın Kuzey Amerika'daki geniş çaplı üstünlüğünü zayıflatmada, Britanyalılara da ileriki dönemlerde daha az mevcudiyetle hâkimiyeti devam ettirebilmeleri noktasında önemliydi.

1743–48 arasında Britanya için Avusturya Veraset Savaşı'nda, Kraliyet Donanması aynı zamanda Avrupa sularına da odaklandı. Bunun nedeni kısmen Fransızların 1744'teki geniş çaplı işgal girişimleri — ki hava koşulları nedeniyle başarısız oldu — kısmen de yine Fransızların 1745–46'daki işgal hazırlıklarıydı. Britanyalılar 1747'ye kadar denizlerde açık bir üstünlük kuramadı ta ki Cape Finisterre'deki (Finisterre Burnu) iki büyük zafer, Fransız donanmasının uzun-mesafeli ticareti kontrol etmekten yoksun olduğunu ortaya çıkarana kadar. Kraliyet Donanması, İspanya ile 1739–48 arasındaki savaşta ve daha sonra da Fransa ile olan bir diğer savaşta beklentileri karşılayamasa da 1747 itibarıyla etkili bir güce dönüştü. O zamana kadar, Çukureller'de tekrar eden Fransız başarıları, Britanyalıların endişelerinin ve planlamasının temel odağıydı. Bu süreçte Fransızlar bugün Belçika olan bölgeyi ele geçirmiş ve bugün Hollanda'ya ait olan toprakları işgal etmişti. Bu sebeple, Britanyalıların Kanada'yı ele geçirme planları önemini yitirdi. Gerçi Britanya savaş gemileri tarafından desteklenen bölgesel bir Yeni İngiltere hareketi ile 1745'te, Cape Breton Adası'nda büyük bir donanma üssü olan ve hemen sonrasında barış sürecinde iade edilecek olan Louisbourg ele geçirilmişti.

Denizlerdeki zafer gemilerin hiç de kolay olmayan rüzgâr yönüne göre düşmanları yerleştirmeleri ve bu rüzgârın tüm düşmanlar için aynı yönde esiyor

olmasını gerektirmekteydi. Kara savaşlarında olduğu gibi, bugünün anlayışına göre deniz zaferinin sonuçları da kayıp oranları üzerinden ölçülmek zorunda değildir. Gerçekten de barutla tutuşup yanmadıkları sürece ahşap gemilerin batmasındaki zorluklar göz önüne alındığında savaşlar bazen herhangi bir gemi batmadan bile sonuçlanırdı. Britanyalılar ve Fransızlar arasında geçen 1778 tarihli Ushant Muharebesi böyle bir savaşa örnektir. Bu tip savaşların neticesi de belirsiz olmak zorunda değildi. Aslında zaferler, özellikle savaşta galibiyet aramaktan çok spesifik bir vazifeyle görevlendirilmiş filolarda olduğu gibi muhariplerin amaçları gözetildiğinde tam olarak anlaşılabilir.

Zaferin bu şekilde algılanması sabit değil şartların ve varsayımların kompleks bir etkileşimi ile bağlantılı bir strateji ile bağlantılıdır. Bu etkileşim gereği gibi değerlendirilmez. Bunun nedeni büyük oranda kavramın ortaya çıkmasından önce stratejiye daha az odaklanılmış olmasıdır. Strateji, diplomatik amaçların askerî operasyon boyutuna taşınırken gerekli olan bağlılık ve meydan okuma arasında önceleme yapan aynı zamanda da belirsizlikten de yüksek oranda etkilenen bir süreçtir.

Bu sebeple Britanya donanması için, kaç savaş gemisinin vatan sularında kalacağı kaçının gönderileceği mevzusu bir sorundu. Jeopolitik ve lojistik olarak da örnekler bu kavramdan önce de mevcuttular. Deniz savaşı kuramsal bir mesele olmaktan öte birtakım amaçların izlendiği hassas bir süreçti. Bu hedefler devletlere ve savaşlara göre değişiklik gösterirdi.

Kilit faktör olan bu değişiklikler, örneğin ihtilafın doğası konusunda veya literatürün tekdüzeliğe vurgusuyla da ya değişime (örneğin teknolojik gelişme) yahut sürekliliğe odaklanması nedeniyle göz ardı edilir. Sözgelimi Britanya donanma gücünün Akdeniz'e yayılması özel stratejik hedefler açısından değerlendirilebilir.

Fransa ve İspanya, Britanya'dan daha fazla savaş gemisini sahaya sürdükleri için Bourbonlar, Britanya'nın mevzilerine karşı tehdit oluşturmaktaydı. Neyse ki İspanya 1762'ye kadar Yedi Yıl Savaşları'na katılmadı. Müttefiki Fransa ise o vakte kadar denizde feci bir mağlubiyete uğradı. 1759'daki muharebe önemliydi. Önde gelen Fransız bakan Choiseul, Napolyon'un 1805'teki planına da örnek teşkil edecek şekilde, Britanya saldırısı için bir gemi yığınağı planladı. Fakat Fransa donanmasının bir ucu Brest'te diğeri Toulon'daydı ve bu, kuvvetleri birleştirmeyi zorlaştırdı. Britanyalılar da Lagos (Portekiz) ve Quiberon

Körfezi'nde Fransız filolarını ayrı ayrı saf dışı bırakmak için bu bölünmüşlüğü lehlerine kullandı. Fransızların Britanya'yı işgal etme ihtimalleri böylece tamamen ortadan kalktı. Britanyalılar da böylece tek donanma gücünün kendileri olduğunu gördüler ki bu, onların siyasi kültürleri için de önemli bir inançtı.

Meydan şimdi güç gösterisi için tamamen açıktı. 1762'de, Batı Hint Adaları'ndaki önde gelen İspanyol ordu ve donanma üssü olan Havana bir amfibi harekâtıyla ele geçirildi, Manila düştü, Madras'da ise (bugünkü Chennai) sancak değiştirildi. Bu, denizaşırı İspanyol bölgelerine önceden yapılan Britanya saldırılarından tamamen farklı başarılı bir harekât boyutuydu. Britanyalılar, bu savaş sırasında bunlardan başka Batı Hint Adaları'ndaki Fransızlara ait adaların çoğunu ele geçirdikleri gibi özellikle Pondicherry'deki üsler olmak üzere Hindistan'daki ve Batı Afrika'daki Fransız üslerini de aldılar.

Tıpkı 1747'de ve 1718'de Sicilya'nın Cape Passaro'sunda İspanyollara karşı elde edilen zaferlerde olduğu gibi 1759'daki zaferlerin tamamında gemiler batmıştı. 1759'daki Lagos ve Quiberon Körfezi, 1782'deki Azizler ve Britanyalıların Fransızlara karşı tüm galibiyetleri uzak mesafeden yapılan çarpışmalarla değil yakın temaslı muharebeler şeklinde öne çıkıyordu. Taktiksel esnekliği gösterir biçimde Britanyalılar atış gücündeki becerilerini gösterebilmek için düşmanla yakın muhabereye girmeye gayret ediyorlardı. Yakınlık, aborda pozisyonunda, darbeyi mümkün kılıyordu.

Buna rağmen Britanyalılar, deniz savaşlarında zaferin kesin olmadığını anlayacak kadar mağlubiyeti de tatmıştı. Bu başarısızlıkların çoğu Toulon (1744), Minorka (1756) ve Ushant (1778) gibi belirsiz savaşlarda ortaya çıkarak kamuoyu eleştirilerine ve ayrıca askerî mahkemelerde yargılanmalara yol açmıştı. 1756 yılında Minorka'yı Fransız işgalinden kurtarmada başarısız olan Amiral Byng'in vurulması da göze çarpmaktadır. Bu sonuçlar, zafer beklentilerini anlamak ve yargının nasıl yerine getirileceği konusunda zengin bir bilgi sunar. Benzer şekillerde başarısız olmuş olan Çinli veya Osmanlı komutanları da ya intihar etmiş yahut idam edilmiştir. Örneğin Sadrazam Kara Mustafa Paşa 1683'te Viyana'daki başarısızlığı nedeniyle öldürülmüştür. 1768'de Çin'in Myanmar (Burma) istilası başarısız olunca komutan Mingrui, tıpkı Pan-ti'nin 1755'te Sincanlı Zungharların elindeki yenilgisinde olduğu gibi intihar etmiştir.

Mercek 1.1. Baskın Bölük

Britanya donanmasının toplumsal siyaseti tartışmalıydı. Acımasız disiplin yöntemi ile (itaatsizlik edenleri dokuz kuyruklu kırbaçla kamçılaması) zorla asker toplama bölüğü (press gang, "baskı bölüğü" baskı ve güç kullanarak sivilleri donanma veya orduda hizmet etmeye zorlayan müfrezesi) tarafından donanmaya alınan (mahkûm edilen) adamların cebri hizmetine verilen önem, topluluklar olarak rütbeler ve gemiler arasındaki karşılıklı saygıya yönelik bir tepkiyle karşı karşıya kaldı. Bahriye divanıharbı, 1749 Ceza Kanunnamesini esnek bir şekilde ele aldı. Bu yasada basit firarlara teşebbüs için ve aynı zamanda kamu mülkiyetini yüz üstü bırakmış denizciler için de sıklıkla uygulandı. 1797'de filoda, çoğunlukla var olan koşullardan dolayı, ciddi bir isyan patladı fakat ilginç olan isyanların da nadir olmasıydı. Sıkı düzen altında tutulsalar da denizciler ne köle ne de baskı altındaki çoğunluktular. Baskı bölüğünün genel görünümü hem Birleşik Devletler hem de Britanya'da dayanıklı olmalarından kaynaklı olup arkadaşlarından ve ailelerinden koparılmış insanların cebren ve şiddetle tutuldukları yönündeydi. Hâlbuki bu bölükler nadiren şiddete başvuruyordu ve donanma için yetenekli erkeklerin seçilmesiyle tesis edilen mecburi hizmetin bir parçası olmaktaydılar. Donanmanın tercihi büyük oranda gönüllülerden yanaydı. Zorunlu hizmet denizci sayısını artırmaz fakat donanma için yeteri kadar yetenekli iş gücü olmasını garanti ederdi. Zorunlu hizmet, ikinci güvertenin bütün beceri seviyesinin kısmen üstünlüğünü sürdürmek için Britanya savaş gemileri adına üstünlüğü sağlardı.

Britanya donanmasının önemli bir etkiye sahip olması büyük oranda birçok gemiye sahip olması, kapsamlı ve etkili idare sistemi, devlet finansmanının gücü ve başarılı bir liderliğe dayanıyordu. Britanya'nın, Fransa'da olandan daha liyakata dayalı bir terfi sistemi ve daha birleşik bir donanma geleneği vardı. Ayrıca ulusal kaynaklar kara savaşından çok denize endeksliydi ki bu, ulusal kimliklerinin doğasına ve ticaretin önemine işaret eden politik bir tercihti. Fransız finansal sistemi, Britanyalılarda olan kurumsal güç ve istikrardan

yoksundu. Bu da 1759 yılında Fransa donanmasının mali durumunu olumsuz etkilemişti. Ayrıca, Fransa'da fikir birliği ve devletin gücünün etkileşimi noktasında sosyal ve ideolojik boyutlar bulunmaktaydı. Hâlbuki Britanya donanması mükemmel lojistik sistemin ve savaş gemilerindeki gelişimlerin faydasını görmüştü. Bunlardan en basiti; midyeler, zararlı otlar ve gemi kurtlarının zarar verme oranını düşüren bakır kaplamaydı. Bu, özellikle tropikal bölgelerdeki harekâtlar için önemliydi.

Kuvvet İntikali

Donanma gücü Avrupa'nın ötesinde kuvvet intikalini kolaylaştırdı. Fakat Kuzey Amerika'da gerçekleşen önemli bir gelişme, Britanya hükümetinin 1759'da Fransızlara karşı elde ettiği donanma üstünlüğünden çok önceleri bunu sağlamıştı. Bu durum taarruz stratejisinin sürekli uygulanmasına ve Britanya kuvvetlerinin çoğunun Avrupa dışına sevk edilmesine yol açmıştı. Hükümetteki siyasi atmosfer de Britanya çıkarlarının lehineydi. Britanyalıların 1755–77'de Fransızlara karşı aldıkları mağlubiyetler, geri çekilmekten çok buraya daha fazla tazyik göstermelerini sağladı. Siyasi öncelikler, bu sebeple, Britanya hedeflerinin küresel boyutları açısından da yere sağlam basmak için çok önemliydi. Çünkü Britanyalılar inisiyatifi ele almıştı ve Britanya siyasetinin dinamikleri, mecburiyetleri ve arızaları bir dünya savaşı olarak Yedi Yıl Savaşları'na yansımıştı. Kuzey Amerika'ya odaklanma konusu kaderde olan bir zorunluluk değildi, bununla beraber burada geniş çaplı bir harekât başladığında tam da öyleymiş gibi oldu. Her bir aşamada hem Avrupa'da hem de okyanus ötesinde alternatif ve muhtemel yükümlülükler ortaya çıktı. Batı Hint Adaları'na yönelmek yerine Kuzey Amerika'ya yoğunlaşma konusunda bir kararlılık ortaya çıktı. Bununla bağlantılı olarak, İspanya'nın (Fransa'nın müttefiki olarak) 1762'ye kadar savaşa dâhil olmaması önemliydi, zira bu vakte kadar hedefte olmayacaklardı.

Denizaşırı Batılı güçler arasındaki mücadele, Avrupa'daki duruma benzer yönde seyrediyordu. Bu sebeple, Massachusetts kuvvetleri Avrupa'dakilerin 1745'teki başarılı Louisbourg Kuşatması'nda olduğu gibi hareket etti. Her şey hesaba katıldığında, kolonilerdeki savaş bir bakir alan muharebesinin alıştırması değildi. Silahlar, tıpkı grup atışı ve nizami dizilim gibi denizaşırı olanlarla aynıydı. Britanyalıların, Québec sırtlarında 1759'da elde ettiği zaferde olduğu gibi Fransız desteğine karşı kısa menzilli grup atışı kullanıldı, akabinde

süngü taarruzuyla dağılmış Fransızlar alandan dışarı püskürtüldü. Daha küçük kuvvetler ise okyanus aşırı operasyonlarda kullanıldı ve onların silahlarının ve savaşma yöntemlerinin benzerliği buradan hareketle liderlik faktörünü arazinin incelikleri, ahlaki değerleri, birlik uyumunu ve atış gücünü kavrayarak öne çıkardı. Bu harekâtlarda Avrupa'ya nazaran asıl taktiksel farklılık süvarilerin olmamasıydı. Denizaşırı kuvvetler, atların sevki, bunları yerel kaynaklardan temin etme ve hayvan yemi bulma konusunda zorluk yaşıyordu. Süvarilerin az oluşu yahut hiç olmayışı, piyadelerin açık alanda savaş riskini azalttı fakat bu, grup atışını güçlendirmek için yakın nizam mevzilenme açısından önemliydi. Kuzey Amerika'daki Britanyalı komutan Jeffrey Amherst, Temmuz 1759'da bir yönetmelik ilân etti ve düzenliler "bütün hizmetlerde iki şeritli apoletlilerden tanzim edilecek (...) sessiz, ilgili ve üslerine itaatkâr oldukları müddetçe Hindistanlılara bağırılmayacak yahut Kanadalılara ateş edilmeyecek." Amerikan Bağımsızlık Savaşı, düzenliler için daha çetin bir durum ortaya çıkaracaktı.

Okyanus ötesinde harekât yürüten Batılı kuvvetler, Avrupa'daki emsallerine göre ağır topların kuşatma ağırlıklarından yoksundu. Neticede hafif toplara odaklanılması kuşatmaları engellemedi ama savaş gemilerinin toplarına bel bağlamayı zorunlu kıldı. Bu silahlar ya gemilerden ya da karadan ateşleniyor ve bunu donanma mürettebatı gerçekleştiriyordu. İkisi de sayısız Britanya kuşatma başarısı için önemli faktörlerdi. Seçilen hedefler çoğunlukla, Québec gibi limanlar yahut nehirlerdi.

Sonuçlar ve Seçimler

Sonuç neredeyse kaçınılmazdı. Britanya 1815'te dünyanın en güçlü imparatorluğuna hükmeden en kuvvetli devlet olsa da 70 sene önce durum çok farklıydı. Bonnie Prens Charlie (Charles Edward Stuart) liderliğindeki II. James yanlısı (Jacobite) güçler düzenli birliklere üstünlük sağlayarak Derby'e doğru yol alırken Britanya hükümeti Güney İngiltere'nin Fransızlarca önceden planlanmış olan istilasından korkuyordu. Bununla beraber, savaşta nelerin kaybedilebileceğini hatırlatmak adına II. James yanlısı (Jacobite) güçlerin 1745–46'daki başarısı Britanya'nın dünyadaki pozisyonunu ve "Batı"nın karakterini değiştirmişti. Bu değişim sadece siyasi ittifakları değil aynı zamanda siyasi kültürün doğasını, ekonomik menfaatlerini ve sosyal dinamiklerini de etkiledi.

Ayrıca 1815 Britanyası Hindistan'da baskın güç olmasına rağmen, 1746'daki Britanya şimdi Chennai denen Madras şehrini, o tarihte Hindistan'da önde

gelen, orada en aktif Batılı güç olan ve Hintli yöneticilerle ittifak yapma ihtimali en fazla olan Fransızlara kaptırmıştı. Olayda II. James yanlısı ordu 1746'da Culloden'de tamamen yenilmiş ve 1748'deki Anglo-Fransız Barış Anlaşması ile Louisbourg Fransızlara bırakılırken Madras Britanya'ya geçmişti.

Asya'daki çatışmalarda da tercih yapmak mümkündü. Bunlardan en önemlisi Çin'in yayılmacılığını nereye ve ne zamana kadar sürdüreceği tartışmasıydı. Çin devletinin birlik ve bütünlüğüne karşı ciddi bir rakip yoktu fakat Mançu Hanedanlığı açısından durum daha farklıydı. Çungar Hanlığı Mançu hanedanının Moğolistan ve Tibet üzerindeki egemenliğini tehdit ediyordu. Çin'in 1750'lerdeki kesin zaferi ise bozkırlardaki rakipleriyle yaşanan iç çatışmaların da durulmasını sağladı. Çinliler, Çungarları yenerek Sincan (Doğu Türkistan) bölgesini ele geçirdikten sonra 1759'da başta Kaşgar olmak üzere Müslüman Orta Asya'ya baskıyı artırdılar. Bu "Hangi Doğu?" sorusunun kilit unsuruydu. Bu soru, Çin'in diğer güçlerin ilerlemesini püskürtmesindeki başarısı sayesinde kısmen durulmuş ya da farklılaşmıştı. Japonlar 1590'larda Kore'den, Hollandalılar 1660'larda Tayvan'dan ve Ruslar 1680'lerde Amur Vadisi'nden çekilmişti.

1750'lerdeki Çin Savaşı askerî tarihte genellikle küçümsenmiş, Yedi Yıl Savaşları anlatısında ise yok sayılmıştır fakat burada ilginç benzerlikler bulmak mümkündür. Bunlardan en önemlisi, Mançu ve Britanya için geçerli olan örgütsel derinlik ve lojistik kapasiteleriydi. Diğeri ise kaynak transferi ve güç planlaması ikisinde de son derece gelişmişti. Kuvvetlerin kullanılmasındaki temel sorunlardan biri onu uzak mesafelere sevk edebilmekti. Orta Asya içine doğru ilerleyen Mançu ordusunun gücü yönlendirebilmesi için kaynakları kullanması gerekiyordu. Bunun başlıca sebebi gıda üretiminin yerleşik hayatın geliştiği verimli arazilerden daha iç kısımlardaki göçebe ve az nüfuslu kırsal alanlara kaymasıydı. Çin'in en güçlü yönü, özel bir taktik ya da silah kullanması değil, büyük birlikleri kayda değer uzaklıklara konuşlandırıp buralarda uzun süre kalmalarını destekleyecek kaynakları sağlamasıydı.

Çin'in aksine Britanya'nın deniz kuvvetleri, Avrupa güçlerine karada görülmemiş bir coğrafi yelpaze sağladı. Britanya deniz kuvvetinin Pasifik'teki ve Güney Yarım Küre'deki yeni varlığı 1788'de Avustralya'da yeni bir üs kurulmasına sebep oldu. 1710'larda başlayan yayılmacı politikalar karşılaştırıldığında, Britanya'nın yayılmacılığının, Mançu gücünün Orta Asya'daki ve Rus gücünün modern Almanya ve Balkanlardaki yansımalarından çok daha farklı olduğu görülür. Çin, 1760'lardaki güçlü direniş ve hastalıklar sebebiyle, Myanmar'ın

(Burma) işgalinde epey zorlandı. Çinliler Güney Asya açısından Britanya'nın sahip olduğu müdahale yetisine ayrıca kara ve denizde de işleyen güce sahip değillerdi. Britanya'nın sahip olduğu bu güç ise onu 1762'de Filipinler'deki Manila'da da başarıya ulaştırmıştı.

Çin'in güneyinde atları etkileyen hastalıkların ortaya çıkması, Myanmar rotasındaki çok sayıda atın ölümüne sebep olarak sorun oluşturmaktaydı. Buna rağmen Çinliler 1791'de Nepal'i başarılı bir şekilde tehdit edebildiler ve bu da Britanya'nın o bölgede Çinlilere karışamayacağını göstermiş oldu. Fakat yine de 1814–15'e gelindiğinde, Britanya zor da olsa Nepal'deki Gurkalara karşı başarılı bir konum elde edebildi. Rus gücü ise Kuzey Pasifik'i aşmış fakat Britanya'nınki gibi bir okyanus ötesi plandan yoksun durumdaydı.

1700'lerden itibaren Britanya ve Rusya dünyanın önemli güçleri olmuş ve 1791'de Ochakov Krizi ile karşı karşıya gelmişlerdi. Çin'le birlikte 18. yüzyılın önemli askerî başarılarına imza atmışlardı. Bu durum, o dönemi ilgi çekici bir dönem haline getiriyordu çünkü ABD, Britanya'yı okyanus gücünde ve uzun vadeli güç planlamasında geride bıraksa da yukarıda bahsi geçen üç lider güç, önlerine çıkan zorlukları bertaraf etmiş ve değişime başarıyla ayak uydurmuş olarak hâlâ dünyanın en önde gelen askerî gücünü oluşturuyorlardı.

Böylece 18. yüzyıl tam anlamıyla çoklu, farklılaşmış ve çeşitlenmiş askerî güçlerin varlığına tanıklık eden son dönem olmakla kalmamış, aynı zamanda modern uluslararası sistemin de doğuşuna şahitlik etmiştir. Bu durumun teknolojik gelişmeden çok jeopolitik kaygılarla yönetilmiş olması öğretici bir ders niteliğindedir. Modern silahlanma gereksizdir. Aynı zamanda modern uluslararası düzenin ne olduğu da tartışmaya açıktır. 1769'da Britanyalı tarihçi William Robertson, İmparator V. Charles'ın Hükümranlık Tarihi adlı kitabında şunu ortaya koydu:

Modern politikadaki büyük sır, sistemin tüm üyeleri arasında uygun bir güç paylaşımının korunmasıdır ki devletler bu sistemin içine kurulur. Bu dönemden itibaren ulusların birbirleri ile olan ilişkilerinin gelişimini takip edebiliriz. Bu uluslar Avrupa güçlerini iyice birbirine kenetlemiştir. Onların ölçülü politikalarının nasıl işlediğini şöyle açıklayabiliriz: Bu uluslar barış zamanında uzak ve olası tehlikelere karşı birbirini korur, savaş zamanında ise hızlı ve yıkıcı fetihleri engellerler.

Bu tanımlamanın uygulamada sadece denizlerdeki durumu değil, aynı zamanda önce Britanya'nın daha sonra ABD'nin konumunu ortaya koyduğu

kesinlikle açıktır. Öyle ki bu durum güç dengesi geliştirmekten çok üstünlük olgusunu elde etmeye yöneliktir.

Diğer bir kavramsal noktaya dönmek gerekirse, hedefe yönelik uygunluk; askerî verimlilik ve yeterliliği ölçerken önemli bir kriterdir ve tarih boyunca geçerliliğini korumuştur. Fakat askerî analizin kökten değişmesi sonucu askerî devrim vurgulandığında bu prensibin hakkı verilmemiş olur. Orduları devrimi veya devrimin bir parçasını tahmin edebilme gücü üzerinden konumlandırmak ve sonucunda da diğerlerinin yaptığı gibi ıstıraba sebep olmaktansa, onları sorumluluk alanları konusunda verdikleri tepkilerin profesyonelliği ve dayanıklılığı üzerinden konumlandırmak gerekir.

Savaş sonrası ordu ve deniz kuvvetlerindeki "küçülme" bugünün bakış açısıyla bize şunu göstermiştir: Güç yapıları, en etkili güç profiline dair soyut kriterler ile değil, neyin finansal olarak karşılanabilir olduğunun dikkatlice incelenmesi ile oluşturulur. Bu, devletlerin stratejik kültürünün önemli bir parçası haline gelmiş ve bu kültür uzun dönemli kriterlerle şekillendirilmek yerine, dönemin istikrarsız uluslararası ilişkilerinde kullanılmıştır. Stratejinin karmaşıklığı hem politikanın oluşturulması hem de uygulanması ile bağlantılıdır.

Görevlendirmenin ana unsuru olarak, sosyal düzeni devam ettirmek ve tanımlamak için ne oranda güç kullanılması gerektiği konusuna yeterli düzeyde ağırlık verilmesi gerekir. Bu görev hem devletlerin ideolojilerini hem de toprak sahiplerinin sağlaması gereken politik desteği gösterir. Bu destek, sosyal düzen karşıtı olarak tespit edilenlere karşı önlem alınmasını teşvik eder. Bu yüzden güç kullanımı örneğin Japonya'da, grev yapan işçilere, çiftçilere ve ayaklanan diğer gruplara yöneltilir. Böylece örneğin kırsal düzenin korunması sağlanır. Bu görevlendirme polis gücünün hiç olmadığı, ya da etkili olmadığı durumlarda daha da belirginleşmiştir. Dolayısıyla bu birlikler, şu anda polis tarafından yapılan görevleri yerine getirmişlerdir.

Bu görevlendirme olgusu hiç de azalma göstermeden 18. yüzyılın sonlarında askerî sistemde önemli değişiklikler olduğuna dair tartışmalara öğretici bir ışık tutmuştur. Avrupa'da orduların genişlemesi anlamında yaygınlaşan eğilim, onların polis kuvvetleri olarak daha kolay kullanılabileceğini göstermiştir. Örneğin 1780'de Bohemya'daki çiftçi muhalefetine karşı Avusturyalıların sevk ettiği kuvvet, iki yüz yıl önce teşebbüs bile edemeyecekleri büyüklükteydi. Bir bakıma bu çok daha gelişmiş bir devlet- itibar bütünleşmesini temsil ediyordu. Ayrıca normlarda bir değişim vardı: Artık hazırda bekleyen mevcut düzenli

askerî kuvvetlere devletin istediklerini zorla yaptırabileceği daha çok varsayılıyordu.

Batı ve Dünyanın Geri Kalanı

Adam Smith, Milletlerin Zenginliği (1776) adlı eserinin "Hükümdarın yahut Devletin Gelirleri Üzerine" başlıklı beşinci kitabına şu tartışmayla başlamıştı:

Hükümdarın, toplumu bağımsız diğer toplumların zulüm ve istilasından korumak olan birinci görevi ancak askerî bir güç ile yerine getirilebilir. Gelgelelim bu askerî gücü hem barış zamanında hazırlama hem de savaş zamanında kullanılma masrafı, toplumun içinde bulunduğu çeşitli şartlarda, değişik gelişme dönemlerinde birbirinden farklıdır. Kuzey Amerika'nın yerli kabilelerinde görüldüğü gibi topluluğun en vahşi ve gelişmemiş avcı topluluklarında, bir avcı ordusu çok nadir iki yüz veya üç yüz kişiyi geçebilir. Buna karşın bir çoban ordusu bazen iki ya da üç yüz bini bulabilir.

Smith bu güçlüğü, kendi kendini sürdürebilen profesyonelleşmiş düzenli orduların oluşmasını mümkün kılan sosyoekonomik gelişmelere bağladı ve bu yapıyı, bu gelişmelerin kaçınılmaz bir sonucu olarak sundu. "Varlıklı ve medeni" kavramlarını, "fakir ve barbar"ın karşıtı olarak ifade etti. Smith'in gelişmişlik modeli net bir sonuç önermiyordu. Hatta bazı açılardan Smith'in bahsettiği yeni bir emperyal düzendi: Karşılıklı takas ile işleyen bir imparatorluk ağı. Bu, imparatorluğa ait imaj ve gerçekliklerin yaratılma sürecinde hayal gücü, ifade etme ve aktivite arasındaki ilişkiyi tanımlayan bir özellikti. Basit soyut fikirler olmaktan öte, çoğu zaman bu "gelişme" aynı zamanda bıçak sırtında devam eden şiddetli süreçlere gebeydi. Bu duruma dair bir örnek de Britanya Doğu Hindistan Şirketi'nin güçlü Bengal ordusundaki levazım subayı Dean Mahomet tarafından önerilmişti.

1772–73'te bir askerî birliğin Bihar'dan Kalküta'daki Britanya üssüne ilerleyişini, Bengal'a girilen geçitlerde tepe sakinlerinin isyanına verilen karşılığı kaydetti. Mahomet, silah ve disiplinin çok önemli olduğunu düşünüyordu ve aynı zamanda çatışmaların acımasızlığına dair yorumda bulunuyordu. "Azgın vahşiler" çim biçenlere ve kampa yakıt toplayanlara saldırdıktan sonra iki grup sepoy (Doğu Hindistan Şirketi için çalışan ve batılı meslektaşları gibi savaşmak için eğitilmiş Hindistanlı piyadeler) atağa geçti.

Bizim adamlarımız, askerî düzende organize olarak, onların (vahşiler) büyük bölümüne ateş etti. Onların ok, yay ve kılıçla yaptıkları cılız direniş, yerini bizim üstün cesaret ve disiplinimize bıraktı. Kaçan iki yüz mahkûm, suçları için ağır şekilde cezalandırıldı. Bazılarının kulak ve burunları kesildi, diğerleri ise asılarak idam edildi.

Hangi kavramsal çerçeve benimsenirse benimsensin, Batılı ve Batılı olmayan birliklerin güçlerini birbirine kıyasla ölçmek uygun değildir. Bu dönemde, Batılı devletler Amerika kıtasında baskın güç olmaya devam ettiler. Güney ve Orta Amerika'da bu durum Kuzey'de olduğundan da fazlaydı. Öyle olsa da Kuzey'de de Batı etkisi artmaya devam ediyordu. Özellikle de Appalanchia Dağları'nın doğusu ve Kaliforniya'da, kayda değer bir direnişe rağmen de böyle olmuştu. Buna karşılık, Afrika ve Doğu Asya'da Batı'nın etkisi, bölgedeki engeller nedeniyle sınırlı kalmıştı. Afrika'da, Portekiz'in Angola Harekâtı tamamlanmıştı ama Portekiz, Zambezi Vadisi ve Zimbabve'de kontrolü sağlayamadı. Etki alanı ve kısmen güç de önemli rol oynuyordu. Çinliler Hollandalıları Tayvan'dan (1662) ve Rusları Amur Vadisi'nden (1685–89) kovduğunda, bu bölgeler Avrupalı güçler için sınırsal bölgelerdi, bu nedenle buralara aktarılan güç çok kısıtlıydı. Bu noktalar bireysel savaşlar ve bireysel savaşların sonuçlarını kullanmaya çalışarak yeterlilik ve başarı konularını belirlemek için önemlidir.

Tümü etkin şekilde devlet güdümlü ekonomi işleten Batılı devletler ve Çin'in aksine Türkler, Safeviler ile onların Pers/İran ülkesindeki halefleri ve Hindistan'daki Babür İmparatorluğu'nun halefi olan devletler, istikrarlı sivil-askerî ilişkiler ve kurumsal siyaset altyapısı kurmakta geride kaldılar. Türklerin önceki sistemin gücünü koruyamaması özellikle göze çarpar çünkü 18. yüzyılın ikinci yarısında taşra vilayetlerindeki birçok vali ayaklanmaya hazırdır. Türk saltanatı ve kamu finansmanı da Türk askerî kabiliyetini geliştirmekte başarısız olmuştur. Gücün nasıl en iyi şekilde geliştirilip sürdürüleceğine dair kararlar, toplumun doğasını yansıtır ve onu ayakta tutar.

Safevilerin 1722'de Afganlar tarafından tamamen ortadan kaldırılmasının ardından bunu 1729'da Afganların yıkılışı izledi ve devamında başarılı bir savaş lideri olan Nadir Şah tarafından Pers/İran İmparatorluğu'nun kuruluşu gerçekleşti. Nadir Şah Kafkaslardan kuzey Hindistan'a, Orta Asya'dan Irak'a sefer düzenleyerek Delhi'nin geçici süreli işgali ile sonrasında 1739'da Karnal'da Babürleri mağlup etmek gibi başarılar elde etti. Babür ordusu Nadir

Şah'ınkinden büyük olmasına rağmen daha az eğitilmiş ve siyasi açıdan da bölünmüştü. Nadir Şah'ın düzenlediği operasyon aynı dönemde harekât düzenlemiş olan Büyük Friedrich'in düzenlediğinden daha büyüktü ve Nadir Şah aynı zamanda Umman'a karşı kara ve deniz operasyonu da yürütüyordu. Bu karşılaştırma, hangisinin daha önemli olduğu sorusunu karşımıza getiriyor. Uzun vadede, Nadir Şah'ın galibiyetlerinin önemi azaldı çünkü 1747'de suikasta uğramasıyla imparatorluğu da çökmüş oldu. Bunun aksine Büyük Friedrich'in Prusyası 1806'da Jena'da Fransa'ya karşı yenilene kadar hiç işgal edilemedi. Ayrıca Napolyon 1813'te yenildiğinde Prusya yeniden canlanıp önemli bir güç haline gelerek 1918'de tekrar yenilene kadar önemini korudu. Fakat o dönemdekiler için neyin önemli olduğu hiç de belirgin değildi.

Buna ek olarak, ikincil bir jeopolitik etki de söz konusuydu. Nadir'in imparatorluğunun sona ermesi ile Türkiye üzerindeki İran baskısının da ortadan kalktığı anlaşılıyordu. Zira 1500'lerden 1630'lara kadar olan ve daha yakın geçmişte Nadir sonrası 1740'ların başlarındaki bu dönem böyle bir duruma karşılık geliyordu. Buna rağmen, 1789 itibarıyla, Hıristiyanlığın sınırları 1680'de olduğundan ve özellikle 1767'deki Rusya'daki halinden de daha çok İstanbul'a yakındı. Fakat askerî olarak etkililiği belirli mücadeleler açısından ölçüp tartarken akılda tutulması gereken şudur ki Ruslar 1730'ların sonlarında Türkleri mağlup etmişti ama Türkler de aynı zaman diliminde Avusturyalıları yenmişti. Türkiye ve Avusturya 1739'daki barış anlaşmalarından sonra 1788'e kadar savaşmadıkları için onların bu dönemdeki kapasitelerini karşılaştırmak kolay değildir.

Güney Asya da özellikle Babür İmparatorluğu'nun neredeyse tamamen çöktüğü 18. yüzyılda esaslı değişimler yaşıyordu. Öte yandan 16. yüzyılda Babürler, Osmanlılar ve Safeviler sınırlarını imparatorluk hedefleri doğrultusunda şekillendirmekte ve bölgeler arası ticaret yollarını kontrol etmekte genel olarak başarılı olurken 18. yüzyılda rekabetin gereklerini yerine getiremediler. 1740 itibarıyla Maratiler Hindistan'daki en büyük güç haline geldiler ama bu ancak kendi sınırları içersindeydi ve tüm Hindistan'ı kapsamıyordu. Bu gücün bir sonucu olarak, Hindistan'da yüzyılın ortasındaki en büyük savaş Robert Clive emrindeki Britanya kuvvetlerinin 1757'de Plassey'de Bengalli Nawab'e karşı kazandığı zafer değildi. Batılı yorumcuların halen önem verdiği, Maratilerin 1761'de Delhi yakınlarında gerçekleşen Üçüncü Panipat Muharebesi'nde Afgan işgal ordusuna karşı aldıkları mağlubiyetti.

Marati güçleri 1789'da kilit bir öneme sahip olmaya devam etti fakat Britanya sebebiyle artık Doğu ve Güneydoğu Hindistan ile birleşmişlerdi. Bunun Hindistan'daki sonuçları belirsizdi. 1779'da Marati güçleri aynı yıl Saratoga'da yaptıkları gibi, batı Hindistan'daki Wadgaon'da Britanya güçlerine ağır bir yenilgi yaşatmıştı. Ayrıca 1760'ların sonu ve 1780'lerin başında Britanya, seferlerde güney Hindistan'daki Maisur kenti tarafından ağır baskı altındaydı. Bu seferler süvarilerin değişmeyen verimliliğini gösterirken aynı zamanda Britanya'nın Batılı birlikler gibi eğitilmiş olan Hintlilerden oluşan yerli piyadelere (sepoy) bel bağlamasının yarattığı eksiklikleri de gözler önüne seriyordu. Britanya, Hindistan'da başta asimetrik savaş olmak üzere büyük sorunlarla karşı karşıyaydı.

1789'un ötesi puslu kalmaktaydı ve kesinlikle Batı'nın savaş paradigmasına uygun değildi. Böylesi bir değerlendirme özellikle Çin'deki Qianlong imparatorunu şaşırtabilirdi. Çinlilerin 1790'larda karşılaştığı asıl sorun yabancı yayılmacılığı hatta tehdidi değildi, Qianlong imparatoru Britanya'nın iş birliği tekliflerine sıcak bakmıyordu. Asıl mesele isyanlardı. Özellikle Beyaz Nilüfer Ayaklanması (1796–1805) rejim için ciddi sorunlara yol açmış ve Jiaqing imparatoru (1796–1820) ile komutanları arasında çatlaklara neden olmuştu. Çin açısından Fransız devrimi ve Fransız Devrim Savaşları tecrübesi uzak bir meseleydi.

Bu dönemde çeşitlilik, çatışmaların ana unsuruydu. Çin'in özellikle 1750'lerde Tibet'in fethiyle iç bölgelere yayılması, 1730'lerde Qinjiang, 1740'larda ise Nadir Şah ile kısa dönemli büyük bir (İran) imparatorluğunun yükselişi ve Britanyalıların 1758-60 arasında Fransızların Kanada kolonisini ele geçirmesi bu gelişmelerdendi. Amerikan Bağımsızlık Savaşı (1775–83) ve Fransız Devrim Savaşları (1792–99) savaşma hususunda yeni bir çağ başlattıklarından 18. yüzyılın son çeyreği sık sık modern savaşın başlangıç noktası olarak belirtilir. Buradaki problem Batı dünyası için önemli olan bu fikrin dünyanın kalanı için de aynı derecede önemli olmamasından gelir. Gerçekten de karada büyük güç Çin'di ve bu yüzyıl boyunca Çin'in savaş usullerinde büyük değişiklikler olmamıştı. Ayrıca Çin'in Batı'nın gerisinde kaldığına dair bir durum da söz konusu değildi.

Britanyalıların 1750'lerden itibaren Hindistan'da yürüttükleri sık ve geniş çaplı seferler gösterdi ki Batılı ve Asyalıların savaş usulleri birbirinden pek farklı değildi. Gerçekten de yüzyılın son çeyreğinin önemli olmasının bir yönü

de Batılı güçlerin ilerlemeleriydi. Yalnızca Britanya'nın Hindistan'ın güneyindeki Maisur'u fethi değil, aynı zamanda Osmanlı Türklerinin Balkanlarda Ruslar tarafından gerçekleştirilen belli başlı mağlubiyetleri de bunlar arasındaydı. Diğer yerlerde ise, 1790'larda Ohio ülkesinde ve yeni bağımsız olan Amerikan devletinin genişlemesinde olduğu gibi Batılı ve Batılı olmayan halklar arasındaki mücadeleler sonuç olarak Batılıların zaferiyle sonuçlandı. Bunlar olurken Britanya da yerli Abori jinler üzerindeki kontrolünü artırdı ve Avustralya'nın Botany Körfezi'nde 1788'de bir koloni kurdu.

Amerikan Bağımsızlık Savaşı (1775–83)

Savaşları kategorize etmek her zaman kolay olmasa da çeşitlilik teması sadece muharip kuvvetleri değil, aynı zamanda farklı çatışma türlerini de kapsar. Örneğin, Amerikan Bağımsızlık Savaşı hem Amerikan vatanseverleri ile Kralcılar arasındaki bir iç savaş hem de Britanya'nın kolonilerini kontrol altında tutma çabasına işaret eden bir emperyal hâkimiyet savaşı olarak görülebilir. Fransa (1778), İspanya (1779) ve Hollanda'nın (1780) hep birlikte Britanya'ya karşı savaşa dâhil olması, çatışmanın hakikaten dünya çapında bir mücadele haline gelmesine yol açtı. 1775 ve 1776'da Kanada'yı istila etme konusunda başarısız olan Amerikan teşebbüsü ve 1779'da Britanya'yı istila etme konusunda benzer şekilde başarısız olan Fransız-İspanyol girişiminin yanı sıra Britanyalıların Minorka Adası'nı kaybettiği fakat Cebelitarık Boğazı'na hâkim olduğu Akdeniz'deki ve aynı zamanda Batı Hint Adaları'ndaki çatışmaları buna dâhil edebiliriz. Ayrıca Britanya ile Fransa hem Hint Okyanusu'nda çatışıyor hem de Batı Afrika'dan Yeni Dünya'ya köle tedariki üzerinden hâkimiyet mücadelesi veriyordu. Hindistan'da ise bütün bunlarla ilgili Fransızların desteklediği Maisur sultanı – Haydar Ali ve onun ölümünden sonra oğlu Tipu Sultan ile Britanya arasında mühim bir savaş vardı.

Her ne kadar yeni bir savaş türü olarak önemi sık sık abartılsa da aynı zamanda 20. yüzyılın başarılı süper gücü olacak ve modern dünyayı şekillendirecek bir devletin kurulmasına yol açtığı için Amerikan Bağımsızlık Savaşı önemli bir çatışmaydı. Fransa hem Amerikalıların hem de Maisur sultanlarının imdadına koştu fakat onların siyaset ve hedefleri birbirinden çok farklıydı.

Zaman akıp gitti. Britanya'nın Kuzey Amerika'daki mağlubiyeti, hantal olarak görülen askerî sistemi nedeniyle, özellikle külli cephe savaşında beklenenden daha uzun sürdü. Gerçekten de Britanya cephede etkili olduğunu ve

özellikle 1776 itibarıyla New York ve 1780 itibarıyla Charleston gibi şehirleri kontrol etme noktasında başarılı olduğunu gösterdi. Bununla beraber Vatanseverler, denizlerde onlara ancak dünyanın ikinci büyük donanma gücü olan Fransa ile kuracakları ittifak sayesinde karşı koyabilirlerdi.

Amerikan Güneyi'ndeki 1861–65 İç Savaşı örneğinde olduğu gibi diğer isyanlarda davaya halkın katılımını sağlamak noktasında ciddi sorunlar vardı. Buna rağmen, İç Savaş'ta Güney'in mağlup edilmesinde görüldüğü gibi, isyancılar için galibiyet kaçınılmaz değildi. Buna ek olarak, özellikle 16. ve 17. yüzyıllardaki Din Savaşları'nda, Avrupalı devletler isyanın itici gücü olarak ideolojik desteğin ne kadar etkili olduğu konusuna da tanıdıktılar. İngiliz Coehorn kuvvetleri 1649–53'te İrlanda'yı fethederken böylesi konularda bir başarı karnesine sahipti ve bu, 1689–91, 1715–16, 1719 ve 1745–46 yıllarında İrlanda, İskoçya ve kuzey İngiltere'de iyice pekişmişti.

Askerî tarihte muhtemel başarıdan kaçınılmaz sonuca uzanan olayları tartışmak kolaya kaçmak olur. Bu ister 1775–83 savaşı ister Britanyalı, Fransız, Vatansever veya Kralcı Amerikalıların ya da diğerlerinin savaşları olsun, savaşın taraflarını ve gözlemleyicilerini nasıl sarstığını göstermez. Eğer Britanya kuvvetleri 1776 yazında On Üç Koloni'den püskürtülmüş olsaydı, 1777'nin sonlarında tekrar New York ve Philadelphia'nın kontrolünü sağlarlar ve 1780 sonrasında ise Charleston'u zapt edebilirlerdi. Britanya güçleri başta Saratoga (1777) olmak üzere birkaç muharebede mağlup olmuşlar, özellikle Long Island (1776) ve Brandywine (1777) olduğu gibi diğerlerinde de başarı sağlamışlardı. 1781 ortalarına rastlayan birinin ötekine galip gelemeyeceği durumu belirginleştikten sonra bile muhtemel uzlaşı prensipleri net değildi. 1782-83'te, müttefiklerini bırakmaya hevesli Vatanseverler, siyasi bir kriz yaşayan Britanyalılardan olabilecek en iyi anlaşma maddelerini elde etti. Britanya ise bu sırada Amerikalıların 1775–76'da başarısız Kanada saldırısına karşı burayı korumayı başardı.

Amerika Birleşik Devletleri ve Yerli Amerikalılar Arasındaki Savaş

1783'te Amerikan Kurtuluş Savaşı'nı bitiren barış antlaşmasında Amerikan yerlilerine danışılmadı ve bunu özellikle Kentucky ve Ohio'da büyük bir Amerikan yerleşimi izledi. Yerliler, çoğu Amerikalı tarafından tanrının genişleme fırsatlarına haklı bir cevap olarak görülen bu yerleşime direndi. 1790'da topyekûn savaş patlak verdi. Yerlilerin savaş kalitesinden yoksun olan küçük

boyutlu Amerikan düzenli ordusu vurgunun milisler üzerinde olmasını sağladı. Yerliler, kontrollü ateş etme fırsatlarını en üst düzeye çıkarmak ve sunulan hedefleri en aza indirmek için kapalı değil açık düzende savaştı. Fakat Amerikalıların bunu yapmak için ne kendine güvenleri ne de eğitimleri yeterliydi. Amerikalılar ayrıca rakiplerini küçümseme ve kendi yeteneklerini abartmanın sıkıntısını çektiler. 1790'da liderleri Little Turtle'ın idaresindeki Miami (yerli bir kabile) halkı, ilerleyen Amerikan kuvvetlerini iki kez başarılı bir şekilde pusuya düşürdü.

Buna rağmen Amerikalılar, Fort Washington'a (şimdi Cincinnati'ye) geri çekilebildiler. Yerliler büyük taarruzlar düzenleyecek kapasiteden mahrum olduklarından Amerikalılar için sağlamlaştırılmış alanlara sığınma imkânı büyük bir avantajdı. 1791'deki Arthur St. Claire komutasındaki Amerikan ilerlemesi genellikle kaçınılmaz şekilde aşırı özgüvenliydi. Little Turtle, 4 Kasım'da Wabash Nehri kıyısında kötü hazırlanmış bir Amerikan kampına baskın yaptı. Örtülü mevzilerden ateş açan Yerlilere etkili bir cevap veremeyen Amerikalılar, arkalarında 600'den fazla ölü bırakıp kaçmadan önce de yirmi bir Yerli tarafından feci bir şekilde kapana kıstırıldılar. Amerikalı/Avrupalılara özgü oluşumlar ve taktikler aslına bakılırsa muhakkak üstün de sayılmazdı.

Yerliler arasındaki ciddi bölünmelerden istifade eden daha iyi eğitimli Amerikan birlikleri, 20 Ağustos 1794'te Fallen Timbers Muharebesi'nde durumu tersine çevirdi. 1795'teki Greenville Antlaşması ile Yerliler, daha önce yapılan bölgesel devirleri onaylayıp yenilerini yaptılar. Zafer, Amerikan yayılmacılığının ilerlemesini desteklemeye yardımcı oldu. Bu dönemde yerli halklarla sadece Kuzey Amerikalı yerleşimciler değil, aynı zamanda Orta ve Güney Amerika'daki yerleşimciler de mücadele etmekteydi. Bu halkların birçoğu dikkate değer bir direniş sergilemiştir. Zira Şili, 1880'lere kadar Araukanyalılara boyun eğdirememişti.

Fransız Devrimi Öncesi Avrupa

Batı ordularının savaş taktikleri, 1792'de Fransız Devrim Savaşları patlak vermeden önce, ateş gücünü en üst düzeye çıkarmak için piyadelerin yan yana yanaşık düzende, ince hatlarda konuşlandırılmasına odaklanıyordu. Bu durum, misket tüfeği kullanan askerler ile mızraklı piyadelerin birleşiminden oluşan birliklerin yerini 1690'larda süngü taşıyan ve dolayısıyla yakın mücadelede ölümcül olan askerlere bırakması sonucunda ortaya çıkmıştı. Bu tür

yanaşık düzendeki oluşumlar süvari saldırılarına karşı koruma sağlamakta ve muharebe alanında iletişim sınırlılıklarının getirdiği emir komuta sorunlarını azaltmaktaydı.

18. yüzyılda Batılı askerler, süngülerle donatılmış çakmaklı tüfekler kullandılar ve hedefe yönelik münferit atışlar yapmak yerine yaylım ateşini benimsediler. Bu tüfekler, belirli bir hedefi vuramayacak kadar isabetsizdi ve bu nedenle muharebe alanında, özellikle ihtiyaç duyulan disiplini sağladığı için yaylım ateşi geçerli tek seçenekti. Tüfeklerin isabet hassasiyeti sınırlıydı bu yüzden de eğitimin vurguladığı ateş hızı ve bunun sonucunda gerçekleşen talim ve disiplindi. Yaylım ateşi yakın mesafeden ve karşılıklı olarak kullanıldı.

Süngü, düşman üzerine taarruza kalkmadan hemen önce takılmalıydı. Zira hem çok ağırdı hem de atış yapmaya çok büyük engel teşkil ediyordu. Süngü takılı olduğu halde tüfeğini doldurmaya çalışan asker süngünün ucunda kendi vücudunu bulabilirdi. Süngülerin yaygınlığına rağmen savaş alanlarında göğüs göğse mücadele nispeten süngülerden daha yaygın değildi ve kayıplara daha çok silahlar neden oluyordu. Süngü taarruzları fiziksel olmaktan çok psikolojik etkiye sahipti.

Düşük atış hızına sahip olan ve her atış için yeniden doldurulması gereken kısa menzilli tüfeklerin (aslında tüfeklerle amaçlanan bu olmamasına rağmen) neden olduğu sorunlar, ilkel nişangahların kümülatif etkisiyle, eksantrik mermiler, ağır tüfek sarkıtları, geri tepme, aşırı ısınma ve yağmurlu havalarda ateş almamasının yarattığı etkiyle daha da derinleştirdi. Tüfekler düz namlulu, yani yivsiz olduklarından atış hızı düşüktü ve yönü belirsizdi. Standartlaştırılmamış üretim ve açıklık (rüzgârlama) atış hızını azaltıyorken silahı sabit tutmak veya nişan almak da zorlaşıyordu. Gülleler (yuvarlak mermiler) pürüzlü bir şekilde dökülmüştü ve şekilleri hava direncini en üst seviyeye çıkarıyordu. Ahşap tüfek doldurma çubuklarının yerini demir olanların almasının tüfek ateşi oranını artırdığına inanılıyordu, ancak bunların kırılma ya da paslanma tehlikesi vardı; dahası bunların sık kullanımı namluyu oval bir şekil alacak şekilde tahrip etmişti.

Batılı üreticiler bu noktada arkadan (kuyruktan, atım yatağından) doldurulan ateşli silahlar da dâhil olmak üzere daha karmaşık silahlar üretebildiler fakat sanayileşme öncesi bunları büyük miktarlarda imal edemediler. Başka hiçbir toplum, Batılı üreticilerin sunduğu kalitede ateşli silah üretemiyordu. Bu nedenle bu üreticilerin ürünleri Batı Afrika gibi başka yerlerde de çok talep görüyordu.

Silahların sınırlılıklarına rağmen askerler yoğun bir şekilde konuşlandırıldıkları ve yakın mesafeden çarpıştıkları için önemli miktarda kayıp veriliyordu. Tüfeklerin neden olduğu yaralar, tüfeklerin boyutları sebebiyle (örneğin Brown Bess, 2 santimetrelik bir kalibreye sahipti) ayrıca kurşunların yumuşak olmasından dolayı ete ve kemiğe denk geldiklerinde düzleşme ihtimali nedeniyle ciddiydi. Bazen gülle parçalanarak daha fazla hasara neden olabiliyordu. Kan zehirlenmesi büyük bir riskti.

Piyade birlikleri savaş alanında süvariler tarafından korunuyordu fakat ateşli silahların ağır etkisi sonucu Batılı ordulardaki süvari oranı yüzyıl boyunca (askerlerin ortalama maliyetini aşağı çekmek için) düştü. Benzer bir durum aynı zamanda yüzyılın sonlarına doğru Hindistan'da da görüldü. Süvariler esas olarak muharebe alanında düşman hattındaki süvarilerle savaşmak için kullanıldı; henüz kesintisiz piyade hatları üzerine süvari taarruzu gerçekleştirmek nadir görülen bir durumdu. Özellikle disiplini ve ateş gücünü sürdürmek için uyarlanan yanaşık düzen ve durağan oluşumlar nedeniyle fasılasız bir hat üzerinde konuşlanan piyadeler top ateşine karşı savunmasızdı. Silahların etkinliğini en üst düzeye çıkarmak için disiplin gerekiyordu.

Savaş için kaynakları harekete geçirebilme yeteneği bir toplumun doğasını yansıtıyordu. Vergilendirmeye temel oluşturan nakit ekonomisi, eksik istihdam seçkinler üzerinde değilse de nüfusun çoğu üzerinde büyük bir yetkiye sahip olan hükümetlerin savaş için insan gücünün büyük ölçüde seferber edilmesi bağlamını yarattı. Bu seferberlik, Doğu Avrupa'da görüldüğü üzere (istisnalarla birlikte) umumi seferberlikler de dâhil olmak üzere çeşitli biçimler aldı. Fakat ortak nokta erkek nüfusun büyük kısmının gerektiğinde ve müdahale edilemeyen koşullar altında, savaşın amaç ve yöntemine ilişkin görüşlerine başvurulmaksızın hizmet edeceği varsayımına dayanıyordu.

Her orduda hem de donanmada nadiren isyan görülüyordu. Firarlar çok daha yaygındı ve sert bir şekilde cezalandırılıyordu. Genellikle bu umutsuz koşullara karşı tehlikeli bir protesto şekliydi. Eğitim zordu, disiplin acımasız olabilirdi ve barınma, beslenme, maaş söz konusu olduğunda koşullar yetersizdi fakat her zaman sivil halkın koşullarından daha kötü değildi. Rütbesiz askerler geleneksel bir haklar ve yükümlülükler çerçevesi tasarlayıp hizmetlerini sözleşmeli olarak kabul ederken subaylar da kendi güçlerinin mutlak olmaktan çok uzak olduğunun farkına vardılar.

Askerlerin ve denizcilerin görüşlerine ilgi gösterilmemesi yöneticilerin, generallerin ve amirallerin bu birliklerden ve onların kayıplarından habersiz oldukları anlamına gelmiyordu. Özellikle sefer halindeyken yeterli iaşe sağlanmasının zor olduğunu bilmelerine rağmen, yetersiz gıda ve barınma olanaklarının güçten düşürücü hastalıklara yol açabileceğinin farkındaydılar. Ordu, hükûmetlerin ihtiyaç duyduğu ve bu nedenle temel düzeyde de olsa toplumun bakmak zorunda olduğu bir bölümüdür. Ücretlerin genellikle düşük olmasına ve sık sık geciktirilmesine rağmen, askerler hükûmetlerden maaş alan en büyük gruptu. Deneyimli birliklerin değiştirilmesi zor olabiliyordu ve acemi erler olgunlaşana kadar sınırlı değere sahiptiler. Sonuç olarak, bugün olduğu gibi, muharebenin ve kuşatmanın kaderi genellikle hangi tarafın muharebe meydanlarında daha çok yüreği katılaşmış askere ve daha becerikli komutanlara sahip olmasıyla belirlendi.

Zayiata ilişkin endişe, savaşı riske atmak konusunda dikkatli olunmasını kamçılayabilir fakat bunun abartılmaması gerekir. Ne var ki zayiat verme ve mağlup olma tehlikeleri liderlerin savaş çıkarma çabalarını engellemedi. Henüz generallik konusunda kesinlikle ihtiyatlı olunması gereken bir şey yoktu. Hem Avrupa'da hem de daha genel manada dönemin ahlaki yapısı komutada yiğitlik ve gözü pekliğe büyük prim verdi. Ayrıca emretmedeki cesaret ve erkeklik tasavvurları, ikisi birlikte olmak üzere taarruza odaklanan cesaret ve riski destekledi. Özveri ve fedakârlık ve savaş için biçilmiş kaftandı. Asker toplama ve lojistik gibi faktörlerin önemli sonuçları olduğu bilinse de bunlar savaş kültürünü belirlemedi, tıpkı hükümdarların iç yönetimlerinin niteliğine, önemli olduğunu bilinen finansal meselelerle karar verilmediği gibi. Hükümdarların zafer ve fetih ile şan ve şeref kazanması bekleniyordu. Çin imparatoru Qianlong bu yolla şanına şan kattı.

Popüler askerî tarihin derinliklerine kök salmış yaygın fakat büyük ölçüde yanıltıcı bir görüş vardır ki bu Fransız Devrimi öncesi savaşın, sonuçları bakımından önemsiz ve yöntemleri açısından sınırlı olduğu, bu nedenle devrimci savaşın varsayılan doğasıyla tezat oluşturduğudur. Yüzyılın başlarında Rus ve Prusya güçlerinin yükselişi ve muharebelerdeki ağır ölü ve yaralı oranları göz önüne alındığında bu tezin hatalı olduğu ortaya çıkıyor. Aslına bakılırsa bu güçlerin yükselişi Batı'daki kuvvet politikaları için kısa ve uzun vadeli önemli etkilere sahipti.

Fransız Devrim Savaşları (1792–99)

Amerikan Bağımsızlık Savaşı'na ek olarak ve hatta onun daha da ötesinde, Devrimci Fransa ile muhalifleri arasında çıkan savaşların yaygın olarak savaşa damgasını vurduğu, savaşın ele alınış biçiminde büyük bir değişiklik yarattığı ve gerçekten modern savaşın kökenlerini teşkil ettiği görülmektedir. 1791–92 kışında, daha da radikalleşen Fransız Devrimi, komşu hükümdarların saptadığı çıkarlarını ve Fransa'nın eski yöneticilerinin bu çıkarları onayladığı anlaşmaları tehdit ediyordu. Dahası, radikaller otokrat yönetim altındaki komşularla savaş çıkarmaya çabalarken orta yolcular kral XVI. Louis çevresinde toplanmanın başarı getirebileceğini umuyordu.

Diğer güçlerin askerî kabiliyetini kavramadaki başarısızlık, durumu daha da kötüleştirdi. Devrimciler, eski rejim askerlerinin— itibarını yitiren subaylar tarafından komuta edilen isteksiz köylülerin — sosyal bileşimleri nedeniyle zayıf olduklarına ikna olmuşlardı. Rakipleri açısından ise Devrimcilerin hiyerarşi, düzen ve itaate yönelik saldırısı disiplini ve uyumu mahvetti ve gülünç bir amatörlüğe yol açtı. Fransa, 1792 baharında askerî açıdan iki büyük güç olan Avusturya ve Prusya'ya aynı anda savaş açtı.

Devrim güçlerinin hızlı bir şekilde yenilgiye uğratılacağı, Prusya işgal kuvvetinin 1787'de Hollanda Vatansever Hareketi'ni hızlıca bastırması nedeniyle yaygın bir şekilde öngörülmüştü. Brunswick Dükü Charles'ın komutasındaki deneyimli Prusya ordusunun Fransa'yı işgaline, 20 Eylül 1792'de Paris'in doğusundaki Valmy'de konuşlu daha büyük ve daha ağır silahlı bir Fransız kuvveti tarafından müdahale edildi. Ordusu hastalıktan da etkilenen Charles geri çekilmek durumunda kaldı. Buna karşılık Fransız kuvvetleri hızlı bir şekilde ilerleyerek büyük miktarlarda toprak ele geçirdi. Avusturya Hollandası (bugünkü Belçika) bir ay içinde fethedilirken diğer Fransız kuvvetleri Rheinland'ı ve o zaman İtalya'nın bir parçası olan Savoy'u başarılı bir şekilde işgal etti.

Fransızlar daha sonra, özellikle 1793'ün başlarında rakiplerinin sert karşılıklarına maruz kalmış olsalar da Mart 1793'ten itibaren Britanya, Hollanda ve İspanya'nın da dâhil olmasıyla genişleyen koalisyon güçlerini 1794–95 arasında yenebildiler. Bu güçler, Fransız zaferlerinin kendilerini tehdit ettiğini düşünüyordu. Müttefik birliklerinin uyumu kısıtlı olduğundan Fransız kuvvetleri organize olduğunda çok daha etkili oluyordu. Hem muharebelerde hem de taarruzlarda sayıca üstün olmak çok mühimdi. Fransa asker ihtiyacını, Rusya'dan

sonra Avrupa'nın en büyük nüfusuna sahip olmasıyla ve Ağustos 1793'te ilan ettiği levée en masse ("kitle halinde ayaklanma, kalkışma"), genel zorunlu askerlik hizmeti kanunuyla karşılıyordu: Tüm nüfus savaş çabası için seferber edilebilirdi ve 18 ila 25 yaş arasındaki bekar erkeklerin Devrimci propaganda altında orduya katılmaları zorunluydu.

Söz konusu zorunlu askerlik hizmetinin uzun vadeli küresel etkisi, az sayıdaki vatansever erkeğin adanmışlığını vurgulayan Amerikan Bağımsızlık Savaşı anlatısından çok daha muazzamdı. 20.yüzyıl Çin, Cezayir, Vietnam ve Latin Amerika devrimcilerinin tümü Fransız tarihinin büyük ölçüde Marksist bir tavırla okunmasından kaynaklanan kalkışma hareketinin cazibesine kapıldı. Bu hareket gerçekten de belirsiz bir konuma sahipti. Sözde halka özgü bir eylemi sembolize ediyordu (ve böylece solda idealize edilmişti) fakat uygulamada devlet gücünün ve düzenin önemli ölçüde genişlemesini haklı çıkardı.

1793'te oluşturulan ordular hem Fransa'nın o zamana kadar konuşlandırdığı tüm ordulardan daha büyüktü hem de birkaç cephede birden etkin harekât yapılmasını, zayiatların telafisini ve Avrupa'nın çoğunu kapsayan muhalif güçlerle boy ölçüşmeyi mümkün kıldı. Bununla birlikte, bu ölçekte bir gücü beslemek ve donatmak yeni lojistik ve örgütsel sorunları beraberinde getirdi. Fransa, 1793–95 arasında Çukureller'de, Rheinland, Kuzey İtalya ve Kuzey İspanya'da savaştı. Ayrıca kuvvetlerini içerideki muhaliflere karşı ve Britanya'ya denizde direnmek için kullandı. Bilhassa 1793–94'te Batı Fransa'daki Vendée'de devrimcilere karşı verilen mücadele ile 19. ve 20. yüzyıllarda çok sayıda sivil çatışmanın ve isyan karşıtı savaşın yıkıcılığına, özellikle de savaşanlar ve siviller arasında ayrım yapma zorluğuna ve sivillere karşı işlenen vahşet dört gözle bekleniyordu. Fransız güçleri fethedilen yerlerdeki sivillere karşı da zalimce bir tutum sergiledi ve 1796'da İtalya'nın kuzeyinde olduğu gibi isyan eden bölgelerde hem mahkûmlara hem de sivillere acımasız cezalar verildi.

Fransız kuvvetleri Devrim öncesi gelişmelerden de istifade ettiler. Devrim öncesi Fransız ordusu katı ve muhafazakâr olmaktan çok, 1757'deki Rossbach Savaşı'nda Prusya imparatoru Büyük Friederich'i tarafından büyük bir hezimete uğratılması sonucunda yeni fikirlere oldukça açıktı. Fransız topçu sınıfı, sadece silah türlerinin standardizasyona değil, aynı zamanda, özellikle yeni birimler olarak tümenlerin oluşturulması gibi örgütsel gelişmelere de büyük ilgi gösterdi. Askerî eğitime verilen önem Devrimci ordularda, Napolyon başta olmak üzere ön plana çıkacak birçok subay yetiştirdi. 1790'larda

Fransız düşmanları arasında amaç ve araçlar konusundaki bölünmeler, Prusya ve Avusturya'nın Polonya'nın ikinci ve üçüncü parçalanmasından yararlanma endişesi de dâhil olmak üzere, başarı ve başarısızlıklardaki farklılıklarla birleşerek bu güçlerin mücadeleye devam etme kararlığını etkiledi. Prusya ve İspanya 1795'te, Fransa ile anlaşmaya varırken, Hollandalılar mağlubiyeti ve uydu devlet statüsünü kabul etti. Britanya birlikleri Almanya'ya geri çekildi ve 1796'da tahliye edildi. Bununla birlikte, Fransa'nın muhaliflerinin, özellikle hem Avusturya'nın karada, Britanya'nın denizdeki motivasyonunu hem de bu kuvvetlerinin sergilediği profesyonelliğin askerî değerini göz ardı etmemek de önemlidir. Avusturyalılar, özellikle 1793'te Belçika'da ve 1796'da Almanya'da bir dizi zafer kazandı ve Fransa'nın Almanya üzerindeki hâkimiyetini reddetti; fakat Napolyon'un 1796–97'deki başarıları nedeniyle Avusturyalılar çok daha az başarılı oldular. Britanya donanması Şanlı 1 Haziran (1 Haziran 1794) ve Nil (1 Ağustos 1798) muharebelerinde Fransızlara karşı, Cape St. Vincent (14 Şubat 1799) Muharebesi'nde İspanyollara karşı ve Camperdown (11 Ekim 1797) da Hollandalılara karşı kazandığı bir dizi zafer ile özellikle rakiplerini yenilgiye uğratmakta başarılı olduğunu kanıtladı. Süregelen bu karşıtlık Devrimcilerin, Batı Avrupa'ya hâkim olabilmek için ihtiyaç duydukları bütün zaferden yoksun bırakılmasına ve Devrim'in askerden arındırılmasına yardımcı oldu. Bununla beraber özellikle generallerin askerî karakteriyle de ilgili kazanılmış güçlü çıkarlar da bu olasılığı zorlaştırdı.

Mercek 1.2 Savaşın Sesi: Fransız Devrim Savaşları

Britanya Coldstream Muhafızları, durumlarının el verdiği ölçüde iyi bir çizgi tutturarak iskeleden mükemmel bir şekilde geçti. (...) (Muhafızların tamamen habersiz oldukları) Fransızların üstü örtülü [gizlenmiş] bataryası (...) 30 yıl içindeki (...) en ağır misket bombardımanına başladı. (...) Ateş öylesine ani gerçekleşti ki hemen herkes ani bir tepkiyle yere kapandı fakat hemen ayağa kalktılar ve emir dahi almadan karışık bir karşı ateşe başladılar. Fransızların ikinci saldırısı tüm safları devirdi. Bunun üzerine subaylar kendilerini suçladılar fakat hepsi beyhudeydi. Askerler dizlerinin üzerinde ateş etmeye devam etti ve [geri çekilmeselerdi] hepsi öldürülünceye kadar o şekilde kalmaya devam edecekti. Topçu ateşinin yıkıcı doğası, bu örnekle Britanya tarafından

savaşın başında benimsenen geleneksel yakın düzenli oluşumların aptalca tavrı ile savaşın, özellikle de verilen kayıpların moral ve disiplin üzerindeki etkisi, bunların hepsi, Fransız-Belçika sınır bölgelerinin kontrolü için verilen mücadelede Tournai yakınlarında kanıtlandı.

Mercek 1.3 Fransız Devrim Taktikleri

Fransız devrimci kuvvetlerin karakteristik savaş alanı manevrası ve büyük çoğunluğu piyade birliklerine katılan acemi erleri kullanmanın en etkili yolu bağımsız saldırı sütunlarından kurulmasıydı. Bu konuşlanma şekli taarruzu vurgulayan bir ordu için de en iyisiydi. Sütun ilerlemeleri, çizgisel hatlara göre çok daha esnekti fakat sütunların gerçekleştirdiği ön saldırılar, karşı savunma hattının ateş gücü nedeniyle ağır kayıplara neden oluyordu. Buna karşın, saldırıya kalkan sütunların gittikçe daha fazla başvurdukları toplarla bir arada kullanıldılar. Bunun yanı sıra çok sayıda avcı eri ile zamanın teknolojisini ve yeni cumhuriyetçi askerlerin karakterine uygun bir taktik unsurlarını başarılı bir şekilde bir araya getirdiler.

Sütunların önden gönderilmesi ve açık düzende konuşlandırılması ki böylece avcı erler karşı tarafında yanaşık düzendeki hatlarını zayiat vermek için bireysel ateş açabilirler ve onların yaylım ateşine ve toplara karşı savunmasızlıkları azalmış olur. Bu taktik, düşmanın benimsediği taktikleri kullanan Fersugon'un Deneysel Tüfek Kolordusu'nu yeniden canlandırarak ve Fransızların avcı erlerine cevap olarak 1800'de Tüfek Kolordusu'nu kurdu. Bu kolordu 1802'de 95. Tüfek Alayı oldu. Fransız Devrimi ve Napolyon'un sistemi etkileyici derecede başarılı oldu, kolorduların gelişimi bu taktiklerin ve sistemin uygulanmasına önemli bir esneklik sağladı. Ne var ki bu sistemin Britanyalılar ve Ruslar tarafından benimsenmelerde olduğu gibi iyi düzenlenmiş bir savunmaya karşı kısıtlılıkları da vardı.

Fransızların başlattığı saldırılar, savaş yöntemlerini iyi kullandı ve aynı zamanda ilerledikleri alanlarda tedariki artırmalarına hizmet etti. Bununla birlikte bu sistem başta Almanya olmak üzere halk desteğini büyük ölçüde yabancılaştırdı. Bu yabancılaşma,

özellikle de başarısını bir desteğe dayandırmak zorunda olan Fransızların stratejik başarısızlığına katkıda bulundu.

Fransız ordusunda topçu, avcı erleri ve saldırı sütunlarının birleşimi komuta ve koordinasyon becerilerinin daha önemli hale gelmesini sağladı. Fransız genç ve kararlı komutanlardan yararlandılar. Yeni yetenekler gelişti: Jean-Baptiste Jourdan, eski bir onbaşı olan Lazare Hocke ve Napolyon Bonaparte'ın da dâhil olduğu Fransız komutanlar vardı. Bununla birlikte başarısız olan veya ihanetinden şüphelenilenler idam edildi. En azından tabur düzeyinde daha 'demokratik' bir komuta yapısı yok değildi. Askerî karışıklığa bir düzenleme ölçütü getiren Kamu Güvenliği Komitesi'nin askerî bölüm başkanı Lazare Carnot orduları sistematik hale getirdi. Fransızların yeni ordular teşkil etme ve onları eğitmedeki başarıları, onların kraliyet ordusundan silahlı ulusa geçişinde bir araç oldu.

Bununla birlikte eğer müttefik kuvvetler aralarındaki uyumu sürdürebilmiş olsalardı Fransız taktikleri kaçınılmaz olarak başarılı olamazdı. Gerçekten de 1790'larda Avusturyalılar, Fransızlarla yaptıkları savaşların yarısını kazandılar. Dahası, Fransızlara Avusturya Hollanda'sı (bugünkü Belçika) üzerinde hâkimiyet imkânı sağlayan 6 Kasım 1792'deki Jemappes Zaferi'nde olduğu gibi bu zaferin ne derece sütunların kullanımı ile ne derece Fransız ordusunun büyüklüğü ile bağlı olduğunu bilmek zordur.

1790'lardaki Fransa ile 1917 Komünist Devrimi sonrasında Rusya'da görülen örgütsel değişiklikler arasında öğretici paralellikler vardır.

Napolyon'un Yükselişi

Fransa'da bir general 1799'da darbeyle iktidara geldiğinde yönetimin askerden arındırılması şöyle dursun bunun tam tersi bir durum ortaya çıktı. Devrim öncesi topçu birliğinde Korsikalı bir asteğmen olan Napolyon Bonapart (1769-1821), 1793 yılında adını duyurdu ki o zaman başarılı topçuluk yeteneği ile Britanya ve kraliyet güçlerini Fransızların başı çektiği Akdeniz'deki deniz üssünden sürerek Toulon'un ele geçirilmesinde önemli bir rol oynadı. Özellikle generaller düzeyinde olan askerlik, devrimci yıllar boyunca yoğun bir şekilde

siyasaldı ve Ekim 1795'te Napolyon atış yeteneğini kullanarak meşhur 'whiff of grape shot' olayında havaya ateş ederek Paris'te bir ayaklanmayı bastırmak suretiyle hükümetin yardımına koştu. Bir ödül olarak, İtalya Ordusu'nun emrine verildi.

1796'da bu komutta, Napolyon, generalliğinin özelliklerini geliştirdi ve gösterdi. Bu özellikler; kendine güven; hızlı karar verme; hızlı hareketlilik - rakiplerinden daha hızlı yürüme, karar noktasında güce odaklanma - ordunun bölünme yapısını tek bir amaç doğrultusunda birçok rotada ilerletmek için kullanmak ve mümkünse, iç hatların kullanılması. İtalya'nın kuzeybatısındaki Napolyon, Avusturyalılar ile Sardunya kralı (Piyemonte hükümdarı) arasında merkezi bir pozisyon ele geçirdi, ikisini de mağlup etti ve Sardunya'yı savaştan kurtardı. Napolyon'un taktik dehası ve savaş alanındaki manevra kabiliyeti, özellikle Arcole (15–17 Kasım 1796) ve Rivoli'de (14-15 Ocak 1797), ve Napolyon'un askerî başarısıyla ilişkilendirildi. Napolyon'un topçu birliğinin başına geçmesi özellikle önemliydi.

Napolyon, Avusturya'yı 1797'de barışı kabul etmeye zorladı, ancak Fransızların sınırlamaları kabul etmemesi anlaşmazlığın yeniden başlamasına yol açtı. Napolyon'un ordusu Mısır'da Britanya filosunun çok büyük zaferi ile Nil Savaşı'nda (1 Ağustos) engellense de 1798'de Mısır'ı işgal ettiğinde, Shubra Khit ve Embabeh'de ikincisi Piramitler Savaşı (21 Temmuz) olarak da bilinen savaşlarda Memlukları yenerek (21 Temmuz) zaferini daha da arttırdı. Mısırdaki kara savaşlarında Fransız savaş topu ve tüfek ateşi, şiddetli zayiatlar yol açarak süvari saldırılarını engelledi. Napolyon, Mısır'da Avrupa savaş alanlarında yaygın olan doğrusal oluşumları kullanmamıştı; bunun yerine, yoğun biçimde doldurulmuş piyadelerin ateş gücünü, daha mobil süvariler tarafından kanatlara ya da arka taraflara saldırılarak bir dezavantaja sokulamayacak biçimlerde taktiksel bir esneklikle birleştiren Rusların Türklere karşı kullandığı gibi kareler kullandı.

Avrupa'daki savaşın devam etmesi bölünmüş Rehber bakanlığının popüler olmamasına yardımcı oldu ve Fransa'ya döndükten sonra Napolyon 1799'da bir darbe yaparak başkonsolos ve başkomutan oldu.

1780'ler ve 1790'larda Asya'daki Çatışmalar

Napolyon'un 1798–99'da Mısır ve Filistin'e gerçekleştirdiği seferler, Hindistan'a giden yolda Fransızların bir mevki kazanma ve Britanyalıların Güney

Asya'daki pozisyonlarına meydan okuma girişiminin bir parçasıydı. Gerçekten de sekreteri, generalin Hindistan'a karadan giderek Büyük İskender'in zaferlerini tekrarlamak istediğini düşünürken, Fransız Dışişleri Bakanı Talleyrand, Mısır'ın fethinin Hindistan'ın fethini takip edeceğini belirtmişti. Ne var ki, Britanyalılar bölgede çok daha başarılıydı. 1760'larda, 1780'lerde ve 1790'ların başlarında, Güney Hindistan'ın önde gelen gücü Maisur Saltanatı'nı devirme girişimlerinde defalarca başarısız olduktan sonra, 4 Mayıs 1799'da başkent Seringapatam'a iyi yerleştirilmiş ve çok koordineli bir saldırı ile hücum ettiler ve daha sonra Maisur'a bir vekalet rejimi kurdular.

Daha batıda ise Ruslar yarı göçebe halklara karşı başarılı olabildi. 1783'te Kırım Hanlığı'nı ilhak ettikten sonra, Karadeniz'in doğusundaki Kuban'ı ele geçirdiler. Nogaylar, 1783'te, bölgede genişleyen Rus devletine ilhak edilmeye direndiklerinde, Kont Aleksandr Suvorov yönetiminde küçük, kararlı bir Rus ile savaşmak durumunda kaldılar. Rusların, hâkimiyeti altındaki diğer yarı göçebe halkları savaşı zorlama yeteneği de Nogayların yenilgisinde önemli oldu.

Ruslar aynı zamanda 1787–92 savaşları sırasında Osmanlılara (Türkler) karşı tekrar tekrar zaferler kazandı. Bu savaş, Kafkasya'daki çakışan çıkarlara tepki olarak ve Rusları, Türkiye'nin Karadeniz'deki konumuna meydan okudukları Kırım'dan çıkarmaya yönelik başarısız bir girişim olarak Türkler tarafından çıkartıldı. 1789'da ana Rus ordusu Dinyester Nehri'ne ilerledi, her iki taraf için çok ağır kayıplara mal olan İsmail başta olmak üzere 1790'da Tuna Deltası'ndaki kaleleri ele geçirdiler; Ruslar, 1791'de, Tuna'nın güneyine indiler. Ruslar hem ateş gücünde hem de süngü saldırılarında sütun düzenini benimseyerek ve daha iyi operasyonel planlamaya imkân veren daha esnek tedarik sistemleriyle muharebe ve seferlerde giderek daha etkili oldular. Türkler en sonunda Rusları kesin olarak bir Karadeniz'e yerleştiren şartları kabul etmek zorunda kaldılar. Odessa ve Sivastopol kuruldu ve büyük Rus limanları haline geldi. Ruslarla müttefik olan Avusturyalılar, Türk süvari üstünlüğüne karşı, özellikle 1789'da Türkleri yenmelerine yardımcı olan özellikle karşılıklı olarak desteklenen bir dama tahtası düzeninde düzenlenmiş piyade kareleri gibi taktiksel oluşumlar geliştirdiler.

Bununla birlikte, Asya'daki çoğu savaş Batılı güçleri içermiyordu ve ateşli silahlar Batı tarzı savaşta olduğundan daha küçük bir rol oynuyordu. Önde gelen Asya askerî gücü Çin, 1780'lerden 1830'ların sonuna kadar herhangi bir büyük dış çatışmaya karışmadı ve girdiği savaşlar da sabit başarı elde etti.

1766–69'da hem hastalık hem de bitki örtüsünün oluşturduğu saldırgan bir çevre ve iyi yürütülen bir savunma ile karşı karşıya kaldıkları Burma işgallerinde başarısız olan Çinliler, 1788–89'da Vietnam'a müdahale ettiklerinde de hüsrana uğradılar. Hanoi'yi ele geçirme girişimleri, Vietnam'ı yeniden bir araya getiren Nguyen Hue tarafından bozguna uğratıldı ve yerel desteğe sahip olmayan Çin kuvveti sert bir şekilde mağlup edildi. Vietnamlılar ateşli silahların kullanımını çok iyi biliyorlardı. Ancak daha batıda Çinliler, 1791'de, Katmandu'ya ilerledi ki bu bölgedeki genişlemeleri ile Tibet'teki Çin otoritesine meydan okumaya başlayan Nepal Gurkhaları, Çin'in egemenliğini tanımak zorunda kaldı.

Yüzyılın sonunda Çin tüm komşularıyla ve kendi şartlarında barıştı. Rusya, Çin'in anlaşmayla çizilen sınırlarına saygı gösterdi fakat ne Osmanlı (Türk) İmparatorluğu'nun ne de İran'ın sınırlarına aynı saygıyı göstermedi. Rusya'yı bir kenara bırakacak olursak, Çin'in komşuları haraçgüzar devletlerdi. Bir asır sonraki durumun aksine içe kapanık Japonya barışçıl bir siyaset izledi ve sadece mütevazı bir orduyla yetindi.

Büyük isyanlar, Çin'in içindeki durumu daha da tehlikeli hale getirdi. Shaanxi eyaletindeki 1796–1805 devasa White Lotus isyanında, isyancıların gerilla taktiklerini yaygın olarak kullanmaları ve iç bölgelerin engebeli karakterinden büyük ölçüde yararlanmaları işi daha da zorlaştırdı. Hükümet zorlu ve çok pahalı bir askerî çaba sarf etmek zorunda kaldı ve aynı zamanda zalimce bastırma yöntemleri kullandı; bu durum, Britanya'nın Kuzey Amerika kolonilerindeki durumla belirgin bir tezat oluşturuyordu. Zalimlik, Çinli olmayan tebaya karşı, özellikle de 1795-1805'te Hunan ve Guizhou illerindeki Miao isyanlarına yanıt olarak da kullanıldı. Bu isyanlar, Yerli Amerikalıların Amerikan yayılmacılığına karşı olmalarına benziyordu; zira Han Çin yerleşiminin yayılmasına ve hükümetin gücünü artırma girişimine karşı olmalarından kaynaklanıyordu. Çin ordusu isyancılara daha fazla garnizon kurarak, garnizonlara yiyecek tedariki için askerî tarım kolonileri oluşturarak ve bir duvar inşa ederek yanıt verdi.

İddialı hükümdarlar diğer Asya ülkelerinin genişlemesine yardımcı oldu. Birmanya büyük ordular konuşlandırdı ve batıdaki komşusu Arakan'ı ele geçirdi. Fakat uzun süredir hedefte olan Siyam'a (bugünkü Tayland) 1785 ve 1786 seferleri için yaklaşık 200 bin kişi silah altına alınsa da bu girişimler başarısızlıkla neticelendi. Hindistan, silah ve askerî teşkilatta hızlı değişikliklerin

yaşandığı bir alandı. Batı tarzı piyade kuvvetleri, Güney-Orta Hindistan'ın büyük hükümdarı olan Marathas ve Haydarabad'ın hükümdarı tarafından oluşturuldu. Hindistan'daki değişken ve baskı altındaki uluslararası bir sistem, daha yaygın olarak, askerî uyumun hızını artırıyordu. Fransız uzmanlar Hintlilere, Fransız tarzında top atmayı öğretti ve aynı zamanda yerel tahkimat tekniğinde rol oynadı. Böylece Maratha hükümdarı Sindhia kolordu komutanı Benoît de Boigne, 1788'den sonra Delhi'nin doğusundaki Aligarh'da Fransız tarzı surlar inşa etti ve bir dizi muharebe kazandı. Kısmen bunun bir sonucu olarak, Sindhia'nın ordusu 1780'lerde ve 1790'larda Rajputana'daki seferlerde başarılı oldu ve topçu birliği birkaç hafta içinde Chitor'un büyük Rajput Kalesi'ni ele geçirdi. Üstelik özel Britanya tüccarları Britanya'nın düşmanlarına silah sattı.

Çin gibi Osmanlı (Türk) imparatorluğu da hem dış düşmanlara hem de isyanlara maruz kaldı. Dış düşmanlar açısından Rusların yanı sıra, İran genişlemesinden kaynaklı 1774'ten 1779'a kadar İran ile sonuca bağlanamayan bir savaş yapıldı. Ciddi isyanlar içerisinde, 1780'ler ve 1790'larda İşkodra Valisi Kara Mahmud da vardı. 1786'da sevk edilen bir Türk kuvveti Mısır'a çıktı, oradaki isyanı bastırdı ve Kahire'yi ele geçirdi. Bununla birlikte, tüm imparatorlukların iktidarlarını sürdürme ve yetkilerini uygulamada karşı karşıya kaldıkları (ve hâlâ geçerli olan) zorlukların hatırlatılması bakımından, isyancı liderler Yukarı Mısır'a geri çekildiler ve isyancılara bir anlaşma dayatamayan Türkler, 1787'de şartları görüşmek için müzakere yapmak durumunda kaldı. Buna ek olarak, Arap sınır bölgelerinin göçebe kabileleri üzerinde otoriteyi korumanın ne kadar zor olduğu anlaşıldı.

Sonuç

Batılı muharebe tarzının diğerlerine nazaran önemi yalnızca Batılı devletlerin küresel bir güce erişmelerinden değil, aynı zamanda daha güçlü orduları ve donanmaların desteklenmesine imkân sunan ekonomik gelişmeleri neticesinde arttı. Metalürji alanında demir ve çeliğin eritilmesi ile odun kömürü yerine kök kömürü kullanılması bu önemli odun tedarikine bağımlılığı sonlandırdı. Britanya öncülüğünde teknoloji yayıldı. Britanya ve Rus askerî faaliyetlerinin altında hareketli metalürji endüstrileri yatıyordu ve hatırı sayılır derece talep görüyordu.

Batılılar çeşitli ortamlarda yağma ve ticarete uyum sağlamada ekonomik fayda elde edebilirken okyanuslar gitgide artan bir şekilde Batı'nın amaçlarına hizmet etmeye başladı. Ancak bu, denizaşırı ticaretin mutlaka Batı kontrolü

altında olduğu veya Batılı olmayan toplumların kapitalist fırsatlara ve farklı ortamlara sahip uygun yerleşim yerlerine ulaşamayacağı anlamına gelmiyordu. Bu yeti, Batılı kuvvetin avantajlarına meydan okuyarak elde edilebilirdi.

Ancak, Batılı olmayan devletler, ekonomik güçleri ne olursa olsun, ticarete yönelik kalkınma politikası ya da entelektüel bir etkileşimle dünyayı dinamik bir süreç olarak anlamak açısından Batı'ya uyum sağlamak için gelişmediler. Hindistan'da kayda değer bir iktisadi gelişme vardı fakat deniz gücü yaratmak veya teşvik etmek adına ekonomi, teknoloji ve devlet oluşumu arasında bir etkileşim yoktu. Bunun yerine Hindistan'daki Babür ve Maratha da iktidar kavramı büyük ölçüde toprağın bölgesel kontrolüne dayanıyor ve bunun üzerinden tanımlanıyordu.

Britanya'nın izlediği kendine özgü yol, küresel rekabet baskıları, ekolojik eksiklikler ve ticari bir konumu bir araya getirmesiydi. Ticari örgütlenme ve devlet faaliyeti kömür kullanımına olanak sağladı.

Buna karşılık, Çin devleti kömür kullanımını teşvik etmek için çok az şey yaparken, demir üretiminde Britanya'da görülen dolaysız türden bir müdahalede olduğu gibi devletin müdahalesi olduğuna dair çok az kanıt vardır. Hindistan'da ise 18. yüzyılda bol miktarda odun tedariki olması nedeniyle evsel veya endüstriyel ısı veya demirin eritilmesi için kömür ve linyit kullanımına acil bir gereksinim yoktu. Hindistan yarımadasının son derece ticarileştirilmiş bölgeleri kendi siyasi ve ekonomik dinamizm kaynaklarına sahipken kayda değer teknolojik gelişmeler olsa da köklü dönüşümleri gerektiren baskılar bu şekilde değildi.

Küresel ölçekte, Batı örneğinin yayılması değişim için sıklıkla bir ivme yarattı. Böylece, "Hawaii'nin Napolyon'u" addedilen I. Kamehameha kısmen mızrak, tokmak, hançer ve sapan yerine top ve tüfek kullanımıyla, 1791'den 1805'e kadar Hawaii Takımadaları'nda üstünlük için savaştı. Gücü, Avrupa gemilerinin sıkça kullandığı bir sahil olan Hawaii Adası'nın batı kıyısına dayanıyordu ve Avrupalıları topçu olarak istihdam etti. Her hâlükârda silah avantajı tek başına uzun (ve bazen de kısa) vadeli öneme sahipti ve hangi kuvvetlerin kullanılacağı dikkatlice düşünülmeliydi. Siyasi bağlam, tıpkı askerî boyutun generalliğe uyguladığı gibi devlet idaresine de büyük bir önem atfetti. İster, Kamehameha veya 1802'den 1820'ye kadar Vietnam'ı yöneten Nguyen Anh gibi başarılı olsun isterse de Napolyon gibi nihai noktada başarısız olsun devlet adamlığı ve komutanlığın bu birleşimi çok mühimdi.

İKİNCİ BÖLÜM

İMPARATORLUKLARIN YÜKSELİŞİ VE ÇÖKÜŞÜ, 1800-1830

Giriş

Bu dönemin askerî tarihi ekseriyetle, 1799'dan 1814'e kadar ve tekrar 1815'te kısa bir süreliğine Fransa'ya hükmeden, Avrupa'nın önde gelen generali Napolyon Bonaparte üzerine odaklanır. Napolyon, 1805 tarihli Ulm ve Austerlitz gibi bir dizi büyük zaferle anılır. Hitler'in II. Dünya Savaşı'ndaki Almanyası'ndan önce Avrupa'daki (doğrudan ve dolaylı olarak hükmedilen) en büyük imparatorluğunu yaratmıştır. Batılı çağdaşları için gayet etkileyici olan Napolyon, 1798'de Mısır'ı başarılı bir şekilde istila ederek etkisini daha da geniş bir alana yaymıştır.

Buna rağmen küresel ölçekte ve bilhassa daha geniş bir zaman çizelgesinde uzun vadeli önem söz konusu olduğunda, dönemin askerî tarihinde baskın olan figür Napolyon değildir. Bilakis onun kariyeri tam bir hezimetle sonlanmıştır. Bu durum, onun nihayet 1815'te Waterloo'da kesin olarak mağlup edildiği Avrupa'da oldukça belirgindir. Kaldı ki Napolyon Savaşları, Fransız denizaşırı imparatorluğunun çöküşünü de beraberinde getirmiştir.

İmparatorluğun büyük kısmı Britanya tarafından fethedilmiş; Kuzey Amerika'da kalan Fransız toprakları ise 1803 tarihli Louisiana satışında (Yerli Amerikalılara danışılmadan) ABD'ye satılmıştır. Bu durum, ABD'nin toprak iddialarını Rocky Dağları'na taşımasına neden olacaktır. 1800–1830 arasındaki dönemde önemli görülen iki gelişme daha vardır. Bunlardan ilki, Britanya'nın

açıkça dünyadaki en büyük güç haline gelmesi; ikincisi ise Kuzey ve Güney Amerika'daki yeni bağımsız olmuş devletlerin bağımsızlıklarını ortadan kaldırmaya yahut kısıtlamaya yönelik girişimlere direnme kabiliyetidir.

Britanya'nın Yükselişi

Britanya yüzyılın başlarında saldırıya açık görünüyordu. 1794–98 arasında başarılı bir Fransız işgalinden korunmuştu. Yanı sıra Fransa ile onun müttefikleri olan Hollanda ve İspanya donanmalarını mağlup etmişti. Buna rağmen, Britanya güçleri Avrupa kıtasından çıkarıldı. Müttefiki olan devletler 1800–01'de Fransa ile anlaşma imzalayınca ittifak sistemi de çöktü. 1802 tarihli Amiens Anlaşması, Britanya'ya en sonunda barış ve huzur getirdi. Britanya bu anlaşma ile Fransa'nın Batı Avrupa hâkimiyetini ve 1795'te Hollandalılardan ele geçirdiği Cape Town da dâhil olmak üzere Fransa ve onun müttefiklerinden yakın zamanda elde ettiği birçok sömürge kazanımını iade etmeyi de kabul ediyordu. 1830'a gelindiğinde durum artık çok farklıydı. Britanya'nın denizlerdeki hâkimiyeti tartışılmazdı. Batı'nın uluslararası siyasetinde önemli bir oyuncuydu ve baş gösterdiği her yerde, özellikle de Güney Asya'da, yalnızca orada da olmamakla birlikte, konumunu sağlamlaştırıyordu. 1803 ila 1830 arasında Britanya kuvvetleri Hindistan ve Burma krallığındaki baş düşmanları Marathaları yendi. Ayrıca Cezayir (Batılıların gözünde zamanın haydut devleti)'in korsancılık merkezinin 1816'da başarılı bir şekilde bombalanmasında büyük rol üstendi. 2 Ocak (20 Ekim) 1827'de Fransız ve Rus savaş gemileriyle birlikte Mısır donanmasını Navarin Körfezinde başarılı bir şekilde imha ettiler. Bu zafer, Mısırlıların yardım etmekte olduğu Rumların 1830'da Osmanlılardan (Türklerden) bağımsızlığını elde etmesine yol açtı.

Britanya'nın bu dönemde sağlama aldığı güçlü konumu onu, 19. yüzyılın en büyük küresel gücü yaptı. Britanya böylece hem Batı emperyalist yayılmacılığı sürecinde hem de aynı zamanda Batılı olmayan güçlerin bağımsız kalabilmesi ya da onların dünya ekonomik sistemine katılması noktasında dayatmacı yahut en azından belirleyici bir rol oynadı. Yüzyılın kalanında ise diğer Avrupalı güçler, özellikle de Fransa, Britanya'nın Güney Asya'da kurduğuna karşılık imparatorluklar inşa etmeye çalışacak ve onun deniz gücüne meydan okuyacaktı fakat hiçbiri bunu başaramadı.

Britanya'nın sahip olduğu gücün temellerini deniz gücüne duyulan benzersiz bağlılığın yanı sıra diğer imkânlarını ve güçlerini en üst düzeye çıkarabilmek

için bunu kullanmadaki yeteneği oluşturuyordu. Britanya'nın denizlerdeki egemenliği sofistike ve iyi finanse edilen bir idari yapının yanı sıra ticari denizciliğin insan kaynaklarından etkin şekilde yararlanan (denizci sayısı asla yeterli olmasa da) büyük bir donanmaya sahip olmasına dayanıyordu. İşinde uzman, becerikli bahriye sınıfı ile yetkin komuta sisteminin kusursuz işleyişi denizlerdeki hâkimiyetin bel kemiğini oluşturuyordu ve kazanılan muharebeler de denizciliğe ve silahlara büyük ölçüde nüfuz eden bu nitelikleri yansıtıyordu. Bu liderlik sadece denizlerdeki komuta sistemi için de söz konusu değildi. Horatio Nelson'ın Fransızları 1 Ağustos 1798'de Nil ve yine Fransızlar ile İspanyolları 21 Ekim 1805'teki Trafalgar muharebelerinde kati surette mağlubiyete uğratması denizciliğin yenilikçi taktikleri ve ilham verme kapasitesini göstermesi bakımından önemlidir. Bu başarıda bir kurum olarak donanmadaki etkin liderliği de unutmamak gerekir. Britanya, en başta Hollandalılar olmak üzere muhtemel savaş tehditlerine karşı karada başarı sağlayabilmek için zengin olmak ve ekonomisini Fransız deniz baskısından korumak zorundaydı. Deniz güvenliğinin korunması ve arttırılması, düşman deniz gücünün imha edilmesi şeklinde çetin bir tarafı olan zorlu bir çabayı gerektiriyordu. Trafalgar'dan sonra, Napolyon'un ekonomik savaşını atlatmak için kullanılmayan pazarlara açılmaya daha çok gayret gösterildi. Hem dünyadaki en büyük savaş filosunun hem de çeşitli deniz görevlerini yerine getirebilecek çok sayıda küçük savaş gemisinin bakımı için kaynaklar seferber edildi ve idari sistemleri desteklendi. 1810'ların başlarında Kraliyet Donanması'nda 140 binden fazla bahriyeli görev yapıyordu. Britanya bahriye teşkilatı beklentileri karşılama, tavsiye alma ve liyakati desteklemesiyle karakterize edilmekteydi.

Denizcilik altyapısındaki gelişme kaynakların başarılı bir şekilde kullanılmasına yansıyor ve aynı zamanda mevcut güçlerin iyileştirilmesine yardımcı oluyordu. Britanya'da, bilhassa da Fransa'nın ana Atlantik limanı Brest'e en kolay gözcülük edilebileceği üs konumundaki Plymouth'ta yeni deniz tesisleri geliştirildi. Yanı sıra Hindistan'da Barbados, Bermuda, Bombay (şimdi Mumbai) ve Madras (şimdi Chennai) gibi uzun süredir devam eden sömürge üslerinde ve örneğin Cape Town ve Malta gibi yeni kazanılan üslerde de benzer faaliyetler görüldü.

Britanya, deniz kaynakları sayesinde taktik zaferleri operasyonel ve stratejik avantaja çevirmeyi başardı. Karada olduğu gibi, denizdeki savaşta da hareketlilik, ateş gücü ve kararlılık çok önemliydi. Trafalgar başta olmak üzere birbiri

ardına gelen zaferler Britanyalıların ve yabancıların beklentilerini koşullandırdı. Yabancıların beklentileri önemliydi çünkü bunlar Napolyon Savaşları'nın geri kalanında Fransız deniz stratejisini veya bir strateji yoksunluğunu da etkiledi. Güven, her düzeyde hayati bir askerî kaynak ve zaferdir; her ikisi de Britanya'ya bahşedilirken Fransa bundan mahrum bırakılmıştır.

Mercek 2.1: Assaye Muharebesi, 23 Eylül 1803

Britanya, 19. yüzyılda Hindistan'daki en önemli zaferini Assaye Muharebesi'nde elde etti. Sonradan ilk Wellington Dükü olan Arthur Wellesley, maiyetindeki 4 bin 500 asker, 17 top ve güven telkin etmeyen 5 bin Hintli süvariyle birlikte Marathaların 30 bin süvari, 10 bin piyade ve 100'ün üzerinde toptan müteşekkil ordusuna karşı başarılı bir mücadele verdi. Süngü taarruzu, elde ettiği bu zaferde önemli rol oynadı. Bu saldırı tarzı, Batılı olmayan orduların kılıç ve süngüye dayalı kalabalık birliklerini ateşli silahlarıyla imha eden Batılı orduların alışıldık görüntüsüne pek uymuyordu. Marathalar bu muharebede toplarını hızlı bir şekilde hareket ettirip iyi mevzilendirdi ve onları mahir bir şekilde kullandılar. Britanya toplarını devre dışı bırakıp onların ağır kayıplar vermesine neden oldular. Maratları geri çekilmeye zorlamak için mükerrer taarruzlar yapmak gerekiyordu. Kayıplar, muharip Britanya gücünün dörtte birinden fazlasını teşkil ediyordu. Dehşet saçan Maratha topları kritik şekilde ele geçirildi. 29 Kasım'da Argaon'daki müteakip Britanya zaferinde, Maratha topçu birliği yine etkili oldu. Muharebeler de tek başlarına belirleyici etken değildi: Maratha ordusu kötü komuta ve parasızlık nedeniyle ciddi biçimde zayıf düştü. Askerlerin ücretlerini düzenli olarak alamaması disiplinlerini ve kontrollerini altüst etti. Buna karşın Britanyalılar geniş kapsamlı bir ticari sisteme yaslanarak çok sayıda paralı Hintli asker istihdam edebildiler.

Britanya ve Fransa'nın Hint Okyanusu'ndaki rekabeti Trafalgar Muharebesi'nden sonra yoğun şekilde devam etti. Hint Okyanusu'ndaki Isle de France'ın Louis Limanı'nda faaliyet gösteren Fransız paralı askerleri Britanya

ticareti için ciddi bir tehlike olarak kaldı. Adanın ele geçirilmesi için 1810'da bir Britanya filosu gönderildi fakat güney doğu kıyısının Grand Port Muharebesi'nde yenilgiye uğradı. Bu durum kendine aşırı güvenen dağınık haldeki Britanya güçlerinin bölgesel üstünlüğü elinde tutan Fransız filosu tarafından mağlup edilebileceği tehlikesine işaret ediyordu. Britanyalılar aynı yıl sıkı bir kuşatma başlatmayı ve daha sonra Mauritius olarak yeniden adlandırılan adayı ele geçirecek kuvvetleri karaya çıkarmayı başardılar.

Napolyon

"Savaş ancak gayret, kararlılık ve sarsılmaz bir iradeyle yürütülür. Ne el yordamıyla ilerlemeli ne de tereddüt etmelidir." Napolyon'un bu hususiyeti kazanma ve kullanma becerisi, komutanlığının en etkileyici özelliğiydi. Modern anlamda rakiplerinin karar döngüsünü kırdı ve sonuç olarak etkileyici askerî güçlerinin mücadele kabiliyetlerini en üst düzeye çıkarmayı başardı. Hızlı ve başarılı taarruzlar sonuç getirdi. Napolyon'un özellikle 14 Haziran 1800'de İtalya'daki Avusturyalıları Marengo'da yenmesi, Grand Armée'yi 1805'te Avusturya-Rusya güçlerine ve 1806'da Prusyalılara karşı başarıyla yönetmesi dikkate şayandır. Avusturyalılar, 1805'te Napolyon Viyana'yı işgal etmeden ve daha sonra Austerlitz'deki (2 Aralık) Avusturya-Rusya ordusunu mağlup etmek üzere başarılı bir şekilde baskı kurmadan önce Ulm'da (17 Ekim) köşeye sıkıştırıldı ve teslim olmaya zorlandı. Napolyon'un 1806'da Jena'da elde ettiği galibiyet (14 Ekim) sayesinde Prusyalılar da hızlı bir şekilde devrildi. Bu, çağdaşlarını ciddi şekilde etkiledi; zira Büyük Friedrich'in (h. 1740–86) ünü sayesinde Prusya, Avrupa'nın önde gelen askerî gücü olarak görülmekteydi.

Bunlar, Fransız İhtilali'nden önceki eski rejim altında elde edilen tüm başarıları aşan, Fransız gücünün önemli doğu yönündeki izdüşümleriydi. Genel durum çok farklı olmasına rağmen, Fransız bir hükümdarın bu tür bir başarıyı yakaladığını görmek için Charlemagne'e (h. 771-814) kadar geri gitmek gerekiyordu. Napolyon, 1807'de, Polonya'daki Ruslara karşı yürüttüğü harekâtlarla Charlemagne'in menzilini dahi aştı. İran hükümdarı Nadir Şah gibi 18. yüzyıl savaş liderleriyle karşılaştırmalar yapmayı bir kenara bırakırsak Napolyon, savaşın hanedanlıktan ziyade milliyetçiliğin bir ifadesi haline gelme sürecini teşvik etti. Bu en açık şekilde Batı yarım kürenin cumhuriyet devletleri, en çok da ABD ve eski Güney Amerika cumhuriyetleri için geçerliydi. Aynı zamanda hanedanlar daha kentsel ve yönettikleri devletleri birbirleri ile bağlayarak bir

kitle siyaseti güttükleri için 19. yüzyıl Avrupası'nda savaşın milliyetçiliğin bir ifadesi haline gelmesi büyük ölçüde doğruydu.

Kökenleri ve ordudaki kariyeriyle hükümdar olan Napolyon, (Avrupa'da Oliver Cromwell'i kısmen hariç tutarak yüzyıllardır görülmeyen türde biri olarak) Fransa'da Devrimi sınırlamak ve akımı belirlemek için gerekli olan geçişin yapılmasına yardımcı oldu. Hanedanlığın aksine onun askerî diktatörlüğü ordunun, kendi mensuplarına ve bir bütün olarak imparatorluğa aşılamaya çalıştığı özveri ve profesyonellik onurunu (her ikisi de Napolyon'a odaklanmıştı) vurguladı.

1804'te 20 bin asker, Boulogne'deki uçurumlarda sahnelenen görkemli bir törende Napolyon'un yaklaşık 2 bin askere madalya verdiğine şahitlik etti. Askerleri; kendi itibarlarını ve Fransız adının şerefini savunmaya teşvik etti. Napolyon bundan iki yıl önce vatana ve millete hizmet edenleri onurlandırmak için Légion d'honneur (Fransa Şeref Nişanı) nişanını icat etmişti. 30 binden fazla asker üzerinde Napolyon'un tasviri bulunan madalya aldı. Napolyon'un savaşçı ulusunun prestijini sürdürmenin aracı olarak, askerî erdem üzerine vurgu yapılıyordu.

Napolyon, glory (şan ve şeref) geleneklerini benimsedi ve bunları kendi liyakata dayalı pozisyonunu anlamlı kılacak bir şekilde yeniden konumlandırdı. Eski rejim ile devrim arasındaki kültürel ve politik ayrımlar arasında köprü kurma girişimi, Fransız siyasi kültürü için kalıcı bir öneme sahipti. Dinamik bir unsur olan askerî onur hem bireysel hem de kolektifti. Onurun güçlü erkeklik ve ahlak temaları ile etkileşimi Napolyon dürtüsünü aktif ve yarı-cinsel bir güç olarak ele alır ve ayrıca Napolyon'a olan askerî bağlılığı güdülerin çapraz tepkimesi ve yabancı kadınların zorlayıcı baskınlığı olarak açıklamaya yardım eder. Kadınlar ve cinsiyet, özellikle de yabancı kadınları içeren askerî şarkılar sık sık üstü kapalı olarak tecavüzü dillendiriyor ve Napolyon savaşlarının sunduğu özgürlükçü yaşam tarzından yararlanarak askerlere erkekliklerini ve vatanseverliklerini göstermeye davet ediyordu. Bununla birlikte böylesi bir davranış ve ona eşlik eden aşağılama 1815'te Fransa'daki Prusya yönetiminin, daha sonra iki devlet arasındaki ilişkileri etkileyecek düzeydeki sertliğini açıklamaya yardımcı olur.

Dahası, Napolyon'un emperyal pozisyonu ve ittifak ağı onun entegre bir Avrupa askerî sistemi yaratmasını sağladı. 1812'de Rusya'yı işgal eden ordu Polonya, Almanya ve İtalya'nın yanı sıra müttefik Avusturya ve Prusya

kuvvetlerinden daha kalabalıktı. Napolyon etkin bir şekilde askerî harekâtlar yönetirken Avrupa'nın çoğundan destek alabildi. Fransa tek başına topraklarını genişletti ve nihayetinde bugünkü Almanya, İtalya ve Hırvatistan'ın içlerine ulaştı. Buna ek olarak, Bavyera gibi toprak ve statü kazanan müttefikler için sınırlar yeniden çizildi. İspanya, Napoli ve Hollanda'nın aralarında yer aldığı ülkelerin tahtlarına Napolyon'un akrabaları getirildi.

Bununla birlikte; 1807'de Ruslar, 1808'de Portekizliler ile İspanyollar ve 1809'da Avusturyalılar üzerinde kesin bir zafer elde etmenin imkânsız olduğu kesinleşti. Portekiz ve İspanya'daki Britanya müdahalesi Fransızların, güçlü halk muhalefetinin üstesinden gelmesini oldukça zorlaştırdı. Britanyalı komutan Wellington Dükü Arthur, geri çekilmeyi büyük stratejinin merkezi haline getirmeyi başardı. Wellington ateş ve hareket taktiklerini ustaca idare etti. İyi delinmiş hattı, savaşta hafif piyadelerin yaygın kullanımını ve manevra kabiliyeti için daha büyük bir role sahip lineer ateş gücü oluşumlarını vurgulayarak muhafazasını dengelemeyi başardı. Arazinin şartlarına hâkim olan Wellington, muharebeyi geliştirirken onu kontrol etme konusunda da becerikliydi. Harekât bakımından ve taktik açıdan 1813, Wellington'un daha önce Hindistan'daki seferinde yapmak için tasarladığı Yarımada'nın hızlı taarruz yöntemlerini benimseme başarısı ile büyük gelişmeler getirdi.

Daha da önemlisi Rusya'nın 1812'de işgali büsbütün ve yıkıcı bir hezimetle neticelendi. Napolyon'un başarısını gösteren tek şey onun (ve bir kısım işgal askerinin) sağ salim evlerine dönmüş olmasıydı. Napolyon'un makul bir bedelle büyük zaferler kazanacak şekilde düşmanlarına manevra yapma yeteneği daha sonraki büyük savaşları sırasında artık belirleyici değildi. Moskova yolunda ilerlerken Borodino Muharebesi'nde iki ordu arasında kanın gövdeyi götürmesi ağır kayıplarla kazanılmış bir zafer olarak görüldü; bunu Leipzig (16–19 Ekim 1813) ve Waterloo'da (18 Haziran 1815) açıkça Fransız yenilgileri olan benzer savaşlar izledi.

Avrupa askerî tarihinde sıkça görüldüğü üzere karadaki kabiliyet boşluğu çabucak kapatılmıştı. Bu durum, Napolyon'un görüşlerini benimsemeye dair Avrupa'daki yaygın hoşnutsuzlukla birleştiğinde onun egemenlik adına her daim saldırgan ve gerçekçi olmayan dürtüsünün sona ermesini sağlamıştır. Gerçekten de Fransız hegemonyasına defalarca karşı koymak hem siyasi hem de askerî açıdan ustaca bir yanıt gerektiriyordu. Bununla birlikte, Napolyon'un 1808'de başarılı bir şekilde İspanya'yı istila etmesinin ardından milliyetçi

direnişin üstesinden gelememesi, bunu sağlama yeteneğinin eksik olduğunu gösterdi ve 1812'deki yenilgisiyle bu konuda şüphe bırakmadı. Napolyon'un, yavaş yavaş karlara gömülen ordusuyla Ekim/Kasım 1812'de Moskova'dan geri çekilmesi tüm Avrupa'ya hükmetme girişiminin çılgınlığı için uygun bir simgeydi.

Bu, ertesi yıl, 16-19 Ekim tarihleri arasında gerçekleşen Milletler Savaşı'nda (Uluslar Muharebesi), Napolyon'un şimdiye kadar bir muharebede şahsen karşı karşıya kaldığı, Fransızların aldığı en ciddi mağlubiyette düşmanın daha iyi manevra yaptığı ve savaştığı Leipzig'de görüldü. Savaşın başlangıcında, üzerinde çalıştığı iç hatların avantajından yararlanırken, aynı derecede güvenilmez görünen düşmanların dış hatlarda iş birliğini sağlamak gibi zor bir görevle karşı karşıyaydı (Napolyon'un büyük stratejisinin küçük bir gösterimi). Ne var ki daha büyük birlikler meydana getirme baskısı altındaki Fransızlar nihayet yenildi. Bu durum, Napolyon'un müttefiklerinin onu terk etmesine ve Almanya'daki konumunun çöküşüne yol açtı. Napolyon daha önce çok daha kalabalık orduları mağlup edebilmişti fakat bu artık mümkün değildi.

1813 Harekâtı, Fransız askerî hegemonyasının Orta Avrupa'da çöktüğünü açıkça gösterdi. Fransa'nın ana sahra ordusunu, Rusya'nın iklimi ve mesafelerinden faydalanmadan bile yenmenin mümkün olduğu kanıtlanmıştı. Napolyon yenilmezlik atmosferi Rus Harekâtı tarafından delinmişti; Avusturyalılar artık, mevcut kuvvetlerinden birini kullanarak tüm kuvvetleri bünyesinde toplayan bir alt ordu yaratarak Fransız kolordularına karşı koymayı öğrenmişlerdi ve Prusyalılar, özellikle daha tutarlı ve kapsamlı bir personel sistemi geliştirerek ordularını geliştirmişlerdi.

Askerî moralde, özellikle Fransız İmparatorluğu'nda, fakat sadece orada da değil, artan bir kriz de mevcuttu. Büyük çoğunluğu Ourthe (Fransa'nın Belçika ve Almanya) departmanından ve hepsi zorunlu olarak askere alınan erler tarafından yazılan ve Archives de l'Etat à Liège'de muhafaza edilen 1.500'den fazla mektup zorunlu askerliğin omuzlarında çok ağır, mecburi bir hizmet olarak algılandığını göstermektedir. Bu askerlerin büyük çoğunluğu ne Fransa için ne de soyut bir sebepten dolayı savaştı. Napolyon'un şahsi itibarı bir faktördü ama özellikle 1812'den sonraki yüksek firar oranları ders verici oldu. Askerlik hizmetinin daha sonraki romantik anlatımının aksine, askerler genellikle kötü giyinmiş, kirli ve bitkin düşmüşlerdi, kendilerini de böyle hissediyorlardı. Örneğin, Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında Hessianlar

gibi diğer güçler açısından, muharebe sıkıcı bir devriye nöbetinden çok daha az yaygındı. Bu aynı zamanda da cinsel özgürlük, yoldaşlık ve alkol de dâhil olmak üzere bir keşif ve arkadaşlık dönemiydi. Fransız askerî hastanelerindeki standartlar düşüktü. Uyuz, humma ve zührevi hastalıklar savaş alanında alınan yaralar neticesinde hayatını kaybeden askerlerden çok daha fazlasını öldürdü. Daha genel olarak, askerî durum 1812'den itibaren her bakımdan kötüleşti ve 1813'te Ourthe departmanındaki zorunlu erlerin yüzde 39'u asker kaçağı oldu. Böylece, Fransa'nın içinde görülen kriz, daha geniş Fransız imparatorluğu için de geçerli olmuştu.

Fransa, 1814'te, Avusturya, Prusya, İspanya ve Britanya kuvvetleri tarafından bizzat işgal edildi. Bir komutan olarak operasyonel kabiliyetini sürdürdüğünü gösteren Champaubert (10 Şubat) gibi başlardaki başarılarına rağmen üstünlük sağlayamayan ve komutanlarının çoğu tarafından terk edilen Napolyon görevinden çekilmek durumunda kaldı. Bu çekilme sadece ana muhalefet alanındaki mücadeleyi değil, aynı zamanda İtalya ve İspanya gibi başka yerlerdeki mücadeleyi de sona erdirdi. Napolyon'un mağlubiyeti her şeyi kapsıyordu.

Bununla beraber, Mart 1815'te Elba Adası'ndaki sürgünden dönen Napolyon, Fransa'nın iktidarını güçlü ve karizmatik olmayan XVIII. Louis'den kolay ve hızlı bir şekilde yeniden ele geçirdi. Fransa üzerindeki baskıyı artırabilecek daha uzak Avusturya ve Rus kuvvetlerinden önce yakındaki Müttefik güçlerin bölünmesine ve yenilmesine yardımcı olması amacıyla 15 Haziran'da Belçika'yı işgal etti. 16 Haziran'da Ligny ve Quatre Bras'taki Fransız saldırıları sırasıyla Prusya ve Britanya güçlerini püskürttü fakat Fransızlar kesin bir galibiyet alamadı ve başta Prusyalılar olmak üzere düşmanlarıyla karşı karşıya gelemedi. Napolyon en sonunda, 18 Haziran'da, Anglo-Hollanda-Alman kuvvetleri tarafından Waterloo'da yenildi. Onların savunma ateş gücü ardışık, kötü koordine edilmiş Fransız öncü saldırılarını püskürttü. Fransız ordusu ne gücünün zirvesindeydi ne de iyi komuta edilmişti. Münferit silahlar akıllıca bir araya getirilemedi ve taktik kontrolünü kavramada başarısız olundu. Savaştan sonra Fransa kolayca istila edildi ve Napolyon kuşatmadaki bir Britanya savaş gemisine teslim oldu. 1821'de ölünceye kadar Güney Atlantik'teki St. Helena Adası'nda gözetim altında tutuldu.

Napolyon dönemine özgü savaşta aşina olunan pek çok şey vardı. Çoğuna daha önceki çatışmalarda işaret edilmiştir: Büyük ordular, bir hareket stratejisi, kuşatmalar ötesi savaşlar için bir tercih hakkı (Büyük Friedrich örneğinde

görüldüğü gibi) ve topçuluğun daha fazla vurgulanışı. Bu bağlamda Napolyon bir yenilikçiden ziyade karşıt güçlerin üstesinden gelmek için daha büyük ordular, materyal ve iktisadi kaynakları kullanan bir konsolidatörden fazlasıydı. Bununla birlikte ölçek konusu, Fransızların kolordu sisteminin kullanımı ile başarılı bir şekilde ele aldığı önemli örgütsel, operasyonel ve lojistik problemleri gündeme getirmiştir. 1812'de Borodino'da toplamda 233 bin asker ve 1227 top; 1813'te daha uzun süren Leipzig Muharebesi'nde iki taraftan 560 bin asker konuşlandırıldı. Waterloo, daha küçük ölçekli bir hadiseydi fakat yine de Prusyalılar haricinde 140 bin asker savaşa katıldı. Britanya komutanı Wellington Dükü gerçekten de Ruslar da dâhil olmak üzere Müttefiklerin 450 bin asker konuşlandırıp sayıca ezici bir üstünlük sağlayana kadar Napolyon'a karşı saldırıya başlamaması gerektiğini savunmuştu. Napolyon, Waterloo'da galip gelseydi bile, hala Fransa'ya doğudan yaklaşan zorlu Avusturya ve Rus ordularıyla yüzleşmek zorunda kalacaktı. Koalisyon savaşı işe yarıyordu. Koalisyon ortakları 1814'te aralarında sadece diplomatik manevra yapmakla kalmadı, müzakereler Fransız müttefik stratejisi ile ulusal çıkarların hedeflerine yönelik 1813 Harekâtı'ndan çok daha büyük ölçüde devam etti. Prusya komutanı Mareşal Blücher, 1815'te, mümkün olan en kısa sürede ve her ne pahasına olursa olsun kesin bir zafer elde etmeye büyük önem verdi. 1815'te iletişim hatlarını gözden çıkarmaya istekli olması çok mühimdi. Koalisyon iş birliği potansiyel gücüne Blücher ile ulaştı.

Napolyon Savaşları sırasında savaş döneminin uzunluğu ve askerî çatışmaların artan rekabet gücü nedeniyle ulusal insan gücü ve zenginliğinin büyük bir kısmının seferber edilmesi daha acil hale geldi. Napolyon, 1800–11 arasında 1.3 milyon kişiyi zorunlu askerlik hizmetine alırken bu sayı 1812–13 yıllarında yalnızca bir milyon oldu. Avrupa'nın büyük kısmında (Britanya hariç) yürürlüğe giren zorunlu askerlik uygulaması askerî kurumların ve sistemlerin doğasını değiştirdi. Bu hem Fransız Devrimi'nin ve Napolyon'un bir ürünü hem de bunlara bir tepkiydi. Benzer şekilde, büyük miktarlarda mühimmat üretildi. Ağustos 1813'te Napolyon'un 18 milyon tüfek mermisi rezervi bulunuyordu.

Bu güçlerin konuşlandırılması sorunlar yaratmış olmasına rağmen, daha iyi yollar ve geliştirilmiş haritalar daha hızlı bir şekilde hareket edilmesini kolaylaştırdı. Napolyon, 1805'te, 194 bin askeri ve yaklaşık 300 topu Kuzey Fransa'dan doğuya doğru Güneybatı Almanya'daki Avusturyalılara saldırmak üzere hızlıca hareket ettirdi. Orada, eğer Kraliyet Donanması yenilebilirse (ki

bu gerçekleşmeyecekti) Britanya'yı istila etmeye hazırlanıyorlardı. Fransızlar ilerleyişlerini desteklemek üzere sözleşme yoluyla Alman yöneticilerden tedarik talebinde bulundu. Bununla birlikte lojistik destekleri genellikle yetersiz olduğundan diğer seferlerdeki Fransız kuvvetleri, yiyecek arayışında kırsal alanın tahrip edilmesine başvurdu. Bu, savaşların yarattığı yıkımın, yüksek oranda sivil kayıplara yol açan bir yönünü oluşturmaktaydı. Orduların yaydığı hastalık ve sivillere karşı uyguladıkları zulüm bu oranlara katkıda bulundu. Özellikle zulüm Calabria, Portekiz, İspanya ve Tirol'de, Fransızlara karşı başlatılan gerilla muhalefeti ile sivilleri halktan uzaklaştırdı. Örnek vermek gerekirse Fransızların 1811'de (Lizbon Savunması için Wellington tarafından hazırlanan Torres Vedras Hatları'nı kıramayıp) Portekiz'den geri çekilmeleri yaklaşık 80 bin Portekizli sivilin bu esnada hayatını kaybetmesine yol açtı.

Mercek 2.2 Savaşın Sesi: Leipzig Muharebesi

Rusların yirmi taburu... Yaklaşık elli toptan müteşekkil müthiş bir topçu ateşi koruması altında, öndeki taburlar küçük birimlere ayrılarak ve zeminin imkân verdiği her noktadan düşmanın üzerine giderek saldırıya geçti... Düşman evlerden (barikatlar ve çok çeşitli engellerle tıkanmış sokaklardan) ateş ediyor, her köşede ve her evde inatçı bir direniş sergiliyordu... Ölmüş ve ölmekte olanlar geçitlerdeki ve sokaklardaki geçişi tamamen engelliyordu.

Albay Hudson Lowe'dan Albay Bunbury'e, Leipzig'deki Fransızlar Hakkında, 19 Ekim 1813, BL. Additional Manuscripts 37051 folio 162

Mercek 2.3 Waterloo Muharebesi, 18 Haziran 1815

Fransız süvarisi meydanımızda bize [Britanya piyadesi] saldırdığında (ki bunu çok büyük bir azim gerektiren cesaretle yaptılar ...) adamlarımız mümkün olan en iyi hedefe nişan alıp kademeli olarak ateş ederken adeta tatbikat günündeymiş gibi davranıyorlardı. Yıkıcı bir bombardıman ateşinin altında ve tam ortamıza birkaç top düşmesine rağmen kimse mevzisini terk etmedi (...) günü kurtaran askerlerin olağanüstü sebatı oldu.

Albay James Stanhope'den York Dükü Friedrich'e, 19 Haziran 1815, Additional Manuscripts 34703 folio 23

Wellington'ın Portekiz ve İspanya'da Fransızlarla savaşırken karşılaştığından çok daha büyük olan Napolyon'un ön cephe saldırıları etkili oldu. Daha evvel Hindistan'da da savaşmış olan Wellington Dükü, Waterloo'yu en zor savaşı olarak gördü ve 15 binden fazla kayıp verdi. Napolyon, daha fazla asker ve zamana sahip olması durumunda Wellington'a karşı çok daha başarılı olabilirdi. Ne var ki Mareşal Blücher yönetiminde büyük bir Prusya ordusu onu sağından kuşattığı için pek fazla şansı yoktu.

Napolyon'un o günkü taktiksel hayal gücü eksikliği, Britanyalı ve Prusyalı rakipleri 16 ve 17 Haziran'da bölünürken kesin bir başarı elde etme konusundaki başarısızlığıyla aynı biçimdeydi. Wellington savaş alanında ondan çok daha cesur ve kararlıydı; savaşın gidişatına müdahale etmekten ve manevra yapmaktan uzak bir komutan gibi davranmıştı. Wellington, daha iyi hava şartları ve diğer koşullar altında bile herhangi bir saldırgan için zor olabilecek güçlü bir savunma inşa ettiğini kanıtlamış oldu. Ardı arkası kesilmeyen savaşların harap ettiği Fransız ordusunun kalitesindeki istikrarın düşüşü nedeniyle harp meydanında artık ordularının çapının bir önemi kalmamıştı. Wellington'un 2 Temmuz'da belirttiği gibi, 'Napolyon hiç manevra yapmadı. Sadece eski tarzda, sütunlarda ilerledi ve eski tarzda geri çekildi." Muhafızlar tarafından yapılan son Fransız saldırısı Britanya ordusu tarafından derhal boşa çıkartıldı ve Fransızlar köşeye sıkıştırılmış olduğundan Wellington genel bir ilerleme emri verdi.

1812 Savaşı

Britanya Deniz Kuvvetleri Amerika'da da önemli bir rol oynadı. Bu Britanya'nın ABD ile savaşmasını ve yeni bağımsız İspanyol sömürgelerinin yeniden fethedilme girişiminin engellenmesini sağladı. ABD ile savaş, büyük ölçüde 1812'de başladı, çünkü özellikle denizcilik hakları ve sınır bölgelerindeki Britanya politikası konusunda bir dizi anlaşmazlıkla ilgili Amerika'nın kavgacılığı ve Britanya'nın müzakerelerdeki beceri eksikliği yüzünden daha da kötüleşti.

Müteakip savaşta Amerika'nın 1812, 1813 ve 1814'te Kanada'yı istila için başlattığı kötü komuta edilen girişimleri püskürtüldü. Bu, büyük ölçüde,

Kanada'nın Britanya tahtına sadakati sayesinde gerçekleşti. Britanya, 1814'te, Napolyon devrildikten sonra sert bir cevap verdi. Amerikan hükümeti, Britanya'nın Napolyon tarafından yenilgiye uğratılmasını ve gerçekten de Rusya'nın mağlubiyetini umut etmişti. Henry Clay, 4 Aralık 1812'de Temsilciler Meclisi'nde Napolyon'un kazanmasını umut ettiklerini ilan etmişti. 1812 Savaşı sırasında başkan olan James Madison, daha sonra Fransız yenilgisini öngörmüş olsaydı Britanya ile savaşı desteklemeyeceğini söyleyecekti. Hem Britanya ile ittifakın değerini hem de Napolyon'un başarısının Britanya'nın çöküşüne yol açacağı için Amerika açısından ciddi riskler taşıdığını takdir eden Federalistlerin aksine, iktidardaki Demokratik Cumhuriyetçiler her iki taraf için de gayretliydiler fakat Amerika'nın başarabileceklerini abartmışlardı. Özellikle, Britanya ve Fransa arasındaki rekabetin Amerika için mevcut şartlardan daha fazla kazanç sağladığını düşünüyorlardı. Kuşkusuz bunu, arada bir paralellik olmadığından, Amerika'nın 1970'lerde ve 1980'lerde Çin-Sovyet ayrılığından kâr elde etme yeteneği ile karşılaştırmak sorunlu olur. Zira Nixon başkanlığında kayda değer bir ustalıkla faaliyet gösteren Amerika, çok daha güçlü bir konumdaydı ve ordusu, 1812 Savaşı sırasındakinden çok daha iyi hazırlanmıştı.

Gerçekten de Napolyon ve Demokratik Cumhuriyetçilerin birbiriyle bağlantılı başarısızlığı onların uzlaşmanın ötesinde çatışmayı tercih etmelerine, stratejik bir ahmaklığa eski rejim sistemlerinin dayanıklılığını küçümsemelerine ve mücadeleye yanıt verme kapasitelerine dayanıyordu. Büyük bir Britanya kuvveti 1814'te Kuzey Amerika'ya gönderildi ve Kanada sınırında, Chesapeake ve Meksika Körfezi'nde saldırılar başlatıldı. Bu keşifler, Amerikan ekonomisine büyük zarar vererek Amerikan eyaletleri arasındaki eşitsizliği neden olmasının yanı sıra ablukanın yaptığı gibi Britanya'nın amfibi yeteneğini de yansıtıyordu.

Ne var ki bu seferler kalıcı başarılara yol açmadı. Tam tersine 24 Ağustos'ta Washington'un yakılması (Kanada'daki Amerikan yıkıcılığına misilleme olarak), 13 Eylül'de Baltimore'da Fort McHenry'nin başarısız bombardımanı ve 8 Ocak 1815'te New Orleans dışında Britanya birliklerinin ciddi bir şekilde mağlubiyete uğratılması hatırda kalıcı oldu. Bu savaşta, ilerlemekte olan Britanya askerleri, Britanya top ateşi tarafından bastıralamayan Amerikan savunmasının ateş gücü tarafından kesintiye uğratıldı. Bununla birlikte, Britanyalılar savaşın sonuna kadar amfibi kabiliyetini koruyup kullanabildi, Mobile'a karşı hareket etti ve Güney Carolina'daki büyük liman Charleston'a saldırmayı planladı.

Britanya ablukası, Amerikan ekonomisi için ciddi zorluklar yarattı bununla birlikte Britanya'ya hem ekonomik hem de askerî açıdan çıkar sağladı. Savaşın ekonomik yükü, Bağımsızlık Savaşı sırasında olduğu gibi Amerika'da tekrar artıyordu. Ancak, 1812 Savaşı'nda durum daha zordu çünkü Fransa, bir önceki savaştakine kıyasla Britanya donanmasına rakip olarak ya da onu saptıracak şekilde hareket edemedi. Britanya ablukası hem abluka uygulamaları yapıldığından hem de Atlantik'e daha fazla savaş gemisi gönderilebildiğinden zamanla daha etkili oldu. Dahası, Napolyon'un 1814 baharındaki düşüşü Britanyalıların Amerika'ya odaklanabilmesini sağladı.

Bununla birlikte, Yelken Çağı'ndaki abluka operasyonlarına yönelik olağan sınırlamaların yanı sıra, Amerikalılar hem mevcut gemilerinin hem de 1815'te faaliyete geçmesi beklenen yeni gemilerin bir sonucu olarak abluka için bir tehdit oluşturdu. Bu gemiler deniz kuvvetleri komutanlığını endişelendiriyordu. Ne var ki Amerikan ekonomisi ve bu dönemin finansmanı üzerindeki gerginlikler gelişebilecek bir tehdidi mümkün kılmıyordu, çünkü bu ancak savaş öncesi bir yapılanma ile olabilirdi. Bu ve diğer nedenlerle, Amerikan İç Savaşı sırasında konfederasyonun durumuna ilişkin mukayeseler ortaya çıkmaktadır.

Savaşın bu boyutu, burun buruna çatışmadaki başarı üzerine yapılan vurgu neticesinde Amerikan kamusal belleğinden gizlenme eğilimindedir. Bu çatışmalar etkileyiciydi ve sonuçları da oldu. Ancak stratejik düzeydeki temel denizcilik çıktıları, Britanya'nın denize dayanıklılığını yansıtıyordu ve Fransa'nın denizlerde Britanya'ya etkin bir şekilde meydan okuyamadığı 1810'larda Avrupa dünyasındaki durumla eşleşti. Koşullar çok farklı olmasına rağmen, bu durum Oregon Krizi sırasında Amerika'nın kırılganlığı açısından bakıldığında 1840'larda Britanya ile çatışmaya yol açmıştı.

1812 Savaşı'nda Amerikan savaş gemileri ne Amerikan sularına Britanya güç intikalini engelleyebilmiş ne de güvenlik dışında Britanya kara sularına ticari açıdan somut bir fark yaratabilmişlerdir. Aynı şekilde Amerikan gemileri, ablukanın içinden geçen bazı savaş gemilerinden ziyade kuşatma filolarını yenmek anlamında ablukayı yaramadı. Savaş devam etseydi bu durum 1815'e kadar sürecekti. O kış New Orleans'taki başarısızlık, Britanyalıları bir üsten mahrum etti fakat Meksika Körfezi'ndeki Britanya operasyonlarını özellikle de New Orleans'ta veya Körfez'in başka bir yerinde bulunabilecek güçlü bir Amerikan filosu olmadığından neredeyse hiç durduramadı.

Napolyon'un 1815'te yeniden Fransa'nın iktidarını ele geçirmesiyle birlikte, Britanya savaş gemilerinin şimdi Fransa'yı kuşatması ve orada Fransız Batı Hint Adaları'ndaki limanlara karşı eylemleri desteklemesi gerekiyordu. Britanya Deniz Kuvvetleri'nin 1815'in başlarında küresel olarak nasıl konuşlandırıldığı göz önüne alındığında, Britanya'nın Avrupa sularında, Napolyon'un tehdidiyle başa çıkmasına izin verecek kadar çok fazla kuvveti vardı. En önemli zayıflık, hattaki Britanya gemilerinin eksikliğiydi. Ancak savaş gemilerini devamlı olarak yeniden hizmete görevlendirmek hâlihazırda Amerika'da aktif şekilde görev yapanları geri çağırmaktan daha hızlıydı.

Her halükârda, bu kriz kısa bir süre sonra sona erdi fakat 1812 Savaşı devam etseydi bu son Amerikalıları abluka baskısına alternatifsiz bırakacaktı. Dahası, 1815'te Martinique ve Guadeloupe'ye karşı Britanyalıların kesin başarısı dikkat çekiciydi. Bu başarı New Orleans'taki başarısızlıkla tezat oluşturuyordu. Britanyalılar önce Martinik'e sonra Guadeloupe'ye hızla hareket etti. Guadeloupe, Britanyalıların çıkarmasından iki gün sonra teslim oldu.

Wellington'un kayınbiraderi ve mahmisi Tümgeneral Sir Edward Pakenham, 1815'te New Orleans Savaşı'nı komuta ederken vurularak öldürüldü. Bununla birlikte Wellington, 1812 Anglo-Amerikan Savaşı'na dair temkinli bir çizgi izledi. Komutada kendisi olsa dahi savaşın kolayca kazanılabileceğini ileri sürmedi, Kuzey Amerika'daki herhangi bir fetih savaşının Britanya'ya maliyetini vurguladı. Onun pragmatizmi, sadece Amerikan topraklarına ilişkin taleplerden değil, aynı zamanda haklılığına inanmadığı taleplerden de vazgeçilmesini teşvik ederek Britanya hükümetini etkiledi. Örneğin Wellington, Britanya kuvvetleri tarafından Maine'de daha önce elde edilen kazanımların herhangi bir barış görüşmesinde kullanılmasının değerine kuşkuyla yaklaşıyordu.

Latin Amerika Bağımsızlık Savaşları

Britanya Deniz Kuvvetleri aynı zamanda yeni bağımsız Latin Amerika devletlerinin İspanyol rövanşlarından korunmasına da yardımcı oldu. Latin Amerika Bağımsızlık Savaşları, 1808'de Napolyon'un İspanya'yı fethinden ve İspanyol imparatorluğunda büyük karışıklık yaratan 1808–13 Yarımada Savaşı'nın yol açtığı bozulmadan kaynaklandı. 1810'larda ve 1820'lerde İspanyol otoritesinde kraliyet otoritesini yeniden kurma girişimleri önemli bir başarı elde etti, ancak direniş İspanyol imparatorluğunun finansal ve ekonomik zayıflığından istifade etti. Buna karşılık, bu direnişin başarısı İspanya'nın büyük güç statüsünü sona erdirdi.

Güney Amerika'daki bağımsızlık kuvvetlerinin başka bir yerde mücadeleyi etkilemek için büyük mesafeler kat etme istekliliği, mücadele için önemliydi. Arjantin'in 1816'da bağımsızlığını kazanmasının ardından, José de San Martin yönetimindeki kuvvetler And Dağları'nı geçti, müthiş bir adanmışlık sergileyerek 1817–18 arasında Şili'deki kraliyetçileri (İspanyol yanlılarını), (12–13 Şubat 1817)'de Chacubuco'da ve (5 Nisan 1818) Maipó'da kraliyetçileri yenilgiye uğrattılar. San Martin daha sonra Peru'ya saldırmak için bastırdı. Daha kuzeyde, tekrarlanan başarısızlıklardan sonra, Simon Bolivár 1819'da Kolombiya'yı, 1821'de Venezuela'yı ve 1822'de Ekvador'u ele geçirdi. Antonio de Sucre tarafından desteklenen Bolivár, 1823–24'te Peru'daki İspanyol güçlerini yendi, Sucre'nin 9 Aralık 1824'te Ayacucho'daki zaferi çok mühimdi. Meksika 1821'de bağımsızlığını ilan ederken, 1822–23'te başarılı bir isyan Brezilya üzerindeki Portekiz yönetimini sona erdirdi.

Savaşlar hem devrimci bir mücadeleyi sürdürmenin hem de etkili bir karşı direniş eylemi gerçekleştirmenin zorluklarını gösterdi. 1910 ve 1920'lerde küresel düzeyde görülen savaştaki karşıtlıkları önceden şekillendiren Latin Amerika'daki kuvvet-alan çatışması Batı ve Orta Avrupa'dakilerden farklıydı ve siyasi hâkimiyet sorunları daha büyüktü. Hem devrimcilerin hem de kraliyetçilerin karşı karşıya kaldıkları yeni ordular yaratma gereksinimleri, askere alma ve firar sorunlarının üstesinden gelinmesine öncelik verdi. Hükümet yapılarının oluşturulması ve meşrulaştırılması, kaynaklardan yararlanma şartlarının sağlanması için gerekliydi. Çareler genellikle zalimceydi. Askere alımlar şiddete başvurularak veya zorbalıkla gerçekleştirildi, firarlar genellikle vahşi bir şekilde infazlarla cezalandırıldı ve büyük lojistik sorunlarla karşı karşıya kalan ordular zor kullanarak ihtiyaçlarını giderdi.

Bu durum, 20. yüzyılın sonlarında, örneğin Sahra Altı Afrika'da, dünyadaki bağımsızlık mücadelelerindeki normlara yönelikti. Daha sonra Afrika'da tekrarlanacağı üzere Latin Amerika'da da hem düşmanların kaynaklarını yadsımak hem de sadakatsiz olanları cezalandırmak için ekinler, çiftlikler ve kasabalar çoğunlukla yakıldı ve tahrip edildi. Aynı zamanda 20. yüzyılın sonlarında olduğu gibi silah sıkıntısı yabancı tedarikçilere prim kazandırdı fakat ateşli silahlar dışındaki silahların da kullanılmasını sağladı. Savaşların sivil çatışmalar olma seviyesi, stratejideki siyasi faktörlerin vurgulanmasına neden oldu. Bu siyasi faktörler Avrupa'da Napolyon Savaşları sırasında görülen devletlerarası çatışmalarda görülenlerden farklıydı. Zulmün yanı sıra toplumsal düzen

ve savaş sonrası toplum yapısına ilişkin de endişeler vardı. Bu endişe, Güney Amerikalı isyancıların, son anda başarılı olan kraliyet yanlılarına yönelik ılımlı bir politika benimsemelerine yol açtı. Bu, farklı askerî ve siyasi bağlamda, 1775–83'te On Üç Koloni'deki isyancı Yurtseverlere yönelik ılımlı Britanya politikalarının tam tersiydi.

Mercek 2.4 Belirleyici Amerikan Zaferleri, 1811–14

Avrupalı Amerikaların, 1811 ile 1814 yılları arasında, Yerli Amerikalılar karşısında elde ettiği bir dizi kesin zafer Yerlileri, Mississippi'nin doğusunda büyük ölçüde zayıflattı ve Avrupalı Amerikalıların takip eden on yıllar boyunca sadece yerelleştirilmiş direnişle karşılaşmalarına yardımcı oldu. 1805'ten itibaren, yerel direniş fikirleri, ruhsal canlanma üzerindeki vurgu ve Amerikalılarla uzlaşmanın yaygın bir şekilde reddedilmesinden yeni bir yön aldı. Bu ret, toprak arayışının yönlendirdiği, batıya doğru gerçekleşen Amerikan yayılmacılığına karşı ciddi bir direnişe yol açtı. Tippecanoe Muharebesi'nde (7 Kasım 1811), Genelkurmay Başkanı William Henry Harrison komutasındaki Indiana milisleri, Shawnee'ye Amerikalılara direnmek için ilham veren Tenskwatawa "Peygamber" komutasındaki Yerlilerle erken bir saldırı düzenledi. Yerlileri, Amerikan tüfek ateşinden koruyacağını vaat ederek yanlış yönlendirdi fakat güçlü bir savunma bu iddiayı boşa çıkardı. Thames Muharebesi'nde (5 Mayıs 1813) Yerlileri, Amerikalılara karşı birleştirmeye çalışan önde gelen Shawnee savaşçısı Tenskwatawa'nın kardeşi Tecumseh mağlup edildi ve öldürüldü. Harrison da burada zafer kazandı ve şöhreti daha sonra başkan olarak seçilmesine yol açtı fakat 1841'de göreve başladıktan kısa bir süre sonra hayatını kaybetti.

Dönemin diğer savaşları gibi, Amerikan zaferi de daha iyi bir talim, taktiksel beceriler, yerli teknikler ve bunların sınırlılıklarının daha iyi anlaşılması açısından savaş kalitesinde bir iyileşmeyi yansıtıyordu. Daha güneyde Krikler (3 Kasım 1813)' te Tallasahatchee' de, 8-9 Kasım 1813)'te Talladega'da (9 Kasım 1813) ve (27 Mart 1814)' te Horseshoe Bend'de yenilgiye uğradılar. Sonuncu çatışma, Amerikan kuvvetleri ile yapılan herhangi bir

savaşta verilen en büyük kaybın verilmesine, 1.000 kişilik Yerli kuvvetin 800'ünün hayatını kaybetmesine neden oldu. Talladega ve Horseshoe Bend ile 1815'te New Orleans'daki harekâtların komutanı ve daha sonra Amerikan Başkanı (1829-37) olan Andrew Jackson sadece taktiklerinde, özellikle Yerli güçleri kuşatmasında değil, aynı zamanda belirli savaş alanlarının topografyasına ve olasılıklarına verdiği tepkide de kurnazdı.

Yerliler taktiksel olarak becerikli olmalarına rağmen daha genel olarak, Amerikan/Avrupalı silahlarına bağımlılıklarının bölünmesi ve Amerikalıların büyük nüfus artışıyla da bölünmeleri ile zayıflatıldılar. Britanya, Yerlilere bir miktar destek sağlamasına rağmen bu tutarlı bir tavır değildi ve çok önemli anlarda da güvenilmezdi. Britanya'nın 1812 Savaşı'nın bitiminde Amerika ile bir anlaşma müzakeresi bu seçeneğin ortadan kalkmasına yol açtı ve bu nedenle Yerlileri büyük ölçüde zayıflattı.

Napolyon Sonrası Avrupa

Napolyon Savaşları'ndan sonra, Batılı hükümdarlar arasında çok sayıda zorunlu askere değil, uzun süreli düzenli askere yönelik bir tercih vardı. Deneyimli askerler, sefer ve muharebede çok sayıda gücün yönetilmesinde ortaya çıkan son derece önemli sorunların yanı sıra hem savaş hem de düzensiz operasyonlar açısından başta Fransa'da olmak üzere daha değerli olarak görülüyordu. Savaş, kesinlikle tehlikeye maruz kalmayı kabul etmek için disiplinli bir gönüllülük gerektiriyordu fakat siyasi güvenilirlik daha önemli görünüyordu. 1818'de, Fransa'da zorunlu askerlik yeniden getirildi. Bununla birlikte, 290 bin uygun erkekten yıllık sadece 40 bini (kura ile) seçildi ve seçilenlerin ücreti karşılığında yerine başka birini göndermesi mümkün oldu. Zorunlu olarak askere alınanlar teoride altı yıl hizmet edeceklerdi fakat uygulamada bu süre daha azdı. Bu sınırlı askere alınma uygulamasının başlamasını Fransa'da, "silahlı ulus" tarafından ortaya konulan siyasi mücadele konusunda endişeyi yansıtan ateşli tartışmalar takip etti.

Bu durum daha da vurgulandı çünkü askere alma görevi açısından devletlerarası savaşa karşı devrimcilik operasyonlarından daha önemli görülüyordu. Burada Fransız Devrimci döneminin ideolojik mirası, diğer devletlerin

iç politikalarındaki gelişmelerin bir tehdit olabileceğini ve bunların bastırılması gerektiğini düşünen güçlerin çoğunun arasındaki kanının sağlanmasına yardımcı oldu. Önde gelen kıtasal güçler, Napolyon'un düşüşünü takip eden 1814–15 Viyana Kongresi tarafından kurulan iç politikayı ve uluslararası düzeni sağlamaya çalıştıkça, bu müdahale 1815'ten itibaren daha yaygın hale geldi. Bu düzen; Avusturya, Prusya ve Rusya'nın bir hükümetin devrimle yıkılmasını tersine çevirmek için müdahale etmeyi kabul ettiği 1820 tarihli Troppau Protokolü de dâhil olmak üzere bir dizi anlaşmayla adeta kutsallaştırılacaktı.

1820–21'deki liberal ayaklanmalar askerî tepkiye yol açtı. Napoli ve Torino'ya ilerleyen Avusturya kuvvetleri, 1821'de Napoli ve Sardunya Krallığı (genellikle Piedmont olarak bilinen)'ndaki isyancı güçleri bastırdı ve önceki muhafazakâr hükümet sistemlerini yeniden düzenledi. Rieti'de (7 Mart 1821) eğitimli, düzenli Avusturyalı askerler eğitimsiz ve disiplin zafiyetine sahip Carbonari'yi hızlı bir şekilde mağlup etti. Bir muharebede savaşma kararı Carbonari'yi uygun olmayan koşullara maruz bıraktı ve Avusturya'nın başarısı kesinleşti: 23 Mart'ta Avusturya kuvvetleri Napoli'ye girdi.

İki yıl sonra, İspanya'da Liberaller ve Kral II. Ferdinand taraftarları arasındaki sivil çatışmalar, Fransız kuvvetleri tarafından Ferdinand'ı destekleyen bir istilayla çözüldü. Liberaller arasındaki ihtilaf ve zayıflığın da katkısıyla Fransızlar hızlı bir ilerleme kaydetti ve liberalleri devirdi. 1823 Operasyonu, yabancı müdahalenin yerel olarak bölünmüş bir devletteki dengeyi nasıl devirebileceğinin başarılı bir örneğini sunuyordu.

Buna karşılık, Temmuz 1830'da Paris'te, düzenli Fransız askerleri X. Charles'a karşı silahlı halk ayaklanmasını durduramadılar. Bu, kısmen, düzenli askerlerin sokak çatışmalarındaki yetersizliklerinden kaynaklıydı. Fakat bunu daha geniş bağlamda bir önceki seçimin kararlarını tersine çevirmeye çalışan ve çok da popüler olmayan bir hükümetle ilişkilendirmek gerekir. Bazı birlikler Cezayir'in fethi için konuşlandırılınca ordunun çoğunda büyük bir hoşnutsuzluk ortaya çıktı. Sonuç olarak, en direnişçi güçleri karakterize eden eğitim, ekipman ve disiplin yoksunluğu Paris'te isyancıların başarısız olmasına yol açmadı.

Benzer şekilde, Hollandalı I. William'ın egemenliğine karşı Brüksel'de başlayan ayaklanmada, Hollandalı askerî karargâh ağustos ayında sokağa indi. Eylül ayında, ayaklanmayı bastırmak için daha güçlü bir girişimde bulunuldu: 10 bin Hollandalı asker Brüksel'e girdi fakat barikatların arkasından,

pencerelerden ve evlerin çatılarından ateş eden kararlı muhaliflerin karşısında sokak çatışması oldukça zor oldu. Bir Britanya kuvveti de 1807 yılında Buenos Aires'te şehir çatışmasında başarısız olmuştu. Hollandalı birlikler Brüksel'den çekildi ve Belçikalılar bağımsızlıklarını ilan ettiler; Fransızlar da bu girişimin başarıya ulaşmasına destek sağlamak için müdahale ettiler. Bu olay 19. yüzyılın başlarında Avrupa'daki savaşların çeşitliliğine örnek teşkil etmektedir.

Başka Yerlerdeki Gelişmeler

Batı dışında, önde gelen Batılı güçlerin sanayi sektörleriyle karşılaştırılabilir hiçbir metalurjik kapasite veya ağır silahlarla donatılmış uzman savaş gemilerinden oluşan donanmalarla karşılaştırılabilecek hiçbir şey yoktu. Bununla birlikte, askerî kapasiteyi arttırmak için önemli değişiklikler yapma girişimleri de yok değildi. Bu girişimlerin bazıları Batı ordularını ve donanmalarını taklit etmeye çalıştı. 18. yüzyılın sonunda III. Selim, Osmanlı (Türk) ordusunda reform yapmaya çalıştı. Nizâm-ı Cedid (yeni düzen) adında yeni bir ordu teşkil etti, Avrupai tarzda örgütlendi ve silahlandı. Bununla birlikte III. Selim'in, Osmanlı ordusunun geleneksel anlamda kilit gücü olan Yeniçeri Ocağı tarafından 1807'de tahttan indirilmesi, Nizâm-ı Cedid'in dağıtılması ve III. Selim'in halefi Sultan II. Mahmud'un 1810'larda Yeniçeriler üzerinde hâkimiyet kuramaması (ancak 1826'da Yeniçeri Ocağını kaldırmayı başaracaktı), Osmanlı askerî reformunun köklü ideolojik, siyasi ve toplumsal engellerinin yanı sıra Batı etkisine karşı sergilenen düşmanlığı da gösteriyordu.

Osmanlılar artık büyük bir askerî güç değildi. 1806–12 Savaşı'nda, 1768-74 ve 1787–92'deki gibi Tuna Nehri'nin güneyine inen, Osmanlıları mağlup eden ve barış zamanında Besarabya'yı (modern Moldova) kazanan Ruslar tarafından epey hırpalandılar. 1821–23'te İran'la yapılan savaşta Osmanlı'nın büyük eksiklikleri gün yüzüne çıktı ve Osmanlılar büyük bir yenilgiden ancak İran ordusundaki kolera salgını neticesinde kurtulabildiler. Ruslar 1828–29'da yeniden galip geldiler ve barış zamanında Osmanlıları Karadeniz'in doğu kıyısında Çerkes sahilindeki konumlarını terk etmeye zorladılar.

Osmanlı İmparatorluğu her ne kadar askerî gelişmelerin rolü olsa da varlığını devam ettirmesini büyük ölçüde Batılı güçlerin onun çöküşünün yaratacağı jeopolitik sonuçları hakkındaki endişesine borçluydu. Fransız danışmanlar, 1807'de, Osmanlı-Rusya savaşında Britanya'nın ara buluculuğunu zorla kabul ettirmek için bir Britanya filosunun İstanbul'a demir atma girişimini

engellemek üzere Osmanlı kuvvetlerinin topları konuşlandırmalarına yardım ettiler. Buharlı gemiler öncesi o günlerde ters rüzgârlar da Britanya savaş gemilerini geride tuttu.

II. Mahmud, 1826'da Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdıktan sonra Osmanlı ordusunu Batılı tarzda yeniden düzenlendi ve aynı zamanda Mısır'da bulunan paşaların özerk gücünü azaltmak için kullandı. Mısır'da, 1805'ten 1848'e kadar Osmanlı sultanının valisi, hâlbuki gerçek hükümdarı Mehmet Ali Paşa, ordusunu geliştirmek için daha etkili bir girişimde bulundu. Mısır'da kurulan ilk daimî bakanlık savaş bakanlığı oldu. 1825 yılında bir personel akademisi kurulurken, 1820'lerde getirilen zorunlu askerlik onun 130 bin kişilik güçlü bir ordu yaratmasını sağladı. Bu birlik 1815'ten 1840'a kadar Fransız subaylar tarafından eğitildi.

Mısır ordusu, Avrupa yayılmacılığıyla karşılaştırmayı hak eden bir dizi sefer için kullanıldı. Kutsal İslam şehirleri Mekke ve Medine 1813'te, Mısır'ın 1811'de başlatıp tuzağa düşürüldüğü daha önceki bir seferinin ardından, Arapların çoğuna enerji veren dogmatik (aşırı tutucu) bir İslami mezhep olan Vahhabiler'den geri alındı. Ne var ki yeni bir ayaklanma 1814'te Vahhabi güçleri yenilenene kadar Mısırlılar için ön felaket oldu. Mısırlılar, 1816'da, Arabistan çöllerinde saldırıya yeniden başladılar. 1818'de, altı aylık bir kuşatmanın ardından, Vahhabi kalelerini ele geçirerek, başkentleri Dar'iyya ele geçirdiler. Vahhabilerin kendilerini hemen toplaması, muhalefetlerinin devam ettiğini gösterdi ve yerleşik toplumların düzenli güçlerinin ancak bu kadarını başarabildiğini göstererek 1824'te İkinci Sa'udi-Wahhabi (Suud-Vahabi-İkinci Suudi Devleti) devleti Arabistan'ın iç kısmında kuruldu.

Mısır'ın güneyinde, Kızıldeniz'deki Massava ve Suakin limanları 1818'de Mısırlılar ve 1820'de Nubia (Kuzey Sudan) tarafından işgal edildi. Osmanlı yönetimine karşı ayaklanan Yunanlılara karşı nispeten iyi donanımlı Mısır kuvvetlerinin 1824'ten itibaren Yunanlılara karşı kullanılması Yunan hâkimiyeti altındaki bölgeleri azalttı. Mısır donanması 20 Ekim 1827'de Batı gücünün çarpıcı iddiasıyla Anglo-Fransız-Rus filosu tarafından Yunan sularında Navarin Körfezi'nde yenilene kadar, Doğu Akdeniz ve kuzeydoğu Afrika'daki en dinamik devlet gibi görünüyordu.

Daha doğuda, İran'da ise Veliaht Prens Abbas Mirza (ö. 1833), 1804–13 ve 1826–28 savaşlarındaki Rus mağlubiyetlerine yanıt olarak Batılı subayların idare ettiği, Batılı tarzda donatılan ve eğitilen yeni bir ordu oluşturdu. Abbas

Mirza'nın en büyük erkek kardeşi topçuların kumandanı Rus haini Yusuf Han, 1810'larda pirinç top dökmek için bir dökümhane ve barut üretimi için bir fabrika kurdu. Erdalan (Ardelan) Valisi ve güçlü bir Kürt lideri olan Emanullah (Amanullah) Han (y. 1800–24) da diğer eyalet güçleri gibi birliklerinin eğitiminde de Batı usulünü kullanmaya çalıştı. Fakat yine de başarı sınırlıydı ve Ruslar 1826–28'de İran'da yine galip gelen taraf oldu.

Daha da doğuda, Kuzeybatı Hindistan'daki Pencap'ta Sih lideri Ranjit Singh, 1799'da Sih hâkimiyetini kurdu, 1740'ların sonlarından itibaren Afgan egemenlik teşebbüslerini sona erdirdi. Yanı sıra Sih süvarilerini tamamlaması için Batı modelini örnek alarak düzenli bir piyade ve topçu birliği kurmaya girişti. 1807'de silah üretimi için Lahor'da fabrikalar kurdu ve 1822'de birkaç Batılı subayı işe aldı. Bu uzmanlar ordunun geri kalanı için bir rol model olarak Fauji-Khas adında bir piyade ve süvari birliği geliştirdiler. Yine de, daha doğuda, Nepal'de, Gurkhalar Britanya ordusundan firar eden asker kaçaklarını, Britanya tatbikatı ve Batı tarzı tüfeklerin nasıl üretileceğini öğretmek için kullandılar. Gurkhalar, muharebede taktiksel olarak Batılı kuvvetler gibi hareket etmemiş, daha fazla hareketlilik sergilemiş olsalar da nasıl top dökeceklerini öğrenmişlerdi.

1788'den itibaren başlattığı fetih hareketiyle Vietnam'ı birleştiren ve ülkeyi Gia-long (s. 1802–20) olarak yöneten Nguyeh Anh, Batı teknolojisiyle ilgileniyor, filosunu geliştirmek için kullanıyordu. Böylece, Batı tarzında yapılan dört köşe seren yelkeni olan kadırgalar inşa edildi. Ayrıca birliklerini Batı yöntemleriyle eğitmek için Fransız danışmanlar tuttu. Halefi Minh-mang (s. 1820–41) bunu daha da ileri götürdü ve buharlı gemiler inşa etmeye çalıştı. İstihkâmla birlikte Vietnam ordusunun üniforması, silahları ve disiplini gibi Batılı modellerden ödünç aldı. Bununla birlikte, Batılılaşmanın diğer örneklerinde olduğu gibi, sureti gerçeğe çevirmek zor oldu. Vietnamlılar taktik ve teknolojik olarak önde gelen Batı gelişmelerini uyumlayamadı ve daha da vahimi, Batı ordularında ve donanmalarında giderek daha güçlü olan sürekli değişim sürecini yakalayamadı. Bu fark kültürel tercihler, özellikle de Konfüçyüsçü düşüncenin muhafazakâr karakteri ve askerî hedeflerin doğasından kaynaklanıyordu. Ordu büyük ölçüde Minhmang'ın saltanatı sırasında 307'ye çıkan köylü ayaklanmalarıyla başa çıkmak için tasarlanmıştı. Her iki faktörü de aktarabiliyor olmak bunlardan sadece birine peşinen güven duymaktan vazgeçirmelidir. Üstelik bu faktörler çok farklıydı. Kültürel muhafazakârlık, amaca uygunluk ile aynı şey değildir.

Barutlu silahlarının yayılması dünyanın büyük bölümündeki değişimin ifadesi ve sebebiydi. Yüzyıllardır durum böyleydi fakat bu defa Batılı tüccarlar silahlarını dünyanın dört bir yanındaki insanlara ve devletlere götürdü. Madagaskar'da, adanın ortasındaki Ambohimanga hükümdarı (s. yak. 1783–1810) Andrianampoinimerina'da, Batılıların ticaret yaptığı sahillerden silah ve barut tedarik edebilmek için köleciliğe başvurdu: Malagasy'nin diğer bölgelerinden ele geçirdiği köleleri bu silahlarla takas etti. İç bölgelerin bir bölümünü fethettikten sonra yönetimi oğlu Radama'ya (s. yak. 1810–20), krallığı tüm adaya yayma fikriyle birlikte bıraktı. Bu, ordunun yeterli eğitim, disiplin ve silahtan yoksun olmasından dolayı zorlu bir görevdi. Ancak Radama, Batı ordularında görev yapan üç çavuşun yardımıyla ordusunu dönüştürdü. Talim, disiplin ve ateşli silah kabiliyetine sahip, Batı ateşli silahlarıyla donatılmış nispeten daha küçük, 15 bin askerden oluşan bir ordu kuruldu. Bu güç, rakiplerinin sahip olduğu mızrak ve eski silahlardan çok daha etkiliydi fakat hastalık, açlık ve yorgunluk, özellikle güneyde kuru topraklardaki operasyonlar için büyük engeller teşkil etti.

Her ne kadar haraç ve zorla angarya taleplerinden kaynaklanan ayaklanmaları bastırmak zorunda kalsalar da adanın büyük kısmı 1822–27 yılları arasında fethedildi. Bu, on yılın en etkileyici başarılarından biriydi fakat fazlasıyla belirsiz olan bir şey vardı. Bu belirsizlik büyük ölçüde kaynak yetersizliği ve dikkat eksikliğinden kaynaklanıyordu. Madagaskar'daki savaş, dünyanın birçok yerinde olduğu gibi, savaşa yönelik hali hazır bir güveni sağlayan siyasi uyum için gerekli alternatif araçlardan yoksun bir devlet inşasıyla bağlantılıydı.

Yeni Zelanda'da Batılılarla yapılan ticaretin sonucunda 1810'lardan itibaren tüfek kullanımı yaygınlaştı. Tüfekler o kadar değerliydi ki 1820'de bir tüfek 200 sepet patates veya 15 domuz ediyordu. Tüfek kuşanmış Maori akıncıları 1820'den itibaren Yeni Zelanda'da giderek daha aktif hale geldi. Kuzey Adası'nın kuzey ucundaki Nga Puhi halkının, adanın en güney ucuna, örneğin 1821'de Nauinaina ve 1822'de Totara'ya yaptıkları baskınlarda misket tüfeklerini kullanmaları onların zafer kazanmalarına yardım etti. Bu baskınlar, Zulu'nun önemli bir rol oynadığı dönemde Güney Afrika'dakilere benzeyen (ölçeğinden daha küçük olmasına rağmen) bir dizi göç ve çatışmaya katkıda bulundu.

Ancak ateşli silahlar her yerde önemli bir unsur değildi. Afrika'daki savaşın karmaşıklığı, bu tür bir kalıba bürünmenin tehlikelerini ortaya çıkarır. Usman

dan Fodio ve Fulani tarafından 1804'te modern Kuzey Nijerya'daki Hausa eyaletlerine karşı başlatılan cihattaki (kutsal savaş) başarılı kuvvetlerin başlangıçta ateşli silahları yoktu fakat esasen hareketli piyade kuvvetleri, özellikle de okçular ateş gücünü kullanabiliyor ve 1804'teki Tabkin Kwotto Muharebesi'nde olduğu gibi yerleşik kuvvetlerin süvari birliklerini yenebiliyorlardı. Cihatçıların daha sonra süvari edinmesi (ateşli silahlar değil), hareketlilik, manevra ve şok saldırısına dayalı taktikler geliştirmelerinde çok önemli oldu. Güçlü Hausa'nın sağlamlaştırılmış mevkileri tecrit edildi ve düzensiz isyancılara yenik düştü. Öyle ki 1808'e kadar tüm büyük Hausa eyaletleri düştü. 1808'de Alkalawa'nın başkenti Gobir, ateşli silahların sofistike saldırı stratejileri için önkoşul olmadığını belirten, üç yönlü koordineli bir kıskaç saldırısıyla düştü. Cihad yeni bir devlet olan Sokoto Halifeliği'nin kurulmasıyla sonuçlandı.

Güney Afrika'da, 1816–28'de şefleri Shaka liderliğindeki Zulular hem saldırgan hem de yayılmacı olduğunu kanıtladılar ve diğer halkların Mfecane'de (Sıkıntılar Zamanı) göç etmesine yol açtılar. Shaka, Zulu taktiklerini değiştirdi. Daha ağır i-klwa mızraklarını hafif atış sağlayan assegailer (javelinler) ile değiştirdi, böylece saldırı ve şok taktiklerini ön plana çıkardı. Zulu hilal düzeninin başarısı, etkili askerlerin önderliğindeki cesur ve disiplinli birliklerle mümkün oldu. Shaka mağlup olan halkları Zulus olmaya zorladı: Klanları sindirildi.

Sonuç

Bu bölümün 1830'da sona eriyor olması 19. yüzyıla ya da en azından Waterloo Muharebesi (1815) ile başlayıp Birinci Dünya Savaşı'nın (1914) patlak vermesine kadar geçen süredeki yüzyılı olağan şekilde bir bütün olarak ele almayı kasıtlı olarak dışarıda bırakmaya hizmet ediyor. Bunu yapmak, Batılı emperyal fetih ve savaşın artan mekanizasyonu gibi yüzyılın sonlarında açıkça görülen temaların birçoğunun zaten ne kadar belirgin olduğunun altını çizse de bunda ölçekteki bir farklılıktan daha fazlası vardı. Dahası, Batılı egemenlik dönemi geri plana çekildikçe ve Batılı olmayan devletlere, onların bakış açılarına daha fazla dikkat gösterildikçe, bu daha büyük önem kazanacaktır.

1800–30 döneminde, Batılı olmayan güçler (Mısır) genişledi veya yenilgisiz kaldı ve (Çin, Japonya, Siyam / Tayland, Habeşistan / Etiyopya, Zulular) Batı'dan çok az etkilendi. Batı kontrolü denizlerde karada olduğundan çok daha belirgindi. Marathalar (1803–36, 1817–18), Gurkhalar (1814–15) ve

Burma (1824-25) üzerindeki Britanya zaferleri, 1850'ye gelinene kadar Çin ve Sihlerin aleyhine tekrarlanamadı. Batı Afrika'da ise Sierra Leone valisi komutasındaki bir Britanya gücü 1824'te Asante tarafından tahrip edildi. Valinin kafatasından kadeh yapıldı. Hollandalılar, daha sonra Endonezya olarak anılacak Hollanda Doğu Hint Adaları'nda, 1819–38'de Sumatra'da ve 1825–30'da Java'daki savaşlarda üstün gelmekte zorlandılar fakat sonunda bunu başardılar.

Batı'nın kendi içinde, Britanya'nın denizlerdeki hegemonyasıyla boy ölçüşebilecek hiçbir güç yoktu. Napolyon, Avrupa'da böyle bir hegemonyayı sürdürememişti ve konumu başka bir egemen tarafından değil, Avusturya ve Rusya'nın her birinin de Avrupa'nın bir kısmına hâkim olarak büyük roller oynadığı kolektif bir güç sistemi tarafından devralındı: Avusturya; İtalya, Güney Almanya ve Balkanlar'ın bir bölümüne Rusya ise Doğu Avrupa'ya egemen oldu. Yeni Dünya'da, Latin Amerika'nın büyük bölümü üzerindeki İspanyol kontrolü ortadan kaldırıldı. İspanya sadece 1898'e kadar elinde tutabildiği Küba ve Porto Riko ile bırakıldı. 1812 Savaşı'nın sonucu Kuzey Amerika'da, genişleyen Birleşik Devletler ile Kanada'yı elinde tutan ve denizde baskın olan Britanya arasında rahatsız edici bir ikilik çıkacağını kesinleştirdi.

Kuzey Amerika'daki yayılmacı gücü ile Amerika'daki, Latin Amerika'daki ve Avrupa'daki çok kutupluluk; Batılı askerî teknolojiyi elde etmeye ve güçlerini Batılı tarzda örgütlemeye çalışan Asya, Afrika ve Okyanusya'daki yöneticiler. Bu dönemin büyük kısmı 21. yüzyılın başlarındaki bakış açısıyla çok tanıdık geliyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DEVLETLER BİÇİMLENİYOR, 1830-80

Giriş

Askerî yorumcular, bilhassa Clausewitz ve Jomini (Mercek 3.3'e bkz.) Napolyon Savaşları'nın aşikar derslerini sindirirken yöneticiler ve politikacılar da hedeflerine ulaşmak için gücü en iyi nasıl kullanacaklarını düşündüler. Denizaşırı imparatorlukların inşası, bir sonraki bölümde ele alınacak olan Batılı güçler için önemli bir temaydı fakat devletlerin kimlik ve karakterleri için verdikleri mücadeleler de önemliydi. Fransa gibi bazı örneklerde olduğu üzere bu mücadeleler kısa vadeli sürdü, 1830 ve 1848'deki örneklerde (bunlar kadar önemlileri de var) ise çatışmalar iktidarı ele geçirmeye yönelikti; fakat birçok devlette uzun süren iç savaşlar vardı. Bu kısmen, büyük ölçekli kentleşme ve sanayileşme de dâhil olmak üzere büyük toplumsal değişimler ile yükselen ulusçuluk çağının siyasallaşmasının bir sonucuydu. Ancak bu siyasallaşma, devlet politikaları üzerindeki spesifik farklılıklara da odaklanıyordu. Bazı durumlarda bu farklılıklar, devletlerin değişmeden devam edip etmemesi, yeni bölgeler oluşturmak için bölünüp bölünmemesi (Amerikan İç Savaşı'ndaki temel sorun) veya yeni güçler oluşturmak için zorla birleştirilip birleştirilmemesine ilişkin sorular içeriyordu (Almanya ve İtalya'nın birleşme savaşlarındaki kilit soru).

Bu siyasi meseleler sadece askerî teknolojideki gelişmelerle değil, aynı zamanda daha geniş endüstriyel yeteneklerle daha da karmaşık hale geldi. Özellikle, teknolojideki ilerlemeler ile bunların demiryolu, buharlı gemiler ve

telgraf hatları halinde ulaşım ve iletişimde uygulanması değişti ve potansiyel olarak askerî güç ve muharebede devrim yarattı. 1830'ların ordu ve donanması hala pek çok bakımdan 17. yüzyıldaki selefleri gibi savaşıyordu; kısa mesafeden düşük hassasiyetli, yavaş ateşlenen silahlar kullanan kara askerlerinin yakın nizamı, denizde ise tamamen rüzgâr gücüne bağımlı ahşap gemiler ile çarpışıyorlardı. Hâlbuki 1880'deki ordu ve donanmalar pek çok açıdan farklı görünüyordu. Sanayideki gelişme daha büyük askerî faaliyet için yalnızca araçları değil, aynı zamanda kaynakları da sağlıyordu. Bu sadece, özellikle Batı Avrupa ve ABD'yi kapsayan sanayi dünyasını değil, aynı zamanda, Latin Amerika gibi hammadde satan bölgeleri de etkiliyordu. Buna ek olarak, sanayi dünyasının silah satışı, askerî sistemlerinin etkinliği kadar onların etkisini de arttırdı.

Çatışmanın Amaçları

1775-1830 savaşları, tüm dünyada, özellikle Avrupa ve Amerika'da olmakla beraber aynı zamanda Güney ve Güney Doğu Asya ile Orta Doğu'da da devlet sistemlerini bozdu. Her ne kadar, özellikle Avrupa'da istikrarı sağlamak ve güçlendirmek için 1814–15 Viyana Barış Anlaşması doğrultusunda birtakım girişimlerde bulunulmuş olsa da ciddi zorluklar ortaya çıktı. Bu kısmen, ulusçuluğun yükselmesinden ve Amerikan, Fransız, Latin Amerika ve diğer devrimlerin devrimci mirasını yansıtan popüler siyasal aktivizm uygulamalarından kaynaklanıyordu. Bununla birlikte kısmen de olsa bu sorun mevcut düzenlemelerin sürdürülemeyeceği görüşünden yola çıkarak yakın ve görünür koşulların değişkenliği ile yüzleşen politik liderlerin bir sorunuydu.

Bu durum hem devletlerarasında hem de devletlerin kendi içinde uzlaşmanın geçerli bir seçenek olarak görünmediği siyasi gruplar arasındaki rekabet duygusuyla alakalıydı. Avrupa ve Latin Amerika'da, Fransız ve Latin Amerika devrimlerinin yaygın etkilerinden kaynaklanan ve radikaller ile muhafazakârlar arasında vuku bulan ideolojik çatışma, ihtilafların derinliğini artırdı. Bilhassa dinle bağlantılı olarak, kilise karşıtı radikaller ile özellikle Katolik Kilisesi olmak üzere din bayrağını taşıyan muhafazakârlar arasında bu böyleydi.

Uzlaşmayı güvence altına almaktaki sorun yalnızca ABD'de değil, Latin Amerika'da da iç savaşa sebebiyet vermekteydi. Böylece Arjantin, Meksika, Uruguay ve diğer ülkelerde liberaller ve muhafazakârlar birbirleriyle savaştı. Batı Yarımküre 1860'lar boyunca kanlı bir on yıl geçirdi. Almanya ve İtalya'da ise daha farklı bir sivil çatışma biçimi yaşandı. Zira bu ikisi bölünmüş

bölgelerden ortak bir devlet oluşturmak için başarılı girişimlerde bulunmuş ve bu yaklaşım neticesinde devletleşme hali çağdaşlarınınkinden daha belirginleşmişti.

Ayrıca, 1830'dan 1831'e kadar ve 1863'te Polonya, 1848'de Fransa ve 1848'den 1849'a kadar Macaristan da dâhil birkaç Avrupa devletinde büyük isyanlar gerçekleşti. Fransız ordusu, 1871'deki şiddetli radikal Paris Komünü'nün bastırılmasında 1870'ten 1871'e kadar süren Prusya galibiyetinden daha başarılı olduğunu gösterdi. İsyanlar hedefleri bakımından çok çeşitliydi. Polonya ve Macaristan'da, Rusya ve Avusturya hükümdarlarının dış müdahalesine karşı ulusçu muhalefet söz konusuyken 1848'de aynı şekilde isyanların olduğu Fransa ya da Alman devletlerinde bu mevzubahis değildi. Bazı İrlandalı ulusçular, Britanya ile alakalı terör eylemlerine yöneldi.

Her ne türde olursa olsun iç çatışmanın ortak teması, uluslararası çatışmalarda pek görülmeyen bir bağlılık seviyesiydi. Dolayısıyla, 1861-65 Amerikan İç Savaşı, 1846-48'deki Meksika-Amerikan savaşından veya Rusya ile Britanya ve Fransa'nın başını çektiği ittifak arasındaki 1853-56 Kırım Savaşı'ndan çok daha yoğundu. Bu yoğunluk, çok sayıda zayiatı sineye çekip yine de mücadeleye devam etme hevesi de dâhil olmak üzere çeşitli biçimlerde ortaya çıktı. Mesela Amerikan İç Savaşı'nın iki tarafı için de durum böyleydi. 20. yüzyılda, topyekûn savaş olarak adlandırılabilecek olana doğru yönelen bir çatışma için kaynakların belli orana kadar seferber edilmesi de söz konusuydu.

Teknolojinin Etkisi

Savaşın materyal kültüründe yani madde dünyasındaki büyük değişim nedeniyle kaynakların tahsisi hem gerekli hem de mümkün görünüyordu. Bu kısmen bir silah meselesiydi ancak karada kullanılan silahlar, izleyen yarım asırdakilere nazaran daha az değişti. 1880-1930 yılları, tankların yanı sıra mekanize karayolu taşımacılığı ve isabetli, yüksek hızlı makineli tüfeklerin geniş çaplı kullanımı ile hava saldırısına müdahale etme ihtiyacını doğurdu. Hal böyleyken 1830-80 arasında ateşli silahlarda ve ölümcül sahası genişletilmiş topçuluk alanında görülen önemli değişiklikler izleyen 20 yıl ve sonrasında da yerini büyük değişikliklere bıraktı.

1830-80 arasındaki dönemde ulaşım ve iletişim teknolojileri büyük ölçüde değişti. Bunların hepsi lojistik ve komuta da dâhil çeşitli alanlar için gerekliydi. Bilhassa kuvvet intikalinde bir değişim ortaya çıktı. Bu, 1990'lı ve 2000'li

yıllarda Harbiye Devrimi olarak adlandırılan durumun önceden canlandırılması gibiydi. Demiryolları ve buharlı gemiler; petrol yakıtlı kara taşıtları ve 20. yüzyılın özel güçlendirilmiş çıkarma aracının aksine, temelde, muharebe alanına askerleri çekemezdi fakat sevkiyatı çatışma bölgesine taşıyarak büyük bir askerî varlığın uzun süre muhafazasını sağlayabilirdi. Demiryolları hem Amerikan İç Savaşı'nda (1861-65) hem de Alman Birleşme Savaşları'nda (1864, 1866, 1870-71) önemli bir rol oynayacaktı. Ek olarak, tıbbi bilgi ve uygulamada, mekanik su damıtma ve malzemelerin –örneğin konserve et, kuru süt tozu ve margarin– hazırlanmasında ve saklanmasındaki gelişmeler birliklerin savaş dışı koşullar nedeniyle daha az zayiat vermesini mümkün kıldı.

Bu uygulamalı teknoloji, dönemin ekonomik gelişimini gösteren daha kapsamlı bir sanayi kapasitesine dayanıyordu. Britanya'nın, dönemin başlarında devasa bir endüstriyel ve teknolojik lider olmanın keyfini sürmesiyle birlikte artış oranları büyük ölçüde değişiklik gösteriyordu. Demografik (nüfus) ve ekonomik büyüme sadece birbirlerini kamçılamakla kalmadı. Bu büyüme en fazla Avrupa ve ABD'de belirgin olmasına rağmen, aynı zamanda dünya genelindeki toplumların savaşma kapasitelerini de yükseltti. Britanya'nın güçlü durmasını kolaylaştıran sterlin bazlı poliçeleri de kapsayan önemli güç gereçleri de geliştirildi. Patent kaydındaki gelişmeler de yine önemliydi. Bu gelişmeler girişimciliği teşvik etti, o da ekonomik büyümeyi tetikledi. Önceden yatırımcılar kimse kopyalamasın diye buluşlarının değiştirilemez özelliklerini gizli tutarlarken şimdi patentler ödüllendiriliyordu. İcatların korunması ve onlardan faydalanılması için daha önceden korunmakta olan yeni icatlarla diğer mucitler açık yakalamaya cesaretlendirilirken bir taraftan da önceden yapılanları geliştirmeleri hedefleniyordu. Yüzyıl boyunca silahlanmadaki gelişmeler de yine patentin gücündeki yükseliş ile alakalıydı.

Bu büyüme ve kapasite olmadan belirli teknolojik gelişmeler çok fark yaratamazdı fakat bu arka plan sayesinde ilerleme olarak değerlendirilen şeylerin geniş çaplı kullanımı ve maddi olarak karşılanması mümkün oldu. Böylece, önce buhar gücünün ve sonra da yapı malzemesi olarak demirin kullanılması lider deniz kuvvetleri tarafından hızla uygulandı. Onların talepleri de teknolojik yenilik sürecini pekiştirdi. Dinamikleri ve özellikleri bin yıl boyunca deniz gücünü etkileyen yelken ve kereste, araç ve kapasitedeki hakikaten devrim sayılabilecek gelişmeler nedeniyle on yıllar içinde âtıl hale geldi. Daha da önemlisi bu kayma dünya çapında gerçekleşti. Atlantik'e bakan Avrupa devletleri ve

ABD'den başlayarak Doğu Asya'da (Çin ve Japonya), İslam dünyasında (Türkiye) ve Latin Amerika'da (özellikle Brezilya ve Şili tarafından) taklit edildi. Bu ülkelerin hepsi Britanya kökenli savaş gemileri satın aldı ve onları Batılı güçler gibi kullanmaya çalıştı.

Silahlanmada giderek yaygınlaşan bir etki-tepki döngüsü olan bu değişimler kısmen sadece neyin mümkün olduğu hissiyle değil, aynı zamanda diğer gelişmeler neticesinde ortaya çıkan ihtiyaçlarla da yönlendirildi. Fişek ateşleyen tüfeklerin geliştirilmesiyle donanmanın artan silah gücü, savunma silah sistemlerinde ilk önce demir ve ardından bileşik zırh kullanımındaki gelişimi beraberinde getirdi.

Bu durum etkileşimli teknolojik gelişme sürecinin gerçekte olduğundan daha kolay hale gelmesini sağlar. Uygulamada, sürekli bir tahmin, deney, deneme ve yanılma süreci silahlardaki değişiklerin en iyi nasıl kullanılacağı, bu değişikliklere en iyi nasıl cevap verileceği ve bunların en iyi nasıl biçimlendirileceğine dair tartışmayla örtüşüyordu. Daimî bir değişim süreci, artık gerçeğin ta kendisiydi. Bu da dönemin modern savaşın gerçek doğuşu olarak görülmesini mümkün kılar. Bu açıdan yararlı olacak kavram sürekli bir değişim sürecinin gerçekten ortaya çıkmış olmasıdır, öyle ki var olan tüm düzenlemeleri ve fikirleri bile deneme niteliğinde ya da gözden geçirilmeye açık hale getirmiştir. Savaştaki değişmez ilkeleri yazmak yine de mümkündü ancak, özellikle Clausewitz'in dediği gibi, bu değişimin hızı göz önüne alındığında, faydası az ya da daha somutlaştırılması gereken bir yaklaşımdı.

Rüzgâr gücünün yerini alan buhar gücü ve demir zırhlarla ıskartaya çıkan ahşap gemiler doğrultusunda ortaya çıkan denizlerdeki değişim ciddi biçimde göze çarpıyordu. Tarihteki ilk zırhlı gemi muharebesi, Monitor ve Merrimack arasındaki neticesiz çarpışmaydı. Bu 9 Mart 1862'de Amerikan İç Savaşı sırasında, Hampton Roads mevkiinde Birlik (Kuzey) savaş gemilerinin Konfederasyon'a (Güney) karşı ablukalarını güçlendirmeye çalıştıkları esnada gerçekleşti. Gerçi üç Avrupa donanmasının da (Britanya, Fransa ve İtalya) zırhlı gemileri çoktandır vardı ama henüz birbirleriyle savaşmamışlardı. Hampton Roads'taki bu düelloda toplar, 90 metreden ateşlenmesine rağmen, iki geminin zırhları üzerinde çok az etki yaratabildi.

Zırhlı gemilerinin kapasiteleri, muharebe nedeniyle ivme kazanarak İç Savaş boyunca hızla arttı. Monitor'ün buharla çalışan bir döner kulesinde iki silahı varken, Birlik, iki kuleli ilk monitörünü 1863'te ortaya çıkardı. Birlik

donanması, Britanya donanmasından daha güçsüz olsa da kırk dokuz zırhlı gemiyi de kapsayan 650'den fazla savaş gemisi ile hâlihazırda dünyanın en büyük ikinci donanmasıydı. Buna rağmen Amerikalılar, savaştan sonra denizaşırı kuvvet intikali yerine Yerli Amerikalılara karşı emperyal yayılmacılık siyasetini yeniden benimsedikleri için bunların çoğu kullanım dışı kaldı. Nitekim bunun bir sonucu olarak da 1860'ların sonlarında Brezilya donanması Yeni Dünya'daki en aktif donanma payesini aldı.

Savaş alanındaki çatışmanın dönüşümü, stratejik kuvvet intikali ve deniz kabiliyetindeki dönüşümle aynı oranda olmadı fakat orduların kullandığı daha büyük ateş gücü, Amerikan İç Savaşı ve Alman Birleşme Savaşları'nda olduğu gibi yüksek oranlarda zayiat verilmesine neden oldu. Aynı zamanda, taarruz ve savunma konusundaki kanıksanmış savların da doğruluğunu tartışmaya açtı. Buna rağmen artan ateş gücünün zayiatı artıracağı denklemi pek net değildi çünkü ateşli silahlar öncesindeki savaşlar daha büyük zayiata yol açabiliyordu. 19. yüzyıl boyunca ateş gücünün yükselmesiyle zayiat artarken, savaşan askerlerin kayıplarının yüzdesi muhtemelen artmadı. Daha genel olarak, ateş gücü ve zayiat arasındaki ilişki basit bir denkleme dayanmıyordu, çok sayıda faktör söz konusuydu.

Topçu ve piyade ateş gücündeki gelişmeler, belirli taktikleri az çok uygulanabilir hale getirdi. Her ne kadar diğer faktörlerin rolünü azaltarak basit bir katkıyı riske atsalar da zafer veya yenilginin sorumlusu olarak görülebildiler. Generaller ve yorumcular silahlar, taktikler ve zayiat oranları ile uğraşmak zorunda kaldı. Bu durum yine 20. yüzyılın Batı dünyasındaki çatışmalarında öne çıktı. Gerçekten de bunlar Batı dünyasında 1904-05 Rus-Japon Savaşı'ndan önce gerçekleşen 1861-71 arasındaki savaşlar, bunun da ötesinde 1914'te patlak veren I. Dünya Savaşı'na kadarki son büyük savaşlardı.

Taiping Ayaklanması

Çin'e yönlenmek bize çatışma analizinin yalnızca Batı dünyası için söz konusu olmaması gerektiğini hatırlatır. Aslına bakılırsa Taiping Ayaklanması muhariplerin sayısı açısından bu dönemde dünyanın en büyük savaşıydı. Üstelik ayaklanmanın bastırılması 19. yüzyıl Çin tarihinin seyri için önemliydi. Benzer bir şekilde; nedeni, gidişatı ve sonuçları farklı olmasına rağmen tıpkı Japonya'da modernleşmeye direnen isyankâr girişimin kırılması da çok önemli oldu.

Taiping Ayaklanması, dönem boyunca dışarıdan çok fazla ilgi görmedi zira ayaklanmanın ayrıntıları büyük ölçüde belirsizdi. Çin, buna ek olarak, Batılı yorumcular tarafından kültürel ve ırkçı toplum tasnifleri nedeniyle çaresiz olarak görülüyordu. En nihayetinde, Çin askerî tarihinin yabancı yorumculara sunacağı çok az şey varmış gibi algılanıyordu. Bu görüşün savunulma nedeni, Çinlilerin hem Batı kökenli silahlar ve danışmanlara yönelmeleri hem de Çin'in bu dönemde özellikle 1839–42 Afyon Savaşı'nda Britanyalılar ve daha sonra da 1858-1860'ta Britanyalılar ve Fransızlar tarafından mağlup edilmesiydi. Bahsedilen bu ikinci çatışma başkent Pekin'in Batılılarca kısa süreli işgaliyle 1860'ta zirveye ulaşmıştı ki bir diğeri de 1900'de gerçekleşti.

Taiping Ayaklanması uygulamada, bir devleti yeniden inşa etme çabasıyla neyin açığa çıkabileceğini göstermesi açısından Amerikan İç Savaşı'na delalet ediyordu. Çin'in yeniden uyanışı için Taiping tarafından başlatılan Mesihvari girişime sert bir şekilde karşılık verildi. Ayaklanma, Mançu (emperyalist) hükümranlığına tepki olarak başladı ki bu hükümranlık Hristiyanlığı ve Konfüçyanizmi birleştirerek yeni bir Han Çin hanedanlığı yaratmaya teşebbüs etmişti. Amerikan İç Savaşı'nın aksine bu, ayrılıkçı bir mücadele değildi. Her ne kadar buradaki liderlik kusurlu ve ciddi şekilde bölünmüş olsa da ideolojik adanmışlıkları ve ölümden korkmamaları Taiping'i savaşta çekinilesi kıldı. Taiping milislerinin silahları modern değildi ve güçleri çoğunlukla mızrakçılar, kargılı piyadeler ve fitilli tüfeklere dayanıyordu. Yine de sayıları dikkate değerdi. Yaklaşık 750 bin asker 1853 yılında büyük Nanjing şehrini ele geçirdi. Lağımlar şehri dışarıdan kuşatan duvar boyunca gedikler açtı ve bir insan seli saldırısı iç şehrin duvarlarından taştı.

O kış, bir Taiping seferi Pekin'e 110 kilometre kadar yaklaştı fakat yeterince desteklenemedi. 1854'te geri çekilmek durumunda kaldılar. Ertesi yıl ise imha edildiler. Batıya ilerleyişleri de 1854-1855 arasındaki şiddetli çarpışmalardan sonra durdu. Taiping 1856'daki iç savaştan ve dış desteğin 1860'ta ciddi biçimde Mançu'ya kaymasından olumsuz etkilendi. Şangay'ı almak için başlatılan Taiping girişimleri 1862'de ve sonrasında Britanya-Fransa ortak gücü tarafından engellendi. 1860 yılında Nanjing'in imparatorluk kuşatması Taiping tarafından kırıldı ancak 1864'te şehir ele geçirildi ve 1866'da son Taiping kuvveti yenilgiye uğratıldı. Çin yönetimine karşı başka yerlerde özellikle sınır bölgelerinde patlayan ayaklanmalar, özellikle de sınır bölgelerinde 1860'ların sonlarıyla 1870'lerde, bilhassa 1873'te Yunnan'da ve 1879'da Doğu Türkistan'da bastırıldı.

Amerikan İç Savaşı, 1861-65

20. yüzyıldan önce üzerinde en çok çalışılan ihtilaf olan Amerikan İç Savaşı, 1860'ta seçilen başkan Abraham Lincoln'ün köleliği sonlandırma girişimine karşı buna korkuyla yaklaşan ve tamamı Güney'de bulunan köleliği savunmaya çalışan eyaletlerin direnişi sonucu ortaya çıktı. Kuzey'in, Güney eyaletlerinin bağımsızlık ilanına direnerek Birlik'i sürdürme kararı 1860'ın bölücü seçimlerinin yol açtığı iç savaşla sonuçlandı. Güney'in Konfedere eyaletleri Kuzey'in Birlik eyaletlerine karşıydı.

Bu, arkasında bir milyondan fazla ölü veya yaralı bırakan kanlı bir savaştı. Pek çok insanın haklılık vurgusuyla temellendirilen bu zayiat, askerî ve siyasi faktörleri öne çıkarıyordu. Bu kısmen yeni ateşli silahların, özellikle de kapsüllü çakmak tüfeğinin ve yivli misket tüfeğinden atılan Minié mermisinin kullanımı meselesiydi fakat aynı zamanda savaşın yıpratıcı niteliği ve topyekûn savaş olarak görülen şeyin işaretleri de önemliydi. Ağır kayıplar vermekten çekinmeme ve büyük miktarlarda kaynak kullanma kapasitesi de yine belirleyiciydi.

Kuzey'in görevi yalnızca mücadele edilen alanın boyutu nedeniyle değil, aynı zamanda amacının bağımsız bir devlet olarak konfederasyonu sonlandırmak olması nedeniyle de büyüktü. Buna karşılık Prusya'nın Orta Avrupa'da yeni bir güç düzeni oluşturma gayesiyle Alman Birleşme Savaşları'ndaki (1864-71) amaçları iddialıyken, hedef Danimarka, Avusturya ve Fransa'yı ilhak etmek değil, yenmek olduğunda bu iddiaları daha mütevazıydı. Buna ek olarak, (sırasıyla Avusturya ve Fransa'ya karşı) 1866 ve 1870'teki Prusyalıların aksine, (bir süreliğine) hem Birlik ordusu kötü yönetilip stratejik taarruz başlatmak zorunda kalmıştı hem de Amerika'daki mücadelenin cephe savaşları daha çetindi. 1862'nin erken dönemlerindeki Birlik harekâtları çok geniş bir alana yayılmıştı ve bu cepheler sözgelimi Fransa-Prusya Savaşı ile aynı şekilde değerlendirilemezdi. Avrupa'da da uzun mesafeler söz konusuydu ama Birlik kuvvetlerinin kat ettikleriyle mukayese edilemezdi.

Napolyon Savaşları uzun olsa da daha sonra Batılı yorumcular savaşları kısa kesmeye başlamışlardı ve gelecekteki çatışmalar için de kesin bir sonuç getirecek büyük bir savaşın olması bekleniyordu. Amerikan İç Savaşı böyle gerçekleşebilirdi, 1861'den 1862'ye kadar süren sınır savaşında konfederasyonun bağımsızlığını koruma mücadelesini terk etmesine yol açan bir Birlik zaferi

gelebilirdi. Gerçekten de strateji üzerindeki siyaset etkisini gösterdi ki Konfederasyon'un başkentini ele geçirerek yok etmek için Washington'dan Virjinya'nın Richmond bölgesine süratli bir ilerleyiş için gelen siyasi baskı, Başkomutan Winfield Scott'un asıl plandan sapmasına yol açtı. Hâlbuki o, Mississippi'nin aşağısından ilerleyerek Konfederasyon'u ikiye yaracak ve donanma kuşatmasıyla birleştirecekti. Basın tarafından adlandırıldığı şekliyle Anakonda Planı'nda Scott'un stratejisi insanları kurtarmak ve Güney'in Birlik'e dönmesi noktasında desteği artırmak, Konfederasyon'u barışa zorlamak, hiç değilse Birlik'e daha fazla operasyon alanı sağlayacak en iyi koşulları oluşturmaktı.

Buna rağmen, dolaylı olarak, Scott'un Birlik kuvvetlerinin eğitilmesi ve 1861 Ağustos'una kadar taarruzu erteleme planı, harekete geçme konusundaki baskıyla ters düştü. Birlik güçleri 21 Temmuz 1861'de First Bull Run/Manassas'ta başarı elde edebilseydi, işte o zaman zaferi hızla getiren ivmeyi yakalamış olabilirdi. Bu muharebe genellikle kaçırılmış bir fırsat olarak görülür ama bu görüş ancak savaşanlar savaşa uygunsa geçerlidir. Zira bu savaş gösterdi ki bu, mücadelesi çetin olan gerçek bir savaştı ve hiçbir tarafın buna uygun bir ordusu yoktu. Yarımada Harekâtı'nda, Birlik güçlerinin Nisan–Haziran 1862'de Richmond'u ele geçirme fırsatı vardı fakat bu, Birlik komutanı George McClellan'ın tedbiri sayesinde engellendi ki bu da Konfederasyon'u etkin kıldı.

Daha uzun bir savaş, kaynaklara yeniden odaklanmayı gerektirdi. Kullanılan kaynaklar ve bunlardan faydalanmak için kullanılan araçlar, siyaseten zeki bir sivil komutan olan Abraham Lincoln başkanlığındaki daha zengin ve daha kalabalık Birlik kanadında özellikle belirgin ve etkileyiciydi. Birlik, insan gücü bakımından dört kat daha güçlüydü. Toplamda ise 2,1 milyon asker toplamış ve kaynaklarını idare etmek üzere bir Ulusal Banka oluşturarak gelir vergisi tayin etmiş ve kâğıt parasını basmıştı. Kuzey aynı zamanda deniz gücü, değerli maden, üretim tesisi, demiryolu hattı ve tarımsal üretimde büyük bir avantaja sahipti. Kuzey'in fabrika sayısı Konfederasyon'dan altı kat daha fazla, üretim kapasitesi de on kat fazlaydı ki Amerika'nın pik demirinin %94'ünü üretiyordu. Savaş süresince 1,5 milyon Springfield tüfeği üretmişlerdi. Demiryolları, birlikleri sevk etmekten ziyade onları yalnızca savaş alanına ulaştırmasına rağmen, Birlik'in kaynaklarını seferber etmesine ve yönlendirmesine yardımcı oldu. Telgraf ile iletişim arasındaki ilişki benzerdi ve muhabere alanı iletişimi, II. Dünya Savaşı'nda radyonun yaygın olarak kullanılmasına kadar sürekli sorunluydu.

Daha sanayileşmiş Kuzey'in özel mülkiyeti ele geçirme ve hatta daha da ötesi onu yıkma isteği de çok belirgindi. 1864'ten sonra Birlik'in başkumandanı olan General Ulysses Grant, 1862 ilkbaharından itibaren özel mülke yönelik saldırılar için baskı yaptı. Aslında tüm halka savaş ilan edilmesi, topyekûn savaş olarak tabir edilen şeyin bir veçhesiydi.

Güneydeki sahra güçlerini komuta eden William Tecumseh Sherman, sivil mülke yönelik çok az saldırı olmasına rağmen, 1864'te Konfederasyon sivillerinin iradesini yıkmak için yola çıktığı sırada, "Georgia Uluması" ile 100 milyon dolarlık mülkü imha etti. Nitekim onun Atlanta'dan Atlantik'e ilerlerken güney hinterlantı boyunca Konfedere kuvvetlerin engellemesi olmaksızın yakıp yıkarak ilerlemesi, Virginia'da Robert E. Lee komutasındaki ana Konfedere ordusunun konumunu sarstı. Bu, Konfederasyon'un teslim olmasına yol açtı ve savaşı kesin bir şekilde sona erdirdi. Modern savaş çeşitliliğinin bir hatırlatıcısı olarak, Appalachia, Kansas ve Missouri'de görülen acı gerilla savaşı modernitenin bir diğer işaretiydi.

Modernitenin diğer işaretleri arasında, 1863-65'te öne çıkan, özellikle de 1864-1865 yılları arasında Virginia'da varolan, hendek taktiklerinin geliştirilmesi vardı. Saldırgan ateş gücünün ölümcül niteliğine yanıt olarak o vakte dek yapılandan daha sistematik bir şekilde saha siperleri oluşturuldu. Hendek noktalarına saldıran geniş tertip taktikleri çoğunlukla stabil değildi ve yüksek zayiata yol açıyordu. 1864'te Spotsylvania'daki Mule Shoe Salient'te gerçekleşen savaş, hendekli mevzi savaşı için iyi bir örnekdi. Zira bu savaş, I. Dünya Savaşı'nda gerçekleşeceği gibi birlikler her ne kadar hendeklerin içine sızabilmiş olsa da cepheyi yaramadıkları o durumun bir ön gösterimi niteliğindeydi.

Silahlar konusunda da önemli gelişmeler oldu. Dikenli tel örgülerle çevrili savaş alanı görünümüne ait ilk kayıt (bu teller başlangıçta sığırları belirli bir alanda tutmak için kullanılmıştı) Mayıs 1864'de Drewry's Bluff'ta gerçekleşti. 1862'de patent alan Gatling silahı savaş alanına, fişek haznesi yer çekiminden beslenen, mekanizması elle çevrilen etkili bir makinalı tüfek getirdi. Müsademeli tapa yeniydi ama sorunluydu ve ogival fişek atan yivli av tüfeği ile ilişkilendiriliyordu.

Yine de ne her iki taraftaki silahları ne de organizasyon derinliğini fazla abartmamak önemlidir. Kolayca kontrol edilip uyarlanabilecek öngörülebilir ve düzenli işletim sistemleri olsun diye tasarlandılarsa da bunlar savaş makinaları olarak tanımlanamazlar. Savaş koşullarında bu şekilde sadece birkaç ordu

hareket edebilirdi ve Amerikan İç Savaşı'ndakiler kesinlikle onlar arasında değildi. Her iki taraf da kaynaklarını arttırmada ve bunların savaş alanında etkili bir şekilde kullanılmasında büyük yetersizlikler yaşarken Birlik, kaynaklarından gelen avantajı her yerde kullanabilmenin zorluğunu fark etti. I. Dünya Savaşı'ndaki gibi pek çok açıdan karada öngörülen İç Savaş'ta, sahada kullanılmak üzere tüm güçlerin hızla artışı tedarik, eğitim ve komuta konusunda ciddi sorunlar yarattı. Ayrıca askerî talim özellikle piyade-topçu eşgüdümünü sağlamada yetersizdi. İki taraf da Fransız taktik modelini izledi fakat irade, manevi güç ve karakter üzerine yapılan vurgunun böyle bir zafer için bir araç olmadığı anlaşıldı.

Bunlara ek olarak, savaş alanında yeteri kadar taktik konsantrasyon ve iş birliği sağlamanın zorluğu ile çok fazla taarruz yapıldığında birlikler ya da birimler arasında (piyade, topçu, süvari) ortaya çıkan koordinasyon noksanlığı gözler önüne serildi. Kötü planlama ve planların uygulanamaması, özellikle de birliklerin koordinasyonu ve hamlelerin planlanan bir zaman akışı ile uyum göstermemesi, komuta kusurlarında olduğu gibi tekrar tekrar ortaya çıktı. Müşterek kara-deniz ordusu harekâtlarının da zor olduğu anlaşıldı.

Bu, her ne kadar iki taraf için de sıklıkla sorun oluştursa da sadece yetersiz komutanlar meselesinden daha ötesiydi. Ayrıca zamanlanmış operasyonel kararlar ve birbirine bağlı taktiksel eylemler açısından stratejik planların uygulanmasında etkili ve hızlı kararlar almak için sistematik bir süreç temeli mevcut değildi. Bu, tek hedef doğrultusunda olmayan savaşlara yol açan tutarsız stratejileri ve bölük pörçük taktikleri teşvik etti. Birbirinden ayrı eyaletlerin birliklerini toparlama ve komuta etmede bireysel davranmaları iki taraf için de koordinasyonu engelledi. Birlik tarafında düzenli oluşumlar artmıştı fakat ordunun büyük kısmı eyaletler tarafından organize edilen gönüllü birliklerden oluşuyordu. Subaylarının, düzenli orduda hizmet eden ya da önceden hizmet etmiş olanlarla ilişkisi çoğunlukla sorunluydu. Prusya ile karşılaştırıldığında personel eğitimi ve prensip arka planı zayıftı. Daha kötüsü, İç Savaş sırasındaki durumu standartlaştırmak için bir girişim de söz konusu değildi. Generallerin çoğu, hacimli kuvvetlerin idare ve sevkiyatı için kadro geliştirmede ve güvenilir operasyonel planlamalar sağlamada başarısız oldu ve her bir taraf da etkili bir üst komuttan yoksundu.

Dahası, yerleşik birliklerin gücü önem kazandı çünkü rakip topçu taburları onları bastırmanın etkili bir yolunu bulamadı. Buna ek olarak, makineli tüfek

kullanımı da sınırlıydı. Gatling silahı; mekanik problemleri, yüksek miktarda mühimmat kullanımı ve masrafı dışında muharebe alanı doğası ve taktikleri için uyumsuz duruyordu. Hazırlanan birliklere yapılan saldırılar ağır kayıplara neden oldu. Konfederasyon'un, Antietam (17 Eylül 1862) ve Gettysburg'da (1–3 Temmuz 1863) zafer kazanmak ve böylelikle Robert E. Lee'nin Kuzey Virginia Ordusu'nun kuzeye doğru ilerlemesini durdurmak için başlattığı taarruzlar ağır kayıplara neden oldu.

Konfederasyon üyeleri, Birlik topraklarında savaşabilecekleri ve taarruza kalkabileceklerini göstererek mağlup edilemeyecekleri izlenimini oluşturmak ve Birlik ordugâhında bıkkınlığa neden olup yabancı gözlemcileri etkileyebilmeyi hedefliyorlardı. Bu motivasyonlar, özellikle ikincisi, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'ndaki George Washington'unkilere benziyordu. Lincoln, 1864 Başkanlık Seçimi'ni kaybetmiş olsaydı ki o yılın erken dönemlerinde en azından kendisine göre muhtemeldi, stratejilerinin bir önemi kalmazdı. Bu, harekâtlara politik hedefler ışığında bakmak ve stratejinin de bu bağlamda değerlendirilmesi gerektiğine bir örnektir. Savunmada kalmak, güçlerini muhafaza etmenin yanında Konfederasyon üyeleri için askerî olarak daha uygun olabilirdi fakat Birlik'e siyasi bir karar aldırmanın en iyi yolu taarruza ait bir stratejiydi.

Konfederasyon, kaynakların yanlış hesaplanmasının zararını gördü ama kaynaklar tek başına sorunu açıklayamamaktadır. İlk olarak bir sürü faktör onların kullanımı ve verimliliğini etkiledi, ikinci olarak da savaşta kaynaklardan daha fazlası etkiliydi. İki dünya savaşında da olduğu gibi vurgu, bir tarafın neden kazandığına dair olması gerekirken diğer tarafın neden kaybettiğine dair bir açıklamaya yöneliktir. Son tahlilde, 1864'ten itibaren Birlik ordusunun genelkurmay başkanı olan Ulysses Grant, Konfederasyon ordusunun başkomutanı Robert E. Lee'yi yıkıcı bir darbeyle mağlup etti. Grant, savaşın deneyimlerini etraflıca ele aldı ve Birlik'in askerî politikasına stratejik bir amaç ve ivme kazandırdı. Ferdi muharebeyi, Konfederasyon üyelerine karşı düzenlenen harekâtın tekrarlayan baskısına ve kümülatif kaynaklı hasarına tabi tuttu. Örnek vermek gerekirse, Wilderness muharebesinde (5-6 Mayıs 1864) Birlik kuvvetleri, iki tarafın 8-21 Mayıs tarihleri arasında Konfederasyon hendekleri etrafında savaştığı Spotsylvania Court House yönünde ilerledi. Grant, 3 Haziran'da, çoğunlukla hendek savaşı niteliğindeki Cold Harbor'a tekrar saldırdı.

Saldırı temposunun daha önce eşi benzeri görülmemişti. 1813 ve 1814'teki Napolyon seferleri yüksek oranlı çarpışma şeklinde nitelendirilmişti; fakat İç

Savaş'ta yüksek tempolu mücadelenin çokluğu, asker ve silahların sayısı açısından büyük zayiatlara neden oldu. Lee, Napolyon'un muharebe alanı zafer yönteminin bir örneğiyken Grant, daha nicelikli bir sefer ve daha büyük bir strateji anlayışının emsaliydi. Diğer Birlik kuvvetleri, özellikle Sherman komutası altında, Konfederasyonun kilit noktalarını aşarak zafere giden yolu ilerlerken Grant, (diğerlerinin yanı sıra Fort Donelson, Vicksburg ve Chattanooga'daki muharebelerde başkalarını mağlup etmiş olmasına rağmen) herhangi bir muharebede Lee'yi hezimete uğratamamıştı belki ama Lee'yi yine de rehin alabildi. Etkili bir lojistikçi olan Sherman, inisiyatif alıp Güney'deki ana Konfederasyon ordusunu es geçerek manevra konusunda etkili olduğunu gösterdi. Atlanta'dan Atlantik'e ilerleyişi ve akabinde kuzeye, Carolinas'a yönelmesi yakınındaki Lee'yi tehdit etti. Bu aynı zamanda Konfedere kuvvetlerin Konfederasyon'u koruyamayacağını da göstermiş oldu.

Ancak, zaferin politik bağlamı, basit askerî hükümlerden çok daha karmaşıktı. Konfedere kuvvetler 1865'te, Lee ise 9 Nisan günü Appomattox'ta teslim oldu fakat çatışmalar başka bir düzeyde devam etti çünkü Güneyliler, Beyaz üstünlüğüne olan inançlarından vazgeçmediler. Bu, 1865'te başarısız bir direniş gösteren Konfedere başkan Jefferson Davis'in yaptığı gibi, Federal kuvvetlere karşı gerilla operasyonları yürütülmesi biçiminde değil, Afro-Amerikalılara gece baskınları ve diğer yollarla büyük çapta gözdağı verilmesi şeklinde ortaya çıktı. Beyazlar, Radikal Cumhuriyetçi eyalet yetkililerinin görevlendirdiği siyahi milislerle çarpıştı. Beyazlar, savaşı izleyen dönemde Güney'de kurulan Radikal Cumhuriyet hükümetlerince silah altına alınan siyahi milisler ile çatıştı. En nihayetinde, Federal birlikler 1876'da geri çekildi ve Beyaz üstünlük yanlısı devlet hükümetleri kuruldu. Böylece, cebren iç savaşını kaybetmiş olan Güney, sürdürmek istedikleri üstünlüğü kazandı. Bu arada, İç Savaş sonrasında, Birlik ordusu ve donanması büyük ölçüde tasfiye edildi. Güçlü bir ordu için halk desteği yoktu.

Mercek 3.1. Savaşın Sesi: Amerikan İç Savaşı

Düşman, keskin nişancılarını korumak için ölü mıntıkanın kenarı boyunca dikkatle hazırlanmış kütük siperler (head logs) ve atış mevzileriyle (loop holes) derhal güçlü bir avcı çukurları hattı inşa etti. Oradan hattımızın onlara yakın olan tüm kısımlarına sürekli ve isabetli bir şekilde ateşe etmeyi sürdürdü. (...) Çok geçmeden hiçbir saldırıdan korkmayarak çoğu yerde hatlarımızı aldık ama o esnada bu havan ateşi başlamıştı ve bu, siperdeki iş yükünü çok artırmıştı. Her adam gece uyuyabilmek ve gündüz havan mermileri geldiğinde hayatta kalabilmek için bombalara karşı dayanıklı küçük bir koruyucuya ihtiyaç duyuyordu.

Edward Porter Alexander, 1864-1865 yılları arasında görev yaptığı Petersburg-Virginia yakınlarındaki siperlerde Kuzey Virginia Konfederasyon Ordusu'nun Mühimmat Şefi: G. Gallagher (ed.), Fighting for the Confederacy. The Personal Recollections of General Edward Porter Alexander (Chapel Hill, N.C., 1989), ss. 435–36.

Bu, hâlihazırdaki savaşın, her iki tarafın misilleme kisvesi altında medeni savaş usullerinin bundan böyle gözlenmeyeceği, her geçen gün artıyor gibi görünen bir bağlamda yozlaşabilme tehlikesini göstermektedir.

Lord Lyons, Washington'daki Britanya Elçisi, Şubat 1863, bir Birlik komutanının, eğer Konfederasyon bir Birlik mahkûmunu kışkırtıp köleleri isyana teşvik ederse mahkûmları öldüreceğine dair tehdidi üzerine, Londra, Ulusal Arşivler, Dışişleri Belgeleri, 5/877 folyo 139–41

Alman Birleşme Savaşları

Prusya'nın 1864'te Danimarka, 1866'da Avusturya, 1870'ten 1871'e kadar Fransa'ya karşı ezici zaferler kazanması, bundan sonra özellikle 1870-1910 yılları arasında, hatta 1944'e kadar, Batı ve Japon savaş planlamalarının büyük ölçüde Prusya (Alman) modelleri ve gücünün gölgesinde gerçekleşmesini sağlayarak çağdaşlarının dikkatini çekti. Prusyalılar risk unsurunu azaltmak için titiz ve kapsamlı bir analiz ile planlama yaparak çatışmayı, öngörülen sonuçlara yol açan planlı baskının sistemleştirilmiş uygulamasında bir süreç

olarak kontrol etmeye çalıştılar. Dahası, bu planlama farklı düzeylerde savaşın doğasında gerçekleşen kendine özgü değişikliklerden faydalanma girişimleriyle etkileşime girdi. 1857'den 1887'ye kadar Prusya Genelkurmay Başkanlığı görevini yöneten Helmuth von Moltke, Napolyon'un sürekli taarruz fikrini, demiryolları da dâhil olmak üzere endüstriyel çağın pratiklerine uyarladı.

Taktik düzeyde, önden saldırı yerine, manevra serbestliğini tekrar kazanmak için rakipleri kuşatarak kendilerine saldırmaya zorladı. Böylece, yivli tüfeklerin ve savunmanın artılarını tersine çevirerek operasyonel avantaj elde etmeye çalıştı. Prusyalılar ayrıca yeni silahlara karşı olan adaptasyonlarından da faydalandılar. Dreyse "iğne" tüfeği, dakikada dört ila yedi kez ateşlenebiliyordu ve 1866'daki Yedi Hafta Savaşı'nda 90 metreden yüzde 65'lik bir isabet oranıyla Avusturya'nın orantısızca ciddi zayiatına neden olmuştu.

Taktik esnekliğin yanı sıra etkili personel çalışmasını yansıtan operasyonel beceri de ortaya çıktı. Napolyon, ordusu içinde birbirinden ayrı faaliyet gösteren kolordular kullanırken Moltke, birbirinden tamamen bağımsız hareket eden daha büyük ordular istihdam etti. Ayrıca, savaştan önce güçleri yığınaklaştıran Napolyon'un aksine Moltke, ordusunun savaşta yığınak yapmasını hedefledi. 3 Temmuz 1866'da Sadowa/Königgrätz'de ağır bir şekilde mağlup olan Avusturya'nın morali çöktü ve özellikle Hesse-Cassel ve Hannover'daki liderleri, Avusturya'yla müttefik olan Almanya'da baskın çıkan Prusya ile barışı kabul ettiler. Prusyalılar kritik olarak Avusturya'yı fethetmek zorunda kalmadı zira Avusturya imparatorluğunun bir kısmında zafer kazanmak, Prusya'nın hedeflerini sağlama almak için yeterliydi.

Prusya'nın büyüyen gücü ve Alman şansölye Otto von Bismarck tarafından diplomatik olarak köşeye sıkıştırılması sonucunda düşmanca bir tavır takınan Fransa imparatoru III. Napolyon, 1870'te savaş ilan etti. Sayıca fazla olan Fransızlar, 1 Ağustos'ta Almanya'ya etkisiz bir saldırı düzenleyince inisiyatifi hızlı bir şekilde kaybetti ve Prusya'nın ilerleyişi kilit gelişme oldu. Tıpkı 1805'te Avusturyalılara karşı yürüyen I. Napolyon gibi, Prusya'nın dağınık kuvvet kullanması, daha yoğun ve yavaş hareket eden Fransız ordularına karşı taktiksel üstünlük sağladı. Bu kısmen, Prusya'nın komuta ve kontroldeki üstünlüğünü yansıtıyordu ancak bu amaçtaki kararlılık ve açıkça planlanmış bir strateji de aynı derecede önemliydi. Fransızlar esasen bir şekilde işin üstesinden gelmeye çalışırken Prusyalılar, genelkurmaydan subayların komutanlara tavsiyelerde bulunmalarını beklemekle kurmay subayların büyük rol oynadığı koordineli

bir komuta sistemi işletti. Bu sistem, savaşta çok önemli olan risk ve hata yönetimine yardımcı oldu.

Bu nedenle de mikro düzeyde, her seviyeden subayın komuta planı dâhilinde kendi kararlarını almaları için eğitilmelerini de kapsayacak şekilde profesyonelleşme öne çıktı. Hiyerarşi ve kararların aslara devri arasındaki dinamik etkileşim, küçük birlik operasyonlarının büyük kuvvetlerinkini destekleyip onlara uyum sağladığı anlamına geliyordu. Prusyalıların taktik anlamda tercih ettiği daha dağınık oluşumlar, Fransızların ateş gücüne hedef olma ihtimalini düşürmek için dik veya yatay hatlardan daha az yoğundu. Bu mevzi biçimi, Napolyonvari muharebenin bittiğini gösteren yeni teknolojiyle gelen taktiksel adaptasyonu yansıtmaktaydı.

Prusya'nın Fransa sınırındaki hızlı zaferlerini, özellikle de 2 Eylül'de Sedan'da teslim olan Fransız kuvvetlerinin kuşatılmasını, 19 Eylül'den itibaren Paris'in ve aynı zamanda kuzey Fransa'nın çoğunun kuşatılması takip etti. Fransızlar yenilmiş ve parçalanmış olarak 28 Ocak 1871'de ateşkesi ve daha sonra Prusya tarafından ilhak edilen Alsas'ın neredeyse tamamıyla Loren'in büyük kısmını bırakmayı kabul ettiler. Buralar, Fransızların kömür ve demir üretimi için kilit merkezlerdi.

Moltke hâlâ Prusya'nın başarısından genel bir savaş prensibi ortaya koyma konusunda temkinliydi ve saldırının potansiyeli hakkında giderek daha fazla şüphe duyuyordu. Prusya'nın operasyonel ve taktik seviyedeki becerisi, özellikle Avusturya topçularının ve Fransız tüfeklerinin büyük sorun çıkarmasını engelledi. Ayrıca, Avusturya ve Fransa tarafının liderlik ve stratejideki eksiklikleri Prusya'nın, rakiplerine hareket üstünlüğü sağlamasına yol açtı. III. Napolyon'un Fransızlar için nasıl beceriksiz bir lider olduğu ortaya çıktı ama generalleri de bir o kadar yetersizdi. Bunlar, 1914'te (Ruslara karşı) hatta 1939–41'deki Alman başarısı hakkında ipucu veriyordu. O zamanlar da şimdiki gibi göreceli kabiliyet ve saldırılara savunma yetenekleriyle, özellikle de rezervlerin mevcudiyeti ve kullanımıyla ne ölçüde karşı konulduğuna (ya da konulmadığına) odaklanmak gerekliydi.

Alman ordusu, uzun mücadeleden ziyade hızlı zafer için daha iyi hazırlandığından 1866 ve 1870-71'deki başarı aynı zamanda Almanya'nın iki dünya savaşındaki başarısızlığı hakkında da fikir veriyordu. Paris'in düşmesinin Prusyalıların tahmin ettiğinden daha uzun sürmesi onlara ciddi lojistik zorluklar yaşattı. Ayrıca, sivil başıbozuklar (franchise-tyres), Fransa-Prusya Savaşı'nın

kapanış evrelerinde Alman operasyonlarını sayılarının gösterdiğinden çok daha fazla zarara uğrattı. Onların varlığı, konuyla ilgili müteakip anlaşmazlıkları dört gözle bekleyen savaşçıların durumu hakkında bir tartışmayı tetikledi.

Latin Amerika

Avrupa savaşına ve Amerikan İç Savaşı'na genel bakış, yalnızca Çin ve Afrika'daki değil, Latin Amerika'daki ihtilafların da ihmal edilmesine neden olmaktadır. Latin Amerika 19. yüzyılın başlarında İspanya'ya karşı gerçekleşen Bağımsızlık Savaşları'ndan sonra askerî tarihte ihmal edilme eğilimindedir. Hâlbuki bu, sadece ihtilafların kıtanın tarihi açısından önemi nedeniyle değil, aynı zamanda bu çatışmaların askerî tarihle alakalı olması nedeniyle de yanlıştır. Bu alaka kısmen isyanları, devletlerarasındaki savaşları ve dış müdahaleyi içeren kapsamı nedeniyle ortaya çıkar. Bahsedilen isyanlar layıkıyla değerlendirilmez fakat dönemin siyaseti bakımından mühimdir.

İsyanlar çoğunlukla merkezi hükümete karşı bölgesel muhalefetten kaynaklanıyordu. Örnek vermek gerekirse, 1835–45 arasında Brezilya'nın eyaleti olan Rio Grande do Sul'un Frappos'u, 1897'de Kuzeydoğu Brezilya'daki Canudos'ta bulunan bin yıllık isyancılar tarafından başlatılan ayaklanmalar yahut Teksas'ta 1835'ten 1836'ya kadar Meksika yönetimine karşı sürpriz bir saldırıyla başlayan ve 21 Nisan 1836'da San Jacinto'da zaferle sonuçlanan başarılı isyan. Bartholomé Mitre, 1861'de eyaletsel liderleri mağlup ettikten sonra 1862'de Arjantin'de merkezi bir hükümet kursa da 1866'dan 1867'ye kadar federalist isyanlarla karşılaşacaktı. İhtilaf çoğunlukla liberaller ve muhafazakârlar arasındaki keskin ayrılıktan kaynaklanırdı. Bu rekabet Meksika, Orta Amerika ve Güney Amerika'nın kapanmaz yarasıydı.

Birkaç ülkedeki istikrarsızlık ve aralarındaki rekabet, çıkan isyanların devletlerarasındaki savaşlarla iç içe geçmesine neden olmuştur. Orta Amerika'da defalarca ortaya çıkan durum budur. Brezilya birlikleri 1851-1852 arasında bölünmüş Arjantin'e müdahale etti ve ülkenin diktatörü Juan Manuel de Rosas'ın devrilmesinde büyük rol oynadı. 1854'te hükümetin isteği üzerine Uruguay'a müdahale ettiler ve 1864'ten 1865'e kadar bu kez hükümeti devirmek için tekrar müdahalede bulundular. Paraguay Devlet Başkanı Francisco López, misillemeye kararlıydı. Karşı cephesinde Arjantin, Brezilya ve Uruguay'ın olduğu Üçlü İttifak Savaşı'nı (1864-70) başlatıp Arjantin'i ve akabinde de Brezilya'yı işgal etti.

Bu, 1860'lardaki muharebe çeşitliliğini gösteren, lojistik sorunlarla şekillenmiş acı bir savaştı. Hastalıklar, özellikle de kolera, muharipleri sarsıp operasyonları etkiledi. Rakipleri, özellikle de Brezilya, güçlerini harekete geçirdikten sonra savaş, Paraguay'ın nüfusunun yaklaşık yüzde 70'ini kaybetmesine neden oldu. Sayıca üstün olan Paraguaylılar muharebe alanında 1868-1869 arasında mağlup oldu fakat Brezilyalılar, Kuzey Paraguay'ın çorak düzlüklerinde López'i avlamaya çalıştığında savaş gerilla mücadelesi halini aldı. Sonunda, diğer kontrgerilla mücadelelerinde olduğu gibi bu, özellikle de uçan sütun gibi daha esnek operasyonel birimlerin benimsenmesini ve başarılı bir istihbarat sisteminin geliştirilmesini gerektiriyordu. İkisinin birleşimi López'in Mart 1870'te karargâhında şaşkına uğratılmasına, mağlup edilmesine ve öldürülmesine neden oldu.

Meksika'daki iç savaş, yabancı müdahalesiyle örtüşerek 1860'lı yıllarda yine savaş çeşitliliğini işaret etti. Fransız kuvvetleri 1861'de Meksika'nın en büyük limanı olan Vera Cruz'a çıkarma yapmıştı. Başkent Mexico City'deki ilk ilerleme Mayıs 1862'de engellendi fakat 1863'te Fransızlar, Meksika ordusunun 17 Mayıs'ta Puebla Kuşatması'nda teslim olmasının akabinde 10 Haziran'da Mexico City'yi ele geçirdiler. Fransa imparatoru III. Napolyon, Benito Juárez'in cumhuriyetçi hükümetinin muhaliflerini, Avusturya imparatorunun kardeşi Arşidük Ferdinand Maximilian'ı tahta geçirmeleri için destekledi. Ancak, Maximilian'ın ülkeyi ele geçirme girişimi kötü bir şekilde idare edildi ve güçlü bir milliyetçi tepki ile karşılaştı. Juárez birkaç konvansiyonel muharebede uzunca bir gerilla savaşına liderlik etmişti. Maximillan'a verilen Fransız desteği ise 40 bin askere kadar ulaşmasına rağmen hem yetersizdi hem de sürdürülebilir değildi. Fransızlar hem sahil şeridinde hem de karada deniz desteğinden faydalandı fakat 20. yüzyılda birçok isyancı önceden düşünülmüş mevkileriyle bu ortamda istikrarı sağlamayı beceremediler. 1865'te Amerikan İç Savaşı'nın sonuçlanmasını müteakip Meksika sınırına yürütülen askerleri de kapsayan Amerikan baskısı ve özellikle 1866'da Avusturya'ya karşı zaferi nedeniyle Avrupa'da Prusya'nın planları hakkında duydukları endişe Fransızların 1867 Mart'ında çekilmelerine neden oldu. Kaçmayı reddeden Maximillian 1867'de Queretaro'daki Meksikalılar tarafından yenilgiye uğratıldı ve 19 Haziran'da idam edildi. Tutsakların böylesi idamı, zaferin altını çizerek onu güvenceye aldı.

Şili, kısmen, Meksika'daki gibi zorlu bir iç savaş boyutu olmadığından, 1879–83 arasında Bolivya ve Peru'ya karşı yaptığı Pasifik Savaşı'nda, önce

Bolivya'nın Pasifik kıyı şeridinde ve ardından Peru'ya uygulanan başarılı amfibi operasyonlarındaki esneklik sayesinde onları yenerek zafer kazandı ve denizdeki üstünlüğünü gösterdi. Şili bu savaş ile Bolivya'yı kıyı şeridinden mahrum bıraktı.

Mercek 3.2 Savaşın Sesi: Meksika İç Savaşı

Tahmin edildiği üzere, yeni gerilla çeteleri çok başlı yılanın başları gibi her yerde ortaya çıkıyordu. Bu kısmen kavgacı ve kuralsız nüfusun bir parçası olarak alışılagelmiş doğal ve yağmacı hayatın sevilmesinden ileri geliyordu. Kısmen de yabancı askerin sayısının kifayetsiz ve yetersiz olmasından kaynaklanıyordu. Bilhassa bu belayla yüzleşen süvarilerin bunun kökünü kurutması, Herkül'ün iş yükü gibiydi.

Percy Scarlett, Meksika Britanya elçisinden Earl Russell'a,
Dış İşleri, 27 Şubat 1865, NA., Dış İşleri Belgeleri,
Cilt 50/385 Folyo 113

Scarlett'in Maximilian'ın cumhuriyetçi rakiplerine sempati beslememesi aşikardı, aynı zamanda hükümetin muhalefeti bastırma noktasındaki yetersizliğini gösteren mücadeledeki düzensizliği de gösteriyordu.

Sonuç

Bu dönem, topyekûn savaş olarak adlandırılacak şeye doğru bir harekete işaret etse de aynı zamanda uluslararası hukuktaki gelişmeler, silahların savaşı daha da yıkıcı hale getirdiği bir zamanda Batı'nın savaşı medenileştirme girişimini de temsil ediyordu. Batılılar bu kuralların kapsamını diğer halklarla olan çatışmalarına genişletemediler. Fransa-Prusya Savaşı, 1870'te Prusyalılar için ciddi lojistik problemlere yol açmasına rağmen, Moltke'nin sistematik harbinin, demiryolları üzerindeki yanıltıcılığı ve işin garip yanı atlara bağımlılığa dönüşle şimdiye dek eşi benzeri görülmemiş yöntemsel bir etkinlik sunması bakımından topyekûn savaştı. Amerikan İç Savaşı'nın ölçeği, süresi ve kaynakların seferberliği Amerikan harp tarihinde o vakte kadar görülmemiş farklılıkta bir bütünlük sağladı.

Dahası, birlikleri ve ayrıca silahları (piyade, süvari ve topçu) koordine etmenin zorlukları, I. Dünya Savaşı'ndaki harekâtlarda karşılaşılacak olan uygulamalı meseleleri iple çekiyor gibiydi. Süvarilerin daha küçük savaş alanlarındaki rolü de bu savaşa dair önceden fikir veriyordu. Birlik'in, Konfederasyon için denizde iktisadi blokaj uygulama rolü de I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Britanya blokajına işaret ediyordu. Her ikisi de tekil bir muharebe hedefinden öte topyekûn savaş hedeflerinin peşinde deniz gücü kullanımının stratejik önceliğine işaret etmekteydi.

Daha büyük bir Prusya fakat bunun aksine mağlup olmuş bir Paraguay dönemin savaş olgusunun sonuçlarından biriydi. Bu hem ilkinin üstün liderlik ve kaynaklarını hem de ikincisinin bir dizi rakibine eş zamanlı olarak göğüs germesini yansıtıyordu. Karşılaştırmalı konular, başarı ve başarısızlıkta kilit rol oynayan faktörlerin yanı sıra dönemin belirsizliklerini de vurgulamaya yardımcı olmaktadır. Zaferler kazanıldıktan sonra onları kaçınılmaz ve özellikle ulusal bir kaderin son noktaya erişmesi olarak görme eğilimi vardı. Nitekim bu yalnızca Alman, İtalyan ve Japon monarşilerinde değil, aynı zamanda kendine güvenen ve genişlemekte olan Amerikan cumhuriyetinde de büyük zorluklar doğuracaktı. Bu, başarıda hayati bir faktör olarak iradenin önemini destekleyerek I. Dünya Savaşı'nın stratejilerini, operasyonel doktrinlerini ve taktiksel yöntemlerini geliştirmeye yardımcı olacaktı.

Uygulamada 1830-80 arasındaki savaşlar ve aslında, bunlardan sonrakiler ile I. Dünya Savaşı arasındakilerin dikkatli bir şekilde okunmasının gerçekte o kadar da basit olmadığını göstermiştir. Bunun yerine muharebede galibiyeti garantilemenin ya da savaşta böyle bir galibiyeti zafere dönüştürmenin zorluğu, spesifik olarak hem belirli silahları hem de rakibin silah ve taktik kombinasyonlarını değerlendirmenin güçlüğü şeklinde ortaya çıktı. Amerikan İç Savaşı ve Taiping Ayaklanması, daha zayıf ve/veya mağlup tarafın teslim olmasının garanti edilmesi açısından zorluklara dair net göstergeler sundu. Bunlar, Avusturya-Prusya Savaşı ile muadili Fransa-Prusya savaşının ilk evrelerinde Prusyalıların hızlı başarısından daha yerinde dersler olacaktı. Şüphesiz Prusya'nın 1866 ve 1870'teki hızlı galibiyetleri, uzun soluklu I. Dünya Savaşı doğası için doğru bir izlenim uyandırmıyordu.

Mercek 3.3 Clausewitz, Jomini ve Askerî Düşünce

Karadaki savaş söz konusu olduğunda 19. yüzyıldaki en etkili iki yazar Antoine Henri de Jomini ve Carl von Clausewitz'di. Her ne kadar kronolojik olarak birbirlerinin çağdaşları olsalar da Jomini, (savaşın rasyonalizasyonunu veya sistematiğini vurgulayarak) Batı Aydınlanmasının entelektüel çerçevesini yansıtırken Clausewitz, savaşın tahmin edilemez ve mantıksız doğasını vurgulayarak daha sonraki romantik dönem fikirlerini yansıtıyordu.

İsviçre doğumlu Jomini (1779-1869), Fransız vassal devleti olan Helvetya Cumhuriyeti ordusu aracılığıyla Fransa hizmetine girdi ve Mareşal Ney'in kurmay başkanlığını yaptı. Daha sonra Rus ordusunda görev yaptı. Jomini'nin, Traité des Grands Opérations Militaires (1804–09) ve Précis de l'Art de la Guerre'i (1838) de içeren etkili eserlerinde, savaşın değişmeyen temel niteliklerini yansıtan mantıksal ilkelerini bulmaya özellikle Vie Politique et Militaire de Napoléon (1827) adlı eserinin ana teması olarak da Napolyon'un başarısını açıklamaya gayret etti. Jomini'ye göre kilit askerî nokta, başarılı bir taarruzu sağlayan bir harekât hattının seçimiydi. Napolyonvari harekât sanatı, dış hatları veya iç hatların kullanılması ile rakip kuvvetlerin (münferiden) detaylı bir şekilde mağlubiyetini sağlayacak merkezi bir mevzinin seçilmesi açısından tartışılıyordu.

Ancak bu, Napolyon'un güvence altına aldığı daha geniş askerî ve siyasi seferberlik yerine, muharebeyi kazanmaya odaklanıyordu. Jomini, savaşın değişen yönlerine, özellikle de toplumsal, ekonomik ve teknolojik değişimin taktiksel ve geniş sonuçlarına ulaşmak için yeterli ödenek alamadı. Sonradan "topyekûn savaş" olarak görülecek şey konusunda kılavuzluğu da yetersiz kaldı. Jomini'nin etkisi Avrupa ile sınırlı değildi. *Summary of the Art of War* adlı eseri 1854'te New York'ta, 1862'de Filedelfiya'da yayımlandı. West Point'teki Amerika Birleşik Devletleri Kara Harp Okulu'nda ders kitabı olarak okutuldu ve okulun mezunlarının çoğunu etkiledi.

Clausewitz (1780-1831), aynı zamanda Rus ordusunda da görev yapmış olan Prusyalı bir subaydı ve 1818'den itibaren Berlin'deki

Harp Akademisi'nin müdürüydü. Ölümünden sonra 1832'de yayımlanan *Vom Kriege* ("Savaş Üzerine") adlı eseri kısmen daha az erişilebilir olduğundan (ki hala öyle) başlangıçta Jomini'nin çalışmalarından daha az etkiliydi. Üstelik Fransız harp sistemi, Prusya'nın Fransa'yı (1870-71) yenmesine kadar büyük bir prestije sahip olmasına rağmen Vom Kriege, 1873'e kadar İngilizceye çevrilmedi Bununla birlikte Clausewitz, savaşı sosyo-politik bağlamla ilişkilendirmenin ve dolayısıyla askerî yetenek ve beceriyi siyasi amaçlar açısından değerlendirmenin gereğini Jomini'den daha iyi kavramıştı. Ayrıca, Clausewitz daha yerinde bir savaş tanımı sunmuştur. O, Jomini'nin kontrol edilebilir ortamından ziyade belirsizliği ve dolayısıyla riski vurguladı. Böylece olayların dinamik ve tahmin edilemez karakteri ile komutanların bireysel dehasının önemini hesaba katabilecek sürekli bir planlama sürecine duyulan ihtiyacı öne çıkardı. Clausewitz, Fransız Devrimi'nin savaşın doğasını değiştirmekte olduğunu görmüştü. Ulusal iradenin istikametini ve bunu mümkün kılan ulusal kaynakların tahsisinin önemini kavramıştı.

Alman savaş sisteminin saygınlığı 1864'ten 1871'e kadarki Prusya zaferleriyle yükseldikçe Clausewitz'e olan ilgi de arttı. Bu ilgi artışı önemliydi çünkü klasik metinlerden gelişen harbiye kanununun sadece kadim dünyanın unsuru olmadığını gösteriyordu. Profesyonelleşme için askerî resmi eğitimin yeri gittikçe önem kazandı ve bu aynı zamanda kanunların evrimine de yol açtı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İMPARATORLUKLARIN İNŞASI, 1830–1913

Giriş

19. yüzyılın özellikle son yirmi yılında Batılı güçler, dünyanın geniş toprakları üzerinde hâkimiyet kurarak bölgeselleştirilmiş ve dünya nüfusunun önemli bir kısmı da el değiştirmiştir. Yerel yönetimler, daha fazla toprak almak isteyen Batılı devletler tarafından rekabetçi bir hamleyle yıkılmıştır. Bu; bir itibar kaynağı, bir tür kaderin yerine getirilmesi, Hristiyan misyonerlik faaliyeti için bir alan ve Britanya sömürgeleriyle ilgili üç örnekte olduğu gibi [Malaya galvanize demiri, Birmanya kerestesi, Gana kakaosu] hem hammadde hem pazar ihtiyacını karşılayan değerli bir ekonomik dayanak olarak görülmekteydi. Fethin hızı, yüzyılın ikinci yarısında ve son on beş yılında daha da fazla olmak üzere, özellikle Afrika, Güneydoğu Asya ve Okyanusya'da önemli ölçüde arttı. Örneğin Fransızlar ilk olarak 1643'te statü kazandıkları Madagaskar'da yüzyıllarca çok az ilerleme kaydetmiş olsalar da Fransız güçler sarıhummadan ağır bir kayba uğramalarına rağmen, ada 1895 yılında hızla ele geçirilmiştir.

Batı Emperyalizmi

Küresel düzeyde temel anlatı bu batılı yayılmacılıktan gelir. Aslına bakılırsa bu, dünya çapında görülen resmi veya gayri resmi emperyalizmle birlikte katlanmış bir süreçti. Dahası bu süreç, Batılı savaş tarzı boyutlarının nüfuzuyla da bağlantılıydı. Bu yayılmacılığın birtakım aksaklıkları vardı. Bu aksaklıklar 1842 ve 1880'de daha az tanınmış hali ile Afganların elindeyken de

1879'da Zulu'ların elindeyken de Britanyalılar için tersine çevrilmediğinden 1896'da İtalya açısından Etiyopya'da ve 1904–05'te Japonya'ya karşı Rusya için de önemli ölçüde böyleydi. Batılı yayılmacılık gerçekten de 1492-1536 yılları arasında Portekiz ve İspanya'nın büyük başarılarından bu yana her dönemdekinden daha parlak hale geldi. Bu başarının Çin üzerinde önemli ölçüde baskısı vardı. Bu en açık haliyle Afyon Savaşları sırasında kendisini gösterdi. 1860 yılında II. Afyon Savaşları sırasında Pekin, Britanya ve Fransız kuvvetleri tarafından işgal edildi. Çin, Batılı tarafların yarı egemen ekonomik kontrolüne veya baskılarına izin vermek zorunda kaldı ve 1900'de başarısızlıkla sonuçlanan Batı karşıtı Boxer Ayaklanması sırasında Pekin, Batılı ve Japon güçler tarafından işgal edildi.

Batı'nın bu başarısı aynı zamanda bir dizi askerî ortam için de geçerliydi. Yayılmacılık Mısır, Madagaskar ve Fas gibi ateşli silahlar kullanan silahlı kuvvetlere sahip, gelişmiş devletler pahasına da olsa gerçekleştirildi. Bu tür silahlı kuvvetlerden yoksun, örneğin fethin son aşamasında Endonezya'ya dönüşecek olup Britanya, Almanya ve Hollanda arasında paylaşılmış olan Yeni Gine'deki uluslar da zarar gördü. Söz konusu yıllardaki emperyalist yayılmacılığın boyutu bir açıdan da günümüz için hayati önem taşıyan mülkiyet birimlerini yarattı.

Dünya çapında Batılı güce direnen tarihi merkezler yıkıldı. Orta Asya'da Ruslar, Semerkant (1868), Hive (1873) ve Merv (1884) şehirlerini ele geçirdi; bu Edward Gibbon'ın bir yüzyıl önce 'Roma İmparatorluğu'nun Gerileyişi ve Çöküşü'nde (1776–88) ortaya attığı, "Barbarların" Orta Asya'dan Avrupa'yı yeniden ele geçirip geçiremeyeceği meselesine son verdi. Diğer taraftan, 1690'larda ve kalıcı olarak ise 1720'lerde, Portekizlileri modern Kenya'nın Svahili sahilinden süren Umman, 1891'de Britanya himayesine girdi. Ayrıca Hollandalılar 1903'te, önde gelen düşmanlarını teslim olmaya zorlayarak Sumatra'daki Açe'nin hinterlandında gerçekleşen gerilla direnişinin üstesinden geldiler. Açe, 16. ve 17. yüzyıllarda Portekizliler için Malaka'daki başlıca düşmandı. Batılı güçlere, daha önce eşi görülmemiş bir bağlılık seviyesi fayda sağladı. Böylece, 1853'te Hindistan ve diğer kolonilerde konuşlanmış yaklaşık 46 bin kişilik birliğe ulaşmış olan Britanya ordusu 1888'de yurt dışına gönderilen ve daha iyi silahlarla donatılmış 101 bin 806 kişilik birliğe sahip oldu.

Üstelik geliştirilmiş ağır silahlar, zırh kaplama ve daha iyi motorlar için önemli bir paya sahip olan daha güçlü bir koruma ile savaş gemilerinin gücünü arttırmada önemli bir rol oynadı. Savaş gemileri sadece açık denizlerdeki

hâkimiyet meselesi değil aynı zamanda Batı yayılmacılığı için daha anlaşılır askerî değere sahip bir güç meselesiydi. Britanya donanmasının 1882'de Mısır'da İskenderiye'ye karşı açtığı gibi, sahil mevzilerinde bombardıman vardı. Ayrıca buhar motorları ve çelik tabanlı gemilerden kaynaklanan kapasite artışının bir sonucu olarak savaş gemileri nehirlerde de kullanılıyordu.

Sonuç olarak denizde herhangi bir mesafeden şimdiye kadar görünmeyen Batılı gemiler, bu tür bir kullanıma geçirildi. 1824-26'da ilk Anglo-Birmanya Savaşı'nda Britanya buharlı bir şilep Irrawaddy Nehri'nden Birmanya'daki Mandalay'a kadar gitti. Hartum'un 1898'de yıkıldığı, 1890'larda gerçekleşen Sudan'ın Britanyalılar tarafından fethi büyük ölçüde Nil Nehri'ndeki gemilerle desteklendi. Amerikan İç Savaşı'nda Missisippi başta olmak üzere pek çok nehirde gemiler kilit rol oynadılar. Güney Amerika'daki Parana, Güney Doğu Asya'daki Mekong ve diğer pek çok nehirde de öyle oldu. Amerikan İç Savaşı'nda olduğu gibi demir yollarına odaklanma eğilimi, nehir bağlantılarının süregelen rolünün önemsenmemesine yol açmıştır. Böylece mekân ve onun kullanımı ile kavranışı, teknolojinin uygulanmasının bir sonucu olarak dönüşmüştür.

Ne var ki silahlar tek başlarına belirleyici değildi: Arazi, iklim ve hastalıklar da Batı genişlemesine bir o kadar zorluk çıkarıyordu. Teknolojik faktörlerin çeşitliliğinin yanı sıra hem savaşla özel olarak bağlantılı hem de genel olarak telgraf sistemlerinin icadı ve geliştirilmesi veya dikenli tel kullanımı gibi kalite ile ilgili sorunlar da mevcuttu. Özellikle, liderlik ve birim bütünlüğünün ne kadar önemli olduğu defalarca ispat edildi. Tüm vurguyu teknolojiye yapmak diğer faktörlerin hafife alınmasına neden olabilmekteydi.

Batılı askerî emperyalizmin esnekliği, hedeflerine ulaşması için hem dikkate değerdi hem de gerekliydi. Modern silahların kullanımından ve iletişim araçlarından elde edilen faydaların yanı sıra, emperyalistlerin farklı fiziki ve siyasi çevrelere uyum sağlayabilmeleri mühimdi. Tutumlar da çok önemliydi. Yayılmacılık hem arzulanan hem de normal olarak görülen; zafer coşkusundan, ırkçılıktan ve kültürel kibirden giderek daha fazla kaynaklanan normatif bir tutumdu. İlahi amaç olduğuna inanılan şey, tabii hak, coğrafi kader, doğal kaynakların uygun bir şekilde kullanımı ile özgürlük ve kültürel alanın genişletilmesi gibi hususların hepsi, görünen o ki topraklara el koymanın nedenini desteklemek için birleştirilmişti. 19.yüzyılın sonlarında Batı emperyalizminin altında yatan vazife duygusu herhangi bir geri çekilme olayında bile devam etmişti, 1879'da Güney Afrika'da Zululara karşı Britanyalılar da olduğu gibi

bu vazife duygusu hem düşman hem sivillerin zalimce muamele görmesine yol açtı.

Batı'nın yayılmacılığı aynı zamanda, Britanya'nın büyük Hint ordusunu Çin, Doğu Afrika, güney-batı Asya (hem Aden hem de Basra Körfezi) ve Hindistan'ın Kuzey-Batı Sınırları olarak gördüğü topraklardaki operasyonlarda kullanması gibi yerel bölünmeleri sömürmeye ve bölgesel desteği kazanmaya da çok şey borçluydu. Hintli askerlerden oluşan birlikler 1860'ta Pekin'in işgaline katıldı ve 1878'de Rusya'nın Osmanlı (Türk) İmparatorluğu'nun toprakları üzerinde genişlemesinden kaynaklanan bir krizle Malta'ya gönderildi. Britanya güç gösterisi Rusların caydırılmasına yardımcı oldu.

Diğer emperyal devletler de aynı süreçten yararlandı. Fransızlar Batı Afrika'sı haline gelen bölgenin iç kısımlarını fethetmek için Senegal'de göreve alınan askerleri kullandı: Bugünkü Nijer, Mali, Burkina Faso ve Çad devletleri. Emperyal kazançlar böylece sırasıyla yeni fetihlerin temelini oluşturdu. İtalya 1935'te Etiyopya'yı başarılı bir şekilde istila ederken yalnızca komşu Eritre kolonisinden yerel birliklerin kullanımından değil, aynı zamanda önde gelen bazı Etiyopyalıların İtalya saflarına katılmasından da faydalandı.

Ayaklanmalarla karşı karşıya kalındığında yerel desteği kazanmak önemliydi. Fransızlar güçlerini, 1830'da ele geçirdikleri Akdeniz şehri olan Cezayir'den, bugünkü Cezayir devletinin içlerine kadar genişletti. 1840'larda elverişli kabilelerle bir iletişim ağı kurmak istediler ve 1871'de bölgede büyük bir ayaklanma olduğunda nüfusun büyük kısmı katılmadı. İsyancıların halkla etkin bir şekilde iş birliği yapamaması ve 1871'de Prusya ile olan savaşın bitiminden sonra Fransız takviye kuvvetlerinin gelmesiyle (operasyonları daha geniş bir bağlama yerleştirme gerekliliğinin hatırlatıcısı) birlikte bu, isyanın 1872 yılının Ocak ayında atlatılabilmesini sağlamıştır.

Benzer şekilde, Hindistan'ın büyük kısmı Britanya hâkimiyetine karşı başlatılan 1857–59 Hint Ayaklanmasını desteklemedi. Nitekim ayaklanma Hindistan'ın kuzey bölgelerinde yoğunlaştı ve sadık Hint kuvvetleri, özellikle de Sihler ve Gurkalar, ayaklanmanın başarılı bir şekilde bastırılmasına yardım etti. Diğer sömürgelerden getirilen askerlerin de katkısı yadsınamazdı: Britanya bahriyelilerinin tesirli konumunun sağladığı fayda. Bütün Hindistan isyan etmiş olsaydı Britanyalılar denizcilik kuvvetlerini kullanma kabiliyetlerini, karada başarı elde etmek için birlikleri harekete geçirme yeteneğine dönüştüremezlerdi.

Yerel desteğin kullanımına ek olarak kısmen askerî kabiliyet meselesi de söz konusuydu. Teknoloji kesinlikle Batılı kuvvetlerin kabiliyetini arttırdı. Bu teknoloji kısmen silahlara ilişkin bir meseleydi. Atım yatağından yüklenen tüfekler, sömürge savaşının dağınık çatışma özelliği için çok uygun olması bakımından önemliydi ve özellikle de tek atış yapan atım yatağından yüklenen bu tüfekler şarjörlü olanlarla değiştirildiği zaman bu durum daha da etkili oldu. Topçu birliği de mevzilerin bombardımanına tutulması ve Batılı olmayan kuvvetleri alt etmek için önemliydi.

Fransızlar, Batı Afrika'da saldırdıkları mevzi girişlerini havaya uçurmak için seyyar hafif toplar ve nihayetinde makinalı silahlar kullandılar. Garnet Wolseley, tüm Afrika halkları arasında askerî olarak en güçlü olan Batı Afrika Ashanti Krallığı'na karşı Britanyalıların 1873–74 tarihli iyi organize edilmiş ve başarılı cezalandırıcı seferinde Gatling silahlarını (çok namlulu ve hızlı ateş eden, döndürme koluyla ateşlenen makineli tüfek) ve dört kiloluk mermi ateşleyebilen topları kullandı. Bu silahlardan bağımsız olarak Britanyalıların atım yatağından doldurulan tüfekleri, Ashantilerin küçük yaralanmalara sebep olan misket tüfeklerinden çok daha üstündü. Britanyalılar 1889'da Hiram Maxim tarafından geliştirilen boş mermi kovanını çıkarmak, değiştirmek ve ateşlemek için geri tepmeyi kullanarak dakikada altı yüz mermi ateşleyebilen tam otomatik bir makineli tüfek benimsediler. Maxim geri tepme ile çalışan bir silahtı fakat çalışmaya devam etmek için palaskanın tamamen doldurulması gerekiyordu; aksi halde palaskadaki bir boşluğa geldiğinde ateş etmeyi durduruyordu. Dahası namlunun su ile soğutulması gerekiyordu.

Silahların yanı sıra, Batılı teknolojinin diğer yönleri de emperyal yayılmacılığı destekleme ve teşvik etmede önemliydi. Buharlı gemiler, demiryolu ve telgraf iletişimi büyük ölçüde geliştirdi. Bu sayede buharlı gemiler 1860 ve 1870'lerde (yerli) Maori direnişinin üstesinden gelmek için Britanya askerlerini Yeni Zelanda'ya taşırken, 1895–99 yılları arasında Sudan'daki demiryolu inşası başarılı Britanya Harekâtı'nın lojistiği için çok önemliydi. Özellikle Nil Nehri'nin büyük kıvrımı boyunca inşa edildiğinden mesafenin nehirdeki buharlı gemilerin gittiğinden çok daha az olmasını sağladı.

Sağlık ve temizlik alanındaki iyileşmeler ile hastalık vektörlerinin anlaşılmasının önemli olduğu kanıtlandı ve bu denizaşırı harekâttan istifade edilen öğrenme eğrisinin bir parçası olarak yapıldı. Britanyalılar, 1898'de Kraliyet Ordusu Tıbbi Kolordusu'nu kurdu ve Güney Afrika'da 1899–1902 Boer

Savaşı'nda, savaş dışı kayıplar arasında ölüm oranları, önceki imparatorluk operasyonlarından daha düşüktü. Buna rağmen kolera, dizanteri ve tifo nedeniyle daha fazla Britanya ve imparatorluk askerî savaştan ziyade hastalıktan kırıldı. Aynısı, İspanya'nın fethi sırasında 1898'de ve daha sonra Filipinlilerin direnişlerine karşı Amerika'nın Filipinler'deki operasyonları için de geçerliydi.

Afrika'nın büyük bölümü, Asya'nın çoğu kısmı ve Avusturalya'nın tamamı büyük güçler tarafından paylaşıldı. Britanya, Rusya ve Fransa en büyük kazancı sağladı ve Britanya İmparatorluğu açık ara dünyanın en büyük imparatorluğu oldu. Ruslar bu arada Kafkaslar, Orta Asya ve Uzak Doğu'da ilerledi. Bir zamanlar büyük Orta Asya imparatorluklarının merkezleri Rus kontrolüne girdi: 1865'te Taşkent ve bir zamanlar büyük fatih Timur'un başkenti Semerkand 1868'de ele geçirildi. Ne var ki bu anlatı, durumun Ruslar açısından gerçekte olduğundan daha basit görünmesine neden olmaktadır. Örneğin askerlerin önemli ölçüde adanmışlıklarına rağmen deniz kuşatması ve kaleler inşa edilmesiyle desteklenen ancak bunların her ikisinin de uzlaşmayı sürdürme ve daha acımasız taktikler benimseme teşebbüsleri ile Kafkasya'nın bastırılması pahalıya patladı; askerlerin büyük adanmışlıklarına rağmen Kafkasya'nın bastırılması hem huzur sağlamayı hem de daha acımasız taktikler benimseyen girişimler pahalıya patladı. Ruslar 1840'lı yıllarda ciddi yenilgiler aldılar ve yerel halk arasındaki etnik ve dini bölünmeler işlerine yarasa da Çeçenistan ve Dağıstan'ı 1859'a kadar ve Çerkesya'yı 1864'e kadar fethedemediler. Bu direniş, Rusya'nın bölgede 1990'lı yıllarda karşılaşacağı sorunlara işaret ediyordu. Rusya, Amur Vadisi'nde Çin'i hâkim kılan 1689 tarihli Nerçinsk Antlaşması'nı bozarak 1858–60 yıları arasında Çin'in aleyhine uzak doğuda kazanç elde etti. Vladivostok Limanı 1860 yılında yenice ele geçirilen Ussuri bölgesinde kuruldu ve Japonya için Rus genişlemesi ile ortaya çıkan stratejik meydan okumanın bir parçası oldu

Britanyalılar, Rusların Afganistan'a hükmetmek ve Hindistan'ı tehdit etmek için Orta Asya'dan baskı yapmaya çabalamalarından korkuyordu. Bu durum 1830'larda ve 1870'lerde Afganistan'a kendilerinin müdahalesine zemin hazırladı. Ancak daha sonra olduğu gibi, 1979'dan itibaren (1979-1988 Rus ve 2001'den itibaren Amerika önderliğindeki Batı) yapılan yabancı müdahalelerde kalıcı başarının elde edilmesi zordu. 1839'da Britanya desteğiyle başa geçirilen sömürge yöneticisi pek rağbet görmedi ve süratle karşı çıkıldı. Britanyalılar genel nitelikli bir isyanı kötü idare ettiler ve zayıf bir şekilde komuta edilen

Britanya kuvvetleri başkent Kabil'den Ocak 1842'de Hindistan'a çekilirken kar engeline takılıp dağ geçitlerinde imha edildiler. Bir Britanya ordusu aynı yılın sonbaharında, Britanyalıların Afganistan'a saldırı düzenleme kabiliyetini sürdürdüğünü göstermek için Kabil'i yeniden ele geçirdi fakat geri çekilmeyi daha ihtiyatlı buldu.

Stratejik tampon olarak gerekli görülen bölgeye ilişkin endişeler Britanyalıların, 1878–80 arasında Afganistan'a tekrar müdahale etmesine yol açtı. 1878'de Kabil ve Kandahara'daki başarılı ilerlemeyi, sayıca ve silah bakımından daha az ve zayıf komuta edilen Britanya kuvvetlerinin 27 Temmuz 1880'de Meyvend'de ve Kandaharda'ki Britanya garnizonu kuşatmasında mağlup edilmesi takip etti. Meyvend yenilgisi, 2000'ler ve 2010'lardaki Britanya müdahalesi esnasında Afgan muhalifler tarafından gündeme getirilecekti. Frederick Sleigh Roberts yönetimindeki bir yardım seferi 1 Eylül'de Afganları yendi fakat yine de Afganistan'dan çekilmenin mantıklı olduğu düşünüldü. Her iki seferde de kuvvet intikalinin hâkimiyet ile aynı olmadığının kanıtı son yıllardaki Batı savaşının içinde bulunduğu duruma dair önceden fikir vererek, savaş alanında elde edilen başarının kalıcı bir çözüme dönüştürülme zorluğunu gösteriyordu. Britanyalılar için Afganistan'dan geri çekilmek dışında kalıcı bir siyasi çözüm bulunmuyordu.

Diğer bir Batılı güç olan Rusya'nın genişlemesini engellemek için tasarlanan Afganistan'daki Britanya eyleminin önleyici karakteri başka yerlerde de görüldü. Örneğin, Güney Filipinler'deki Sulu Sultanlığı'na yönelik Britanya'nın ilgisinden endişe duyan İspanyollar, 1870'lerde Sulu'ya bir sefer düzenledi ve 1885'te Britanya ile bir anlaşma yaptı. Amerikalılar, 1898'de Filipinler'i fethederken İspanya'nın konumunu devralacak ve aynı zamanda sultanlığa boyun eğdirmek için güç kullanacaktı. Daha güneyde, Almanya'nın Yeni Gine'ye ilgisi Britanyalıları ve Hollandalıları hak iddiasında bulunmaya sevk etti, böylelikle 1895 yılına kadar adadaki sınırlar belirlenmiş oldu; ancak, Batılı güçlerin dağlık iç bölgeler üzerindeki etkisi sınırlıydı.

Fetih hızı 20. yüzyılın başlarına kadar sürdü. Ardından, hem Batılı ve Batı tarzı güçler arasındaki (1898 İspanyol-Amerikan Savaşı, 1899–1902 Boer Savaşı, 1904–05 Rus-Japon Savaşı, 1912–13 Balkan Savaşları) savaşlarla hem de 1914'te patlak veren I. Dünya Savaşı'na askerî gücü takviye etme çabalarıyla bu hız askerî tarih üzerine yapılan çalışmaların çoğunda gölgede bırakıldı, Bu yaklaşım anlaşılabilir olmakla birlikte, 1900'den 1914'e kadar geçen süredeki

Batı yayılmacılığının dünyanın pek çok yerindeki halklar için ve sonraki geniş alanların politik gelişimi için önemini ihmal etmekteydi. Bu ehemmiyet özellikle Afrika ve daha sonra Endonezya olarak vücut bulacak coğrafya için geçerliydi.

Afrika'da, Fransızlar hem Fas'ta hem de Sahara'da büyük kazançlar elde etti. 1900'de Sahara'da, Fransız topçuları duvarlarını yıktıktan sonra Rhar'ın düşüşü, Tidelk'in direnişini kırdı ve Ahaggar Tuareg'in etkili direnişini sonlandırarak 1905'te Fransızlara boyun eğmesine yol açtı. Batı Afrika'da, Britanyalılar 1900'de Kuzey ve Güney Nijerya sömürgelerini kurdular, 1901'de bunlara Asante'yi eklediler ve büyük ölçüde orantısız zayiatlarla, Kuzey Nijerya'daki direnişe son vererek 1903'te Burmi'de Sokoto ordusunu imha ettiler. İtalyanlar, 1911'de Libya'nın önemli sahil mevkilerini Osmanlı Türklerinden ele geçirdi fakat iç kısımdaki Senussi kabileleri, kontrolü kabul ettirme ve birleştirmenin zorluğuna bir kez daha işaret ederek İtalyanlara karşı başarılı bir direniş gösterdi. Bu, zırhlı araçların ve uçakların kullanıldığı ilk savaştı: 1911'de bir Osmanlı karargâhına bir İtalyan uçağından el bombaları atıldı. İtalyanların Libya'ya saldırması gibi yeni fetih alanlarının yanı sıra mevcut üslerden gerçekleştirilen ilerlemeler de söz konusuydu. Bu bakımdan Fas'ın doğusundaki İspanyol kuvvetleri 1909'da Melilla'dan Rif Dağları'na doğru ilerledi.

Bununla birlikte Afrika'nın çoğunda, sömürgeci yöneticiler tarafından isyan olarak adlandırılan hareketlerin bastırılması hâkimiyetin pekiştirilmesinde önemliydi. Madagaskar'da 1898'den 1904'e kadar süren ve Fas'ta 1907 yılında başlayan Fransız karşıtı ayaklanmalar bastırıldı. Aynı şekilde, 1906'da Britanya karşıtı Zulu İsyanı, 1907'de Alman Doğu Afrikası'nda (Tanzanya) baş gösteren Maji Ayaklanması, 1904'ten 1907'ye kadar süren Alman Güneybatı Afrikası'ndaki (Namibya) ayaklanmalar da bastırıldı. Almanlar hususi bir gaddarlığa başvurdular; gerilla direnişine karşı uyguladıkları yakıp yıkma politikaları, daha sonraları soykırım politikası olarak görüleceği üzere, çoğunlukla sivillerin sudan mahrum bırakılmasıyla yüzbinlerce ölüme yol açtı. Natal'da, özellikle yeni bir kelle vergisini protesto eden Zulu'ların daha az kanlı fakat daha hızlı yenilgisi beyazların daha fazla hâkimiyet kurmasına yol açtı. Natal milisleri Zuluları yenmek için çok önemli bir güçtü. Zulu'ların çoğu savaştan sonra, Britanya'nın Boer Savaşı'nda Boerlere karşı kazandığı nihai zaferin sonrasında Britanya İmparatorluğu için çok mühim bir ekonomik yeraltı kaynağı haline gelen Transvaal'ın altın madenlerinde daha yumuşak başlı bir işgücü oluşturdular.

Asya'da, seyir halindeyken direnişin üstesinden gelen bir Britanya gücü 1904'te Tibet'in başkenti Lhasa'ya ilerledi ve Tibet tarihinde bunu gerçekleştiren tek Avrupalı güç oldu. Hollandalılar bu esnada Bali, Sumatra, Sulawesi ve Borneo'nun boyun eğmeyen bölgelerini egemenlikleri altına alırken Doğu Hint Adaları üzerindeki kontrolünü daha da pekiştirdiler. Daha doğuda ise Portekiz ve Hollandalılar, Timor adasındaki bölgeleri kontrolleri altına aldılar. Böylece egemenliği temellendirmek adına bugün de büyük ölçüde değişmeden kalan haritada yeni çizilmiş bölgesel hudutları belirli sınırlarla eşleştirmek için büyük çaba harcandı.

Bireyler dahi kendi emperyal varlıklarını yaratmaya çalıştılar. Britanya hükümeti ve yerel gücün desteğiyle Brunei sultanı olan James Brooke, 1863'te Kuzey Borneo'daki Sarawak'ta kendisi için bağımsız bir konum yarattı. Buna karşılık, 1855-57 de yerel ve uluslararası destekten mahrum bırakılan Amerikalı maceracı William Walker, Nikaragua'yı ele geçirdi, ancak Vanderbilt ailesinin Kaliforniya ve Doğu Amerika kıyısını birbirine bağlamak için Nikaragua üzerinden tren ve gemi yolu geliştirmek istemesi ile merkezi Amerikan muhalefetinin Amerikan ilgisi ile yeniden harekete geçirilmesi sonucu başarısız oldu. William Walker 1860'ta Honduras'ı ele geçirmeye çalışırken vuruldu. Amerikan İç Savaşı'ndan sonra eski Konfederasyon mensupları da Meksika ve Küba'da önemli bir rol oynadı.

Mercek 4.1 Savaşın Sesi: Emperyal Coşku, 1879

Halkın hâlihazırda tutuşmuş vatansever ruhu, Cape'den [Cape Town] uğurlanacak ilk takviye kuvvet için belediye başkanın çağrısı üzerine toplanarak ayrılmakta olan Castle'daki askerlere kalpten bir Devonshire tezahüratı yapmak için tamamen coşkuyla doluydu... Rıhtımdaki kalabalık Buharlı uzaklaşırken onu kalpten selamlıyor ve tezahürat etmeye devam ediyordu. Rıhtımdaki bando "The British Grenadier (Britanya Humbaracıları), Auld Lang Syne (Eski Uzun Sessizlik) ve God Save the Queen (Tanrı Kraliçeyi Korusun)" marşlarını çalıyordu.

Western Times, 25 Şubat 1879, Güney Afrika'da Zulularla mücadele eden Britanya kuvvetlerine takviye için yola çıkan Dublin Castle buharlısındaki 60. Kolordu'ya bağlı 2. Tabur'un ayrılışı bildirilmektedir.

Mercek 4.2 Savaşın Sesi: Hindistan Ayaklanması, 1857

Köy savaşı (...) umutsuz (...) geçen gün iki sepoy [koloni döneminde Hindistan'daki Britanya ordusunda görevli yerli asker] mahkûm aldık, silahlarından arındırılmışlardı: taze et kokusu aşırı derecede rahatsız ediciydi fakat o kadar iğrenç manzaralar gördüm ve o kadar çok kan akıttım ki oldukça hissizleştim.

Hindistan Ayaklanması'nın Bastırılması: Teğmen Hugh Pearce Pearson'dan ailesine, 1 Ağustos 1857, British Library, Indian Office, MSS Eur. C 231 s. 56.

Amerikan Genişlemesi

Yerli Amerikalıların fethinin sonuçları, ABD'yi ve dolayısıyla modern dünyayı şekillendirmeye yardımcı olduğundan bugün hâlâ bizimle yanı başımızdadır. Bunlar aynı zamanda geri döndürülemezler ve çoğu Avrupa emperyalizminden daha kalıcı sonuçlara sahiptirler. Yerli Amerikalılar sayıca daha az ve bölünmüş olmalarının, ayrıca faydasız bir uluslararası bağlamın sıkıntısını çektiler: Hiçbir yabancı güç onları desteklemedi. Sadece Amerikan İç Savaşı tarafından temsil edilen çabaların yanlış yönlendirilmesinden kaynaklı kısa dönemli bir fayda sağlandı. Avrupa kökenli Amerikalıların demografik ağırlığı ve göç etme istekleri ile Yerli Amerikalılar tarafından daha önce yerleşilmiş olan bölgelere girmeye çalışmaları çok önemliydi: Amerikan nüfusunun hızlı bir şekilde artması, Amerika içinde önemli miktarda göçe sebep oldu. Bu nedenle Amerikalıların, ulusal amaçları olarak gördükleri şeyi yerine getirmek ve toprak ele geçirmek için denizaşırı seferlere çıkmalarına gerek yoktu. Bunun Amerikan gücü ve Batı emperyalizminin karakteri açısından önemli ve uzun vadeli bir sonucu oldu. Batı'nın seyrek bir şekilde yerleştirilmiş doğası da buna yardımcı oldu: Amerikalılar Fransızların Cezayir'de veya Rusların Orta Asya'da karşılaştıkları gibi büyük ve esnek bir nüfus direnişi ile karşılaşmadılar. Direniş için İslamiyet tarafından sağlanana kıyasla ideolojik bir bağlaşıklık da yoktu.

Mississippi'nin Doğusu'nda, Kuzey Amerika'daki Yerlilerin varlığı, onların 1815'te nehrin batısına sürülmesi ve 1830'da daha anlaşılır bir şekilde Kızılderili Tehcir Yasası ile önemli ölçüde azaltıldı. Tehcir, mekâna ilişkin tüm kimlik aidiyetlerini tahrip ederek Kızılderili toplumunun tamamen parçalanmasını

yol açtı. 1832 tarihli Kara Şahin Savaşı'nda Kara Şahin'in, Sauk ve Fox grubuyla birlikte düzenli ordunun Illinois milisleri tarafından yenilmeleri Mississippi Vadisi'ndeki Amerikan hâkimiyetinin altını izmiş oldu.

Louisiana'nın 1803'te Fransa'dan satın alınması batı hattında Amerikan egemenliğinin daha önceden tahmin edilemeyecek bir şekilde kayalık dağlara doğru genişlemesine yol açtı ve bunu 1848'de Meksika'daki büyük ilhaklar izledi. Etkin kontrolün sınırları batıya ilerledikçe, Amerikan seferlerini, yol yapımları ve surların inşası takip etti. Ormanlık araziden Büyük Ovalar'a ilerleyiş Amerikan ordusunun 1833 ve 1836'da alay harekâtı başlatmasına yol açtı: Süvari piyade birliklerine nazaran daha pahalı bir seçenekti fakat istihkâmlarda daha düşük bir yoğunluğa imkân vermekteydi. Yerli akıncılar surları geçebilirlerdi fakat onları ele geçirmeleri zordu. Bu nedenle iletişim yollarının kontrol edilmesine yardım ettiler ve Amerikan gücünün belirgin bir işareti oldular. Akınları yıldırmak için yerleşim sınırları boyunca surlar inşa edildi fakat Yerlilerin anavatanlarına karşı saldırı harekâtları düzenleme üsleri olarak surlar stratejik bir düşünce geliştirdi

1840'lı yıllardan itibaren Amerikalılar artık yalnızca Yerlileri parça parça bir şekilde sürmekle ilgilenmiyorlardı. Bunun yerine 'aşikâr kader' inancına son vererek Yerlilere ve Batılı topraklara medeniyeti getirmek adına Washington'daki yetkililer bir okyanustan diğerine kadar tüm Amerika'nın kontrolü için çabalıyorlardı: 1850'lerdeki yaygın askerî harekâtlar, yerlilerin katledilmesine karşı daha fazla istekli olmaları, kadınlara ve çocuklara karşı önceki çatışmalardan çok daha fazla şiddet kullanmalarıyla karakterize edildi.

Arjantin'de benzer bir anlayışla, Yerli halklar "Çölün Fethi" ve ardından Patagonyaya'nın ele geçirilmesiyle acımasızca boyun eğdirildi. Arjantin'de ve ABD'deki gelişmeler surların yapılandırılması ile sağlamlaştırıldı. 1879'da Savaş Bakanı General Julio Roca, yivli tüfekler kuşanmış ilerleyen sütunlar halindeki birliklere Río Negro bölgesini hızlı bir şekilde fethetmelerini emretti. Arazi ele geçirildi ve subaylar arasında paylaştırılırken, yayılmacılığın rekabetçi doğasının bir başka örneği olarak Patagonya, Şili genişlemesi tehdidine maruz kaldı.

1869'da okyanustan okyanusa uzanan demiryolları, sadece Amerikan güçlerini desteklemekle kalmayıp aynı zamanda yerleşke sınırlarını karlı hale getirecek Amerika'nın kıyı bölgeleriyle iç bölgeleri arasında ekonomik bağlar kurulmasında önemli rol oynadı. Bu bağlantı hayvancılığın yayılmasında,

sığırların tren garlarına sürülmesinde ve ayrıca madenciliğin geliştirilmesinde önemliydi. Yine aynı durum Latin Amerika'da, özellikle Arjantin ve Brezilya'da da geçerliydi.

İç Savaş 1865'te sona erdikten sonra Amerikan ordusu, Yerlilere savaş için kış harekâtına ve birbirinden bağımsız olarak farklı yönlerden ilerleyen birliklerin koordinasyonuna odaklanan teknikler geliştirdi. Yerlilerin köyleri saldırıya uğradı, mahsulleri harap edildi ve atları ele geçirildi, aynı zamanda yiyecek elde etmede kullandıkları bizonlar katledildi. Bu, 1864'ten 1865'e kadar Konfederasyonun bazı bölgelerine yapılan yıkım uygulamasından çok daha fazlasıydı, çünkü bugün pagan vahşileri olarak tasvir edilenlerden daha da fazla bir katliam vardı.

Yerliler 1865'ten 1868'e kadarki Bozeman Trail Savaşı'nda olduğu gibi taktiksel ve operasyonel bir direniş sürdürebiliyorlardı, zafer kazanabiliyorlardı, en ünlüsü de Custer ve onun aşırı genişletilmiş süvarilerine karşı elde edilen 25 Haziran 1876'da Little Bighorn'daki Crazy Horse Zaferi idi; fakat kaynakların, kararlılığın ve artan becerinin bir ürünü olan amansız Amerikan baskısına cevap veremediklerinden stratejik olarak zayıfladılar. Dahası, zayiatlardan kaçınmaya çalışarak ve cesareti vurgulayarak gelişen bireysel savaşma tekniklerinden belirgin bir şekilde uzaklaşma eğilimi ile Yerlilerin savaş sistemindeki değişikliklerde önemli ölçüde kısıtlılıklar vardı. Özellikle, Siular askerî disiplin veya zorlayıcı liderlik gibi bir şey kurmaya teşebbüs etmediler ve savaşlarının mevsimlik doğası değiştirilemedi. Sıkı bir şekilde takip edilen ve Slim Buttes'te (9 Eylül 1876) mağlup edilen Crazy Horse, Mayıs 1877'de teslim olmak zorunda kaldı, October Chief Joseph's Nez Percé teslim olmaya zorlandı ve Güney batıdaki Apaçiler arasındaki direniş lideri Geronimo da bunu Eylül 1886'da takip etti.

Komançi çoktan boyun eğmişti. Teksas'taki baskınları 1868'den 1872'ye kadar tepe noktasına ulaştı, ancak kolera ve çiçek hastalığı ve beyaz avcılar tarafından bizonlarının katletmesiyle ağır darbe aldılar. 1874'te II. Adobe Walls Muharebesi'nde Komançi, uzun menzilli Sharps tekrarlanan tüfeklerle donatılmış Amerikan bizon avcıları tarafından mağlup edildi. Gerillaların direnişi devam etti, ancak 1875'te liderleri Quanah Parker teslim oldu. 1890'da yeniden silahlanan Sioux Ghost Dance canlanması da Wounded Knee'de (29 Aralık) yenilgiye uğratıldı ve sınırın kapatıldığı ilan edildi.

ABD, 1853'te Meksika'dan (Gadsden Purchase) ve 1867'de Rusya'dan Alaska ve Aleutian Adaları'ndan toprak satın alımları da dâhil olmak üzere Kuzey Amerika'daki gücünü genişletmenin yanı sıra, çıkarlarını desteklemek için deniz kuvvetlerini de kullanarak gücünü yurtdışına da yansıttı. Akdeniz Filosu, 1851'de aralarında Amerikalıların da bulunduğu yabancılar Yafa'da öldürüldükten sonra kıyı boyunca bir gösteri yaptı. Amerikan çıkarlarının korunması, güçlerin 1852–53'te Buenos Aires'e, 1853'te Nikaragua'ya, 1854, 1855, 1859'da Şangay'a, 1855 ve 1858'de Fiji ve Uruguay'a, 1856 ve 1865'te Pnamaya, 1856'da Cantona çıkarılmasına ve ayrıca 1853'te Japonya'da da bir güç gösterisine yol açtı. 1858-59 da birlikleri bir Amerikan araştırma gemisine ateş açan Paraguaylı Carlos Antonio López'e boyun eğdirmek için Amerikalılar, Parana ve Paraguay nehirlerine güçlü bir filo konuşlandırdılar ve diktatöre tazminat ödettiler.

İç Savaş ve savaş sonrası Güney sorunuyla başa çıkmaya odaklanmanın bir sonucu olarak faaliyetlerinin hızı düştü. Ayrıca borçlar ve maliyetler konusunda da bir endişe vardı. Bununla birlikte, 1890'ların uluslararası rekabetçi ortamında ve Doğu Kıyısı'nın çelik ve denizciliğe bağlı endüstriyel ve politik çıkarlarına yanıt olarak, ABD Pasifik'te büyük bir güç haline geldi. Hawai monarşisini yıktıktan sonra, Hawaii 1898'de ilhak edildi. İspanya'nın yenilgisi, 1898'de Filipinler ve Guam'ın ve 1899'da Wake Adası'nın ilhakına yol açarken, 1899'da Amerikan Samoası'nın kontrolü kuruldu.

Mercek 4.3 Meksika-Amerika Savaşı, 1846-48

Bu savaştaki Amerikan zaferi, ihtilafın ana nedeni olan Teksas'ın 1845'te ABD ile birleşmesinin onaylanmasına ve aynı zamanda Kaliforniya, Nevada ve Utah olarak anılacak eyaletlerin yanı sıra Arizona'nın büyük bölümü, New Mexico'nun bazı bölgeleri, Colorado ve Wyoming'in ilhakına yol açarak Kuzey Amerika'nın jeopolitiğini tanımladı. Zachary Taylor'un komutasındaki bir Amerikan kuvveti 1846'da zorlu sokak muharebesinden sonra Monterrey'i (24 Eylül) ele geçirerek Mexico'nun kuzeyini başarılı bir şekilde işgal etti. Buna rağmen uzaklık ve lojistik problemler nedeniyle New Mexico'ya ilerlemekten vazgeçti. Onun yerine Winfield Scott komutasındaki Amerikan amfibi kuvveti (9 Mart) 1847'de Vera Cruz yakınlarına çıkarma yaptı, iç kısımlara ilerledi;

Cerro Gordo (18 Nisan), Contreras ve Churubusco (19-20 Ağustos), Molino del Rey (8 Eylül) ve Chapultepec (13 Eylül) de dâhil olmak üzere bir dizi muharebede daha büyük Meksika kuvvetlerini mağlup etti ve Mexico City'yi (14 Eylül'de) ele geçirdi. Amerikan kuvvetleri daha ötedeki muharebe alanlarında, Kaliforniya'daki Amerikan yerleşimcilerinin isyanı ve Amerikan Pasifik Filosu'nun desteğiyle Meksika'nın kuzey mülklerini istila ettiler. Amerikan Harekâtı daha sonra "yüksek tempo" olarak tanımlanacaktı. Agresif ve hızlı hareket eden karakteri, politik nedenlerin yanı sıra askerî nedenlerden dolayı da gerekliydi. Amerikalılar deniz üstünlüğünün yanı sıra daha iyi bir topçuluktan destek aldılar. Yaşlı Wellington Dükü tarafından eleştirilmesine rağmen Scott'un komutanlığı stratejik iç görü ve cesaret; bunun etkili bir operasyonel planlama ve idareye ustaca aktarılması ile inisiyatif kazanma ve elde tutma yeteneği sergiledi. Meksikalılar sayıca üstün olmaktan yararlandılar fakat orduları yetersiz silahlandırılmış ve ikmal edilmişti, daha kötü komuta ediliyor ve savaşıyorlardı. Amerikalılar, Meksika'nın esas merkezlerini ilhak etmeye çalışmayarak aynı zamanda taahhütlerini sınırlayan bir çıkış stratejisi olanağı da sağladılar. Meksika lehine dış müdahalenin olmaması da ABD'nin işine yaradı. Amerikalılar, 1860'lı yıllarda Monroe Doktrini'nin açık bir ihlali olarak görülen Fransız müdahalesinden kaygılanacaklardı; ama bu 1840'larda bir sorun değildi. Britanya, ABD'ye karşı olmakla ilgilenmiyordu.

Deniz Gücü

Batı ve Japon birliklerinin 1900'de Çin'e konuşlandırılması, bu güçlerin amfibi kapasitesinin açık bir işaretiydi. Bu, teknolojik ve örgütsel gelişmeyle artırılmış bir deniz kuvvetine dayanıyordu. Gemi tasarımcıları nikel-çelik gibi yeni gövde malzemeleri ile özellikle ağızdan doldurmalı topların yerini alan atım yatağından/arkadan doldurmalı toplar gibi topçuluktaki değişimlere cevap verirken hız, silahlanma ve zırhın arzulanan niteliklerini dengelemek istediler. Amerikan donanma yetkisi 1880'lerin başlarında ilk çelik gemisini tasarlayıp inşa etti. Gelişmiş top teknolojisi zırhların ton başına kuvvetlerinde

bir artışa yol açtı ki bu da karşılığında hala daha güçlü toplar üretilmesi için baskıya neden oldu.

Değişen teknoloji deniz gücünün en etkin biçimine dair faklı ve gelişmekte olan görüşlerle etkileşime girdi. 1860'lardan itibaren sıkıştırılmış havayla ateşlenen ve neticede otomatik istikamet aracı sağlayan denge çarklarıyla teçhiz edilen sualtı torpidolarının gelişimi ve 1880'lerden itibaren elektrikle çalışan sualtılar denizdeki durumu daha da değişken kıldı. Bu gelişmeler; taktik, strateji ve güç yapısı hakkındaki tartışmaları hararetlendirdi.

Jeune École [Genç Ekol] olarak bilinen Fransız donanma düşünürleri, özellikle 1880'lerde muharip filolar arasındaki çatışmaya odaklanmak yerine Fransa'nın, Britanya'nın küresel denizcilik gücü ve benzersiz donanma kuvvetinin birlikteliğine karşı hızlı bir kruvazör gemileri stratejisinin gerekli olduğunu ticari akınlar yapılması gerektiğini vurgulayarak torpidoların Britanya savaş gemileriyle mücadele aracı olduğunu gördüler. Bu strateji, Fransa'nın 1870–71'de Prusya tarafından yenilgiye uğratılmasının ardından, Almanya ile yeni bir savaşa yeterince hazırlıklı olmak adına orduya yapılacak harcamalara odaklanma ihtiyacının bir yansımasıydı.

Ne var ki yüzyılın sonlarına doğru, özellikle uluslararası camiada etkin olan Amerikalı strateji uzmanlarından Alfred Thayer Mahan tarafından denizlerde hâkimiyetin harp aracılığıyla sağlanacağına vurgu yapıldı. Bu vurgu, savaş gemileri üzerindeki baskının artmasına yol açtı ve 1890'lardan itibaren Japonya ve ABD gibi devletlerin de dâhil olduğu önde gelen güçler o güne kadar güçlü deniz savaşları için geliştirilmiş ve güç gösterisine hazır böyle bir donanmaya sahip değillerdi. Amerika Birleşik Devletleri ufak bir güce sahip olmak yerine ticaret baskını yapabilme kapasitesine sahip kıyı savunmasına odaklandı. Denizdeki zaferlerin etkisi – Şili'nin 8 Kasım 1879'da Punto Angamos açıklarında Peru'ya galip gelmesini ve Japonya'nın 17 Eylül 1894'teki Yalu Muharebesi'nde Çin'i yenmesini – Mahan'ın doktrinini teyit ediyordu.

Mercek 4.4 Savaşın Sesi: Teknolojik İmkanlar, 1912

Geleceğin donanma tarihini değiştirecek şey... Fransız Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın savaş gemilerini üretmekten vazgeçmesidir. (...) Bu (Macharin torpidosu) 5 millik bir mesafeden ateşlenebiliyor ve mükemmel bir bilimsel hassasiyetle geminin dış yüzeyinde biraz daha büyük bir iz bırakabilmesine dayanıyor. (...) Dakikada 10 mil mesafe katediyor ve muadili olmayan bir yükleme kapasitesi var. Savaşı önlemenin yollarından en iyisi, öldürme sanatını sahayı inme gerekliliği kalmayacak kadar bir kesinlikte sağlamaktan geçer. Hangi ulus, herhangi bir zamanda ne kadar uzaklıktan olursa olsun bir parmak şıklatmasıyla yok edilebilecek savaş gemileri üretir ki?

Marquis Lefant, E. Phillips Oppenheim'ın 1912 tarihli The Secret of the Magnifique adlı kısa öyküsünden

Batılı Olmayan Devletler

Batı emperyalizminin mukabili diğerlerinin tepkisiydi. Nüfusun bir kısmıyla iş birliğine yol açan bölünmeler Asya, Afrika ve Amerika yerlileri için önemliydi. Bu yüzden, potansiyel olarak rakip konumdaki Batılı olmayan devletlerin ordularını geliştirme girişimlerinin kaderi de buydu. 15. yüzyılın sonlarından itibaren tüm dönemde olduğu gibi, dünyanın büyük bir kısmının tarihini yalnızca Batı yayılması açısından ele almak aşırı derecede kolay olur. Tam tersine hükümdarlar kendi hak iddiaları alanında iktidarı tekelleştirmeye, bu alanı genişletmeye ve sınırlar yaratmaya ve netleştirmeye çalışırken daha genel bir genişleme süreci mevzu bahisti. Bu süreçler, başta Japonya, Etiyopya, Siyam (Tayland), Çin, Afganistan ve Türkiye olmak üzere bu dönemde bağımsızlıklarını koruyan devletlerde belirgindi. Nepal, Keşmir ve İran gibi bağımsızlıkları sınırlı devletlerin yanı sıra bağımsızlıklarını sonuç olarak kaybeden devletlerde, özellikle Pencap'taki Sih devleti, Güney Afrika'daki Zulu eyaleti, Mısır, Madagaskar'da ve Sudan'daki Mahdi devleti ile Batı Afrika Nijer Vadisi'ndeki Samori Ture'nin devletinde de bu süreçler görüldü. Bundan dolayıdır ki çatışmanın büyük sonuçları oldu. Asya'da, aynı yollarla tutarlılığı ve toprak bütünlüğünü sürdürmenin yanı sıra, güç yoluyla bir ölçüde konsolidasyon vardı.

Bu bakımdan, İkinci Bölüm'de değinilen Mısır, Sih ve Fars kuvvetlerine ne olduğunu düşünmek öğreticidir. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa, askerî yayılmacılığını 1830'larda sürdürdü. Fransız teknik desteğiyle bir savaş filosu kurup Yemen'de büyük kazanımlar elde etti. Yönünü bağlı bulunduğu Osmanlı sultanına çevirdikten sonra 1830'larda Suriye'de, özellikle de 1839'da Nizip'de önemli galibiyetler kazandı. Küçük Asya (Anadolu) 1840'ta işgal edildi ve Osmanlılar Konya'da mağlubiyete uğratıldı. Ne var ki Mehmed Ali elde ettiği konumu koruyamadı zira önemli Batılı güçler, Osmanlı'dan elde ettikleri kazanımların istikrarsızlığa uğramasından, bilhassa bu durumun diğerleri için tehlikeli fırsatlar yaratmasından endişe ediyorlardı. Britanyalılar, Mehmed Ali'nin Fransız çıkarları için bir araç olmasından ve daha zayıf bir Osmanlı'nın Rusya'nın ekmeğine yağ süreceğinden endişe ediyorlardı.

1840'ta bir Britanya filosu ana liman İskenderiye'deki Mısır filosunu bloke ederken, Britanya ve Avusturya savaş gemileri ile denizcileri Mısır'ın Lübnan ve Suriye'de elde ettiği konumun yıkılmasını sağladılar. Lübnan'daki Sidon Limanı'na saldırıldı, denizciler Boharsef'te Mısır ordusunu mağlup etmek üzere Osmanlı birliklerine katıldı ve Akra Limanı'nın ağır bir şekilde bombalanması Mısır kuvvetlerinin oradan ayrılmasına yol açtı. Mehmed Ali daha sonra Suriye'yi boşaltmayı kabul etti.

Daha güneyde, Britanyalılar 1839'da Aden'i işgal ettiler ve 1840'ta Mısırlıları Yemen'den ayrılmaya zorladılar: Aden'in işgali Britanyalılara Kızıldeniz ve Hint Okyanusu arasındaki güzergâh üzerinde kontrol sağladı. Süveyş Kanalı açıldıktan (1869) sonra Britanya'dan Hindistan'a deniz yolunu kısaltıp değiştiren bu güzergâh daha önemli hale gelecekti. 1880'e kadarki sürede Süveyş Kanalı'nı kullanan gemilerin dörtte üçü Britanyalılara aitti.

Mısır üzerindeki Batı baskısı, Batı karşıtı eylemin 1882'de, Britanya ordusu karaya çıkmadan ve daha az eğitimli Mısırlılar 13 Eylül'de Tall El-Kabir'de Garnet Wolseley tarafından mağlup edilmeden önce Britanya filosunun İskenderiye'deki kıyı savunmasını harap ettiği Britanya müdahalesine yol açmasıyla sonuçlandı. Hindistan'a giden yol artık daha güvenli görünüyordu zira Britanyalılar özellikle Akdeniz'deki Cebelitarık (1704), Malta (1800) ve Kıbrıs (1878) sömürgelerinde askerî üslere de sahipti. 1878'de, Rus kuvvetleri Bulgaristan'a karşı savaşıp Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki topraklarının büyük bölümünü aştığında ve İstanbul'un yakınlarına kadar ilerlediğinde Britanyalılar, donanma kabiliyetinin etkileyici bir gösterimi olan altı zırhlı savaş

gemisini Rus ordusuna karşı hareket ettirerek onların Türkler üzerindeki baskısını engelledi.

Mısır ve Osmanlılar, Batılı olmayıp da mağlup edilecek yegâne güç değildiler. Daha doğuda, Sihler yerle bir edilmişti. Ranjt Singh'in ordusu 1835'e kadar tugay birlikleri şeklinde örgütlendi ve çakmaklı tüfeklerle donatıldı. 1839'da öldüğünde, 60 ila 65 bini düzenli olmak üzere toplamda yaklaşık 150 bin askere ulaştı. Subaylarının çoğu Avrupa tarzı talim ve taktiklerle eğitilmiş Sihlerdi. 1845–46 ve 1848–49 Anglo-Sih Savaşları'nda, Sihler ateşli silahlarını ve toplarını etkili bir şekilde kullanarak iyi bir şekilde savaştılar. Ancak bu Britanyalılar tarafından mağlup edilmelerini engellemeye yetmedi.

Vietnam'ın daha sınırlı olan askerî Batılılaşması onu kurtaramadı. Misyonerlere karşı yapılan faaliyetler 1858'de Danang'ı ve 1859'da Saygon'u ele geçiren bir Fransız-İspanyol seferine yol açtı. Yüzyılın geri kalanında Vietnam giderek Fransız sömürgesi haline geldi: Nam Kỳ'yi Annam ve Tongking takip etti. Komşu Kamboçya 1863'te Fransız himayesine girerken Laos 1893'te sömürge oldu.

İran, Tayland ve Etiyopya'da çok farklı şekillerde olmasına rağmen bağımsızlık korundu. İran'da, Abbas Mirza tarafından oluşturulan yeni birlikler durumu değiştirmedi. 1838'de İran yayılmacılığı için geleneksel bir hedef olan Afganistan'daki Herat Kuşatması kötü komuta edildi ve başarısızlıkla neticelendi. Gözlemciler tarafından yeni birlikler İranlı komutanlarca geleneksel tarzda oluşturulup komuta edilen askerlerden daha az etkileyici bulundu. Bunlar sadece komşu Rusya'yla savaş durumunun değil aynı zamanda 1832 ile 1838'de olduğu gibi düşman kraliyet prenslerini ve valilerini sindirmeyi ve 1836'da olduğu gibi göçebe Türkmenlere karşı sefer yapmayı gerektiren bölgesel ayaklanmaları bastırma ihtiyacının büyük ölçüde şekillendirdiği askerî ortamda rol oynamaya devam ettiler.

Mir Abbas Mirza'nın 1833'te ölümünün ardından, İran silahlı kuvvetlerinin Batılılaşmasını sürdürmek için birkaç girişimde bulunuldu. Ordu zayıf bir şekilde örgütlenmiş olarak kaldı ve aslında 20. yüzyılın sonlarında ve 2000'lerde bazı Üçüncü Dünya ordularında olduğu gibi mevkilerini kişisel çıkar için kullanan ve talime hiç önem vermeyen vasıfsız kişilere kurmay rütbelerinin satılması, uyum içinde hareket etmeyi ve niteliği daha da zayıflattı. Etiyopya'da olduğu gibi küçük düzenli ordu, büyük ölçüde geleneksel bir şekilde savaşan kabile kuvvetlerine karşı önemli ölçüde sayıca az kalıyordu. İran hükümeti,

karayolu ve demiryolu bulunmayan bir ülkede hareketlilik sağlayan, süvarilere odaklanmaya devam eden güçlü ve iyi silahlandırılmış kabile güçlerine oldukça güveniyordu. İran kuvvetleri, 1856 ve 1857'de Britanya ile yaşanan kısa süreli bir çatışmada kendilerini gösteremedi. Batı tarzı büyük bir kuvvetin gelişimi olanaksız ve aynı zamanda henüz gereksiz görünüyordu. Bunun yerine, kabile siyasetinin kötüye kullanılması iç güvenliğe giden yol olarak görülürken dışarıda Rus yayılmasına karşı Britanya himayesini sağlama alma girişimi vardı. Güçlü bir muhafazakârlık, reform girişimlerini kısıtladı fakat Çin, Etiyopya ve Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğundan farklı olarak değişime ilham vermek için İran tarafından yabancı düşmanlarla sınırlı bir çatışma yaşandı.

Bununla beraber, 1878'de Rusya'yı ziyaret eden İran hükümdarı Nasiderreddin Şah, Rus Kozak güçlerinden etkilendi ve bundan sonra 1879'da kurulan İran Kazak tugayını eğitmek üzere Rus subayları istihdam etti. Büyük oğlu ve vali olan Zil el-Sultan aynı zamanda 1880'lerde ve 1890'ların başlarında Batılı tarzda eğitilmiş birliklerden kendi kişisel kuvvetini oluşturdu. 1890'larda ordunun tek iyi eğitilmiş gücü olan 2 bin askerden müteşekkil Kazak tugayı, Muhammed'in Ali Şah tarafından 1908'deki ulusal halk hükümetini bastırmak için kullanıldığında Şah'a önemli ölçüde destek oldu. Bununla birlikte, etkili bir halk muhafız birliğine sahip olan Tebriz şehri, orduya karşı başarılı bir şekilde direndi. 1909'da devrimci ve kabile kuvvetleri Tahran'a ilerledi ve şah devrildi. Zayıflığının ve Batı'nın dünyayı bölme eğiliminin bir örneği olarak İran, 1907'de Anglo-Rus Antlaşması'nda Rus ve Britanya nüfuz bölgeleri ile tarafsız bir bölgeye bölündüğü zaman İran'a ne danışıldı ne de bilgi verildi.

Siyam'da (bugünkü Tayland), İran'ın aksine yerel devlette daha fazla Batılılaşma görüldü. IV. Rama (saltanatı 1851–68) ve özellikle V. Rama (saltanatı 1868–1910) yönetimdeki modernleşme belli ölçüde orduda, iletişimde ve maliyede önemli değişiklikler içeriyordu. Siyam ayrıca, 1900'lerde her iki güce karşı toprak kaybetmesine rağmen, Britanya (Burma, Malaya) ve Fransız (Hint-Çin) genişleme alanları arasında uzanan tampon bölge olma konumundan faydalandı. 1888'de bir Ordu Bakanlığı kuruldu ve 1902'de zorunlu askerlik hizmeti getirildi. Siyam kuvvetleri Batılı güçlerin sahip olduklarıyla boy ölçüşemedi ancak 1893'te Laos'taki Fransızlara karşı etkili bir şekilde savaştılar ve ayrıca modernleşme ve merkezileşme politikalarının sonucu olan ayaklanmaları bastırmak için modern silahlar kullandılar. Bu başkaldırılar 1902'de güneydeki Pattani Raja ve aynı yıl patlak veren Kutsal Adam'ın İsyanı'nı, Kuzeydoğu'daki bölgesel muhalefeti yansıtan bir Mesih isyanını içeriyordu.

Afganistan'ı birleştiren "Demir Amir" Abdarruhman (saltanatı 1880–1901), oradaki milisleri düzenli bir orduya dönüştürdü ve gerçek anlamda merkezi bir devlet olmamasına rağmen, özellikle 1886–91'de bir dizi ayaklanmayı bozguna uğrattı.

Sahraaltı Afrika, askerî tarihte genellikle Batılı güçlerin (1879'da Zulularla çatışmaya odaklanan Britanyalılar) fethi ve Avrupalılar arasındaki rekabet, özellikle de Güney Afrika'da Britanyalılar ve Afrikalı Hollanda asıllı yerleşimciler arasındaki 1881 ve 1899-1902 tarihli Boer Savaşları ile ilgili olarak gündeme gelir. Bu, Batı kontrolü perspektifinden anlaşılabilir olmakla birlikte, yalnızca dönemin askerî tarihinin çoğunu kenara atmakla kalmaz, aynı zamanda Batı'nın (büyük ölçüde 1975 yılına kadarki) bölgesel hâkimiyetinin nispeten kısa bir dönemini alarak daha az alakalı görünür ve kıtanın sonraki tarihi Afrika devletleri arasında daha önceki ihtilaflara dikkat çeker.

Ayrıca, 19. yüzyılda Afrika'nın askerî tarihinin, büyük ölçüde Avrupa silahlarının benimsenmesi bakımından sergilenmesi gerektiği de anlaşılamamaktadır. Böyle bir benimsemenin önemli örnekleri vardı. Batı Afrika'da birlikleri ateşli silahlarla donanmış olan Dahomey'in hükümdarı Gezo, 1830'larda ve 1840'larda kuzeydoğuda Mahi'yi fethederek Dahomey'i en uzak sınırlarına kadar genişletti: Dahomey, Avrupa tarzı ateşli silahların iç bölgelerde yaşayan halklara satılmasını engellediğinden savaş ok ve yay üzerine temellendirilmişti. Daha kuzeyde, Mandinke halkının lideri ve Fransızlara göre Sudan'ın Napolyon'u (onlara göre daha değerli) olarak anılan, 1870'lerde ve 1880'lerde yukarı Nijer'de bir devlet kuran Samori Turi, Avrupa düzeninde eğitilmiş ve Sierra Leone'deki Britanyalı tüccarlardan satın alınan fakat aynı zamanda Samori'nin kendi atölyelerinde de üretilen modern ateşli silahlarla donatılmış profesyonel askerlere güveniyordu. Tüfek ve top yapmayı öğrenmek için Senegal'deki Fransız cephanesine ajanlar yerleştirmişti. Samori, 1886'da Fransız şartlarını kabul etmeye mecbur bırakıldı ancak 1891'de onlarla savaşa devam etti ve 1898'e kadar da ele geçirilemedi.

1870'lerin ortalarında Mısır ordusu Remington tüfekleri, Gatling makineli tüfekleri ve 80 mm'lik Krupp topu gibi modern Batı silahlarıyla donatılmışken; 1881-1885 yılları arasında Mısır'dan Sudan'ın kontrolünü ele geçiren Muhammed Ahmed-Mehdi, Batı tüfekleriyle donanmış cihadiyye adında bir piyade kuvvetine sahipti.

Yine de silahların bu şekilde benimsenmesinin kapsamı ve etkisini abartmamak gerekir ve Afrika savaşındaki taktikler düşünüldüğünde bu durum daha da geçerli bir hal almaktadır. Birçok durumda Ateşli Silahlar hevesle benimsenmiş olsa da top arabaları da çok az etkide bulunmuştur. Ayrıca, Avrupalılardan alınan veya kopyalanan silahlar her zaman askerî amaçlar için benimsenmemiş veya Avrupa standartlarına göre etkili bir şekilde kullanılmamıştır. Örneğin, Zinder Kralı Tenimu (1851-84) yerli üretim top, barut geliştirmiş ve top arabası imal etmiştir, ancak ikincisi pratik kullanıma sunulmadı ve top sadece selamlama atışı yapmak için kullanıldı. 1848'den itibaren Batı Afrika'da Tukolor İmparatorluğu'nu yaratan Hacı Ömer bunu süvarilerle yaparken, Samory ateşli silahları kullansa da taktikleri ve operasyonları Avrupa tarzı oluşumlara ve manevralara değil, seyyar ve sıklıkla gerilla savaşına dayanır şekildeydi.

Güney Afrika'da tüfek istemeyen Zulular Britanyalıları korkak olarak tanımlıyorlardı çünkü onlar göğüs göğüse savaşmıyorlardı. Zulular daha önceki başarılarının ardından hazırlanan mevzilerden açılan piyade savunma ateşiyle sonunda 1879 yılında ağır bir yenilgi aldılar. 4 Temmuz'da Ulundi'deki Britanya kuvveti, atım yatağından doldurulan tüfeklerini, Gatling makineli tüfeklerini ve toplarını kullanarak Zuluların başkentini yakıp kül etti.

Sudan'da, Mahdiciler mızraklara büyük önem veriyordu. 5 Kasım 1883'te Şaykan Savaşı'nda Hindistan'da tecrübe edinmiş olan Britanyalı subay Albay William Hicks komutasındaki Mısır ordusu ile 6 Kasım 1883'te Suakin yakınlarındaki başka bir Mısır ordusunu imha ettiler; ayrıca 1887 ve 1889'da Etiyopyalıları da mağlup ettiler. Bu bölgedeki çatışma, Mehdi'nin halefi Abdullahi'yi Omdurman'da (2 Eylül 1898) ve Um Debreika'da (1899), ki burada onu öldürmüştü, mağlup eden Britanyalıları içine çekmek üzereydi ancak burada daha önce Mısır, Etiyopya ve Mediciler tarafından yürütülen çatışmayı ihmal etmemek önemlidir. Ki bunlar da bir dereceye kadardı: Al-Kallabat'ta 1889'da yaklaşık 100 bin askerden müteşekkil Mehdi ordusu karşılaştırmalı olarak aynı büyüklükteki Etiyopya ordusunu İmparatorları IV. Yohannis'i öldürdükten sonra bozguna uğrattılar. Etiyopyalılar ise 16 Kasım 1875'te Gundet'te Mısır'ı ve 7 Mart 1876'da Gura'yı mağlup etti: Din (Hıristiyanlık), her ikisi de İslami birer güç olan Mısır ve Medicilere karşı Etiyopyalıları vatanperverlikle kaynaştırdı. Bu savaşlar, Latin Amerika'da (Üçlü İttifak Savaşı, 1864-70 ve Pasifik Savaşı, 1879-83) aynı dönemdeki çatışmalardan daha az dikkat çekiyordu, ancak onlar kadar büyük ve pahalıya mal olan mücadelelerdi.

Batılılaşma süreci Etiyopya'da ne gariptir ki Batılı bir güç karşısında görkemli bir zafere yol açtı. İmparatorlar II. Tewodros, IV. Yohannis ve II. Menelik'in liderlikleri sayesinde sayıları 1860'larda 15 bin askerden az iken 1896'da neredeyse yarısı modern silahlarla donatılmış olarak 150 bine çıkan kalabalık ve başarılı bir ordu oluşturuldu. 1880'de Etiyopyalı bir topçu sınıfı eğitildi ve 1890'larda Fransız ve Rus danışmanlar büyük çaplı topçu silahları geliştirerek Etiyopya'ya 1 Mart 1896'da İtalya'ya karşı kayda değer bir zafer kazandırdı. Etiyopyalılar savaşta Hotchkiss makineli tüfeklerini kullandılar, sayıca çok daha az olan İtalyan ordusuna karşı kazandıkları zafer zayıf İtalyan taktiklerine çok şey borçlu olsa da özellikle birimler arasında eşgüdüm sağlanamamasından istifade ettiler. 1902 yılında Etiyopya ordusu incelemesi de elit birliklerin makineli tüfek ve topçu ateşi kullanımını göstermekteydi. Etiyopya 1936 yılına kadar İtalya tarafından fethedilemedi.

Etiyopya'nın 1911'de ölümünden önce bölgedeki nüfuzunu büyük ölçüde artıran II. Menelik yönetiminde özellikle güney ve güneydoğuya doğru genişlemesi Batılı olmayan güçlerin canlılığını hatırlatır niteliktedir. Bununla birlikte, uluslararası rekabet, bu tür güçler için ciddi siyasi baskılara neden oldu; zira özellikle yabancıların toprakları üzerinde herkesten önce hak iddia etmek üzere devlet otoritesini sağlamlaştırmak için baskı oluşturuyordu. Otoritenin sağlamlaştırılması, hükümetin gücünü özellikle sınır bölgelerindeki kabile ve diğer muhaliflere yöneltti.

Nitekim bugün Ürdün olarak anılan coğrafyada Osmanlılar yüzyılın ikinci yarısında kaleler ve ileri karakollar inşa ettiler ve 1867'de silahlı bir seferle Belka Bedevi kabilelerini boyun eğmeye zorladılar. Osmanlı gelir kaynağı olan köylerden haraç kesmeye son vererek ödenmemiş vergileri topladılar. Osmanlı mevcudiyeti, tarımsal yerleşimle ve daha sonra, 1900'lerde Şam'dan Arabistan'a kadar Hicaz demiryolunun inşasıyla sağlamlaştırıldı. Reformcu Jön Türklerin 1908'de Osmanlı Devleti'ni kontrol altına alması, imparatorluktaki diğer halkların konumuna sert darbe vuran saldırgan bir Türk mezhepçiliği de dâhil olmak üzere Osmanlı yönetimine yeni bir enerji getirdi. Ürdün'de Cebel el-Dürzi Devleti'ne 1910'da boyun eğdirildi ve daha güneyde Osmanlılar Karak'ta ortaya çıkan bir isyanı bastırdı. Osmanlı hâkimiyeti askerî güce, tahkimatlara ve rüşvete dayanıyordu. Bu, dünyanın askerî tarihinin genelde görmezden gelinen bir parçasıdır fakat Çin, Etiyopya ve İran'da olduğu gibi bu olaylar, Batı hâkimiyetinde olmayan bölgeler de dâhil olmak üzere dünyadaki çatışmanın derecesine ve dalgalanmasına işaret etmektedir.

Mercek 4.5 Savaşın Sesi: Anglo-Sih Savaşı, 1849

Onların [Sih topunun] yarattığı tahribat korkunçtu (...) Vaktiyle gülle ve şarapneller o kadar yoğun bir şekilde üzerimize geliyordu ki zemin tamamen onlarla kaplanıyordu; bir de dağıttığınız her çalının ardından bir Sih çıkıyor ve sizi öldürmeye çalışıyordu. Elbette geçtiğimiz her çalının içine bakmayı asla düşünmemiştik ve böylece arkamıza yerleştiler.

Tespit edilemeyen Britanyalı bir subay, Britanya'nın kazandığı 2. Anglo-Sih Savaşı'nın mühim bir safhasını teşkil eden 1849'un Ocak ayındaki Chilianwalla Muharebesi'nde Sihlere karşı zor kazanılan zaferi raporluyor. British Library, Indian Office MSS. Eur. C 605 folios 1–2.

Doğu Asya

Askerî ve siyasi gelişmelerin tezat oluşturan doğası ile ortak baskı unsurları doğu Asya'da Çin ve Japonya örneğinde kendini gösterdi. Batılı olmayan devletlerin en büyüğü olan Çin, 1839–42'deki Afyon Savaşı'nda, amfibi güçlerin Amoy, Canton, Şangay ve diğer kıyı mevkilerini ele geçirmesiyle Britanya tarafından ağır bir yenilgiye uğratıldı. Britanyalılar, Gök Nehir gibi akarsularda ilerleyebilen çarklı demir savaş gemileri inşa eden yeni teknolojilerden yararlandı. Nanjing'in duvarlarına doğru ilerleyen Britanyalılar, Çinlileri müzakere etmeye ve onun küresel gücünün dünya çapındaki yapısının öne çıkan bir parçası olan değerli bir deniz ve ticaret üssü sağlayacak Hong Kong'u Britanya'ya terk etmeye mecbur bıraktılar.

1860 yılında, Ok (İkinci Afyon Savaşı) Savaşı sırasında, Britanya ve Fransız kuvvetleri Pekin üzerine ilerledi ve şehri ele geçirdiler. Çin'i daha büyük bir Batı ticari nüfuzunu kabul etmeye zorladılar; aynı zamanda Çin, 1884 ve 1885'te geleneksel olarak bölgedeki Çinlilerin hegemonya kullanmaya çalıştıkları komşu Vietnam'daki Fransız emellerini engelleyemedi. Fakat Çin, en sonunda, önemli çaplı bir iç savaş olan Taiping İsyanı'nın yanı sıra Güneybatı (1856–73) ve Kuzeybatı (1863–78) Çin'deki geniş çaplı Müslüman isyancıların üstesinden gelebildi. Çin'in iç işlerine odaklanması kıyıdaki Batı baskısıyla

yüzleşmesini zorlaştırsa bile bunlar kuvvetlerin oluşturulması, konuşlandırılması ve desteklenmesi açısından etkileyici başarılardı.

Batı baskısı aynı zamanda Japonya'yı da etkisi altına aldı. 8 Temmuz 1853'te Commodore [Komodor] Matthew Perry komutasındaki dört Amerikan gemisinden oluşan filo, Japonya'yı ilişkilerin başlatılmasına ikna etmek için Tokyo Körfezi'ne girdi. Perry, Başkan Fillimore'den bir mektup sunduktan sonra deniz kabiliyetinin önemli bir göstergesi olarak kıyıda kışı geçirmek (ABD'ye geri dönmek yerine) üzere Çin'e yelken açtı. Perry, Okinawa'da bulunan Naha'nın hükümdarından kömür imtiyazı aldığı Ryuku ve Bonin Adaları'nda deniz gösterileri yaparak daha büyük bir filoyla Japonya'ya döndü ve Kanagava Antlaşması'nı müzakere etti. Böylece Batı ile erişim sağlandı.

Çin'e yönelik Batı baskısı daha büyüktü ve bazı savaş ağaları güçlerini artırmak için daha fazla çaba gösteriyordu. Batılı subayların idaresindeki birlikler, özelikle de 1862'de 'Daima Muzaffer Ordu' olarak yeniden adlandırılan "Yabancı Tüfek Şirketi" 1860'ların başlarında Taiping isyancılarına karşı başarılı bir şekilde kullanıldı ve bu güçler yüzyılın sonuna doğru Batı tarzı orduların oluşumunu teşvik ederek bir dizi Çinli liderin ilham kaynağı ve mücadele işlevini gördü. Çin'in, Batı teknolojisini kullanarak askerî sanayiler kurmaya yönelik ilk modern teşebbüsleri 1860 yılında başlayan "kendini güçlendiren işletmeler" idi. Girişim taşra yetkilileri tarafından geçekleştirildi fakat bu girişim seçenekleri değişmeyen geleneksel veya Konfüçyüsçü Çin kültürünü koruma ve yalnızca Batı teknolojisini ekleme kararlılığıyla sınırlandı.

Buna karşılık, 1867'den itibaren Japonya'daki Tokugawa şogunluğu, ordusunu Fransız tarzında yeniden şekillendirmek için ciddi bir çaba başlattı: Fransız kuvvetleri, 1870'teki Prusya yenilgisinden önce en bilinen uluslararası orduydu. Japonya'da Choshu gibi muhalif bölgeler askerî reformları çoktan ortaya koymaya başlamışlardı. 1868'deki sözde Meiji Restorasyonunda İmparatorun güçlenmesinin bir sonucu olarak, bunu daha ileri ve daha köklü askerî değişiklikler izledi. Dönemin iç ihtilafları, Batı silahlarının üstünlüğünü göstermişti ve 1868'deki siyasi değişim, yeni bir askerî düzenin savunulmasını ve uygulanmasını kolaylaştırmıştı. Samuraylar tarafından tekelleştirilen imtiyazlı ve kast niteliği taşıyan askerlik hizmetinin yerini, ilkokul eğitimin zorunlu kılındığı 1872'de uygulamaya konan yeni mecburi askerlik hizmeti aldı. Okullar erkek çocuklarına ulus ve orduyu kutsal saymayı aşılarken ordu da genç erkeklere ulus için hizmet ve fedakârlığı öğretiyordu.

Biri geleneksel diğeri modern olan iki Japon sistemi, 1877'de Satsuma memleketindeki samuray ayaklanmasıyla çatışmaya girdi. Kılıç ve fitilli tüfekleriyle donanmış büyük samuray kuvveti, askere çağrılan köylülerden oluşturulan yeni kitle ordusu tarafından mağlup edildi: Bireysel askerî yiğitlik ve cesaret daha az yetkin olan bir ordunun örgütlü, disiplinli gücüne karşı koyamadı. Bu bölüm 2003 yapımı *Son Samuray* filminin temelini teşkil ediyordu. Japonya'da, Batılılaşmış küçük bir grup ile genellikle kabile veya klan temelli çok farklı nitelikte silah kuşanmış olan askerler arasında İran ve Etiyopya'da hâlâ görülmekte olan ayrım ortadan kalktı.

Japon askerî gelişimi, askerî eğitim politikalarıyla ve planlamanın kurumsallaşmasıyla desteklendi. 1874 yılında Ordu Bakanlığı bünyesinde planlar ve operasyonlar geliştirme birimi olan Sambookyoku kuruldu. Bu Kurmay Bürosu ve sonrasında da Genelkurmay Karargâhı oldu. Japon ordusunun örgütsel dönüşümü kurumsal bir profesyonelleşmeyle ve ayrıca deniz aşırı operasyonlar için bir kapasite yaratılmasıyla bağlantılıydı. 1880'lerde ordu, özellikle bir tümen sistemi oluşturulması nedeniyle, statik garnizon birliklerine dayanan, ağır silahlı bir iç güvenlik kuvvetinden seyyar bir güce dönüştürüldü.

Hem ordu hem de donanmadaki ilerleme sayesinde Japonlar amfibi bir yetenek geliştirdiler. Fransız ve daha sonra Alman modelleri ve askerî misyonları orduyu etkilerken ordu donanma savaş gemileri ve eğitim için Britanyalılara başvurdu. Güç gösterimi hız kazandı. 1870'lerde ve 1880'lerde yakın Bonin, Kurile ve Ryukyu Adaları üzerinde etkili bir egemenlik kuruldu, ancak Tayvan adasını 1874'te Çin'den ele geçirme girişimi başarısız oldu ve askerlerin başta sarıhumma olmak üzere hastalıktan kırılmasına yol açtı.

1894'ten 1895'e kadar Çin ve Japonya tam ölçekli bir savaşta daha ciddi bir şekilde çarpıştılar. Lojistik ve nakliye ilgili sorunlara rağmen Japon kuvvetleri, Kore'de hızla ilerleyerek 29 Temmuz'da Tangijn'de mağlup olan Çinlileri önlerine katarak Yalu Nehri üzerinden Mançurya'ya (Çin'in sınır bölgesi) geçtiler. 1894 Kasım'ında Port Arthur ana üssünü, ertesi yıl Mart'ta ise Çin'in kuzeydoğu kıyısında Weihaiwei'yi ele geçirdiler. Japon filosu, daha düşük hız ve manevra kabiliyetine sahip Çin savaş gemileriyle gerçekleşen Yalu Nehri muharebesini kazanmıştı (17 Eylül 1894). Başka Pescadores Adaları'nı ele geçirdi. Ne var ki nihai barışta Japonlar; Rusya, Almanya ve Fransa'nın baskısıyla 17 Nisan 1895'te imzalanan Şimonoseki Antlaşması'na göre Çin'den elde ettiği kazanımlarını sınırlandırmak durumunda kaldı. Japonya, Tayvan ile Pescadore

adalarını elinde tutmaya devam etti fakat Port Arthur'u geri verdi. Bu, endüstriyel silahlanma ile Batı tarzı örgütlenme ve düşüncenin kendi içinde yeterli olmadığını gösterdi. Savaşın yeni ölçeği ve onun jeopolitik sonuçları ittifaklara çok daha fazla ağırlık veriyordu. Japonya'nın destek kazanması veya en azından kabul görmesi gerekiyordu. Eğer kazanç hanesine yazılacaksa Japonlar, 1900'lerde ve 1910'larda 1940'lardakinden daha başarılı bir ders almıştı. Her ne kadar ülke içindeki dağlık ormanlarda kabileler otuz yılı aşkın bir süredir gerilla direnişine davam etse de Japonların halk direniş harekâtını bastırdığı Tayvan'da fetih, ona dair sorunları da beraberinde getirdi.

Başka bir örnek vermek gerekirse hem Çin'in yabancı düşmanlarının gücüne hem de onların güçlerini hızla harekete geçirme kabiliyetlerine Çin'deki Boxer hareketinin bastırılmasıyla karşılık verilebildi. Bu yabancı karşıtı harekât 1897'de başladı ve Mancu mahkemesi Boxer isyancılarını git gide dış güçlerle bir tuttuğunda 1900'de ulusal olarak önemli hale geldi. Hıristiyanlığa geçenler öldürüldü, Boxerler ile yabancı birlikler arasında düşmanlıklar başladı, hükümet yabancı güçlere savaş ilan etti ve Pekin'deki yabancı temsilcilikler 20 Haziran'da saldırıya uğradı ve sonrasında etrafı sarıldı. Buna yanıt olarak uluslararası kurtarma seferleri düzenlendi. Birincisi, kılıç ve mızrakları Batı garnizonunun ateşli silahlarına karşı hiçbir koruma sağlamayan Boxerler tarafından başarısızlıkla kuşatılarak Çinliler tarafından engellendi ve Tianjin'e geri çekilmek zorunda kaldı. Tianjin kurtarıldıktan sonra Pekin'e ikinci bir kuvvet gönderildi, yoldaki muhalefeti ortadan kaldırıp şehrin duvarlarını yıkarak 14 Ağustos'ta temsilciliklerin kuşatmasını kaldırdı. Batı ve Japon birliklerinden oluşan ittifak Yasak Şehir'de tören geçiti yaptı. Bu, daha önce temsilciliklerin elli beş günlük kuşatmasında savunmadakilerden çok daha kalabalık bir kuvvetin onları yenememesi açısından Çin'in itibar kaybının güçlü bir işareti oldu.

7 Eylül 1901'de Çin ile imza edilen müteakip anlaşma; yüklü miktarda savaş tazminatının yanı sıra Pekin ile kıyı hattında on iki yabancı garnizon oluşturulması ve iki yıl süreyle yabancı silah ithalatının yasaklanmasını karara bağladı. Boxer başarısızlığı, Batı tipi silahların gerçekten gerekli olduğunu açıkça ortaya koydu. Oysa daha önceki halklar Batı mermilerinden zarar görmeyeceklerine ilişkin övünmüş olabilirlerdi fakat bu uygulamada ateşli silahlara dair hatalı bilgiden kaynaklanıyordu. Boxerler o gün mucizeye güvenmelerinin bedelini ödemişlerdi. Natal milisleri benzer şekilde, 1906 Zulu ayaklanmasının bastırılmasında Zulu lideri Bambatha'ya takipçilerini kurşunlardan

koruyamayacağını gösterdi. Nitekim üç bin Zulu hayatını kaybederken karşı tarafta sadece 33 milis öldü.

Aynı zamanda, Batılı olmayanların hesabına Mançu hükümeti, Ürdün'deki Osmanlılar gibi, sınır bölgeleri üzerindeki kontrolü pekiştirmeye çalışma siyasetini, devletleri sadece emperyalizm çağında değil, sonrasında da karakterize edecek bir politika sürdürdüler. Bu genel sürecin güzel bir örneği, doğu Tibet in bir parçası olan Kham da sergilendi ki Kham 18. yüzyıl genişlemesinden bu yana Çin'in özerk bir bölümüydü. 1903 ve 1904 yıllarında, özellikle Çinli subaylar atayarak kontrolü artırmaya yönelik teşebbüsler, 1905'te Kham'da ayaklanmaya yol açtı ve olaylar Çin'in güneybatı bölgesi Siçuan'dan birlikler gönderilmesiyle bastırıldı. Bu başarının sonucunda Çin'in idaresini (ve dil eğitimini) kurma hızı artırıldı. Çin, 1910'da komşu Tibet'i işgal ettiğinde bu daha da ileri götürüldü. Ne var ki bu yeni düzen, 10 Ekim 1910'da Çin'de patlak veren geniş çaplı bir isyan sonucu 12 Şubat 1912'de imparator tahtını terk ettiğinden Mançu hanedanın kendisiyle birlikte hem Tibet hem de Kham'daki yönetimi devrildi. Buna karşın, Çin'deki yeni cumhuriyet hükümeti 1912'den 1914'e kadar geçen sürede Kham'ın kontrolünü yeniden kazandı.

Çin'in 1900'dan 1901'kadar hor görülmesi Batılı bir gücün Batılı olamayan bir güce üstünlüğünün çok keskin bir göstergesiydi. Bu aşağılanma tıpkı Britanya'nın Qianlong İmparatoru'nu Britanya deniz gücüyle etkilemeye çalışmasının Macartney misyonu ile 1793 te başarısızlıkla sonuçlanması gibi bir yüzyıl önce Çin in bu güce karşı sahip olduğu ilgi eksikliği ile tezat oluşturuyordu;

Bununla birlikte, 1890'larda ve 1900'lerde Batılı hâkimiyet ve askerî yöntemlerin tehlikesine dair işaretler de yok değildi. Amerikalılar Filipinler'deki sömürgeci güç olan İspanyolları, özellikle Manila Körfezindeki topyekûn bir donanma zaferi sayesinde 1898'de kolayca mağlup etti fakat daha sonra 1896'dan 1898'e kadar gerilla yöntemleri kullanarak İspanya'da bağımsızlıkları için mücadele etmiş olan Filiplilerin, Katpuan ayaklanmasındaki acı direnişiyle yüz yüze geldi. Amerika'nın Filipinleri topraklarına katma emelleri suya düşünce Filipinliler Emilio Aquinaldo öncülüğünde Şubat 1899'da geçerli olan yeni düzene karşı da direndi. 1899'da geleneksel bir muharebede yenilgiye uğrayan Filipinliler gerilla savaşına geri döndüler; bu durum Amerikalıların sayılarını 70 bine çıkarmalarına neden oldu. Amerikalılara karşı direnişleri, her ne kadar kısmen aralarında toplama kamplarının kullanımının da olduğu isyan karşıtı sert yöntemlerin uygulanmasıyla sonunda bastırılmış olsa da,

İspanyollara karşı olandan çok daha uzun sürdü. Halk arasındaki bölünmeler de önemliydi. Aquinaldo 1901'de yakalandı fakat direniş devam etti. Buna karşın Küba'da, Amerikalılar 1898'de İspanyolları hızlı bir şekilde mağlup ettikten sonra kontrolü muhafaza etmek için hiçbir girişimde bulunmadı.

Batılı bir gücün Batılı olmayan bir devlet tarafından benzer askerî yöntemlere dayanarak aldığı ilk en büyük yenilgi çağdaşları için çok daha dikkat çekicidir; diğer bir deyişle bu yöntemler şu an "simetrik savaş" olarak adlandırılan şeyin içinde yer alıyordu. Yeni fethedilen Kore'deki Japon nüfuzuna Rusya tarafından meydan okundu; kendine güven ve ırkçı Ruslar, Japonları kendilerine denk görmediler ve Japonların, Kore'nin hâkimiyetinin kendilerine bırakılması karşılığında Rusya'nın 1900'da işgal ettiği Mançurya'daki hâkimiyetini tanıma teklifini kabul etmeye yanaşmadılar. Japonlar sonrasında 1904-5 Savaşı'nda, özellikle Tsushima (27-28 Mayıs 1905) muharebesinde ezici bir şekilde sadece denizde değil aynı zamanda Japon amfibi gücü Sakhalin'de karaya çıkarken Rusları Liaotung yarımadasında ve Mançurya da mağlup ederek karada da muzaffer oldular. Japonlar, savaş ilan etmeden önce 8 Şubat 1904'te saldırdılar.

Japonlar karada, hızlı ateş eden top ve makineli tüfekler tarafından desteklenen sağlamlaştırılmış mevzilerin kuvvetini gösteren bir çatışmada ağır kayıplar verdiler ve mücadeleyi sürdürmede zorlandılar; ancak Rusya'nın Avrupa'daki topraklarında 1905'te patlak veren başkaldırının çok uzak bir tedarik hattının sonunda gerçekleşmesi ile Uzak Doğu'daki savaşa hazır olamayan Ruslar ilk zayıf düşen taraf oldu. Aleksey Kuropatkin'in temkinli generalliği, Japonların operasyon temposunu belirlemesini sağladı ve onun dikkati Rus subay kolordusunun geri kalanını da etkiledi.

Port Arthur'daki Rus garnizonu ile Mançurya'daki ana Rus ordusu arasında merkezi bir mevki kazanabildiler. Bu, onların güçlerini cephede hareket ettirmelerini sağladı. Port Arthur kuşatması 2 Ocak 1905'te teslim olmasıyla sona erdi. Daha sonrasında gelen barışta, 5 Eylül 1905'te imzalanan Portsmouth Antlaşması ile Japonya hasılat kirası gibi, Rusların Güney Mançurya'da özellikle Liaotung yarımadasında sahip olduğu hak ve ayrıcalıkları elde etti. Japonların insiyatif aldıkları için kazandıklarına ve cephe taarruzunun hala uygulanabilir olduğuna ikna olmuş olarak savaştan dönen Batılı gözlemciler operasyonların gidişatını dikkatlice takip etti. Bu dersler, I. Dünya Savaşı olarak anılacak topyekûn savaşın planlanmasında etkili oldu.

Zafer,1854-6 Kırım savaşında Anglo-Fransız kayıtlarından daha etkileyici bir biçimde Japonların 1905'te Kore'de sömürge yönetimi kurmasını sağladı. 1908'den 1910'a kadar süren bir isyan acımasızca bastırıldı ve Kore 1910'da resmi olarak ele geçirilerek çetin bir komutan da genel vali olarak atandı. Bu, genellikle dikkat çekenden çok farklı bir yüzyılın işaretiydi. Dünyadaki en büyük insan topluluğuna ev sahipliği yapan Doğu Asya'daki egemenlik mücadelesi, Avrupa üzerindeki hâkimiyet mücadelesinden daha az tartışma konusu olmakta; fakat bu, 21. yüzyılın başından itibaren göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konu halini almaktadır.

Japon başarısı, Batı hâkimiyetinin inşa sürecinde, en azından Asya'da, hükümsüz kılınabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu ders, anti-emperyalist milliyetçiliğinin ve Batı imparatorluklarında yeni siyasi aktivizm biçimlerinin yayılmasıyla özellikle Hindistan'da farklı bir biçimde tekrarlandı. Bu süreçler, I. Dünya Savaşı'na yönelik Batılı gelişmelere odaklanma eğiliminin karşı sürümü görevi görmektedir. Aslına bakılırsa anti-emperyal milliyetçilik uzun vadede daha önemliydi ve bu değerlendirme muhtemelen zamanla, en azından tarihsel ilgi Avrupa'dan hareket ettikçe daha önemli hale gelecektir.

Muzaffer Japonya, 1910'da Kore'yi ele geçirerek yayılmacılığı konusunda daha aktif ve hırslı hale geldi. Doğu Asya'ya yönelik bu odaklanma, Amerika'nın 1898'den itibaren Filipinler'e olan bağlılığında ve Rusya'nın yayılmacı niyetlerine dair duyulan endişeye cevaben Britanya stratejik politikasının Hinleştirilmesinde de görüldü. Doğu Asya'ya yönelik bu ilgi 1914'te, Almanya'nın dünya gücü arzusu ile büyük ölçüde 1870–71'deki Fransa-Prusya Savaşı'nı, Rusya'yı da içeren iki cepheli bir çatışmanın gerekliliklerine uyarlamak için başarısız bir girişim haline geldiğinde (Japonya için olmasa da) tersine çevrilecekti. Ne var ki Doğu Asya, 1920'lerden 1970'lere (Çin'deki savaş ağalarının ihtilaflarından Çin-Vietnam Savaşı'na) kadar yeniden bir çatışma merkezi haline geldi ve 2010'larda yine uluslararası gerilimin can alıcı noktası oldu. 1850'lerde Japon sularına ve 1898'den Filipinler'e yönelen Amerikan güç gösterimi daha sonraki yükümlülüklerle, özellikle 1960'larda ve 1970'lerin başlarında Vietnam Savaşı'nda kendini gösterdi.

1789–1913 Arasını Yeniden Düşünmek

1789–1798 ve 1904–1913 yılları, bilhassa savaşın nasıl yürütüleceği ve bu nedenle neyin en ileri ve hatta gelecek olarak görüldüğü çok farklı askerî

izlenimler sundu. 1911 yılında, İtalyanların Libya'daki işgallerini destekleme için pek etkili olmasa da uçaklardan attıkları ilk bombalara şahit olundu. Oysa Fransa'da balonlarla insanlı uçuş 1783'te başlamış olmasına rağmen, buharın savaş teknolojisine uyarlanması 1789'da hâlâ bir fanteziydi.

Spekülasyonlara rağmen, olası gelişim seyri çağdaşlar için hem genel olarak hem de özel olarak belirsizdi. 18. yüzyılın sonunda, dünya çapında bir dizi etkili ve dinamik askerî sistem mevcuttu ve bu sistemler arasındaki bağlantılar büyümesine rağmen sınırlıydı. 1800'de Hindistan'daki Marathas'ın ve Devrimci/Napolyon Fransa'sının dinamik sistemlerinin sırasıyla 1819 ve 1815'te yaptıkları gibi hızla yenilmesi kaçınılmaz olmaktan çok uzaktı. Oysaki başarılı bir Anglo-Fransız saldırısı altında Çinliler, 1860'a kadar, savunmasız sistemlerinin radikal bir askerî değişime ihtiyaç duyduğunu anlayacaklardı, bu 1800'de net değildi ve gerçekten de imkânsız görünmekteydi.

Bu faktörle bağlantılı olarak, belirli savaşların ve gelişmelerin hem çağdaşlar için hem de sonraki değişiklikler açısından kısmen önemiyle ilgili temel bir sorun vardı. Britanya'nın 1799'da başkenti Seringapatam'a saldırıldığında öldürülen Maisur Tipu Sultan'a karşı kazandığı toplam zafer, 1780'lerin başlarından ve hatta 1790-92'den bu yana, ikisi en son savaştayken ve Britanya istenen başarıyı elde edemediğinden, güney Hindistan'daki değişimin boyutunu gösterdi. Aslında 1780'lerin başında Maisur güçleri Britanyalılara ciddi yenilgiler vermişti. Yine de bu, 1790'lardaki birçok önemli gelişmeden sadece biriydi. Bu gelişmeler, Çin'deki büyük ölçekli (ve sonunda başarısız olan) White Lotus (Beyaz Nilüfer) isyanı, Pencap'ın tekrarlanan Afgan istilaları, Rusya'nın Polonya bağımsızlığını bastırması, Saint Domingue'de (Haiti) Fransız yönetimine karşı başarılı ayaklanma ve Batı Avrupa'daki çatışmaları, 1792'de patlak veren ve sonrasında önemini koruyan Fransız Devrim Savaşlarını içeriyordu.

Var olan savaş anlatısı hem onun yazılmasında hem de öğretilmesinde 1790'lar için bu çatışmaların sonuncusuna odaklanmaktadır. Baskın bir kronolojik odak 1799'dan 1815'e kadar Fransa diktatörü Napolyon, Kırım Savaşı (1854–56), Amerikan İç Savaşı (1861–65) ve Alman Birliği Savaşları (1864, 1866, 1870–71) vasıtasıyla 1914'te I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin arka planını oluşturan artan silahlanma yarışı ve uluslararası krize ışık tutar. Buna paralel olarak, hem 19. yüzyılda silahların öldürücülüğünün artışına hem de savaşın sanayileşmesi ve büyük ölçekli askerî-endüstriyel tesislerin büyümesine ilişkin bir tartışma var. Hem spesifik hem de genel olarak, bu açıklama 20. yüzyılın topyekûn savaş açısından analizine göz kırpmaktadır.

Dünyanın Batılı olmayan kısımları hem Batılı emperyal gücün genişlemesini hem de Batılı olmayan devletlerin, özellikle de 1860'lardan itibaren Japonya'nın telafi tepkilerini, bu artan potansiyele tepki açısından tartışarak 19.yüzyılın bu açıklamasına uyarlanmıştır. Batı içinde aynı veya benzer silahların, oluşumların, üniformaların, komuta yapılarının ve doktrinin başka yerlerde benimsenmesiyle eşleşen belli bir dereceye kadar standardizasyon ile savaşın homojenleşmesi bunun bariz sonucu olarak sunulur. Üstelik bu standardizasyon ordularda olduğu kadar deniz kuvvetlerinde de görülmektedir. Batı'daki yenilikler ister atım yatağından doldurmalı silahlar ister yeni tarz buharlı zırhlı savaş gemileri, çelik toplar, denizaltılar, Genel Kurmaylar, dumansız barut veya nihayet uçaklar olsun hem kendi içinde hem de daha ileri bir alanda hızla yayıldı. Küresel ticaret ve finansmanın serbestleştirilmesi ve buna bağlı olarak ticaret ve yatırımın genişlemesi bu yayılmayı körükledi. Batılılaşmaya karşı çıkanlar ister Güney Afrika'da Zulular ister Sudan'da Mehdiciler veya Çin'deki Boxerler olsun mağlup oldular.

Çoğu üst anlatıda olduğu gibi bu kapsam ağır basmaktadır ve değerlerinin bir ifadesi olarak kendi içinde önemlidir. Yine de bu kapsam sorunlarla karşı karşıya kalmakta ciddi boşluklardan etkilenmektedir. Özellikle de Batı'nın emperyal genişlemesini sağlayan bir unsur olarak teknolojiye yapılan vurgu, bu tür bir birleşmeye yardımcı olan diğer faktörlerin yanı sıra yayılmacılığın ne ölçüde tamamlanmış olduğuna yeterince değer vermez. Kaldı ki askerî yapılar ve uygulamalar soyut değildir. Aksine kendilerine verilen görevleri yerine getirme kabiliyetlerinde bir anlam bulurlar. Hedeflerin kabiliyetle eşleşmesi gerektiğini iddia etmek açıkça görünse de hedeflerin uygunluğunu veya aslında askerî ve ilgili kabiliyetin karakterini değerlendirmek için güvenilir kriterler yoktur. Aslına bakılırsa uygulamada stratejik politika, stratejik kültür ve örgütsel değişim hakkındaki yargıların çoğu ciddi kavramsal zorluklarla karşı karşıyadır. Kilit nokta olması bakımından teknolojideki gelişmelere mevcut sosyal ve politik yapılar sayesinde aracılık edilmektedir. Üstelik Batı söz konusu olduğunda, devletlerarası çatışmaya odaklanma eğilimi söz konusudur; fakat bu genel olarak eyaletler içindeki çatışmalara yeterince önem vermemek pahasına yapılır.

Amerikan İç Savaşı (1861-65) tartışmalarının kapsamı düşünüldüğünde bu açıklama gülünç görünebilir, ancak bu çatışma çok kuvvetli bir biçimde geleneksel güçler arasında, karada ve denizde bir mücadele olarak değerlendirilir.

Anlaşılabilir bir şekilde bu yaklaşım, çatışmanın ölçeğine göre ortaya çıkmıştır. Örneğin, 1863'teki savaşın dönüm noktası olan Gettysburg, üç gün boyunca 113 bin askerin savaşına ve 53 binden fazlasının ölüme sahne oldu. Birlik (Kuzey) güçleri, etkili savunma gücü karşısında başlatılan Konfederasyon saldırılarını durdurmanın bir sonucu olarak bu savaşta büyük ölçüde galip geldi.

Bu kapsamın aksine, 19. yüzyılda kontrgerilla savaşını ve daha genel olarak ordunun politik rolünü küçümseme eğilimi var. Bu eğilim, daha yakın askerî tarihin yanıltıcı muamelesine, özellikle de ordunun politik rolüne dair faktörlerin önemsenmemesine neden olur.

Dünyanın belirli bölgelerinin askerî tarihinin hakkının yeterince verilmemesi çoğunlukla bu faktörle doğrudan bağlantılı olarak söz konusudur. Askerî tarihinin mütemadiyen hafife alındığı Latin Amerika, tek olmasa da bunun en ciddi örneğidir. Bu hafifsemenin başlıca istisnaları, 1519 ile 1536 yılları arasında Aztek ve İnka imparatorluklarının İspanyol fethi ve 1810'lar ve 1820'lerde İspanyol yönetimine karşı Latin Amerika Bağımsızlık Savaşlarıdır. İkincisi kayda değer bir şekilde dikkati çekmektedir; ancak bu ilgi Napolyon'a atfedilene kıyasla çok daha azdır. Napolyon hem siyasi hem de askerî bir başarısızlık timsali olduğu için bu tartışmalı bir vurgudur; aslına bakılırsa her bakımdan tam bir fiyaskodur. Buna karşın, sonradan bölgesel değişiklikler meydana gelse bile, Latin Amerika Bağımsızlık Savaşlarının temel siyasi ve jeopolitik sonuçları boşa çıkarılmamıştır; İspanya ve Portekiz yeniden güç kazanamazken Fransızların 1860'larda Meksika'da esnek bir rejim kurma girişimleri tamamen başarısız olmuştur. Aslında Napolyon'un 1814'te ve tekrar 1815'te gücünü kaybetmesine sebep olan toplam başarısızlığının bu tür sonuçlardan daha az önemliymiş gibi ele alınması ironiktir.

Bağımsızlığın ardından Latin Amerika, savaş oranı yüksek bir bölge olarak kadı. Savaş kısmen bölgesel devletlerarasında cereyan ediyordu. 1864-70 Üçlü İttifak Savaşı ve 1879-83 Pasifik Savaşı başı çekiyordu. Bunların her biri büyük ölçekli bir çatışma ve kalıcı bölgesel sonuçlara sahip oldu. Şili ikinci savaşta Bolivya'yı Pasifik kıyılarından başarılı bir şekilde uzaklaştırdı. Tüm bunlara rağmen devletlerin kendi içlerinde daha büyük savaşlar koptu. Aslına bakılırsa, Paraguay tarafından kazanılan Gran Chaco bölgesinin hâkimiyeti üzerindeki 1932-5 Bolivya–Paraguay ihtilafının sona ermesinden bu yana, Latin Amerika devletleri arasında kendi içlerindekinden (çok farklı şekilde) başka önemli bir çatışma olmadı.

Devletlerin içindeki bu savaşlar, ayrılıkçı mücadeleler ya da daha yaygın olarak Arjantin, Brezilya ve Meksika'da olduğu gibi sürekli merkezileşme ile federalizm arasındaki çatışmaları içeriyordu. Bazen bunlarla örtüşen fakat aynı zamanda sık sık da farklılaşan siyasal eğilimler arasında ihtilaf meydana geldi. Özellikle, birçok eyalette liberaller ve muhafazakârlar arasında Kolombiya, Orta Amerika ve Meksika'da uzun süredir devam edenler gibi anlaşmazlıklar vardı. Bu çatışmalar, kısmen liberal davanın genellikle din karşıtı olması nedeniyle toplumun derinliklerine ulaştı. Modernleşmenin rakip fikirleri bu ihtilaflarda kilit bir rol oynadı ve bu durum 20. yüzyıl boyunca sürdü. Son olarak bireylerin iktidar arayışları, çoğunlukla, Meksika'da olduğu gibi, silahlı takipçileri ve bölgesel destek üsleri olan politikacılardan biraz daha fazlası olan "generaller" ile zorla ele geçirilmesini içeriyordu. Latin Amerika'da 1871–1910'daki çatışmalar, özellikle muharebe yoğunluğunu ölçme güçlüğünü de hesaba katarak, Avrupa'dakilerden daha sık meydana geldi Söz konusu dönem 1815–1914 olarak alındığında ise bu, daha az olmakla beraber yine de doğrudur. Bu gerçeğin dönemin askerî tarihine ilişkin genel çözümlemeyi etkilemesi gerekir.

Öyleyse en başta bir soru olarak ileri sürülmeyi hak eden konu, ölçek bakımından 1851–66 arasındaki en önemli çatışmanın Avrupa veya Kuzey Amerika'da değil, Çin'deki Taiping Devrimi olması gerekir. Çin'i dönüştürme yönündeki bu başarısız girişim, 1790'lar-1800'lerdeki White Lotus İsyanından çok daha yaygın ve daha kalıcı olduğunu kanıtladı. Bu nedenle hem Çin örneğinde hem de daha genel olarak, askerî tarihin gelişimsel ve deneyimsel açıklamalarında kısmen ağırlıklandırma sorunu vardır. Bunlar sürekli gerginlik içindedir; ancak aynı zamanda tarihçilerin bir bütün olarak yeterince ilgilenmediği konular hakkındaki bireysel algı ve çözümleme meselelerini de yansıtır. Aslına bakılırsa yapılacak en iyi şey tarihin özel bir dönemine dair, konuların ilgili önemi hakkında tarih yazımsal yansımaya eşlik eden açıklıkla herhangi bir okuma yapmaktır.

Latin Amerika'daki gelişmelerin önemi, küresel düzeyde takip eden bir etkiye sahip olmadı. Bu, bölgedeki sınırlı kaynak üssünün, bunun bir dizi güç arasındaki bölünmesinin, bu güçlerin dış kredilere aşırı bağımlılığının, Latin Amerika'da donanmalardan ziyade ordulara odaklanılmasının yanı sıra Avrupalı güçlerin Afrika ve Amerika Birleşik Devletleri ile Japonya'nın eklenmesiyle Okyanusya'daki genişlemeyi kontrol etme boyutunun sonucuydu. Daha özel olarak, Brezilya'nın Portekiz'den bağımsızlığını elde etmesi, 1822'den 1825'e

kadar süren çatışma, özellikle Brezilya'da bölgesel boyutta meydana gelen iç savaş Portekiz'i, ona daha yakın ve güçlü bağları bulunan Brezilya'yı takip eden bu koloniler yerine eski özellikle Angola ve Gine-Bisav gibi Afrika kolonilerine bıraktı. Daha genel olarak, Brezilya'da yüzyıl boyunca yaşanan iç savaşlar, bir çatışma olarak daha şiddetli olan ama aynı zamanda Amerika tarihindeki tek iç savaş olan Birleşik Devletler'dekiyle ilginç bir tezat oluşturuyordu. Latin Amerika'daki model, 1815 ile 1939 arasında iç politikada çok sayıda iç savaşın ve güç kullanımının olduğu, ancak birkaç dış savaşın olduğu İspanya'dakine daha çok benziyordu.

Yine kısmen daha önemli sorunların ortaya çıktığı başka bir belirgin meseleye dönersek, deniz gücünün Batı'nın genişlemesi için parametrelerin belirlenmesindeki rolü yalnızca Rusya örneğinde kalmıştır. Balkanlarda genişleme imkânı sağlayan öngörülememiş bir kara sınırına ulaşıldı ki orada Baserabya 1812'de Osmanlı imparatorluğunun topraklarına eklendi, Kafkasya ve Orta Asya'da özellikle de Orta Asya da iki önemli gelişme yaşandı. Amur Vadisi ve Rusya'nın uzak doğusu haline gelen Uzak Doğu'da 1858-60 yıllarında topraklara eklendi. Vladivostok daha sonra bir deniz üssü olarak kuruldu.

Deniz gücünün ve Rusya'nın geniş çaplı genişlemesinin birleşik öneminin bir sonucu olarak hem Britanya (önde gelen deniz gücü) hem de Rusya (önde gelen kara gücü) bu dönemin kilit askerî güçleriydi. Bu nedenle, Almanya'ya bu kadar ilgi gösterilmesi biraz ironiktir. Gerçekten de Almanya hem karada hem de denizde etkileyici bir askerî güç haline geldi ve 1864–71'deki Alman Birliği Savaşlarında tekrarladığı başarılar sayesinde Avrupa'nın merkezinde egemen bir konum elde etti. Üstelik bu başarı çağdaşlarının dikkatini çekti ve Almanya'nın askerî gelişmeler için Şili'den Japonya'ya kadar bir model haline gelmesinde etkili oldu. Bu rol, başta Genelkurmay sisteminin kurulması olmak üzere çok belirgindi. Bunlar, zamanlanmış operasyonel kararlar ve birbiriyle ilişkili taktik eylemler açısından stratejik planların uygulanması için çok önemliydi. Ne var ki Almanlar lider deniz gücü haline gelemedi; karada ise Rus askerî gücünün kapsamından yoksundu ve Britanyalıların küresel ölçekteki menzilinden yoksundu.

Bu durum hem jeopolitik koşulları hem de Fransız Devrim ve Napolyon Savaşlarının mirasını yansıtıyordu. Bununla birlikte, tarihsel gelişim sürecinde bu çatışmaların basmakalıp konumu, eğer ancien regime savaşının değişmez bir hesabına dayanıyorsa, biraz sorunludur. Bu kapsamda Fransızların

1792–95 ve 1806'da Prusya karşısında elde ettiği başarı toplam bir başarısızlık kanıtı gibi görünür; ancak Fransız devrimsel metodları ve etkileri ışığında bu savaş Kurtuluş Savaşı olarak 1813'teki Prusya savaşının yeni bir türüdür. Prusyalılar buna rağmen Bavyera Veraset Savaşı'nda (1778–79) Avusturya'yı tamamen yenemeyerek ciddi zorluklar yaşamışlardı. Dahası, Napolyon'un savaşı, Prusya'nın II. (Büyük) Frederich'inki (saltanatı 1740–86) gibi, son yıllarında taktiksel, operasyonel ve stratejik olarak daha az etkili hale geldi.

Lider veya paradigma güçleri hakkındaki fikirlere karşı ihtiyatlı olma ihtiyacının bir hatırlatıcısı olması bakımından, Avusturya'nın 1778–79'da Prusya saldırısını durdurma, 1789'da Türklere karşı başarılı olma ve 1790'da Belçika ve Macaristan'daki isyanları sona erdirme yeteneği, durumun karmaşıklığının ve Prusya'ya hak ettiği ilgiyi atfetme gerekliliğinin altını çizer. Avusturya'nın bu yeteneği, başta 1796'da Kuzey İtalya'da Napolyon tarafından uğratıldığı yenilgi olmak üzere özellikle 1796'da Almanya'da daha çok dikkat çeken yenilgilerinin yanında 1790'larda Fransızlara karşı sayısız Avusturya başarısını hatırlatmaktadır. Rusların 1790'lar, 1800'ler ve 1810'larda bir dizi rakibe karşı kazanma yeteneği de böyleydi: Türkler, Polonyalılar, İsveçliler ve Fransızlar, Fransa'nınkiyle eşleşen bir dizi başarı. Bu faktörlerin bir sonucu olarak Devrimci Fransa'nın bu dönemde kara üzerindeki kilit güç olduğu açıklaması kapsamlı bir nitelik gerektirmektedir. Aynı şekilde bu, 1800–1809'da karada oldukça başarılı olan fakat başarılarını sürdüremeyen veya çetin şartlarda sürdüren Napolyon halefleri için de geçerlidir.

Fransa'nın 1813–14'te ve yine 1815'te nihayet durdurulması ve daha sonra tamamen yenilgiye uğratılması, Avusturya ve Prusya'nın da önemli rol oynamasına rağmen, büyük ölçüde Britanya ve Rusya'ya bağlıydı. Söz konusu bu saygın rol sonraki yüzyılda azaltılacaktı ancak güçlü kaldı. 1820'lerden itibaren Konstantinopolis'i (İstanbul) tehdit eden Avusturya değil Rus ordularıydı. Bu, Avusturya'nın Türk imparatorluğuna en çok meydan okuyan Hıristiyan güç olduğu 1680'lerin ortalarından 1730'ların başlarına kadar bu durumun tersine döndüğü 1770'ler ve 1790'ların başlarındaki durumun sonucuydu. 1790'larda, 1830'larda ve 1860'larda Polonya'nın bağımsızlığını koruma veya yeniden kazanma girişimlerini bastırmada kilit rol oynayan Avusturya veya Prusya değil Rusya'ydı. Bunların hepsi, askerî tarihçilerden gereken ilgiyi görmeyen önemli mücadelelerdi; zira ikincisi hem Polonya tarihini hem de başarılı kontrgerilla mücadelelerini küçümseme eğilimindeydi. Büyük çaplı milliyetçi bir

ayaklanmaya karşı 1849'da büyük bir Rus ordusu gönderildi ki bu, Avusturya hâkimiyetinin yeniden kurulması için çok önemliydi. Bu, Almanya'nın birleşiminden 1918'e kadar Orta Avrupa'nın geleceği için tartışmaya açık bir şekilde önemli bir sonuçtu fakat yine yeterince ilgi görmeyen bir sefer olarak kaldı. Üstelik 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başarında Almanya'nın askerî planlamasına Rusya ile ilgili endişeler hâkim olmuştu.

Geçmiş askerî tarihten kaynaklanan kaygıların "derin tarih"i bu durumda doğrudan geçerlidir ve daha genel olarak askerî görevlerde ve stratejik bağlamda önemli bir faktördür. Prusya'nın Fransa tarafından işgal edilmesinin şoku, daha sonra 1806–13 arasında büyük bölümünün Fransa hâkimiyetine girmesi ve Napolyon döneminde Almanya'nın bölünmesinin yanı sıra özellikle Bavyera, Saksonya ve Württemberg'in Napolyon ile iş birliği yapması istenmeyen bir miras bıraktı. Bununla birlikte, bu miras büyük ölçüde, Napolyon'un 1813–15'te defalarca yenilgiye uğratılmasıyla, tazminatlar ödenene kadar Fransa'nın galip güçler tarafından akabinde işgali ve ardından aynı sürecin 1870–71'de yeniden başlamasıyla, bu vesileyle yalnızca Almanya tarafından gerçekleştirilip hafifletildi. Fransa bundan sonra başka bir önemli devlet tarafından desteklenmedikçe zayıf bir güç olarak sahnede kaldı.

Avusturya, 1866'da (1871'de bir Alman imparatorluğunun temeli olan) Prusya tarafından ciddi ve hızlı mağlubiyetinin ardından Almanya'dan destek umması nedeniyle, denizci Britanya, Avrupa anakarasında güçten (ve hırstan) yoksunken, bu türden diğer bariz güç Rusya'ydı. Almanlar söz konusu olduğunda can sıkıcı bir "derin tarih" söz konusuydu. Rus orduları 1716, 1735 ve 1748'de Almanya'ya taşınmış, 1726 ve 1813'te değişen ittifak için Prusya'yı korkutmuş ve Yedi Yıl Savaşı sırasında (1756–63) Prusya'nın en zor rakibi iken, 1760'ta Berlin'i kısa süre işgal etmişti. 1700'lerden 1800'lere kadar İsveç'i, Türkleri ve Polonya'yı defalarca mağlup eden Rusya hem Prusya/Almanya hem de Avusturya ile sınırlara sahipti. Önceki tamponlar ortadan kayboldu. Bu durum, 1939–40'ta tekrarlanacak, 1941'de Almanya ile Sovyetler Birliği arasında çatışmaya neden olacaktı: 1772–95 ve 1939'da olduğu gibi artık Polonya'yı yok etmek için iş birliği yapamıyorlardı.

Rusya korkusu, "derin tarih" kaygısının stratejiyi etkileyen bir ruh halini nasıl oluşturduğunun belirgin bir örneğidir. Bu akıl dışı bir faktör olarak kabul edilebilir fakat bu "stratejik kültür" olarak adlandırılan şey olarak da görülebilir. Henüz, dönemin stratejik kültürü hatta Avrupa dışındaki bölgeler için

de büyük ölçüde yazılmamıştır. Dahası, I. Dünya Savaşı öncesinde stratejik planlama üzerine iyi çalışmalar olmasına rağmen, 19. yüzyılın büyük bir kısmı için karşılaştırılabilir bir çalışma yoktur.

Avrupa'daki bu durum dünyanın çoğu yerinde daha da belirgindi. Stratejik planlamanın doğası ve içeriği çoğunlukla incelenmemiştir. Bu nokta, özellikle muharebeler açısından olaylara çok daha fazla odaklanan bir savaşla ilgilenmeyi zorlar. Muharebeler; silahlar ve liderlik ve birimlerin uyumu gibi taktiksel etkinliğe ilişkin diğer meseleler açısından tartışılır; ancak bunları dünya çapında tek tip olmayan stratejik hedef ve normlarla ilişkilendirmemeye yönelik bir eğilim görülür.

Japonya'nın 1880'lerden itibaren imparatorluk arayışı, yalnızca kendi iç dönüşümünün ve siyasi kültürünün dinamiklerini değil, aynı zamanda tek seçenekleri büyüme ve gerileme ya da imparatorluk ve acizlik arasında göründüğü ya da inanıldığı uluslararası bir sistemin gerekliliklerini de yansıtıyordu. Ayrıca dönemin emperyalizminin yayılmacılığı emperyal umutlar, rüyalar, öngörüler, beklentiler, endişeler ve kâbuslardan oluşan bir kültürle bağlantılıydı. Sonuç olarak uluslararası ilişkilerdeki rekabetin tonu koyulaştı.

Bu, 1898'den itibaren çatışmaların sıklığı ve yeni teknolojinin geliştirilmesi ve uygulanmasına bağlı bir ton ve rekabetti. Uzun vadede bu rekabet alanlarından en dikkat çekeni, 1903'te Wright Kardeşler' den başlattığı, insan gücüyle uçan araçlara sahip bir hava gücü olmaktı. Uçak kullanımı hem Batı dünyasında hem de onun ötesinde, başta Japonya, Çin, Türkiye ve Siyam olmak üzere hızla yaygınlaştı. Japonya'da yerel olarak üretilen ilk uçak 1911'de havalandı. Uçaklar ile kara ve deniz operasyonları arasındaki iş birliğini geliştirmeye yönelik ilgi birden arttı.

Ancak kısa vadede, 1906'da suya indirilen Britanya'nın zırhlı savaş gemisiyle (Dretnot) başlamak üzere 1900'lerde daha müthiş savaş gemilerinin inşasının yanı sıra radyonun komuta ve kontrol imkânları çağdaş planlamacılar üzerinde daha büyük bir etki yarattı. Bu etki sadece deniz savaşlarının Trans-Sibirya demiryolunda olduğu gibi uzun mesafeli tren yolu ağlarıyla zenginleştirilen kara operasyonları ile boy ölçüşebilmesini değil aynı zamanda jeopolitikacı Halford Mackinder' ın 1904'te Avrasya kıtasını önermesine de yol açtı ki burası demiryolları ile bağlanmış ve dünya güç bahislerinin hâkim olacağı bir kıta olacaktı. Telgraf kabloları sabit bağlantılar olduğundan radyo, yeni teknolojinin telgraf olduğu zamanlardan çok daha esnek bir komuta ve kontrol sağlıyordu.

1898 ile 1913 arasında gerçekleşen savaş Britanya, İtalya, Japonya, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri ve Balkan güçlerini içeriyordu. Buna ek olarak Fransa, Almanya ve Hollandalılar imparatorluk fetihlerini artırırdı. Fransızlar, Sahra'nın çoğunu ele geçirirken Almanlar, Alman Güneybatı ve Doğu Afrika'daki (Namibya ve Tanzanya) yeni kolonilerinde baş gösteren kabile isyanlarını sert bir şekilde bastırdı. Hollandalılar, Endonezya üzerindeki hâkimiyetini pekiştirdi. Bunlardan başka, Avrupa'da bağlaşma ittifaklarının yerini, her üyenin tehditlere karşı iddialarını desteklemek için harekete geçen – aksi takdirde ittifak çökecekti – risk ittifakları aldı. Gelecekteki bir savaşın olası doğası hakkındaki endişeler, tutumların savaşçılığına karşı koymada çok az rol oynadı.

Ancak, birkaç yıl sürecek ve eski dünya düzenini bozacak büyük bir savaşın patlak vereceği, çoğu yorumcu için 1900'den bu yana, hatta 1914'ün başlangıcından beri net değildi. Büyük güçlerin yanı sıra büyük ölçekli silahlar arasında da gerginlik vardı. Fakat bu tür bir gerilim yeni değildi ve o güne değin büyük savaşlara yol açmamıştı. Aslında, 1854–56'da (Kırım Savaşı) Rusya ile muhaliflerinden oluşan bir koalisyon arasında veya 1866'da Avusturya ile Prusya gibi önde gelen devletlerarasında savaşlar patlak verdiğinde bunlar kısa sürmüştü.

Savaşçılık, çatışmanın ulusal kalkınmanın ve bireysel erkekliğin gerekli bir yönü olabileceğine dair bir inancı yansıtan ve aslında her ikisinin de hayati garantisi olan bir ihtiyatkârlıktı. Devletin, vatandaşlarının yaşam hakkı üzerinde hak sahibi olduğu inancı yaygın zorunlu askerlik uygulamasıyla çok görüldü. Yetişkin genç erkekler, genellikle iki yıl boyunca orduda zorunlu kaldı ve daha sonra yedek olarak yıllık birkaç hafta askerî hizmet yükümlülüğü de getirildi. Bu durum, 1914'te I. Dünya Savaşı çıktığında konuşlandırılacak büyük orduların temelini oluşturdu. Askerî itaate dair gelişen alışkanlık, örneğin dini duygular veya işçiler arasında uluslararası dayanışma gibi askerlik yapmama nedenlerinin önüne geçti. Bu güçleri donatmak için bol miktarda silah mevcuttu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

I. DÜNYA SAVAŞI, 1914-1918

Giriş

I. Dünya Savaşı, 20. yüzyıldaki çekişmelerin kamusal algısına ciddi derecede egemendir. Yaratılan bu etki, Fransa ile Belçika hattında uzanan Batı Cephesi'nde savaşın ağır kayıplarına ve siper savaşlarının içinden çıkılmaz durumuna odaklanmaktadır. Kelimenin her anlamıyla savaşın statik olduğuna dair olan bu algı bugün bile hâlâ geçerlidir ve özellikle televizyonlarda halka açık bir şekilde tekrarlanır. Batı Cephesi'nde neden bir çıkmazın ortaya çıktığı, nasıl geliştiği ve nasıl çözüldüğü pek anlaşılmış da değildir. Bu klasik görüş, savaşın ne ölçüde zaferle neticelendiğine; Almanya ile müttefiklerinin Britanya, Fransa, ABD ve diğer İtilaf Devletleri tarafından 1918'de ne ölçüde toplu bir hezimete uğradığına layıkıyla bakmaz. Bu durum, gücü uygun bir şekilde kullanmanın zorluğu göz önüne alındığında, genel olarak takdir edilenden daha etkileyici bir sonuçtur.

Arka Plan

Savaşın başlamasından önce, Avrupalı muharip devletlerin genelkurmayları harp tatbikatı ve karargâh gezilerinde geniş çaplı manevraları önceden planlamış ve icra etmişlerdi. Kurmay subaylar bu manevralarla kendi kaynakları tükenmeden düşmanı yenecekleri konusunda kendilerini ikna etmişlerdi. Her ne kadar atım yatağından doldurulan, dumansız ve hızlı ateşlenen yeni silahlar neticesinde savunmanın avantajları idrak edilmiş ve alan tahkimatının,

özellikle siper hatlarının yararları 1904-05 Rus–Japon Savaşı'nda görülmüş olsa da kurmay sınıfı içinde, tahrip gücü yüksek mermiler ateşleyen topların tedariki, piyade sınıfının kendinden emin ve hızlı ilerleme hamlesiyle birleştiğinde er ya da geç siperlerin, dikenli tellerin ve otomatik silahların üstesinden gelinebileceğine dair güçlü bir inanç vardı. Gerçekten de 1914 dâhil o yıla kadar bir şekilde sınırlı olan siper hatları, I. Dünya Savaşı'nda gerçekleşenleri kapsamıyordu. Rus-Japon Savaşı da siper sisteminde böylesi bir gelişmenin olacağının ipucunu vermiyordu. Taarruz gücü İspanyol–Amerikan Savaşı (1898), Rus–Japon Savaşı (1904–05) ve Balkan Savaşları'nda (1912–13) galip gelmişti. Her ne kadar Rus-Japon Savaşı genel olarak büyük devletlerarasında geçen geleceğin Avrupa savaşında olacakların bir göstergesi olarak görülse de Batı Cephesi'nde gerçekten olanlar Rus-Japon Savaşı'nın siper savaşından epeyce farklıydı. Mitralyözlerin gücü topun gücünü gösterirken, gözlemcilerin taktiksel yaklaşımları piyadelerin mitralyöz ve topların üstesinden gelemeyeceğini söylemiyordu. Geçmiş tecrübeler ise, Batı Cephesi'nde olanlar nedeniyle bunun zıddını söylüyordu.

I. Dünya Savaşı arifesinde gözlemciler, Balkan Savaşları'nı yoğun piyade savaşlarına olan inançlarının bir onayı olarak gördüler. Bu ders özellikle saldırılarda yüksek moralin ve piyade taarruzunun gösterdiği etkinliği gösteren, 1912'de Kırklareli ve Lüleburgaz'da Türkleri mağlubiyete uğratan Bulgar zaferlerinden alınmıştı. Hızlı ateş eden topların ve mitralyözlerin bu tür saldırıları ne derece engelleyebileceğini belirleme konusunda genel bir başarısızlık vardı. Nitekim daha üstün bir taarruz ateşiyle karşılık verilmediğinde topçu ateşiyle desteklenen sağlamlaştırılmış mevzilerin gücü 1912'de Bulgarların Çatalca'da Türklere karşı yeltendiği saldırının başarısızlığı ile görüldü.

I. Dünya Savaşı'na doğru hızla ilerleyen süreçte Avrupa'da silahlanma yarışı arttı. Askerî kapasitedeki değişimin hızı, büyük güçlerin sanayi tabanının boyutuna, büyümesine ve esnekliğine bağlıydı. Sanayileşme süreci de toplumsal bölünmeleri daha da şiddetlendirdi ve savaşın iç krizler için bir çözüm olarak görüldüğü bir durum yarattı. Sanayi sektörlerinin yeni anlayışlar edinmesi ve bunları nispeten hızlı bir şekilde yeni veya gelişmiş silahlara dönüştürmesi olasıydı. Aynı zamanda, seri üretim sayesinde bu tür silahların büyük miktarlarda üretilmesi de mümkündü. 1900'de Ruslar, Putilov'un demir işlerinden 1.000 hızlı atış alan silahı sipariş ederken Prusya 1866-1905 yılları arasında sahra top bileşenlerinin sayısını ikiye katlayarak sayıyı piyade birlikleri başına 144'e

çıkardı ve silahlar artık daha da güçlüydü. Krupp'un Almanya'daki büyük Essen faaliyetlerini gerçekleştirdiği atölye alanı 1908'e kadar beş yıllık süreçte yılda ortalama 13 hektar ve 1914'e kadarki süreçte de yıllık 16 hektar arttı. Krupp, savaşın başlamasından önce bile her ay 150 bin mermi üretirken, Wright kardeşlerin havalanmasından sadece altı yıl sonra 1909'da insanlar için güçlü bir uçuş başlatan Hiram Maxim, gerçekten de I. Dünya Savaşı sırasında Almanların Londra'ya karşı düzenlendiği gibi, bombardıman uçaklarının şehirlere saldırmasını çoktan öngörmüştü. Hava keşfi, 1914'te Batı Cephesi'ndeki ilk muharebede önemli rol oynayacaktı.

Denizde, 27-28 Mayıs 1905 tarihlerinde Ruslara karşı Tsushima elde edilen Japon zaferi, savaş gemilerine ve Mahan'ın deniz gücü hakkındaki fikirlerine yapılan vurgunun haklı çıktığını gösterdi. Burada, büyük denizlerde çarpışmalar meydana gelmiş, belirleyici bir muharebe yaşanmış ve sonrasında savaşın gidişatını büyük ölçüde etkilemişti. 39 Rus savaş gemisinden 31'i tahrip edilmiş veya ele geçirilmişti. Tsushima'nın, o güne kadar görülmemiş bir uzaklıktan hedefleri vurması büyük silahlı savaş gemilerinin üretilmesini tetikledi. İşin tuhaf yanı Tsushima aslında 20. yüzyılda modern savaş gemileri arasındaki çarpışmada filolardan birinin imhasına yol açan tek örnek olarak kaldı. Denizaltılar kullanılmamış olsa bile Rus-Japon Savaşı, aynı zamanda potansiyelleri çoğu deniz komutanı tarafından fazlasıyla göz ardı edilen mayın, torpido ve muhriplerin kullanımına tanıklık etti.

Britanya ve Almanya arasında savaş öncesi büyük bir deniz üstünlüğü yarışı vardı. Her iki taraf da ilkinin ardından dretnot olarak adlandırılan yeni sınıf bir savaş gemisi edindi. Bunlar, askerî kabiliyetin sanayileşmesinde yeni bir aşamayı temsil ediyordu. 1906'da denize indirilen Dretnot, deniz türbini motoruyla çalışan dünyadaki ilk ana muharebe gemisiydi. On dört ayda tamamlanması, Britanya gemi üretiminin endüstriyel ve örgütsel verimliliğini gösteriyordu. Diğer devletler tereddüt etmeden bu teknolojiyi takip etti. Japonlar da ekonomik büyümelerinden istifade ederek ilk dretnotlarına 1909'da kavuştu.

Bu yeni savaş gemilerinin nasıl kullanılacağına karar verme noktasında radyo iletişimi şeklindeki yeni teknolojiye dayanan komuta ve kontrol devrimi önemliydi. Gemileri sabit uzak istasyonlara yerleştirmek yerine; çoğunu kendi karasularında tutarak ve görevlerini yerine getirmek için radyo mesajlarına cevaben hızlı bir şekilde göndererek artık onları daha esnek bir şekilde konuşlandırabilirlerdi.

Savaş, Britanya ve Fransa kendi çıkarlarını korumak için savaşmaya hazırlanırken, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Rusya'da militarist tutumların egemen olduğu bir ortamda, büyük güçlerin rekabeti yüzünden beliren Balkanlar'daki istikrarsızlık ile beraber 1914'te patlak verdi. Sırp gizli polisi tarafından desteklenen Slav ulusçuları, 28 Haziran'da Avusturya hâkimiyetindeki Bosna'nın başkenti Saraybosna'da bulunan Avusturya veliaht prensi Arşidük Franz Ferdinand'a karşı bir suikast gerçekleştirdi. Avusturya da bunu, komşu Slav bölgelerindeki hâkimiyetine karşı çıkan Sırp tehdidini ortadan kaldırma fırsatı olarak gördü. Tutarsız Avusturya Genelkurmay Başkanı Franz Conrad von Hötzendorf, Sırbistan ile savaşmanın Avusturya'nın hazır olmadığı genel bir savaşa yol açacağından korkmasına rağmen, gözdağı vermek için baskı yaptı. 23 Temmuz'da Sırbistan'a, onların asla kabul edemeyeceğinden emin olunan bir ültimatom gönderildi. Alman desteği, Avusturya'nın Sırbistan üzerindeki baskısında kilit unsurdu.

Uluslararası ilişkilerin Fransa-Rusya ve Almanya-Avusturya-Macaristan müttefikliği etrafında şekillenen çift kutuplu rakip ittifak sistemine odaklanması nedeniyle belirli bir bölgedeki, bu örnekte Sırbistan ve Avusturya- Macaristan arasındaki kırılma, müttefik devletlerin harekete geçmesiyle bu çok hızlı bir şekilde yayıldı. Zira bunu yapmazlarsa kısmen konumlarının zayıflayacağını düşünüyorlardı. Sırbistan'a verilen kabul edilemez ültimatom, Rusya'nın müdahalesini teşvik etti. Rusya, Balkanlar'da himaye ettiği Sırbistan'ın mağlubiyete uğraması durumunda Avusturya'nın Balkanlar'da çok güçlü bir konum elde etmesinden ve böylece Rusya'nın Avusturya ve Almanya ile rekabet etme kabiliyetinin tehlikeye girmesinden korkuyordu. Almanya ve Avusturya'ya karşı İtilaf Devletleri olarak anılan Sırbistan, Rusya, Fransa, Belçika, Britanya ve Japonya ilk muharip devletlerdi. Almanya, 4 Ağustos 1914'te tarafsız Belçika'ya saldırınca Belçika'ya tarafsızlık güvencesi veren Britanya da savaşa girdi. Britanya'nın deniz ve emperyal önceliklerini içeren stratejik düşüncesi ve 1810'lardan beri gelen pratiği böylece kıta sorumluluğuna dönüştü. İtilaf Devletlerine İtalya (1915), Romanya (1916) ve ABD (1917); İttifak Devletlerine ise Osmanlı (1914) ve Bulgaristan (1915) katıldı. İtalya, 1914'te Almanya ve Avusturya ile müttefik olmuş ve öyle devam etmiş olsa da Fransa için durum çok daha vahim olacaktı, ertesi yıl Avusturya'dan ganimet verileceği garantisiyle tarafını değiştirdi.

İlk Çatışmalar

Almanlar, 1914'te bir manevra savaşı tertip edip bunu kazanarak Napolyon ve Helmuth Karl Bernhard von Moltke'nin başarısını tekrarlamak istedi. Ne var ki Fransa ile Rusya arasındaki ittifak nedeniyle Almanya'nın iki cepheli bir savaş planlaması gerekiyordu. Bu savaş, 1870-1871 Fransa-Prusya Savaşı gibi olamazdı. Alman planının altında ilk saldırı stratejisi yatıyordu ve bunda cephe taarruzundan ziyade Moltke'nin karşı güçlerin kuşatılması tercihi etkiliydi. 1891-1906 arasında Alman Genelkurmay Başkanlığı görevinde bulunan Kont Alfred von Schlieffen, uzun süren bir pozisyon savaşının yıkıcı sonuçları hakkında endişeleniyordu. Bu yüzden halefi (Moltke'nin yeğeni) Helmuth von Moltke'ye, 1914'te Alman stratejisinin temeli olacak kanat taarruzlarına imkân sağlamak için tarafsız Belçika yerine Fransa'ya saldırmayı öngören bir hücum planı bırakmıştı. Ne var ki Moltke, planını Rusya'nın 1904-05 Japon mağlubiyetin ardından kendini toparlaması ve Almanya'nın müttefiki Avusturya Macaristan'dan daha güçlü bir ordu toparlaması gibi değişen koşullara uyarlamayı başaramadı. Dahası, Rusya 1914'te beklenenden daha hızlı harekete geçecekti. Moltke'nin önceki plandaki değişiklikleri – Batı'da ilerleyen Alman kuvvetlerinin sol kanadının orantılı olarak güçlendirilmesi ve istihkâm dışı Maastricht (Hollanda'nın Limburg eyaletine bağlı bir şehir) işgalinin sonlandırılması – planın esaslarını değiştirmedi.

Moltke ve genelkurmaydaki meslektaşları savaş istiyordu. Sadece Rus demiryolları geliştiğinden Rusların daha hızlı hareket etmesi değil diğer gelecek tehditlere de vurgu yapması ve zaferin 1914'te geleceğini öngörmesi sivil siyaset yapıcıları çatışmanın kucağına itti. Siyasetçiler için tüm bu savaşın dışında yer almak gibi alternatif bir senaryo söz konusu değildi. Schlieffen'in, askerî olmayan tüm meseleleri genelkurmayın gündeminden çıkarmış olması, Britanyalıların savaşa girmesi gibi politik sonuçların kavranmasını engelledi. Moltke kısa ve yönetilebilir bir savaş için plan yaptı fakat bunun Almanya'nın hazırlıklı olmadığı uzun bir mücadele olmasından da korkuyordu.

1914'teki muharebelerde görüldü ki övülen Alman muharebe sanatının seçilen temas noktalarına karşı ani, hızlı, ezici ve dinamik gücü, harekât sırasında birlikleri demiryolu ile yeniden düzenleyerek rezerv kullanma kapasitesini koruyan bir Fransız savunmasına karşı etkili değildi. Alman planlama ve uygulamasındaki ciddi hataların yanı sıra, Almanların bütüncül yetkinliğinin olağan resmini çizen Alman ekipmanı ve disipliniyle ilgili problemler de vardı.

Clausewitz tarafından fark edilen "savaş sisi" – şartların ve olayların planları bozma etkisi – çok fazla göze çarpıyordu.

Fransa'nın Paris'i kurtarma ve Eylül 1914'te Marne Muharebesi'nde yayılmış, bitkin ve kötü konuşlandırılmış Almanları durdurma başarısı, savaşın hızlı bir şekilde sonuçlanmayacağını gösteriyordu. Fransızlar, 1870-71 savaşlarının aksine, 1914'te güçlü bir koalisyonun parçası olmaktan da yararlandılar.

Marne Muharebesi'nden sonra iki taraf da Deniz Yarışında rakibinin hatlarına ilerlemede başarısız oldu. Böylece Batı Cephesi, her ne kadar hatlar kesintili ve tel örgüler de bir ya da iki şeritli olsa da Alpler'den İngiliz Kanalı'na kadar uzandı. Alman ordusu daha iyi hazırlıklıydı ama Fransa ve Britanya'ya karşı mevzi harbinde yine de yetersizdi. Fransa kurtarılmıştı ve Almanya bundan sonra iki cepheli bir savaşa kendini adamıştı. Bu, planlandığı gibi Rusları hızlıca mağlup etmek için kuvvetleri doğuya kaydırmayı zorlaştırdı. Bu, Alman ordusunun operasyonel ve taktiksel seviyede stratejik düzeyde olduğundan daha etkili olduğunu gösterir ki Alman Genelkurmayı hakkındaki geleneksel övgülerin de sorunlu olduğuna işaret eder.

Aynı derecede Fransızların ve Rusların 1914'te insiyatifi ele almak ve mevzi kazanmak üzere hücum teşebbüslerinin her ikisi de Almanlar tarafından ağır bir bozguna uğratıldı. Rusya'nın Doğu Prusya işgali 27-28 Ağustos tarihli Tannenberg'deki ezici yenilgiyle sona ererken Masurian Gölleri Muharebesi'nde Ruslar bir kez daha yenilgiye uğradı (7-14 Eylül). Alman askerî idaresi harekât akışından ve özellikle de Rus komutanların eksikliklerinden faydalanma konusunda, kimi zaman öne sürüldüğünden daha hafif olsa bile, üstün olduğunu gösterdi. Rusların mağlubiyetleri ve Fransız taarruzunun Lorraine'deki başarısızlığının bir sonucu olarak, iki cephe savaşı 1914'te Almanya için ciddi savunma sorunlarına yol açmadı. Hücumların başarılı bir şekilde düzenlenmesinin zorlukları, Avusturya'nın Sırbistan saldırısının hüsranla sonuçlanmasıyla da kendini gösterdi.

Avrupa'da Savaş

I. Dünya Savaşı, siper muharebelerinde milyonlarca kişinin öldüğü acımasız bir mücadele olarak anılır. Ölümler ve ölüm oranları gerçekten de çok yüksek olabilirdi. Savaşta yaklaşık 9 milyon asker hayatını kaybetti. Bu sayıya 18 ila 27 yaş aralığındaki tüm Fransız erkek nüfusunun %27'si ile Avusturya-Macaristan'ın seferber ettiği toplam 8 milyon askerden 1 milyon 106 bini dâhildi.

Başarısızlıkla sonuçlanan 1915 Gelibolu Harekâtı'nda, denizaşırı sefere çıkan 332 bin Avustralya askerinden 58 bin 460'ı savaş alanında hayatını kaybetti ve 212 bini yaralandı.

Muharebe meydanındaki en büyük katil, mitralyöz ve tüfekler ile desteklenen topçu silahlarıydı. 150 mm'lik Alman Howitzerleri dakikada 5 atış yapabilirken 75 mm'lik Fransız topları dakikada 15 atış yapabiliyordu. Hava patlaması esnasında oluşan şarapnel parçaları, topçu ateşinin ölümcül doğasını pekiştirdi. Britanya Seferî Kuvvetleri'ndeki kayıpların yüzde 59'unun nedeni toplar ve siper havanlarını da kapsayan güçlü patlayıcılardı. Yüzde 39'u da makineli tüfeklerin de içinde olduğu hafif silah atışlarından kaynaklanıyordu. Elbette bütün savaşan askerlerin kayıp oranını nicelik olarak tahmin etmek çok zordur. Mitralyözler nedeniyle ölenlerin sayısını belirlemek de bir o kadar güçtür. Genel olarak bunların her seferinde yüksek zayiata neden olduğu düşünülür. Bazı spesifik durumlarda gerçekten de öyledir ama her şart için geçerli değildir. Mitralyözler, yalnızca Britanya menşeli Vickers veya Maxim gibi orta seviye silahları değil aynı zamanda Britanya menşeli Lewis gibi hafif silahları da kapsar. Britanyalılar orta seviye silahları açık ateş için olduğu kadar bastırma ve tecrit amacıyla da kullanıyordu. Zayiatın sebebinin oransal karşılığını belirleme konusundaki sorunları bir yana bırakırsak, Lewis tüm silahlarla tam tekmil çarpışmanın olduğu savaşın sonraki döneminde kullanıldı. Mesela el bombaları, düşmanın Lewis'in menziline girmesi için kullanılabilirdi. Buna ek olarak, o zamanlarda, hafif havanlar mitralyözlerden daha ölümcül olabilirdi. II. Dünya Savaşı'nda havanlar çok korkulası silahlardı.

Çelik miğferler, az ve orta hızlı kurşunlardan kaynaklanan kafa hasarlarını azaltmak üzere I. Dünya Savaşı'nda kullanıldı. Sundukları koruma çoğunlukla yetersizdi fakat Britanya menşeli Brodie muhtemelen hem Fransız Adrian'ından hem de Alman miğferinden daha etkiliydi. Bunun nedeni hem metal çanağı kafadan uzak tutan kaplaması olmasından hem de manganezli çelikten yapıldığı için kırılmaktan ziyade –ki Alman silikon çeliği öyle olurdu - deforme olmaya meyilli olmasındandı.

Savaş hakkında çokça tartışılan gerilim, kördüğüm ve kararsızlık ile ilgilidir. Beceriksiz komutanlar ve aptalca komuta kültürleri hakkında sık sık şikâyet edilir. Değişmez resim ise saldırgan hatlarını süpüren mitralyözlerdir. Verdun (21 Şubat 1916'da başladı), Somme (1 Temmuz 1916'da başladı) ve Passchendaele (31 Temmuz 1917'de başladı) gibi muharebeler, belli bir savaş biçiminin

sanıkları olarak görülür. Aslına bakılacak olursa, Almanların Fransızlara büyük kayıplar verdirmek için saldırdığı Verdun gibi belirli çarpışmalar var olsa da savaşın korkunç zayiatı, durumun olandan daha yıpratıcı görünmesine neden oldu.

Almanlar, Eylül 1914'te Fransa'nın Marne Muharebesi'nde başarılı karşı-taarruzundan sonra, Batı Cephesi'nde zafer getirecek bir manevra yapma becerisi gösteremediğinde bu, rakiplerinin onları yavaş yavaş tükettiği anlamına gelmez. Aksine, Amerikan İç Savaşı'ndaki Konfedere devletler gibi Almanlar da 1918'de hem taarruz hem de savunma savaşlarında daha iyi çarpıştı fakat en nihayetinde yenildiler.

Batı Cephesi'ndeki orduların sabitliği, zayiat oranları bakımından okunarak yanlış şekilde değerlendirilir çünkü türünün tek örneği değildir. Bu savaştan çok önce de savaşlarda yüksek zayiat söz konusuydu. II. Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi'ndeki savaş, Normandiya Çıkarması'ndan sonra Kuzeybatı Avrupa'daki ve Pasifik Adaları'ndaki savaşlar ile mukayese edilebilir. Birkaç açıdan yüksek zayiat, kullanılan silahlar hesaba katılmazsa, büyük ordular savaş meydanında birbirine girdiğinde kaçınılmazdı. Bugün ise zayiatın önlenebilir olduğu ve dolayısıyla meydana geldiğinde illa da birinin hatası olduğuna dair bir yaklaşım söz konusudur.

Batı müttefiklerinin (Britanya ve Fransa) saldırıyı kaçınılmaz görmelerinin önemli siyasi nedenleri vardı. Almanlar, 1914 Harekâtı'nı Fransa'nın ekonomik açıdan önemli bölgelerini hedef alarak sonlandırdığından Batılı müttefiklerin onları kovması önemliydi. Almanların Rusları savaş dışı bırakmasını engellemek ve Rusya üzerindeki baskısını azaltmak amacıyla Almanların bütün güçlerini Batı Cephesi'ne yoğunlaştırmasını sağlamak da gerekli görüldü.

Ağır zayiatın sebebi genç erkek nüfusun çoğunu mevzilendirmeye istekli olan tam teçhizatlı endüstriyel güçlerin savaşından ileri geliyordu. 1914-1917 arasındaki hedeflerini gerçekleştirmek için Batı Cephesi'ndeki askerî harekâtların başarısızlığı ve çatışmaların ağır maliyetine rağmen, her iki taraf da süren bu geniş çaplı ve uzun vadeli savaşta modern sanayi toplumlarının uyum ve dayanıklılık özelliklerini gösterdi. Öyle de olsa Chemin des Dames Muharebesi'nde (16 Nisan - 5 Mayıs 1917) maliyetli bir şekilde başarısız sonuçlanan Nivelle Taarruzu yaklaşık 40 bin Fransız askerin isyan etmesine yol açtı. Savaşmak için siper savaşından farklı bir yöntem uygulanmış olsaydı bile -örneğin

daha fazla manevra ile daha az statik olsaydı- kayıpların daha düşük olacağını varsaymak için hiçbir sebep yoktu. Bu durumda, birlikler hem saldırı hem de savunma ateşine daha fazla maruz kalacaktı.

Siper sistemleri hattın dengelenmesine ve birliklerin korunmasına hizmet etti ancak bir kez inşa edildiklerinde, savaşçılar bunu yapabilmelerini sağlayacak belirleyici saldırılar düzenlemeye çalışsalar da hareketliliği yeniden kazanmak zor oldu. Bunu yapma beceriksizliği, büyük ölçüde, siper sistemlerinin dayanıklılığına değil, Batı Cephesi'ndeki kuvvet-alan oranına bağlıydı. Mevcut insan gücü, ön hattı sağlam tutmayı ve tüm çizgisel savunma sistemleri için klasik ihtiyaç olan rezerv sağlamayı mümkün kılıyordu. Buna ek olarak, cephe hattı siperleri 1916 itibarıyla Almanlar tarafından tutulmamış olsa da bu, topçuların karşı saldırısı ve sızma eylemleri etrafında örülmüş savunma planının bir parçasıydı.

Generaller, taarruz noktasında, her ne kadar kendilerine aynı bölgede uzun süre tutunabilecekleri çok sayıda asker sağlanmış olsa bile, sadece karşı hendek hattını yarma konusunda değil, aynı zamanda daha sonra başarabilecekleri etkili bir taktik sistem tasarlamakta da zorluk çektiler. Top atışlarıyla ağır hasar görmüş arazilerde ilerlemenin zorluğu bir yana, yedek askerleri doğru yerde tutma, gerekli tüm toplara cephane sağlama ve komutanlara gelişmeler hakkında yeterli bilgi aktarmadaki zorluklar işi hiç kolaylaştırmıyordu. Gelişen taktiksel ateş gücünde toplar, düşmanı saldırıya geçmeden yok etme fikrini doğuran araçlardı. İletişimdeki noksanlıklar doğrudan emir-komuta sorunlarına yol açtı ve radyonun potansiyeli tam olarak anlaşılamadı.

Aynı sorun, İtalyanların 1915-17 arasında on bir taarruz gerçekleştirdiği Isonzo Cephesi'nde de ortaya çıktı. Rakibine ciddi kayıplar verdirmiş olsa da çok ağır bir zayiat alarak Avusturya-Macaristan'ı on kilometre geriye püskürttüler. Avusturyalılar arazinin savunma potansiyelini ve İtalyanların Avusturya savunmasını kırmak için açtığı top ateşini kendi lehine kullandı.

Bu problemler aynı zamanda Gelibolu'da da görüldü. Britanya, Avustralya ve Yeni Zelanda kuvvetleri Çanakkale Boğazı'nı temizlemek ve İstanbul'a yapılacak muhtemel bir saldırıya imkân verebilmek amacıyla onları karadaki mevkilerinden sökmeyi başaramadı. İtilaf Devletlerinin Gelibolu'da ilerleyebildiği zamanlar da oldu ama taktiklerinin başarısızlığı yüzünden stratejileri çöktü. Açılan ateşin yoğunluğu hakkında General Birdwood 18 Mayıs'ta şöyle yazmıştı:

> "Gece gündüz Türklerle çarpışıyoruz ve gerçekten de çıkarma yaptığımızdan beri tüfek zıngırtısı veya şarapnel ateşinin olmadığı tek bir yarım saat bile olmadı. Geceleri Türkler binlerce şarjör boşaltıyor ve bu tüfeklerin zıngırtısı sahici bir kükremeye büyüyor" (AWM 3 DRL/3376, 11/4)

İtilaf Devletleri, askerin ve mühimmatın Batı Cephesi'nde yoğunlaşması nedeniyle yetersiz mühimmat ve üstün nitelikli askerin Gelibolu'ya gönderilmesinden dolayı Gelibolu Harekâtı'nda sıkıntı yaşadı. Türklerle yapılan savaşın hatalı değerlendirilmesi bilhassa güçlü bir milliyetçiliğin parçası olan direnişin önemsenmemiş olmasından ileri geliyordu. Benzer bir harekât çıkmazı da hızlı olacağı sanılan, İtilaf Devletlerinin 1916'da Yunanistan'daki Selanik Çıkarması'ydı.

Kuvvet-alan oranı düşük olsa da taarruza çıkmak için Batı Cephesi'ndeki seviye kadar yığınak yapmak ve hacim oluşturmak pek kolay değildi. Bununla beraber, yine de zayıf savunmalar (özellikle derinliğine olanlar), kazanım elde etmek ve sonuç getirecek yarma harekâtlarının başarılı olabileceğini gösterdi. Bu özellikle Doğu ve Balkan Cephelerinde böyleydi. Buralarda, 1915-17 arasında, Almanlar ve Avusturyalılar arazilerin geniş çevresini ele geçirdi ve manevra operasyonlarında düşmanın büyük ordularını mağlup etti. Bu sonuç, örneğin Mayıs 1915'te Galiçya'daki Tarnow ve Gorlice yakınlarında Ruslara karşı yarma hareketi yapan Almanlar ve Avusturyalılarda görüldü. Toplar ve benzinin o yılki Batı Cephesi'ndekinden daha etkili olduğu görüldü. Ruslar, bu harekâtta 750 bin zayiat verdi ve savaştaki etkisi ciddi anlamda zayıfladı. Yine de lojistiği olumsuz etkileyen rakiplerinin kötü nakliye hatlarının da katkısıyla, savaşa devam edebildiler ve 1916 itibarıyla 1915'teki harekâtı şekillendiren ikmal sorunu hafifletildi. Ruslar o yıl özellikle Avusturya'ya karşı iyi savaştı. Alman takviyesi Avusturya direnişini güçlendirmeden evvel Haziran'daki Brusilov Taarruzu'yla geniş bölgeler elde etti. Batı Avrupa'nın aksine Doğu Cephesi coğrafyası büyük orduların manevrası için uygundu.

Savaşta birçok güç sahne dışında kaldı. Bulgar, Alman ve Avusturyalı kuvvetlerin 1915'teki saldırısıyla Sırbistan, Ağustos 1916'da da Romanya ele geçirildi. Rusya 1917'de Almanlara karşı aldığı bir dizi mağlubiyet ve savaşa devam etmesini engelleyen iç sorunlar nedeniyle savaş dışı kaldı. Bunlar Çar II. Nikolay'a (ki kendisi ordunun başındaki kişi olarak adledilirdi) verilen destek konusunda bir krizi tetikledi ve onun yerine cumhuriyetçi bir yönetim başa geldi.

Asker, başkent St. Petersburg'daki geçici hükümetin kurulmasını destekleyen isyancıları bastırmak yerine onlarla birlik oldu. Sovyet İşçi Vekilleri, askerlere kendi birliklerindeki subaylardan kontrolü almaları ve Sovyet'e temsilci göndermeleri yönünde baskı yaptı. Çar, böylesi bir geniş muhalefet karşısında 15 Mart 1917'de tahttan çekildi.

Yeni hükümet anlaşma taahhütlerini sağlamak amacıyla savaşmaya devam etmeye çalıştı ve 30 Haziran 1917'de Galiçya'da (güney Polonya) başka bir taarruza girişti fakat Almanlar baskısını iyice artırarak Riga'yı (bugünkü Letonya'nın başkenti) ele geçirdi. Savaşın devam etmesine kamuoyu desteği yoktu ve bu, Komünistlere olan desteğin artmasına yol açtı. Haziran'daki geniş çaplı Bolşevik (Komünist) ayaklanma şiddetle bastırıldı. Fakat askerin desteği yoktu ve hükümet Kasım 1917'de bir Bolşevik darbesiyle devrildi. İzleyen yıl, Lenin kontrolündeki yeni idare Almanya ile Brest-Litovsk Barışı müzakeresini yürüttü ve geniş bir alandan feragat ettiğini kabul etti. Bu, bu dönemdeki savaşın kararsızlığını göstermez, aslında Rusya, önceki savaşlarda olandan çok daha büyük bir toprak kaybını burada kabul etmek zorunda kalmıştı.

İtalya, Ekim 1917'deki Almanya ve Avusturya tarafından yapılan sürpriz Caporetto Taarruzu'yla neredeyse savaş dışı kalıyordu ki Britanya/Fransa takviye kuvveti sayesinde rakibini Piave Nehri üzerinde durdurdu. 1917'de Alman stratejisi bazı kuvvetlere hareket alanı sağlamak, daha düz bir hat olan Hindenburg hattına geri çekilmek, Rusya'yı saf dışı etmek, Britanya'yı zayıflatmak için serbest denizaltı savaşı yürütmek, sürpriz saldırılar için yeni piyade taktikleri denemek ve Caporretto Taarruzu'nda İtalya'nın savunmasına sızmak için Batı Cephesi'nde savunmada kalmayı gerektiriyordu. Almanlar, ABD sahneye çıkmadan evvel Britanya'yı zayıflatmayı, Rusya'yı mağlup edip kuvvetleri Batı Cephesi'ne kaydırmayı ve 1918'de Fransa'yı alt etmeyi planlıyordu. Bu bir kumardı zira serbest denizaltı savaşı 2 Nisan 1917'de Amerika'nın savaşa dâhil olmasına yol açtı. ABD'nin savaşa girmesi yanlış hesaplanmış bir riskti ama Alman askerî liderleri müttefiklerinin ya da kendi sivil cephesinin düşmesinden korkmuş ve gerekli önlemlerin alınması için çaresiz kalmıştı.

1917 yaz mevsimi itibarıyla Batı Cephesi'ndeki savaşın doğası değişmeye başladı. Piyade taktikleri, çizgisel hatlar yerine gittikçe düşman bölgesine sızma ve dağınık gruplar halinde bulunma şekline büründü. Bu yeni taktikler toplara karşı geliştirilmişti ve 1917 itibarıyla Almanlara karşı oyalama savunması çizgisel hatlara göre daha kuvvetliydi. 1918 yılında Almanların yaz taarruzu başladığında Britanyalılar da bölge savunmalarını kuruyordu.

Taktikler çoğunlukla düşmanın yaptıklarına karşılık niteliğinde gelişiyordu. Komutanlar taktikleri tasarlamaktan ziyade onaylıyordu ve bu taktikler tecrübeden evrimleşiyordu. Örneğin, Britanya menşeli el bombası ve havan taktikleri tecrübeyle elde edilmiş ve 1915'in ortalarından itibaren okullarda öğretilmeye başlanmıştı. Taktiklerin gelişimi talimin gelişimine ciddi oranda bağlıydı. 1915'te bilhassa Fransızlara karşı yürütülen baskınlarda uygulanan ve fırtına birliği olarak adlandırılan teknikler Almanlar tarafından geliştirilmişti. Bu teknikler içeri sızma amacıyla yürütülen iyi planlanmış sürpriz saldırılara dayanıyordu ve savunmanın bütünlüğünü yok etmek için düşmanın güçlü noktalarına saldırmayı hedefliyordu. Almanlar bu teknikleri geniş ölçekli bir şekilde 1916'da Verdun' da uyguladı. Alman fırtına birliği taktikleri operasyonel amaçlar için çok büyük fırsat sunuyordu fakat Almanlar için bu taktikler uzman ekipler içindi. Bunun aksine Britanyalılar da Fransızlar gibi, aynı zamanda benzer taktikler geliştirmiş ama Britanya Seferî Kuvvetler için bunlar daha geniş çapta kullanılmıştı. Bu nedenle, "sıradan" bir Alman piyadesi, savaşın ileri safhalarında, Britanya ve Fransız karşıtlarına göre daha az eğitimliydi. Britanyalılar, piyadeler arasında bu taktikler yaygınlaşmadan önce geniş çaplı operasyonlarda ateş bastırmada kullanılan mitralyözler ile havanların ve topların ağır bombardımanından ve sızmayı destekleyen baskınlardan çok büyük tecrübeler kazandı. Kanadalılar da 1916-17'de büyük harekâtlar için akına benzeyen taktikler geliştirdi. Bu sebeple Almanların fırtına birliği taktiği olarak adlandırılan şeyi tek başına bulduğu fikri yanıltıcıdır.

Mercek 5.1 Savaşın Sesi: Batı Cephesi'nde Britanyalılar

Savaşçıların tepki skalası korku ve şoktan zoraki profesyonelliğe, hatta meraka kadar uzandığı için bu durum tek birine odaklanmayı zorlaştırır:

Bir sigara yaktım ve ölmekten ödüm kopmuyormuş taklidi yapmaya çalıştım. Tam o anda kolu kopmuş bir adam yanımdan geçti. Kan kaybından ölecek diye çok korktum. Bir anlık korkumdan sıyrılıp onu izledim ve siperde dikilip ona pansuman yaptım. Onbaşım Lewis yanımdaki küçük bir çukura korkudan sinmişti. Dışarı çıkmasına izin veremezdim çünkü bir seferde bir kişinin yeteceğini söylemiştim. Tam o anda üzerinde bir top patladı ve onu paramparça etti. Beni de bir yana savurdu ve iki metre ötemdeki sedyecinin bacağını kırdı. Niye ölmediğimi bilmiyorum.

Sinirlerim bozuldu. Tam sıvışıp kaçacakken ayağından yaralanmış, yalvarmakta olan zavallının yanına gittim ve ona pansuman yaptım. O güne kadar hiç bu kadar titrememiştim. A Bölüğü'ndeki Lloyd'u buldum, emir erinin de bacaklarından biri kopmuştu. Eğilip pansuman yaptım. Nasıl yaptığımı bilmiyorum, şoktan kelimenin gerçek anlamıyla hasta olmuştum, öylece iki kişiyi daha pansuman yaptım. Sonra da sert bir içki içtim ve yığılıp kaldım.

Tabip Subay Yüzbaşı Hugh Orr-Ewing'in 26 Eylül 1915'te Loos Muharebesi'nde nişanlısına hitaben yazılmıştır. Torununun izniyle kopya edilmiştir. Orr-Ewing 1916'da "Askeri Haç" madalyası almış ve savaştan sağ çıkmayı başarmıştır.

Kıdemli subaylara, bölük astsubay kıdemli başçavuşlara ve çavuşlara karışıklıktan dolayı bir özür yolladım ve Almanları durdurmanın lüzumunu açıkladım. Onlara bıçağın kemiğe dayandığını söyledim ve oradaki herkesten alayın sağlığına kadeh kaldırmalarını ve emri nerede verirsem vereyim, emri uygulamalarını ve "sözümüzü tuttuk ve asla vazgeçmedik" diye altını imzalamalarını istedim. Hiç hayra alamet olmayan haberlere göre sekiz gündür sürekli ilerleyen Alman taarruzunu durdurabilecek ve hayatta kalma umudu olan çok az kişi vardı.

Yarbay Percy Worrall, Nisan 1918, Devon Arşiv Dairesi 5277M/F3/29. Savunma, Almanların Lys Taarruzu'ndaki sızma taktiklerine karşı bütün savunma hatlarında cesurca ve iyi icra edilerek başarılı oldu. Çok ileride mevzilenmesine ve güneyin ileri hattında gerçekleşen Alman Aisne Taarruzu'nun ilk günündeki bombardımanda kardeş taburun çoğu yok edilmesine rağmen taburun zayiatı azdı.

Karargâhım bataryaların ardında yüksek bir yerde olduğu için sıfır noktası fevkalade bir görüş alanıydı. Silahlardan çıkan ışıltıları ve kuzey ile güneye de uzanan Valenciennes'ten gelen şarapnel patlamalarını görebiliyordum. Hunların[2] gittikçe azalan top atışları bizim çocukların durumunun iyiye gittiğini gösteriyordu.

Albay Alan Thomson'dan karısı Edith'e, 1 Kasım 1918. Büyük torununun izniyle kopya edilmiştir. Bir topçu subayı olan Thomson daha sonradan milletvekili oldu ve Nazi Almanyası ile barışçı politika yürütmenin karşısında duran şiddetli bir muhalif oldu.

2 "Hun", Hunlardan esinlenerek bazı durumlarda Almanları yermek amacıyla olumsuz anlamda kullanılır.

Avrupa Dışında Savaş

İtilaf Devletleri, askerî sistemlerinin kapsamını Alman denizaşırı imparatorluğuna galip gelerek gösterdi. Kendi kendini besleyemeyen, ticarete dayanan imparatorluk ekonomisine ve asker sevkiyatını gerekli kılan bir askerî sisteme sahip olan Britanya'nın ikmal sistemi, Alman kolonilerinden ileri gelen yüzey akıncıları nedeniyle tehdit altında kaldı. Bunlar, Almanya'nın 40 yıl önce yürüttüğü bir dizi deniz ve kolonyal yayılmacılıktan çok daha büyük bir tehlikeydi. Ticaretin ileri savunması amfibi önlemleri zorunlu kılıyordu. Alman telsiz istasyonları Britanyalıların eline geçerse Alman kruvazörlerinin Britanya ticaret gemileriyle savaş gemileri hakkındaki bilgi akışı engellenebilirdi. Buna ek olarak Alman akıncılar madencilerle olan koordinasyonu kaybedebilirdi. Doğu Afrika'daki saldırı, Darüsselam'daki yüksek frekanslı telsiz istasyonlarının faaliyetlerini durdurmak için donanma baskısıyla başladı. Britanya stratejisi eninde sonunda Alman ticaret gemilerini tarafsız limanlardan atacaktı ki buralarda Britanyalı diplomatlar akıncıların hareket alanını daraltmak için tarafsız hükümetler üzerinde yumuşak güç kullanabilirdi.

İmparatorluk Savunma Komitesi, kuvvetin Avrupa'dan değil imparatorluğa bağlılık ile sağlanacağı noktasında karar kılmıştı. Denizaşırı seferler Almanya'yı kolonilerinden koparmak için değil, limanları, su altındaki telgraf kablo ağızlarını ve lojistik destek sağlayan ticaret gemilerinin komuta/kontrolünü sağlayan telsiz iletim istasyonlarını ele geçirmek amacıyla tasarlanmıştı. Operasyonel seviyede Britanya Deniz Kuvvetleri Komutanlığı kilit bir rol üstlenmişti. Kasım 1914'te Alman Doğu Afrikası'nın Tanga bölgesine (bugünkü Tanzanya) yapılan başarısız saldırılara rağmen, İtilaf Devletleri Almanya'nın kolonilerindeki liman üslerini hızla ele geçirip Kuzey Denizi'ni, İngiliz Kanalı'nı ve Adriyatik'i ablukaya alma noktasında başarılı oldu. Bu da denizaltılar kullanılmasına rağmen savaşın ilk evrelerinden sonra, Alman deniz operasyonlarının seviyesinin, Amerikan ve Fransız gönüllü korsanlarının Britanya ticaretine 1775-1815 arasında düzenledikleri operasyonlardaki seviyenin altında seyretmesine yol açtı.

Afrika'daki savaş, Avrupa'dakinden epeyce farklıydı. İkmal hareketlerinin önemli bir yerde durduğu nakliye hatlarının mesafesi ve doğası düşünüldüğünde hastalıkla mücadele kabiliyeti kritikti. Ateş gücü Avrupa'ya nazaran daha önemsizken operasyonel ve taktiksel anlamda, manevra ve sürprizler Afrika için çok önemliydi.

Osmanlılar (Türkler) ile Mezopotamya ve Filistin'deki Britanyalılar, Batı Kafkaslar'daki Ruslar ve Arabistan'daki Araplar arasındaki savaşın niteliği mobilizasyona dayalıydı. Bu çatışmalar kısmen Almanların, rakiplerinin yok edilmesinin mümkün olduğu umudu ile İtilaf Devletleri'nin Osmanlı İmparatorluğu'nu karşı grubun en zayıf halkası olarak görmesiyle alakalıydı. Alman liderliği savaş boyunca savaşı isyan veya devrimlerle özellikle Mısır, Hindistan ve Kafkaslar'a yaymayı planladı. Osmanlıların Pan-İslamist isyanlara öncülük etmesi ve hem Britanya hem de Rusya ile savaşması bekleniyordu. Alman diplomat Rudolph Nadolny'nin sözleriyle bunlar "Kafkaslar'dan Kalküta'ya kadar olan alanda meşaleyi ateşleyecek" idi. Hâlbuki Müslüman dünya içinde Osmanlı Pan-Türkizmi, Panislamizm açısından kabul edilemez görülüyordu. Bu özellikle Almanların Osmanlı askerini kovarak bağımsız kalacakları sözünü verdiği Mısır için açıkça böyleydi.

Osmanlılar taarruzda savunmadan daha etkisizdi ama en sonunda savunmada da mağlup oldular zira savaş, beklendiği üzere askerî ve siyasi yapı ile lojistik dâhil tüm imparatorluk pratikleri üzerinde ağır bir baskıya yol açtı. Osmanlılar, 1917-18 arasında Filistin'de Britanyalılar tarafından mağlup edildi. Her ne kadar süvariler yarma harekâtlarında önemli bir rolü üstlenmiş ve savaşta tanklar ve uçaklar da kullanılmış olsa da bunun ana sebebi, yetkin bir strateji ve etkili bir piyade-topçu koordinasyonuydu.

Bu dönemde Avrupa dışındaki savaş yalnızca I. Dünya Savaşı'ndaki savaşçılar arasında geçmedi. 1915'te Brezilya'nın Contestado'sında gerçekleşen bir dizi eşkıyalık ve bölgesel huzursuzluklar gibi diğer çatışmalar ise göz ardı edilebilir seviyedeydi. Bu çatışmaların bazıları daha sonradan daha önemli bir savaş biçimine dönüştü. Bazı bölgelerde, Avrupa emperyalizmine karşı artan bir direniş vardı ve Avrupalıların kontrolünü artırma girişimlerine bir tepki olarak başlamışlardı. Bu durum, 1915-1916 arasında bugünkü Burkina Faso'da gerçekleşen Volta-Bani Muharebesi'nde, akabinde Fransız Batı Afrikası'nda görülebilir. Fransızların bölgeyi ele geçirdiğinden bu yana karşılaştığı en büyük askerî meydan okuma buydu ve ciddi miktarda Fransız kuvvetinin bölgeye sevkine neden olmuştu. Kıyaslanabilir bir ateş gücü olmasa da –ki Boho (1916) gibi savaşlarda sonuçları görüldü – isyancılar, desteği kırmak ve ateş gücünü azaltmak için Fransız saflarını zayıflatma amacıyla taktikler geliştirmeye çalıştı. Fransızlar toplum-karşıtı bir savaş yürüttü ve harekât düzenledikleri çevredeki insani koşulları yok etmek üzere rakiplerinin çiftliklerini, sürülerini,

kuyularını ve ailelerini hedef aldı. İsyancıların merkezleri zapt edildiğinde, organize muhalefet de durduruldu.

Britanya 1916 yılında Batı Sudan'da Darfur Sultanlığı'nı istila edip yağmalarken Fransa da aynı zamanda Tunus'ta 1915-16'da patlayan bir isyanı bastırdı. İtalyanlar Libya'da daha başarısız bir performans sergiledi. Ateş gücü 1913'te Asaba'da olduğu gibi Libyalı güçleri yendi ama Libyalılar daha sonra gerilla taktiklerine yöneldiler. Yerel destekçileri kendilerine karşı döndükten sonra İtalyanların 4 bin kişiden oluşan askerlerinin çoğu 1915'te ortadan kaldırıldı ve kıyıya kadar sürüldüler.

Söz konusu direniş sadece Avrupalılara karşı değildi. Japonlar da Tayvan'ın içindeki dağlık ormanlarda benzer bir durumla karşı karşıya kaldı. 1895'te Çin tarafından bırakılan bu adada kabile üyeleri 30 yıldır gerilla savaşı yürütüyordu. Dalay Lama, Tibet'te, Çin'in komşu Kham'da kurduğu istenmeyen idaresine karşı, Britanya'dan alınan yeni tüfeklerle donanmış kuvvetlerini cepheye sürdü. 1917-1918'de Çinlilerle çarpışarak onları mağlup etti. Bu başarı Kham'da bir ayaklanmaya yol açtı ve 1918 yazında Tibet ile Çin Kham'ın Çin kontrolü altında kalması konusunda barış görüşmeleri yürüterek uzlaştı.

Mercek 5.2 Denizde Savaş, 1914-1918

Britanya'nın denizdeki üstünlüğü Alman yüzey donanmasının temkinli bir konum edinmesine yol açtı. Avrupa'da Alman donanması çoğunlukla Alman sularında sınırlı kalmıştı. 31 Mayıs 1916'da Kuzey Denizi'nde bulunan Jutland'daki büyük deniz muharebesi tarihteki en büyük savaş gemisi muharebesi olacaktı. Her ne kadar Almanların sayısı fazla olsa da ağır bir zayiata uğradı. İki taraf da sadece bir günde 8,500'den fazla kayıp verdi. Britanyalılar yıkıcı torpido saldırılarında, komuta ve iletişim akışı gibi durumlarda yetersiz eğitimin acısını çekti fakat ağır silahlar çarpışmasında, Rusların 1915'te Tsushima'da Japonya eliyle aldığı gibi ağır bir darbeye de uğramadı. Jutland'da Almanlara karşı verilen hasar, Britanya'nın deniz üstünlüğü ile birleşince Alman yüzey donanmasının savaşın kalan kısmında daha temkinli bir siyaset izlemesine yol açtı.

Savaşın son demlerinde Avrupa dışındaki Alman hava filosu ve savaş gemilerinin peşine düşüldü. 1914'ün sonlarında, II. Dünya

Savaşı'nı çağrıştırırcasına, İtilaf Devletleri uyum içinde çalışarak üç Alman donanma şifresini kırdı. Almanlar bundan habersiz olsa da Britanya donanması intizamsızlık ve şüpheler ile bu avantajın tüm potansiyelinden yararlanmakta başarısız oldu.

Yüzey gemisi olmayan Alman denizaltılar, İtilaf Devletlerine çok ciddi sorunlar yaşattı. Bu denizaltıların her ne kadar II. Dünya Savaşı'ndakilere göre daha sınırlı bir menzili olsa da taktiksel, operasyonel ve stratejik etkileri vardı. Yüzey gemilerinin operasyonlarını engelliyor ve daha kötüsü Britanya'nın yiyecek ve erzaklarına bağımlı olduğu Atlantik rotasındaki ikmal hattını tehdit ediyorlardı. Su altındaki denizaltıları tespit etmek çok zordu ve su bombaları ancak gemi gövdesine yakın yerde patlarsa etkili olabiliyordu. Daha ciddi olan ise Britanyalılar ticaret gemilerinin korunması için yeterince önlem almakta başarısız oldu ve 1917 itibarıyla Almanlar onlara ciddi bir kayıp yaşattılar.

Ticaret gemilerini korumanın donanma görevi olmadığını düşünen Britanya Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'ndan gelen direnç sonrasında Mayıs 1917'deki kayıplar ciddi oranda azaldı zira muhafızlar saldırılara karşı yanıt verebiliyordu. 1918 itibarıyla her Alman denizaltının batan tonaj oranı düştü. Siyasi anlamda söyleyecek olursak, denizaltılar Almanlar için de yıkıcıydı. 1917'de onların serbest denizaltı savaşını sürdürmeleri, ABD'nin Nisan ayında savaşa girmesine neden oldu her ne kadar Amerikan donanması denizaltılara karşı bir savaşa odaklanmamış ve denizaltılar sonuçları değiştirmeyecek olsa da. Amerikan askeri 1918'de Atlantik'ten Avrupa'ya çok az kayıpla geçti.

Bunun aksine, Britanya donanmasının kilit bir rol üstlendiği İtilaf Devletlerinin Almanya ablukası, Alman ekonomisine darbe vurdu ve Berlin'deki planlamacıların artan endüstriyel üretim planlarını zora soktu. Abluka aynı zamanda Britanya ve Fransa'nın ABD için ekonomik önemini artırdı ve ekonomik anlamda ABD'nin savaşa girmeden önce bile zaten bir müttefik olduğunu gösterdi.

Britanya ve Almanya'dan sonra üçüncü büyük donanma olan Amerikan donanması, sonraki gelişmeler için gerekli olan her şey ile savaşta sivrildi. Savaş gösterdi ki Amerikan donanmasının yükselişi, yalnızca 1898'deki İspanya gibi zayıf devletler için

değil, aynı zamanda büyük güçlerin donanma ilişkileri bakımında da yerindeydi. Japonlar ise Akdeniz kadar uzak bir yerde harekât yürütüyordu. Teoride Fransa'nın olan Akdeniz'deki sorumluluk, aslında Fransa, Britanya ve İtalya arasında paylaşıldı ve her biri kendi otoritesini ve çıkarlarını korumak istedi. İtalya, kendi deniz savaşı tarzını kurmaya çalıştı ve bunu belirli bir doktrine ve kuvvet yapısına bağladı. Avusturya'nın savaş gemisi odaklı donanma liderliği yeteri kadar yıkıcı ve denizaltı kurma konusunda başarılı olamadı ve hızlı hücumbotların gelişmesini takip edemedi. Bunun aksine, (Britanya) Kraliyet Donanmasındaki hafif güçlerin başındaki komutanları modern savaşa adapte olmada, savaş bölüklerinin kıdemli subaylarından daha fazla yeteneklerini gösterdi. Yine de Avusturya donanması etkiliydi ve mağlup edilemedi. Yine de Avusturya kıyı sularındaki kontrolünü korudu, düşman çıkarmalarını engelledi, daha üstün olan Fransız kuvvetlerini Adriyatik'ten kovaladı ve İtalyan kıyı şehirlerine saldırdı. Bütünsel olarak bakıldığında donanmalar yeni silahları içselleştirdi. Rütbesi düşük subayların savaşta öğrendiği şeylerin çoğu, II. Dünya Savaşı'nda amiraller olarak yine onlar tarafından kullanılacaktı.

Bitirme Harekâtı

Yaygın görüşe göre zaferin kazanılmasında Britanyalılar tarafından tankın icat edilmesinin rolü büyüktür. Britanyalıların tankı icat etmesinin sebebi, çoğunlukla Almanya'nın kendisine Britanya tarafından uygulanan ablukadan kaynaklı sosyoekonomik engellerin yarattığı iç huzursuzluk ve benzeri problemlere yenik düştüğü süreçte, Batı Cephesi'ndeki açmazdan kurtulmaktı. Kaynakların dengesi de oldukça önemliydi. Almanlar 1918'de asker rezervini tüketmiş, İtilaf Devletleri ise 1917'de Amerika'nın savaşa dâhil olmasıyla çok sayıda yeni asker kaynağı elde etmişti. Britanyalıların mühimmat üretimi de karşı taraf için zorlu bir durumdu. Fakat tüm bu açıklamalar Batı Cephesi'nde hareketlilik ve seferberliği yeniden hayata geçiren tekniklerin geliştirilmesinin ve kullanımının önemini küçümsemektedir.

Etkililiğin artmasında iki temel bileşen vardı. Birincisi, Almanlar 1918 Bahar Saldırıları'nda fırtına birlikleri tekniğini başarıyla kullandılar. Buna rağmen, Almanlar bu taktiksel atılımı kazanarak aslında avantajlarını kaybettiler

çünkü bu başarıyı askerî ve politik olarak nasıl kendi çıkarlarına kullanabileceklerini planlayacak bir askerî liderlikten yoksundular. Almanlar, bunun yerine İtilaf Devletleri'ni düşürmek için şok kullanabilecekleri varsayımında bulundular. Pratikte İtilaf Devletleri'nin derinlemesine savunması, belirli bir eksende saldırıyı sürdürmeyi başaramayan Almanları engellemeye yardım etti. Taarruz ise Almanlara yerine koyamayacakları büyük kayıplar verdirdi ve genişlemiş yeni bir cephe yaratarak onları saldırıya açık hale getirdi.

İkinci olarak, Britanya top atış gücünü ve hassasiyetini ve daha da önemlisi top-piyade koordinasyonunu geliştirmeye odaklandı. Böylece üç boyutlu savaş alanına hükmedebilir ve ateş gücünü önceki saldırılardan daha etkin şekilde kullanabilirdi. Genel ateş gücü yerine hem piyade hem de de top desteğinin kesin kontrolünü yansıtan ve gelişmiş iletişim desteği sağlayan sistemli bir koordinasyon vardı.

Batı Cephesi'ndeki 1918 Hareketi bu açılardan büyük bir başarıydı. Alman savunması aşılmış ve Alman askeri morali bir krizle karşı karşıya kalmıştı. Almanya'nın güçsüz liderliğine karşılık İtilaf Devletleri çoğu zaman çekişmeli olan koalisyonun koordinasyonunu etkin şekilde sürdürebilen Ferdinand Foch, süreci ustalıkla yönetiyordu. Batı Cephesi'ndeki beraberlik açmazının çözümü, bir bakıma, zaferin savunmadan değil taarruzdan geleceğine dair savaş öncesi inancın haklı çıkmasında yatıyordu. II. Wilhelm, 9 Kasım'da tahttan çekildi ve iki gün sonra bir ateşkes Batı Cephesi'ndeki çatışmayı sona erdirdi. Aynı zamanlarda, Haziran'daki bir Avusturya saldırısını püskürtmüş olan İtalyanlar tekrar ilerledi ve Avusturyalıları arkadan kuşatarak 4 Kasım'da teslim olmalarını sağladılar.

Mercek 5.3 Tanklar

Bütün silahlar gibi tanklar da dikkat gerektiriyordu ve aslında diğer silahlarda olmayan, siperlerin ana unsuru olan çitleri dümdüz etme niteliği onlarda vardı. Toplu olarak tanklar ilk defa Cambrai yakınlarında 20 Kasım 1917'de kullanıldı. Alman topçu atışı sayesinde hazırlıklı olan Alman mevzilerine rağmen Britanyalılar taarruzdaki 378 tankın 65'i yok edip önemli ilerleme kat etti. Buna ek olarak, Britanyalıların başarısı büyük oranda ağır, iyi planlanmış top bombardımanına dayanıyordu. İzleyen gün

taarruz yinelenince yeteri kadar piyade atış desteği olmadığı için daha çok tank kaybedildi. 8 Ağustos 1918'de en az 430 Britanya tankı Amiens yakınlarındaki Alman hattını delip geçti. Tanklar eğer durdurulmazlarsa tüfek kurşunları ve mitralyözler ile vurulabilirdi. Hafif silah ateşinin etkisi pek olmazken her bir mermi darbesi metal üzerinde kıymık derecesinde zarara yol açıyordu ve uçuşuyordu. Ekipler gözlerini korumak için zırhlı vizörler takmak zorundaydı.

27 Temmuz 1918'de Britanya Tank Müfrezesi ana karargâhı tarafından yeni tankların nitelikleri üzerine yazılan genelgede şunlar not edilmişti:

Siper savaşı yerini yarı açık bir savaşa bıraktı. (...) tankların mobilizasyonu ne kadar artarsa, birbirleri arasında ve diğerleriyle kurulan iş birliğinin esnekliği de o denli yüksek olur. Tankın hem maddi hem manevi ana gücü, onun tempo, ring, maharet gibi devingenliğinde yatıyor ve engelleri aşma gücü, piyadenin yüksek manevra gücüne dayanıyor. Piyadeye öncülük eden tankın bu etkisi, belki topun yaylım ateşiyle kıyaslanabilir. Piyade bunlara o şekilde bakmamalı fakat tankları zırhlı muharebe devriyesi ya da önlerinde giden mekanik keşif kolu gibi düşünmelidir.

AWM. 3 DRL/6643 5/27

Barış zamanı sürecinde uzun bir hazırlık ve geliştirme aşaması olmadan üretilen bir silahtan beklenebileceği gibi bunda da büyük güven sorunları vardı. Bunlar tankların operasyon yürüttüğü toplarla perişan edilmiş arazi ile de arttı. Cambrai'daki Britanya zayiatının çoğu mekanik hatalardan ya da hendeklere saplanmaktan kaynaklanıyordu. Tankların, tıpkı uçaklar gibi, savaş vaktindeki etkisi hakkında sonradan ortaya atılacak bazı ifadeler, savaş esnasında bilgilenmiş eleştirel harekât değerlendirmesinden ziyade baş aktörleri tarafından 1920 ve 1930'larda yapılan silah sistemleri hakkında olan birbiriyle çarpışan iddialar olacaktı. 1918 yılında İtilaf Devletleri başarısında toplar gerçekten de tanklardan daha büyük rol oynadı. Üstelik onlar, Almanların zıddına, tankların potansiyelini daha iyi kavramışlardı. Zira Almanlar tankları çok daha küçük sayılarla ve İtilaf Devletlerinden daha etkisizce kullandı.

Sonuç

I. Dünya Savaşı, dünya çapında çıkan ilk savaş değildi fakat hızlı iletişimin operasyonları hızlıca birleştirdiği ve kaynakların planlanarak harekete geçirildiği ilk savaştı. Radyonun gelişmesi ve kullanılması elzemdi. Guglielmo Marconi 1899'da İngiliz Kanalı, 1901'de Atlantik boyunca radyo iletilerini yayınlamıştı. Radyo ağları kurulmuş ve 1912-14 arasında Almanlar savaşın başlangıç aşamalarında el konmak üzere sömürgelerinde radyo istasyonlarından bir ağ oluşturmuştu. Buna karşın, özellikle filoyu koordine etme konusunda radyoyu en etkili kullanan İtilaf Devletleriydi. Çatışmanın küresel karakteri, ABD'nin savaş sırasında ekonomik, sonrasında da askerî rolü ve Japonya'nın İtilaf Devletlerine katılması ile netleşmişti. Bu da savaş gemilerinin Akdeniz'e sevkini beraberinde getirdi. Bu küresellik Avrupa'da kıyaslanabilecek son mücadele olan Napolyon'un üstünlüğüne karşı çıkma ve zamanla yenme girişiminden çok farklıydı.

I. Dünya Savaşı'nın büyük ve beklenmedik sonuçları vardı. Derin siyasi sonuçlar Avusturya-Macaristan, Almanya, Rusya ve Osmanlı'nın yıkılışını içeriyordu. Bu, Avrasya'nın büyük bölümünde uzun dönemli bir iktidar boşluğuna neden olurken yerine gelen rejimler de bu boşluktan faydalandı. Avusturya ve Osmanlı imparatorluklarının düşüşü önce Balkanlar'da sonra Orta Doğu'da siyasi sorunlara sebep olurken Komünist Sovyetler Birliği tüm dünyada çetin bir ideolojik çatışma başlattı.

Bunlara ek olarak, savaş boyunca eşi görülmemiş bir kaynak hareketliliği ciddi finansal ve ekonomik sonuçlar doğurdu. Savaş giderleri, yüksek seviyede enflasyon ve devlet borçlanmasına sebep olarak orta sınıfın ve kamu harcamalarının sınırlarını zorladı. Sosyal sonuçlar da önemliydi. Yerleşik fikirler ve uygulamalara riayet oranı düştü ve askerîleşmiş savaş dönemi toplumlarında kadınların rolleri hızla değişti. Siyasi düzenlere, hazırlıklı olmaya ve insan türünün geleceğine dair güven kırılması vardı. Daha birçok sonuçtan biri olarak, savaş karşıtlığı da büyüdü. Çatışmanın büyük bölümünün endüstrileşmiş kitlesel bir katliama dönüşmesi, bu bahsedilen savaş karşıtlığı hissine kaynaklık eden bir topyekûn savaş kavramını Batılı lugate kattı. 1917'de göreve gelen Fransız Bakan Georges Clemenceau, "la guerre integrale" (bütünsel savaş) için diretirken Alman General Erich Ludendorff bu kavramı savaş sonrası anılarında kullandı ve sonunda Der Totale Krieg (*Topyekûn Savaş*-1935) isimli bir kitap ortaya çıkardı. Bu ve bu gibi fikirler gelecek on yıllarda çok önemli olacaktı.

ALTINCI BÖLÜM
İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA

Giriş

İki dünya savaşı arası dönem genellikle askerî tarih anlatılarında göz ardı edilir. Bugüne kadar, iki savaş üzerine yapılan vurgu, ikisi arasındaki ara dönemin I. Dünya Savaşı'nın devamı ve II. Dünya Savaşı için de hazırlık olduğu şeklindedir. Temel olarak bunların her ikisi de büyük Batılı güçler ile onların siper savaşı çıkmazına çare bulma yolları olarak anlaşılır. Büyük güçler arasındaki simetrik savaşın yeniden başlatılma beklentisi 1930'lara kadar sınırlı göründüğü için bu yanıltıcıdır. Sık sık olduğu gibi, klasik yaklaşım Batı dışında Batılılar ve Batılı olmayan güçler tarafından yürütülen çatışmanın rolünü pek önemsemez. Özellikle de iç savaşlar ve ayaklanma karşıtı mücadeleler şeklinde beliren Batılı ve Batılı olmayan militanların askerî-politik görevleri konusunda böyledir.

Savaş Sonrası Çatışmalar

I. Dünya Savaşı, umulduğu gibi tüm savaşları sona erdirecek savaş olmak şöyle dursun, çoğu büyük çapta olan bir dizi mücadeleye yol açtı. Bu çatışmaların bazıları, barış koşullarını yürütme ya da etkileme girişimiyle alakalıydı. 1922'de Yunan kuvvetlerinin kovulması ve etnik Rumların kaçışına neden olan, Türklerin zaferiyle sonuçlanan Yunanistan'ın Türkiye'ye müdahalesi buna bir örnektir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra yeni devlet sınırlarının çizilmesi, bu sınırların akışını etkilemek için çaba sarf edildiğinde veya yeni devletlerle

sürtüşme yaşandığında doğrudan şiddete neden oldu. Böylece, Polonya kuvvetleri 1920'de yeni Litvanya Devleti'nden Wilno (Vilnius) kentini ele geçirirken Polonyalıların, Ukrayna'daki azınlıklarını kontrol etme girişimi, Ukraynalı Ulusçular Örgütü'nün terörizmi ile karşı karşıya geldi. Diğer çatışmalar farklı kökenlere sahipti. Örneğin, İrlanda cumhuriyetçiliği ile Britanya güçleri arasındaki mücadele böyleydi.

Savaş sonrası dönemin en geniş kapsamlı mücadelesi olan Rus İç Savaşı, I. Dünya Savaşı'ndan kaynaklanıyordu ve baskıların 1917'deki devrime yol açmasıyla yönetimdeki Romanov hanedanlığına son verilmişti. Bolşevikler (Komünistler) ile muhalifleri arasında daha sonra gerçekleşen iç savaş, özellikle de Britanya, Fransa, Japonya, Polonya ve ABD tarafından Bolşeviklere yapılan uluslararası müdahaleler nedeniyle iyice karıştı. Bununla birlikte, bu müdahaleler son dünya savaşının bitkin düşürdüğü devletler tarafından yapılıyordu. Askerlerin çoğu, özellikle Britanyalılar ve Fransızlar, terhis edilmeyi dört gözle bekliyordu. Ayrıca, uluslararası güçler Rusya'nın sınırlarına yöneldi ve Bolşevik güç merkezlerine karşı konuşlandırılmadı. Bu, özellikle Rusya'nın uzak doğusuna gönderilen büyük Japon kuvveti için geçerliydi.

İç Savaşı, muhaliflerinin kendi aralarındaki bölünmüşlükten, "Beyaz"ların itibar görmemesinden ya da Bolşevik karşıtlığına prim vermek için pek de neden bulamayan köylülerin tutumundan büyük ölçüde yararlanan Bolşevikler kazandı.Beyazların komutanları halk desteğini nasıl kazanacaklarını çözemediler ve bu nedenle de Bolşevik karşıtı çoğunluğu harekete geçiremediler. Beyazlar, aynı zamanda, müdahaleci yabancı güçlerin telafi edemeyeceği bir tedarik güçlüğü çekiyordu. Ayrıca Bolşevikler, Moskova ve St. Petersburg'u ve onlarla birlikte Rusya'daki merkezi mevkileri, sanayi bölgelerini ve iletişim hatlarını elinde tutuyordu. Dahası, mevzileri derli topluydu. Buna karşın Beyazların komutanları olan Sırbistan'dan Kolçak, Kırım'dan ve Ukrayna'dan Denikin ve daha sonra Wrangler ve Estonya'dan Yudeniç Moskova'ya ilerleyişlerinde koordine olamadı.

1792'deki Fransız devrimcilerinde olduğu gibi, Bolşevikler de muhalif eğilimlerinin üstesinden geldi ve kaynakları insafsızca yönetmek için güç ve merkezi denetime bağlı yeni bir devlet ve askerî sistem yarattı. Rusların Sabotaj ve Karşı-Devrimle Mücadele Olağanüstü Komisyonu ya da 1917'de kurulan Çeka'nın estirdiği terör, talep ve diğer önlemlere karşı gerçek veya muhtemel muhalefetin bastırılmasında büyük bir rol üstlendi. Bolşevikler, hedeflerine

ulaşmak için uzlaşmaya istekli olduklarını da gösterdi. Hiyerarşiyi reddetmek şöyle dursun, Kızıl Ordu zorunlu askerlik ve ölüm cezasıyla birlikte eski düzeni tekrar oluşturdu. Gerçekten de yaklaşık 30 bin eski Çarlık subayı istihdam edildi.

Bolşevikler sadece Beyazlardan değil, aynı zamanda soldan ve Yeşillerden, yani köylülerden de muhalefet gördü. Temmuz 1918'de Moskova'da ortaya çıkan sol kanatlı bir ayaklanma girişimi bastırıldı. 1921'in başlarında ise St. Petersburg açıklarındaki Kronstadt Adası'nda bulunan deniz üssündeki bahriyeliler ve işçiler hükümete başkaldırdı. Buzları aşarak ilerleyen askerler, ayaklanmayı sürdürenleri vurarak devlet kontrolünü yeniden sağladı. Bolşeviklere yöneltilen köylü muhalefeti, savaşın yükünü, yeni rejimin haraç kesmesini ve kırsal yaşamı kontrol etme kararlığına muhalefeti gösteriyordu. Bu muhalefetin çoğu, özellikle Volga Vadisi'nde olan, geniş çaplıydı ve bunun bastırılması, önemli bir hükümet kuvvetinin bölgeye sevki ile büyük bir gaddarlığı içinde barındırıyordu. Bolşevikler, bununla beraber, 1921 yılında Yeni Ekonomi Politikası'nı benimseyerek taviz vermek durumunda kaldılar ve böylece köylülerin gıda ticareti yapmasına izin verildi.

Rusya İç Savaşı, Bolşevik hükümetinin, Rus olmayan etnik grupların bağımsızlık kazanmaya çalıştıkları bölgelerde, onların dünya devrimi umutlarını boşa çıkartarak ve güç kullanarak kontrolü yeniden kazanma çabalarını da içeriyordu. Rus hâkimiyeti Kafkasya, Orta Asya ve Ukrayna'da yeniden yürürlüğe geldi fakat ciddi çabalara rağmen, 1940 yılına kadar fethedilemeyen Baltık ülkeleri (Estonya, Letonya ve Litvanya) ile Polonya ve Finlandiya'da kurulamadı. Finlandiya ve Baltık ülkelerinde yerel Bolşevikler iç savaşlarda mağlup edildi. Rusya 1920'de yeni cumhuriyetlerle barış antlaşmaları imzaladı.

1919-21 Rus-Polon Savaşı dönemin savaş niteliğini gösteriyordu. Hem askerî hem de siyasi olarak çok hareketliydi ve bu tür savaş, 20. yüzyıl savaşının modern kavramlarına hükmetme eğiliminde olan sabit taraflar kadar yaygın olacaktı. Nisan ayında saldıran Polonyalılar, Batı Ukrayna'yı işgal ederek Kiev'i ele geçirdi fakat Sovyetlerin karşı saldırısı, Varşova yakınlarına kadar ilerlemelerine yol açtı. Polonyalıların karşı saldırıyı başarılı bir şekilde püskürtmeleriyle Sovyet birlikleri Ağustos'ta geri çekilmek zorunda kaldı. İlerleyen Sovyet kuvvetlerinin koordinasyonu kötü yapılmıştı. Bolşevik lider Lenin, Polonya işçi sınıfının Kızıl Ordu'yu destekleyeceğini ve Almanya'da devrimi güvence altına alacak bir ilerlemeye öncülük etmesini ümit ediyordu ancak bu, 1790'larda Fransız devrimcilerinin umutları gibi bir hayaldi.

Rus hâkimiyetinin var olduğu her yerde, Komünizm davasına düşman olduğuna karar verilen gruplara karşı ciddi oranda bir şiddet uygulandı, bu, 1930'ların başlarında Ukrayna'da soykırım politikalarına dahi yol açtı. Sovyetler Birliği'nin 1924 Anayasası uluslara ayrılma hakkı tanıyordu fakat bunun uygulanma ihtimali yoktu.

I. Dünya Savaşı'nın galip güçleri yalnızca Rusya'da değil aynı zamanda kendi kolonilerinde de meydan okumayla karşılaştı. Dünya savaşı Batı emperyalizmini eşsiz bir konuma yükseltti fakat imparatorlukları hem metropolde (anavatanda) hem de kolonilerde zayıf düşürdüğü için onların çözülmesini de hızlandırdı. Aynı zamanda da zayıflıklarının ana nedeni olacak olan milliyetçilik ve komünizm gibi fikirlerin yayılmasına zemin hazırladı. Galip güçlerin kolonileri, Alman ve Osmanlı topraklarının barış antlaşmalarıyla bölüştürülmesiyle birlikte genişledi. Kolonilerin düzenlenmesi, galip emperyal güçlerin dünya üzerindeki toprak kontrolünü genişletme konusundaki kararlılığını gösterdi. Almanya'nın Afrika'daki toprakları özellikle Britanya ve Fransa, Pasifik'tekiler ise büyük ölçüde Japonların manda yönetimi altına girdi. Britanya, Almanların Doğu Afrika'daki ve Togo ile Kamerun'un bazı bölgelerini; Fransa, Togo ile Kamerun'un çoğunu; Japonya, Caroline, Mariana ve Marshall adalarını; Avustralya, Alman Yeni Gine'si ile Bismarck Takımadaları'nı; Yeni Zelanda, Batı Samoa'yı; Güney Afrika, Güneybatı Afrika'yı (bugünkü Namibya) manda altına aldı. Manda altına alınan bu bölgeler, I. Dünya Savaşı'ndan sonra gelecekteki savaşları önlemek adına uluslararası uzlaştırma için kalıcı bir kurum olan Milletler Cemiyeti açısından uygun görünüyordu fakat onlar pratikte birer koloniydi.

Benzer şekilde, Osmanlı İmparatorluğu'nun çoğu Britanya (Irak, Filistin, Mavera-i Ürdün) ve Fransa (Lübnan, Suriye) arasında bölüşüldü. Direniş vardı ama çoğunun üstesinden gelindi. Şam'daki Arap yönetimi, Temmuz 1920'de Beyrut'tan gelen bir Fransız ordusuyla sona erdi. Britanyalılar, Mavera-i Ürdün'de her iki taraf için de yıkıcı olan kabile çatışmalarıyla karşı karşıya kaldı ve Osmanlı'nın göçebe yağmacılara karşı yerleşik bölgeleri savunma stratejisini benimsediler. Bu, Batılı güçlerin kendilerini zorlu bir mirasın varisleri olarak bulduklarının bir göstergesiydi.

1920'lerde Orta Doğu'daki durumu kontrol etmenin sanılandan daha zor olduğu anlaşıldı. Hâlihazırda oluşmuş olan Batı karşıtı bir duygu ile emperyal otoriteye karşı yeni bir tepki dürtüsünün birleşimi sömürge dünyasının önemli

bir bölümünü etkisi altına aldı. Bu, özellikle İslam dünyasında daha yoğundu. Muhalefetin çeşitli sebepleri ve sonuçları vardı. Mısır, Irak ve İran'da Britanya hegemonyasına karşı oluşan düşmanlık; Suriye'de Fransız yönetimine karşı ayaklanma; Libya'da, İtalyanların 1911'den bu yana empoze etmeye çalıştıkları yönetime karşı devam eden direniş, 1921'den itibaren İspanya'nın kendisine tahsis edilen Fas'a hâkim olma girişimlerine karşı (Fransız Fas'ına yayılmış bir) muhalefet hareketinin yükselmesi; Türklerin, Ege kıyılarındaki Yunan hâkimiyetiyle İstanbul'daki Avrupa askerini içeren barış antlaşmasını kabul etmeyi reddetmesi bu muhalefetin göstergelerindendir.

Batılı güçler emperyalist mücadelelerini sürdürmek için hatırı sayılır bir kuvvet kullanmaya istekliydi. Fransızlar 1925 ve 1926'da Suriye'de Şam'ı bombaladı ve bu olurken Britanyalılar da I. Dünya Savaşı'nda geliştirdikleri hava gücünü rakiplerine saldırmak ve Afganistan, Irak, Güney Yemen ve Britanya Somali'sindeki muhalefeti kırmak için kullandı. Amerikan hava gücünü 1990, 2000 ve 2010'lu yıllarda savunanların görüşlerini sanki önceden sezerek, hava saldırısı ateş gücü ile mobiliteyi birleştiren ve büyük güçlerin konuşlandırılmasını gerektirmeyen ivedi bir tepki olarak görüldü. Fas'ın kuzeyindeki İspanyollar hem siviller hem de savaşçılar üzerine havadan bırakılan büyük miktarlarda hardal gazı kullandı ve bu, ağır bir zayiata yol açtı. Dikkate değer zorluklardan sonra ve büyük ölçüde Fransız müdahalesi nedeniyle, İspanyollara karşı olan muhalefet 1925'ten 1927'ye değin vahşice bastırıldı. Suriye'de, Fransızlara; Doğu Hint Adaları'nda ise Cava'da Hollandalılara karşı ayaklanmalar baş gösterdi. İtalyanlar Libya'da kontrollerini genişletirken İtalyan Somali'sinde ise Obbia Saltanatı devrildi.

Başka bir yerde ise başarısızlık vardı. Türkler, başkomutanları Kemal Atatürk liderliğinde 1921'den 1922'ye kadar Güneydoğu Anadolu'da yetersiz donanım ve tedarike sahip Fransızları (yüzyılın en dikkat çekici unutulmuş çatışmalarından birinde) mağlup ettiler. Daha öne çıkan bir diğerinde ise, 1922'de batı Anadolu'da Yunanları (Eylül'de İzmir'i alarak) mağlup ettikten sonra, 1920 tarihli Sevr Antlaşması'na göre askerden arındırılmış bölgenin tekrar ele geçirilmesiyle ortaya çıkan Çanakkale Krizi ile Eylül ve Ekim 1922'de İstanbul'da Britanyalılar ile karşı karşıya gelerek isteklerini empoze edebildiler. Gerçekten de dünyanın önde gelen emperyal gücü olan Britanya, bunun kendi gücünü aştığını anladı. Mısır, Irak, İrlanda, Rusya ve İran'daki taahhütler terk edildi, Mısır 1922'de bağımsız bir krallık olarak kabul edilirken Britanyalılar

Hindistan'da daha fazla özerklik için hazırlandı. Benzer bir şekilde, Fransa bunun kendilerini çok fazla sorunla karşı karşıya bıraktığını fark etti. Örneğin, Fas'taki yükümlükleri nedeniyle, Türkiye'de savaşmak için görece az sayıda birliğe sahipti.

İsteklerin ve mevkilerin bu şekilde terk edilmesi, taahhütleri dikkatle değerlendirmek için gereken olağan durumdan çok ötesiydi. Bu, daha çok Avrupa imparatorluğu için düşüşün başlangıcıydı. Küresel güç dengesindeki birçok önemli değişimde olduğu gibi bu, esasen savaşın sonuçlarından kaynaklanmayan ve kesinlikle büyük çaplı bir çatışma ile gelmeyen hem mutlak hem de göreceli askerî kabiliyetin farkındalığıydı. Yine de bu, herhangi bir savaş kadar önemliydi. İki dünya savaşı arası dönemde emperyal gücün zayıflıklarına yapılan vurgu hem büyük ölçüde Avrupa'daki askerî gelişmelere hem de II. Dünya Savaşı için yapılan hazırlıklara odaklanmayı düzeltmek için değerli bir katkı sunmakta ve 1945'ten sonraki duruma doğru bakmaktadır.

Başarısızlık anavatanda da yakın görünüyordu. Versay Barış Antlaşması, Almanya'nın müttefiklere savaş tazminatı ödemesi için hükümler içermekteydi ancak bunun reddedilmesi Fransa ve Belçika'yı doğrudan tek taraflı para toplamak üzere Ruhr sanayi bölgesine 1923'ten 1924'e kadar asker göndermeye sevk etti. Resmi bir şekilde direnemeyen Almanlar bunu pasif bir şekilde yaptı ve işgalcilerin peşinden koştukları kazancı elde edememelerini ve tam tersine geri çekilmelerini sağladılar. Bu kriz, Alman iş birliğine güvenmeleri gerektiğini ortaya çıkardı ve 1925'te Locarno Barış Antlaşması'na yol açtı. Buna göre Almanya, Batı Avrupa'daki barışın karşılıklı garantör güçlerinden biri sayıldı.

Britanya'nın kolonilerinde karşılaştığı askerî güçlükler çeşitlilik gösteriyordu ancak sivil nüfustan kolaylıkla ayırt edilemeyen düzensiz orduların ortaya çıkardığı sorun ortak bir temaydı. 1921'de İrlanda, böyle bir kuvveti bastırmanın zorluğuna dair özellikle öğretici bir örnek teşkil eder zira imparatorluğun Britanya kontrolü altında en uzun süre kalan ve parlamentoda temsil edilen tek unsuruydu. Katolik çoğunluğun desteğinden (tamamen olmasa da) büyük ölçüde istifade eden, şiddet eğilimli bir milliyetçi güç olan İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA), askerî birliklerini Britanya hükümetinin istikrarını baltalamak amacıyla baskın ve saldırılar gerçekleştiren uçan sütunlar olarak düzenledi. Sabotaj ve suikastlar da yapıldı. IRA silah noksanlığı çekiyordu (birçoğu Britanyalılara yapılan baskınlar tarafından elde edilirken Thompson hafif makineli

tüfekler de ABD'den geliyordu). Ordu ve polis bakımından karşı tarafa göre sayıca daha azdı fakat inisiyatif almayı ve kontrolü yeniden ele geçirmeye çalışanların kullanabileceği sınırlı seçeneklerden faydalanmayı başardı. Güneyde yaklaşık 100 Protestan'ın öldürülmesi, çoğu kaçmış olan Proteston topluluğunun terörize olmasına katkı sağladı. Katolik sivillere yönelik Britanya misillemesi sınırlıydı fakat Katolik çoğunluk arasında İrlanda'daki Britanya yönetiminin desteğini bitirdi. Britanyalı komutanlar daha çok ikmal ve daha az kısıtlama olursa daha büyük işler başaracaklarını iddia etti fakat bu şans onlara tanınmadı. Adanın çoğu Aralık 1921'deki Britanya-İrlanda antlaşmasında bağımsızlığını kazandı.

IRA daha sonra ironik bir şekilde ikiye bölündü. Sadece mahkûmların yargılanması ve idam edilmesiyle değil, aynı zamanda kısmen hükümetin Britanyalıların yaptıklarından daha sıkı bir çizgide bulunmaya istekli olmaları nedeniyle yeni İrlanda Özgür Devleti'nde anlaşma yanlısı güçlerin kazanacağı bir iç savaşa yol açtı. Britanya'nın bir parçası olarak kalan Kuzey'de (önceki Ulster eyaletinin çoğu), kuvvet uygulaması Protestan varlığının sağlama alınmasına ve ilgili bir şekilde, Katolik kışkırtmasının ortadan kaldırılmasına yardım etti.

Düzensiz ordular, mağlup güçlerin savaş sonrası istikrarsızlığında da büyük rol oynadı. Bu, Freikorps'taki sağ kanattaki gazilerin Komünist yanlısı Spartacist Lig'in iktidarı ele geçirme teşebbüsünü darmaduman ettiği için Ocak 1919'da Berlin sokaklarında şiddete yol açtı. O yıl, Romanya'nın işgalinin bir sonucu olarak Bela Kun'un Komünist hükümetinin düşmesiyle Macaristan'da iç savaş vardı. Askerler Arjantin'in başkenti Buenos Aires'teki genel grevi bastırmak için de kullanıldı.

Mercek 6.1 Emperyal Strateji ve Rus İç Savaşı

İç savaşların kendi iç dinamikleri vardı ve buna müdahale edip etmeme arasında kalan dış güçlerin stratejilerinden de etkilenirdi. Haziran 1919'da Britanya Savaş İdaresi Genelkurmay Başkanlığı Ukrayna'daki Beyazların lideri Anton Denikin'i destekleme konusunda şöyle bir tavsiye karar almıştı:

Gelecekte olabilecekler göz önüne alındığında, Britanya İmparatorluğu'nun, ticari ve ekonomik bir organizasyon olarak başlayan Rus-Alman birliğinin en nihayetinde askerî bir ittifaka dönüşmesinden korkması konusundaki nedenleri su götürmez

bir gerçektir. Bugün, Britanya'nın prestijinin yüksek olduğu ve Rusların hâlihazırda bizden aldığı pratik destek nedeniyle duyarlı olduğu Güney Rusya'da Britanya'nın ticaret bağlantısını kurmak ve kalıcı bir Britanya etkisi oluşturmak için büyük bir fırsatımız var. Bu fırsattan yararlanabilirsek, Alman nüfuzunu kalıcı olarak dengeleme, bize hem askerî hem de siyasi ve ekonomik açıdan büyük avantajlar sağlama noktasında yardımcı olacaktır. Doğu İmparatorluğumuzun ilkesel yaklaşımlarından birisi olarak konumlanan Britanyalı insanlar için önemi büyük olan Donetz ve Don'un zengin bölgeleri de unutulmamalıdır.

Savaş Bakanı olan Winston Churchill tarafından Savaş Kabinesi'ne sunulan genelkurmay belgesi, Haziran 1919, NA. CAB. 24/84 folyo 285.

Doğu İmparatorluğu, Hindistan idi. Rusya ve Almanya 1939-41 arasında müttefik olacak ve bu, Britanya'yı çok çetin bir durumun içinde bırakacaktı.

Çin'de İç Savaş

1920'lerde ve 1930'larda Çin'deki çatışma ölçeğini göz önünde bulundurmak, aynı dönemin Avrupa'sı için oluşan perspektifi daha doğru bir hale getirir. Bu çatışmanın çoğu Avrupai bir bakış açısıyla belirsiz görünmektedir. Oysaki 20. yüzyılın başlarındaki bakış açısıyla Çin tarihi çok daha ön plandaydı ve çatışmanın ölçeği bakımından da 1920'lerin en büyük savaşlarıydı. İki dünya savaşı arasındaki dönemde, bölgesel savaş ağaları vasıtasıyla şekillendirilen bölgeselleşmenin yenilgisi, her ikisi de ülkenin bölünmesine karşı olan Guomindang (Çin Ulusçuları) ve Komünistleri ülkedeki hâkimiyet için savaşmaya yönelttiği için Çin tarihinde kilit bir gelişme oldu. Bu birliktelik, mücadelenin son bulduğu 1949'dan bugüne kadar geldi. Ana üsleri olan Pekin ve Tayvan'ın başkenti olan Taibei'de konuşlu silahlı rakipler olarak kalmayı sürdürmektedirler.

Modern devletler açısından bölgesel savaş ağalarının rolü, modern savaşı göze alma çılgınlığının bir hatırlatıcısıdır. Buna karşılık Lübnan, Afganistan, Angola, Kongo, Irak ve Suriye gibi ülkelerde 20. yüzyılın sonlarına doğru görülen ayrılıkçı eğilimler daha önce de mevcuttu ve iç savaşının alevlenmesini körükledi.

1920'ler savaş ağaları devri olarak ifade edilir fakat savaş ağası kavramını kullanmanın tartışmalı olduğunu ve askerî çıkar anlamına gelen *gunbatsu*'dan geldiğini de belirtmek gerekir. Kastedilen bu kişiler ise çoğunlukla bölünmüş, ama uluslararası olarak da tanınan Pekin'deki hükümetin üyeleri olan komutanlardır. Hükümete karşı isyan başlatan *Guomindang* (Ulusal Parti) kazanıp onlar kaybedince, komutanlar/savaş ağaları çağdışı ve negatif bir şekilde değerlendirildi. Türkiye'deki Mustafa Kemal Atatürk, Suudi Arabistan'daki Ibn Suud örnekleri ise başarılı olunduğunda farklı bir çehre ortaya çıkacağını gösterdi. Savaş ağası kavramındaki sorun, bu tip bir savaşın önceki ve sonraki savaş tiplerine nitelik olarak benzemediği iddiasında yatar, oysaki bu doğru değildir. Kavramın arka planında savaşın Marksist/ekonomik teorisinin yanlış ele alınması yatar.

Kuzey ve güney arasındaki tarihsel gerilim kadar Qing (Mançu) hanedanını alaşağı eden 1911-12 Cumhuriyetçi ayaklanmasının arifesindeki gelişmeleri de kapsayan Çin'deki süregelen yerinden yönetim askerî gücün doğası konusunda önemliydi. 1850-64 yılları arasındaki geniş çaplı Taiping sivil savaşını da içine alan bu gelişmelerle bölgesel askerî birimler önemli bir otonomi elde etmişti ve kendi ihtiyaçlarını karşılamak için de bölgelerini kontrol etmek zorundaydılar. 1894-95'te Japonya karşı alınan mağlubiyet modernizasyonun ikinci aşamasına zemin hazırladı. Boxer Ayaklanması'ndaki başarısızlıktan sonra, imparatorluğun son on yılında Qing tarafından uygulamaya koyulan reform programı kabul edildi. Bu yeni kuvvetlerin ana özelliği güçlü bir ulusçu ülküye dayanmalarıydı. Askerî modernizasyon daha belirgin hale geldi, modern silahlar benimsendi ve Batılı askerî danışmanlardan faydalanıldı. Bu gelişmelerdeki önde gelen isim Beiyang (Kuzey Okyanusu) ordusu komutanı Yuan Shikai idi.

1911 Devrimi askerî bir ayaklanmayla ortaya çıktı ve Qing'in kaderi, biraz tereddüdün ardından Yuan tarafından belirlendi. Ordunun yerel toplum üzerindeki etkisindeki artışın yanında, birtakım siyasi gelişmeler de savaş ağaları döneminin nedenleri arasındaydı. İmparator olma girişimleri başarısızlıkla sonuçlanan ve 1916'da ölen Yuan'ın başkanlığının (1912-1916) çöküşü başlıca nedenlerden biriydi. Bu başarısızlık Pekin'deki merkezi hükümetin itibarını sarstı ve yeni bir ulusal düzen kurma konusunda da yeteri kadar güçlü değildi. İlk nesil savaş ağalarının çoğu Yuan'ın subaylarıydı. Kuzeyin lidersiz komutanları arasında ortaya çıkan rekabet -ki Kuzey veya Pekin komitesi olarak bilinen

bu grup Pekin hükümetinde baskındı- düzenin bozulmasındaki ana unsurdu. Bu bölükler, önde gelen generallere büyük bir prestij sağlayan bölgesel komutanlarla himaye bağları kurmuşlardı.

1911'deki Cumhuriyetçi devrimin ardından Çin siyasetindeki ordunun yükselişinin bir nedeni de sayısal, yapısal, görünüm, silahlı güçler kombinasyonuna karşı gelecek herhangi bir gücün olmamasıydı. Bununla beraber Çin ordusu kişisel rekabetler nedeniyle bölünmüş ve bundan arınma kabiliyetinden yoksundu. Muhalif görüşler ve önde gelen generallerin hem yerel hem uluslararası bağlantıları, 1917 ve 1918'de bölgesel güçlerin Pekin'deki kavgayı yönlendirmek üzere çağrılmasıyla başbakan ve halefleri olan başkanlar arasında ihtilaflara yol açtı. 1919'da Şangay'da gerçekleşen uzlaşma konferansındaki başarısızlığı 1920'deki savaş izledi. Buradaki önemli generaller Wu Peifu ve Zhang Zuolin'in Pekin'de anlaşması, Anhui Komitesinin başı ve aynı zamanda başbakan olan General Duan Qirui'nin koltuğundan edilmesine yol açtı. Qirui'nin ne galip gelebileceği yeteri kadar askeri ne de diğer savaş ağalarıyla yakın bağlantıları vardı. Tianjin'deki Japon garnizonuna sığındı.

Japonya 1890'larda Çin'in bazı bölgesel liderleriyle yakın ilişkiler kurmuştu ve 1910'ların kaotik ortamını kullanmış ve Çin'deki kendi hedeflerini gerçekleştirmek için Büyük Savaş'taki Müttefik Kuvvetler pozisyonunu güçlendirmişti. Özelde ise 1915 yılında stratejik olarak önemli bir bölge olan Shandong'daki varlığını güçlendirmişti. Bu varlık, aynı zamanda Batılı güçlerin, özellikle Çin'i çevreleyen Britanya ve Fransa'nın varlığından da rahatsız olan Çinli ulusçu entelektüelleri kızdırmıştı. Bu çevreleme 19. yüzyıl boyunca Çinli bölgelere yapılan silahlı saldırılardan kaynaklanıyordu.

Duan Qirui'nin koltuğundan edilmesiyle savaş ağalarının gücü arttı. Yerel komutanlar esasında bölgesel figürlerdi ama bu, önde gelen generaller ve savaş ağaları için geçerli değildi. Onlar bölgesel üsleri Çin'in tamamındaki gücü kontrol etmek için kullanıyorlardı. En güçlüleri eski Mareşal Zhang Zuolin'di. Mançuryalı bir köylü geçmişi vardı ve gönüllü asker olarak orduya girmişti. Yeni modernleşen orduda yükselmiş, Mançuryalı savaş ağası ve Fengtian Komitesi denen şeyin başı olabilmek için imparatorluğun parçalanmasından istifade etmişti. Zhang, Çin'in en büyük sanayi bölgesi ve büyük bir demiryolu ağına sahip olan Mançurya'nın ekonomik büyümesinden faydalanmıştı. Bu, onun diğer hiçbir savaş ağasının gücünün olmadığı kadar güçlü olduğu ve Kuzey Çin'de de kilit bir aktör olduğu anlamına geliyordu. Öyle bile olsa bu etki güneyin uç noktalarına uzanmıyordu.

Çin'in orta bölgesinde baskın olan Wu Peifu'ydu. 1918'lerin kritik aktörüydü ve bölgesel konumlanması nedeniyle hem uzak kuzey hem de güneyde etkisi vardı. Zhili Komitesi'nin lideri olan Wu, 1921 yılında, önceki sene özerklik ilan etmiş olan stratejik öneme sahip Hunan'ı fethetti. 1922'de ise Pekin'i kontrol etmek üzere çıkan Birinci Zhili-Fengtian Savaşı'nda Wu, Zhang'ı onun sayısız askeri ve silahına rağmen mağlup etti. Wu daha sonra kendisine bağlı, o dönemde var olan diğerleri gibi zayıf olan merkezi bir hükümet kurdu. Orduyu yeniden organize eden ve eğiten Zhang, genç subayları öne çıkardı ve onların güncel eğitimlerinden faydalandı. Aynı zamanda savaş ağalarının kuvvetleriyle gelen geleneksel karmaşık ilişkiler doğrultusunda eski destekçilerine de arka çıkmaya çalıştı. 1920'lerde Avrupa'dan, özellikle Fransa ve İtalya'dan modern silahlar satın alan bölgesel savaş ağaları, uçak da dahil olmak üzere çok sayıda top ve silaha sahipti. Geleneksel istikrarlı devlet yapıları olmamasına rağmen, büyük ordular oluşturup koruyabildiler. Wu'nun ordusu 1924'te 170 bin askerden oluşurken, 1928'de ulusçuların 700 bin askerine karşı Mançurya savaş ağası Zhang Zoulin ve müttefikleri 400 bin asker konuşlandırmıştı.

1923'te Wu'nun müttefikleri doğu Çin'deki Fujian'ı işgal etti ama 1924'te geniş çaplı bir savaş, yani İkinci Zhili-Fengtian Savaşı başladı. Wu'nun mevzileri hem kuzey hem de orta Çin bölgesinden sıkıştırıldı ve kilit bir general (veya savaş ağası) olan Feng Yuxiang tarafından ihanete uğradı ki kendisi Zhang tarafından kuzey Çin'den sürülmüştü. Bu ihanet olmasa Wu başarılı olabilirdi fakat 1925'te şimdi de Feng ve Zhang'ın ona sadık olmayan askerleri tarafından destek aldı ve orta Çin'deki mevzilerini tekrar ele geçirdi. 1926'da Zhang ile barış için müzakerelerde bulundu ve Feng'i kovdu. Zhang kendisini tüm Çin kuvvetlerinin başkomutanı ilan etti.

Çatışmaları içine alan siyaset neticesinde yerel toplum sürekli çetelerin eline bırakılıyordu. Geniş eşkıya çetelerinin faaliyetleri yerel askerî ve siyasi durumu karmaşıklaştırıyordu ama savaş ağalarının kaynakları ve kredileri kullanarak yurt dışından silah alıp bölgesel üslerini güçlendirmelerine benzer bir yetenekten yoksunlardı. Buna rağmen çeteler; savaş ağalarının insan, para ve yiyecek sağladıkları bölgesel mevzilerin güvenliğine tehdit oluşturuyordu.

Aynı zamanlarda, özellikle Kongo ve Güney Sudan'da olduğu gibi bugünün dünyasına benzer bir şekilde, savaş ağaları ve eşkıyalar arasında bir örtüşme söz konusuydu. İkisi de halkı baskılıyordu. Bu örtüşme eşkıya güçlerinin savaş ağalarının kuvvetlerine dâhil edilebileceğini ve özellikle disiplinsiz

savaş ağalarının eşkıyalaşabileceğini de gösteriyordu. Böylece, şiddetin kaynağı olarak görülen ama eşkıyalardan da fazla olmayan, Çinlilerin geleneksel asker düşmanlığı tescillendi. Geniş oranda örtülü cemiyetler de özellikle savaş ağalarının zayıf olduğu yerlerde, kaosun bir bileşenini oluşturdu. Savaş ağaları, refahlarını kontrol etmek ve iletişimin nimetlerinden faydalanabilmek için şehirler ve kentlerde yoğunlaştı. Bu toplumlar, özellikle Kızıl Mızraklar ve Cennet Kapısı cemiyetlerinin ikisi de savaş ağalarına ve eşkıyalara karşı direniş gösterdi. 1920'lerde Çin siyasetinde şiddetin merkeziyetine ve şiddetin Çin toplumundaki yükselişine katkıda bulundular.

Savaş ağaları, geleneksel istikrarlı devlet yapılarının çöküşüne rağmen, belki de onun sayesinde, geniş ordulara sahip olabildiler. Bazı sayılar kuşkuya yer verse de orduların hacmi yıllar boyunca arttı. 1916'da yarım milyon olan silah altındaki asker sayısı, 1928'de iki milyona yükseldi. Tekil savaşların uzunluğu da aynı şekilde ülkenin ekonomisine ve topluma olan yükü de bu sebeple arttı. Buna rağmen hızlı zafere verilen önem de mevcuttu ki rakip köşeye sıkıştırıldığında böyle olurdu. Tıpkı 1920'lerde Batı askerî düşüncesinde olduğu gibi, uzatmalı savaş pek cazip değildi.

Yabancı silahlara ve danışmanlara verilen önem Çin'in savaş usulünü Batı'daki gelişmelere bağımlı kılıyordu. Bu da dolayısıyla Batı'nın askerî tarihine olan genel ilgiyi açıklıyordu. Bununla beraber hem silahların hem de danışmanların dönüştürücü niteliğinin abartılması özellikle savaş ağaları noktasında muhtemeldir. Bunun yerine, savaş ağalarının modern ve geleneksel olanın harmanını kullandığı, bu yabancı etkinin bir ekleme olduğu ve bu etkinin yorumlandığı, ondan beslenildiği ve böylece mevcut olan kültürel ve yapısal tercihler ve pratikler doğrultusunda ifade edildiği belirtilmelidir. Bu yaklaşım genel olarak daha uygundur ve bir varsayıma dayanan model güç veya sisteme odaklanan askerî tarih kayıtlarının zayıflıklarını açıklamaya yardımcı olur.

Tıpkı Rus İç Savaşı'ndaki gibi bu dönemde de Çin'deki çatışma, I. Dünya Savaşı'nda Batı Cephesi'nde olduğu gibi ateş gücündeki artışlar nedeniyle hareket kabiliyetinin kaybedilmediğini gösteriyordu. Siyaset de çok önemliydi. Yine I. Dünya Savaşı'ndan farklı olarak, mücadele müzakerelerle desteklendi ve bunlar, özellikle generallerin taraf değiştirmesi, başarının sağlanmasında büyük rol oynadı. Bu yüzden kazanmak için bir zafer izlenimi yaratmak gerekliydi.

Ulusçu güçlerin komutanı olarak, Sovyetler Birliği'nde eğitilmiş olan Jiang Jieshi (Çan Kay Şek) Kuzey Seferi'ni komuta etti. Bu, bağımsız savaş ağalarına karşı 1926'da başlayan Guangshou'dan (Kanton) başlayarak kuzeye giden bir sevkti. Sovyet askerî danışmanlarından, para ve teçhizattan da faydalandı. Çan Kay Şek, Hunan'daki Wu Peifu ve Jiangxi'deki Sun Chuanfang'ı yenerek o yıl Yangzi Nehri'ne ulaştı. 1927'de Nanjing ve Şangay'ı ele geçirdi ve Zhang Zuolin'i yendi. Çan Kay Şek'in güçleri 1928'de Pekin'i işgal etti, Mançurya'daki şartları kabul etti ve 1929'dan 1930'a kadar, iki güçlü savaş ağasını, Shanxi'li Yan Xishan ve Shaanxi'li Feng Yuxiang'ı yendi. Mançurya hariç, Çin'in çoğu artık *Guomindang*'ın kontrolü altındaydı. Bununla beraber, Çan Kay Şek'in başarısı, kısmen savaş ağalarıyla iş birliğine ve birbirleri arasındaki gerilime bağlıydı. Gerçekten de hükümet, 1935-37 arasında güney ve güneybatıdakileri bastırdı.

Komünistler hem askerî hem de politik olarak, *Guomindang* için daha zorlayıcı düşmanlardı ve Çin, yüzyıl boyunca savaşın doğası için çok önemli olan ideolojik çatışmaya şahitlik etti. Bu, II. Dünya Savaşı'ndan önce veya sonra, Doğu Asya'daki "soğuk savaş" (büyük çaplı çatışmaların yaşanmaması) olmaktan çok uzaktı. Komünistlerden gelen meydan okuma strateji konusunda ciddi bölünmelerden etkilenirken bu bölünmeler ise sırasıyla askerî gelişmelerden etkileniyordu. Kentli Komünistler, kentli işçilerin devrimci potansiyelinden istifade etmek isteyen Marksizm-Leninizm'in geleneksel yorumunu takip ederken Mao Zedong, sömürülen sınıfın tarım işçileri olduğunu daha doğru algıladı. Çinli Komünistler 1927'de Kızıl Ordu'yu kurdular. Başlangıçta, yalnızca *Guomindang*'e kolay hedef olan şehirleri ele geçirme ve elinde tutma politikasından ıstırap çektiler. Komünistler 1927'de yakalandıklarında hızlı bir şekilde Shantou Limanı'ndan püskürtüldü ve Changsha şehrine saldırdıklarında da mağlup edildiler. Bu şehri 1930'da ele geçirdiler, ama ağır kayıplar vererek kısa sürede oradan sürüldüler.

Kızıl Ordu, kırsal alanlardaki saldırılara direnmede daha başarılı oldu. Orada mekânı, zamanlama açısından doğru kullandı ve *Guomindang* özellikle de köylü desteğinden büsbütün yoksun olduğundan yavaş hareket eden rakibini tüketebildi. Bu, Çan Kay Şek'in, Jiangxi eyaletinin büyük kısmındaki Komünist hâkimiyeti kırmak için Aralık 1930, Ocak 1931 ile 1933 Şubat ve Mart tarihli "Haydut İmha Harekâtı"na yol açtı. Bunlar büyük harekâtlardı. Çan Kay Şek, dördüncü harekâtta 250 bin adam konuşlandırdı. 1933'te, Hitler'in

sağladığı Alman askerî danışmanları tarafından stratejisini değiştirmeye ikna oldu. İlkbaharda çok pahalıya patlayan cephe taarruzları yerine, 1933 Ekim'inde başlayan beşinci harekâtta ablukaya güvenildi. Komünistler bu stratejiyi geleneksel savaşlarla engellemeye çalıştılar ve başarısız oldular. Bunun yerine Ekim 1934'te Çin'in kuzeyinde gerçekleşen ünlü Shaanxi'ye Uzun Yürüyüş'te Jiangxi'yi terk etmeye karar verdiler.

Batı Avrupa güçlerinin 1920'lerde ve 1930'larda Çin üzerindeki etkisi, 1850'lerde ve 1860'larda Taiping İsyanı'nda olduğundan daha aşağı seviyedeydi. Afyon Savaşları'nın aksine, Britanya şimdi Çin'deki büyük ticari çıkarlarını korumak için çok az şey yapabilirdi. Bunun yerine, başlıca dış müdahale Japonya ve Sovyetler Birliği tarafından yapıldı. 1860'ta Britanya ve Fransız kuvvetleri Pekin'i işgal ederken, 1929'da Sovyet kuvvetleri Mançurya'yı işgal etti. İyi eğitimli ve modern topçuları, tankları ve özellikle de uçakları kullanarak, Zhang Zuolin'in oğlu ve halefi Zhang Xueliang'ı ağır kayıplar verdirerek mağlup ettiler. Buna karşılık, 1930'larda Japonlar, Mançurya'da ve sonra Çin'de kilit hamleler yaptı.

Batı'nın Ötesindeki Dünya

Her ne kadar Bolivya ile Paraguay arasındaki 1932'den 1935'e kadar süren Chaco Savaşı, Latin Amerika'nın önde gelen çatışması olsa da diğer "Üçüncü Dünya" ülkeleri de 1920'lerde yaşanan asıl zorlukları uluslararası çatışmalardan ziyade kendi iç bölünmeleriyle tecrübe etti. Kıtanın başka bir yerinde ordular, 1937'de Brezilya'da *Estado Novo*'nun kurulmasında olduğu gibi, otoriter rejimleri destekleme eğilimindeydi. Hükümetler, sorunlarla yüzleşmek için ordularını kurdular ve aynı zamanda Batı teknolojisini benimsemeye çalıştılar. İran'da, 1921'de, Fars Kazak Tugayı'nda Rus askerî eğitimi almış bir albay olan Rıza Han, iç isyanları bastırdı ve iktidarı ele geçirdi. Sadakatlerini daha iyi teçhizat, düzenli ödeme ve başarıyla kazandığı 40 bin askerden oluşan güçlü, yeni ve disiplinli bir ulusal ordu kurarak muhalefeti ezmek için kullandı. 1922'den 1925'e kadar olan harekâtlar hükümetin gücünü İran boyunca yaydı ve bölünmüş kabileler mağlup edildi. Meşhed, Tebriz, Gilan ve Kürdistan'daki muhalefet ezildi ve güneybatıdaki Kuzistan 1924'te işgal edildi. Rıza Han, 1926'da şah olarak tahta oturdu.

Daha sonra Pers kabilelerinin konumları, onları silahsızlandırıp zorla vergiye ve zorunlu askerliğe tabi tutarak daha da zayıflatıldı. Böylece zorunlu askerî hizmete alınan mensupları başka bir kabileye karşı kullanılabilecekti. Bu

avantajlarla, 1929 ve 1932'deki büyük kabile isyanları sert bir şekilde bastırıldı. Kabileler, muhaliflerinin hareket kabiliyetlerinin artmasından büyük zorluklar yaşadı. Zırhlı araçlar ve kamyonlar yeni yollarda kullanıldı ve bunlar otomatik silahlar ile hükümet güçlerinin gözlem uçakları tarafından desteklendi. Teknoloji, örgütlenme ve politik becerinin bileşimi, kabileler ve düzenli güçler arasındaki tarihi dengeyi, taşra ve merkez arasındaki daha genel gerilimin niteliğini değiştirdi.

Komşu Irak'ta ordunun genişlemesi, Osmanlı Devleti'nin yıkıntılarından ve I. Dünya Savaşı'nın karmaşasından ortaya çıkan yeni devleti bütünleştirmenin bir yolu olarak milliyetçiler tarafından desteklendi. 1933'te, kabilelerin yaklaşık 100 bin, ordunun ise sadece 15 bin tüfeği vardı. Bununla beraber, 1934'te zorunlu askerlik uygulaması getirildi ve ordu böylece bölünmüş haldeki muhaliflerinin askerî güçlerini kırabilecekti. 1933'te Asurlular (Nasturi Hristiyanları) yenildi ve 1935'te aşiret ayaklanmaları bastırıldı.

Yeni teknoloji "Üçüncü Dünya" çatışmasında rol oynadı. 1928'de Etiyopya'da bir darbeyi engellemek için bir tank kullanılırken ertesi yıl, bir Fransız'ın üç kanatlı bir uçakla korkmuş haldeki isyancı ordusunu bombalaması onların çil yavrusu gibi kaçışmasına neden oldu. Suudi Arabistan'da, makineli tüfeklerle donatılmış Chevrolet kamyonları, Ibn Suud tarafından rakip kabileleri yenmek üzere mobil ateş gücü sağlamak için kullanıldı. 1930'ların sonlarında Afganistan'da, Britanyalıların sağladığı hafif bombardıman uçakları, Muhammed Zahir Şah'ın ayaklanmaları bastırmada görevli kara birliklerine yardım için kullanıldı.

Bununla birlikte, bu güçlerin çoğu kötü teçhiz edilmişti. Etiyopya'nın büyük bir ordusu vardı ancak tüfeklerinin ve toplarının çoğu eskiydi ve standardizasyon eksikliği mevcuttu. Etiyopya ordusunun kısıtlılıkları, 1935 ve 1936'da istilacı İtalyan kuvvetleriyle yapılan savaşlarda acımasızca ortaya çıkacaktı. İtalyanlar, 1935'te taarruz için 200 binden fazla asker konuşlandırdı. Ancak, 1935'ten 1936'ya uzanan Etiyopya'nın fethinde hava gücünün, en azından havadan gaz saldırısının görüldüğü bir vaka oldu. İtalyanlar 1936'da savaşlarını başkent Addis Ababa yolunda yürüttü. Bu başarı, hızlı bir kontrole değil, kısmen 1936 ve 1937'deki İtalyan işgalinin şiddetinin bir ürünü olan direniş hareketine yol açtı. Bu, İtalyan ikmal hatlarına yapılan pusu ve sürpriz saldırıları kapsayan bir direnişti. İtalyanlar da buna karşılık kaleler inşa etmiş, yerel birliklerin istihdamına yönelmiş ve Şubat 1937'de öldürülen 20 bin Etiyopyalı gibi şiddetli misillemelerle karşılık vermişti.

1930'larda Britanya İmparatorluğu

Muhalefetle karşılaşan sadece "Üçüncü Dünya" ülkeleri değildi. Önde gelen emperyalist güç olan ve çekinilesi bir askerî-endüstriyel yapıya sahip olan Britanya da, Filistin'de 1936'dan 1938'e kadar süren bir Arap başkaldırısı ve Hindistan'daki Britanya İmparatorluğu'nun kuzeybatı sınırındaki Veziristan'daki ciddi muhalefet de dâhil olmak üzere bir dizi sorunla karşı karşıya kaldı. Yine de Britanyalılar her iki güçlüğün üstesinden gelmek için önemli kuvvetler konuşlandırabildi. Britanyalılar bu noktada Hindistan ordusunun büyüklüğünden istifade ettiler. Sonuç olarak, Britanya içinde çok sayıda asker yetiştirme ihtiyacı duyulmadı ve dolayısıyla zorunlu askerlik uygulamasına gidilmedi. Bununla birlikte 1930'lardaki ciddi küresel ekonomik bunalım Britanya İmparatorluğu'ndaki siyasi baskıları şiddetlendirmişti. Örneğin, Burma'daki Irrawaddy delta bölgesinde Britanya idaresinin politik-dini varlığının reddine dayanan bir isyan çıkmıştı ancak bunlar emperyal hâkimiyetin bozulmasına yol açmadı. Emperyal canlılığın işaretleri arasında, Doğu Asya sularındaki Britanya gücüne ve nüfusuna destek sağlamak ve Hint Okyanusu'ndaki Britanya emperyal güç eksenini, Hindistan ve Sri Lanka aracılığıyla, Hint Okyanusundan Avustralya'ya kadar Süveyş Kanalı'ndan korumak, dahası özellikle Japon deniz gücüne karşı bir kontrol sağlamak üzere tasarlanan Singapur'daki büyük bir deniz üssünün inşasını sayabiliriz.

İmparatorluğun ölmesi şöyle dursun, emperyal himaye ve kontrol altında tutma talepleri emperyal güçlerin, özellikle de Britanya'nın, askerî görevlerinin ve dolayısıyla planlama ve kuvvet yapılarının belirlenmesine yardımcı oldu. Kısmen bu nedenle, 1939'daki II. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın ortaya çıkması nedeniyle, başka bir Batılı kuvvete karşı büyük bir savaş için yeterince hazırlık yapılmadığına dair eleştiriler biraz yanlıştır. 1920'lerde bu düşük bir ihtimal olarak görülüyordu ve Britanya çıkarları için en büyük tehlikenin Sovyetlerin beklenmedik bir anda Afganistan üzerinden Hindistan'a ilerlemesi olarak görünüyordu. 1930'ların başlarında en saldırgan güç olan Mançurya'daki Japonlar yalnızca Britanyalıların deniz baskısından etkilenebilirdi fakat Amerikan desteği olmadan bu mümkün değildi. Buna karşın, Britanya ordusu Japonya ile karşılaşma planlamasında çok az rol aldı. 1930'ların ortalarından itibaren Nazi Almanya'sında Adolf Hitler gücünü ve saldırganlığını bariz bir şekilde yükseltene ve Britanyalılar Avrupa'da başka bir savaş olasılığına odaklanana kadar durum değişmedi.

Bir sonraki savaş hakkındaki spekülasyonlar hangi gücün Britanya'nın başta gelen rakibi olacağı konusundaki anlaşılması zor problemlere odaklanıyordu. Britanya ordusunda bu dönemdeki tartışmaların çoğu başta uçak ve tankta olmak üzere yeni teknoloji kullanılması ihtimaline karşı doğru tavrın alınıp alınamayacağı sorusuna eğiliyordu. Bu soru Britanya'nın 1940-42 yıllarındaki Alman ve Japon harekâtlarına karşı yaptığı müdahaleyi, özellikle de ani baskınlara adapte olma becerisi hakkındaki eksiklikleri sorguluyordu. Bu sorular gerçekten de kıymetlidir. Fakat bunlar askeriyenin görevleri, örneğin olası rakipler sorunsalı konusuyla bağlantılı olarak, hatta bunun bir alt başlığı olarak değerlendirilmelidir. Kısaca, karşılaşılan jeopolitik zorluklara karşı aktif müdahalede strateji kullanılarak ve satın alma, eğitim ve konuşlanma konularında stratejik planlama esaslı arka plan haline getirilerek teknoloji ve siyaset uzlaşması sağlanmalıdır.

Gösterge olarak, ayrıntılı olmayan, belli görev ve meselelerin listesinin yapılması yararlıdır. 1919-21'in görevleri özellikle Almanya'da ama aynı zamanda Türkiye'deki işgal sorumlulukları, Rus İç Savaşı'na geniş katılım, Afganistan ile çatışma, Pencap'ta istikrarsızlık, İrlanda, Irak ve Mısır'daki ayaklanma, İran'da Britanya çıkarlarına meydan okunmasıydı. 1922-30 yılları öncelikle İstanbul ve Çanakkale Boğazı ile ilgili, sonrasında Irak ile sınırı konularında Türkiye'yle savaş ihtimali, Arap Yarımadası'ndaki istikrarsızlık, Çin'de Britanya çıkarlarına saldırılması gibi geniş çaplı endişelerle geçti. 1931–38'de Japonya, İtalya ve Almanya'nın yayılmacılığı Britanya çıkarları ve uluslararası ilişkilere bakış açısı konularında ciddi problem yaratıyordu. Ayrıca Britanya İmparatorluğu'nda özellikle Hindistan'ın kuzey batı cephesinde ve Pakistan'da, aynı zamanda Jameika, Malta ve Myanmar'da ayaklanmalar ve huzursuzluklar vardı,

Bu tamamlanmamış liste Fransa ve Birleşik Devletler gibi ana güçlerle çıkacak çatışma ihtimalini dışarıda bırakır. Sonradan yapılmış bir değerlendirmeyle, özellikle 1930'larda gelişen zorlukların da ışığında, bu senaryolar mantıksız görünse de, sadece spekülasyon değil belirgin bir şekilde Amerika'nın Kanada işgali dahil olmak üzere Britanya ile savaş planları yapması şeklinde planlamalara da sebep oldu.

Bu zorlukların çeşitliliği strateji belirlemenin neden bu kadar güç olduğunu açıklamaktadır. Bu dönemi inceleyen askerî tarihçiler ayaklanma tehdidini hafife alarak bağımsız devletlerin konvansiyonel güçlerinin yol açtığı eşdeğer çatışmalara odaklanmaktadır fakat Britanya planlamacıları için böyle bir

kesinlikten söz edilemezdi. Aksine, bu şartlar altında dönemin planlamacıları imparatorluk içerisinde baskısı giderek artan acil güvenlik sorunlarına karşı varsayımsal çatışma ihtimallerini değerlendirmelilerdi. Bu güvenlik sorunsalı, ordunun sivil kolluk kuvvetlerinden de sorumlu olması oranında önem kazanmıştı.

Ayrıca, Britanya imparatorluk sisteminin özellikle Güney Asya'da yerli ordulara dayanıyor olması, bahsedilen yerlerde güvenliğin sağlanması ihtiyacının altını çizmekte ve bazı görevlerin ordunun bu büyük parçasına uygun olduğunu söylerken ancak diğerlerinin ordunun kalanına uygun olduğunu belirtmekteydi. Aynı durum deniz ve hava gücü için geçerli değildi, işte doğruluğu devam eden bu diğer nokta da ordunun belirli birimlerinin çok farklı stratejik boyutlara sahip olduğuydu. Britanya'nın imparatorluk endişeleri Avrupa'ya insan gücü, para ve teçhizat desteğinde bulunduğu I. Dünya Savaşı deneyimini yansıtıyordu. Bu nedenle imparatorluk hem aşırı yayılmacılık nedeniyle zayıflık hem de güç kaynağıydı. Bu paradoks çok önemliydi.

Yerli muhalefetle karşılaşan imparatorluk savunmasının endişesi bazı generallerin Avrupa'daki çatışmalar için tank üretme hipotezlerine kalkışma konusundaki isteksizliklerini açıklamaya yardımcı oluyordu. Tankın operasyonel ihtimalleri ordudaki uygulamalı yenilikçiler tarafından takdir görüyordu; ama finansal sınırlamalar konusunda onların farkındalığı, satın alma süreçlerini ve dışarıdan gelen öğretileri eleştiren Basil Liddell Hart gibi gazetecilerden daha fazla olmalıydı.

Almanya'yı engelleme ve onunla savaşma yollarından en iyisi olarak hava gücüne yapılan vurgu, aslında Alman gücünün en endişe verici özelliği olan, hava kuvvetlerinin potansiyel gücüne karşı duyulan endişeyi yansıtıyordu. Ek olarak, Fransa'nın karaya uzanan Maginot Hattı isimli savunmasıyla, hava saldırısı engellenemezdi.

Hitler 1933'te hükümeti eline aldı ve Versay Anlaşması'nı bozacağını vaat etti. Bu durum uluslararası çıkarlar ve Britanya çıkarlarına karşı yapılmış en büyük tehditti; ama Almanya 1939'da savaşa dönebilirken Japonya 1931'de, İtalya ise 1935'te döndü. Bunların her biri Britanya çıkarlarını ve Britanya'nın uluslararası düzen ve ilişkilerle ilgili fikirlerini değişime zorladı, daha büyük problemlere yol açmakla tehdit etti. Aslında, İtalya Arap muhalefetini Britanya kontrolüne karşı cesaretlendirirken, Japonya da 1937'de Çin'e geniş çaplı bir akın başlattı.

Bu nedenle stratejik belirsizlik bu üç güç tarafından ortaya atılan meydan okumayı önceliklendirmeyi kapsamaktaydı. Bahsi geçen güçlerin baskıya ve/veya görüşmelere vereceği yanıtın yine birbirleriyle iş birliğine girip giremeyecekleri konusundaki belirsizliğe ve Rusya gibi diğer tehditlere bağlı olarak değiştiği bir durumda belirsizlik daha da artıyordu. Böylece, yeniden silahlanma sadece endüstriyel kapasite ve beceri alanındaki kısıtlamalardan veya finansal problemlerden değil, aynı zamanda aşırı görevlendirme ve bununla alakalı uygun güç yapılarından da etkileniyordu. Etkili stratejik planlar geliştirebilmek için müttefikler ve düşmanlara dair kesin bir netliğe ihtiyaç vardı.

Hitler'in hitabeti cesaretlendirmekten uzak olsa da kimileri için o Sovyetler Birliği'ne karşı oluşturulacak iş birliğinin muhtemel bir üyesiydi; bununla birlikte Almanya'nın uluslararası düzene nasıl entegre edileceği sorusu geçerliliğini koruyordu. Hitler'in bir III. Napolyon'a veya Mussolini'ye dönüşüp dönüşmeyeceği ise belirsizdi. 1933'te Britanya, Almanya'ya karşı Fransa ile iş birliği yapma konusunda isteksizdi ve bu onların politikası olarak kaldı. Fransa ile iş birliğine dayanan daha sağlam politikalar reddedildi. Ayrıca 1935'in İngiliz-Alman Silahları Sözleşmesi Fransa tarafından ihanet olarak nitelendiriliyordu. 1936'da savaş sonrası barış anlaşmasının ihlaliyle Almanya'nın tek taraflı olarak Rhineland'i (Ren bölgesi) yeniden askerîleştirmesi Fransa'ya karşı güçlü bir hareket avantajı sağlarken, Britanya Fransa'yı harekete geçmemeye ikna etti. 1939'da Batı'nın pasifliği Nazi yayılmacılığı için önemli bir basamak oldu. Britanya ve Fransa arasındaki Avrupa gelişimine dair bakış açısı farkı, geçmiş on yılda İngiliz-Fransız askerî iş birliğinin sınırlılığı ve hazırlıksız yakalanmış olmaları, günümüzden bakıldığında ortak hareketin temelsizliğini göstermektedir.

Versay revizyonizminin işe yaradığı bir durum olmuştu. Türkiye ile yapılan 1920 Sevr Barış Anlaşması Atatürk'ün 1922'deki başarısıyla geçersiz kılınmış, 1923'te Lozan'da çok daha başka bir anlaşma yapılmıştı. Bu daha sonra işe yarar bir uluslararası ilişkinin temeli olmuştu Aynısının 1937 öncesi Japonya için, 1939 öncesi Almanya için ve 1940 öncesi İtalya için geçerli olup olmayacağı belirsizdi.

Japonya Britanya için önde gelen bir tehditse, o zaman özellikle Singapur'da kurulacak ve Britanya'yı Güneydoğu Asya'da koruyup Avustralya'ya ve Hindistan'ı Japon saldırısında savunacak ve aynı zamanda da stratejik kuvvet gösterimi sağlayacak güçlü bir deniz üssü ile öncelikli olarak deniz harekâtı

yapılmalıydı. Bu deniz politikası, Japonya'ya karşı Amerika Birleşik Devletler müttefikliği ve Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada iş birliğiyle savaş gemileri ve uçaklarının hareketini destekleyen bir askerî üs ağı içerecek şekilde çok detaylı ve yönlüydü. Ayrıca orduya odaklanma ihtiyacı yerine deniz gücünü tamamlama önceliği gibi belirgin askerî öncelikler vardı.

İtalya tehdidi ise benzer ama farklı bir grup öncelik yaratıyordu. Fazlaca yayılmış İtalyan donanması Britanya için Akdeniz'de ve Britanya'nın Süveyş Kanalı'yla Hint Okyanusu güzergâhında önemli bir tehditti. Aynı zamanda, 1940'tan itibaren İtalya savaşında olduğu gibi 1935-36 yıllarında Habeşistan Krizi Savaşı'nda da hem kara hem hava kuvvetleri dâhil oluyordu. Britanya donanmasının imparatorluk mülkü olan Mısır, Sudan, Britanya Somali'si ve Kenya'yı İtalya'nın Libya, Eritre ve Sudan kolonilerinden koruması gerekiyor ve bu süreçte hava gücü İtalya'yı bombalayarak Malta dâhil kolonilerin korunmasına yardım ediyordu.

Almanya denizde tehdit oluşturuyordu fakat Alman donanması Japonya ve İtalya'nınkine nazaran daha güçsüz bir stratejik tehditti çünkü 1940'ta Danimarka, Norveç ve Fransa'nın fethine kadar Almanya manevra gücüne veya Kuzey Atlantik için yeterli seviyede deniz kuvvetine sahip değildi. Yine de dünyanın en iyi deniz kuvveti olarak bilinmesine rağmen Britanya Almanya, İtalya ve Japonya ile aynı anda savaşabilecek güçte bir donanmaya sahip değildi. Bu durum, 1922 tarihli ana gemi inşaatının durdurulması ile ilgili Washington Deniz Anlaşması'nın, Britanya endüstrisinin beceri ve finansal gücünün yetersizliğinin ve aynı zamanda diğer üç gücün artan kuvvetinin sonucuydu. Buna rağmen, bu üç güce karşı aynı anda karşı koyacak deniz gücünün hesabını ümit etmek aslında ülkenin içinde bulunduğu durum, karşıt güçlerin birbirinden bağımsız hareket etmesi ve diplomasinin buna izin vermemesi gibi sebeplerden dolayı gereksiz bir üstünlük beklentisiydi. Hazine, Dış İlişkiler Ofisi, Deniz Kuvvet Komutanlığı gibi temel bakanlıkların arasındaki ciddi rekabetin sonuçlarına izin veren Britanya donanma stratejisine göre, gerekirse aynı anda çıkan tehditlere karşı operasyonlar ayrı alanlarda birbiri ardına yapılacaktı. Bu strateji operasyonel esnekliğin finansal sınırlılıklar sebebiyle ortaya çıkmış engelleri azaltabileceğini umuyordu. Bunun yanında savaşın Britanya'ya müttefiklerinin - örneğin Almanya ve İtalya'ya karşı Fransa, Japonya'ya karşı Birleşmiş Milletler - desteğini kazandıracağı umuluyordu.

İtalyan, Japon ve hatta Sovyet hava gücünün olamayacağı kadar Britanya'ya tehdit oluşturan Almanya'dan Luftwaffe idi. Bunun sonucunda hava savunması

stratejik ihtiyacı Almanya ile savaşın gidişatına bağlıydı. Hava araçları hareket ettirilebilirken, radar istasyonları yerleşik tesislerdi. Yani, Britanya'nın savunması, gerekli fakat diğer imparatorluk çıkarlarına zıt olarak, çok farklı yöntemler ve sonuçlar içeriyordu.

Almanya'nın tehdidi aynı zamanda Avrupa düzenine dair vizyon ve Britanya'nın bununla ilişkisi ile bağlantılıydı. İtalya bile tek başına Arnavutluk'a (1939) ve başarılı olmamış olsa da Yunanistan'a (1940) tehdit oluşturabilirdi ama Fransa'ya karşı tek başına durması muhtemel değildi ve bunu gerçekten de bunu denemedi. Bunun yerine Batı Avrupa'daki diğer devletlere tehdit oluşturan Almanya'; Doğu Avrupa'da ise Almanya ve Sovyetler Birliği'ydi. Barış zamanı askere alım yapılmaması ve Hint ordusunun Batı Avrupa'ya çıkarma yapamayacak olması, Britanya'nın Kıta Avrupa'sına birlik yollamasının zor bir görev olmasının sebeplerinden sadece biriydi. Belçika, Hollanda, Danimarka ve Norveç tarafsız kalacak şekilde çözüldüler; manevra için tek alan olarak Fransa kaldı ve Britanya'da geniş bir ordu oluşturup Fransa'ya göndermekle ilgili stratejik seçenek, Britanya'nın küresel ölçekteki sorumlulukları göz önüne alındığında tercih edilebilir değildi. Belçika, Hollanda, Danimarka ve Norveç tarafsız kalacak şekilde çözülürken, tek hareket alanı olarak Fransa kalmıştı ve Britanya'nın küresel çaplı sorumlulukları göz önüne alındığında geniş bir ordu oluşturup Fransa'ya göndermesi tercih edilebilir bir stratejik seçenek değildi. Bu nedenle, gelecek savaşla ilgili spekülasyonlar, silah sistemlerinin kesin ve göreceli anlamda neye erişebileceği ile sınırlı değil, belirli görevler ışığında neye erişebileceklerinin tahmin edilmesiydi. Tüm bu hipotezler yüksek derecede değişken bir durumda birbiriyle etkileşim içindeydi. Sonradan değerlendirme yapmaktan faydalanarak, Britanya'nın politika yapımcılarının kararlarındaki eksiklikleri görebilmek mümkündür fakat sorumluluklar ve zorluklar arasındaki ilişki kurmanın zorluğunun ve önceliklendirme probleminin altı çizilmelidir. Bu öğreticidir çünkü Batı güçleri için bugünkü konumunun ve çoklu belirsizliklerin yolunu hazırlamıştır. Tarihin değerinin büyük bölümü modern dünyadaki olayları anlamlandırmamıza yaramasıdır. Bu bağlamda son bahsedilen durum geçmiş olayların değerinin bilinmesine de çokça yardımcı olur.

Maginot Hattı'nda büyük bir sur sistemi inşaası ile Fransa daha önce Almanya ile savaşta Almanya'nın saldırısını engellemek için hazırlık yapmıştı; ama aynı zamanda Fransa, İtalya'nın Kuzey Afrika'daki Fransız kolonilerine yayılması gibi emperyal emellerinden endişeleniyordu. Bunun sonucu olarak,

Libya'dan gelecek saldırıya karşı Tunus'u ve İtalya'dan gelecek saldırıya karşı Korsika'yı korumak için Mareth hattı surlarını inşa ettirdi.

ABD

I. Dünya Savaşı'nda savaşmış ve Rus İç Savaşı'na başarısız bir müdahalede bulunmuş olan Amerikalılar, "gayri resmi" Amerikan imparatorluğunun bir parçası olan Orta Amerika ve Batı Hint Adaları'na dair çıkarlarını artırmak için kuvvetlerini 1920'lerde ve 1930'ların başında kullandılar. Amerikan kuvvetleri bu süre boyunca Dominik Cumhuriyeti ve Haiti'yi işgal etti. Bahriyeliler, 1928'den 1933'e kadar Nikaragua'daki Amerikan çıkarlarını desteklemek için gerilla taktiklerini kullanan anti-emperyalist isyancılarla mücadelede yakın ve yıkıcı hava desteğinden yararlandı fakat isyancıları yenmenin imkânsız olduğu sonradan anlaşıldı. Bölgedeki görevler, II. Dünya Savaşı'nda Almanya'ya karşı kullanılacak olan tank kuvvetlerinin geliştirilmesini gerektirmiyordu. Ayrıca Japonya'ya ve özellikle de Filipinler'deki Amerikan mevkilerine karşı oluşabilecek muhtemel tehdide karşı da öyleydi. Hava gücü hem Filipinler'i koruma planlarında hem de Batı yarımküredeki operasyonlarda önemli bir rol oynasa da deniz gücü korumasının en ideal güç olduğu görüldü.

Donanmada Gelişmeler

Amerikan ve Japon deniz gücündeki artış ile Doğu Asya ve Batı Pasifik'teki güç dengesi endişesi, deniz kabiliyetindeki büyük bir değişimin parçasıydı. Batı Avrupa güçleri, özellikle 1680'lerden 1890'lara kadar Britanya ile Fransa, 1900'lerde ve 1910'larda Britanya ile Almanya arasındaki çatışmalardan uzak durdular. Hava gücünün karada konuşlu uçak menzilinde ve uçak gemileri bakımından denizdeki durumu ne kadar değiştirdiği konusu tartışmalıydı. Daha spesifik olarak bu durumun, II. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi, savaş gemisinin değerini düşürüp düşürmediği çelişkiliydi. Deniz silahlarının sınırlandırılması antlaşmaları (Washington 1922 ve Londra 1930), en azından uluslararası silahların sınırlanması düzeninin sona erdiği 1936 yılına kadar lider güçlerin donanma üretimine dair birçok kategorisinde yapabileceği şeyleri frenledi.

İki dünya savaşı arasında ABD, Japonya ve Britanya, deniz havacılığı ve uçak gemilerinde büyük ilerlemeler gösterdi. Fransa ve özellikle İtalya ve Almanya tüm dikkatini savaş gemileri ve muharebe kruvazörlerine vermeye devam etti. Ne İtalya ne de Almanya nakliye gemilerine sahip değilken Britanya 1939'a kadar altı tane üretmişti. Amerikalılar ile Japonların nakliye araçlarının

güvertesi ahşaptı ama Britanya'nınkiler çeliktendi ki böylece bombalara ve kamikaze saldırılarına karşı daha dayanıklıydı.

Uçaklardaki iyileştirmelerin yanı sıra durdurma kancaları gibi nakliye havacılığındaki daha spesifik gelişmeler deniz uçakları ya da hava gemilerinden çok nakliye gemileri edinmeye yardımcı olması, hava gücünü denizde tatbik etmenin bir yolu olarak görülmüş, operasyonel ve stratejik işler için nakliyenin kullanılmasını kolaylaştırmıştır. 1920'lerde su soğutmalı uçak motorları daha hafif ve daha güvenilir olan hava soğutmalı motorla değiştirildi. Nakliye uçağın manevra kabiliyeti, hız ve menzili arttı. 1927'de Amerikan filosu tatbikatları, kendi Ana Pasifik Filosu üssü olan Pearl Harbor'a bir nakliye aracı saldırısını da içeriyordu. "Filo Sorunları" olarak adlandırılan bu uygulamalar, II. Dünya Savaşı'ndaki muharebe için önemli bir hazırlık olacakken savaş planlamasıyla oluşturulan stratejik şablon Japonlarla olan savaşta kullanılacaktı. Bu arada Japonlar, 1922'de deneysel bir nakliye aracını tamamladı. Ayrı bir havacılık bürosu kurdular ve 1930'larda uçak endüstrileri çok etkili uçaklar üretti.

Bununla birlikte, savaş gemileri Amerikan ve Japon deniz düşüncesinde merkezi bir rol oynamaya devam etti. Bu, diğer tip silahları savunan kişileri, nakliye araçları ve denizaltılar gibi tavsiyelerinin savaş gemileriyle nasıl etkili bir şekilde birleşeceğini açıklamak zorunda bıraktı. 1937 Marusan Programı uyarınca, Japonlar dünyanın en güçlü savaş gemileri olan *Yamato* ve *Musahi*'yi inşa etmeye başladı. ABD'de, 1941'de dört adet 45 bin tonluk savaş gemisine gemi omurgası yerleştirildi.

Denizci planlamacıları, büyüklüğü, hızı ve menzili hızla düzelen denizaltıların kullanımıyla ilgilenirken, torpidoların menzili de arttı. 1918-21 Amerikan S sınıfı, on knot yüzey hızında 5.000-8.000 mil menzile sahip denizaltılar, B sınıfı (on bir düğümde 12.000 mil), 1933-36 arasındaki P-botları - ilk tamamen dizel elektrikli Amerikan denizaltıları- ve 1940 yılında tanıtılan Gato sınıfı (11.800 mil menzili ve 20-25 deniz mili yüzey hızına sahip çift gövdeli, bütün gövdeli gövde denizaltıları) ile değiştirildi. Japonlar 1941'de Pearl Harbor'a saldırdığında, 111 denizaltı Amerikan donanmasına katılmıştı ve Japonların 63 okyanus denizaltısı vardı.

Hava Gücü

I. Dünya Savaşı'nda hava gücünün rolü, onun potansiyelini geliştirme konusunda büyük bir ilgiye yol açmış ve uçağın dönüşüm karakterine daha genel

bir hayranlığı da beraberinde getirmişti. Karadaki hava gücünün savunucuları bunun savaşın niteliğini çarpıcı bir şekilde değiştirdiğini ve bombardıman uçaklarının yalnızca savaş ve harekâtın akışını etkilemek için değil aynı zamanda stratejik bir silah olarak düşman sanayisine ve iletişime saldırmak, daha doğrusu ele geçirmek ve şehirlerini bombalayarak düşman ülkesindeki kamuoyuna tesir etmek için kullanılabileceğini de savundular. Bu savlar, hava gücü teorisyenleri, özellikle Guilio Douhet, William Mitchell ve Hugh Trenchard tarafından ileri sürüldü. Teorisyenler, I. Dünya Savaşı'ndan elde edilen tecrübeyi anlamlı kılmaya ve bu tecrübenin savaş kazandırıcı bir formüle dönüştürülmesine çabaladı. Bu kişiler askerî ve sivil moralin doğasındaki kırılganlıktan etkilenmiş ve nakavt darbesi teorisinin temelini buna göre şekillendirmişti. Bunun bir sonucu olarak hava gücü, cephedeki yüksek zayiatın ve durağanlığın üstesinden gelmek için kullanılabilirdi ki I. Dünya Savaşı'nda böyle olmuştu. Yalnızca orada olmasa da 1940'lardan itibaren özellikle Britanya'da yaygın olan hava bombardımanının olduğundan daha büyük bir tahribata yol açacağına dair görüş söz konusuydu. Bu görüşe göre siviller askeriyeyi etkiliyordu. Hava gücünün kapasitesine yapılan bu vurgu, özellikle Britanya'da Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin (RAF) kurulmasına yol açan ayrı bir hava gücü hizmeti organizasyonunu savunanlar için işlevsel oldu. 1918'den 1929'a kadar Trenchard, RAF'ın hava personelinin başkomutanıydı. Bununla birlikte, bu vurgu, hedef olarak yakın hava desteğinin kara ordusu ve donanmanın yanında ikinci planda değerlendirilmesine neden oldu. Teknolojik kapasitenin yanlış okunmasıyla gelen bu kolaylık ve kurumsal çıkarlara dayanan yanlış stratejik varsayımlarıyla öğreti ve operasyonel etkinlikler genel olarak yol göstericiydi.

ABD, ağır ya da stratejik bombardıman uçaklarına daha çok önem veriyordu ve bu, Filipinler'de B-17'leri dağıtmanın Japonya ile savaş durumunda hayati bir avantaj sağlayacağına dair güvene, hatta uyuşukluğa yol açtı. Amerikan hava doktrininin, karşılıklı destek sağlamak için kendi makinalı silahları ile korunan ve yakın formasyonda uçan ağır bombardıman uçakları, avcı uçaklarının müdahalesini engelleyebildiğine dair iddianın 1943'te Almanya'ya yapılan gündüz görevlerinde yanlış olduğu ortaya çıktı.

Hitler'in yönetimi altındaki Almanya'da hava kuvvetlerinin, yani *Luftwaffe*'nin, geliştirilmesine çok önem veriliyordu fakat özellikle daha uzun menzilli olan dört motorlu uçaklardan ziyade çift motorlu bombardıman uçakları noktasında böyleydi. Almanlar aynı zamanda uçak motoru endüstrisindeki

kısıtlılıktan etkilenmelerine rağmen çok sayıda uçak yönünde tercih yapılması, Almanya'da altyapı yatırımını da içine alan dengeli bir harcama eksikliğine yol açtı. *Luftwaffe*'yi, stratejik bir güç olarak kullanmaktan çok ordunun ilerleyişinde bir mobil topçu gibi taktik destek için kullanacaklardı.

1930'larda, uçuş standartlarında ve uçakların muharebe özelliklerindeki belirgin gelişme, menzil ve silahlanma konusunda bir artışa yol açtı. Britanya'da Spitfire ve kasırganın geliştirilmesine imkân sağlayan savaş uçaklarındaki gelişmeler, bombardıman uçaklarının önceliği öğretisini baltalamaya başladı ve II. Dünya Savaşı arifesinde radarın tanıtılması bombardıman uçaklarına başka bir darbe indirdi.

Önde gelen Britanyalı siyasetçi Stanley Baldwin, 1934'te Avam Kamarası'na Britanya'nın hava gücü konusunda aşağı kalmayı kabul etmeyeceğini söyledi ve kısa süre sonra Avam Kamarası'nda çoğunluk, 1949 itibarıyla hava kuvvetlerinin kapasitesinde büyük bir artış için oy kullandı. 1940 itibarıyla Britanya tek motorlu avcı uçakları noktasında Almanya'ya karşı sayısal üstünlüğü sağlamıştı. 1932'den itibaren geliştirilmeye başlanan Rolls-Royce Merlin motorlar ve kısmen de uçak motorlarındaki Britanya ilerlemeleri sayesinde Britanya uçakları, (her ne kadar 406 taneden ancak 168'i uygun olsa da) 1938'e kadar en hızlı Alman bombardıman uçaklarını durdurabilir nitelikteydi. Uçak gövdelerinde de ciddi gelişmeler oldu. Münih Krizi Britanya'nın hava gücünün geliştirilmesini hızlandırdı ve Eylül 1939 itibarıyla RAF, çift kanatlı uçaklarını değiştirdi. Buna ek olarak, hiçbir diğer ülke Britanya'nın 1936 sonrasında üretmeye başladığı radar erken uyarı istasyonlarıyla entegre bir hava savunma sistemine sahip değildi. 1936 yılında, Sir Archibald Montgomery-Massingberd, İmparatorluk Genelkurmay Başkanı perspektifinden, döneminin sonlarında şöyle yazmıştı:

Son üç yılda yaptığım en büyük savaş, hava gücünün yeni silahlar arasına girişi, Çukureller'in bizim için pek öneminin olmaması, dolayısıyla onları ayakta tutacak bir askerî güce gereksinim olmadığı yönündeki fikre karşı oldu. ... Kıta için askerî sorumluluğun kaldırılması kulağa rahatlatıcı ve ucuz bir politika gibi geliyor. Özellikle hava delileri arasında.

Emperyal siyaset açısından da kullanılan hava gücü, ülkeyi savunmanın ve rakibe saldırmanın en iyi şekli olarak gerekli görülüyordu. 1935-36'da Etiyopya hakkındaki İngiliz-İtalyan Krizi'nde RAF, güney Fransa'daki üslerden İtalya'nın kuzeyindeki endüstriyel merkezleri bombalamayı teklif etmişti.

Çin'deki Japonlar, 1931-41

1930'lardaki ana savaş ne Avrupa'da ne de bir Avrupa sömürgesinde gerçekleşti ve aynı zamanda herhangi bir Batılı güç bunun bir parçası da değildi. 1931'den 1932'ye kadar Japonya, Çin'in en kuzeyinde yer alan ve ana sanayi bölgesi olan Mançurya'yı fethetti fakat Japonya ile Çin arasında tam teşekküllü bir savaş ancak 1937'de patlak verdi. Japonlar, Mançurya ve Çin'de geniş alanların ele geçirilmesi için kitlesel mekanizasyonun kullanılmasının 1939'dan 1941'e kadar Avrupa'daki Alman Harekâtı'nda aksi ortaya çıkıyor gibi görünse de gerekli olmadığını gösterdi. Bir kez daha hatırlamak gerekirse bu, daha geniş kapsamlı, karşılaştırmalı yaklaşımın önemini gösterir. Zira Japonya teknolojik olarak, tankların kullanımı gibi askerî yeniliklerin çeşitli yönlerinde Batı güçlerinin gerisinde kaldığından, örneğin taarruzda süngülerin kullanımına vurgu yaparak maddeden ziyade "maneviyat"a daha çok önem veriyordu. Bu vurgu, ordunun güç yapısının doğasıyla paralel gidiyordu fakat "maneviyat" yoksunlarının savaşma yeteneğini sağlama noktasında da başarısızlığa yol açtı. Irki ve otoriter alanlarda Japonlar bunun bütün diğer insanlar için doğru olduğunu düşünmeye meyilliydi.

Düşmanca yabancı müdahalenin olmaması ve (Aralık 1941'den farklı olarak) dikkatlerini çekecek başka ihtilafların bulunmaması nedeniyle Japonlar, Mançurya'yı ele geçirdikten sonra etki alanlarını genişleterek Çin'de daha fazla kazanç sağladı. 1937'de, resmi olarak "olay" olarak adlandırılmasına rağmen, tamamen fetih savaşı haline gelen şeyi başlattılar. Çin hükümeti, 1931'den farklı olarak bu saldırıya karşılık verdi ve tam ölçekli bir savaşın patlamasının fitilini ateşledi. Japonlar büyük kazanımlar elde etti. 1937'de Pekin, Şangay ve Nankin ve 1938'de Kanton ve Wuhan gibi önemli şehirler ele geçirdi. Bunların yanına 1939'da Hainan Adası da eklendi.

Bununla birlikte, ordusunu 1937'de 408 bin askerden (askerî harcamalar artırıldıktan sonra) 1941'de 2,08 milyona çıkarmasına ve Çin ve Mançurya'da bu birliklerin 1,5 milyondan fazlasını konuşlandırmasına rağmen Japonlar, Çin'in tamamını ele geçirecek insan gücünden yoksundu, hatta işgal altındaki bölgelerde bile şehir dışındaki kontrolleri sınırlıydı. Japon askerî liderleri zafer kazanmanın zorluklarını kavrayamadılar. 1937'de Çin donanmasını yok etmek ve şehirlere karşı ezici bir kuvvet kullanmak kırsal bölgelerde çarpışmaktan çok daha kolaydı. Orada özellikle başta Komünistler olmak üzere rakipleri gerilla taktiği uyguladığında ve Japon iletişim kanallarını kestiğinde güç ve alan oranı Japonların aleyhine oldu.

Çinlilere yönelik ırkçı tutumlara dayanan siyasi strateji de hiç uygun değildi. Japonlar, yerel seçkinleri emperyalist sistemlerine herhangi bir şekilde büyük ölçekte dahil edemediler. Elde edebildikleri destekten istifade ettiler fakat aynı zamanda bu, desteğin ne kadar sınırlı olduğunu da gösteriyordu. 1941'de başlatılan "Herkesi öldür, her şeyi yağmala, hepsini yak" gibi Japon politikaları da gaddarlığın işe yaramadığını gösterdi. Daha önce, 1937'de Nankin'in ele geçirilmesinden sonra, süngü eğitimi için insanların kullanılması da dâhil olmak üzere çok sayıda sivilin Japon kuvvetleri tarafından katledilmesi Çin'in moralini bozmadı. Aksine, Japon ordusu içinde ortaya çıkan ahlaksız ve vicdansız bir tavrı gözler önüne serdi. Irkçı tutumlarla hareket eden Almanlar, II. Dünya Savaşı sırasında özellikle Doğu Avrupa'da ve yerel desteğin kazanılamaması bakımından benzer sonuçları tecrübe edecekti.

İspanyol İç Savaşı, 1936-39

Rusya İç Savaşı ile II. Dünya Savaşı arasındaki dönemde Avrupa'daki büyük çatışma, İspanya'nın solcu hükümetine karşı Temmuz 1936'da kendilerini Ulusçular olarak adlandıran ve Sovyet tipi devrimi tehdit olarak gören (Eylül 1936'dan itibaren Francisco Franco'nun liderlik ettiği) bir grup sağcı ordu subayı tarafından başlatılan darbe girişimi sonucunda ortaya çıktı. Çoğu darbede olduğu gibi hızlı bir başarı elde etmek şöyle dursun, Ulusçular güçlü bir direnişle karşılaştı. Darbenin kısmi başarısı, her iki taraf için yabancı müdahalesini (İtalya ve Almanya, ulusçulara yardım ederken Sovyetler Birliği, cumhuriyetçileri destekliyordu) ve savaşın değişen doğasını gözlemlemek isteyen yorumcuların dikkatini cezbeden uzun, acı ve ideolojik bir iç savaşa yol açtı.

Özellikle hava gücünün kullanımı yabancı gözlemcilerin dikkatini çekmişti. Alman ve İtalyan uçakları tarafından Madrid (1936), Guernica (1937) ve Barselona (1938) gibi sivil hedeflere yapılan dikkat çekici terör saldırıları aslında savaşın sonucunda önemli bir rol oynamadı. Ancak, örneğin gelecekte Britanya'da patlak verecek bir savaşta, sivillerin moralini çökerteceğinden sivil hedeflerin bombalanmasının belirleyici olabileceğine dair ekilen korkunun tasavvurunu açığa çıkardı. Özellikle de piyadelerin yıldırılması noktasında hava gücü muharebeleri de önemliydi.

Özellikle top ve uçak temininden oluşan Alman ve İtalyan yardımı, Ulusçular için önemliydi. En nihayetinde ise bölünmüş ve kötü komuta edilmiş Cumhuriyetçiler, onlardan daha organize olan Ulusçular tarafından mağlup

edildiler. Temmuz 1937'deki kritik Brunete Muharebesi'nde Cumhuriyetçiler top ve tankları kullanmadaki acemiliklerinin yanı sıra silahlar arasındaki koordinasyonu sağlama konusunda da yetersiz olduklarını gösterdiler. Kuzey İspanya 1937'de Ulusçular tarafından istila edildi ve 26 Nisan 1939'da Barselona'yı ve 28 Mart 1939'da Madrid'i ele geçirmeden önce Aragon'u Akdeniz'e sürdüler. Madrid'in düşüşü cumhuriyetin çöküşüne yol açtı.

İç savaş, birbirini rakip gören tarafların katletme eylemleriyle acımasız ve vahşi bir mücadeleydi. Darbenin baş göstermesiyle beraber iki tarafta da kıyımlar meydana geldi. Cumhuriyetçiler birçok papazı öldürdü. İki şehir tarafında da savaş boyunca esirlerin öldürülmesi devam etti. 200 bin İspanyol savaşta hayatını kaybetti, 220 bin kişi de ya savaş sürerken ya da hemen savaşın akabinde taraflarca katledildi. Franco'nun diktatörlüğünde muhalefet şüphesiyle çok sayıda kişi idam edildi.

Almanların Yeniden Silahlanması

Askerî ilginin Avrupa'daki büyük güçler arasındaki çatışmaya odaklanmasının katalizörü Adolf Hitler'in 1933'te Almanya'da iktidara gelmesi ve ülkesinin (en hassas şekilde Polonya'ya kaptırılan) toprak kayıpları ve Alman askerî gücüne ciddi sınırlamalar getirilmesine yol açan I. Dünya Savaşı'nın sonundaki Versailles Barış Antlaşması'nı toptan feshetme konusundaki kararlılığını 1935'te ilan etmesi oldu. Ortaya çıkan savaş endişesi müttefiklerinin kavgacı ve saldırgan politikaları ile daha da belirginleşti. Bu müttefikler Balkanlar, Akdeniz, Kuzey ve Güney Afrika'da genişlemeci hırsları olan diktatör Benito Mussolini yönetimindeki Faşist İtalya ile 1930'larda militarist bir hükümete sahip olan Japonya idi. Her üç güç de siyasi ve etnik sıralama anlayışlarına doğrultusunda yeni bir bölgesel düzen arayışına girdi. Mihver olarak bilinen ittifakı da onlar oluşturacaklardı.

Almanlar askerî makineleşme konusundaki hedeflerinin çoğunu gerçekleştirdi ve 1935'te ilk üç panzer (zırhlı) tümenini tesis etti. Bunlar, özellikle Heinz Guderian tarafından, Almanya'da geliştirilen zırhlı savaş doktrinini yürürlüğe koymak için tasarlandı. Başlangıçta, Britanya'nın I. Dünya Savaşı'ndaki tankları kullanması ve daha sonra özellikle de J.F.C Fuller'in öncüsü olduğu düşünce üzerine Almanlar 1930'ların sonunda kendi özgün fikirlerini geliştirdiler.

Almanlar, Fransızların yaptığı gibi tankları piyadeleri desteklemek için bir seyyar topçu birliği biçiminde kullanmak yerine, derin bir atılım elde etmek

için onları toplu olarak kullanmayı planlıyordu. Panzer tümenleri, topçu ve piyadelerden oluşan silahlı birlikleri bir araya getirerek inisiyatifi ele geçirecek, daha hızlı hareket edecek ve daha etkili kılınacaktı. Nitekim tanklar 1939'dan 1941'e kadar Polonya (1939), Hollanda (1940), Belçika (1940), Fransa (1940), Yugoslavya (1941) ve Yunanistan (1941) pahasına başarılı Alman *Blitzkries* operasyonlarının (yıldırım harekâtının) öncüsü olacaktı.

Yeni teknolojinin etkisi, derslerin öğrenilmesinde sabit bir nokta olmadığını gösterdiğinden Alman düşüncesi hem komutanların hem de yorumcuların yalnızca I. Dünya Savaşı'ndan değil sonraki çatışmalardan da fark gözetmeden ders çıkarma arzularının derecesini yansıtıyordu. Bu nedenle, 1936–39 İspanya İç Savaşı'nın seyri dikkatli bir şekilde incelendi ancak çoğu zaman yorumcular aradıkları etkinliği yanlış bir şekilde algıladı.

Almanların taarruza verdikleri önem Britanyalıların veya Fransızların Avrupa'daki savaş planlamasında eşleşmedi. Fransızlar savunmaya ehemmiyet veriyordu. I. Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan savunma tahkimatlarının gücünden etkilenmişlerdi. İtalyanların Akdeniz'deki deniz gücü gelişimine yetişmeye çalışırken Alman ve İtalyan sınırlarını da güçlendirdiler.

Sovyet ordusu, büyük çaplı tank taarruz savaşı planlamasında, tankların potansiyel hareketliliğinden yararlanmak için fikirler geliştirmede önemli ilerlemeler kaydetti. Bununla beraber ordunun uyumu, 1937'de kıdemli askerî saflarda yaygın katliamlara yol açan Sovyet diktatör Joseph Stalin tarafından başlatılan tasfiyelerle alt üst oldu. Bu, Sovyet askerî liderliğinde taarruzi tank savaşı fikirlerinin reddedildiği yeni bir temkin ile sonuçlandı. Tasfiyeler, 1939 ve 1940'ta Kızıl Ordu'nun Finlere karşı gösterdiği performansı büyük ölçüde etkiledi ancak General Zhukov'un yetkinliği Ağustos 1939'da Mançurya'da bulunan Japon kuvvetleri ile büyük bir sınır çatışmasında zafer kazanmasına neden oldu. Sovyetler Birliği, II. Dünya Savaşı'nın başlamasından önce planlamacılara ciddi bir zorluk yarattı. Dağınık bir karttı: Ne Alman ne de Batı yanlısı. Tasfiyeler yabancı gözlemcilerin Sovyet ordusunun güçsüz olduğunu ileri sürmelerine yol açtı. 1939'da Polonya'yı işgal ederken ve 1939-40'ta Finlandiya'ya karşı yürütülen Kış Savaşı'nın erken safhalarındaki kötü performansı da bu görüşleri destekler nitelikteydi.

İkinci ve üçüncü dereceden Avrupa güçleri, mekanizasyona yoğun bir şekilde yatırım yapmayı göze alamadılar ve bu nedenle, en üst kapasitede hırslı

askerî stratejiler izlemediler. Bunun yerine orduları, Romanya'nınki gibi, büyük ama esasen sınırlı bir savaş gücüne sahip piyade kuvvetleri olarak kaldı. Bu tür güçler II. Dünya Savaşı'nda çoğunlukla destek kuvveti rolünü oynayacaktı. Mussolini'nin hırslarına rağmen, bu aynı zamanda İtalya için de geçerliydi.

Mercek 6.2 İspanya İç Savaşı'ndaki Alman Hava Gücü, 1937

1937'de İspanya'daki Britanya diplomatlarından olan G. H. Thompson'ın Almanların İspanya İç Savaşı'nda Franco'nun tarafında büyük rolü olduğu konusunda şüphesi yoktu:

Britanya'da bu Almanların salt teknisyen olduğu düşüncesiyle kendimizi rahatlatmaya pek meyilliyiz. Gerçekten de öyle teknisyenler ki ulusal hava güçleri Bilbao civarındaki demirden savunma çemberini Alman pilotlar tarafından kullanılan tamamen Almanlar tarafından yapılmış makinelerle paramparça etmişti. Son taarruz havadaki 80 bombardıman uçağı tarafından tek seferde yapılmış ve büyük hasara yol açmıştı. Alman hava grupları hem şehirlere saldırılar hem de kara birlikleriyle iş birliği noktasında bugünkü Avusturya Harekâtı'nda en önde gelen unsur olmayı sürdürüyor.

Britanya kabinesinde dolaştırılan Thompson metni, 14 Ekim 1937, NA. CAB. 24/271 folyo 303

Mercek 6.3 Topyekûn ve Mekanize Savaş

Radikal değişimin olageldiğine dair bir his sıklıkla dile getiriliyor. *Piyade Mecmuası* 'nın (Infantry Journal) Temmuz 1939 sayısında, Amerikan ordusundan Binbaşı J. Halpin Connolly, devrimsel değişikliklere dair bir izahat verdi:

"...modern ordunun ilk örneği yok. Bir nevi eşsiz. İnsanlardan meydana gelmiş, zamanın ideolojisiyle mühürlenmiş. Savaşa çevirmeye çalıştığı makine akını altında işleri yürüten profesyonel askerin bu girdabın bir parçası olduğu mekanik dünya... Yarının ordusunun dünün yahut bugünün ordusundan çok daha başka olacağından daha kesin bir şey yoktur. Modern savaş, devletin

yıkıcı gücünün seferber edilmesi anlamına geliyor. Bütüncül savaş orduların değil, mümkün olan her unsurun şu üç elemente zarar vermek istediği bir kültürler mücadelesidir: ordular, insanlar, endüstri."

Sonuç

1920'lerde ve 1930'larda savaş öncesi öncelikler ile II. Dünya Savaşı'ndaki muhariplerin kaderi arasındaki bağlantıyı, özellikle de ilk harekâtlarda, izlemek ve sonucunda bu önceliklerin yanlış olduğunu söylemek kolaya kaçmaktır. Bunu yapmak hem savaştan önce hem de savaş sırasında ve bunun sonucunda beklenmedik askerî gerekliliklerde siyasi amaç ve ittifaklardaki büyük değişikliklerin seviyesini görmezden gelmek demektir. Bu nedenle, Britanya ve ABD tarafından 1944'te D-Günü'nde Normandiya'yı işgal etmek için konuşlandırılan amfibi kabiliyetine duyulan ihtiyaç, 1940'ta Fransa'nın fethi sonrasına kadar belirgin değildi. Belirgin talepler varsaymaktan ziyade, savaşlar arası yıllarda özellikle de sömürgecilik politikalarında çeşitli gereksinimlere dikkat etmek ve ayrıca özellikle Çin'deki birçokları için savaşlar arası olmayan bir dönemde çatışma alanını göz önünde bulundurmak daha uygun düşmektedir.

YEDİNCİ BÖLÜM
İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI, 1939–1945

Giriş

II. Dünya Savaşı eşsizdi. Tüm büyük güçleri içine alan tek savaştı: I. Dünya Savaşı'nın aksine ABD hem Avrupa hem de Pasifik bölgesinde meydana gelen çatışmalara doğrudan müdahale ederken Çin ciddi bir muharip güç haline gelmişti ve Japonya savaşın gidişatında mühim bir rol oynamıştı. Katılan güçler nedeniyle savaşın coğrafyası da bir öncekinden farklıydı. Pasifik ile Doğu ve Güneydoğu Asya'ya I. Dünya Savaşı'ndan çok daha fazla önem verilmişti. Dahası, I. Dünya Savaşı'nın aksine hava gücü sadece karadaki savaş için değil artık aynı zamanda denizlerdeki mücadelenin yanı sıra bombardıman harekâtlarında kendi stratejik şartları bakımından daha çok önem arz ediyordu.

II. Dünya Savaşı, çapı itibarıyla çoğu zaman topyekûn savaşın yegâne temsili olarak anılır ki bu da anlaşılabilir bir durumdur. Daha az makul olan yaklaşım ise savaşın çeşitliğini hafife alma eğilimi gösterir. Dikkat çeken tam ölçekli geleneksel çatışmanın yanı sıra, özellikle eğer makineleşmişse, ister (Çin örneğinde olduğu gibi) daha az yoğunluklu, ya da en azından teknolojik olarak daha az karmaşık geleneksel savaş durumu olsun; isterse de destekçileri için direniş savaşı olarak görülen gerilla savaşı ya da "terörist" mücadele olsun "düşük teknoloji" savaşı olarak dikkate değerdir. Bu çeşitlilik; Irak, Madagaskar ve Suriye gibi savaş anlatılarında daha az aşina olduklarımız da dâhil olmak üzere söz konusu muharebe alanlarının farklılığıyla bağlantılıdır.

İlk Harekât, 1939–41

Çin'de devam eden geniş çaplı çatışmalar 1937'de başlamış olsa da II. Dünya Savaşı genellikle Avrupa'daki çatışmaların 1939'da patlak vermesine dayandırılır. Almanya, 1 Eylül'de Hitler'in bölgesel genişleme planlarını takip ederek Polonya'yı işgal etti. Britanya ve Fransa, Versailles Barış Antlaşması'nın Almanya'dan ayrı bağımsız bir Ren'e yol açmamasına kızgın olan Mareşal Foch'un 1919'da "Bu bir barış değil, yirmi yıllık bir ateşkes." şeklinde ilan ettiği öngörüsünü haklı çıkararak 3 Eylül'de Polonya'yı savunmak için savaşa girdi.

Almanlar, 1939'da tesirli bir askerî etkinlik örneğinde silahlı kuvvetleri bir milyonun üzerinde olan Polonyalıları sadece 15 bin kayıp vererek mağlup etti. Almanlar uçak, tank ve diğer mekanik araçlarda Polonyalılardan büyük ölçüde üstündü. Polonya sınırının uzun ve savunmasız doğası ile bu uzun sınırı savunmak için intikal ettirilen Polonya ordusunun dağınık durumundan faydalandılar ve askerî girişimlerinin keyfini çıkardılar. Luftwaffe hava üstünlüğü kazandıkça Alman zırhlı birlikleri ilerleme kaydetti. Polonya mevzilerini tecrit etti ve sardı. Bu durum Polonyalıların ikmal sağlamasını ya da karşı saldırıda bulunmalarını zorlaştırdı. Bununla birlikte harekât, Almanlar için kolay bir lokma de değildi. Polonyalılar, kararlı bir düşmanın teknolojik olarak üstünlük sağlamış olsalar bile, üstün fetih gücünün fetihleri için nasıl bedel ödeyebildiğini gösterdi.

Britanya ve Fransa'nın hazırlıkları sınırlı olduğu için batı sınırında Almanya'ya güçlü bir saldırı başlatmalarında Polonyalılara yardım edemediler. Uygulamada Hitler, en azından 1941'de Sovyetlere saldırmayı seçene kadar Almanya'nın I. Dünya Savaşı'nda karşılaştığı sorunla yüzleşmedi. İki cephede birden savaş. Doğrusunu söylemek gerekirse Sovyetler Birliği, 1939'da Polonya Harekâtı'nın ikinci safhasında doğu Polonya'ya saldırmak suretiyle Almanya'nın lehine savaşa katılmasına rağmen Britanya veya Fransa tarafından kendisine savaş ilan edilmemişti. Sovyetlerin askerî müdahalesi, 23 Ağustos 1939'daki Nazi-Sovyet Paktı uyarınca, Polonya'nın Almanya ile Sovyetler Birliği arasında bölünmesine yol açtı.

İki taraf da 22 Haziran 1941'deki Alman saldırısına kadar her an bozulabilecek bir dostluk sürdürdü. Almanya'ya petrolün de dâhil olduğu çok gerekli hammaddeleri sağlayan Sovyetler Birliği bu fırsatı, sınırlarındaki konumunu pekiştirmek; 1940'ta Estonya, Letonya ve Litvanya'yı ele geçirmek ve ilhak

etmek, Romanya'dan toprak kazanmak ve Finlandiya'ya (1939–40 Kış Savaşı) saldırmak için kullandı. Ancak sonuncusu Sovyet ordusunda, özellikle talim, manevra ve ekipman kabiliyetinde ciddi eksiklikler ortaya çıkardı ve acil bir askerî yenileme programına yol açtı. Almanlar, bu savaştaki gözlemlerine dayanarak Sovyet ordusunun zayıf olduğuna ikna oldular. Kızıl Ordu'nun en sonunda Finlandiya'nın ana savunma hattını topçu önderliğinde yararak mağlup etme şeklini ve bunu takip eden geliştirme seviyesini göz ardı ettiler.

Britanya ve Fransa ile olan çatışmalar; Almanların, Britanya hamlelerini önceden önleme endişesi ve Britanya gemilerine saldırmak için denizaltı üsleri kurma isteğiyle 9 Nisan 1940'ta Norveç'i işgal etmesiyle geniş bir alana yayıldı. Almanlar, Norveç'teki hareket kabiliyetlerini artırmak için hızlı bir şekilde Danimarka'yı ele geçirdiler. Bu askerî operasyonda Almanlar ilk paraşüt saldırısı da olmak üzere uçar-birlik birliklerini faydalı bir şekilde kullandı. Operasyonda su üstü donanmalarının dörtte birini kaybettiler fakat hava kuvvetleri, Norveç direnişiyle İngiliz-Fransız deniz ve kara müdahalesinin mevcut kısıtlılıklarını daha da artırarak büyük bir etki yarattı.

Norveç nihayet düşmeden önce Almanlar, 10 Mayıs'ta, Fransa'yı istila ederken o zamana kadar tarafsız kalan Belçika ve Hollanda'ya da saldırdı. 14 Mayıs'ta kuşatılan Hollanda'nın hızlı bir şekilde mağlup edilmesi Alman yönteminin başarısına işaret ediyordu. Süratle hava üstünlüğü kazanan ve bunu kullanan Almanlar müttefiklerin savunma hattında birleşme ve uyumlu hareket etmelerini zayıflatmak için paraşütlü askerler, planörlerden uçar-birlik kuvvetleri ve tankları kullanarak seri bir şekilde ilerleme sağladı. Savunmadan yoksun Rotterdam'ın bombalanmasından kaynaklanan ağır sivil kayıplar da Hollanda'nın teslim olmasını hızlandırdı. ABD liderliğinde 2003'teki Irak saldırı sırasında (yanlış) uygulanan terimi kullanmak gerekirse bu, bir "Şok ve Dehşet" vakasıydı.

Kritik zafer daha güneyde elde edildi. Müttefiklerin taktiği zayıftı ve Alman saldırısının asıl yönünün farkında olmadan önce onların stratejik önemdeki rezervlerini Belçika'ya taşımasına neden olmuştu. Bu, Müttefik hattını ikiye bölen, Maginot Hattı tahkimatlarını ve savunma güçlerini kuşatan, Müttefiklerin derinlemesine akışkan savunma için hazırlanmadaki başarısızlıklarını açığa vuran Acdennes'in iddiaya göre aşılmaz engebeli ormanlık arazisinden ileri geliyordu. Hava üstünlüğü ile desteklenen Alman panzer birlikleri, tankın silah niteliklerini en üst düzeye çıkararak onların operasyonel olarak etkin bir

düzende olduklarını kanıtladılar. Britanyalılar veya Fransızlarla tank çatışması meydana geldiğinde, muharebenin ilerleme hızını Almanlar kontrol ediyordu.

Bununla birlikte, cepheyi yarıp geçerek 21 Mayıs'ta İngiliz Kanalı'na ulaşan Almanlar, Dunkirk sahillerindeki çoğunluğu Britanyalı olan 338 bin askerin başarılı bir şekilde tahliye edilmesiyle kuşatma altındaki kurbanlarının çoğundan mahrum bırakıldı (27 Mayıs – 4 Haziran). Geriye kalan 200 binden fazla Britanya askeri çoğunlukla Kanal'daki limanlarda olan diğer Fransız askerlerden kurtarıldı. Britanya ve Fransız birliklerinin ikisinin de merkezden uzak Callais ve Lille'de yaptıkları gibi dayanıklı savunmaları, sahillerde birliklerin üzerine hava saldırısı olarak gerçekleştirilen yanlış anlaşılmış bir Alman siyasetiyle birleşti ve bu Britanyalıların Dunkirk'ten geri çekilmelerine imkân verdi. Almanlar da Fransa'yı fethetmeden önce tanklarını dinlendirmek istiyorlardı.

Almanlar güneyde Fransa üzerine baskı kurmadan önce hızlıca toparlandılar. Somme ve Aisne'deki ilk güçlü direnişin ardından, özellikle tanklar olmak üzere ekipman ve komuta konusunda daha üstün olan Almanlar galip geldi. Alman ilerleyişinin 1914'te olduğu gibi makineleşmenin faydalarından yoksun olmasından kaynaklı engellenmesi tekrarlanmayacaktı. Bunun yerine, hızlı bir şekilde merkeze ve Güney Fransa'ya doğru ilerleyen, Bordeaux kadar güneydeki şehirleri ele geçiren Almanlar, Fransa'yı, 1871'de dayatılan ya da 1914'te öngörülen şartlardan çok daha sert bir ateşkes antlaşmasını kabul etmeye zorlayabiliyordu. Fransa'nın bir kısmı işgal edildi ve geri kalanını yönetmek için Vichy'de Almanya ile bir iş birliği hükumeti kuruldu. 1919'da Almanya'ya dayatılan şartların bir yansıması olarak Vichy Fransa'sında yalnızca küçük ve zayıf bir orduya izin verildi ve en önemlisi tanklardan ve uçaklardan mahrum bırakıldı. Ancak, Fransız Kuzey Afrika'sına sığınan Fransız filosu güçlü bir kuvvet olarak kaldı ve Britanyalıların Vichy'nin niyetleri konusundaki endişeleri bu filoya saldırılar düzenlemesine yol açtı.

Hitler, Britanya'ya barış önerirken istilaya hazırlanarak baskı yapıyordu. Müzakereler, 10 Mayıs 1940'ta Norveç'teki başarısızlıktan sonra başbakan olan Winston Churchill tarafından reddedildi. Anlaşılır bir şekilde Hitler'e güvenmiyordu ve başta İtalya üzerinden olmak üzere müzakere isteyen bakanları kabineden uzaklaştırdı.

Kanal ve ihlal sahilleri üzerindeki hava üstünlüğünü sağlayarak istila yolunu hazırlamak amacıyla başlatılan Alman hava saldırısı Britanya Muharebesi'nde püskürtüldü. RAF (Britanya Kraliyet Hava Kuvvetleri), emir komuta

kararlarından, iyi istihbarattan ve yüksek seviyede dövüş kalitesinden ve ayrıca radarın sağladığı değerli destekten yararlandı. Hedeflemede tutarlılık eksikliği de dâhil olmak üzere zayıf Alman stratejisi, Britanyalıların başarılı olmasına katkı sağladı. Almanlar, Britanya hava üslerine saldırmaya devam edemedi; bunun yerine, Britanya'yı dize getirmek için Londra'yı bombalamaya başladı. Başarısızlıkla sonuçlanan bu "Blitz" (Yıldırım) Harekâtı politikası Londra başta olmak üzere Britanya şehirlerinde ağır sivil kayıplara yol açtı. Alman donanması pratikte Britanya bahriyesinin harekât tehdidi karşısında bir işgal düzenleyemeyecek kadar güçsüzdü; kaldı ki Almanların uygun çıkarma gemisi de yoktu.

Bu arada İtalya, Mussolini komutasında 10 Haziran 1940'ta Alman saflarında savaşa katılınca savaş da yeni bir cepheye yayıldı. Bununla birlikte, İtalya'nın Fransa'ya Haziran'daki saldırısı güçlü bir savunma konumuna dayanan sert bir direnişle ve İtalya'nın Yunanistan işgali de Kasım 1940'ta püskürtüldü. Yunanlar daha sonra, 1939 Nisan ayında İtalyanlarca fethedilecek olan Arnavutluk'a kadar ilerledi. Ayrıca, Libya'dan Mısır'ı istila etmiş olan İtalyan kuvvetleri 1940 Aralık ayında Britanya askerleri, özellikle bu durumda Avustralyalıları da içine alacak bir terim olarak Dominyon ve Kraliyet güçleri, tarafından püskürtüldü. Britanya askerleri doğu Libya'yı işgal etmeye devam ettiler ve 1941'in başlarında Eritre ve İtalyan Somaliland'ı geçip, o yılın sonunda Kuzey Etiyopya'da İtalya hâkimiyetindeki Doğu Afrika'nın fethini tamamladılar. İtalyan ordusu, kısmen endüstriyel üssünün sınırlılıkları nedeniyle iyi ekipmanlardan yoksundu. Ayrıca gerçekçi bir siyasi idare zafiyeti, yetenekli komutanlar eksikliği ve ciddi moral sorunları vardı.

Hitler, Britanyalıların geri çekilmesine yol açan Libya'daki İtalyanlara yardım göndererek ve 6 Nisan 1941'de Yunanistan'a saldırarak İtalyan mağlubiyetine cevap verdi. Aynı gün Alman isteklerine karşı çıkan Yugoslavya da saldırıya uğradı. Etrafı fiilen düşmanlarla çevrili çaresiz Yugoslav savunması korunmasız kaldı ve ülke Polonya gibi hızla düştü. Bu saldırı, daha fazla can kaybına neden olması için savunmasız Belgrad'a 6 Nisan'daki terör bombardımanı da içeriyordu. 17 binden fazla insan hayatını kaybetti. Almanlar aynı zamanda hem uluslararası hem de yurt içi siyasi durumdan faydalanıyorlardı. İstilaya her biri ödül olarak Yugoslavya'dan dan bir parça alacak şekilde Bulgar, Macar ve İtalyan kuvvetleri de katıldı. Sırp hâkimiyetindeki Yugoslavya'da hatırı sayılır bir fikir ayrılığı vardı ve Hırvatların çoğu işgalcilere karşı savaşmak istemiyordu.

Britanyalılar, Yunanlılara yardım etmek için bir sefer gücü gönderdi fakat yetersiz hava desteği nedeniyle bu kuvvet püskürtüldü. Alman ilerleyişinin gidişatı, özellikle hava indirme birlikleri ve zırhlıların hızlı kullanımı, yer desteği uçaklarının etkili kullanımı kesin sonuca ulaştıran bir avantaj getirdi. Bu, Almanların, Yunanistan'da art arda gelen savunma hatlarını aşmasını sağladı.

Bu harekât, paraşütlü ve hava yoluyla taşınan Alman birliklerinin Yunan adası Girit'i ele geçirilmesiyle doruğuna ulaştı. Bu, 20 Mayıs'ta başlatılan riskli bir saldırıydı zira söz konusu birlikler yanlarında ağır silahlar getiremediği gibi zorlu Britanya deniz kuvvetlerinin varlığı işgal için planlanan deniz desteğini engelliyordu. Bununla birlikte, Alman hava kuvvetleri saldırılarında ağır kayıplar vermelerine rağmen Britanya donanmasına ciddi hasar verdi ve küçük uçak pistlerini ele geçirip ve hava yolu ikmalini güvence altına alarak inisiyatifi ele geçirebildi. Girit Harekâtı, paraşütçüler hemen hemen imha edildiğinden kıl payı kaybedilen bir operasyondu, fakat haberleşme sıkıntısı Britanyalıları, Almanların kaybetmeye hiç de yakın olmadıklarına inanmaya itti. Britanyalılar, 3 Haziran'da teslim olan güçlerini tahliye etti. Paraşütlü birliklerin uğradığı çok yüksek kayıplar nedeniyle Hitler, bir daha asla büyük bir paraşütlü hava indirme harekâtına girişmedi. Paraşütçüler gerçekte normal ordudakilerden daha elit bir yapıya sahip olsalar da bundan sonra aslında geleneksel piyade oldular.

Girit'in fethi, Almanları Doğu Akdeniz'e taşıdı ancak, Doğu Akdeniz'deki ilerlemeden yararlanma olasılığı, Britanyalıların Irak'ı (Nisan – Mayıs 1941'de Alman yanlısı bir hükümetten), Lübnan ve Suriye'yi (Haziran – Temmuz 1941'de Vichy Fransa'sından) güvenceye almaya yönelik başarılı eylemiyle dizginlendi. Buna ek olarak Almanların, 22 Haziran 1941'de patlak veren Sovyet savaşına odaklanması onların önceliklerini de değiştirdi. Hitler için Akdeniz, Britanya'nın İtalyan askerî zaaflarından faydalanmasını engellemek için sahnelediği küçük bir gösterisinden daha fazlası değildi.

Almanlar ilk saldırılarında ordunun doktrininden, eğitimin ve liderliğinin yanı sıra özellikle esneklik, kişisel inisiyatif ve eylem üzerinde ısrarcı olmalarından istifade ettiler. Almanların rakipleri bu unsurları tek tek ya da toplu olarak karşılayamadı. Onlara hususi değer veren şey, Almanların sahip oldukları avantajların birleşik özelliğiydi.

Mercek 7.1 Savaşın Sesi: Mağlubiyeti Açıklamak: Britanyalıların Norveç'teki Başarısızlığı

Britanyalı ve Fransızların müşterek Norvik sefer gücüne komuta eden General Auchinleck, Alman zaferini öncelikle hava gücüne bağlıyordu:

Son operasyonlardaki baskın faktör hava gücünün etkisi olmuştur. Bodo'nun tahliyesiyle sonuçlanan operasyonlarda düşman havada tam bir inisiyatif aldı ve bunu ilk olarak birliklerini desteklemek için kullandı:

Alçaktan uçuş saldırılarıyla;

Bombardımanla;

Birliklerin paraşütle ve deniz uçaklarından sürpriz bir şekilde indirilmesiyle;

İlerlemiş olan müfrezelerine havadan ikmal sağlamak suretiyle.

İkinci olarak ise harekât alanındaki dar kıyı şeridinde bizi deniz irtibatından mahrum bırakmak için kullandı. Alçaktan uçuşlarla yapılan saldırıların karadaki birliklere verdiği gerçek zayiat azdı fakat makinalı tüfeklerin aralıksız atışlarının askerin moral ve motivasyonu üzerindeki etkisi dikkate değerdi. Dahası düşman, birliklerinin hareketini gizlemek için topçu ateşi yerine makinalı tüfeklerle gerçekleştirdiği alçaktan uçuşları defalarca gerçekleştirdi. Bu tür bir saldırıya maruz kalan ileri pozisyondaki birlikler karaya oturmaya zorlandılar ve düşmanın kıyasen tehlikesizliğini deneyimleyerek öğrenene dek onu sürekli olarak gözetim altında tutmadılar. Böylelikle birçok durumda düşman çekinmeden ilerlemeye devam etti ve üstünlük sağladı... Hava kuvvetleriyle ordusu arasında çok üst düzeyde bir iş birliği sergiledi... Çıkarılması gereken ilk genel ders, yeterli hava desteğinin sağlanamadığı bir harekâta asker sevk etmenin felakete mahkum olduğudur.

NA. PREM 3/328/5, s. 23–26

Saldırıya Uğramış Sovyetler Birliği, 1941

Hitler, önce Sovyetler Birliği'ne sonra da ABD'ye savaş açarak 1939–41'de elde ettiği operasyonel ve taktiksel başarıları tehlikeye attı. Hitler için bu başarılar kendi amacına hizmet etmediği sürece zaten yetersizdi. Komünizm ile bir savaşın kaçınılmaz olduğuna, bunun Almanya'nın kaderi olduğuna ve Almanların bu savaşı kazanmak zorunda olduklarına ikna olmuştu. Politikalarını, Slavların Almanlara göre aşağı derecede bir millet olduğuna dair ilkel ve zalim bir ırkçılık yönlendiriliyordu. Hitler, Sovyetler Birliği'ni mağlup etmenin Britanya'yı müzakere masasına oturtmaya iteceğine ve böylece tehlikeli bir istila girişiminden kaçınabileceğine de kanaat getirmişti. Stalin, Britanya istihbaratının uyarılarını göz ardı ederek eli kulağındaki saldırı belirtilerini kabul etmeyi reddetti ve 1939 Anlaşması'na akılsızca güvenmeyi sürdürdü.

22 Haziran 1941'de, 3.350 tank ve 1.950 uçakla desteklenen yaklaşık 3,6 milyon Alman ve müttefik askeri sürpriz bir saldırıya gerçekleştirdi. Hazırlıksız Kızıl Ordu, başlangıçta ve ilk karşı saldırılarda çok sayıda insan, tank ve uçak kaybettiği ağır mağlubiyetlere maruz kaldı, fakat Almanlar, hızlı saldırı kabiliyetlerine fazla güvenerek ve Sovyet gücünü tamamen hafife alarak rehavete kapıldıkları bu çatışmayı iyi bir şekilde planlamamış veya ona yeterince iyi hazırlanmamıştı. Savunmaya ve ağır silahlara vurgu yapan Sovyet doktrini, saldırının ilk şoku ve şaşkınlığı atlatıldıktan sonra etkili oldu.

Bu sorunlar, Almanların fethetmeye çalıştıkları (ve gerçekten fethettikleri) bölgenin genişliğiyle ve Alman stratejisindeki tutarlılık eksikliğiyle birleşti. Politika tutarlıydı: Sovyetler Birliği'ni yok et, toprakları ilhak et, kaynakları ele geçir ve Yahudileri öldür. Hedefler özellikle toprakları ele geçirme ya da Sovyet güçlerini yenme vurgusu ve ayrıca hangi eksenlere odaklanacağı sorusu üzerine kaymıştır. Bu, Eylül'de Moskova üzerine yapılacak ana saldırının gecikmesine neden olurken kuvvetler Ukrayna'yı istila etmek ve oradaki Sovyet ordusunu yok etmek için güneye gönderildi. Başta tahıl olmak üzere Ukrayna kaynaklarının ele geçirilmesi ve orada Sovyet güçlerinin kırılması, Moskova'ya odaklanmaktan daha önemli görüldü. Sovyet ordusu bir milyon erkeğin dörtte üçünü kaybetti; bu askerler öldürülmüş veya esir alınmıştı. Bununla birlikte Almanlar, zaferi zırhlı kuvvetlerinin uğradığı ciddi kayıplar pahasına kazanabildi. Çok sayıda Yahudi sivil Almanlar ve çoğu da Romanya'daki müttefikleri tarafından katledildi.

Moskova yolundaki ilerlemelerinin gecikmesi, duraklamanın ardından yeniden harekete geçtiklerinde Almanları engelledi zira özellikle Sovyetler, gerçekten de zor olduğu kanıtlanan çetin kış koşullarında Almanlardan daha operasyonel olduklarını ispat ettiler. Hükümet her ne kadar Volga'daki Kuybyshev'i tahliye etse de Kızıl Ordu, iletişim ve emir komuta merkezi olan Moskova'ya saldırıyı engelleyebildi ve 5-6 Aralık 1941'de karşı saldırı başlatmayı başardı. İlerlemeleri bir kez durdurulduğundan Almanlar karşı saldırılarla başa çıkacak güçlü operasyonel rezervlerden yoksundular ve bu saldırılar karşısında cepheyi dengelemede zorlandılar. Daha güneyde, Don Nehri üzerindeki Rostov şehrini ele geçiren Almanlar, Ordu Grubu Komutanı General Rundstedt aşırı genişlemekten korktuğu için şehri tahliye etti. Kuzeyde, Leningrad (St. Petersburg) Alman saldırılarını durdurdu fakat kuşatılmaktan kurtulamadı. Almanlar, Sovyet komünizminin doğum yeri olan şehri açlıktan öldürmeye çalıştığından sakinleri ağır bir biçimde ıstırap çekti.

Pasifik Savaşı, 1941–42

Aralık 1941'de, Japonya'nın Britanya, ABD ve Hollanda'ya yönelik düşmanca tutum takınmaya başlaması ve Hitler'in ABD'ye savaş ilan ettiği saldırı savaşın kapsamını daha da genişletti. Mihver (Almanya, İtalya ve Japonya) devletleri şimdi Batılı Müttefik devletlere karşı birleşti. Japonya, 7 Aralık'ta daha önce herhangi bir savaş ilanında bulunmadan Hawai'nin Oahu Adası'nda yer alan Amerika'nın Ana Pasifik Üssü Pearl Harbor'ı bombaladı. Güneydoğu Asya ve Doğu Hint Adaları'nın, özellikle de Malaya Britanya Kolonisi ve Hollanda Doğu Hint Adaları'nın (bugünkü Endonezya) ekonomik kaynaklarını ele geçirmeye hevesli, Çin'i bu savaşın içine çekmek isteyen Japonya, Amerikan muhalefetinin planlarını gerçekleştirmede engel teşkil edeceğini biliyordu. Bir Amerikan kolonisi olarak Filipinler'in ele geçirilmesi hayati derecede önemli görülüyordu. Bu nedenle Japonlar hızlı kazanımlar edinme fırsatını garanti altına almak ve Batı Pasifik'te güçlü ve uzak bir savunma bölgesi oluşturmak için Amerikan filosuna ağır bir darbe indirmeye karar vermişti. Kısmen radarların tamamen susması sayesinde Japon askerî nakliye gemileri seferlerinde tespit edilemedi. Ne var ki Hawai'de zayıf bir savunmaya sahip olan Pearl Harbor'a saldıran uçaklar limanda Amerikan savaş uçaklarını taşıyan nakliye gemileri yerine savaş gemilerini buldular. Dolayısıyla bu nakliye gemileri özellikle önemli hale geldi.

1942 Mayısının sonunda, Amerikan, Britanya ve Hollanda sömürgelerine saldıran Japon kuvvetleri Hong Kong, Guam, Filipinler, Hollanda Doğu Hint Adaları, Burma, Malaya ve Singapur'u işgal etti. Singapur'un 15 Şubat'ta düşmesi Britanyalıların, Pasifik'teki prestijine korkunç bir darbe vurdu: Bunun nedeni sadece zapt edilemez olarak sunulmuş olması değil, aynı zamanda çok sayıda askerin teslim olmasıydı. Japonya geniş bir alanı ele geçirdi ve gerçek bir imparatorluk oluşturdu.

Japon kuvvetleri askerî güçlerinin çoğu Çin'deki harekâtla meşgul olmasına rağmen zayıf ve kötü hazırlanmış olan muhaliflerine karşı daha iyi savaşarak hava üstünlüğünden, planlarının operasyonel esnekliğinden ve muharebe kalitesi ile birliklerinin kararlığından istifade ettiler. Bu, özellikle Japonların sayıca Britanya kuvvetlerinden üstün olduğu Malaya'da görüldü. Oradaki çatışmaların çoğu Britanya mevzilerine piyade saldırılarını içeriyordu ve orman örtüsü Britanyalıların bu saldırılara hazırlıksız yakalanmasına neden oluyordu. Japonlar ayrıca ormandaki ilerlemelerin bir sonucu olarak Britanya mevzilerini geride bırakarak manevra üstünlüğünü ele geçirdiler.

Filipinler'de yerdeki Amerikan uçaklarının çoğunun 8 Aralık'ta kaybedilmesinde ve Britanyalıların bölgedeki önde gelen savaş gemileri, Prince of Wales the Repulse'a yeterli hava koruması temin edememesinde ve iki gün sonra Malaya'da iki geminin de batırılmasında olduğu gibi müttefiklerin ciddi komuta ve operasyonel hataları vardı. Malaya ve Singapur Harekâtı'nda Britanya komutası Japonlarınkiyle aşık atamadı. Japonların savaşın ilk evrelerinde başarılı saldırılar düzenleyebilmeleri, geniş bölgeler kazanabilmeleri, zayıf ve kötü komuta edilen düşmanlarının gözünde Uzak Doğu'da belirgin bir mutlak güç oluşturabilmeleri, Japonların ümit ettiği gibi Amerikalıları yine de uzun vadede geri dönmeye ikna edemedi ve düşmanlarını imha etme çabasından caydırmadı. Amerikalılar uzlaşmacı barış fikrine hiç yanaşmıyordu. Sonuç olarak Japonların güttüğü politikanın ve stratejinin temelleri ciddi bir şekilde sarsıldı. Japonların elde ettiği bu başarılar Hindistan'daki Britanyalılara darbe indiremedi.

Mihver Saldırıları Durduruluyor, 1942

Almanlar, Rusya'da 1941–42 kışının Sovyet karşı saldırılarından kurtulabildiler ve büyük bir yeni saldırı düzenlediler; ancak Japonlar aldıkları ilk mağlubiyetlerden sonra toparlanmayı başaramadı. Ayrıca yeni Alman saldırısı tam

bir felaket oldu. "Mavi Harekât" olarak anılan 1942 saldırısı en başından beri kötü tasarlanmış ve kötü idare edilen bir planın kurbanı oldu. Almanlar bu saldırıyı, Amerika'nın savaşa dâhil olması açıkça kaçınılmaz hale geldiğinde uzun soluklu bir savaşa daha hazırlıklı olmak için başta Bakü ve Hazar Denizi olmak üzere Kafkas petrol sahalarını ele geçirmek için tasarlamıştı. Zira dünyadaki petrol arzının çoğu Müttefik kontrolündeydi ya da Müttefik deniz gücü tarafından Mihver devletlere kapatılmıştı. Müttefikler, Batı yarım kürede (ABD ve Venezüella) ve ayrıca Orta Doğu'da (İran, Irak ve Suudi Arabistan) petrol üretimine hâkimdi ve bu da Japonlar için Borneo ve Sumatra'daki petrol sahalarını ele geçirmenin önemini artırıyordu.

Ne var ki Hitler, Sovyet gücünü hafife almış ve aynı zamanda yeteri kadar lojistik hazırlık yapmamıştı. Bunların her ikisi de onun askerî liderliğiyle ilişkili sorunlardı. Ayrıca harekâtın ilerlemesinde, özellikle Volga istikametinin yanı sıra Kafkaslara da eş zamanlı olarak saldırma kararında ciddi kusurlar vardı. Üstelik Hitler'in, Volga üzerindeki Stalingrad şehrinin ele geçirilmesi gerektiğine dair inancı, operasyonel esneklik için gerekli akılsızca politik bir hedefle değiştirildi: Alman stratejisi hem yanlış yönlendirildi hem de kötü uygulandı. Büyük bir kaynak rezervi vadetmesine karşın Almanlar, hava ve topçu saldırılarıyla ilerlemesi güç bir şehir bataklığına dönüşmüş Stalingrad'da duraklamak için savaştırıldılar. Oradaki savaş aşındırıcı oldu ve Alman güçleri çakılı kaldı.

Sovyetler, 1942 Kasım'ında Alman hattının zayıf kanadını yararak karşı atağa geçtiğinde manevra çarpışmasındaki yeteneklerini de gösterdiler. Hannibal'in, Cannae'da Romalılara karşı kazandığı zaferin (M.Ö. 216) adeta yeniden gösteriminde Sovyet askerleri, Stalingrad'da Alman birliklerini zapt etti; daha düşük bir motivasyonla ve yetersiz teçhizatlı askerlerden oluşan Romanya ve Macar ordularının bulunduğu zayıf cephelere büyük kuvvet yığdı ve onları Stalingrad'daki Alman kuvvetlerini kuşatmak için kullandı. Hitler yine ihtiyaç duyulan esnekliğe cevap veremedi ve kuşatılmadan önce Altıncı Ordu'nun şehirden çekilmesini yasakladı.

Karadaki muharebelere kıyasla Japonların asıl hamleleri denizde meydana geldi. Savaşın ilk safhasında elde edilen başarının sürdürülemeyeceğinin ilk işareti Japonların Avustıralya'ya saldırı tehdidini artıracak olan Yeni Gine'deki Port Moresby'ye doğru hareket etmesinin, tamamen uçak gemilerinden oluşan birlikler arasındaki ilk muharebe olan Amerikan donanması ile

gerçekleştirilecek 4–8 Mayıs 1942 Mercan Denizi Muharebesi nedeniyle ertelenmesiydi.

Pasifik'teki dönüm noktasını teşkil eden daha büyük bir muharebeydi: Midway Adası'nı ele geçirmeyi ve belirleyici bir muharebede Amerika'yı mağlup etmeyi uman Japon filosu üzerine kritik biçimde gerçekleştirdiği 4 Haziran tarihli hava saldırısı neticesinde elde edilen 3–7 Haziran 1942'deki Amerikan zaferi. Bu, Hawaii'ye yapılan saldırının başlangıcı olarak ve dolayısıyla Batı Pasifik'teki Japon kontrolünün sağlamlaştırılmasında önemli bir adım olarak görülüyordu. Japonlar, Kuzey Pasifik'teki konumlarını güçlendirmek ve Amerika'nın, Japon "anavatan adalarının" en kuzeyinde yer alan Kuriles ve Hokkaido'ya saldırı ihtimalini engellemek için Aleutian Adaları'nda üsler kurmuş olmalarına rağmen, Amerika kıtasında bir fetih savaşı başlatmaya niyetli değildi. Böylece Japonlar tarz değiştirerek Çin'deki topyekûn savaş hedeflerinin aksine, ABD'ye karşı sınırlı savaş hedefleri peşinde koştular. Bu, çok daha büyük olan Amerikan iktisadi kapasitesi ve ABD'yi fethetmenin imkânsızlığına dair makul bir yanıttı fakat Amerikan azmini hafife alıyordu.

Böylesi hatalı bir değerlendirme, Japon rejiminin benimsediği ideolojiden kaynaklanıyordu. Japonya'daki iktidar Hitler gibi, demokratik ve tüketici toplumları küçümseyerek, bunların temelde zayıf ve çözümsüz olduklarını düşünüyordu. Her durumda saldırgan Mihver gücü, üstünlüğe vurgu yapan milli duygular arasındaki savaşta iradenin zaferine, böylece adanmışlığın üstün mücadele niteliği sağladığı ve kaynaklardan öncelikli olduğu fikrine inanıyordu. Bu değerlendirme, ABD'nin sadece ekonomisini hızlı ve başarılı bir şekilde savaş için harekete geçirme kabiliyetiyle değil, aynı zamanda gerekli mücadele azmini sağlama kabiliyetiyle de alaşağı edildi.

Üstelik Japonya kilit önemdeki kaynak sağlayıcı bölgelerle derinlemesine savunma sağlayacak yeterli alanın ele geçirilmesi, ABD'nin muharebenin maliyetinden kaçınmasını umarak savunmayı Japonya'nın oldukça sınırlı sanayi üssünden inşa ederek kaçınılmaz olan Amerikan karşı saldırısını beklemeyi öngören ilk stratejisini ihlâl etti. Bunun yerine Japonlar, kendi ifadelerini kullanmak gerekirse, güçlerini boşa harcamıyorlarsa da onları zayıflatan "zafer hastalığı"na teslim oldu. Bu kısmen, Amerikan uçak gemisi üssünden Tokyo ve diğer şehirlere 18 Nisan 1942'de gerçekleştirilen, Japonları Midway'deki başarısız ve kusurlu saldırıya iten Doolittle hava saldırısına yanıttı.

Hasar görüp bakıma alınan Amerikan uçak gemilerinin daha etkin şekilde tamir çabası ve Amerika'nın Japonca telsiz mesajlarını yakalayıp deşifre etme kabiliyetiyle karşılaştırıldığında Japonlar, Midway Operasyonu'ndaki kusurlu hazırlıklarının kurbanı oldu. Midway açıklarındaki hava muharebesinde dört Japon uçak gemisinin batması ve birçok uçak ile pilotun kaybedilmesi Pasifik'teki dengeyi değiştirdi zira uçak gemilerinin aritmetiği ve sağladığı inisiyatif aniden, güveni feci şekilde darbe alan Japonların aleyhine döndü. Amerikan uçak gemilerini muharebede kendi savaş gemilerinin atış menziline çekmek için giriştikleri kışkırtma girişimleri Amerikalıların ihtiyatlı davranarak geri dönmesiyle boşa çıkarıldı. Sonuç olarak Midway, uçak gemilerinin üstünlüğünü belirledi ve yenilerinin inşa edilmesi için yatırımı teşvik etti. Avantaj kazanmış olan Amerikalılar artık Japon uçak gemilerinin saldırılarına karşı güvendelerdi ve ayrıca Pasifik'teki amfibi operasyonlara uçak gemisi desteği sağlayacak bir pozisyondalardı. Japonlar, her ikisi de 1944 yılında olmak üzere Burma-Hindistan sınırında ve Güney Çin'de yeni saldırılar düzenleyeceklerdi, ancak artık Pasifik'te bir saldırı başlatacak durumda değildiler.

Mihver ittifakı için çok daha derin bir başarısızlık söz konusuydu. Jeopolitik anlamda Japonların deniz saldırı yetkinliğini kaybetmesi, Almanların halen Rusya ve Kuzey Afrika'da uğraştıkları bir dönemde Güneybatı Asya'da Britanyalılara karşı Almanlarla ortak eylem düşüncesini daha da güçleştirildi. Almanya ve Japonya askerî bir ortaklık kuramadılar ya da birbirlerinden Müttefiklerinkilerle eşdeğer bir ekonomik yardım göremediler. Birbirinden farklı jeopolitik ve stratejik çıkarlar da söz konusuydu. Sovyetler Birliği ile savaş halinde olmayan Japonya; (İtalya gibi), Almanya ve Sovyetler Birliği arasında ayrı bir barış anlaşması istiyordu. Almanya böylece Britanya ve ABD'ye yoğunlaşabilirdi; fakat bu gerçekleşmedi. 1944'ün sonlarına doğru Japonlar, Almanya'nın Batılı Güçler ile ayrı bir barış arayışında olduğundan şüpheleniyordu ki bu, Japonya için çok daha az arzu edilen bir seçenekti.

Japonlar, 1942 Nisan'ında Burma'yı fethedinceye ve Seylan'a (Sri Lanka) başarılı bir deniz baskını yapamayınca ki bu baskında bir Britanya taşıma gemisi ve iki ağır kruvazör batırılmıştı, zaten hiçbir zaman yüksek olmayan Almanya ile ortak hareket etme ihtimali de ortadan kalkmış oldu. Seylan harekâtı'na katılan uçak gemilerinin çoğu Midway'de batırıldı. 1942'de Almanların Güney Asya'ya ilerleyişi Mısır'da Britanyalılar ve Kafkaslarda Kızıl Ordu tarafından engellendi. Britanya, Hint kamuoyunun Britanya fikri arkasında

toplanmasından, özellikle de 1942'deki artışla sayısı bir milyona ulaşan tarihin en büyük gönüllü ordusu konumundaki Hint ordusundan istifade etti. Bu ordu her ne kadar henüz Japonları Burma'dan sürmek için hazır olmasa bile, Arakan Operasyonu'nun başarısızlığının gösterdiği gibi, Hindistan'ı istila etmeye yönelik herhangi bir Japon girişiminin önünde büyük engeldi.

Britanya saldırıları aynı zamanda Müttefiklerin hem Güney-Batı Asya'ya hem de Hint Okyanusu'na hükmetmesini sağlamıştı. 1941 Mayıs'ı ile Temmuz arasında Irak'taki Alman yanlısı rejimi devirdi ve aynı zamanda Lübnan ve Suriye'yi Vichy (Almanya'nın Fransa'yı mağlup etmesinden sonra Fransa'nın Vichy kentinde kurulan, Almanya'ya güdümündeki Fransız devletinin) kuvvetlerinden kurtardı. Iraklılar uçan sütunlar, nehir vapurlarının, 19. yüzyılın emperyalist fetih savaşlarında görülen yerli müttefikler ve özellikle uçak ve zırhlı araçlar gibi modern silahların kullanımının bir karışımı olan seri bir harekâtta mağlup edildi. Bu, Britanyalıların hem büyük bir ülkeyi istila etmesini hem de çok daha büyük güçlerin üstesinden gelmesini sağladı. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında Hint Okyanusu ve Irak'ta yapılan daha önceki müdahalelerde olduğu gibi Britanya yalnızca bariz deniz üstünlüğünden değil, aynı zamanda Hint birliklerinin talimli, motive ve çok sayıdaki mevcudiyetinden faydalandı.

Ağustos 1941'de Britanya ve Sovyet orduları İran'a girdi. Mihver yanlısı şahı oğlunun lehine tahttan inmeye zorlayarak hızla kontrolü ele geçirdiler. Başlıca petrol üretim kaynaklarını kontrol altında tutma ve askerî malzemelerin Sovyetler Birliği'ne gönderilebileceği yollar sağlamadaki başarılı Müttefik kararlılığına bunun büyük faydası oldu. Bu malzemelerin sağlanması hem Sovyet kayıplarının daha önce Alman saldırısına karşı telafi edilmesine yardımcı oldu hem de Britanya ve ABD ana güçlerinin Batı Avrupa'da henüz onunla çatışma içinde olmadığı bir dönemde Almanya'yı vurmanın bir yoluydu. Sovyetler Birliği'ne giden diğer ana tedarik yolları Amerika'dan Alaska bağlantısı ile Sibirya'ya ve Britanya'dan deniz yoluyla, Norveç merkezli Alman hava ve deniz kuvvetlerine maruz kalan tehlikeli bir güzergâhtan kuzey Rusya'ya gidiyordu.

İran'ın ele geçirilmesi, Almanların Kafkasya ve Mısır'ı istila etmesi durumunda Hindistan'a bir savunma bölgesi daha sağlayarak Britanya'nın stratejik derinliğini de arttırdı. Stratejik derinlik Hint Okyanusu'nda da güvence altına alındı. Vichy hükümetinin kontrolü altındaki Madagaskar'da konuşlu muhtemel Japon denizaltı üslerine dair duyulan endişe, Britanyalıların 1942'de uçak

gemilerinin sağladığı hava üstünlüğünden faydalanarak bölgeyi ele geçirmesiyle son buldu.

Müttefikler ayrıca 1942'de Kuzey Afrika'da da başarılı saldırılar düzenledi. Britanyalılar, Temmuz'da, Nil'in batısına doğru Kahire ve İskenderiye'ye yönelen Alman ilerleyişini engelleyerek Ekim–Kasım aylarında El Alameyn'de karşı saldırıya geçti. Britanyalıların fazla ekipman ve daha geniş güçlere ulaşılabilirliklerinin yanı sıra hava üstünlüğüne ve üstün operasyonel planlama ve uygulamaya sahip olmaları ayrıca yılın başlarındakine kıyasla Britanyalıların moralinin de yüksek olması mühimdi. Daha önceden birleşik silah taktikleri konusunda Alman yeteneği ile boy ölçüşemeyen Britanyalılar, topçuların sistematik bir biçimde kullanılmasında oldukça becerikli olduklarını ve bazı yönlerden savaşın 1918'deki savaş yöntemlerinin tekrarı olduğunu kanıtladılar. Britanyalılar, Libya ve ötesine geçerek zaferlerini sürdürdüler.

Bunlara ek olarak Kasım ayındaki Meşale Operasyonu'nda, İngiliz-Amerikan kuvvetleri Vichy hâkimiyetindeki Fas ve Cezayir'i istila ederek her ikisini de hızla ele geçirdi. Almanlar buna cevap olarak Vichy Fransa'sını istila etti ve Kuzey Afrika'daki varlığını korumak için birlikleri Tunus'a hareket ettirdi. Oradaki Alman güçleri, sadece Cezayir'den ilerleyen Amerikan birlikleri tarafından değil, aynı zamanda Libya'dan ilerleyen Britanya güçleri tarafından da saldırıya uğrayacaktı. Müttefikler sadece bir dizi karşı saldırı düzenlemek için değil, ilk önce Mihver fetihleriyle kaybettiklerini geri kazanmak ve daha sonra bu savaşı Mihver devletlerini kendilerine çekmek için planlı bir girişimde bulunmaya başladı.

Mercek 7.2 Savaşın Sesi: Birleşik Hareket İhtiyacı

1942'de Kuzey Afrika'daki Britanya Sekizinci Ordusu Kurmay Başkan Yardımcısı Tümgeneral Eric Dorman-Smith şunları gözlemledi:

Ortadoğu Komutanlığı'nda, 1941 sonbaharında Çöl Muharebesi'nde tek başına zırhlı birliklerin göz önünde tutulmasını ileri süren aykırı bir düşünce ortaya çıktı. Britanyalılar bu yüzden (...) düşmanın eşdeğer zırhlı birliklerini keşfetmeli ve yok etmeli, bundan sonra zırhsız piyade tümenleri alana girip geride kalanları temizleyecek ve kazanılan mevkii tutacaktı.

Dorman-Smith bunu, Alman rakipleri, Erwin Rommel'in Afrika Birlikleri ve "tüm silahların birleşik düzeni" şeklindeki taktik tercihiyle karşılaştırdı. Britanyalıların bu konudaki eksikliğini ise süvari geçmişi olan generallerin tesirine bağladı:

(...) atlı savaşın romantik süvari marifeti, temel taktiksel yanılgılara (...) zırhsız piyade tümenleri ile kısmen "piyadeleştirilmemiş" zırhlı tümenler arasındaki ikiliklere [yol açmıştır].

Manchester, John Rylands Library, Special Collections, Dorman-Smith Papers, GOW/1/2/2, ss. 33, 54, 1/2/1, s. 6

Atlantik Savaşı, 1939–45

Mihver ittifakıyla savaşmak hem Atlantik hem de Pasifik'te denizcilik üstünlüğü gerektiriyordu. Bununla birlikte her iki okyanustaki zorluk birbirinden çok farklıydı. Denizde, I. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi Almanlar denizaltında yüzey muharebesinden daha etkiliydi. Mihver ittifakının su üstündeki gemileri ise Britanya ticari sistemini aksatmak ve Britanya savaş gemilerini kendi kara sularından uzaklaştırma stratejisi doğrultusunda Müttefik ticaret gemilerine zarar veren bazı saldırılar yaptı fakat hepsi ele geçirildi. Bismarck 1941'de Almanlar için en büyük kayıp oldu. Almanlar savaş gemilerini yoğun bir güç olarak kullanamadılar. Scharnhorst'un 1943'ün sonlarında batması, Almanların su üstündeki tehdidini büyük ölçüde azalttı ve böylece Britanya Anavatan Filosu'nun uzak sulardaki operasyonlarda kullanılma imkânı arttı. Bu sonuç, Norveç'e demirlemiş olan Tirpitz'in Kasım 1944'te bombalanarak imha edilmesiyle daha da sağlamlaştırıldı.

Buna rağmen, Norveç ve hatta Fransa 1940'ta fethedildiği sırada Alman denizaltıları ve (savaş gemileri ve uçakları) Müttefik gemilerine saldırma konusunda I. Dünya Savaşı'ndan daha başarılıydı. Bu durum, özellikle hem Britanya için yeniden hayati önem taşıyan tedarik yollarının geçtiği Atlantik suları açısından hem de Fransa'yı işgal etmek üzere kurulacak herhangi bir ordu için böyleydi. Ne var ki Almanlar 1943'e kadar denizaltı inşasına yeterince önem vermemiş olduklarından hedeflerine ulaşmak için gerekli denizaltılardan yoksundular. Denizaltılar, kısmen Luftwaffe'nin deniz savaşına ilgisizliği nedeniyle yeterli hava desteğinden de yoksundu.

Bununla birlikte, konvoylara saldırılar için "kurt sürüsü" taktiklerinin geliştirilmesi ve dizel motorların su altında çalıştırılmasına izin veren (saldırıya karşı savunmasızlığı azaltan) "şnorkel" de dâhil olmak üzere denizaltı verilerinde yapılan iyileştirmeler bunların askerî etkinliklerini artırdı.

Müttefikler, (Birinci Dünya Savaş'ındakinin aksine) konvoyların hızlı bir şekilde benimsenmesinden, özellikle uzun menzilli, kara konuşlu uçaklar sayesinde hava korumasının genişletilmesinden ve radarın iyileştirilmesinin yanı sıra Alman deniz kodlarını engelleme ve deşifre etme konusunda bin bir güçlükle kazanılan yeteneklerden istifade etmeyi bildiler. 1942'den itibaren, özellikle savaş zamanı gemi inşasına hâkim olan Amerikalıların çok daha fazla ticaret gemisini inşa etmesi, Müttefiklerin zaferi için çok önemliydi. Bunların yanında daha fazla refakat gemisinin mevcudiyetinin yanı sıra bunların sonar ve sualtı bombası ateşleme başlıkları gibi gelişmiş silahlarla donatılması paha biçilmezdi. Atlantik Muharebesi, 1943 baharında Müttefikler tarafından kazanıldı fakat mücadele savaşın sonuna kadar devam etti. Almanlar, Mayıs 1943'te 41 denizaltısını kaybettikten sonra denizaltılarını, Müttefik hava gücünün daha seyrek olduğu bölgelere çekti. Atlantik Muharebesi'nde her iki taraf da ağır kayıplar verdi: Nazi tutkusunun merkez üssü sayılan Alman denizaltı komutanlığında görev yapan 42 bin kişiden 28 bini hayatını kaybetti.

Almanya Hırpalanıyor, 1943–44

Amerikalılar ve Britanyalılar Akdeniz'de ve 1944'te Batı Avrupa'daki başarılarıyla önemli katkılarda bulunsalar da Kızıl Ordu, özellikle karada Alman kuvvetlerinin büyük kısmını zapt etti. Alman ordusunun üçte ikisi daima Doğu Cephesi'nde savaştı. Stalingrad'dan sonra bu cephe, I. Dünya Savaşı'na nazaran daha hareketli gözükmesine rağmen, büyük ölçüde uzatmalı bir yıpratma

mücadelesine sahne oldu. Savunmada dişli düşmanlarla karşı karşıya olan Almanlar, kısmen Mareşal Manstein'in karşı saldırılarda yetenekli istihdamı ve Kızıl Ordu'nun 1942'nin başlarındaki saldırganlığı sürdürmedeki zorlukları nedeniyle, Stalingrad'ın kaybından sonra 1943'ün başlarında cepheyi dengelemeyi başardı.

Ne var ki bu dengelenmenin ardından Almanlar tükenmenin eşiğine geldi. Temmuz 1943'teki Hisar Operasyonu sırasında Kursk saldırılarıyla inisiyatifi tekrar kazanma girişimleri boşa çıkarıldı. Almanlar, cephenin kuzey ve güney hatlarındaki geniş Sovyet uzantılarına ya da hem cephe hattını kısaltmayı hem de prestijlerini güçlendirmeyi ve büyük bir psikolojik darbe vurmayı amaçlayarak ön cephede göze çarpan korkunç tank saldırıları düzenledi. Fakat Sovyetler çok iyi hazırlanmıştı. Eş merkezli iç içe geçmiş çemberler şeklinde savunma hatları inşa ettiler. Bunlar Alman saldırılarını zayıflattı ve sonunda durdurdu. Almanlar özellikle Sovyet topçularının ellerinde çok feci acı çekti. Bu, topların savaşta en çok hafife alınan silahlar olduğunu bir kez daha gösteriyordu. Tanksavar silahları gerçekten de değeri en çok bilinmeyen silahlardı. Büyük Sovyet zırh rezervlerinin mevcudiyeti savaşın akışı için de önemliydi. Alman saldırısı engellendikten sonra Sovyetler hızla taarruza geçti ve bu sayede Almanların savaşta kazandıklarından çok daha fazlasını elde ettiler. Savaşın geri kalanında Almanlar, Doğu Cephesi'ndeki stratejik savunmayı sürdürdü.

Kızıl Ordu zırhlı, topçu ve piyade birlikleri arasındaki iş birliğini geliştirmede; topçu ve piyade birliklerini mobil olarak hareket ettirebilmede; en son kilit unsur olarak saldırının hızını korumak için lojistik destek geliştirmede ne kadar başarılı olduğunu gösterdi. Kızıl Ordu gerçekten de kendi Blitzkrig olarak görülebilecek şeyi başardı. Bu, özellikle Almanların Bug, Dinyester ve Prut nehirlerinin gerisine püskürtüldüğü Mart ve Nisan 1944 arasında Ukrayna'daki cephe yarma taarruzları ve Haziran ile Eylül 1944 arasında Alman Ordusu Grup Merkezi'nin çoğunun yok edilip yarım milyondan fazla zayiata neden olarak Belarus'un (Beyaz Rusya) geri alındığı ve Sovyetleri Varşova'ya yaklaştıran Bagration Harekâtı sürecindeki stratejik taarruzlarda görüldü.

Alman ordusu düşmanlarına nazaran daha kötü komuta ediliyor ve daha kötü savaşıyordu. Kızıl Ordu ile savaşmak Almanları iki buçuk yıldan az bir sürede Volga'dan Elbe'ye sürükledi. Bu, herhangi bir Avrupalı gücün bir yüzyıldan fazla süredir ulaştığından daha büyük bir mesafeydi ve cepheler söz konusu olduğunda bir savaşta bu cephelerden birinde sürekli hareket halinde

olmanın imkânsız olmadığını gösterdi. Bu sadece bir eksende değil, Doğu Avrupa'nın çoğunu kapsayacak şekilde Karadeniz'den Baltık'a doğru Alman ordusunun çoğunu tahrip eden bir ilerlemeydi. Elde edilen başarı, Almanların 1941–42'de doğuya doğru ilerlemesinden daha büyüktü çünkü özellikle düşman kendini toparlayamadığı gibi tamamen mağlup da olmuştu.

Almanya'nın müttefikleri de yenildi ve savaşın dışına itildi. Sovyetlerin Balkanlar'a ilerlemesi, 1944'te Romanya, Bulgaristan ve Macaristan'daki Alman yanlısı hükümetlerin devrilmesine ve Almanların Yunanistan, Arnavutluk ve Yugoslavya'yı tahliye etmelerine yol açtı. Finlandiya, 1944'te Almanya'yı terk ederek değişen devrana cevap verdi. Finler daha sonra Kuzey Buz Denizi'nde konuşlu Norveç merkezli Alman kuvvetlerine saldırmak için Sovyetlere katıldı. Savaşın sonuna doğru Sovyet operasyonel yöntemleri ateş gücü üzerine odaklandı fakat aynı zamanda mobil tank harbine de istihdam etti. Yıpratma ve manevralar eşgüdümlü bir taarruz dizisinde birleştirildi. Cephe hattı yarıldıktan sonra Sovyetlerin elde ettiği hareket kabiliyeti düşmanlarının düzenli bir şekilde geri çekilmesini engellerken Almanların güçlü savunma silahı "kirpilerin" etrafının kuşatılmasını ve sonrasında pas geçilmesini sağladı.

Bu arada, Kuzey Afrika'daki Almanlar ve İtalyanlar Mayıs 1943'te Amerikan ve Britanya kuvvetleri tarafından teslim olmaya zorlanmıştı. Almanlar başlangıçta, ilerleyen Amerikan ve Britanya güçleriyle ayrı ayrı mücadele etmek için Tunus'taki iç hatlarını iyi kullanmıştı, Kasserine Geçidi Muharebesi'nde Amerikalılara yapılan saldırılarda yüksek tempolu bir çatışmaya hazır olmayan birliklere çok fazla zarar verilmişti. Bu kısmen, tıpkı Japonların 1941–42'de sergilediği etkinliğinin Çin'de daha önceki deneyimlerine borçlu olması gibi, Almanların daha önceki çatışmalarda elde ettiği kan dökme ve tecrübe etme meselesiydi. Ne var ki Amerika'nın savaştaki etkinliği hızla arttı, Tunus'taki Mihver kuvvetleri, özellikle İtalyan tedarik bağlantıları üzerindeki Müttefik hava üstünlüğünün etkisinden mustaripken Müttefikler inisiyatifi ele geçirince hızlı bir zafer kazanabildiler.

Müttefikler Temmuz'da Sicilya'yı ve Eylül'de İtalyan anakarasını işgal için bastırdılar. Amfibi güç ve hava desteği Müttefiklerin inisiyatifi ele geçirmelerini mümkün kıldı. Ne var ki Mussolini'nin kendi bakanları tarafından Müttefik başarılarına cevap olarak devrilmesi sırasında Mihver uyumunu geçici olarak bozsa da Almanya'nın buna hızla tepki vermesi onların Orta ve Kuzey İtalya'nın kontrolünü ele geçirmelerini sağladı. Bu tepki Müttefikleri daha zor

bir duruma soktu. Dağlık arazi ve doğu batı hattında uzanan nehir yatakları İtalya'yı mükemmel bir savunma alanı yaptı. Çatışmaların büyük kısmının, 1951–53'te Kore'de yaşanan duruma delalet edercesine, topçuların önemli bir rol oynadığı geleneksel piyade savaşı şeklinde meydana geldiği görüldü: arazi zırhlı birlikler için pek uygun değildi.

Müttefikler 1944'te Anzio Çıkartması'nın riskli olduğunun kanıtlanmasıyla Alman savunmalarını pas geçme teşebbüsünde bulundular. Çünkü bu çıkartmanın kötüye kullanılmasıyl yarattığı ve güvence altına aldığı güçlü savunma parametrelerinin de zor olduğu kanıtlandı. Bir dizi büyük çaba gerektiren saldırı ardışık savunma hatlarının üstesinden gelerek İtalya da önemli bir şehir olan Milan'ın sadece Nisan 1945'te düşmesini gerektirmişti. Almanlar sadece Müttefiklerin ilerlemelerine direnmekle kalmadı, aynı zamanda İtalyan partizanların direnişini de bastırdı. Partizanlar aynı zamanda İtalya'nın kuzeyinde Mussolini'nin Nazi desteğiyle kurduğu kukla Salò Cumhuriyeti'yle de mücadele ediyordu. Dolayısıyla, İtalya'daki savaş hem bir iç savaş hem de düzenli güçler arasında bir mücadeleydi. Müttefikler son ana kadar bu çatışmalardan umduklarını elde edememiş olsalar da İtalya'ya gönderilen Alman birliklerine Sovyetlerle savaşacak ne de Fransa'daki Müttefiklere direnecek haldeydi.

D-Day ya da Normandiya Çıkarması, 1944

6 Haziran 1944'te Overlord Harekâtı'nda İngiliz-Amerikan kuvvetleri Normandiya'ya indi. Dönemin önde gelen Britanyalı askeri düşünür J. F. C. Fuller, 1 Ekim 1944 tarihli Sunday Pictorial'da şöyle yazacaktı:

> Deniz gücümüz olduğu gibi kalsaydı, sadece denize hâkim olan bir güç olsaydık, Almanya'nın Fransa'da kurduğu garnizon neredeyse kesinlikle yeterli olabilirdi. Bu büyük kalenin kaderini mühürleyen deniz gücü anlayışında bir değişiklik oldu. Şimdiye kadarki tüm denizaşırı saldırılarda istilacı kuvvetler gemilere yerleştirilmişti. Şimdi ise gemiler işgal kuvvetlerine katıldı (...) istilacı güçlerin muharebe düzeninde nasıl çıkarma yapılacağına dair (...) zorluk çeşitli özel çıkarma botları ve önceden imal edilmiş çıkarma iskelelerinin inşasıyla aşıldı.

Fuller için bu bot ve çıkarma iskeleleri savunma hattını geçmek için kullanılan tankların dengiydi. Overlord Harekâtı'nın amfibi operasyonlarında büyük bir ilerlemeyi işaret ettiğini, sadece onun eşi benzeri görülmemiş

ölçeği nedeniyle değil, aynı zamanda Müttefik kabiliyetinin savaşı Fransa'daki Almanlara çekme görevinin niteliğini değiştirmesi nedeniyle savundu. Artık çıkarma yapmak, taarruz birliklerini takviye etmek ve desteklemek için bir limanı ele geçirmeye gerek yoktu. 1942'de İngiliz Kanalı'na saldıran başarısız Dieppe Harekâtı, bir limana saldırmanın onu imha ettiğini, dolayısıyla böyle bir hedefin uygun olmadığını gösterdi ancak 1944'te Almanlar hâlâ hatalı bir şekilde Müttefiklerin limanları ele geçirmeye odaklanacağını tahmin ediyorlardı.

Normandiya Çıkarması, Britanyalılar ile Amerikalıların 1942-43 arasında Kuzey Afrika ve İtalya çıkarmalarında edindikleri tecrübelere çok şey borçluydu. Almanların Fransa'da mağlup edilmesi hedefi göz önünde bulundurulduğunda İtalya harekâtı alakasız bir stratejik hamle değildi. Müttefiklerin 1943'te Akdeniz'deki amfibi operasyonları başta hava desteği, uçar-birlik saldırıları ve çıkarma araçlarının kullanımı olmak üzere planlama ve uygulama konusunda değerli deneyimler sağladı. 1943'teki çıkarmaları, özellikle Salerno'daki harekât, özellikle Almanya'nın tepkisi açısından Fransa'yı işgal etmenin zorluğu konusunda uyarı niteliğindeydi. Fransa'da 1943'te, 1944'te yaşanacağından daha ciddi bir sorun olacaktı; çünkü Almanlar şimdiye kadar D-Day'e kadar yaptıkları gibi savunma hazırlıklarına devam etmemiş olmalarına rağmen, Müttefikler operasyon alanını izole etmeye çalışmak için yeterli hava hâkimiyetine henüz sahip değildi.

Normandiya Operasyonu'nun ölçeği ve direnişin hem beklenen hem de fiili şiddeti çok büyük oldu. Bu direnç, 1944'te Doğu Avrupa'da Sovyet saldırılarının önemine haklı bir dikkat gerektirse de yine de Overlord'un öneminin altını çizmenin hala gerekli olduğunu gösterir. Doğu Cephesi'nin önemi nedeniyle, Normandiya Çıkarmaları Almanya'nın yenilgisi için çok önemli değildi, ancak Batılı Müttefikler Almanya'nın karada yenilmesinde önemli bir rol oynayacaklarsa, o zaman Fransa'yı işgal etmek zorundaydılar. Buna karşın, ne kadar değerli olursa olsun, İtalya'daki operasyonlar Fransa'daki büyük Alman güçleriyle çatışamazdı ve Almanlar 1943'te Mussolini'nin düşüşüne hızlı ve başarılı bir şekilde karşılık verdikten sonra, Müttefiklerin İtalya'daki başarıları etkili ve hızlı bir şekilde kullanma olasılığı sınırlandırılmış oldu.

Overlord, birleşik operasyonlar için bir zaferdi fakat aynı zamanda Müttefik ordusunun geçen iki yıl boyunca elde ettiği başarının bir ürünüydü. Bu başarı kısmen çatışmada galip gelme meselesiydi. Britanya, Kanada ve ABD

donanmaları Atlantik Savaşı'nı kazanmıştı ki bu olmasaydı, herhangi bir saldırı başlatmadan önce Britanya'da gerekli ana hazırlıkları sürdürmek mümkün olmayacaktı. Fransa'daki Alman kuvvetleriyle karşılaşmak için, 1942'de Kuzey Afrika'daki Meşale Operasyonu'nda olduğundan çok daha fazla birliği karaya çıkarmak ve takviye etmek gerekiyordu. Bu birlikleri teçhizatlandırma ve takviye etme becerisi Müttefik devletlerin, fakat özellikle en çok da ABD'nin, dünya ekonomisinin büyük bir kısmını teşkil eden verimli kaynakları seferber etmedeki başarısının bir yönüydü. Müttefiklerin amfibi operasyonları düzenleme kabiliyetleri nihayetinde ABD'nin gemi inşa kapasitesine dayanıyordu ve Müttefiklerin savaş sırasında yaptığı 42 milyon tonluk nakliyatın çoğu Amerikalıların inşa ettiği gemilerle gerçekleştirilmişti.

ABD ayrıca savaş sırasında 297 bin uçak üretti. Ancak sayılar tek başına yeterli değildi. Sıcak savaşı Mihver devletlerine çekmek ve onlardan daha iyi savaşmak da gerekiyordu. 1944 yazında, Kuzey Fransa'ya karşı mutlak hava üstünlüğü elde edilmişti. Buradaki Müttefik yer destekli hava gücünün etkinliği, Luftwaffe üzerinde uzun süredir devam eden hava üstünlüğü sağlama girişimlerine çok şey borçluydu.

Kara kuvvetlerinin genel savaşma kalitesinde güven artışına katkıda bulunan eğitim ve diğer hazırlık süreçleri çatışmadaki başarı kadar önemliydi. Bununla birlikte, bu faktör üzerindeki huzursuzluk devam etti. I. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi, çok az muharebe deneyimi olan veya hiç olmayan çok sayıda askerin kullanılması hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde öngörü sorunları yaratıyordu.

Almanlar saldırıyı öngörmüş olsalar bile ki Hitler bunu püskürtebileceğinden emindi, yine de Doğu Avrupa'daki Sovyet baskısı nedeniyle bu saldırıya öncelik veremedi. Sovyet başarısı, Alman birliklerinin Batı için yeniden bölüştürülmesine neden oldu.

Almanlar Fransa'da, Atlantik Duvarı tahkimat sistemini geliştirmiş olsalar da bir saldırıya karşı koymak için yeterli deniz ve hava gücüne sahip değillerdi. Aslına bakılırsa Britanyalıların 1940'taki istila tehdidinde içinde bulunduklarından daha vahim bir durumdalardı. Ayrıca, Fransa'daki Alman ordusunun (hepsi değilse de) çoğunluğu vasat nitelikli olmanın yanı sıra ulaşım, eğitim ve birçok durumda teçhizat bakımından yetersizdi.

Bu sorunlar, Alman komuta kararlarının niteliğini özellikle önemli kılmıştır; ancak bunların yetersiz olduğu görüldü. Geçmişte, savaş sırasında, örneğin

1941'deki Barbarossa Harekâtı sırasında, bu tür başarısızlıkların suçu genellikle Hitler'in cahilane ve beceriksiz müdahalelerine atıldı fakat yakın bir zamanda buna ek olarak Alman planlamasındaki dezavantajlar, Almanların savaş tutma niteliklerinde daha yaygın olan eksikliklerin sık görülen bir yönü olarak ortaya çıkmıştı.

D-Day vakası özelinde Almanların hatası hem saldırının nereden gelebileceği hem de buna en iyi nasıl yanıt verilebileceği konusundaki değerlendirmeleriyle bağlantılıydı. Almanlar, Normandiya Çıkarması'yla gafil avlandı. Kısmen, Güneydoğu İngiltere'de gözle görülür birlikler oluşturulması da dâhil olmak üzere Müttefiklerin girişimlerinden dolayı Almanlar savunma hattını ve kuvvetlerini, Britanya'dan denizi aşmak ve Almanya'ya ulaşmak için en kısa rotayı sunan Calais bölgesinde yoğunlaştırmıştı. Normandiya'ya ise İngiltere'nin güney sahilindeki saldırı limanlarından, özellikle Plymouth, Portland ve Portsmouth'tan ulaşmak daha kolaydı. Hitler, D-Day'den sonra bile Calais yakınlarına ek çıkarma yapılmasından endişe duyuyordu. Alman istihbaratının zafiyetine başka bir örnek vermek gerekirse Almanlar, 1944'te saldırının geldiği Beyaz Rusya'dan ziyade Ukrayna'dan bir Sovyet saldırısı bekliyorlardı.

Batıda bulunan Alman komutanlar da herhangi bir çıkarmaya en iyi nasıl cevap verecekleri, özellikle Fransa'daki on panzer (tank) bölüğünün sahile yakın bir yere taşınıp taşınmayacağı, böylece Müttefiklere konumlarını sağlamlaştırmadan önce saldırılıp saldırılmayacağı ya da onların stratejik bir rezerv olarak ele geçirilip geçirilmeyeceği konusunda bölünmüş durumdaydı. Nihai karar, Müttefik planlamacıları oldukça endişelendiren, panzer birliklerinin içeride kalması gerektiği yönündeydi fakat stratejik bir rezerv olarak hareket etme riski hem bu kararla ele geçirilme ihtimalinin ortadan kalkmasıyla hem de Müttefik hava gücü varlığıyla azaltıldı. Bu karar, Alman komuta yapısının gerilimlerini ve belirsizliklerini yansıtıyordu.

Almanların tepkisi aynı zamanda Müttefik operasyonlarından da etkileniyordu. Hava kuvvetleri, Müttefiklerin paraşüt ve planörle indirilen birlikleri kullanarak çıkarma kanatlarını güvenceye almalarını sağladı. Bu uçar-birlik operasyonları, Normandiya Operasyonu'nun sağ tarafına, Cotentin Yarımadası'nın doğu üssündeki Utah Plajı'na çıkarma için özellikle önemliydi çünkü Almanlar, oradaki kıyı savunmalarını desteklemek için yeni birlikler sevk edemiyordu. Amerikan hava saldırılarının geçen yılki Sicilya Operasyonu'yla aynı olan düzensiz yapısı, koordine edilmiş karşı saldırı hedefleri olmadığından

savunmayı çaresiz bıraktı. Amerikalılar Utah'ta çok az zayiat verdi çünkü önemli çatışmalar zaten büyük ölçüde iç kesimlerde gerçekleşmişti.

Bir sonraki sahil Omaha'da ise durum o kadar iç açıcı değildi. Amerikalılar, iyi bir savunma karşısında kötü hazırlanmış durumdaydılar. Bu özellikle saldırı gemisinin ve Duplex Drive (amfibi) Sherman tanklarının sahilden çok uzakta konuşlandırılması da dâhil olmak üzere zayıf planlama ve çıkarmadaki karışıklığın yanı sıra Britanyalılar tarafından geliştirilen özel tankları, örneğin mayın tarlalarına karşı kullanılmak üzere Crabflail (Yengeç) tanklarını, kıyı savunmalarına saldırmak için kullanmayı reddetmelerinden kaynaklanıyordu.

Amerikalılar hem çıkarma sırasında hem de sahilde, hava saldırısı veya deniz bombardımanıyla bastırılmayan uçurumlardaki mevzilerden dolayı yaklaşık 3 bin zayiat verdi. Akdeniz ve Pasifik çıkarmalarında edindikleri tecrübeden istifade edemediler. Hava gücü, vaat edilen mühimmat miktarını hedefe zamanında teslim edemedi ve betonarme bombardımana oldukça dirençliydi. Omaha'daki Amerikalılar sonunda iç bölgelerde hareket edebildiler fakat D-Day'in sonunda, köprübaşı mevzii derin değildi ve Almanların cevap verecek zırhı bulunmadığı için bölgedeki birlikler şanslıydı. Bu, kısmen, Alman komutasında Hitler'in müdahalelerinden kaynaklanan sabit fikirliliği yansıtan başarısızlığa çok şey borçluydu.

Daha doğuda Gold, Juno ve Sword sahillerine inen Kanada ve Britanya kuvvetleri (Kanadalılar Juno'daydı), titiz bir planlama ve hazırlıktan, planlanan indirme bölgelerine inen hava indirme birliklerinin hayati önemdeki korunaklı mevzilerin ele geçirilmesinden, özelleştirilen tankların etkili kullanımından ve Gold'da çetin bir mücadele olmasına rağmen Almanların en iyi nasıl karşılık verecekleri konusundaki endişelerinden istifade etti. Bölgedeki tek Alman zırhlı varlığı olan 21. Panzer Tümeni, öğleden önceye kadar karşı saldırı yapmadı. Alman zırhlıları, Juno ve Sword sahilleri arasındaki kanala yaklaştı ancak engellendi. Müttefikler o gün tüm işgal bölgesinde 2,500 asker kaybederek Fransa'ya yeniden ayakbastı: Uçar-birlik kuvveti 23 bini olmak üzere 132 bin asker karaya çıkartılmıştı.

O gün Müttefik hava kuvvetlerinin attığı 11 binden fazla sortinin de bu başarıda önemli etkisi oldu. Hava desteği her zaman savunma ateşini bastıramasa da Luftwaffe uzak tutarak değerli bir katkı sundu. Britanya Armadası hem—hava saldırısından daha ağır—destek ateşi sağladı hem de Alman savaş gemileri tarafından bozguna uğramaktan korundu. O yıl daha sonraları, Japon

filosunun Filipinler'deki Amerikan çıkarmalarına karşı verdiği ciddi mücadelenin eşi benzeri görülmemişti fakat Fransa'nın Atlantik limanlarında konuşlu muhripleri ve torpido botlarıyla mayın denizaltı saldırıları çıkarma filosu hala bir tehdit oluşturuyordu.

Olayların bu kısa özeti, Overlord'un kendine has niteliğini göstermeye de yardımcı olur. Örnek vermek gerekirse Müttefiklerin, Dragoon Harekâtı'nda Fransa'nın güneyine 15 Ağustos'ta yaptığı çıkarmada savunma gücünün zayıflığı Normandiya'daki ile karşılaştırıldığında büyük bir savaşın çıkmamasına neden oldu. İngiliz -Amerikan paraşüt kuvvetlerinin indiği sahil ve iç kesimlerdeki çatışmalar hafifti ve az zayiat verildi. Overlord ölçeğinde müstahkem bir kıyı şeridine yapılan saldırı eşsizdi. Japonya'nın öngörülen istilası planlandığı gibi ilerleseydi, Müttefikler daha da zorlu bir mücadeleyle karşı karşıya kalmış olacaklardı.

Müttefiklerin, Overlord Harekâtı'ndaki başarılarına rağmen, Normandiya'yı kurtarmaları zor oldu. Her iki taraf da çetin bir mücadeleye tutuştu ve ilerlemeyi umdukları hatların gerisine düştüler. Özellikle köprü üstlerine yapılan hava saldırılarına rağmen Almanlar, Normandiya'daki birliklerini güçlendirmeyi başardı. Fakat yaşadıkları gecikmeler hem Müttefiklerin köprübaşlarını derinleştirmek için zaman kazanmalarını sağladı hem de Almanları, tanklarını köprübaşlarına sürmek yerine savunma gücü olarak Müttefiklerin ilerlemelerine anlık yanıt vermek üzere kullanmaya zorladı.

Overlord, ölçek bakımından eşsiz olduğu kadar aynı zamanda kuvvet gereksinimlerinin öngörülemeyen doğasını da gösteriyordu. İki dünya savaşı arasında amfibi kapasitesini artırmaya yönelik bir ilgi vardı fakat bu öncelikli bir mesele olmamıştı. Hem Britanyalılar hem de Amerikalılar için düşmana ait Fransız sahil şeridini istila etmeye ihtiyaç duyacak olmaları pek muhtemel görünmüyordu. Almanya'nın yine Batı'ya saldırması durumunda daha olası senaryoya, I. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi Fransa'nın, Kanal ve Atlantik limanları aracılığıyla Britanya'dan ve belki de Amerikalılardan yardım alması ve direnmesiydi.

Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı ve Fransa düştü. Müttefiklerin 1944'te karşı karşıya kaldığı zorlukların beklenmedik doğası, daha önce Almanların 1940'ta Britanya'yı istila etmeyi planladıklarında çok açık bir şekilde tecrübe ettikleri gibi, sorun teşkil ediyordu ve Alman tecrübesinin gösterdiği üzere geçici önlem bir seçenek değildi. İhtiyaç duyulan kabiliyet ve hazırlıkların yerine

başka hiçbir şey dolduramazdı. Müttefikler buna karşın, 1944'te elde ettikleri tecrübeler ışığında açıkça tanımladıkları görevler için uygun kaynakları kullanmayı amaçlayan bir planlama sürecinden istifade ettiler. Bu başarı, özellikle her istila kendine özgü sıkıntılar ve sorunlar yarattığı için olduğundan daha külfetsiz görünür. Dahası, 1944'te Pasifik'teki Amerikan amfibi operasyonları da dâhil bu saldırılardan elde edilen toplu deneyim, çok farklı derslerin çıkarılmasını sağladı. Örnek vermek gerekirse bu, önce uzun süren bir bombardımanın ardından yapılan kuşatma baskınının istenilebilirliğine özellikle de Omaha Sahili'ne çıkarma yapmak için en iyi nasıl hazırlanacağına dair yapılan tartışmalara ilişkin bir meseleydi.

Mercek 7.3 Amfibi Savaşı

Amfibi taarruzlarının temel tipolojisi, 1944 yılında, bu tür operasyonların başından itibaren devam eden konumuyla aynı kaldı; nitekim bu durum günümüzde hala geçerliliğini korumaktadır. Temelde mesele derinlik, sömürü ve karşı-saldırı konularına odaklanıyor. Eğer sınırlı bir hedef söz konusuysa, o halde durum çıkarma yapıldığında farklılaşır, ancak büyük bir kullanım ihtiyacı için bu bir başlangıçtır. Bu nedenle, örneğin, 18. yüzyılda, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda, Fransız mevzilerine saldırma görevi yukarıda sunulanlardan çok farklıydı. Eski durumda, Louisbourg veya Guadeloupe, Martinik veya Pondicherry gibi bölgelerin ele geçirilmesi ve ardından sömürü işlemlerinin dikkate alınmaması gerekiyordu. Muhalif gücün hepsi (adalar söz konusu olduğunda) veya büyük kısmı, işgal süreciyle tespit ediliyordu ve karşı saldırı ihtimalini düşünmeye pek ihtiyaç duyulmuyordu.

Bununla birlikte, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda durum böyle değildi çünkü 1776'da New York, 1777'de Philadelphia ve 1780'de Charleston gibi ana liman mevzilerinin ele geçirilmesi sadece Amerikan güçlerini meşgul etmek için gerekli bir başlangıçtı. Britanyalılar, Fransa ve onun müttefikleriyle 17. ve 18. yüzyıllar ile 19. yüzyılın başlarındaki çatışmalarda Avrupa kıyı şeridine amfibi saldırılar düzenlemeye çalıştığında bu daha da bariz bir şekilde görülüyordu. Bunlar Overlord'un niyeti bakımından farklıydılar ancak karadaki savunma kuvvetlerinin hareket edebildikleri

yüksek hız karşısında bir operasyon yapmaya çalışmanın tehlikesini belirtiyorlardı. Yelkenli ve kürekli gemiler çağındaki amfibi çıkarma süreçleri, gerçekten de dengesiz gemilerde atları deniz yoluyla taşımayı zorlaştırmanın yanı sıra zaman bakımından da çok mühim bir kısıtlama getiriyordu. Bunun sonucu olarak amfibi kuvvetleri çıkarma yaptıklarında kara birliklerine karşı savunmasız kalıyordu. Durumun teknolojik bağlamı, 20. yüzyıl boyunca kısmen çıkarma sürecinin hızlandırılmasından dolayı fakat aynı zamanda da hava gücü sayesinde değişti. Bir kara parçasını istila ederken birlikleri paraşütle veya planörle karaya indirmek ve hem savunma ateşini bastırmak hem de karşı saldırı ihtimalini sınırlandırmak mümkün hale geldi.

Bu nedenle bu, basitçe bir çıkarma yerine modern kıyı saldırı kavramına doğru evrildi. Böyle bir kavram, modern kuvvetlerin ve silahların güç gösterimini ve aynı zamanda modern savaşta kitlelerin azalmasını yansıtır. II. Dünya Savaşı'ndaki seferlere katılan çok sayıda erkek ve makineye kıyasla, şimdiki savaşlarda sayılar nispeten düşük olsa da 2003'te Irak'ın işgali 150 binden fazla erkeğin taşınması ve desteklenmesinin hala gerekli olabileceğini hatırlattı. İstila kuvveti ne kadar küçük olursa hava saldırısı ve hava indirme birliklerini ana bileşenler olarak düşünmek o kadar mümkün olur ve bu nedenle de kıyıda fiili çıkarmaya odaklanma ihtiyacı o derece azalır.

1944'teki durum böyle değildi. Savaş sırasındaki hava indirme kapasitesinin özellikle Overlord'da görülen, gelişmesine rağmen, Fransa'nın kontrolünü ele geçirmek için gereken çok sayıda insanın ve malzemenin sahiller dışında herhangi bir şekilde taşınabilmesi mümkün değildi. Normandiya, Girit'ten Almanlar için olduğundan çok daha çetin bir hedefti ki Almanlar 1941'de uçar-birlik kuvvetleriyle ele geçirmişlerdi. Üstelik bombardıman, kara muharebesi ve uçar-birlik saldırılarındaki gelişmelere rağmen çıkarma öncesinde savunmaların üstesinden gelmek mümkün değildi.

Olası amfibi görevler modern askerî planlamada hala önemli bir yer tutar. Bu hem küçük ölçekli güç gösterimini hem de Komünist Çin'in Tayvan'ı işgali veya kargaşa durumunda ABD'nin Küba'ya

müdahalesi gibi olası büyük ölçekli hedefleri içerir. Bu tür operasyonlar politik bağlamından soyutlanamaz. Çin'in Tayvan'ı işgali durumunda ABD'nin cevabının niteliği hayati olacaktır. Özellikle, Amerikan donanmasından gelecek muhtemel bir tepki Komünist Çinlilerin elde edebileceği her türlü deniz ve hava egemenliğine meydan okuyacaktır. D-Day ve diğer geçmiş amfibi operasyonlarının dikkate alınmasında en net şekilde açığa çıkan husus, belirli silahlar arasındaki iş birliğine duyulan ihtiyaçtır. Bu durumun değişmesi de pek olası değildir.

Almanya Yeniliyor, 1944–45

Almanlar, 1944 yazında Normandiya'da nihayet bozguna uğratıldı; Müttefiklerin savunma hattını yarmasını, çoğu Amerikan mekanize güçleri tarafından gerçekleştirilen derinlemesine bir harekâtı izledi. Bu sömürü Almanları, Fransa ve Belçika'dan süpürdü. Ancak o yıl Avrupa'da savaşı sona erdirme umutlarının boşuna olduğu kanıtlanmış oldu. Bir grup askerin Hitler'i öldürme ve Nazi rejimini devirme girişimi olan 20 Temmuz Suikasti başarısız oldu ve ordu üzerindeki kontrolün artmasıyla zaten zalim olan rejimin daha da radikalleşmesine neden oldu. Üstelik İngiliz-Amerikan bombardımanına rağmen Alman direnişinin güçlendirilmesi ve Müttefiklerin hızla ilerlemesinden kaynaklanan lojistik baskılar, Müttefiklerin o sonbaharda özellikle Vosges ve Arnhem'de Alman sınırının yakınlarında durdurulmasını beraberinde getirdi. Arnhem Operasyonu muhalif birliklerin ağır silahlanmalar karşısında uçar-birlik askerlerinin güçsüzlüğünü gösterdi.

Müttefikler daha sonra Bulge Muharebesi'nde Almanların karşı saldırısıyla kayda değer bir baskı altında kaldılar. Ancak 16 Aralık 1944'te başlatılan Ardenler'deki bu ani baskın, 1940'takinden farklıydı. Müttefik hava üstünlüğü, Almanların artık yalnızca gökyüzü tamamen bulutlarla kaplanıp bu üstünlüğün etkisi kısıtlandığında saldırabilmesine neden olmuştu. Almanlar, 1918'de olduğu gibi, Müttefik cephesinin zayıf bir bölümünü kırmayı ve onları denize doğru sürmeyi planladılar, ancak başarılı olsalar bile, bu sadece Müttefiklerin II. Dünya Savaşı'ndaki zaferini geciktirecekti (kaldı ki 1918'de Sovyetlerin ilerleyişi de söz konusu değildi), erken kazanımlardan istifade edebilecek güçten de yoksundular.

Müttefikler, Almanları durdurduktan sonra ilerlemeye devam ettiler. Alman karşı saldırısından farklı olarak geniş bir cepheyi geçtiler. Müttefikler, Ren Nehri boyunca ve nehrin öte tarafında çarpışırken Almanya aralıksız olarak bombalanıyordu. Alman direnişi nihayet çökerken hızlı bir ilerleme elde ettiler. Almanların sonuna kadar savaşma istekleri Almanya nüfusunun yüzde 7 ilâ 10 arasında yok olmasına neden oldu. Bu oran, nüfusunun yüzde dörtten azını kaybeden Japonya'ya kıyasla çok fazlaydı. Sovyet güçleri, Oder Nehri boyunca başlatılan büyük bir taarruzda Nazi rejimini yok ederek Berlin'e doğru ilerledi. Hitler, 30 Nisan 1945'te intihar etti.

Amerikalılar ve Britanyalılar, Almanları koşulsuz bir şekilde teslim olmaya zorlamak için, "diğer halkları fethetmeye ve boyun eğdirmeye dayanan... felsefelerini" alaşağı etme taahhüdüyle Ocak 1943'teki Kazablanka Konferansı'nda açıklanan savaş hedefi gereği Kızıl Ordu'ya katıldı. Almanya istila edilirken ve ardından teslim olduğunda, Müttefiklere karşı kısıtlı bir halk direnişi görüldü.

Müttefiklerin birkaç yönden eşzamanlı olarak yaptıkları saldırılar; 1915, 1916 ve 1917'de yaptıklarından daha başarılı oldu. Almanların harekât alanları arasında rezerv kaydırmasını imkânsız kılmasa da bunu zorlaştırmıştı. 1942'nin sonlarındaki Meşale Harekâtı Stalingrad'da Sovyet karşı saldırı ile aynı zamanda başlatıldı. 1943'te Müttefiklerin Sicilya'yı işgal ettiği Husky Harekâtı, Hitler'in Kursk taarruzunu iptal etmesine neden oldu ve 1944'te, Bagration Harekâtı D-Day'den hemen sonra başlatıldı.

Japonya Yeniliyor, 1943–45

Başka hiçbir Mihver devleti Japonya'nın sahip olduğu kadar geniş bir çevre veya alana yayılmadığından, Japon gücünün üstesinden gelmek benzeri görülmemiş bir ölçek sorunu yarattı. Müttefikler, özellikle de Pasifik'teki Amerikalılar hava, deniz ve kara kuvvetlerini koordine etmek ve muhaliflerini üç alanda da yenmek zorunda kaldılar. Bunu yapmak için operasyonlarda bir sinerji ya da başarılı bir karşılıklı bağımlılık gerekliydi. Özellikle hava üstünlüğünü kazanmak ve kullanmak Japon kara ve deniz birimlerini savunmasız bırakırken, adaların ele geçirilmesi daha fazla ilerlemenin desteklenebileceği yeni ileri hava üslerinin kurulmasını sağladı. Hava üsleri uçak gemilerinin taşıyabildiğinden daha ağır uçakları barındırabiliyordu; bu uçaklar daha uzak mesafelere uçabiliyor ve daha ağır yükler taşıyabiliyordu.

1942–43 kışında, Amerikalılar Guadalcanal Adası'nı ele geçirerek Japon savunma çemberini yarmada güçlerini başarılı bir şekilde kullandılar. Adanın kendisi sınırlı bir öneme sahipti fakat ele geçirilmesi veya tutulması askerî yetenek ve kararlılığın sembolü haline geldi. Amerikan deniz kuvvetlerinin başarısı, Japonların adadaki güçlerini destekleme yeteneğini zayıflattı. Japonların çarpışmalarda çok sayıda uçak ve mürettebat kaybetmesi Amerikalıların 1943'te, Güney batı Pasifik'te Soloman Adaları'ndaki bir adaya çıkarma harekâtı başlattıklarında inisiyatifi ele geçirmelerine yardımcı oldu: Amerikalılar nereye saldırılacağına karar verebildi ve Rabaul gibi bir sıçramayı seçtikleri üsleri etkisiz hale getirip garnizonlarını izole edebildiler. Bu yaklaşım çatışmanın zorluk ve sertliğini hafifletti; böylece Japon savunma çemberinin temsil ettiği stratejik derinliği tehlikeye attı ve Amerikalıların ilerleme hızlarını korumalarına yardımcı oldu.

Uçak gemileri hava koruması ve denizcilik kabiliyetleri sayesinde adalara sıçramada önemli bir rol oynadı. Bunları hem güneybatı hem de orta Pasifik'te harekete geçirme kabiliyeti, üstün Amerikan kaynaklarının eş zamanlı olarak birden fazla saldırı stratejisinin takibine ne dereceye kadar olanak verdiğini gösteriyordu. Kızıl Ordu'nun Doğu Avrupa'da yaptığı gibi, Amerikalılar da birden fazla eksende ilerleyebildi. Bu yetenek savunma cephesinde sadece ciddi bir kaynak baskısına, özel elverişli rezervlerin hazırda tutulmasına neden olmakla kalmadı; aynı zamanda komuta becerisi, özellikle de yedek birlikler üzerinde büyük bir baskı oluşturdu.

Uçak gemileri sayesinde daha önce hiç olmadığı kadar denizden hava gücü icra edilebildi. Japonlar aynı zamanda savaş gemileri inşa etmeye devam ettiler fakat Amerikalılara yetişemediler ve özellikle eğitimli pilotları da artık yetersizdi. Japonların deniz hava gücündeki en büyük örgütsel kusur, hava birliğinin uçak gemisiyle bütünleşik olması, vurulduklarında geminin görev kuvvetlerinin hava saldırı elemanı ile yer değiştirecek yedek hava birliklerinin olmamasıydı. Aynı zamanda Japonya'nın, kayıpların yerini alacak kadar hızlı bir şekilde pilot eğitmesi neredeyse imkânsızdı. Eğitimle ilgili sorunlar harp kalitesini yetersiz kıldığından Alman hava kuvvetlerini de etkiledi.

Pasifik'in büyük bölümü her iki taraf için de benzeri görülmemiş harp ve altyapı sorunları yarattı. Azımsanmayacak sayıda donanmanın çok uzak mesafelerde görev yapması; mobil destek ve bakım görmesi gerekiyordu. Lojistik meselesi bilhassa hassastı. Zira hem uçaklar hem de gemliler için petrol

gerekiyordu ve dünya petrol arzının çoğu ABD tarafından kontrol edildiğinden Pasifik'teki mücadelede petrol özellikle değerli hale geldi. Bunun aksine Japonya Amerikan denizaltı saldırıları sebebiyle Sumatra ve Borneo'dan güvenli bir şekilde petrol taşıyamadığından özellikle anavatan adalarında (Japonya kendisi de) petrol kıtlığı çekiyordu. Hava gücü, denizaltı karşıtı öğretisi ve hazırlıklarından kaynaklı Japon güçsüzlüğü, Amerikan denizaltılarının Japon gemiciliğine olan saldırısının Almanlarınkinden daha başarılı olmasına yol açtı. Bu saldırı Japon savaş ekonomisi artikülasyonunu kötü bir şekilde etkiledi ve Japonya'nın Güneydoğu Asya fetihlerinin değerini azalttı.

Amerikan planlamasının ölçeği önemliydi. Başkan Roosevelt, Almanya ile olan savaşmaya odaklanmak için önce Japonya politikasını reddetmişti. Avrupa'da "İkinci Cephe" açılması görüşünün keskin bir savunucusuydu: Batı Avrupa'daki ana Alman kuvvetleriyle savaşmak için Fransa'nın istilası. Dahası, ilk büyük Amerikan istilası Meşale Operasyonu, 1942'de Avrupa arenasında icra edilmişti ve Amerika'nın hava gücünün çoğu, Almanya'ya karşı (Britanya ile) Birleşik Hava Saldırısı'na tahsis edilmişti. Bununla birlikte, Japonların ilerlemelerine direnme ihtiyacı çok sayıda Amerikan kuvvetinin bölgeye intikal ettirilmesine neden oldu. Bu birlikler alana vardıklarında saldırı operasyonlarda kullanıldı. Ağustos 1943'te Müşterek Kurmay Planlamacılar, 1947'de Japonya'nın işgali veya kuşatılmasıyla sonuçlanan bir programın ana hatlarını çizdi.

Amerikalılar Güneybatı Pasifik'te ilerlediler. Burada Avustralya güçleriyle müşterek hareket ederek zorlu orman muharebesi ardından Japonları Yeni Gine'ye geri püskürttüler. Pasifik üslerini, özellikle uçak pistlerini ele geçirmek için Amerikalılar kilit adalara saldırdı. Bunlar, iyi hazırlanmış ve oldukça motive olmuş savunma tarafına karşı zorlu taarruzlar içeriyordu. Ancak Kasım 1943'te Gilbert Adaları'nda hedeflerini ele geçirdikten sonra, Ocak–Nisan 1944'te Marshall Adaları'nda aynı şeyi yapmak için baskı kurdular. Teslim olan Japon askerinin sayısı bir elin parmaklarını geçmiyordu. Japonların ölümüne savaşmaya istekli olmaları, düşman kontrolündeki arazide, balta girmemiş ormanlarda ve acımasız bir iklimde hareket etmenin güçlüğüyle birleşerek Amerikalılar için alışkın olmadıkları bir savaş ortamı yarattı. Bu ölümüne mücadele, kısmen küçük adalarda büyük kayıplar verilmesi, topyekûn savaşın bir boyutunu oluşturuyordu. Amerikan hava ve deniz gücü ada saldırılarından önce büyük bir teknolojik avantaj sağladı fakat Amerikalılar karaya çıktıklarında kapasite açığı azaldı ve artık savaş, savunmanın lehine olan koşullarda düşmanla yakın mesafeden çatışma meselesiydi.

Deniz harp kabiliyeti kilit önemdeydi ve bu sadece uçak gemileriyle ilgili bir mesele de değildi. Kasım 1943'te Solomon'daki Bougainville'e bir çıkarma yapan Amerikan kruvazörleri ve muhriplerinden oluşan bir güç, tamamen radarla yapılan ilk muharebede Japon karşı saldırısını, ona zarar vererek püskürttü.

Hava gücü üstünlüğü Amerikalılara çok önemli bir avantaj sağladı. Haziran 1944'te, 58. Amerikan Görev Kuvveti, 900'den fazla uçakla, Mariana Adaları'na (Saipan, Tinian ve Guam'a) yapılan amfibi saldırısını engelledikten sonra Japonların Birinci Mobil Donanması ve 400 uçağıyla mücadeleye girişti. 19 Haziran'da başlatılan Japon saldırıları, Amerikalıların "Mariana Turkey Shoot" adını verdikleri olayda, Amerikan uçak gemileri herhangi bir hasar almadan ateş altına alındı. Savaşın avcı takibiyle ile ilişkisi çok uzun sürdü. Aynı zamanda Japonların iki savaş gemisi Amerikan denizaltıları tarafından vuruldu. Amerikalılar ertesi gün daha da başarılı oldu ve Japon uçak gemilerini zayıf ışıkta uzun menzilli hava saldırısıyla batırdı ya da onlara zarar verdi. Marianalar, Amerikalılara ileri bir lojistik üs sağlamanın yanı sıra uzun menzilli B-29 ağır bombardıman uçaklarıyla Japonya'yı bombalama fırsatı sundu. Ekim ayında Leyte Körfezi'ndeki son büyük deniz muharebesinde, yanlış komuta edilen Japon filoları da kapsamlı bir şekilde mağlup edildi ve Amerikalılar böylece kuvvetlerini Filipinler'e karşı güvenli bir şekilde konuşlandırabildi.

Bu arada Japonlar, 1944'te Güney Çin'deki saldırılarında çok başarılı olmalarına ve çok fazla toprak kazanmalarına rağmen, Çin'i savaşın dışına itmeyi başaramadılar. Bununla birlikte ilk kez, Mançurya'dan Vietnam'a kadar kesintisiz bir kara yolunu kontrol etmek Japonya'ya, Amerikan deniz müdahalesinden bağımsız bir kara ekseni sağladı ve böylelikle de stratejik bir derinlik kazandırdı. Dahası, Amerikan uçaklarının Japonya'yı bombalayabileceği Çin hava limanlarını ele geçirmek Amerikalıları, Saipan gibi üsler sağlayabilecek adaları ele geçirmek zorunda bıraktı. Japonların bu askerî teşebbüsü aynı zamanda Amerika'nın, Japonya'yı Çin merkezli olarak işgal etme fikrini de ciddi şekilde zayıflattı.

Buna karşın Japonlar Burma'da karada yenilgiye uğradı. Kararlı saldırı taktiklerinin basitliği, mevcut göreve odaklanan geliştirilmiş eğitim sayesinde ormanda daha iyi hareket edebilen, özellikle de orada devriye gezip savaşabilen Britanya birlikleri için artık yeterli değildi. Britanyalılar ayrıca daha üstün lojistik imkân, tıbbi destek, hava ve topçu gücünden faydalandılar. Mart'tan

Temmuz'a kadar 1944'te Japonlar, Delhi'ye ilerleyişlerini takiben, Hint milliyetçilerini isyana kışkırtmak için tasarladıkları, kötü bir şekilde planlanan ve idare edilen kuzeydoğu Hindistan işgalinde ağır bir yenilgi aldılar. Britanya kuvvetleri buna karşın Assam'daki Imphal ve Kohima'da mevzilerini korumayı sürdürdü. Ağır silahları ve yeterli havan mermileri bulunmayan Japonlar, başarısız ön cephe saldırıları başlattı. Yetersiz lojistikten ve Britanya tedarik yığınlarını ele geçirebileceklerine dair yanlış bir güvenden dolayı feci şekilde acı çektiler.

Buna karşın Britanyalılar, askerî kabiliyetlerinin gelişimini de yansıtan etkileyici bir generallik sergileyerek Mart 1945'te Meiktila'da Japonları yendi ve aynı yılın Aralık ayında Burma'yı işgal etti. Bu operasyon, büyük ölçekli Japon kuvvetlerine indirilen önemli bir darbeydi fakat bu başarı Amerikan halkı tarafından ve günümüzde de Britanya'nın emperyal askerî bir güç olarak rolünü unutan Britanyalılar tarafından görmezden gelinme eğilimindedir.

Pasifik'te Amerikalılar nereye çıkarma yapacağını seçebiliyordu fakat kıyıdaki operasyonlara ilişkin muharebe ve lojistik sorunlarını aşamadılar. Amerikalılar, Filipinler'i 1944'te başarıyla istila ettikten sonra karadaki operasyonlarda ağır zayiatlar verdiklerini fark ettiler. İstila, Japon kuvvetlerinin çok sayıda Amerikalının hareket etmesini engelleyebileceğini hatırlattı ve böylece hedefleri dikkatlice seçmenin gerekliliğinin altını çizdi. Gerçekten de istila, bazı eleştirilere göre Japonya yolunda bir çıkmaz gibiydi. Arka planda hizmet rekabetleri ve komutanların, özellikle de operasyon için baskı yapan General Douglas MacArthur'un, şahsi görüşleri vardı. Bu eşsiz bir olay ya da yalnızca Amerikan savaş tarzının bir niteliği değildi. Bunun yerine, ulusal politika veya stratejik kültür gibi soyutlamalar, tüm ordular için, belirli çıkarlardan gelen destek ve belirli görüşler için baskı olarak anlaşılmalıdır. Generaller arasındaki çekişmeler, başta Stalin olmak üzere siyasi liderler tarafından istismar edildi; Hitler ise fethedilen yerlerden toprak vermek de dâhil olmak üzere ekstra ödemeler sağlayarak Alman generallerini manipüle etti.

Aynı zamanda, MacArthur'un baskısıyla Amerikan donanması Japonya'nın işgali için Subic Körfezi'ne ve diğer limanlara ihtiyaç duyuyordu ve Amerikalı siyasetçiler Filipinler'i Amerikan toprağı olarak görüyorlardı. Bu nedenle Amerikan silahlarının gücüyle bir an evvel geri alınmaları gerekiyordu.

1945'in başlarında, Amerikalılar Japonya'ya bir saldırı düzenlemek üzere hava üsleri sağlamak amacıyla Iwo Jima ve Okinawa adalarını ele geçirdi.

Anavatanlarını savunmak için mücadele eden iyi konumlandırılmış ve kararlı Japon kuvvetlerinin üstesinden gelmek uzun sürdü ve ağır kayıplar verilmesine neden oldu. Japonlar kanlarının son damlasına kadar savaştı. Bu belki de Amerikan savaş gemilerine karşı kamikaze (intihar) uçaklarının kullanılmasından, onun "maneviyat" üzerinde yarattığı baskıdan ortaya çıkan bir fedakârlık politikasıydı. Bu politikalar Amerikan taktiklerini ve silah gücünü etkiledi. Örneğin, Amerikan savaş gemilerindeki uçaksavar silahlarının sayısı çarpıcı bir şekilde arttı ve bu da onları kullanmak için daha geniş mürettebata ihtiyaç duyulmasına neden oldu. Japon mevzilerine karşı napalm bombası kullanıldı.

Hava Gücü, 1939-45

Savaştan önce, hava gücünün savaş kazanan silah olacağı öngörülmüştü. Japonya hava gücüne nazaran hem Pasifik'teki deniz savaşında hem de 1945'te atom bombalarının atılmasında çok daha etkili olmasına rağmen, Avrupa'da durum aslında böyle değildi.

Savaşın erken safhasında Alman taarruzuna yapılan hava saldırısı çok önemliydi. Yer destekli dalış bombaları özellikle Polonya (1939), Fransa (1940), Yunanistan (1941) da değerliydi. Bu arada terör bombaları da örneğin 1939'da Varşova'da, 1940'ta Rotterdam'da, 1941'de Belgrad'da düşman iradesini kırmanın bir yolu olarak görülmekteydi. Yeterince hazırlanmamış olan Almanlar 1940'ta Britanya'ya saldırdıklarında yine de havada daha iyi çarpıştılar. Şehirlere özellikle Londra'ya yaptıkları kış bombalamalarında Blitz'de ağır zayiatlara yol açtılar ve çok hasar verdiler ancak morali bozamadılar. Britanya'ya karşı Alman hava kuvveti hem stratejik silah hem de operasyonel araç anlamında başarısız oldu. Britanya teslim olacak kadar bombalanamadı. Moral bozulamadı ve endüstriyel üretim devam etti. Stratejik bombalama silahlarının eksikliğinden kaynaklanan kusurlar bir yana Almanlar sadece radar kullanımından değil Britanya birleşik hava savunma sisteminden de ıstırap çektiler.

Üstelik yer desteğine odaklanmak Alman hava kuvvetinin 1941'den beri Doğu sınırlarındaki taktiksel değeriydi. Fakat stratejik hedefleri başarmak için yetkinlikten yoksundu. Benzer şekilde Mihver hava kuvveti de deniz savaşını etkilemekte ciddi kusurlara sahipti. Britanya gemilerinin kara temelli saldırılara yakından maruz kaldığı Akdeniz'de, örneğin Sicilya'da Alman (İtalyan) hava kuvvetlerinin, ciddi zararlar vermesi mümkündü. Fakat Malta'da Britanya üssüne yapılan hava saldırısı Mihver devletlerinden İtalya ve Kuzey Afrika

arasındaki hava ve deniz iletişimine meydan okumak için bir üs görevi görebilecek adanın kapasitesini etkisizleştirmede başarısız oldu. Alman hava kuvveti Atlantik'te Britanyalılara karşı yapılan savaşta sadece kısıtlı bir katkıda bulundu. Almanlar havacılık taşımacılığında yetersizdi ve Luftwaffe geniş yelpazede nakliye karşıtı havacılığa odaklanmadı. Tersine Almanya'yı bombalamayı savunanların daha önceki muhalefetine rağmen İtilaf devletleri Atlantik'te Almanlara karşı gerçekleştirilen savaşa önemli bir katkıda bulunarak 1943'ten beri hava güçlerini kullanabildiler.

Ardından Almanlar şimdiye kadar hiç görülmemiş, önceden tahmin edilemeyen bir ölçekte hava saldırıları suretiyle hücuma uğradılar. Yer destekli operasyonlar İtilaf devletlerinin özellikle İngiliz-Amerikan güçlerinin, örneğin 1944'te Normandiya'da olduğu gibi ilerlemesinde çok önemliydi. Orada Alman tanklarına karşı havacılığın ne kadar etkili olduğu kanıtlandı. Almanya'ya karşı yapılan Birleşik Bombalama Saldırısı'nda Britanya ve Amerikan hava mürettebatında ağır kayıplar verilse de stratejik bombalama Almanları özellikle hava araçları ve hava araçları olmayan silahlar tahsis etmeye ve buna direnmeye yönlendirmek dışında da önemli bir etkiye sahipti. Alman hava önleme gücü özellikle Amerikan tercihi gündüz bombalamaya karşı etkisini kanıtlamış Britanyalıları da gece bombalamaya güvenmek konusunda cesaretlendirmişti fakat bu gizliliği ihlal edilmiş kesinlik saha bombalamaya olan vurguyu pekiştirdi. Yüksekten uçan uçakların serbest düşüşlü bombaları atmasındaki sınırlı isabet gücüne rağmen böyle bir bombalama kısmen modern hava savaşlarındakinden çok daha uzağa düşen bombalar oldukları için Mihver devletlerin endüstriyel üretim ve iletişimine zarar verdi. Endüstriyel ekonomiler farklı kaynaklardan unsurların bütünleşmesine dayanmaktadır ve bombalama muharebeleri bu bütünleşmeyi engellendi. Tüm Alman savaş ekonomisinin yetkinliğini etkilemekteydi. Daha özel bir biçimde petrol üretimi 1944-45 de bombalanmış, hava saldırısı ayrıca yeni nesil daha hızlı Alman denizaltılarının yapımını da ertelemişti ki böylece denizdeki İtilaf komutası ile mücadeleye kadar çok geç operasyonel hale geldi.

Üstelik stratejik bombalama İngiliz-Amerikan sadakat ve azminin gerekli bir ispatı olarak görülmektedir. Bu yüzden Sovyetler Birliği'ni 2. Cephe istilasında Stalin'in baskılarıyla Fransa'nın yokluğunda bile savaşta tutmaya önemli bir katkıda bulundu ki Batılı güçler, Haziran 1944'e kadar saldırıları başlatmaya hazır değildi. Böyle olunca Batılı güçlerin 1915-16'da Rusya'daki zorlamayı

azaltmak için başlatacakları saldırı baskısıyla da uyum sağladı ki bu baskı hem 1915'teki Çanakkale Operasyonu'na hem de Batı Cephesi'ndeki saldırılara yol açtı.

İtilaf Devletleri'nin şehirleri bombalamadaki etki ve moralitesi ağır sivil kayıplarına yol açarak çok da anlaşmazlığa neden olmuştur. Bir Alman şehri olan Dresden'in Şubat 1945'te savaşın sonuna doğru ağır sivil kayıplarıyla büyük ölçüde harap olması belirgin tartışmanın bir sebebidir. Yine de zamanında çağdaşları tarafından bombalama ve pilotsuz füzelerin (V1 ve V2) Londra'ya 1944-45'teki saldırıları Alman terörü olarak adlandırılabilecek olsa da bu, politikanın değerler sistemi ile daha az ilgiliydi. Üstelik Alman savaş ekonomisi de korkunç bir zarara uğratılmıştı.

Japonya üzerine yapılan Amerikan hava saldırısı Kombine Bombardıman Saldırısı'ndan daha az sürdü ama daha yıkıcıydı. 1945'ten itibaren şehirlerin alçak irtifa gece vakti saha bombardımanı Japon binalarının kereste ve kâğıttan yapılmış binalarının yanıcı özelliği ve şehirlerdeki nüfus yoğunluğu nedeniyle çok sayıda ölüme yol açtı. Japon direnişinin güçsüzlüğü Amerikalıların Almanya'yı bombalarken daha alçaktan uçmalarına, daha az savunma teçhizatı taşıyarak bombaların kendi ağırlığının arttırılmasına imkân sağladı. 10 Mart 1945'te Tokyo'da 334 adet B-29'ların kullanıldığı (sadece 14'ünün kaybedildiği) ilk alçak irtifa baskınında 9 Ağustos'taki Nagasaki atom bombasındakinden daha fazla insan (83 bin) öldürülmüştü. Bireysel kayıp ve acılar bir yana baskınların birleştirilmiş etkisi yıkımların ve ekonomik iflasların yayılmasına, iletişimin mahvolmasına ve Japon insanları, devleti ve savaş ekonomisinin ciddi şekilde zayıflatmasına sebep olmuştur.

Bu tür Japon taktikleri, İtilaf Devletleri zayiatıyla ilgili korkulara sebep olmuş ve bir Japon istilasını gerektirmişti. Filipinler'deki Douglas MacArthur, Britanyalı ziyaretçisi Binbaşı William Penney'e Nisan 1945'te birliklerinin henüz Japon ordusunu karşılayabilecek güçte olmadığını ve ağır hasarlar alacaklarını söylemişti. Genel Kurmay Başkanı General George Marshall, Kyushu'ya çıkartma yaparken atom bombası kullanmanın taktiksel bir destek olacağını düşünmüştü. Bu Japonya'ya ilk çıkartmalarında mevziler açısından görüldü ve Japonlar bu mevzilere güçlerinin büyük bir kısmını yoğunlaştırdılar. Bu tür bir baskın Japonya'nın alt edilmesinde hayati önem taşıyordu.

Buna karşılık Amerika'nın ürettiği iki teslime hazır atom bombası Amerikan hava kuvvetleri tarafından Japon kentleri Hiroşima ve Nagazaki'ye

Ağustos 1945'te atıldı. Sonuçları yıkıcıydı. 280 binden fazla insan bir kerede ya da radyasyon zehirlenmesi sonucunda öldü. Japonlar kayıtsız şartsız teslim oldu. Atom bombaları silahlı güçlerinin ülkelerini korumada yetersiz olduğunu açığa çıkardı. Daha önceki Japon şehirlerinin ateşli bombardımanı, ticaret gemilerinin tahribatı, Sovyetler Birliği'nin Ağustos 1945'te Japonya'ya savaş ilan etmesi hepsi birlikte bu teslim olmaya katkıda bulundu. Sovyet operasyonel etkililiği, geniş karargâhlarına rağmen Mançurya'nın hızlıca fethedilmesine sebep oldu.

Atom bombasının kullanımı saldırılarda sadece iki tarafın da ağır bedel ödemesini değil aynı zamanda muhtemel taraflarca son çare olarak başvurulacak kimyasal ve biyolojik silahları da köstekledi. Dahası Japon İmparatorluğu teslim olma sırasında da heybetli gücünü sürdürdü, hala Çin'in büyük kısmını, Güneydoğu Asya ve Doğu Hint Adaları'nı işgal içerisindeydi. Bu orduları savaşa sokmadan teslimiyeti garanti altına almak önemli bir hedefti. 1945'in belirgin baskıları açısından bakıldığında atom bombası kullanmaya ilişkin güncel eleştirilerin çoğunun başarısız olduğu görülmektedir.

Mercek 7.5. Savaşın Sesi: "Bomba"nın Atılma Kararı

Hiroşima'ya ilk atom bombası atıldıktan kısa bir süre sonra Başkan Truman adına yayınlanan açıklama:

(...) sanayi ve işgücünün, daha önce hiç yapılmamış şeyleri yapmak için kullanılan makina ve yöntemleri tasarlama ve işletme kapasitesi en az bu denli muhteşemdi ki böylece birçok zihnin parlak fikri fiziksel olarak ortaya çıktı ve olması gerektiği gibi kullanıldı (...) Potsdam'da yayınlanan ültimatom Japon halkını kesin bir yıkımdan esirgeyecekti. Liderleri bu ültimatomu derhal reddetti. Şimdi şartlarımızı kabul etmiyorlarsa gökten bir yıkım yağmuru bekleyebilirler (...) Japonların, yeryüzünün herhangi her şehrinde bulunan tüm üretim kuruluşlarını hızlıca ve tamamen imha etmek için artık hazırız. İskelelerini, fabrikalarını, ulaşım ve iletişim hatlarını yerle bir edeceğiz. Hata olmasın. Japonya'nın savaşma gücünü tamamen imha edeceğiz.

Başkan Truman, Year of Decisions, 1945 (London, 1955), ss. 352–53.

Savaş ve Toplum

Savaşın ölçeği ve operasyonların doğası, özellikle ticari gemilere yönelik bombardıman ve denizaltı saldırıları, toplumlar üzerinde daha önce emsali görülmemiş bir baskı yarattı. Gökyüzünden yağan bombalar, şehirlerin tahliye edilmesi, temel ihtiyaç maddeleri dâhil her şeyin karneye bağlanması ve kadınların tek ebeveynlik yapmak zorunda kalması muhariplere vatan cephelerinde büyük sıkıntılar doğurdu. Aile düzeni ve sosyal tavırlar da savaş ekonomisinde rol oynayan çok sayıda kadın tarafından hiçe sayıldı ve değiştirildi. I. Dünya Savaşı'ndan daha küresel bir savaşın ortaya çıkması, devletlerin rolünü ve toplumların kontrolünü yeniden canlandırdı ve ulusal kaynakların seferber edilmesi, ekonominin büyük ölçüde devlet yönetimine girmesine yol açtı. Müthiş miktarlarda ekipman üretmek, çok sayıda askeri seferber etmek, eğitmek ve donatmak; onların işgücündeki yerlerini özellikle kadınlarla doldurmak, ekonominin ölçeğini ve esnekliğini arttırmak gerekiyordu. Özellikle Britanya ve ABD ancak aynı zamanda Avustralya, Kanada, Yeni Zelanda ve diğer müttefikler gibi totaliter olmayan toplumlarda hem serbest ticaret hem de büyük ölçüde düzenlemeye tabi olmayan sanayi üretimi devlet idaresi altına alındı. İktisadi düzenleme ve savaş vergisi, I. Dünya Savaşı'ndan daha hızlı ve kapsamlı bir şekilde yürürlüğe girdi.

Buna karşın Almanya'da, savaş öncesi yıllar zaten çatışma hedeflerini daha da ileri götürmek için etkin bir toplum mühendisliğine sahne olmuştu. Hitler için savaş ve barış aynı sürecin bir parçasıydı. Sovyetler Birliği 1941'de işgal edildiğinde bu çatışma Almanya içinde bir halkın mücadelesi olarak daha katı bir şekilde takdim edildi ve kıyametten önce barış ve mutluluğun hüküm süreceği düşünülen bin yıllık dönemin başlangıcı tasavvuruyla, ırklar arası üstünlük mücadelesi ve iradelerin çekişmesi olarak anlaşıldı. Bu bakış açısı askerî mücadelenin merkezinde Nazi ideolojisinin yer almasını sağlamaya yardımcı oldu ve aynı zamanda savaşın yürütülme şeklini, özellikle de Ruslara ve Doğu Avrupa'da işgal altındaki bölgelerde gösterilen vahşeti de etkiledi. Hitler, demografik bir toplu katliam devrimi ve genel bir yeniden yerleştirme de dâhil olmak üzere, Sovyetler Birliği'nin yeniden düzenlenmesine karar verdi. Yahudilerin soykırıma maruz kalması, toptan yapılandırıcı bir ideolojik militarizmin zirvesiydi ve Hitler'in, Almanya'ya karşı Büyük İttifak'ın Yahudiler tarafından kışkırtıldığına dair yanlış inancıyla bağlantılıydı. Almanlar, bir halka karşı uyguladıkları bu savaş stratejisinde yalnız değildi. Yahudilere karşı Nazi

katliamı için özellikle Hırvatistan, Romanya, Slovakya ve Ukrayna'dan aktif destek gördüler.

Almanya'nın müttefikleri ve himaye ettiği devletler (protégé), ve daha sonra Sovyet işgalciler ile onların müttefikleri ve himaye ettiği devletler de kendi katliam ve "etnik temizlik" gündemlerini tatbik ettiler. Bu bakımdan, Alman yanlısı Ukrayna İsyan Ordusu 1943 ve 1944'te günümüzde Batı Ukrayna'da kalan bölgede çok sayıda Polonyalıyı katletti. Buna karşılık Sovyet makamları, Stalin'in Alman yanlısı olduklarından dolayı güvenmeği, özellikle Kırım Tatarları ve Çeçenler gibi Sovyetler Birliği sınırlarında yaşayan halklara karşı merhametsizce davrandılar. Baltık cumhuriyetlerinin işgalini, yenilenen sürgünler ve katliamlar izledi.

Alman ve Japonların işgal altındaki bölgelerde takındıkları tavır, bu topyekûn savaşın karakteristik bir boyutuydu. Sonuç olarak savaştaki katliamlar bilhassa Çin ve Sovyetlerde bir dereceye kadar daha şiddetliydi. Bu uygulamalar işgalcilerin yerel destek kazanma olasılığını baltaladı ve özellikle Sovyetler Birliği ve Çin'de büyük çaplı direnişleri teşvik etti. Direniş, işgal gücünü haberleşme yollarını korumaya zorlayarak önemli olabilecek askerî rolünün yanı sıra Alman ve Japon (ve diğer Mihver) ordularını izole ederek iş birliğini zayıflatmak ve birlikte yaşamı baltalamak gibi hayati bir siyasi hedefe ulaştı. Yeni Gine'de, birçoğu 1942'de Japon kuvvetlerini kurtarıcı olarak gören yerliler Japonların davranışlarından tiksindiler ve onlar yerine, özellikle ikmal maddeleri için çok önemli nakliye gemileri sağlayarak yeniden fetihçi Müttefiklerle iş birliği yaptılar.

Daha genel olarak, Almanlar ve Japonlar verimlilik için gücü yanlış anladılar. 1944'e kadar ekonominin büyük çoğunluğunu tamamen üretime çevirmedeki başarısızlıkla beraber uygulamada, Alman savaş ekonomisinde, kısmen piyasa disiplini etkinliklerinden yoksun totaliter bir rejimin doğal yetersizliğini yansıtan ama aynı zamanda Hitler rejiminin belirli aptallıklarından kaynaklı çok sayıda arıza vardı.

Özellikle kurumların kopyalanması (devlet, parti, ordu, SS ve özellikle hava gücü) politikaların uygulanmasında karışıklığa yol açtı ve karar alınırken de net, tutarlı ve sistematik bir yön sağlayamayan Hitler'e odaklanılmasına neden oldu. Örneğin, Müttefiklerin benimsediği daha az sayıda dayanıklı modelin seri üretimi yerine silahlarda nicelikten ziyade niteliğe odaklanmak, üretimi

çok sayıdaki model arasında böldüğünden bir hata olduğu kanıtlandı. Araştırma projelerinin rakipsel bir biçimde kopyalanıp çoğaltılması kaynak ve çaba israfına yol açan bir sorundu. Örneğin füze araştırması koordine edilemedi. Yine de Almanlar etkili silahlar yapabildiler. Hücum tüfeği kavramı StG44 (Sturmgeweth 44) şekliyle kullanışlı hale getirildi: bu da Sovyetler Birliği'ne AK-47 konusunda ilham verdi.

Sovyet sistemi de benzer şekilde zalim ve totaliterdi. Fethedilen bölgelerde ise özellikle acımasız olabiliyordu. 1939 ve 1940 yıllarında Sovyet işgali altındaki Polonya'dan 1,17 milyon ve 1940'ta Baltık devletlerinden yaklaşık 127 bin kişi Sovyet çalışma kamplarına gönderildi. Geriye kalanların çoğu ise katledildi. Sovyetler Birliği, kaynakları harekete geçirme ihtiyacını Alman rakibinden daha iyi karşılayabildiğini kanıtladı ki aynı zamanda Batılı müttefiklerin savaşını desteklemek ve bombardımanlarla da baş etmek zorundaydı. Sovyetler, büyük miktarlarda sanayi tesisini ve milyonlarca işçiyi doğuya, olası Alman ilerlemesi veya hava saldırısı menzilinin çok ötesine taşımakta özellikle başarılı oldular. 1941 yazı ile 1942 sonbaharı arasında yaklaşık 16,5 milyon insan tahliye edildi. Yer değiştirildiğinde bu endüstriler, Alman sanayiinde çoğunluğu İngiliz- Amerikan bağlantılı olsa da örneğin tankların sayısını artıran çok sayıda askerî malzemeyi arkalarında bıraktı. Sovyet iktisadi sistemi, devlet idaresindeki seferberliğin belli gereklilikleri için çok uygundu. Sovyet çalışma kamplarında (gulag) büyük miktarlarda malzeme üretimi bunun göstergesiydi. Sovyetler de Batılı müttefikleri gibi kadınların savaş ekonomisi için çalışmasını bekledi. Sovyet toplumunda savaşın baskısı muazzamdı. Muhtemelen 25-27 milyon insan savaş sonucu hayatını kaybetti. Bu zayiatlar büyük ölçüde örneğin Leningard (St. Petersburg) ablukası gibi Alman eylemlerinden kaynaklıydı fakat Sovyet politikalarının sertliği de bir faktördü. Bu, askerlerin zaiyatlar çok da umursanmadan 200 bininin yetersiz bir kararlılıkla ve sivil muamelesiyle öldürülmesinde de görülmüştü.

Mercek 7.6 Savaşın Sesi: Öldürme Etiği

Uçaktan paraşütle atlayıp karaya veya denize inmekte olan adamları vurmanın doğruluğu ya yanlışlığı hakkında bir tartışma ortaya çıktı. [Carl Adnrew] Spaatz, Boche'nin[3] onları yumuşak ve hassas gördüğüne dair aldıkları bir rapor sayesinde çocuklarının buna Boğazlar'da[4] bir gün önce başladığını duymuştu. Mary C'nin[5] görüşlerine göre Boche bunu düzenli olarak yaptı, etik ortaya çıkmadı, pilotlar ve diğerleri kendi hatlarına veya denize, yani daha fazla uçmak söz konusu olana kadar yok edilemeyecekleri herhangi bir yere düşecek olurlarsa bunu yapmalıyız. Spaatz ve Kueter uçakların, paraşütlerine sığınan kendi dostlarını korumak için asıl hedeflerinden sapma tehlikesinden, yine etik olmayan bir zeminde pek emin değillerdi. Bir kez paraşütle atladığında bağışıklık kazandığına dair var olan bazı anlayışları hep düşünmüşümdür. Tamamen mantıksız ve topyekûn savaşla tutarsız. Solomons bölgesinde büyük konvoyu batırdıktan sonra Jap. askerlerin Amerikan katliamı için de aynı şey geçerli.[6]

(Tümgeneral William Penney, Müttefik Kuzey Afrika Hava Kuvvetleri komutanı Amerikalı Korgeneral Carl Spaatz ile 14 Nisan 1943 tarihli öğle yemeğini kayda geçirdi)

Esirleri öldürme konusu 1. Dünya Savaşında esirler muhafız eşliğinde cepheler arası tarafsız bölgeden geçerken başarısız olduklarında ve 2. Dünya savaşı sırasında kontrolden çıkmış esirler öldürüldüğünde ortaya çıktı. Teslim olmak pek çok açıdan savaşmaktan daha tehlikeliydi.

Mihver İttifakı Neden Kaybetti?

Müttefiklerin zaferi sıklıkla onların Mihver ittifakını aşma yetenekleri ekseninde tartışılır. Bu, mücadelenin sonucunu kaçınılmaz gösterebilecek

3 Almanlar.

4 Sicilya ve Tunus arasında.

5 Sahra Hava Kuvvetleri komutanı Tümgeneral 'Maori' Coningham.

6 Londra, King's College, Liddell Hart Askeri Tarih Merkezi, Penny evrakı3/2, Penny günlüğü.

bir yaklaşımdır. Kaynaklar gerçekten önemliydi: Amerika Birleşik Devletleri—186 milyar dolar değerinde—büyük miktarlarda mühimmat ve onları harekete geçirecek bir altyapı üretti. Bu üretim hayati önem taşıyordu. Amerikalılar, yalnızca Okinawa Muharebesi'nde bir milyon tondan fazla 105 milimetrelik askerî teçhizat kullandı. Amerikan imalatı, üretim hattının doğası gereği savaş ekonomisi için kullanıldı: Mart 1944'e kadar ABD her 194 saniyede bir hava aracı üretiyordu. Amerikan ordusu aynı zamanda en mekanize orduydu. Mekanize olabilmek birliklerin ve malzemelerin hareketi ile ilerlemenin temposu için özellikle elzemdi. Bununla birlikte mekanize olmak başta petrol olmak üzere savaşın lojistik ihtiyaçlarını ön plana çıkardı. Buna karşın, Alman ordusu, ağır bir şekilde mekanize edilmiş küçük bir bileşeni olan daha az modern bir yapıdaydı.

Müttefiklerin kaynak bakımından sağladıkları üstünlük, özellikle başarılı bir müşterek harekâtı için temel oluşturarak savaşın stratejik, operasyonel ve taktik seviyelerindeki davranışını etkiledi. Dayanıklı silahlar savaş için çoğu zırhlı ve silahlı olmalarına rağmen büyük miktarlarda üretildi. Amerikan Sherman tankı, Avrupa, Güneybatı Pasifik ve Kuzey Afrika çölleri gibi farklı ortamlarda savaşabilen ilk gerçek evrensel savaş aracıydı.

Buna karşın Almanların savaş ekonomisini iyileştirme girişimleri, Nazi devletinin yapısal zayıflıklarıyla karşı karşıya kaldı. İradenin alternatifi yoktu ve şiddet Almanların ihtiyaç duyduğu rasyonel kriz yönetiminin yerini tutamayan aceleci doğaçlama sürecinin bir parçasıydı. Alman ordusu stratejik olmaktan ziyade daha çok operasyoneldi. Hitler buna rağmen kaynakların rolünün farkındaydı ve bu onun askerî planlamasını etkiledi. Hitler, Narvik Limanı üzerinden İsveç demir cevheri ithalatını kontrol altına almak için 1940'ta Norveç'i işgal etti. Akabinde, Petsamo'yu ve oradaki nikel rezervlerini elinde tutabilmek için Kuzey Finlandiya'da çok sayıda asker konuşlandırdı. Ukrayna'da Kivri Rog'daki mangenizi güvenceye almaya çalıştı. Kafkasya petrol sahalarını ele geçirmek istedi ve Sovyet uçaklarının Romanya'daki Ploieşti petrol sahalarını bombalamasını önlemek için Kırım'ı elinde tutmaya çalıştı.

Bununla birlikte savaşın sonucunda kaynaklardan fazlası söz konusuydu. İki tarafın kimliğini belirleyen her iki politik faktör ve muharebe kabiliyeti önemliydi. Politik faktör savaşın ilk iki yılında özellikle önemliydi. Sonra, savaş ilk iki yılından daha az pürüzsüz hale geldi, çünkü Hitler'in zihniyeti, Japonların Pearl Harbor Saldırısı ve Müttefiklerin her ikisine de yaptığı saldırı,

çatışmanın tek taraflı müzakereler yerine koşulsuz teslimiyetle sonuçlanmasına yardımcı oldu ki aksi halde, bu Hitler'in 1941 ve 1942'de Sovyetler Birliği'ni mağlup edemeyişinin bir telafisi olabilirdi. Barışın Hitler'in tutumu sebebiyle bir seçenek olmayışından ötürü Almanlar, merkezi konumlarını kalıcı politik ya da askerî başarıya çeviremediler. 1943'te Sovyetler tarafından belirgin bir şekilde kulağa çalınsa da ikinci bir Nazi-Sovyet Anlaşması olmayacaktı ve Hitler'in 8 Aralık 1941'de ABD'ye savaş ilan etmesi çatışmanın mahiyetini dönüştüren büyük bir stratejik hataydı. Atlantik'te ilan edilmemiş bir deniz savaşını Japonya'ya karşı yönlendiren büyük bir Amerikan çabasına dönüştürdü.

Bu faktörler, savaşın sonraki yıllarına tahlil edici bir karakter kazandırmaya yardımcı oldu ancak analizinde sorunlar yarattı: Savaşın sadece bir kısmına odaklanmak ve bunu tüm çatışmanın kronolojik ve/veya coğrafi bir özelliğiymişçesine ele almak çok kolaydır. Bu bir yanılgıdır çünkü Sovyetler Birliği ve Almanya ya da ABD ve Japonya gibi bireysel rekabetler, önemli olmalarının yanı sıra, çatışmanın geniş kapsamlı doğası gereği yeterli değildir. Örneğin, Japon savaşını değerlendirmek için Burma, Çin ve Pasifik'teki harekâtların çok farklı gerekliliklerini anlamak ve ayrıca Japon ordusunun bileşenleri arasındaki, özellikle ordu ve donanma, önemli farkları takdir etmek gerekir.

Planlama ve komuta becerileri ve etkinliğin köklü bir yönü olan farklı silahları eklemleme ve entegre etme yeteneği, geniş bir yelpazede mevcut teknolojiyle daha önemli hale geldi. Komuta ve dövüş becerileri, Mihver'in mağlubiyetinde, örneğin Almanların Doğu Cephesi'nde ve Japonların Burma'da kaybetmesinde büyük rol oynadı. Alman tarafında, yenilgilerini Müttefiklerin kaynak üretimindeki başarısından kaynaklandığını gösterme ve mağlubiyetlerinin boyutunu en aza indirgeme veya görmezden gelme eğilimi vardır. Bu durum Japonlar için atom bombası konusundaki ilave faktörler açısından da böyledir. Almanlar tarafından yapılan çalışmaların çoğu, Alman komutanları ve personel memurları tarafından kendi harekâtlarının savaş sonrası analizine dayanmaktadır. Bunlar, mağlubiyeti kaynak sorunlarına, Sovyetler Birliği'nin büyüklüğüne ve iklimine ve hepsinden öte, Hitler'in müdahalelerine yüklerken Alman komutanlarının savaş hatalarını vurgulayan arşiv kanıtlarını ayrıca Sovyetlerin ağır kayıplar (hem de ıstırap) verme yeteneğini ve tekrar eden savunma ve saldırı başarılarını görmezden gelir. Bunlardan bağımsız olarak Alman ordusunun zulümlere ne ölçüde dâhil olduğunu ve askerî şiddetin savaş sırasında silahsız sivillere karşı tutumunu anlayamamak da söz konusudur.

Hava güçleri söz konusu olduğunda Luftwaffe Planı savaş ilerledikçe daha makul bir düşünce tarzıyla incelendiğinde fazla gösterişli bir hale gelmiştir. Bu yüzden 'Baby Blitz'de Britanya'ya karşı yeniden vergilendirme dürtüsü önceliği Sovyet teçhizat üretimine verdi. Bu olayda Luftwaffe 1944'te İtilaf güçlerinin saldırılarına gereken cevabı veremedi.

Öyle gözüküyor ki hem kaynaklar hem de muharebe çok önemliydi. Örneğin, Amerikan gemi inşa kapasitesinin kapsamı ve bunun neticesinde sadece kayıpların yerini doldurmaktan çok daha fazlasını yapabilme becerisi, Pasifik'teki deniz üstünlüğünü güvence altına alma ve daha sonra kendi çıkarı doğrultusunda kullanma kabiliyetinin merkezinde bulunuyordu. Bununla birlikte, Japon donanmasının hem Amerikalılar tarafından savaşta yenilmesi hem de Japon savaş ekonomisinin hava ve denizaltı saldırılarıyla zayıflaması gerekiyordu. Japonların yenilgileri kısmen muharebe kabiliyeti dengesini, emir becerilerini ve belirli savaşlardaki şans faktörünü yansıtıyordu. Bu aynı zamanda, örneğin; ticari seferler yerine savaşlar için kullanılan Amerikalıların gemilerine kıyasla Japon denizaltılarının daha başarısız kullanımının görüldüğü Japon doktrinini de yansıtmaktadır.

Sonuç

Tüm muhariplerin siyasi ve askerî liderleri için, büyük bir savaşta hızlı bir zaferin olası olmadığının ve böyle bir çatışmanın sürdürülmesinin gerçekten de ciddi sosyal sonuçları olacağı açıkça ortaya çıktı. Popüler tepkilere duyulan güven çeşitliydi fakat muharebe zamanlarında bir beraberlik propagandasına odaklanmanın önerebileceğinden daha az belirgindi. Bu propaganda, totaliter güçlerin arasında bile halk desteğinin elde edilmesi gerektiği kanısındaydı. Nüfusla ilgili endişe, sosyal refah üzerinde şimdiye kadarkinden daha fazla vurgu yapan bir sosyal politikaya da yol açtı. Askeriyede sosyal ve kültürel değişimler ve gerilimlerde görüldü. Örneğin makineleşmiş savaşın belirtileri teknokrat inancını ve aristokrat şövalye atlı ve subaylarındaki azalmayı da kapsıyordu.

Savaş ayrıca uzaktaki Batılı kolonilere özellikle de fethedildiklerinde de değişiklikler getirdi. Hindistan da askerî kültüründe de Britanyalıların Hintlileri terfi etmek ve şimdiye kadar askerî kalitede eksikliği gidermek için belli sınıflardan askere alma girişimleri ile önemli bir değişiklik oldu. Daha genel anlamda savaş tarzları özellikle Güneydoğu Asya ve Yakın Doğu'da Batılı koloni imparatorluklarını zayıflatmaya yardımcı oldu. Bu zayıflatma dünya çapında

pek çok yerdeki savaş sonrası askerî arka plan için hayati önem taşımaktaydı. Benzer bir şekilde II. Dünya Savaşı'ndaki toplam savaş durumu soğuk savaş sırasındaki mücadeleyi öngörmekteydi. Buna rağmen 1945'ten atom bombasının kullanılması güçlü ve yeni bir öngörülememezlik unsuru ekledi ve 1949'da Sovyetler Birliği de nükleer bir yetkinlik kazandı. Bu aynı zamanda 1945' den ayrı olarak da nükleer gücü tek elinde tutma şeklinde kendini gösterdi.

SEKİZİNCİ BÖLÜM
DEKOLONİZASYON SAVAŞLARI

Giriş

II. Dünya Savaşı'ndan sonra küresel güç dengesindeki en önemli değişim (Pasifik bölgelerini hâlâ elinde tutan ABD hariç) Batılı imparatorlukların çöküşü oldu. Özellikle Okyanusya, Batı Hint Adaları ve Fransız Sahra Altı Afrika'sındaki çoğu dekolonizasyon mücadelesi savaş olmaksızın başarılı bir şekilde tamamlanmış olsa da bu, içinde geniş çaplı çatışmalar barındıran bir değişimdi. Ne var ki, dekolonizasyon hem bir dizi muharebe ve rekabet alanı oluşturarak Soğuk Savaş'ı tetikledi hem de yeni bağımsız olan devletler içinde mücadele bağlamını ve sıklıkla haklı nedenini sağladı.

1940'ların Sonları

İlk başlarda, Batı'nın emperyal hâkimiyetinin II. Dünya Savaşı süresince sekteye uğradığı kolonilerde tekrar canlandırmasına yönelik büyük girişimler vardı. Bu; Hong Kong, Malay, Singapur gibi Britanya kolonilerinde barışçıl bir şekilde yürütülse de Hollanda Doğu Hint Adaları, Fransız Hindiçin (bugünkü Vietnam, Laos ve Kamboçya) ve Fransa'nın Madagaskar ve Suriye kolonilerinde çatışmaya yol açtı. Fransızlar 1944'te Suriye'ye bağımsızlık sözü vermişti fakat devam eden İngiliz-Fransız ortak işgali 1945'te başlayıp Fransa'nın Şam'ı bombalamasıyla alevlenen bir savaşa yol açtı. Fransız ve Britanyalı birlikler ancak 1946'da çekildiler. İzleyen yıl ise Madagaskar'da Fransız karşıtı bir ayaklanma gerçekleşti fakat bu, tıpkı Fransız kolonisi (daha sonra

Metropolitan Fransa'nın parçası olan) Cezayir'de 1945'te patlak veren Sétif Ayaklanması gibi çok sert bir şekilde bastırıldı. Fransızların I. Dünya Savaşı süresince Ermeni azınlığa karşı yürütülen kanlı Türk muamelesine karşı yönelttiği eleştiriye yanıt olarak 2011 yılında Türk başbakanı Fransızların burada yaptığı zulmün doğasını gündeme getirdi. Pratikte niyette ve boyutta bir kıyaslama söz konusu değildi.

Hollandalılar, Hollanda Doğu Hint Adaları'nda (bugünkü Endonezya) daha başarısızdı. Savaş sonrasında, Japonya'nın işgal sürecinden cesaret alan ve 1945'te bağımsızlık ilan eden ulusçuların direnişini bastıramadılar. Üstelik ulusçulukla siyasi olarak mücadele etme konusunda da başarısız oldular. Kasım 1946'ta, Java ve Sumatra'daki ulusçu hükümeti tanıyan ve demokratik federasyonun inşasında iş birliğini taahhüt eden Linggajati Antlaşması'nın görüşmelerini yürüttüler fakat Hollandalıların antlaşmaya bağlılıkları sınırlıydı. Ulusçu hareket içindeki fikir ayrılıkları nedeniyle antlaşma Haziran 1947'de sonuca ulaşamayınca Hollandalılar, statülerini güvenceye almak için önemli bir atılımda bulundular zira Doğu Hint Adaları'nda en az 300 bin Hollanda vatandaşı yaşıyordu.

Hollandalılar, ağırlıklı olarak Java'da mevcut bulunan ve ulusçularla aralarında düşmanlık bulunan uzak adalardaki yerli müttefikleri ve 100 bin civarı askeriyle geniş bir alanda konuşlanmıştı. Bunun sayesinde – biri 1947'nin sonlarında diğeri ise Aralık 1948'de vuku bulan – iki polis olayı (savaş olarak lanse edilmedi) nedeniyle ulusçular tarafından kontrol edilen Java ve Sumatra idaresinin etki alanı daraltıldı. 1948'nin sonlarında Hollandalılar Java'da güçlü bir konumdaydı. İki tarafta da ciddi bir barbarlık söz konusuydu. Ulusçular Hollandalı siviller, 10 binin üzerinde Çinli sivil ve Hollanda'nın yerli müttefiklerinin de içinde olduğu çok sayıda muharip olmayan insanı katletti. Hollanda ordusu da 19. yüzyıldan kalma kontrgerilla şiddetine devam etti. Mahkûmların öldürülmesi de buna dâhildi.

Bununla beraber Amerika'nın anti-kolonyal baskısı, Hollanda'nın II. Dünya Savaşı sonrası zayıflaması, gerilla savaşına direnmede zorlanılması ve kararlı ulusçuluğun dik başlılığından meydana gelen durum Hollandalıları geri adım atmaya zorladı. Amerikalılar, Hollandalıların geri çekilmesi için baskı yapmaya pek hevesliydi. Gerçi bu, Hindiçin için Fransızlara karşı takındıkları tutumdan çok farklıydı çünkü onların muhaliflerini Komünistlere karşı savaşmaya hazır ulusçular olarak görüyorlardı. Amerikalılar Komünist ulusçulara karşı çok

farklı bir görüş benimsemişti. Hollandalılar önce 1 Ağustos 1949'da ateşkesi, akabinde de 2 Kasım 1949'da Endonezya'nın bağımsızlığını kabul etti.

Endonezyalılar daha sonradan Hollanda Borneo'su, Celebe (Sulawesi) Adaları, Maluku Adaları, Küçük Sunda Adaları ve Batı Timor'un kontrolünü alsa da (hâlâ Hollanda'nın elinde bulunan) Yeni Gine'nin batısı ve (hâlihazırda Portekiz kontrolündeki) Doğu Timor'u buna dâhil edemedi. Önemsiz olmak şöyle dursun Doğu Hint Adalarındaki çatışma, hâkimiyeti, çok yoğun nüfuslu bir alana, Britanya Hindistanı'ndan sonra en kalabalık koloniye devretti. Bu aynı zamanda çatışmanın, sayısız eyaletin idaresine dayanan Hollanda öncesi geleneğe tekrar dönülmesinden ziyade bölgesel uyumun temin edilmesine yol açması bakımından da önemliydi. Ya da Britanya Hindistanı'nın Hindistan ve Pakistan şeklinde bölünmesine benziyordu. Endonezya dünyadaki en kalabalık dördüncü ülkedir. Bu sebeple bu ülkenin askerî tarihinin, küresel ölçek kayıtları düşünüldüğünde hacimli durmaması ilginçtir.

Britanyalılar da 1940'ların sonundaki bu emperyal geri çekilmenin içindeydi. En önemli ayrılış Britanya Hindistanı'ndandı. II. Dünya Savaşı oradaki Britanya hâkimiyetini zedelemiş, savaş sonrası ortamın değişkenliği, çoğunluk desteğini alabilecek istikrar için gerekli olan düzenin tesisini imkânsız kılmıştı. Ulusçu Kongre Partisi'nin yükselişi, Britanya'nın iktidarına meydan okumuş; hükümetin bilhassa itibar, ticaret ve etkinliğine darbe indirmişti. Buna ek olarak, her ne kadar Afrika kolonileri için böyle düşünmeseler de İşçi Partisi 1945'te Britanya'da iktidara gelmişti ve Hindistan'ın bağımsızlığını tanıma noktasında muhafazakârlardan daha hazırdı.

Buna ek olarak, Hindistan siyasetinde yükselen hizipçilik, Hindu-ağırlıklı Kongre Partisi'ne eleştirel bakan Müslüman Birliği'nin yükselişiyle, kontrolü sağlamak şöyle dursun, krizi yönetmeyi bile imkânsız kılmıştı. Britanya'nın, Müslüman ve Hindular için kısmi federasyon umudu ise onların uzlaşmaz tutumlarına kurban gitti ve bunu ayrılma konusundaki isteksiz bir anlaşmaya varılması takip etti. Britanya'nın Ağustos 1947'de çekilme kararı, onlara karşı yönelik olmasa da (sonradan etnik temizlik olarak adlandırılacak olan) geniş ölçekli bir halklar arası şiddeti beraberinde getirdi. Hindistan, Hindistan'ın yeni eyaletleri ve Pakistan olarak ikiye bölündü. Ertesi yıl, Britanya Hindistanı'ndaki geniş ölçekli şiddete benzer bir durum—en azından başlarda—olmaksızın Burma ve Seylan da (bugünkü Sri Lanka) bağımsızlığa kavuştu.

Halklararası şiddet, aynı zamanda Filistin'de de Araplar ile Yahudiler arasında ihtilafın merkezi unsuruydu. Can sıkıcı bir meseleden kurtulmak suretiyle buradaki Britanya mandası, Mayıs 1948'de sona ermişti. Düzeni sağlamak imkânsız hale gelmiş, Yahudi Soykırımı'ndan kurtulanların yasadışı göçünü engellemeye çalışırken de denizde büyük güçlüklerle karşılaşılmıştı. Britanya'nın tıpkı Hindistan'dan çekilmesinin akabinde Hindistan ve Pakistan arasında çıkan Keşmir İhtilafı gibi, Filistin'den çekilmesinin ardından da İsrail ve Arap düşmanları arasında savaş patlak verdi.

Malay Buhranı

Bununla beraber, Britanyalılar başka yerlerde emperyal hâkimiyetlerini sağlama almak için büyük adımlar atmıştı. Japonya'nın teslim olmasını; Malay, Sri Lanka ve Hong Kong'un da içinde olduğu işgale uğramış bölgelerdeki kontrolün yeniden tesisi izledi. 1948'den sonra ise ekonomik olarak elzem olan Malay kolonisindeki Komünist direnişe karşı ciddi bir çaba harcandı. Malay Buhranı olarak adlandırılan bu durum karşısında Britanyalılar başlangıçta etkili bir strateji yürütemedi. Gerçi bu durum, askerî ve siyasi planların harmanlanmasından oluşan başarılı bir taktiğin geliştirilmesiyle değişti. "Gönülleri ve zihinleri fethetme" siyaseti her ne kadar gerekli görüldüğünde zorlayıcı olsa da ağırlıklı olarak azınlıktaki Çin nüfusu üzerinde etkili olan Malay Komünist Partisi'nin cazibesini azalttı. Bunda, Kore Savaşı'ndan kaynaklanan taleple serpilen yerel ekonomik gelişmenin de etkisi vardı.

Ayrıca yerinde bir askerî politika da söz konusuydu. Britanyalılar etkili olmalarını çoğunlukla mobilizasyonu kolaylaştıran helikopter ve hava nakliye uçaklarına, istihbarat sistemlerindeki gelişmelere, ormanlarda maharetli kontrgerilla birliklerinin kullanımına ve yerel durumu anlayabilmelerine borçluydu. Kontrgerilla çatışmalarında yaşanan sıkıntı, birlikleri korumaktan ziyade savaşı gerilla alanlarında yürütecek bu birliklerin güç sevkiyatı hakkındaydı. Bu kabiliyet, yiyecek tedarikinin ihtiyatlı gözetimi için gerekli olan ahalinin idaresi ve yerel nüfusun çoğunun yeniden iskânı adımlarıyla desteklenmesi için kilit önemdeydi.

Bağlam tamamen farklıydı ama Malay'daki Britanya ordusunun o andaki durumuyla 1941'den 1942'ye dek süren Japon Savaşı arasındaki tezat ders niteliğindeydi. Britanyalılar, Malay Buhranı'nda askerî çevreyi biliyorlardı ve özelde ise, 1941-42'de önceden karşılaşmadıkları balta girmemiş ormanların

önemini bir nebze daha iyi kavramışlardı. Moralleri de yüksekti zira Britanyalılar hem daha güçlü bir konumdaydı hem de inisiyatif kullanabiliyordu.

Kısmen Malay'ın coğrafi izolasyonu ve kesin olarak da herhangi bir Komünist devletle komşu olmayışı nedeniyle Komünistler yeterli Çin ve Sovyet desteğinden yoksundu. Üstüne üstlük hükümete paralel bir otorite oluşturmayı da başaramadılar. Britanyalılar ise buhranın kendilerini siyasi rotalarından çıkarmasına müsaade etmedi. Özerklik (1955) ve bağımsızlık (1957) hareketlerinin, Komünistleri alt etmek ve kamuoyu desteğini alabilmek için en iyi yol olduğunu görerek doğru hamle yaptılar. Olağanüstü hâl düzenlemelerinin hafifletilmesiyle asayişin sağlandığı bölgelerde, yerel düzeyde paralel normalleşme adımları atıldı. 1954 itibarıyla isyancıların çoğunu alt eden Britanyalılar ilerleyen yıllarda, özellikle artık daha da geliştirilmiş olan istihbarat cihazlarının etkin kullanımıyla baskıyı sürdürdü. Bu, aynı zamanda Komünistleri zayıflattı ve Aralık 1957'de topluca teslim olmalarını sağladı.

Britanya, 1960'larda Malay'da başarılı olurken ABD bunun zıddına Vietnam'da hezimete uğradı. Bu zıtlığın temelinde Britanya'nın "gönülleri ve zihinleri fethetme" siyasetindeki kararlılığı ve başarısı ile ABD'nin ateş gücündeki noksanlık yatıyordu. Bu doğru olmakla beraber, Amerikalıların Vietnam'da karşı karşıya kaldığı durum hem bölgedeki siyasi şartlar hem de uluslararası konjonktür nedeniyle daha çetindi. Zira Viet Cong'un Kuzey Vietnam'da güvenli bir üssü vardı ve komşusu Çin'den ikmal yapabilirdi.

Hindiçin'deki Fransa

Fransa, 1946'dan 1954'e kadar geçen sürede, Britanya'nın Malay'da yaptıklarına nazaran, Hindiçin'de daha başarısızdı. Bunun nedeni, kısmen, Malay'daki Britanyalıların aksine Fransızların, 1949'daki Çin İç Savaşı'nı kazanmış olan Komünistlere komşu, dolayısıyla da müttefik üssüne sahip olan bir rakiple karşı karşıya bulunmasıydı. Ulusçu ve Komünist Viet Minh ile Çinli Komünistlerin çıkarlarının önemli oranda farklı oluşu - ki bu Çin ile Vietnam arasında uzun süre gerilime neden olacaktı - verilen desteğin derecesini etkiledi. Buna rağmen, 1950'den itibaren verilen destek sayesinde 1950'lerin sonundaki II. Le Hong Phong Taarruzu'nda Viet Minh Fransızları sınırlarından geri püskürtmeyi başardı. Buna ek olarak, Fransızların mevkileri birbirine bağlayan yol sistemi bir zafiyete neden oldu, Amerikalılar ise geniş çaplı hava nakliyesi sayesinde bundan kurtulmayı başardı. Fransızlar ayrıca son dönem kontrgerilla operasyonları tecrübesinden de yoksundu.

Fakat 1951-52'de Kuzey Vietnam'daki Kızıl Nehir Deltası, Vinh Yen ve Mao Khé ile Gün Nehri Harekâtları'nda Fransız hérissonlarına (tahkim edilmiş kirpi mevzileri) toplu saldırıya geçtiklerinde Viet Minh mağlup edildi. Fransızlar bu harekâtlarda etkin komuta ve konvansiyonel kuvvetler ile diğer silahlara ek olarak napalm kullanan hava gücünün faydasını gördü. Gerilla operasyonlarından konvansiyonel savaş düzenine geçen Maocu öğreti 1951 ve 1952'de işe yaramadı, tıpkı sonradan Vietnam'da 1968 ve 1972'de de başarısız olacağı gibi.

Bütün bunlara rağmen, Malay'daki Britanyalıların aksine Fransız güçlerinin geniş bir bölgede operasyon yürütmesi Viet Minh'in işine yaradı. Üstüne üstlük Fransızlara karşı daha güçlü bir muhalefet varken yerel destek azdı. Bu ise ihtiyaç duyulan desteği sağlayacak olan mevcut yerel idari yönetimi kontrol etmelerini zorlaştırıyordu. Eski İmparator Bao Dai yönetiminde bağımsız bir kukla devlet oluşturmaya yönelik Fransız stratejisi, Aralık 1950'de Saigon Anlaşması'na evirildi fakat çok fazla kamuoyu desteği alamadı. Bundan başka, Aralık 1950'den 1951'in sonlarına kadar süren Jean de Lattre de Tassigny'nin şahin komutası, 1952 yılında yerini General Raoul Salan'ın görece zayıf idaresine bıraktı. Emri altındaki ağır aksak ilerleyiş, iletişim kanallarına yapılacak Viet Minh saldırılarına karşı savunmasızdı. Güvenli bir hava takviyesinin yokluğunun kontrgerilla birlikler için her zaman bir sorun teşkil ettiği de hep açıktı.

1952'den itibaren, o zamana kadar olduğundan daha fazla Çin desteği alan Viet Minh, Vietnam'ın kuzeybatısında kontrolü ele geçirme noktasında gittikçe daha başarılı oldu. Bu ise hem komşu Laos (Hindiçin'in bir parçası) hem de Laos-Vietnam sınırındaki afyon üreticisi Fransız müttefikleri için bir tehdit oluşturuyordu. Buradaki ekonomi sadece Fransızlar için önemli bir kaynak değil aynı zamanda yerel müttefiklerin finanse edilmesi açısından da elzemdi. Afyon hasadı 1952'de Viet Minh tarafından ele geçirilse de izleyen yıl Fransızlar, Viet Minh'in ekonomisine bir darbe indirdi ve operasyonlarını bozdu.

Savaş 1954'te, Viet Minh'in Laos sınırındaki Hanoi'ye kuş uçuşu 300 km ötede yer alan ileri üs konumundaki Dien Bien Phu'da, Fransızların mağlup edilmesiyle dönüm noktasına ulaştı. Bu mevzi, Kasım 1953'ten itibaren Fransız paraşütçüler tarafından Castor Operasyonu'nda hem yerel müttefikleri hem de afyon hasadını korumak için geliştirilmişti. Ayrıca Kuzey Laos'a yapılacak istila güzergâhına tehdit oluşturmak ve Viet Minh'i daha büyük bir

savaş için tuzağa çekerek Fransızların antlaşma için pazarlık gücünü artırmayı hedefliyordu. Mart 1954'e gelindiğinde ise Fransızların vadinin çeşitli noktalarında güçlü bir şekilde mevzilenmiş 11 bin askeri bulunuyordu. Hindiçin'deki Fransız komutan General Henri Navarre, Viet Minh'in saldırması durumunda sadece bir bölük kullanacağını öngörmüştü ama esasında, Viet Minh komutanı, Vo Nguyen Giap dört bölüğü konuşlandırdı. Savaş sırasında Fransızlar garnizona havadan dört bin asker daha takviye edecekti ama Giap daha fazla takviye yapabilirdi. Bu, Fransızlardan daha iyi savaşabilmek için ona önemli bir avantaj sağlıyordu.

Viet Minh taarruzları 13 Mart 1954'te başladı. Fransızların gerilla sığınaklarına tehdit oluşturan hâkim noktaları ele geçirmedeki başarısızlığı, Fransız toplarının Viet Minh silahlarına üstün geleceğini düşünmeleri ve Fransız hava gücünün zayıflığı rakibin lehineydi. Viet Minh'in elinde, Çinli Komünistler tarafından Çin İç Savaşı'nda ele geçirilen 105 mm'lik Amerikan topları vardı ve buna ek olarak Çin menşeili uçaksavar ve Sovyet katyuşa roketleri de bulunuyordu. Kuşatma sırasında Viet Minh 350 bin pare top ateşledi. Hava pistinin top atışlarıyla dövülmesi nedeniyle Fransız uçakları 27 Mart'tan itibaren karaya inemedi, bunun yerine paraşüt vasıtasıyla yapılan takviyeye sırtını dayamak zorunda kaldı. Daha iyi silahlandırılmış fakat kötü seçilmiş Fransız mukavemet noktaları art arda bombardımana tutuldu, buna rağmen geniş çaplı piyade saldırıları nedeniyle Viet Minh savaşta çok daha fazla kayıp verdi. Bu nokta, bu savaş hakkında yürütülen tartışmada ve benzerlerinde gereği gibi ele alınmaz. İnsan dalgası şeklindeki bu taarruzların bedeli gerçekten de Giap'ın, ilerleyen siper mevzilerinin kullanımına geçmesine yol açtı. Bu metot Rus-Japon Savaşı'ndaki Japonlardan alınmıştı. En son taarruz 6 Mayıs'ta yapıldı. O vakte kadar, sıkışıp kalmış bir şebekeye bel bağlayan garnizona kısıtlı bir rahatlama sağlayan hava ikmali yapılabiliyordu. Sonradan bunların çoğu Viet Minh'in eline düştü. Köşeye sıkıştırılan Fransız kuvvetlerinden geriye kalanlar da nihayet 7 Mayıs'ta teslim oldu, üsleri yağmalandı. Toplamda 6 bin 500 asker esir alındı. Kötü komuta edilen Fransız kuvvetlerinin, rakiplerini ne gerilla taktikleriyle ne de konvansiyonel yöntemlerle yenemeyeceği ortaya çıktı. Fransız ordusu savaştan yeni şeyler öğrendi, kontrgerilla taktikleri geliştirdi fakat 1954'te Viet Minh'in gerilla ve konvansiyonel savaşı harmanlayan dinamik stratejisine karşı duramadı. Bu strateji, onların örgütsel ve doktrinel esnekliğiyle başarılı lojistiğinden kaynaklanıyordu.

Çin'in, Kasım 1950'de Kore Savaşı'na katılmasından sonra ABD, komünizmin ve Çin nüfuzunun Güney Asya'da yayılmasından endişelenmeye başladı. Amerikalılar ise Fransızlar için Mayıs 1950 itibarıyla devasa boyutlarda askerî teçhizat desteğine zaten başlamıştı. 1952 yılında ABD, Viet Minh ile barış yapmaması yönünde Fransa'ya baskı yaptı. 1954 itibarıyla ABD'nin Fransa'ya desteği savaş masraflarının dörtte üçüne kadar ulaştı fakat sonuca pek sirayet etmedi. Amerikan siyaseti hem komünizmin çevrelenmesi stratejisinin hem de Hindiçin'deki gelişmelerin Batı Avrupa'nın savunulmasındaki etkileri ile ilgili endişe duyan Fransa'yı destekleme çabasının bir parçasıydı.

Dien Bien Phu'dan sonra Fransızlar, savaşa dair Fransız kamuoyundan yükselen eleştirilerin de baskısıyla Hindiçin'den çekildi. Çatışmalar onlar çekilene ve yaza kadar sürmesine rağmen, Hanoi ve Saigon gibi yoğun nüfuslu büyük merkezler hâlâ Fransa'nın kontrolündeydi. Aldıkları mağlubiyet nedeniyle Fransızların iradesi kırılmıştı –bunda Dien Bien Phu'nun sembolik önemi büyüktü– ve Amerikalılar da geniş çaplı bir askerî müdahale yardımı konusunda pek isteksizdi.

Bunun yerine, savaş muhaliflerinden Pierre Mendes-France önderliğindeki hükümet döneminde ateşkes imzalandı. Vietnam sınırlarının geçici askerî hudut olarak 17. paralel boyunca uzanacağını söyleyen seçimler yapılınca yeniden birleşmeyi öngören ve Laos ile Kamboçya'nın bağımsızlıklarını garanti altına alan 1954 Cenevre Konferansı'nda damgasını vurdu. Bu kalıcı bir antlaşma olmadı. Ne Kuzey Vietnam ne de Güney Vietnam yönetimi bu bölünmeden memnundu. Gerçi bu bir siyasi çıkış stratejisi sağlıyordu. Fransa'nın çekilmesini mümkün kılan bir çözümdü.

Cezayir'deki Fransa

Fransa, kaynaklarını muhafaza etmekle beraber Cezayir'de de başarısız oldu. 1848'de zaten Fransa'nın bir parçası olarak ilan edilen – dolayısıyla koloni olmayan – Cezayir'e daha fazla odaklanabilmek için sınırdaşı Tunus mandasının 1956 yılındaki bağımsızlığına razı oldu. Hâlbuki milliyetçi gerillalar 1952'den beri şehirlerde ancak sınırlı bir başarı elde edebilmişti. 1955'te gerilla faaliyetlerinin iyice güçlendiği Fas'taki Fransız mandası da 1956'de son buldu. Cezayir farklıydı. Burada 1 milyondan fazla yerleşimci (colon) söz sahibiyken 8,5 milyon yerli Müslümanın ciddi bir gücü yoktu ve ayrımcılığa maruz kalıyorlardı. Haklarının iyileştirilmesine yönelik girişimler, 1947'deki Loi-Cadre

gibi sınırlıydı ve hükümet tarafından kullanılamadı. Fransa'nın Vietnam'daki başarısızlığından cesaret bulan Ulusal Özgürlük Cephesi (UÖC) Ekim 1954'te bir isyan başlattı fakat başlangıçta küçük çaplı terör eylemlerinin ötesine geçemedi. Terör, buna rağmen, büyük bir siyasi yankı uyandırdı ve ciddi bir askerî soruna yol açtı. Terörist eylemler, Fransızların yerli Müslümanlarla olan ilişkisindeki istikrarı bozdu. Fransız ordusu acımasızca uyguladığı "bul ve yok et" operasyonlarında rakiplerinin ve dışlanmış Müslümanların kimliklerini tespit etmekte başarısız olurken binlerce iş birlikçi, teröristler tarafından öldürüldü. Yerleşimciler ve Müslümanlar arasındaki ilişkiler de bozuldu.

1955'te UÖC eylemleri sıklaştı. Savaş, katliam ve misillemeler ve Fransızların katı yaklaşımı nedeniyle daha da kızıştı. Bu sonuncusu da çoğunlukla helikopterlerle taşınan takip ekipleriyle desteklenen sabit garnizonlar gibi daha etkin Fransız taktiklerinin uygulanmasına yol açtı. Cezayir direnişinin üstesinden gelinmesi için 1840'lardan daha çevik bir askerî yapıya başvurmak elzemdi. Muz olarak adlandırılan ve hafif toplar dâhil tüm birimleri taşıyabilen büyük Boeing Vertol H-21 helikopterlerinin sahneye çıkmasıyla helikopter saldırı birimleri 1959 yılında daha da arttı. Sonuç olarak Fransızlar bölgede 175 helikopter 940 uçak konuşlandırdı. Uçaklar rahatça bombalayabilsin diye zorla iskân ile temizlenmiş olan geniş ölçekli atış serbest bölgelerinin belirlenmesi uçakların verimliliğini artırdı. Hava taarruzuna maruz kalan sonraki isyancı güçlerin zıddına UÖC, yavaş hareket eden helikopterlere karşı etkili olan uçaksavar silahlarından yoksundu. Ayrıca çorak araziler, Hindiçin'in ormanlık topraklarına göre, birimlerin sevkiyatı ve bombardımanlara karşı daha korumasızdı. Fransızların hava bombardımanları onlara avantaj sağlıyordu ama düşmanları nüfusun yoğunluğundan ayırt etme konusunda da bir o kadar başarısızdı.

1959'da Cezayir'in kuzeyindeki birçok sahada kullanılan bilumum hava keşif, hava saldırısı ve helikopter indirme birimlerinin birleşimi çok sayıda isyancıyı ortadan kaldırırken yerel iş birlikçiler (harki) de bu sahalarda düzenin sağlanmasına yardımcı oldu. Bu iş birlikçiler, Batılıların emperyal yönetimlerinin de genel özelliği olduğu üzere Fransızların sömürgelerinde oldum olası kullandıkları taksim ve istihdam politikalarına yardımcı oldular. Bu sahalar Cezayir içindeki UÖC'ye ciddi darbe vurdu, buna rağmen yurt dışındaki diğer kolları Tunus Cephesi'nden Fransızların inşa ettiği Morice Hattı boyunca Fransız mevkilerine saldırdı.

Bazı açılardan Cezayir Savaşı, Vietnam'daki Amerikalılar için bir ön gösterim gibiydi, her ne kadar gerek Cezayir'deki uzun süreli müdahaleleri gerekse Vietnam'daki savaş muharebeleri ve kontrgerilla savaşındaki tecrübeleri sayesinde Fransızlar, Amerikalıların olabileceğinden daha güçlüydü. Fransızlar, Hindiçin'deki tecrübelerinden ders çıkararak, önemli kaynakları istihbarat ile sivil faaliyetlere ayırdıkları ve Cezayir üzerinde uyguladıkları "paralel hiyerarşiler teorisi"ni geliştirdi. UÖC 1959 yılında (aynı yıl bir geçici hükümet kurdular), Vietkong'un 1968'de başına geleceği gibi ciddi yara aldı. Fakat ikisinin de varlığını sürdürmesi, üstelik dik başlı olmaları, sadece harici eleştirilere yol açmakla kalmadı, aynı zamanda hükümet dairesinde de askerî harekâtları çıkmaza sokarak siyasi çözüm için baskı oluşturdu. Cezayir'deki Fransız güçleri 1954'ün sonlarında 65 bin iken 1956'da 390 bin civarına yükseldi, bundan sonra da önce ihtiyat personeli, akabinde de yeni askeri alınmış acemiler gönderildi. Bu kuvvetlerin sevki Fransa'da alışıldık bir durum değildi ve bu yüzden savaş için siyasi muhalefeti de iyice alevlendirdi.

Fransa içindeki savaşa dair eleştiriler 1958 yılında Dördüncü Cumhuriyet'in anayasal sisteminin çökmesine ve aynı yıl General de Gaulle'ün hükümet kurarak yıl sonuna doğru başkan olmasına katkıda bulundu. General de Gaulle, yerleşimcilere ve Cezayir'deki askerî yönetime karşı olduğu kadar UÖC ile müzakerelere de bir o kadar muhalifti. Ocak 1960'ta yerleşimciler, barikatlar haftasında, hükümet binalarını işgal ederek Cezayir'de hâkimiyeti sağlamaya çalıştı fakat Cezayir'in kontrolünü sağlamak isteyen (ve aynı zamanda Fas ve Tunus'u da nüfuzu altına almak isteyen) de Gaulle tarafından sindirildi. Kendisi buna rağmen çekimser olmakla beraber Fransa'nın diğer siyasi ve stratejik çıkarlarıyla daha fazla ilgiliydi ve en nihayetinde Cezayir'i terk etmek istiyordu. 1961'deki bir basın toplantısında, "Cezayir bize pahalıya mâl oluyor, söylenecek en hafif şey, bize getirisinin götürdüğünden az olduğudur." dedi.

1960'ta Fransa'nın Afrika'daki sömürgelerinin çoğuna verilen bağımsızlıklar neticesinde ülkenin Cezayir'deki görüntüsü yanlış tarihlenmiş bir hal almıştı ve Fransızlar hem ekonomik sorunlar yaşıyor hem de uluslararası baskı nedeniyle müzakereye zorlanıyordu. Özel olarak, uluslararası kamuoyunu etkileme gayesiyle UÖC, Fransızların Soğuk Savaş atmosferini kullanarak uluslararası destek sağlamasını engellemek için ABD'nin Fransa politikası hakkındaki endişelerinden istifade etti. Komünizme karşı mücadelede Cezayir'in önemini

vurguladılar. Fransa'nın başarısız olacağından emin olan ve arka çıkmanın Arap kamuoyunda negatif karşılanacağı konusunda endişelenen Amerikalılar Mısır'ın Sovyet destekçisi Cemal Abdülnasır tarafından savunulan radikal Pan-Arabizm daha fazla popülerleşmemesi için Fransa'ya destek konusunda gittikçe daha çok isteksizleşti.

1961'in başlarında de Gaulle bir barış anlaşması önerdi ve Nisan ayında Generaller Darbesi'nde, UÖC ile müzakerelere kızgın olan ordunun bir kısmı Cezayir'de iktidarı ele almak istedi. Darbe başarısız oldu çünkü Cezayir'deki ordunun çoğunluğu buna destek vermedi. Cezayir'in Fransa'ya ait olduğunu savunan ve 1961'de kurulan illegal terörist hareketi Gizli Ordu Organizasyonu (GOO) da hem Gaulle destekçilerine hem de Müslümanlara karşı terörist eylemler başlattı. Hem Cezayir'de bunları gerçekleştirdi hem Fransa'da de Gaulle'e karşı özellikle 1961, 1962 ve 1964'te başarısız suikast girişimlerinde bulundular. Hükümetin üç taraflı mücadelesi sonucu, Gizli Ordu Organizasyonu ve Ulusal Özgürlük Cephesi 1962 yılında, bağımsızlık arifesinde, çok büyük kayıp verdi.

GOO'nun Delta Komandoları başarısız bir şekilde bağımsızlığı sonuca ulaştırmamak için uğraştı ve siyasetçiler, memurlar ve polisler de dâhil 2 binin üzerinde insan öldürdü. GOO'nun kilit isimlerinden olan Jean-Jacques Susini, terörizmi şöyle savunuyordu:

Cezayir merkezindeki kıyı sokaklardan birinde geçimini karşılamak için yumurta satan bir Arap vardı. Her gün onu orada yumurta tepsisiyle görürdünüz. Bir gün patlama sonrası paramparça oldu. (...) (UÖC'nin taktikleri gibi) biz de kullanacak mıyız, evet mi hayır mı? Yumurta satıcısı ilk gidenlerdendi. Şimdi anlayacaklar.

Hükümetin UÖC ile vardığı mutabakatla yerleşimcilerin (colon) güvenliği garanti altına alındı, buna rağmen çoğu (bir milyona yakını) Fransa'ya kaçtı, tıpkı yerli iş birlikçiler (harki) gibi.

Bu çatışmanın özeti, etkili kontrgerilla operasyonları yürütmenin zorluğuna dair genel bir tablo çizer. UÖC'nin vahşetine karşılık meşrulaştırılan yaygın işkence de dâhil olmak üzere sert kontrgerilla önlemleri, Fransızların 1957'de Cezayir'in başkentini kontrol altına almasını sağladı. Bununla beraber, savaşta mağlup olmamalarına ve helikopter indirme birimlerini etkili kullanmalarına rağmen Fransızlar, fazla maliyete neden olan gerilla eylemlerini

sonlandıramadı. Ayrıca Fransızların nüfusun çoğunun desteğini alma girişimleri çoğunlukla geri tepti. Bunlara ek olarak, operasyonel sorunlar da vardı. Aktif kontrgerilla operasyonları yürütmenin zorluğu bir yana aynı zamanda yerleşimcileri koruyan ve gerillaların cepheye takviye hareketlerini engelleyen büyük sayılardaki askerî koordine etme gerekliliği vardı. Zira ordu taarruzi amaçlar için uygun değildi ki bu da isyancıların avantajına olan bir durumdu.

Fransa'nın başarısızlığı, Batı emperyalizminin bir başarısızlığı olarak görülebilir ama Mısırlılar 1962'den 1967'ye kadar olan süreçte Yemen'de askerî olarak daha başarısız olacaktı. Dahası Cezayir 1992 yılında sivil bir çatışma daha yaşadı çünkü UÖC'nin devleti beklentileri karşılayamadı ve yozlaşmış, Batılı bir yapı olarak algılandı. Kamuoyunun taleplerini karşılayamayacağı anlaşılınca rejim, İslami Kurtuluş Cephesi'nin (İKC) kazanmak üzere olduğu 1991 seçimlerini iptal etti. İKC bunun üzerine şiddetli terör ile devletin istikrarını bozdu. Devlet de buna karşılık Fransızların önceki taktiklerini, yani helikopter indirme suretiyle takip ekipleri kullanma, geniş saha kontrolü ve arama operasyonları yürütme, terörün misilleme olarak kullanılması yöntemini izledi fakat hepsi kısmen başarılı olabildi. Hükümetin 1999 yılındaki genel af ilanıyla gerginlik düşürülene ve barışçıl politikalar izlenene kadar 150 bin insan hayatını kaybetti.

Britanya ve Dekolonizasyon

Özellikle İKC ve iddiaya göre hükümet tarafından katledilen siviller olmak üzere birçok kayba neden olan 90'larda Cezayir'de gerçekleşen savaşın doğası, 1950 ve 1960'lardaki kontrgerilla harekâtlarındaki başarısızlıkların illa da Batı'nın askerî ve siyasi yapısındaki kabahati gösterdiği iddiası yanıltıcı olabilir. Bu nokta, 1978 ve 1979'da Kamboçya'yı işgal ettiklerinde Vietnam kaynaklı problemlerle de kendini göstermişti. Hal böyleyken Batı'nın kolonyal başarılarını, örneğin Malay Buhranı ve 1952'den 1956'ya uzanan Kenya'daki Mau Mau İsyanı'ndaki Britanya zaptını da not etmek gerekir. (Bkz. Mercek 8.1). 1954-59 arasında Kıbrıs Yunan isyanında Kıbrıs'ı kontrol etmek zordu. Her ne kadar, Malay tecrübesi sayesinde, 1956'da askerî inisiyatif tekrar sağlanmış, krizin bertaraf edilmesine katkı sağlamışsa da tabii ki Kıbrıslı sempatizanların kullanılması da önemliydi.

Britanyalıların asıl başarısızlığı kontrgerilla mücadelesinde olmadı, zamanında imparatorluğun önemli bir askerî unsuru olan bağımsız bir devletle

yürütülen yetersiz bir savaş idaresi nedeniyle oldu. 1956'da Britanya ve Fransa, Süveyş Kanalı'nın güvenliği bahanesiyle Mısır'a saldırdı. Burası, saldırgan Mısır lideri Cemal Abdülnasır tarafından ulusallaştırılmıştı, Britanya ve Fransa'nın da gizlice destek verdiği İsrail'in Mısır'a saldırı tehdidi altındaydı. Nasır'ın Arap milliyetçiliği Britanya'nın Arap müttefikleri, özellikle Ürdün ve Irak; Fransa'nın Cezayir'de pozisyonu için bir tehdit olarak algılanıyordu. Britanya Başbakanı Anthony Eden, Nasır'ı bir diktatör olarak görüyordu. 1930'larda Hitler'e ödünler verip yatıştırma politikası izlemek büyük bir hata olmuştu. Karar vericiler, bir diktatörü yolun başındayken durdurmanın ve Britanya ile Fransa'nın emperyal güç olarak prestijlerini muhafaza etmelerinin önemli olduğunu biliyordu.

Kötü planlanmış, ekipman noksanlığı olan, Britanya kuvvetlerinin kısıtlı amfibi kapasitesine rağmen işgalde yine de büyük bir askerî güç kullanıldı. Helikopter indirme birimleri, paraşütçüler ve çok sayıda gemiyi kapsayan büyük bir kuvvet de Akdeniz'in doğusuna sevk edilmişti. Mısır hava kuvvetlerinin çoğu üslerine yapılan hava saldırıları nedeniyle yok edildi. Her ne kadar işgalciler mevzilerini nasıl sağlamlaştıracaklarını bilemeseler de Amfibi taarruzları da başarılıydı. Britanyalı komutan, gerekli görülürse, Kahire ve İskenderiye'nin ele geçirilebileceğinden emindi ama sonra ne olacağı konusunda fikri yoktu.

Buna rağmen saldırıdan kısa sürede vazgeçildi. Çoğunlukla ABD'nin muhalefeti nedeniyle olsa da Sovyetler Birliği'nin İngiliz-Fransız güçlerine karşı füzeyle saldırma tehdidi de etkili oldu. İşgallerin Üçüncü Dünya'daki tutumlar üzerindeki etkisinden endişelenen Amerikalılar, Britanya politikası konusunda çekimserdi. Sterlini desteklemek amacıyla kredilerin genişletilmesini reddetmiş, Britanyalıların Uluslararası Para Fonu'na (IMF) erişimini birliklerini Süveyş'ten çekene kadar engellemiş ve Orta Doğu'dan elde edilen petrolün sekteye uğraması nedeniyle gerekli miktarı yerine koyacak kaynağı vermeyi de reddetmişti. Britanya'nın Asya, Afrika ve Orta Doğu'daki seferi kuvvetlerinin kapasitesinde merkezi bir konumda olan Hindu askerlerin varlığı nedeniyle Hindistan'ın 1947'de bağımsız oluşu da önemli bir unsurdu. Aksine Süveyş Krizi'nde yardım edecek hiçbir Hindu asker de yoktu.

Etkisi azalan Britanya'nın kararında Amerika'nın muhalefeti çok önemliydi ve küçük düşürücü bir geri çekilmeye neden oldu. Britanyalılar ve Fransızlar ısrarlı olsalar da sahada başarının masada nasıl somutlaşacağı konusu belirsizdi ki bu durum 2003'teki Irak Saldırısı öncesinde de tekrar gün yüzüne çıkacaktı.

1958'de hem Lübnan'daki ABD hem de Ürdün'deki Britanya, sol görüşlü Arap ulusçuluğunu destekleyen Suriye'ye birlik göndereceklerdi ve bu sevkiyatlar dostane hükümetleri destekleme konusunda da kullanılacaktı.

Süveyş Krizi Britanya'nın gücünün ne kadar kısıtlı olduğunu ortaya çıkardı ve imparatorluğun diğer bölgelerine özellikle Afrika, Batı Hint Adaları ve Malezya'ya cesaret verdi. Sömürgelerdeki ulusçu hareketlerdeki artış da dekolonizasyonu hızlandırdı. 19. yüzyılda sanayileşen ulusları şekillendiren nüfusun ve kaynakların seferberliğiyle ulusçuluk akımı, Avrupalı olmayan dünyaya doğru yayıldı ve kolonyal hâkimiyet yaklaşım ve pratiklerinin kuyusunu kazdı. Yerel desteğe dayanmak artık makul değildi. 20. yüzyılın sonlarındaki siyasi iklimde, Batı'nın "sömürge halklarını yönetme hakkı"nın artık yeri yoktu. Başarılı kontrgerilla askerî operasyon örnekleri vardı ama siyasi iddianın hükmü kalmamıştı. Emperyalizmin ideolojik ve siyasi olarak çökmüş olmasını gösteren bu faktör, Batı'nın dünyanın büyük çoğunluğundaki hâkimiyetini etkin askerî kapasitesine rağmen çökertmiştir. Britanya İmparatorluğu'nda, özellikle Batı Afrika'daki Gana'da, ulusçu hareketler sorunlara neden oldu. Siyasetçiler buna nasıl karşılık vereceklerini bilmiyordu çünkü emperyal hâkimiyeti güçle değil rızaya dayalı idareye endekslemişlerdi.

Dekolonizasyon, Britanya'nın artık kontrol edemeyeceği yahut varlığını devam ettirmenin bedelinin ağır olduğu bu bölgelerden çekilmesi tezine dayanıyordu. Buna ek olarak, kolonilerin savunma noktasındaki önemi azalmış ve 1957'de Britanya envanterine atom bombasına ek olarak hidrojen bombası da eklenmişti. ABD yönetimi ise dekolonizasyonu destekledi ve bunu gayri resmi Amerikan hâkimiyetini pekiştirmek amacıyla kullanmaya çalıştı. Amerika'nın emperyal gücü ve etkisi, Avrupa imparatorluklarında olduğu gibi bölgesel kontrole dayanmıyordu.

Dekolonizasyonun askerî boyutu sadece bağımsızlık hareketlerini kapsamıyor, aynı zamanda yerel güçlerin niteliğini de değiştiren bir sürece işaret ediyordu. Bağımsızlık dalgası öncesinde bunların imparatorluk nüfuzunu, hiç değilse Batılı çıkarlarına uygun bir düzeni devam ettireceği umudu vardı. Bu durum, Batı'nın askerî etkisinin sonradan Üçüncü Dünya haline gelecek olan coğrafyada yayılmasını sağladı. Bu politika kolonilerde önceki dönemin bir devamı niteliğinde olduğu kadar aynı zamanda Batılılar tarafından bırakılmış olan o vakte kadarki işlevin geliştirilmiş haliydi.

Belçika, Kongo'yu 1960'ta terk etti fakat ardında korkunç bir kaos bıraktı. Fransa da 1960'ta Sahra Altı kolonilerinin çoğunun bağımsızlığını kabul etti. Pek bir kargaşa olmaksızın önemli oranda siyasi, ekonomik ve askerî etkisini de sürdürdü. Britanyalılardan ziyade Portekizliler ve İspanyollar ellerindeki kolonileri muhafaza etmek için savaşmaya hazırdı. 1960'ların başında meydana gelen devasa Britanya ihtilafları bir koloni içinde gerçekleşmedi, 1963'ten 1965'e kadarki süreçte kolonilerin selefleri olan devletlerde meydana geldi. Nitekim Malezya'nın komşusu Endonezya tarafından saldırıya uğraması böyleydi. Kriz, 1962 yılında Endonezyalıların önceden Britanya mandası olan Brunei'deki isyanı desteklemesiyle başladı ama Singapur garnizonundaki Britanya kuvvetleri bu isyanı bastırdı. Endonezya başkanı Sukarno, bunun üzerine, Borneo'daki koloniler olan Sabah ve Sarawak'a yöneldi ki Britanya buraları Malezya'ya devretmişti.

Endonezyalıların iyi silahları vardı, özellikle mayınlar ve roketatarları iyiydi fakat 17 bin askere ulaşan (ki bu sayı 1963 yılında Vietnam'daki Amerikalılardan fazlaydı) Britanya ve Britanya Uluslar Topluluğu kuvvetleri organize, iyi eğitimli, çok yönlüydü ve hava ile deniz desteği arkasındaydı. Britanyalılar helikopterleri ve uçakları da etkili bir şekilde kullandı. Singapur yakınlarındaki üs, mükemmel istihbarat, zayıf bir yerel muhalefet Britanya'nın lehineydi. Daha önce Malay Buhranı'nda da görüldüğü gibi Britanyalılar, ormanda savaşma ve savaşı düşmana götürme konusunda hünerli olduklarını gösterdi. Endonezya baskınlarına karşı esnek bir misilleme sistemi kullandılar ve en nihayetinde sınır ötesi operasyonlar yürüterek Endonezyalıları savunma yapmaya zorladılar. Malezya'daki gerginlik durumunu lehine kullanmak isteyen Endonezya'nın denizden çıkarma ve paraşütle asker indirme girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. Britanya-Malezya müşterek istikrarı, Endonezya'da 1965-66 kışında gerçekleşen hükümet değişikliğiyle gelen müzakerelere kadar durumun daha da kötüleşmesini engelledi.

Britanyalıların müttefiklerini ve ellerinde kalan sömürgelerini koruduğu Orta Doğu'da da bir gerilim söz konusuydu. 1958'de, Ürdün'ü desteklemek üzere bir müdahalede bulundular. 1961'de de Britanya ve Suudi Arabistan birlikleri, Irak'ın Kuveyt'e yaptığı saldırıyı püskürtmek için oraya girdi. Kuveyt'in Irak'ın bir parçası olduğu iddiasıyla Irak hükümeti birliklerini cepheye sürmüştü.

1956'dan beri rahatsız edici bir boyuta ulaşan, Britanya'nın Aden sömürgesindeki milliyetçi çalkantı 1963 yılında bir başkaldırıya dönüştü. Kasım 1967'deki bağımsızlığa kadar süren savaşta hem Aden şehri hem de bugünkü

Yemen'in bir kısmını kapsayan dağlık arazilerde çatışmalar sürdü. Britanya, tanklar ve helikopterlere ek olarak 19 bin asker sevk etti fakat yerel destek bulmadaki başarısızlık nedeniyle mevzilerini koruyamadılar. Bu durum daha da şiddetlenerek yerel destek konusunda bir kıtlığa evrildi. Britanyalı memurlardan oluşan Federal Merkez Ordusu'na güvenilemeyeceği ortaya çıktı. Haziran 1967'de ise Güney Arabistan Polisi ve Aden Silahlı Polis Gücü de Aden'de başkaldırdı. Buna ek olarak Britanyalılar iç kesimlerdeki müttefik şeyhleri de Ulusal Özgürlük Cephesi'nin (UÖC) gerilla saldırılarına karşı destekleyemiyordu. Britanyalılar yanmış toprak taktikleri ile Malay'daki gibi yeniden iskân siyasetini kullandı fakat UÖC'nün baskınları onları 1967 yazında burayı terk etmeye zorladı. UÖC, taktik anlamda, keskin nişancıları (sniper) etkili bir şekilde kullandı. Britanyalılar, iç muhalefete karşı savunmak zorunda kalınan bir üs bölgesi olan Aden'de sıkışıp kalmıştı, ayrıca bu garnizon önemini de büyük oranda kaybetmişti. Geriye kalan en makul seçenek mevziiyi terk etmekti ki Kasım 1967'de de zaten öyle yaptılar. 1839'da başlayan idare böylece sona erdi. Britanyalılar bölgeden çıktıklarında, istihbarat toplamanın ne kadar zor olduğunu fark ettiler ve bu da operasyonları zora soktu.

Mercek 8.1 Savaşın Sesi: Mau-Mau Ayaklanması 1952-56

1952'den beri Doğu Afrika kolonisi Kenya'da süregelen ayaklanmanın üstesinden gelmede Britanyalılar, içerisinde hükümetin beyaz kolonyal azınlıktan kendisini uzaklaştırarak Afrikalıların 'gönülleri ve zihinleri' fethetmeye çalıştığı toprak reformunu da barındıran geniş ölçekli sosyal reform siyasetinden faydalandılar. Britanyalıların Malaya'dan çıkardıkları derslerle acı çektikleri önceki savunucu aşamadan bu derslerin uygulamaya geçirildiği inisiyatifi tekrar ele geçirme aşamasına hareket etmeleri çok önemliydi. Ordu, polis ve yönetimi çevreleyen emir komuta entegre sisteminin gelişmesini ve uygun askerî taktiklerin yürürlüğe girmesini zorunlu kıldı. 1934 Anvil Operasyonu'nda Britanyalılar başkent Nairobi'yi Mau- Mau kentsel desteğinin inkâr edildiği bir hareketle tecrit etti ve taradı. 1955'e kadar geniş ölçekteki istila operasyonlarında ve sonrasındaki hava destekli orman devriyelerinde olduğu gibi önceki direnişçiler de dâhil olmak üzere sadık Afrikalıların başarılı bir şekilde kullanılması önemliydi.1955'ten

itibaren başarı, Britanya askerlerinin geri çekilmesine yol açtı ve bu, önde gelen Mau-Mau Komutanı Dedan Kimathi'nin ele geçirilmesini hızlandırdı. Bir sonraki ay polis operasyonların sorumluluğunu üzerine aldı.

Gerillaları halk desteğinden ayırmak için yaklaşık 160 binin üzerindeki tutuklama da dâhil olmak üzere Britanya müdahalelerinin acımasızlığı 2000 ve 2010'larda Kenya'da ve Britanya'ya daha fazla dikkat çekilmesi yönünde eleştirilere yol açtı. Fakat yine de zamanında bu suiistimaller Britanya parlamentosunda tartışmalara sebep olsa da bu politikalar isyana uygun bir cevap niteliğinde gösterildi. Britanya Gulag'ı kaynak göstermek karşılaştırmalı bir farkındalıktan ciddi bir yoksunluğu yansıtmaktadır.

Portekiz ve Dekolonizasyon

İspanyol Sahrası'nda büyük çaplı bir bağımsızlık akını ortaya çıkmadı ve uzun süredir İspanya diktatörü olan Francesco Franco'nun 1975'te ölümünün ardından 1976'da İspanya'nın çekilmesi başladı. Portekiz'in Afrika sömürgelerinde durum daha farklıydı. Fransa'nın Cezayir'den çekilmesi sonrasında sömürge imparatorluğunu muhafaza etme işi Portekiz'in büyük çabasıyla gerçekleşti. Ülkenin muhafazakâr yönetimi uzun süredir süregelen emperyal karakterini ulusal bir kimlik ve Hristiyan vazifesi olarak görüyordu. Portekiz sömürgelerindeki gerilla hareketleri ilk olarak 1961'de Angola'da başladı, Gine-Bisav'da 1963'te, Mozambik'te de 1964'te ortaya çıktı. Portekizliler rakiplerinin ihtilaflarından, özellikle Angola'daki MPLA ve UNITA ve helikopterlerle taktik hava desteğini kapsayan teçhizatlarından faydalandı. Napalm ve ot öldürücüler de kullanıldı. Güney Afrika'nın desteği de önemliydi. O zamanlar orada beyazların yönettiği devlet siyahi özgürlük hareketlerine karşı çıkıyor ve Angola ile Mozambik'i ileri savunma hattı olarak görüyordu. Portekizliler semtlerin kontrolü sağlayabildi. Örneğin Angola'nın başkenti Luanda'da 1961'de çıkan isyanı bastırdılar, ama kırsaldaki muhalefeti sindiremediler. Rakipleri, Portekiz'e düşman olan komşu devletlerden de operasyon yürütebiliyordu. Örneğin Tanzanya'dan Mozambik'in kuzeyine ve Angola'nın komşuları olan Zaire ve Zambiya'yı kullanıyorlardı. Gerilla kuvvetleri sınır köylerine yapılan saldırılardan daha kapsamlı bir gerilla savaşına doğru kapsam genişleterek kamuoyu desteğini almaya ve kırsal alanları özgürleştirmeye çalıştı.

Afrika'daki emperyalist hâkimiyete karşı ortaya çıkan yerel direniş hareketleri, önceki fetih örneklerine baktı fakat 1945 sonrası kitlesel ulusçuluk, hatta sosyalizm, o dönemki siyasi hareketlerden etkilenmişti. Gerçekten de savaş sonrası dekolonizasyon mücadelelerinde ve Soğuk Savaş sürecinde gittikçe artan oranda modern siyasi ideolojilere yatkın bir siyasallık söz konusuydu. Bu 1960'ların ortalarından itibaren özellikle Afrika'da böyleydi. Kenya'daki Mau Mau ve Angola'nın kuzeyindeki Bakongo gibi bazı erken başkaldırı örnekleri eski tip köylü ayaklanmaları ya da askerî kabilesel kimliklerine benzer özellikler gösterdi. Bu karakteristikler yine de sergilenmiş olsa da 1960'ların ortalarındaki ayaklanmaların başka türde bir ideolojik bağlamı vardı ki bu da devrimci sosyalizmdi. Çin lideri Mao Zedong'un savaş ilkelerine direkt atıf vardı. Özellikle Sovyetler Birliği, Çin ve Kübalı yabancı danışmanlar tarafından eğitilmeleri ve gelişmiş silahların tedariki yine de 1970'lerin başlarına kadar önemli bir miktarda görülmedi. Anti-personel ve anti-araç mayınları, karadaki kontrgerilla kuvvetlerinin hareket alanını kısıtladı ve Sovyet üretimi karadan havaya SAM-7 füzeleri onların helikopterleriyle alçaktan uçan uçakları vurarak kontrgerilla muharebelerinin en hayati taraflarından birisini tehlikeye soktu. Buna ek olarak gerillalar, Sovyet üretimi güdümlü roketatarlarla gerillalarının favori silahı haline gelen otomatik dolum dayanıklı AK-47 kullandılar.

Bu değişikliklerin etkisi, Portekiz Afrikası'nda görüldü. Angola'da, MPLA'nın askerî kanadı olan EPLA Küba'nın da içinde olduğu Komünist güçlerden cephane temin etti ve eğitimler alarak Maoist ilkeleri gerçekleştirmeye çalıştı, buna rağmen Portekizliler onlara ağır kayıplar yaşattı. Daha geniş bir mücadele iki mevzide yürütülüyordu: Hanoi 1 ve Hanoi 2. Hanoi, Vietnam'ın başkentiydi. Bundan başka Angola'daki muhalif gerilla gücü FNLA (Angola Ulusal Kurtuluş Cephesi) da Çin kaynaklı silahlar kullanıyordu.

Mozambik'te 1962'de kurulan FRELIMO (Mozambik Kurtuluş Cephesi) ise harekât alanını istikrarlı bir şekilde artırıyordu. Bunun en büyük nedeni Portekizlilerin buraya yeterli takviye gücü göndermemesiydi çünkü Portekiz yönetimi, birçok Portekizli yerleşimcinin yaşadığı Angola'da kontrolü sağlamaya çalışıyordu. 1968'den itibaren FRELIMO operasyonlarında Zambezi'deki Cabora Bassa baraj projesine karşı geniş çaplı bir ekonomik strateji uygulandı. Proje, barajdan elektrik sağlanacak olan Güney Afrika'yı Portekiz'e bağlayacaktı. FRELIMO bu süreçte, 1972 itibarıyla daha güneye, Beira'ya doğru operasyonlarını sıklaştırmıştı. Askerî olarak Sovyet ve Çin kaynaklı roketatarlar ve 74 sonrası ortaya çıkan SAM-7 uçaksavar füzeler askerî dengeyi

değiştirdi. Portekiz'in savaşı kazanamayacağı aşikardı. Gine-Bisav'da PALEC'in 1973'ten beri SAM-7 füzeleri ve Kübalı eğitmenleri vardı. Füzeler Portekiz'in hava üstünlüğüne meydan okudu ve Portekizlilerin avantajı kaybettikleri izlenimi oluşturdu.

Portekizliler her ne kadar Angola'da başarılı olsalar da başka yerlerdeki yenilgiler, Portekiz'e ve savaşan ordularına verilen desteğin köküne kibrit suyu döktü. Yıllık bütçenin yüzde 40'ına tekabül eden muazzam bir masrafa rağmen Portekizliler yine de bazı stratejik kırsal bölgeleri, özellikle Angola'nın dağlık arazilerini kontrolünde tutuyordu. 1974'e kadar gizli polis, paramiliter güçler, zorba yerleşimciler, Afrikalı birimler ve muhbirler tarafından desteklenen 70 bin kişilik güçlü bir ordu bölgedeki gerilla saldırılarını kısıtladı. Daha geniş anlamda sömürge içindeki 350 bin beyaz yerleşimciyi korudu ki bunların birçoğu, 1950'lerde Portekiz hükümetinin kendi kolonisini kurmak için yerleşmeleri yönünde teşvik ettiği göçmenlerdi.

Portekiz'de Nisan 1974'te ortaya çıkan solcu devrim, başkentteki hadiselerin neleri etkilediğini gösterircesine bağımsızlık için bir katalizör işlevi gördü. Bu vakalar büyük oranda savaş haliyle şekillendi ve devrim, başarısını savaştan doğan askerî huzursuzluk haline borçluydu ve Afrika'daki uzun dönemli askerlik hizmeti nedeniyle firarlar ve genç insanların geniş çaplı göçü sivillerin askerî vazifeye muhalif olmalarına neden olmuştu. Hükümetin değişmesi üzerine, ertesi yıl sömürgeler bağımsızlıklarını kazandı ve yerleşimcilerin çoğu Portekiz'e geri döndü.

Afrika'da Bir Yerde

Portekiz İmparatorluğu'nun çöküşü, dekolonizasyonun "klasik" savaşlarının da sonuncusuydu. Avrupalı kolonyal imparatorlukların dağılması, arkada kalan topraklardaki bağımsızlık hareketleri ya da teslim olmalar şeklinde devam etti. Cibuti de 1977'de bağımsız olduğunda Fransa da Afrika'da kalan son toprağından da çekilmiş oldu. Gerçi kuvvetlerinin bölgede kalması ve Cibuti gibi eski sömürgelerindeki üsleri kullanma konusunda haklarını da korudu. Burası aynı zamanda Amerikalıların 2000'ler ve 2010'larda özellikle Yemen ve Somali'deki teröristlere ve İslamcı köktendincilere saldıracağı üsse sahip olduğu yer olacaktı.

Savunma ve askerî iş birliği sözleşmeleri, Fransız askerî danışmanların sunduğu sisteminin esasını oluşturuyordu. Yerel askerî komutanlar Fransızlar

tarafından eğitildi, böylece Fransızlar mali yardım ile ve örneğin Çad ve Fildişi Sahilleri'ne yaptıkları müdahalelerle Afrika'daki etkilerini devam ettirdi. 2003'te, Fransızlar Kongo'nun doğusuna çok uluslu bir barış gücünün parçası olarak birliklerini gönderdiklerinde bu kuvvetler Çad'ın Ndjamena ve Gabon'un Libreville'sinde bulunan üslerinden kalkan uçaklar tarafından desteklendi. Askerî varlığın böylesi görünümü, Fransa'nın büyük güç statüsünün önemli bir göstergesiydi.

Portekiz İmparatorluğu'nun çöküşüyle beraber, Batı karşıtı dekolonizasyon mücadeleleri Afrika'nın güneyinde de devam etti. Azınlık beyaz yerleşimcilerin kontrolünü sağlamak için Güney Rodezya (bugünkü Zimbabve) 1965 yılında tek taraflı olarak Britanya'dan bağımsızlığını ilan etti. 1966'da başlayan ilk Afrika gerilla direnişi, Zambezi Vadisi gerillalara destek sağlanması ve arazi nedeniyle sıkıntılar yaşamıştı. 1972'nin sonlarında ise Portekizlilerin bölgedeki kontrolü zayıfladığı için Mozambik boyunca Güney Rodezya'ya operasyonlar yürütmenin mümkün olduğu ortaya çıktı. Tam teşekküllü bir gerilla savaşı böylece 1979'a kadar sürdürüldü.

Diğer dekolonizasyon savaşlarında da olduğu gibi, Afrika'daki direnişçiler büyük oranda kabileler şeklinde bölünmüştü. Bu ise yabancı üsler ve destek alma konusunda askerî strateji bakımından karşıtlıklar üzerine kuruluydu. Ndebele yerleşkeli ZAPU (Zimbabwe Afrika Halk Birliği), gerilla operasyonlarında Maocu ilkelere başvururken, Sona yerleşkeli ZANU (Zimbabve Afrika Ulusal Birliği) Robert Mugabe'nin emrinde daha geleneksel operasyonlar yürüttü. Rodezya ordusu, sızmaya çalışan gerillalarla olan savaşta baştaki idareden, Güney Afrika askerî desteğinin çekildiği 1975'te savaşın bedeli vurgulanırken dillendirilen "gönülleri ve zihinleri fethetme" yaklaşımındakinden daha başarılı oldu. Gittikçe izole olan Rodezya idaresi, özellikle 1977-81 arasında Amerikan başkanı olan Jimmy Carter'ın azınlık-beyaz yönetimli devletlere karşı olması nedeniyle, çoğunluğun (Afrikalıların) hâkimiyetini kabul etmek zorunda kaldı. Kısacası önceden Britanya kontrolüne girmiş olan Güney Rodezya, 1980 yılında Zimbabve olarak bağımsız bir devlet haline geldi.

Güney Afrikalıların yönettiği Güneybatı Afrika'da (bugünkü Namibya) GAHÖ (Güney-Batı Afrika Halklarının Örgütü) gerilla saldırılarına 1966 yılında başladı. GAHÖ, Sovyet desteğini de arkasına aldı. Sovyet ve Çin desteği, Güney Rodezya ile Güney Afrika'daki azınlık beyaz yönetimleri devirmeye çalışan gerillalar için de gönderildi. Komünist güçler, Batılı sömürgeler ve Batı

destekçisi devletler çökertildiğinde hammadde ve pazarlardan mahrum kalan kapitalist ekonomilerin zayıflayacağını, aynı zamanda jeopolitik konumlarıyla stratejik avantajlarına darbe vurulacağını düşünüyorlardı. Hâlbuki Robert Mugabe yönetimindeki Zimbabve hariç tutulursa, sonradan kurulan yönetimler Batı ile ticari ilişkiler yürütmenin ve Batı'nın yatırımlarını bölgeye çekmenin ekonomik anlamda elzem olduğunu gördü.

Azınlık beyazların hâkimiyetine karşı olan Güney Afrika'daki direniş 1976'da başlayarak büyük şehirlere yayılan Soweto Ayaklanması'yla daha çetin bir hal aldı. Hükümet, soruna tavizlerle harmanlanmış katı bir tutum ile yaklaştı. Bu katı tutum polislik, yerel destekçi istihdamı, istihbarat, yıkım ve yabancı gerilla üslerine askerî saldırıları kapsıyordu. Angola'daki savaşı hafifletmek için yapılan anlaşmanın bir parçası olarak Güney Afrika, Güneybatı Afrika'dan 1990 yılında çekildi. Britanyalılara Hindistan'da olanlar gibi, askerî mağlubiyetlerden ziyade siyasi faktörler, Güney Afrika idaresinde köklü değişimlere yol açtı. Azınlık beyaz idaresi barışçıl bir değişiklik siyaseti izledi. Bu kısmen Soğuk Savaş'ın bitimiyle hükümetlerin ideolojik paltolar giyerek (ABD'deki muhafazakârlar için hayatiydi) ırkçı siyaset izlemelerinin rafa kaldırılmış olması nedeniyleydi. İlk çoğunlukçu seçim 1994 yılında yapıldı ve Nelson Mandela liderliğindeki Afrika Ulusal Kongresi'nin barışçıl bir şekilde iktidara gelmesine yol açtı. Endonezya ve dekolonizasyonu tecrübe eden birçok devlette olduğu gibi, sömürge devletlerinin sınırları muhafaza edildi ve sömürge öncesi dönemdeki siyasi birimlere geri dönülmedi.

Sonuç

Dekolonizasyon savaşları hakkındaki geleneksel liste tam değildir. Göz önünde bulundurulması gereken iki diğer kategori daha var. Bunlardan ilki Batılı olmayan devletlere karşı yürütülen dekolonizasyon mücadeleleridir. Bu, siyasi yapıları ister demokratik (Hindistan, Sovyetler sonrası Rusya) ister otokratik (Çin, Burma, Etiyopya, Irak) ya da ikisi de olan (İsrail, işgal edilen topraklarda otokratik olan bir demokrasi) birçok devlet, az veya çok veya hala öyle olan, nüfusları düşünüldüğünde emperyal yahut kolonyal olarak addedilebilir. Keşmir'deki Hindistan, Tibet ve Doğu Türkistan'daki Çin, Batı Papua'daki (Yeni Gine) Endonezya ve Eritre'deki Etiyopya böyledir. Bu bir bakıma bölgesel çatışmaların aynı zamanda dekolonizasyon ya da ulusçuluk savaşları olarak da görüldüğü veya hâlâ görülebildiği şeylerdir.

İkincisi ise, 1975'ten sonra Batılı güçlerin dâhil olduğu dekolonizasyon meseleleridir. Bu durum iki şekilde ortaya çıktı, hâlihazırda da çıkıyor. İlki, anti-emperyalizm ve dekolonizasyon dilini kullanan bölgesel ayrılıkçı çatışmalar şeklindedir. Örneğin Britanya ile bağını reddeden Kuzey İrlanda'daki Katolik Milliyetçilerle Fransa'nın bir parçası olmaktan hazzetmeyen Korsikalı ayrılıkçılar. İkincisi ise kolonyal iktidar yerel nüfus tarafından desteklense bile Batılı güçlerin kolonilerinin girişimleridir. Cebelitarık nüfusunun görüşlerini reddeden İspanyollar buna güzel bir örnek olabilir. Sonradan gerçekleştirilen abluka uygulandığında bu bir askerî operasyondan ziyade polis gücü ve gümrük tacizi şeklinde tanımlanabilirdi. Bu elbette ki savaşın başka vasıtalarla yürütülmesiydi ve çatışmayı engelleyecek düşük yoğunluklu bir operasyondu. Arjantin'in 1982 yılında Güney Atlantik'teki Falkland Adaları'nı işgali ise başka bir mevzuydu (80.2 Mercek'e bkz.)

Dekolonizasyon Batı Avrupa'nın kısmen çöküşünün önemli bir parçasını oluşturuyordu. Hem dekolonizasyon hem de çöküş, Komünist olmayan dünyadaki Amerikan hegemonyasıyla bağlantılıydı. Aradaki ilişki hiç de basit değildi çünkü dekolonizasyondan kaynaklanan küresel siyasi çıkarlardaki kapsam daralması, 1950 ve 1960'lardaki hızlı ekonomik gelişim dönemiyle iç içeydi. Özellikle Almanya ve İtalya (ikisi de imparatorluk savunmak zorunda kalmamıştı) olduğu kadar Fransa da bunlar arasındaydı. Bu büyüme, tıpkı Japonya'da olduğu gibi askerî güç gösterimine yansımadı ve ABD'nin Batı üzerindeki nüfuzuna etki etmedi.

Dekolonizasyon, askerî meseleleri tarihin diğer kısımlarından ayırmanın ne kadar zor olduğunu da gösterdi. Bu gerçekten de dekolonizasyonun nedenleri, sonuçları ve süreçleri bakımından doğruydu. Askerî perspektif göz önüne alındığında, sömürgeci güçlerin bazı savaşlardaki mağlubiyetleri, emperyal askerî zafiyet ve kırılganlık konusunda genel bir algı oluşmasına katkıda bulundu. Aynı zamanda diğer çıkarlardan kaynaklanan mutabakatların da ne kadar önemli olduğunu burada not etmek gerekiyor ki bu konu bir sonraki bölümde ele alınıyor.

Mercek 8.2 Savaşın Sesi: Falkland Savaşı, 1982

Britanya'nın 1982'de savaşacağı son emperyal savaş tamamen beklenmedik bir durumdu. Güney Atlantik'te bir grup ada olan Falkland, 1833'ten beri Britanya himayesindeydi. Ancak Arjantinliler tarafından Malvinas olarak iddia ediliyordu. Askerî cunta, Aralık 1981'de Arjantin'de yönetimi ele geçirince ikna edildiler. Çünkü Britanya hükümeti koloniyi tutmaya çalışma isteği konusunda kararsızdı. Arjantinliler tarafından ele geçirildiğini kabul edecekti. Cunta bahriye üyesi Amiral Jorge Anaya Britanya topraklarının ele geçirilmesi için yürürlüğe konan denizcilik planlarında ısrarcı oldu. 1981'de Antartika petrol gemisi Endurance'ın çekilmesi kararı Britanya'nın Güney Atlantik'e olan ilgi eksikliğinin bir işaretiydi. 2 Nisan 1982'de Rosario Operasyonu ile neredeyse savunmasız olan adalar başarılı bir şekilde istila edildi.

Britanya başbakanı Margaret Thatcher donanmaya, kimin liderliği rolünü oynamak için bir fırsat verirse onun görevini yerine getirebileceğinin garantisini verdi ve doğru olarak görülen şeyde hükümet için ya hep- ya hiç anlayışıyla hareket etmeye, kolektif bir operasyonla karşılık veremeye karar verdi. Bu, 5 Nisan'da gönderilen seferi bir kuvvete bağlıydı ki operasyonda yer alacak 51 savaş gemisinin çoğunu kapsıyordu. Britanya deniz gücünün başka bir göstergesi de 68 gemi talep ve kontrat altına alınmıştı. Bunlar Queen Elizabeth II ve Canberra'nın da dâhil olduğu birlikleri sevk etmeye yarayan yolcu gemileriydi. Canberra Exocet füzeleriyle batırılan bir konteynır gemisiydi ve alt bölümde çok fazla depolama sağlıyordu. Operasyonun hızı 1956'daki Süveyş seferinde belirlenen zaman ile kayda değer derecede zıt ivme kazandı.

Saldırıların hava kaynaklı erken uyarısı geldiğinde Britanyalılar büyük hava taşımacılığından yoksundu fakat dikey/kısa kalkış ve iniş (V/STOL) hava gereçli Harrier ve atlama tepesi rampalarıyla donanmış iki daha küçük denizaltı savarlarına sahipti. Bu hava araçları hem Falkland Adalarında Arjantinlilere saldırabilmelerini hem de görev güçlerine yapılan ablukalar ile baş edebilmelerini

sağladı. 20 Deniz Harrier'ı havacılıkta önemli bir üstünlük sağlayan SideWinder A1M-9L ile zırhlıydı. 25-26 Nisan'da Britanyalılar ikinci derecede önemli Güney Georgia'yı tekrar ele geçirdiler ve 1 Mayıs'ta Arjantinlilerin hava desteğini ve geçitlerini engelleme girişimiyle yapılan Vulcan bombardımanla Falkland Adaları'nın başkenti Stanley Port bombalanınca geniş yelpazede düşmanlıklar başladı. Bu Vulcan bombardımanının Nükleer silahların tersine demir bombalar düşürmeye uygun hale getirildiği büyük bir operasyondu. Havadan havaya yakıt ikmali operasyonu yoğundu ve tüm operasyon başlangıcından bitişine kadar Britanyalı ustalık ve kararlılık ile tasvir edilmişti.

Bir sonraki gün HMS Conquerar, nükleer güç destekli denizaltı 300 Arjantinlinin kaybedildiği Arjantin Kruvazörü (General Belgrano)' yu batırdı. Bu batırma denizlerin komuta edilmesi mücadelesinde hayati derecede önemliydi. Çünkü hem kruvazör hem de eskort yıkımcılar görev güçlerine ciddi bir tehdit arz ediyordu ve bu tehdidin gerçek olabilmesi için her şey mümkündü. Üstelik bu batırma Arjantinlilerin görev kuvvetlerine karşı gerçekleştirdiği son denizcilik hamlesinin de cesaretini kırdı.

Arjantinliler tarafından ateşlenen bombalar ve Fransız destekli Exocet füzeleri 4 Mayıs'ta HMS Sheffield ve 25 Mayıs'ta Coventry de dâhil olmak üzere Britanya savaş gemilerinin bir dizi kaybına yol açtı. Bu, uçak savar füze sistemlerinin bu olayda - Deniz Ciritleri ve Deniz Kurtları- ile insan tayfalı hava araçlarıyla gerekli seviyede eşleşemediğini ve şimdiye kadar hiçbir savaşta test edilmeyen füze sistemlerine dayanan Britanya donanması tarafından yeterli hazırlıktan yoksunluğunu açığa çıkarmıştı. Britanya gemileri iyi korunmuyordu. Füze sistemleri görevler için yeterli değildi ve gemilerin radarı, yaklaşan uçak ve füzeleri tespit etmek için sürekli kullanılmıyordu. Üstelik tüm gemiler kısa menzilli gemi hava savunma sist8emi (CIWS)' den yoksundu. Bu sistem şu anda Gatling formunda otomatik hedef tutma sistemiyle füzeleri çok yakına geldiklerinde aşağıdan vurma kapasitesi sağlamaktadır. Yine de Arjantinliler deniz ve kara operasyonlarında hayati hava desteği (fakat üstünlük değil) sağlayan iki taşıma gemisini batıramadı.

Arjantin askeri Falkland Adaları'nda Britanya askerlerinden sayıca üstündü. Ayrıca Britanyalılar teçhizat sıkıntısı yaşarken onlar hava araçları ve helikopterlere sahipti. Çünkü Britanyalılar gereksinimleri hafife aldılar ve çok uzun bir destek hattının sonunda savaştılar. Yine de 21 Mart'ta San Carlos'tan iniş yaptıktan sonra Britanya askerleri tepelerin kenarında acı çarpışmalarla savaşıp 11 bin 400 tecriti zorlayarak Arjantinlilerin etrafını sarıp 14 Haziran'da yenerek Port Stanley' e kadar ilerledi. Özellikle 12,5 milyon galonluk yüksek rafine hava yakıtı ile Amerikan lojistik ve istihbarat desteği Britanyalılara yardım etti.

Fakat sonunda karada savaşmanın cesurca yürütülen saldırılar, piyadelerin top desteğiyle dikkatle entegresi, hava kontrolü olmaksızın devam edebilme meselesi olduğu anlaşıldı. Savaşma kabiliyeti ve taktiksel esneklik operasyonel bir uygulamaya izin veriyordu. Arjantinlilerin savaşma isteği tahrip edildi ve bu hayati derecede önemliydi. Çünkü hala çok fazla asker top ve tedarike sahipti. Karaya çıkmakla Britanyalılar başarıyı garantilememişti. Arjantin planı Britanya sayı ve tedarikini yıpratmak için sabit mevzilerden ateş etmeye ve yakında gelecek çetin Güney Atlantik kışının avantajını kullanmaya dayanıyordu. Kışın başlangıcı da Britanyalıları hareket etmeye zorladı.

DOKUZUNCU BÖLÜM
SOĞUK SAVAŞ

Giriş

Soğuk Savaş, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki büyük süper güç açmazı, Kominizim ile Batılı değerlerin karşılıklı meydan okuması, süper güçler arasında resmi ya da görünen bir çatışma değil, uzun süren bir silahlanma yarışını ve aynı zamanda süper güçlerin diğer mücadelelere müdahil olduğu birçok vekalet savaşını da içeren sürekli bir husumet dönemiydi. Bu çatışmalar sırasıyla ABD, Sovyetler Birliği ve diğer yerlerde korkuları alevlendirerek ve nükleer silahların kullanımıyla dünyanın büyük kısmının yok edilmesi ihtimalini getiren tarihteki en ciddi silahlanma yarışı da dâhil, yüksek seviyede askerî hazırlığı hızlandırarak düşmanca tavırların sürdürülmesine sebep oldu.

Soğuk Savaş aslında 1917 Bolşevik Devrimi'yle başlamasına rağmen genellikle II. Dünya Savaşı ardından Avrupa'nın Komünizm ve Batı arasında paylaşılması olarak değerlendirildi. İki sistem arasındaki ciddi çatışma Doğu Avrupa'dan geliş ve oraya gidişleri kontrol etmek üzere Demir Perde'nin Komünistler tarafından dikilmesiyle Soğuk Savaş'ın parçası olarak tartışıldı. Bu karşılıklı meydan okuma aslında önemliydi fakat konuya buradan başlamak yerine Doğu Asya'dan girmek daha yerinde olacak. Doğu Asya, özellikle üç acı savaş deneyiminde, dünya nüfusunun büyük bölümünün maruz kaldığı kontrole ya da hegemonyaya etkin şekilde meydan okunan bir coğrafyaydı. Üstelik Soğuk Savaş mirası mevcut rekabetler ve iş birlikleri için bu bölgedeki önemini hala korumaktadır.

II. Dünya Savaşı'nın 1945'te sona ermesiyle, özellikle işgal edilen Mihver devletler gibi, bazı bölgelere barış gelirken diğer bölgelerde yeni savaşların patlak vermesi, II. Dünya Savaşı'nın aslında bir şemsiye savaş olduğunu, bundan önce başlamış ve sonra da devam eden birçok mücadeleyi kapsadığını gösterdi. Bu mücadeleler Doğu Asya'da, II. Dünya Savaşı ile özümsendi ve Japonların savaşmasına destek olmak için gönderilen yardım hem silah hem de bilgi ve güven sağladı. Japonlar düşman olmadan önce var olan bu silahlı mücadele, savaş sonrası Fransa ve ABD tarafından çabucak unutulmuştu. Üstelik savaşın sona ermesi, Doğu Asya ve başka birçok yerde, zor kullanarak açığa kavuşturulacak olan bazı çözülmemiş meseleler bıraktı.

1940'ların sonu ve 1950'lerin başının askerîleştirilmiş doğası, barış zamanındaki duruma dönmenin zorluğunu da kısmen göstermiş oldu. Barış anlaşmalarını imzalamak ve hızla geri çekilmek yerine, sivil toplumun geniş çaplı yeniden yapılandırılmasını örgütleme girişimleri söz konusu olduğundan bu zorluk özellikle işgal edilmiş Mihver devletlerinin topraklarında göze çarpıyordu. Bu girişimler sonuçta galip güçlerin işgali şeklinde ortaya çıkan askerî güce dayanıyordu. Böylece Doğu Avrupa, Kuzey Kore, Sahalin ve Kuril adalarında Komünizm ve devlet mülkiyeti Sovyet güçlerinin gölgesinde dayatıldı. Batı Almanya'da buna karşın işgalci ABD, Britanya ve Fransa makamlarının himayesinde bir silahların ve Nazilerin tasfiyesi süreci yaşandı. Amerikan işgalinin 1952'ye dek sürdüğü Japonya'da ise bu süreç toprak reformunu da kapsayan sosyo-politik değişimlerle sağlama bağlandı.

Bu işgalleri desteklemek üzere seferber edilen birliklerin sayısı hatırı sayılır düzeydeydi ve en azından sivil toplumun yeniden yapılandırılması rakip ideolojik-politik blokla yüzleşmenin bir yönü olduğu için, birlikleri terhis etme yeteneğini etkileyen önemli askerî taahhütleri temsil ediyordu. Ek olarak işgal görevleri için kullanılan bu birlikler aynı zamanda askerî kuvvet intikali için de hazırda tutuluyordu, böylece 1950'de Kore Savaşı patlak verdiğinde Japonya'daki Amerika ve Avustralya birlikleri Güney Kore'yi desteğe gönderilebildi.

I. Dünya Savaşı'ndan sonra yeni sınır düzeni askerî kuvvet kullanımını ve daha çok şiddeti içerir olmuştu. Bu süreç özellikle de daha homojen bir devlet yaratmak amacıyla yapılan zorunlu nüfus hareketlerinde, örneğin Almanların Doğu Avrupa'dan yani Çekoslovakya ve Polonya'dan Almanya'ya sürülmesinde geçerliydi. Bazı yerlerde geniş çaplı direnişler baş gösterdi. Polonya'nın güneydoğusunda birçok Ukraynalı, Sovyetler Birliği'ne yapılan ilk sınır dışı

edilmelerinde 1947'den sonra ise Polonya'nın Almanlardan temizlenen bölgelerine sürgün edilmelerinde Ukrayna Direniş Ordusu'nun Polonyalılara başkaldırısı ve Polonyalıların büyük sayılarda Ukraynalı sivili öldürmesi bu süreci takip etti. Sovyetler güç ve kitlesel cezalar, özellikle de rehin alma ve tüm aileleri sınır dışı etme ve bir ölçüde ekonomik teşvikler kullandı. Yaralı ve esir isyancılar Ukrayna'da Sovyetler tarafından rutin olarak vurulurken, bazı gerillalar Sovyet yanlısı komando birliklerine alındı. Sayıca fazla olan Ukrayna İsyan Ordusu, 1949'da Sovyet kuvvetlerine karşı direnişini resmen sona erdirdi. 1940-41'de Sovyet güçleri tarafından işgal ve ilhak edilen ve ardından 1944'te Alman güçlerinin sürülmesinden sonra yeniden işgal edilen Baltık cumhuriyetlerinde, "Orman Kardeşleri"nin başkaldırısı 1956'ya kadar devam etti.

Çin İç Savaşı 1946–49

Çin İç Savaşı, savaşçı sayısı ve savaşılan alan açısından II. Dünya Savaşı'ndan bu yana meydana gelen en büyük çatışma oldu. Çin İç Savaşı, askerî tarihte bir dönem olarak, II. Dünya Savaşı'yla karşılaştırıldığında öğretici bir karşı-görüş sunarak 1940'ların çatışmalarından kesin sonuçlar almanın zorluğunu gösterir. Yine de şunun altını çizmekte fayda var: Çin İç Savaşı hakkında II. Dünya Savaşı'na göre çok daha az sayıda akademik yazı kaleme alınmıştır ve iç savaş hakkında yazılanların çoğu da muhariplerden birine veya diğerine taraf olacak şekilde ideolojik önyargıyı yansıtmıştır.

Ulusçu hükümete karşı Mao Zedong'un liderliğindeki Komünistler üç aşamalı devrimci savaş modeli geliştirmişti: II. Dünya Savaşı'nda Komünistlerin pozisyonunu güçlendirmek için gizli kapaklı sosyal-politik örgütlenme (Birinci Aşama) ve gerilla savaşının (İkinci Aşama) birleşimini kullanmayı başarmış fakat 1945'te Japonlar Çin'den çekilene kadar konvansiyonel alana geçme (Üçüncü Aşama) konusunda başarısız olmuşturlar.

Ulusçu hükümet, Japonya ile yapılan uzun savaşta ciddi anlamda güçsüz düşmüş, özellikle de 1944 ve 1945 yıllarında Japon öncü birlikleri tarafından ağır darbe alıp, Amerikan desteğine rağmen II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet destekli Komünistler tarafından Çin anakarasında tamamen yenilgiye uğratılmıştı. Bu yenilgi, savaşı engellemekten ziyade, Japonların Çin'e saldırısından önce Çin ulusçularıyla çatışma içinde zayıf konumdaki Çinli Komünistlerin, bu saldırıdan sonra 1930'lar ve 1940'ların başlarında kuzey Çin'de baskın bir Japon karşıtı birlik oluşturmalarına sebep oldu ve Çinli Komünistlerin baskın bir güç olduğu çatışmaları artırdı.

Çin İç Savaşı'ndaki başarının arkasında teknoloji ya da askerî malzemeler yoktu; zira Komünistler silahlanma konusunda daha geri durumdaydılar ve özellikle de hava ve deniz gücünden yoksundular. Bununla birlikte, Komünistlerin stratejik tasavvurları, operasyonel plan ve uygulamaları, ordu morali ve siyasi liderlik özellikleri daha üstündü ve gerilla savaşını daha geniş çaplı konvansiyonel harekât şekline dönüştürmeyi başardılar; hareket alanı üzerindeki kontrolünü elinden alıp bu toprakları ele geçirdiler. Ulusçu dava zayıf liderlik, acemi strateji ve savaştaki başarısızlığın etkisiyle bozulan moraller nedeniyle zayıflarken sivil destek de yolsuzlukların ve enflasyonun etkisiyle azalıyordu. Nitekim, Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın 1950'de yayımlanan Çin Beyaz Kitabı, Ulusçularının başarısızlığından kendi yetersizlikleri ve yolsuzlukların sorumlu tutuyordu. Bununla birlikte savaşa dair klasik anlatı komünizmin kalpleri ve zihinleri fethetmesi yani komünizmin ulusçuluktan daha üstün değerlere sahip olduğu fikri ve de Halkın Kurtuluş Ordusu'nun gücü ve cesur köylü savaşçıları içeriyordu; bu da savaşta gerçekte olanların önemine daha büyük bir vurgu yaparak nitelendirilmesine sebep oldu.

Ulusçular, 1948'e kadar güçlerini çoğunlukla muhafaza ettiler. 1945 Ağustos'unda Amerika'nın atom bombası kullanması Japonya'nın aniden teslim olmasına sebebiyet verince Komünistler, Çin'in kuzeyinin büyük bölümünü Japonlardan kurtardı ve büyük çapta silah elde etti. Amerika'nın aktif şekilde arabuluculuk yaptığı ve Çin'de Ulusçularla koalisyon hükümeti öngören görüşmeler, Komünistler kuzey bölgesini kontrol altında tutmaya kararlı olduğundan bozuldu. 1946'da Amerikan donanması tarafından Kuzey'e taşınan Ulusçulara ait birlikler Çin'de endüstrinin kalbi olan Mançurya'yı işgal etti fakat geri kalan bölgenin çoğu Komünistlerin kontrolünde kaldı. Sonraki sene Komünist gerilla taktikleri Ulusçuların kuzeydeki karargâhlarını tecrit etmede gitgide daha etkili oldu. Amerika'da, özellikle de Cumhuriyetçi muhalefetin komünizme karşı zayıflığı öne sürerek Çin Ulusçularına askerî destek sağlama konusundaki baskısına rağmen, Truman hükümeti akıllıca davranarak bu şekilde davranmamaya karar verdi. Amerikan askerî kuvvetlerinin Ulusçulara saygısı ve ABD ne karar destek verse bile onların kazanabileceğine dair inancı azdı.

1948'de Komünistler konvansiyonel, fakat mobil unsurlar içeren, harekâtlara geçtiler, Mançurya'daki Ulusçu birlikler izole edildi ve sonra yok edildi; Komünistler, Sarı Irmak'ın kuzeyi boyunca Çin'in çoğunu ele geçirdiler. Komünistlerin Mançurya'daki başarısı kayda değer bir sıçrama yapmalarına sebep

oldu; sonraki sene Ulusçuların hızlı düşüşü bunu takip etti. Komünistler Mançurya'da askerî malzeme anlamında büyük kazanım elde ettiler; bu ayrıca başka harekâtlardaki ihtiyaçlar için daha fazla tedarik sağlanmasına zemin oluşturdu.

Komünistler, Mançurya'yı aldıktan sonra Ulusçuların Suchow-Kaifeng bölgesindeki yığınağına yöneldiler. 6 Kasım 1948'de başlayan Huai Hai Harekâtı'nda iki taraf da yaklaşık 600 bin insanla savaşa girdi. Ulusçular çoğu iç savaşta olduğu gibi başarısız generallerden, birliklerin koordinasyonsuzluğundan, hava desteğinin iyi kullanılamamasından ve askerlerin birlikten kaçarak karşı saflara geçmesinden ağır darbe aldı. Ulusçu birliklerin çoğu Komünistlerin başarılı kuşatması sayesinde çevrelenmiş, 1948 Aralık ve 1949 Ocak aylarında, Ulusçu ordu çarpışma kayıpları ve askerden kaçanlar sebebiyle çökmüştü.

Kışın elde edilen Komünist galibiyetleri, özellikle Kızıl Ordu'nun kaynaklarını artırmasına imkân verecek daha güneye ilerlemesinin yolunu açtı. Komünistler 20 Nisan 1949'da Yangzi (Uzun Irmak) nehrini geçti; Güney Çin'in altı ay gibi kısa bir sürede alınması hem harekâtların hızını hem de halka ait, politik ve askerî destek kazanma konusunda askerî galibiyetlerin etkisini onaylamış oldu. Ulusçu rejimin güçsüzlüğü de çözülme hızından belli olmuş oldu. 22 Nisan'da Nanjing, 27 Mayıs'ta Shanghai düştü ve Komünistler diğer merkezleri almak için de harekete geçti.

Jiang Jieshi, kontrolünde kalan tek yer olan Formosa (Tayvan) adasına sığındı. Komünistlerin sınırlı hava ve deniz gücü kabiliyetleri nedeniyle bölgeyi işgal etmelerinin zor olması ve buranın Amerikan donanması tarafından korunması burayı belli seviyede korunaklı kılıyordu. 1949'da Quesmoy Adası'na yapılan bir Komünist amfibi saldırı bozguna uğratıldı, Hainan adası ise ağır kayıplardan sonra ancak Nisan 1950'de düşmüştü. Bu sorunların bir sonucu olarak Mao, Formosa'yı istila etme planını erteledi. Karada durum farklıydı: 1950–51'de Tibet, Komünistler tarafından fethedildi, onların daha büyük ve savaşta sertleşmiş güçleri, Ekim 1950'de işgal edilen Tibet'in başkenti Lhasa'ya girmek için barışçıl bir anlaşma yapmayı beklemeden ön cephedeki direnişi ezip geçmişti.

Çin ve Sovyetler Birliği'nin Ocak 1950'de karşılıklı bir güvenlik anlaşması imzalaması, Asya'daki yeni stratejik düzene vurgu yapıyordu. Ancak bu anlaşma, on yıl sonra Çin-Sovyet ihtilafında aşikâr hale gelecek ciddi ideolojik ve stratejik anlaşmazlıkları maskeliyordu. Komünizm yekpare olmaktan uzaktı.

Kore Savaşı, 1950–53

Komünistler, Çin İç Savaşı'nı kazandı; fakat Amerikalılar, Komünistlerin Doğu Asya'da daha fazla kazanım elde etmesine izin verilmemesi gerektiği konusunda kararlılardı. II. Dünya Savaşı'nın kapanışında Kore, o zamana kadar Japonya tarafından bir bütün olarak işgal edilmiş olan toprakların kuzeyi Sovyet güçleri tarafından, güneyi ise Amerikan güçleri tarafından işgal edilerek bölündü. Kore siyasi bölünmelerinin yarattığı zorluklar bağlamında ve birleşik bir Kore yaratma girişimlerini baltalayan Amerikan-Sovyet güvensizliği nedeniyle her iki Kore devleti otoriter rejimler kurdu: Güney Kore'de Syngman Rhee, Kuzey Kore'de ise Kim Il-sung. Bu bölünme için herhangi bir tarihi gerekçe yoktu zira Kore çapında iki rejimi de destekleyen kişiler vardı ve iki rejim de tüm yarımadaya hükmetmek istiyordu. Sovyetler Birliği tarafında askerî birlikleri desteklenen Kuzey Kore rejimi, Güney Kore'nin zayıf ve yenilebilir olduğunu ve Amerika'nın desteğinin eksik kalacağını düşünüyordu. Güney Kore ordusu gerçekten de askerî deneyim ve düzgün ekipman açısından eksikti; bununla birlikte Amerika'nın askerî desteği de sınırlıydı.

Kuzey ve Güney Kore arasında birbirlerini iktidarsızlaştırma çalışmaları şeklinde devam eden acı rekabet 1948'den itibaren Güney Kore'de, Komünist Kuzey tarafından desteklenen gerilla harekâtları sonunda tam anlamıyla bir çatışmaya dönüştü. 25 Haziran 1950'de Kuzey Kore Sovyetler tarafından verilen ve kendilerini az silahlanabilmiş olan düşmanın karşısında avantajlı konuma getiren 135 bin asker, T34 tankları ve YAK uçakları ile Güney'e sürpriz bir saldırı gerçekleştirdi. Güney Koreliler geri püskürtülmelerine rağmen Amerikan birliklerinin gelişine zaman tanıyacak şekilde geri çekilerek yeterli düzeyde savaşmayı başardılar. Güney Korelilerin de rolü, Vietnam Savaşı'nda Vietnamlılara yapıldığı gibi, Amerikan harekâtları öne çıkarıldığı için küçümsenmektedir.

Kuzey Kore'nin saldırısı Amerika'nın yönlendirdiği Birleşmiş Milletler (BM) koalisyonunun askerî müdahalede bulunmasına neden oldu. Birleşmiş Milletler, kolektif güvenlik ve düşman güçlerinin yayılmasını önlemeyi hedefleyen askerî manevra politikalarını sürdürmeye kararlıydı ve Güney Kore'nin başarılı bir şekilde işgalinin ardından başka yerlerde, muhtemelen Berlin veya Tayvan'da Komünist baskının gelmesinden endişe duyuyordu. Bu müdahale, daha sonraki BM operasyonlarından farklı olarak, barışı koruma işlevlerinin aksine önemli savaş rolleri biçiyordu.

BM'nin önde gelen askerî birlikleri Amerikalılardan oluşuyordu, Britanyalılar ise büyüklük bakımından ikinci sırada geliyordu. Amerikalılar aynı zamanda hava ve deniz gücünün çoğunu ve Uzak Doğu'dan sorumlu komutan Douglas Mac Arthur'un katılımını sağladılar. BM birlikleri ayrıca istikrarlı Güney Kore sivil hükümeti tarafından verilen destek ve bütünleşmiş şekilde işleyen emir komuta zincirinden yararlandı. Mac Arthur'un Güney Kore ordusu da dâhil tüm askerî birlikler üzerindeki kontrolü Vietnam Savaşı'nda eksik kalacak olan düzeni sağlayacaktı. Amerika'nın askerî kapasitesi Japonya yakınlarında tuttukları işgal birliklerinin yanı sıra Japonya'nın lojistik altyapısı ve destek hizmetlerini mümkün kılan Japonya kaynaklarının etkisiyle artmıştı.

Amerikalılar, II. Dünya Savaşı'nda üstlendikleri önemli rol sayesinde Kore Savaşı'nda, 1930'larda yapabileceklerinden çok daha fazlasını yapabildiler. Bununla birlikte, 1945'ten beri, büyük ölçekli savaş sonrası terhis ve "barış hissesi" alındığı için yetersiz bütçeler nedeniyle, mevcut insan gücü ve materyalde çarpıcı bir düşüş yaşandı. Kore Savaşı'nın ilk yılında bazı Amerikan birliklerinde görüldüğü üzere Amerika'nın savaştaki etkinliği de düşmüştü. Yedek birliklerinin az eğitilmiş olmasından ve uygun talim alanları bulunmayan Japonya'da konuşlu birliklerin etkili eğitimden yoksun olmasından bunu anlayabiliriz.

İlk Kuzey Kore hücumuyla neredeyse bölgenin sonundaki denize kadar sürüklenmiş olan Amerikalı ve Güney Koreliler, Güney Koreli birliklerin geniş çaplı gücü yardımıyla Pusan çevresini saldırıdan koruyabilmiş, Kromit Operasyonu'nda ise Amerikalılar durumu kurtarmayı başarmıştı. 15 Eylül 1950'de cesur ve hazırlıksız şekilde Kore'nin batı sahilindeki Inchon'a yapılan çıkarma, Amerikan birliklerini karar vermeleri gereken bir durumda bıraktı. Kuzey Kore Cephesi'nin çok daha gerisinden sevk edilen 83 bin asker zor ve oldukça dalgalı olan sulara demirledi ve Seul'u ele geçirmek için düğmeye bastı. Çıkarmaya karşılık verilmedi. Gerçek bir direnişle karşılaşmış olsalardı işler pekiyi gitmeyebilirdi.

Amerikalılar, Pusan'a doğru ilerlemeyle büyük bir baskı altına alınan Kuzey Kore güçlerinin ve ikmal sistemlerinin uyumunu bozarak hem yakınlardaki Seul'u (Güney Kore'nin başkenti) ele geçirmek hem de yanı sıra büyük bir psikolojik zafer elde etmek için baskı yaptı. Seul'un alınması Pusan'daki BM birliklerinin güneyden gelerek ilerlemesine yardımcı oldu. Kuzey Koreliler yarımadanın kendilerine ait yarısına, kuzeydeki Çin sınırına doğru geri çekilmeye başladılar. BM güçleri sınırlı bir direnç gösterilen geniş bir cepheye doğru ilerledi.

BM'nin ilerleyişi Sovyetlerin kışkırttığı Çin tarafından hoş karşılanmadı ve Çin, Ekim 1950'de ABD'nin yüksek özgüveninden istifade ederek aniden müdahale etti. MacArthur, Çin'in tepki göstermeyeceğinden emindi. Mao Zedong ise Kore'nin birleşmesi için verilecek BM desteğini ülkesine yönelik bir tehdit olarak görüyordu. Dahası bu müdahaleyi, özellikle hava gücünde Amerikan teknolojik avantajlarına kararlılıkla karşı konulabileceğine inanmasına neden olan Çin İç Savaşı'ndaki gücü ve başarısını güçlendirmenin bir yolu olarak görüyordu. Fakat Amerika'nın dayanıklılığı, kaynakları ve savaşma kalitesi II. Dünya Savaşı'nda Japonlarda olduğu gibi dünyanın tüm önde gelen askerî güçleri tarafından 1945'e kadar küçümsenmişti.

Çinliler, 20 Kasım 1950'den itibaren saldırıya geçerek, sayıca az BM güçlerini 1950'lerin sonlarında Kuzey Kore'den çıkardı ve Ocak 1951'de Seul'u aldı. BM güçleri etrafa gereğinden fazla yayılmıştı ve farklı eksenlerde ilerlendiği için kötü koordine olmuştu. Çin Halk Gönüllüleri adı altındaki düzensiz Çinliler, yolların bağlantı noktalarına daha çok hâkim oldukları için coğrafyanın avantajını daha iyi kullandılar ve koalisyon güçlerine karşı taktik üstünlük sağladılar. Geri çekilen bazı birliklerin cesareti ve savaşma kalitesi mağlubiyetin boyutunu azalttı fakat bu yine de gerçek bir mağlubiyetti.

MacArthur, buna karşılık, Çin'i ablukaya alarak savaşı genişletmeyi talep etti. Amerikan donanması bunun altından kalkabilir veya Mançurya'ya doğru rakip uçakların kalkmasına izin verip onların askerî üslerine saldırabilir ve Ulusçu Çinlilerin ordularını (ikinci bir cephe olarak) Çin kıyılarına ya da Kore'ye yönlendirebilirdi. Bu öneriler savaşın büyümesine sebep olacağı ve Sovyetlerin savaşa dâhil olacağı gerekçesiyle genelkurmay başkanı tarafından reddedildi. Amerika'nın bu çekincesi Üçüncü Dünya Savaşı'nın ya da nükleer savaşın çıkmasını engelledi. Kore Savaşı, Amerikan siyasetçilerinin sınırlı savaşın karmaşıklığı ve onu ayarlamanın inceliklerini öğrenmeleri için önemli bir başlangıç oldu. Buna karşın Stalin, Sovyetleri resmi olarak savaşa sokma riskini almak istemiyordu.

Çinliler, savaş boyunca, Çin İç Savaşı sırasında başlayan süreci devam ettirerek tanklar, ağır toplar ve uçaklarla konvansiyonel orduya tam geçiş yaptılar. Ne var ki BM güçleri de savaşın başladığı döneme nazaran daha zorlu bir rakipti. Çinlilerin ilerleyişi, BM Cephesi'nde erzakların azalması ve Çinlilerin ön saflardaki insan gücünün Amerikan silahlarına kurban gitmesi nedeniyle 1951 yılının Şubat ortası ve Mayıs sonu itibarıyla durma noktasında geldi.

Bu aşamadan sonra savaş daha durağan bir hal aldı. MacArthur'un Kromit Operasyonu'yla engellediği yıpratma çatışması şimdi hayata geçmişti. Kore'nin dağlık arazisinde savunma yapmanın verdiği avantaj şimdi çatışma siyasetiyle daha da belirgin hale gelmişti. Kore Savaşı'ndaki siper muharebesi, Komünistlerin özellikle müzakereler sırasında toprak kazanımı elde etmesini önlemek için Birleşmiş Milletler güçlerinin tercihiyle kurulan bir çıkmazdı. Bu politika, Pork Chop Hill ve Hook'taki muharebeler gibi bazı uzun süreli muharebelere yol açmasına rağmen büyük ölçüde başarılı oldu. Hem operasyon yoğunluğu hem de verilen kayıplar azaldı ve uzun uzadıya yapılan görüşmeler daha önemli hale geldi. Hücum güçleri ise kendi rotalarını takip edebildi. Siper savaşı manevra savaşına döndükçe, topların rolü daha önem kazandı. İki tarafta da savunma güçlenirken, daha belirgin bir ön cephe kurma eğilimi arttı. Amerikalılar, makul bir hedef olarak, bölgesel statüko ve ateşkes ile savaştan çıkış stratejisi ararken, bu açmazdan kurtulmaya yönelik bir hamle yapılmamıştı. En nihayetinde 27 Haziran 1953'te imzalanan ateşkes, her iki tarafta da silahsızlandırılmış iki kilometre alan, 38. paralel boyunca süren bir sınır çizgisi bırakmıştı.

Bu savaş, önce Sovyet MiG-15 tipi ve ardından Amerikan F86 Sabre tipi yeni jetlerin envantere girmesiyle hava operasyonlarında bir artışa tanık oldu ve hava harekâtları savaşın dengesini değiştirdi. Bu yeni jetlere, Britanya uçak gemilerinden havalanan ve bir MiG-15'i düşüren Sea Furyler de dâhil birçok piston motorlu hava aracı da katıldı Daha hızlı jetler, it dalaşı taktiklerinde değişikliklere gidilmesini gerektiriyordu. Pistonlu motorlarda işe yarayan manevralar, dönerken daha yüksek hızlara çıkmaları ve G kuvvetine maruz kalmaları nedeniyle jetlerle işe yaramıyordu. Sea Fury'nin daha yüksek manevra kabiliyeti, MiG'ler tarafından kovalandığında bile, uçağın genellikle kaçtığı anlamına geliyordu. Tüm hava araçları füzeler yerine hâlâ silah kullanıyordu. Bir başka gelişme örneği olarak bu savaş, helikopterin yaygın bir şekilde tıbbi tahliye işlevi görmesine tanık oldu. II. Dünya Savaşı'nın sonraki aşamalarında helikopterler bu amaçla sınırlı bir şekilde kullanılmıştı.

Savaşta 3 milyonun üzerinde kişi hayatını kaybetti. Amerika'nın savaştaki toplam zayiatı 33 bin 741 kişi olurken 2 bin 827 sivil de yaşamını yitirdi, ölenlerin çoğu Koreliydi. Vietnam Savaşı'ndaki Vietnamlılar için de bu durumun aynısı geçerliydi. Kore için savaş sınırlı olmaktan uzaktı. Güney Kore ordusu tek başına 415 bin zayiat verdi ve savaş, bölgenin birbirine düşman iki gücü

arasındaki gerginliğin kökleşmesiyle ve yarımadanın ikiye bölünmesiyle sonuçlandı. Aslında bu çatışma, bir iç savaşın özelliklerini taşıyordu zira hem Güney hem de Kuzey Kore güçleri ilerlerken muhaliflerine sert, sıklıkla da ölüm saçan bir muamelede bulunuyorlardı. 1953'te bir barış anlaşması olmasa da bir ateşkes anlaşması yapıldı fakat savaş nedeniyle artan gerilim Kore'de varlığını sürdürmeye devam etti. Çin kuvvetleri 1958'de tamamlanacak şekilde Kuzey Kore'den çekilmiş olsa da ABD, kavgacı ve öngörülemeyen Kuzey Kore'yi işgalden caydırmak için Güney Kore'de hala güçlü bir askerî varlık sergilemektedir. Amerika'ya verilen diğer askerî vaatlere rağmen bu tavır süregelen bir tehlike arz etmektedir.

Kore Savaşı sona erdiğinde, Soğuk Savaş diye tabir edilen Batı-Komünist cephe arasındaki çatışmanın şekli de oturmuştu. Kore'nin dışında siyasi ve ideolojik farkları derinleştiren bir radikalleşme söz konusuydu. Böylece, Mao Zedong Çin'de Komünist Parti'nin pozisyonunu sağlamlaştırmak için ABD ile yaşanan çatışmayı kullandı. Toprak gaspı yaparak toprak sahipleri gibi komünizme uzak duran sosyal gruplardan, yani "devrim karşıtlarından" çok büyük sayıda insanı öldürdü. Bunun bir sonucu olarak muhtemelen 200 bin insan öldürüldü.

Bu savaş, askerîleşme sürecine ve hem Batı'da hem de Komünist cephede askerî harcamalarda çok büyük bir artışa neden oldu. Örneğin ABD'nin askerî harcaması toplam hükümet bütçesi kadar, yani 1950'de %30,4'ten 1954'te %65,7'ye yükseldi. Askerî endüstri bölgesinin Amerikan ekonomisi ve hükümet yapısındaki ağırlığı arttı. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemden farklı olarak ABD silahsızlanmadı. Zorunlu askerlik tekrar gündeme geldi ve askerî birliklerin sayısı çok arttı, ordudaki asker sayısı 3,5 milyona ulaştı. Amerikalılar, aynı zamanda, müttefiklerine de ordularını inşa etmeleri noktasında baskı uyguladı ve onlar da hakkıyla uyguladılar. Örneğin hem Britanya hem de Kanada'nın askerî harcaması kayda değer düzeyde arttı. Gerçekten de Kore Savaşı, Batı Almanya'nın silahsızlanmasına destek için öncülük yapmış olan NATO'nun etkili bir müttefik birliği olmasında etkili olmuştu.

Kore Savaşı aynı zamanda Amerika'nın, Doğu Asya'daki gelişme ve tehlikelere hassasiyetini de arttırırken, Komünist güçlere karşı politikalarını genişletti. Bu politika, Avrupa'da Batı Almanya'nın yeniden silahlanmasına karşı baskı yapılmasının yanında Amerikan ordusunun kara, hava ve deniz kuvvetlerinin Japonya'daki varlığının (kuşatma bittikten sonra askerî üsler korundu) ve Tayvan'daki Ulusçu Çinlilerle artan bağlılığın sürdürülmesini de kapsıyordu.

Vietnam Savaşı

Genel anlamda bir ülkenin Komünizmin pençesine düşerek domino etkisiyle bunun diğerlerine de sıçrayarak işleri çığırından çıkarabileceğine dair olan düşünce, ABD'nin meseleye ciddi olarak eğilmesine ve Batı'nın imparatorluklarından vazgeçmesinin sonuçlarına dikkat kesilmesine yol açtı. Bu ilgi özellikle Fransızların Hindiçin'de ciddi bir baskı altında olmasında gösterildi.

Her ne kadar ulusçuluk düşüncesi orada şurada 'özgürlük mücadeleleri' için elzem olsa da burası Komünist sömürü ile şekillenmişti. Sovyetler Birliği ve Çin, dolaylı yollardan ABD'nin müttefiklerine saldırmak üzere kendi müttefiklerini kışkırtıyordu. Bu saldırılar; bilinen savaş alanı, ulusçuluk ve devrimci komünizm düşüncelerini başarının garanti olduğu devrimsel bir mücadele programı altında harmanlıyordu. Öte yandan, Batılı devletler de Üçüncü Dünya'daki anti-kolonyal hareketlerin ve ulusçuluğun Komünist güçler tarafından kullanılacağından ürküyordu. İşte bu korku, Batı'nın cephe hattının komünizmi de kapsayacak şekilde küresel olduğu düşüncesini öne çıkıyordu.

ABD, cephe hattını sadece Batı yarımkürede tutmakla yetinmiyor, aynı zamanda onu mümkün olduğu kadar Komünist bloğa yakın tutmaya çalışıyordu. Bu durum, bölgesel savunma anlaşmalarından en önemlisi Batı Avrupa'daki NATO'ya destek ve üyelik; Japonlarla sürdürülen barış kapsamındaki üsler dâhil olmak üzere buralara ve deniz gücüne dayanan ABD'nin Pasifik hegemonyası; müttefik ülkelere verilen askerî yardım; bazısı kuşatma taktiği olarak da tanımlanabilecek önleyici örtülü operasyonlar; Üçüncü Dünya'daki Komünist ilerleyişine direnmek üzere, özellikle özgürlük mücadelelerini kullanarak, yürütülen aktif savaşım gibi bilumum stratejileri beraberinde getirdi. En sonuncusu Amerikalıları Vietnam'a getirdi.

Vietnam, Fransızların 1954 yılında mağlup olup çekilmesinin ardından bölünmüştü. Kuzey Vietnam'ı Komünist Viet Minh yönetiyor, Amerikan destekli idare ise Güney Vietnam'ı kontrol ediyordu. Güney Vietnam'da, 1957 itibarıyla Vietkong eliyle Komünist bir isyan çıktı ki bu çok da gizli olmayan, geniş çaplı bir Amerikan müdahalesini beraberinde getirdi. Güney Vietnam idaresi hem yozlaşmıştı hem de halk tarafından sevilmiyordu. 1955 seçimlerini hileyle kazanmıştı ve toprak sahibi elitlerden müteşekkil olduğu için asıl onları temsil ediyordu. Rejimin Katolik kimliği ise çoğunluğu Budist olan bir ülkede bu durumu daha da kötüleştirdi. Vietkong bunun aksine, sosyoekonomik

dönüşüm için, toprak reformunu da içeren, ilgi çekici bir program önermiş ve ciddi boyutta halk desteğini kazanarak askerî harekât için güç kazanmıştı.

Kuzey Vietnam kuvvetleri, 1959 itibarıyla Vietkong desteğiyle Güney Vietnam'a girdi. Amerikalılar, Güney Vietnam'ı destekleme konusundaki herhangi bir başarısızlık sonucunda komünizmin Güneydoğu Asya'da yayılmasından korktu. Buna karşılık, Amerikan danışmanlarının Güney Vietnam konusundaki adanmışlıkları, Şubat 1962'de kurulan Vietnam Askerî Yardım Komutanlığı'nın da katkısıyla, desteğin artırılması yönünde bir baskı oluşturdu. 1963 yılında en az 16 bin Amerikan danışman vardı. Her ne kadar Başkan John F. Kennedy (1961-63) Vietnam'daki Amerikan faaliyetlerini artırsa da halefi Başkan Lyndon B. Johnson (1963-69), Amerikan küçük bir danışman kadrosuyla yaptığı müdahaleyi geniş çaplı bir sıcak savaşa çevirdi.

1962'deki Amerikan müdahalesi, Vietkong'un ilerlemesini sekteye uğrattı fakat (1960'ta 150 bin iken 1964'te 250 bine yükselen) Güney Vietnam ordusunun çoğundaki (neredeyse hiç olan) kabiliyetsizlikle Amerikan danışmanlarının, özellikle atış gücü konusundaki, yanlış yönlendirmesinin birleşimi mağlubiyeti getirdi. Savaşlarda çoğunlukla olduğu gibi bu noktadaki Amerikan müdahalesinin etkinliği bir münakaşa meselesi haline geldi.

Özellikle Fransa tarafından dillendirilen, Güney Vietnam'ın müzakere yoluyla etkisiz kılınabileceği, Kuzey Vietnam'ın ise savaşmaya kararlı olduğuna dair düşünceler boşa çıktı. Aralık 1963'teki toplantıda, Komünist Parti Merkez Komitesi'nin Genel Toplantısı'nda, Sovyetlerin Batı ile 'barışçıl şekilde geçinme' fikri eleştirildi, Güney Vietnam'a karşı bir savaş açılmasına karar verildi ve militan siyasetçiler öne çıkarıldı.

Ağustos 1964'te Vietnam'ın Tonkin Körfezi'nde Kuzey Vietnamlıların Amerikan savaş gemilerine (muhtemelen Güney Vietnamlıların komanda akınlarına yardım ettikleri için) aleni saldırması üzerine Kongre, Başkan Johnson'a, Amerikan kuvvetlerine yapılacak herhangi bir saldırıya karşı tüm önlemleri alıp püskürtmesi ve gerilimin engellenmesi, özetle savaş ilan etmeden savaşması yönünde izin çıkardı. Bu, istenilen karardı çünkü Johnson savaş ile muharebeden çekilme arasında net bir seçim yapmak istemiyor ve stratejik kademeli baskı fikrini daha kolay uygulamak istiyordu.

Genel anlamda ise, ABD'nin gücünün inandırıcılığı konusu Güney Vietnam'da tartışmalıydı ve Washington'da Komünist yayılmacılığına karşı sınırın

bir yerde çekilmesi gerekiyordu ki o sınır tam olarak burasıydı. Amerikalılar, Güney Vietnam'daki gelişmeler nedeniyle endişeliydi çünkü Hindiçin, özellikle Laos'taki Komünist hareketler ABD'nin müttefiki olan komşu Tayland'da huzursuzluk yaratıyordu. Amerikalılar ayrıca Güney Asya ve Batı Pasifik boyunca oluşacak Komünist imalardan dolayı da rahatsızdı. Vietnam mücadelesi, Çin'in 1962'de Hindistan'la yaptığı savaştan galip çıkması, Endonezya'nın Malezya'ya başarısız saldırıları ile beraber düşünülebilirdi. Güney Vietnam'da olmak, büyük bir krizin parçası olarak ABD'nin tepki verebileceği ve vermesi gerektiği bir durumdu. 1964'ün sonlarında Kuzey Vietnam ordusunun muntazam birlikleri güçlü bir şekilde güneye yollandı ve Güney Vietnam ordusu 1965 itibarıyla çöküşün kenarındaydı.

Johnson'un Kasım 1964'teki seçimlerde tekrar seçilme ihtimaline gölge düşürmemek için ABD'nin buna reaksiyonu gecikti fakat 1964'ün sonlarında Güney Vietnam'daki Amerikan askerlerinin sayısı 23 bini buldu. 1965'te konvansiyonel kuvvetler sevk edildiğinde aniden 181 bine yükseldi, 1966'da 385 bin ve Ocak 1969'da 541 bin ile zirve noktasına ulaştı. Johnson'un şahsi kararlılığı Savunma Bakanı Robert McNamara ile denk gidiyordu ama ABD Genelkurmay Başkanlığı etkili bir askerî tavsiye verme noktasında sınıfta kaldı.

Güney Vietnamlıların önemli katkılarından başka, ABD'nin devasa birliği Güney Kore'den gelen askerle desteklendi. İkinci en büyük güç ise Avustralya, Yeni Zelanda, Tayland ve Filipinler'den gelen 48 bin askerden oluşan uluslararası birlikti. Savaş için gösterilen ilgi, Kore Savaşı'ndakine nazaran ABD'nin istediğinden daha az uluslararası nitelikliydi. Buradaki amaç, Güneydoğu Asya'daki stratejik pozisyonlar, Komünistlerin ilerlemesi ve ABD'ye destek verme etrafında şekillendi. Şöyle ki, 1962'den 1972'ye kadar Vietnam'da askerleri olan Avustralya, Endonezya ile çıkacak muhtemel bir çatışmada ABD'nin desteğini garantilemek istiyordu. Britanya ise ciddi Amerikan baskısına rağmen asker göndermeyi reddetti. Bu reddin arkasında Endonezya ile sürtüşmeye ek bir savaşa dâhil olmamak, Amerikan siyaseti hakkındaki endişeler, Britanya'nın ekonomik darboğazı, Süveyş'in doğusundan çekilme yönünde gelen baskılar ve Britanya'nın Avrupa'daki kaderini tayin konusundaki odaklanma konuları yatıyordu.

Komünistler iyi organize olmuş ve başarıyla idare edilmişti, siyasi sistemleri ve kültürleri mobilize olmaları ve gerekli kaynakları temin etmelerine kolaylık sağlıyordu. ABD'nin müdahalesi, Kuzey'in bu savaşı Batı emperyalizmine

karşı yürütülen ulusal bir haçlı savaşı olarak lanse etmesine yaradı. Askerî mücadele ve siyasi endoktrinasyon uyumlu bir şekilde harmanlanmış, Kuzey Vietnamlılar ve Vietkong Amerikalıların göze alacağından daha fazla kayıp vermekten çekinmiyordu. Cebri siyasi sistemleri de zaten insanlara pek bir seçenek bırakmıyordu. Sınırlı Harp Teorisi, Vietnamlılar tarafından pek de itibar gören bir fikir değildi. Amerikan stratejisi, yanlış bir şekilde, ağır kayıpların, kendilerinde olduğu gibi, Kuzey Vietnamlıları köşeye sıkıştıracağı varsayımına dayanıyordu. Bu varsayım, başarının elde edilmesi için ölçümlerin kullanılmasını yansıtıyordu. Bununla beraber, bu saptama uygunsuz kontrgerilla siyasetlerinin meşrulaştırılmasını ve dikkatlerin büyük operasyonel sorunlardan uzaklaştırılmasına neden oldu. Bu odak hatası, çatışmanın anlaşılması noktasındaki genel hatanın bir yanıydı.

Gerçekte olan ise, Kuzey Vietnamlılar ve Vietkong'un kararlılığı ve morali yerindeyken, dökülen taraf Amerikalılar oldu. Zafere ulaşamamaları zayiat vermelerine neden oldu, o da işi belirgin bir çıkmaza soktu. İcbar ve endoktrinasyona çok şey borçlu olan Vietkong'un morali, ağır kayıplara rağmen belli ki sürdürülebilirdi. Öte yandan kaçan zafer treni nedeniyle Amerikalıların morali düşüktü ve ciddi anlamda büyüyen ilaç kullanımı ve disiplinsizlik, birlikteki uyumu ve operasyonları etkiliyordu.

Başka bir açıdan baktığımızda, Amerikalılar Sınırlı Harp 'ten umutlanarak gelmişlerdi ama başarıya olan ilk ümitleri hızla tuzla buz olunca mağlubiyet belirmişti. Sonradan yürütülen tartışmalarda, niyet böyle bir savaşa girmek olmasa da zamanın teknolojisiyle nükleer silahların kullanıldığı bir topyekûn savaşın ABD'ye zafer getirip getirmeyeceği masaya yatırıldı. Kore Savaşı'nda olduğu gibi Çin'in müdahale edeceğine dair duyulan endişe, ABD'nin Kuzey Vietnam'ı herhangi bir şekilde işgal etme planını ve elindeki seçenekleri ciddi oranda eledi. Çinliler de bu arada Kuzey Vietnamlılara büyük miktarda erzak ve önemli miktarda askerle destek vermişti. Yine de Çin'in müdahalesine neden olmayan daha zorlayıcı bir yaklaşımın izlenip izlenemeyeceğini sormak uygun olur.

Amerikalılar 1965 yılında kuvvetleriyle müdahil olduğunda, rakipleri hâlihazırda hacimli birimlerle operasyon yürütüyordu ve bu, 1965'ten 1968'e sürecek olan ve Amerikalılar tarafından kazanılacak olan meydan muharebelerine yol açtı. Amerikalılar ilk olarak, Güney Vietnam'ın güç merkezi olan ve Amerikan sevkiyatının sağlandığı liman bölgelerini savunmaya odaklandı, akabinde

iç bölgelere doğru yöneldiler. Saigon'un kontrolü dışındaki Güney Vietnam bölgelerine ilerleyerek güneyde bulunan Mekong deltasında Vietkong'a ciddi darbeler indirebildiler. Buna ek olarak, Vietkong'un Amerikan mevzilerine yapılan yığın taarruzları, örneğin 1965'te Orta Dağlar'daki Plei Me Kuşatması'nda, ağır kayıplar verdirerek püskürttüler. Birleşik Devletler Askerî Yardım Komutanlığı kumandanı General William Westmoreland komutasındaki Amerikalılar, Güney Vietnam'ın tamamında saldırı yapmaya çalıştı. Rakibin çok sayıda kayıp vermesi ve gücünün kırılması amacıyla, operasyonlar yürütecekleri uzun menzilli topçu atışı desteği sağlayan binalar inşa ettiler.

Bu uzatma etkinliği içinde helikopterler, özellikle yeni teşkil edilen (uçar-birlik) 1. Süvari Tümeni'ni kullanırken, önemli bir rol üstlendi. Helikopterler mevzilere ikmal sağlamada ve hava indirme doktrininin uygulanmasında önemliydi. Hava yoluyla taşınan birlikler, savaşı düşmana götürüyordu. Amerikalılar, savaş süresince 3, 932 milyonu saldırı sortisi olmak üzere mitralyözlerin ve füzelerin kullanıldığı 7,547 milyon hücum sorti, toplamda da 36,125 milyon helikopter sortisi gerçekleştirdi. 2 binin üzerinde helikopter düşman tarafından (yahut kazalarla) kaybedildi fakat daha ağır kayıplar beklenilmişti. Helikopterler 1950'lerdekinden daha güvenilir, güçlü ve hızlıydı. Onların kullanımı, ikmal ve iletişim rotalarına inildiği için gerilla ile olan çatışmalarda fayda sağladı. Bununla beraber, 1. Süvari Tümeni (Uçar-birlik), Vietkong onları nasıl tuzağa çekeceğini öğrendiğinde tehlikeye düştü.

Westmoreland'ın yıpratma siyaseti; öldürme, esir etme, yaralama ve ikame edilemeyecek miktarda çok sayıda düşman kuvvetinin firarına neden olmayı kapsıyordu. Bu durum birçok avantaj sağlasa da inisiyatifi kısmen rakibe de sundu. Ağır kayıplar verdirilmesine rağmen Kuzey Vietnam, takviye edilen Amerikan kuvvetlerine karşı, Laos vasıtasıyla ikmal hattı olan Ho Chi Minh Patikası'ndan aşağı yollanan askerler gibi karşıt kuvvetlerle yanıt verdi. Bundan başka, ivediyle saptanıp hemen yok edilecek bir düşman kuvveti birlikteliği söz konusu değildi. Kore'de olduğu gibi bir cephe hattı yoktu. Hatta aslında Kore Savaşı, Vietnam Savaşı'nın doğasını anlamak için neredeyse hiçbir tecrübe sunmuyordu.

ABD harekâtları, inisiyatifi rakiple paylaştıkları için belirsiz kaldı. Kuvvetleri takviye etme, lojistik sağlama ve güvenliği temin etme ihtiyacı, ABD'nin muharebe gücünü sınırladı. Daha genel olarak, Amerika'nın rakibi yıldırma stratejisi, zafere götürecek sınırlı bir savaş stratejisi yürütmenin ne kadar zor

olduğunu gösterdi. Vietkong, yalnızca varlığını muhafaza ederek durumu bozuyordu.

Amerikalıların 1967'nin sonlarındaki durumu ümit vericiydi ve Westmoreland kazanacağını düşünüyordu ama yanlışı vardı. Güney Vietnam'daki askerî üs ve şehirlere yapılan saldırıları da kapsayan 1968 yılındaki Tet Taarruzu, rakibin ne denli esnek olduğunu gösterdi. Tet'in kameri yılbaşı kutlamaları bahanesiyle yapılan bu saldırılar, kitlesel bir ayaklanmayı tetiklemesi maksadıyla Maocu fikirlerle bezendi fakat kimse oralı olmadı ve saldırı ağır kayıplarla püskürtüldü, Vietkong'un motivasyonunu da sarstı.

ABD, Tet Taarruzu'ndan önce belli bir alanda yığılmış olan bazı muharebe birimlerini sınırın yakınlarından başka yere göndermesinin faydasını görmüş oldu. 10 Ocak tarihli bu karar, Vietkong ve Kuzey Vietnamlıların şehirlerin yakınlarında konuşlanması emareleri üzerine alınmıştı. Buna rağmen Amerikalılar, saldırının zamanlaması, ama özellikle saldırının niteliği ve boyutu konusunda yanıldı. Düşmanın 1967'nin sonlarındaki sınır zayiatları konusundaki aşırı iyimser varsayımlar, şehirler üzerine topyekûn bir savaşın yürütülebileceği ihtimalinin üzerini örttü.

85 bin civarı Vietkong ve Kuzey Vietnamlı kuvvet, 30 Ocak 1968'den itibaren taarruza geçti. 44 eyalet merkezinin[7] 36'sı ve 6 otonom şehrin de 5'i hedefteydi. 23 havaalanına yapılan saldırı ise hava kuvvetlerinin etkisine işaret ediyordu. İç bölgelerdeki ve Saigon yakınlarındaki saldırılarda iki tümenden fazla kuvvet kullanıldı fakat bu saldırıların çoğu kontrol altına alındı ve birkaç gün sonra püskürtüldü. En ciddi ve uzun muharebe, imparatorluğun eski başkenti Hué şehrinin kontrolü için yürütüldü ve şehrin çoğu kısmı 31 Ocak'ta kaybedildi. Şehir, 25 Şubat'a kadar tekrar geri alınamadı, ancak şehir içinde evden eve çatışmalar ve nihayet şehre giden ikmal yollarının kesilmesinin akabinde bu başarıldı. Çarpışmada, Amerikalılar 216, Güney Vietnam kuvvetleri 384, rakipleri ise 5 binin üzerinde kayıp verdi.

Çatışmanın doğası ve aynı zamanda acımasızlığı, Hué'nin işgali süresince, 5 bin civarı Güney Vietnamlı sivilin Vietkong tarafından katledilmesi yahut 'kayboluş'u ile kendini gösterdi. Suçları ise, Komünistlerin inşa etmeye çalıştığı Maocu toplum modelinde kabul görmeyen sosyal katmanlardan gelmeleriydi. Komünistlere göre sınıf savaşları sadece bir fikir değil, siyasi ve askerî stratejiyi

7 Orijinal metinde, 'provincial capitals' ibaresi bulunmakta. Bunun motamot karşılığı ise 'eyalet başkenti'dir. Ç.N.

buluşturan operasyonların dâhili bir perspektifiydi. Bununla beraber, sivillerin bir kısmı, rakipleriyle "iş birliği" yapmaya çok istekli oldukları gerekçesiyle Güney Vietnamlılar tarafından da öldürülmüş olabilir. Her halükârda, Vietnamlı insanlarla kurulan tutarsız ilişki, Amerika ve Güney Vietnam siyasetine yaramadı. Amerikan tarzı "gönülleri ve zihinleri fethetme" metodu ise pek etkili olmadı zira Amerikan askerî stratejisiyle bağ kurmak Komünist muadiline nazaran daha zordu. Hué'nin geri alınması sürecinde büyük çapta topçu ve hava gücünün kullanımı nedeniyle şehrin yarısı yok oldu, 100 binden fazla insan evsiz kaldı.

Şubat 1968'in sonları itibarıyla, Kuzey Vietnam/Vietkong'un taarruzunun Güney Vietnam boyunca hedeflediği amaçları gerçekleştirmekte başarısız olduğu netleşti. Amerikalılar ve Güney Vietnamlılar önceki muharebelerden daha fazla kayıp vermiş olsalar da mağlup edilememişlerdi ve kitlesel bir ayaklanma da çıkmadı. Vietkong ve Kuzey Vietnamlılar ise ağır kayıplar vermişti. Gerçekten de saldırıda kullandıkları askerlerin yarısını yitirmişlerdi.

Amerikalılar, Tet'teki gibi, güçlü oldukları noktalardaki toplu saldırıları püskürtebilir ve büyük bir direnişle karşılaşmaksızın yükseklerden binlerce bomba yağdırabilirdi fakat onların bu savaştaki istidadı kırılmıştı ve rakibin kırsalı kontrol etmesine bir şey yapamazdı. Amerikan birimleri, doğru istihbarattan mahrumdu ve bu nedenle pusuya düşüyorlardı. Bunun aksine, Kuzey Vietnamlı Komutan General Vo Nguyen Giap, rakibe karşı operasyonlar sürdürürken aynı zamanda onların (1946-1954 arasında ilk olarak Fransa, sonra da Güney Vietnam ile ABD) bölgedeki kontrollerini kırmak için lojistik kapasiteyi artırmış olan etkili bir liderdi. Giap, mevzi harbi ve makul mevkilerde düşmana toplu saldırılar (Dien Bien Phu hariç) yapmaya yöneldiğinde, 1951'de Fransızlara, 1968 ve 1972'de de Güney Vietnam ve Amerikalılara karşı olduğu gibi daha başarısızdı. Fakat onun askerî stratejisi ve Kuzey Vietnam yönetiminin siyasi kararlığı, daimî başarıya endeksli değildi.

Vietnam arazisinin sık ağaçlı cengel yapısı; stratejik, operasyonel ve taktik hedeflere adapte edilmiş olan ABD Hava Kuvvetlerinin hareket alanını daralttı. ABD'nin savaş için harcadığı 200 milyar doların yarısından fazlası hava operasyonlarına gitti. Bu miktar, diğer Batılı devletlerin dekolonizasyon mücadelelerine harcadıkları toplam paradan çok daha fazlasıydı. ABD; Vietnam, Laos ve Kamboçya üzerine sekiz milyon tondan fazla bomba yağdırdı. Güney Vietnam gerçekten de tarih boyunca en ağır şekilde bombalanan ülke

haline geldi. Kuzey'in Güney'deki savaşa dâhil olmasını sınırlamak ve Kuzey Vietnamlıları masaya oturmaya zorlamayı hedefleyen stratejik ve operasyonel gayelerini gerçekleştirmek üzere Kuzey Vietnam üzerine de geniş çaplı bir Amerikan bombardımanı yapıldı. Lakin bu saldırılar, Nisan 1965'ten itibaren verilen Sovyet kaynaklı havadan-karaya füzeler, MiG-17 ve MiG-21 uçakları tarafından ciddi şekilde engellendi. Uçaksavarlar Amerikan bombardımanlarının yüksek irtifadan, dolayısıyla kesinlikten taviz vererek yapılmasına yol açtı.

Hava gücü, karadaki Amerikan askerine taktik ve ikmal desteği sağlama noktasında başarılı bir girişim olmasının yanında, Vietkong'un ikmal hatlarını blokaja alma konusundaki başarısız girişimde de büyük bir rol oynamıştı. Taktiksel gereklilikler, hava gücünün saldırı altındaki kara ve bahriyeli birimlere destek konusunda, 1968'de Khe Sanh'de olduğu gibi, topçu desteğini pekiştirerek kritik bir rol oynadığını da göstermişti. Taktik destek, yavaş uçan saldırı helikopterlerinin yoğun ateş gücünü kullanmasına imkân sağladı fakat Vietkong, siperler kazarak kayıplarını asgari seviyede tutma konusunda maharetliydi. Helikopterler de çok yoğun bir şekilde kullanıldı.

Amerikalılar, yoğun cengel ve çeltik tarlaları dâhil farklı arazilerde savaşmayı öğrenmek zorunda kaldı. Toprakların büyük çoğunluğunun cengel olması Vietkong'a saklanacak alan sunarken ABD'nin üstün teknolojisi etkisiz kaldı. ABD'nin ateş gücünün başarılı bir yıldırmaya yol açacağına dair olan Westmoreland'in savaş planıyla maktul Vietnamlıların "ölü sayısı"nı artırmak için 1968'e kadar izlenen ara ve yok et operasyonlarının ikisi de pek etkili olmadı çünkü Vietkong'u "saptamak" çok zordu. Amerikalılar, rakibin hamlelerinden bihaberdi, öte yandan Vietkong, ağır kayıplarla sonuçlanan pusular kurmada ve sonra da pusuda bekleme konusundaki taktiğiyle muharebenin temposunu ayarlayan taraftı.

Amerikalıların zayiat verme konusundaki isteksizlikleri, 1960'ların sonu ve 1970'lerin başlarında askerî cepheden çıkarma konusunda arayışlara girmelerine neden oldu. Bu gelişmelerden en önemlisi akıllı bombalardı. Havadan atılan serpme mayınları, bombacık (misket bombaları gibi kaplamada taşınan küçül levazımat), kamufle dinleme cihazları, vücut zırhı ve özel geliştirilmiş bombalar (misket bombaları: kuyruklu küçük metal okların hepsi) gibi az bilinen şeyler bu amaçla üretilmişti. Uçaksavar topçusunu ve füzeleri ekarte etmek için elektronik karşı önlem araştırmaları da çok artmıştı, bu ise ABD'deki havacılık sanayiinin ekonomin daha merkezinde yer aldığı anlamına geliyordu.

Vietnam Savaşı, aynı zamanda savaşın askerî gelişmeleri tetiklediğine dair örnekler olarak, İHA'ların gelişimine ve uydu istihbaratındaki artışa da şahitlik etti. 1964'ten 1975'teki son muharip uçuşa kadar ABD Hava Kuvvetleri, 100. Stratejik Keşif Filosu, Ryan 147B keşif İHA'sını Kuzey Vietnam ve civar bölgelerde 3,435 kez uçurdu. 554 tanesi yok edildi. Muharip operasyonlarda kullanmak üzere İHA'ları geliştirmek için deneyler yürütüldü.

İkmal hatlarına yapılan hava taarruzuyla Amerikalılar, Vietkong'u kendi doktrin ve harekât usulleriyle anlamak yerine konvansiyonel araçlarla mağlup edilebilecek düzenli bir kuvvet olarak algıladıklarını gösterdiler. Pratikte bu Amerikalıların içinde bulunduğu asimetrik çatışmaların bir parçasıydı ki Kızılderililere karşı yürütülen savaşta da benzeri görülmüştü fakat bunlar çok gerilerde kalmıştı. O zamanlar bahriyeliler 1920 ve 1930'larda Orta Amerika ve Batı Hindistan Adaları'ndaki benzer operasyonlarda tecrübe edinmiş ve diğer kuvvetlerin şemsiyesi altında faaliyet yürütmüyorlardı.

Vietkong'un siyasi bir yapı kurması, görevi savaştan ziyade muharebe açısından ele alınarak (çoğu basit savaş tarihinin yanlış yönlendirmesiyle) hatalı yorumlandı ve mesele sadece bir gerillaların mağlup edilmesinin çok ötesindeydi. Amerikan ordusu kontrgerilla doktrininden mahrumdu ve Güney Vietnam'da sağlam bir siyasi desteği yoktu. Bu sebeple tıpkı Kore Savaşı'ndaki gibi, uzlaşıdan ziyade büyük operasyonlara odaklı yalnızca askerî bir çözüm için çabalamıştı. Uzlaşı olmaksızın operasyonların pek bir değeri pek yoktu ve sivil desteği de alamıyordu. Birçok Amerikalı, içinde bulundukları savaşın doğasını anlamakta ve Amerikan usullerine göre savaşmayı reddeden rakiplerinin durumunu kavramakta zorlanıyordu. Bu da ABD'nin avantajını elinden alıyor ve arazinin çetin oluşuyla birlikte zorlukları katmerlendiriyordu. Amerikalılar, Komünist direnişe karşı benzer problemlerle karşılaşan Fransızlardan daha fazla ateş gücü ve mobilizasyona sahip olmalarına rağmen bunu değerlendiremedi, hatta zafer elde etseler de bu değişmeyecek gibiydi.

Westmoreland gittiğinde doktrin ve taktikler de değişti. Haziran 1968'de Vietnam Askeri Yardım Komutanı Creighton Abrams, halefinin zıddına küçük çaplı devriyeleri ve pusuları tercih etti. Bunun sebebi olarak da bu eylemlerin, geniş çaplı süpürme harekâtlarına göre hedef bile olmayacağını gösterdi. Abrams, Vietkong'un sırt dayadığı köylü desteğini azaltmak ve yeniden örgütlenen Amerikalılarla Güney Vietnamlı askerlerin şehirleri korumak üzere geri çekildikleri Tet'in etkisini kırmak için kolları sıvadı. Amerikalılar 1969'da

meydana sürülen askerlerin neredeyse yarısını kaybettikleri Tet Taarruzu'ndaki mağlubiyet nedeniyle zaten fena hırpalanan Vietkong'a ağır darbeler indirdi. Vietkong, bu mağlubiyet nedeniyle konvansiyonel harekâtlar yerine gerilla operasyonlarına yoğunlaştı.

ABD destekli siyasi ve ekonomik reformları da kapsayan "gönülleri ve zihinleri fethetme savaşı"nı gerektiren uzlaşı programı elzem hale geldi. "Gönülleri ve zihinleri fethetme" politikaları, özellikle böylesi vazifeler için eğitilmemiş olan askerler için nadiren kolay olurdu fakat özellikle sadece Vietkong'un direnişi ve tehditleri ile küçük birim operasyonları ve gerillaların etkililiği yüzünden değil, Güney Vietnam idaresinin gevşekliği, yozlaşmışlığı ve zayıflığı nedeniyle de askerî başarıları masaya taşımak zordu. Amerikalılar Vietkong'a karşılık popüler bir alternatif bulamadı yahut oluşturamadı. Amerikalılar sivil hayatı birçok noktada engelledi. Amerikalılar ve Güney Vietnamlı müttefikleri arasındaki kültür çatışması askerî ve siyasi iş birliğini engellerken, barışı sağlama ve uzlaşı süreci; enflasyonun çok yükselmesi, ateş gücünün kullanımı nedeniyle ortaya çıkan tahribat gibi ciddi sorunları da beraberinde getirdi.

Siyasi muhalefetin yanında ülkedeki finansal ve ekonomik problemler, Kuzey Vietnam'daki canlılığa dair gözlerinin açılmış olması, "Akil Adamlar" olarak adlandırılan ve dışarıdan hizmet veren üst düzey danışmanların hazırladığı bir siyasi raporda görüşleri onaylanmış olan Johnson'un Mart 1968'de Westmoreland'in talep ettiği 206 bin kişilik asker takviyesini reddetmesine sebep olmuştu. O ise bunun yerine yalnızca 13 bin askere onay vermişti. Askerî zorluklar ABD'deki siyasi baskılarla da birleşince, yükün büyük bölümü yeniden ordu kapasitesi arttırılacak olan Güney Vietnam'ın omuzlarına yüklendi ve bunda nispeten başarı da sağlandı. Hatta Vietnam ordusu, beklenenin aksine Tet Taarruzu'nda daha başarılı şekilde savaştı.

Vietnam müdahalesi konusunda Amerika'daki yurtiçi muhalefetin yükselmesinin sebebi çatışma sürecinin uzunluğu ve amaçların iyi tanımlanmamış olmasıydı. Kuzey Vietnamlılar ve Vietkong, Amerika'nın sahadaki galibiyetini kabullenmeyerek ve zayiat vermeye devam ederek Amerika'da siyasi baskı doğmasına ve Amerika'nın savaşma isteğinin kaybolmasına yardımcı oldu. Ellerinden geldiği kadarıyla asıl amaçları Güney Vietnam'da kazanmaktı, Amerikan kamuoyunu etkilemek sadece ikincil bir meseleydi. Galibiyetin gelmeyişi ve savaşın gidişatıyla ilgili Pentagon'un demeçlerinin Tet Taarruzu ile sorgulanması ABD'de çoğu kişinin devam eden zayiatı gereksiz görmesine sebep oldu. Bu sebeple Tet Taarruzu, Komünistler için bir politik zaferdi.

Cezayir'deki Fransızlar ve Afrika'daki Portekizler için de olduğu gibi, giderek artan şekilde istenmeyen savaşta büyük ölçekte Amerikan varlığını sürdürmek için gerekli olan zorunlu askerlik, hayal kırıklığının büyümesinde etkili oldu. Vietnam'a giden Amerikalıların çoğu gönüllülerdi, zorunlu askerliğe çağrılan kişiler değildi fakat 1965'ten 1973'e kadar yaklaşık iki milyon kişi zorunlu askerliğe çağrıldı. 1969'da Amerika'nın zayiatının üçte birini bu kişiler oluşturuyordu. Askere çağrılma, savaş karşıtlığının muazzam artışına sebep oldu. Muhalefet geniş çapta yankı buldu ve birçok Amerikalının Kanada'ya gitmesine de sebep olan askerden kaçma pratiği yaygınlaştı. Amerikalılar arasında Vietnam'da görev yapmayı reddeden önde gelen isimler vardı ve bu savaşa dair negatif ışık yakılmasına katkı sağladı. Boksör Muhammed Ali de bunlar arasındaydı. Rock müzisyenlerinin savaş karşıtı duyarlılıkları da tuzu biberi oldu. Televizyon da ona keza. Haberlerin çoğu doğru değildi ve negatif yönde iknaya odaklanmıştı.

Johnson, savaşı sonlandıramadığı için tekrar seçilme talebini 31 Mart 1968'de geri çekti. Ondan sonra göreve gelen ve onurlu bir barış vaadinde bulunan Cumhuriyetçi Richard Nixon, seçilir seçilmez düğmeye bastı ve Amerikan birliklerini Vietnamlılarla ikame ederek insanları evlerine geri getirdi ve zorunlu askerliği sonlandırdı. Nixon'ın idaresinde ABD'nin çekilmesi de kolay bir süreç olmayacaktı. 1969'da geri çekilmenin başladığı ve savaşmanın artık gereksiz olduğu bilgisi, belirgin, birikmiş ve gittikçe artan bir moral ve disiplin bozukluğuna sebep oldu. Bu düşüş, savaş kalitesinin bozulması ve amaçsız kalmak gibi savaş sürecini etkileyen faktörler dışında, savaş sonrası yeniden yapılanmanın da zorlaşmasını etkiledi.

Nixon'ın da Hindiçin'e sınırlı erişimi vardı. Kara savaşının yükünü 1971'in sonlarında bir milyon fazladan gücü olan Güney Vietnam ordusuna yükleme planı olsa da Amerika'nın 1968'de önceki yıllara nazaran daha çok kaybı vardı. 1972 yılı ise Vietnam taarruzunun 1968'den de büyük çaplı olduğu bir yıldı. Nixon ve meşhur stratejik düşünür dışişleri bakanı Dr. Henry Kissinger Ocak 1969'da Paris'te Kuzey Vietnam ile görüşmelere başlayarak gerçekçi görünseler de Vietnam'da takılı kalmış ve aslında savaşı uzatmaktaydılar. Aniden yapılan bir geri çekilmenin ABD'nin dünyadaki çıkarlarını etkileyeceğinden korkuyorlardı.

Nixon, bunun yerine Nisan 1970'te Amerikan-Güney Vietnam ortaklığında bir kara savaşını başlatarak bombalamanın kar etmediği Komünist üsleri

yok etmek için savaşın kapsamını komşu ülke olan tarafsız Kamboçya'ya genişletti. Bu hücum kısa vadede işe yarayarak müttefik kuvvetlerin Güney Vietnam'daki konumu kuvvetlendirirdi. Kamboçya'da da Mart 1970'te yönetime el koyan General Lon Nol hükümetine ABD tarafından askerî yardım ve hava desteği sağlandı. Buna karşılık Kuzey Vietnam da 1975'te Kamboçya'da yönetimi ele geçiren ve lideri Pol Pot olan Kamboçya Komünist Hareketi Khmer Rouge'a destek verdi. Bunlar olurken, meşruluğu sallantıda olan bu taarruz da ABD içinde savaşa olan desteğin biraz daha azalmasına sebep oldu.

Maocu prensipleri izleyen Güney Vietnam'daki Komünistler, 1970'lerde Kuzey Vietnam'da konvansiyonel harekâtlara daha çok eğildi. Bu, sadece Tet Harekâtı'nın Vietkong'a verdiği zarar ve kayıpların sonucu değil, ABD'nin Kuzey Vietnam'ın savaşa destek verme kapasitesini yok etmek için Mart 1965'te başlattığı Rolling Thunder adlı bombalama harekâtının ve aynı zamanda Ho Chi Mihn'in izini sürmek için başlatılan hava saldırısının başarısızlığının sonucuydu. Hava harekâtları Kuzey Vietnam'ım lojistik kapasitesi açısından önemliydi, bunu karada bitirememiş olmak Amerikan savaş usulünün başarısızlığıydı.

Mart 1972'de Kuzey Vietnam, Amerikalıların Easter Taarruzu olarak andığı, Silahsızlandırılmış Bölgeden Güney Vietnam'a konvansiyonel taarruz şeklinde yapılan Nguyen Hue Harekâtı'nı başlattı. Bu hücum, Mayıs 1972'den Ekim ayına kadar süren, Kuzey Vietnam'ın tedarik sistemini vurarak teçhizatın birliklere ulaşmasını engelleyen Linebacker 1 adlı ağır bir Amerikan Hava Harekâtı'na neden oldu. Yakıtla çalışan tank ve kamyonlardan oluşan on dört tümenle konvansiyonel olarak Güney'e yapılan harekâtın doğası gereği, bu hava saldırısı Vietkong'a yapılan saldırıdan çok daha yıkıcıydı ve karadaki savaşa önemli bir etkisi oldu. Güney Vietnamlılar da aynı zamanda bu taarruzun durdurulması noktasında büyük bir rol oynadı. Yine de bu taarruz, Kuzey Vietnam ordusunun gücünü ve Vietkong'un direncini gösterdi.

Amerikan hava gücünün 1972'den sonra etkinliğinin artması sadece Kuzey Vietnam'ın operasyonel amaç ve yöntemleri nedeniyle değil, Amerikan havacılık kapasitesinde görülen belirgin bir gelişmeden de ileri geliyordu. Bu gelişme, Vietnam Savaşı'nda gelişen çeşitli ihtiyaçlar ışığında önceki doktrinin bırakılması ve lazer güdümlü bombaların kullanımından kaynaklanıyordu. Bu keskin hedefli silahlar köprüleri havaya uçurmak suretiyle Kuzey Vietnam ordusunun lojistik açıdan önemli noktalarını vuruyor ve tank vb. araçlara karşı kullanılan

yakın hava desteği konusunda yararlı oluyordu. Ayrıca karada konuşlu radar teknolojisindeki gelişmeler de B-52 saldırılarının gelişmesinde etkili oldu.

Amerika ise 1972'de Çin ile uzlaşma sağlayarak diplomatik konumunu güçlendirdi. Çin ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabetten istifade eden bu adım, Güney Vietnam'ı terk etmeyi stratejik olarak daha önemsiz bir mesele haline getirdi. Jeopolitik durumdaki bu dönüşüm geniş kapsamlı sonuçlar doğurdu. Aralık 1972'de Kuzey Vietnam'da Linebacker 2 Harekâtı'ndaki B-52 taarruzunu kapsayan ağır hava saldırılarının baskı gücünü kullanan Nixon, 27 Ocak 1973'te imzalanan Paris Barış Anlaşması ile barışı sağlamayı başardı. Nixon, o ay ABD tarafından Vietnam'a yapılan tüm düşmanca müdahalelerin son bulduğunu açıkladı.

ABD'nin geri çekilmesi Mart 1973'te tamamlandı fakat Güney Vietnam'ı da savunmasız durumda bıraktı. Savaş, Vietnamlıların ağır kayıplarıyla devam etti. Nisan 1975'te ise kuzeyden gelen No Chi Mihn Harekâtı adındaki yeni bir işgal girişimiyle Güney Vietnam tamamen zapt edildi. Konvansiyonel Kuzey Vietnam tümenleri, Vietkong'un ise 1968'in daha elverişsiz koşullarında yapamadığı ve önceki 1972 hücumunda başarısız olduğu şeyi başardı. Bazı Güney Vietnam birlikleri de iyi savaştı fakat stratejileri ve rejimleri zayıftı, subaylar göreve bağlı değil ve rejim de hem zayıf hem de destekten yoksundu. Ayrıca, Amerikalılar da gerekli yardımı yapmakta ve söz verdikleri hava desteğini sağlama noktasında başarısız oldu. Kuzey Vietnamlıların Saigon işgali, Güney Vietnam ordusunun çöküşüne neden oldu.

Vietnam Savaşı, dünyanın en büyük gücü olmanın, sözgelimi 15. sıradaki ülkeyi yenebilmek anlamına gelmediğini göstermiş oldu. Bunun sebebi, gücün farklı şekillerde var olması ve daha geniş siyasi durumlara göre şekillenmesiydi. Bu örnekte, diğer Komünist güçlerle karşı karşıya gelme tehlikesi ve ABD'de büyüyen savaş karşıtlığı vardı. Amerikalılar 58 bin asker kaybetmiş, fiziksel ve psikolojik zarara uğrayan çok sayıda kişi olmuş ve önemli miktarda kişi de intihar etmişti. Bunlara ek olarak, mağlubiyet ve bölünme hissi Amerikan toplumu üzerinde iz bıraktı.

Vietnamlıların yaşadığından çok daha az bir zayiat ve hasar olmasına rağmen, toplumsal olarak yaşandığında önemli bir mesele, hatta kriz olan kişisel travmalar bir yana, Vietnam Savaşı ABD'de güç gösterisinin siyasi bağlamının da tekrar düşünülmesine yol açtı. Nixon'ın vetosuna rağmen Kasım 1973'te Demokrat çoğunluklu Kongre'den geçen Savaş Güçleri tezkeresi, Amerikan

ordusu bir çatışmaya gönderilmeden önce konunun Kongre'de görüşülmesini, başkan tarafından verilecek düzenli rapor sistemini ve Kongre'nin izin yetkisini şart koştu. Bu kanun sonradan gelen başkanlar tarafından hükümsüz bırakılacak ve Kongre tarafından zorla icra edilmeyecekti.

Bununla beraber bu karar, örneğin Angola'ya giren Küba'ya karşı ve Somali-Etiyopya çatışmasında olduğu gibi, 1970'lerdeki askerî müdahaleciliği dizginleyen Vietnam sonrası çekincelerin sembolik etkisini göstermiş oldu. Bu çekince, 1980'lerde ise daha kavgacı başkan Ronald Reagan'ın şahin hükümetinin (1981-89) El Salvador, Nikaragua, hatta Angola'ya kara harekâtı yapma noktasında geride durulmasına neden oldu. Bunun yerine, yerel müttefikler, özellikle Angola'daki UNITA ve Nikaragualı Kontralar finansal yönden ve tedarik açısından desteklendi.

Mart 1991'de Irak'taki ilk mağlubiyetten sonra Başkan George H. W. Bush, "Çok şükür Vietnam Sendromu'nu bu sefer tamamen yendik" dedi. Bununla beraber, savaşın mirası sadece sivil görüşleri değil, askerî liderlerin görüşlerini de etkiledi ve bu da kontrgerilla operasyonlarına karşı bir direnç oluştururken görevin açık ve net olması, altından kalkılabilir çatışmalara girilmesi ve belirgin bir çıkış stratejisi kurulmasını öne çıkardı.

Avrupa'da İhtilaf

Çatışmaların arzı endam ettiği Doğu Asya'dan bunların olmadığı Avrupa'ya döndüğümüzde ise Soğuk Savaş'ın kilit noktalarından birine odaklanmak gerekiyor. 1940'ların sonunda Sovyetler Birliği ve Batılı devletlerin Hitler'e karşı kurdukları savaş ittifakı kısa sürede bozuldu. İşgal altındaki Almanya'ya dair olan iş birliğinin çöküşü Sovyetlerin 1948 ve 1949'da Batı Almanya'ya uyguladığı ablukayla şiddetlendi ve Komünist yönetim şeklinin Doğu Avrupa'ya özellikle 1948'de Çekoslovakya'ya empoze edilmesi Batılıları tepki vermeye zorladı. 1949'da Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) kurulmasıyla Batı Avrupa için bir güvenlik çerçevesi sağlandı. İlk üyeleri ABD, Kanada, Norveç, Danimarka, Birleşik Krallık, Hollanda, Belçika, Fransa, Lüksemburg, İzlanda, İtalya ve Portekiz'di; Türkiye ve Yunanistan ise 1952'de katıldı. NATO'nun kurulmasını, merkez karargâhın da içinde olduğu bir askerî yapının teşekkülü ve önemli miktarda Amerikan gücünün Avrupa'ya konuşlandırılması izledi. Sovyet tehdidi, Batı Almanya'yı yeniden silahlanmaya itti ve bu ülke, 1955 yılında NATO'ya kabul edildi.

İki taraf da savaş hazırlanıyordu ve gerilim, Sovyetlerin kendi bloğu içindeki çıkarlarını korumak için güç kullanmaktan çekinmemesi nedeniyle artıyordu. Özellikle 1956 yılında Macaristan, 1968'de de Çekoslovakya'nın işgali şeklinde karşılık buldu ki bu iki örnekte de geniş bir ordu kullanılarak liberal muhalefet bastırıldı. Bu vakalar geleneksel silahlarla iç muhalefetin bastırılabileceğini gösterirken, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki yarış onları, olası bir çatışma halinde avantajlı konumda olabilmek için daha sofistike silahlar üretmeye itti. Elektronik daha önemli hale gelirken, seri üretimden ziyade teknolojik üstünlük, silahlanma ve güç yapısında kilit unsur haline geldi. ABD bu konuda ciddi anlamda avantajlıydı çünkü ekonomisi yeni askerî gerekleri karşılamaya uygundu.

Silahlanmadaki değişim, askerlerin gereklilikleri konusunda da önemli bir etkiye sahipti. Makinelerin önemli parçasını oluşturduğu silahlar, fiziksel güçten ziyade yeteneğin öne çıkmasını sağladı ve makineler daha komplike hale geldikçe önemi daha da arttı. Bu hem askerin hem de talimlerin kalitesi konusunda endişeye yol açtı ve zorunlu askerlik yapanlardan ziyade gönüllü askerlere olan ihtiyacı artırdı. Acemi askerleri eğitmek güçtü ve çoğunun askerî yetenekleri yetersizdi. Sivil nüfusun büyük çoğunluğu askerlik hizmeti için ne uygun ne de yetenekliydi. Batı'nın yükselen yaşam standartlarında, zorunlu askerlerin lojistik ve ekonomik yükünü taşımak makul değildi, böylece askere alımlarda azaltılmaya gidildi. Britanya 1957-63 arasında, ABD ise 1969-73 arasında bu usulü aşamalı olarak kaldırdı. Vasıf hususundaki bu değişim sadece zorunlu asker mantığını zayıflatmadı, aynı zamanda kadınların da birçok askerî serviste vazife üstlenmesine zemin hazırladı. Kadınlar zaten II. Dünya Savaşı'nda Kızıl Ordu bünyesinde, avcı uçakları ve bombardıman uçaklarının uçurulması, tankların kullanılması ve sniper olunması noktasında hizmet vermişlerdi.

Demir Perde'nin iki yakasında da orduların motorize ve mekanize hale getirilmesi nedeniyle, gelişmiş silahların vasıfsız birimlere dağıtılması, piyade olmanın doğasını değiştirdi. Özellikle yerleşik pozisyonlu savaşlarda piyadeler için planlanan yayan ilerleme noktasında hızlı mobilize olmaya yoğunlaşıldı. Bu, Sovyetlerin Batı Avrupa'yı işgaline yol açacak herhangi bir savaşın, iki taraf açısından da çok hızlı cereyan edeceği bir varsayımın ötesinde değerlendiriliyordu.

Batı Almanya'yı koruma durumu NATO güçlerinin, kısmen nükleer silahların avantajıyla karşı saldırıların düzenleneceği, Batılı stratejistlerin adlandırdığı şekliyle esnek sabit savunmalar hazırlamaya itti. Bundan başka ancak

esnek bir savunma, Batılı güçlere inisiyatifi ele geçirecekleri ve kullanacakları bir fırsat sunabilirdi. 1959–1963 arasında, ROAD (Ordu Birimlerinin Yeniden Teşekkülü)[8] olarak adlandırılan dönemde, Amerikan ordusu yeniden teşkilatlandırılıp ekipmanları tekrar organize edildi. Yeni tanklar, helikopterler, kundağı motorlu topçular ve personel taşıyan zırhlıların imkânlarıyla ulaşılmış artırılmış esnekliğe odaklanıldı.

Bunlardan başka, İsrail'in 1967'deki 6 Gün Savaşı'nda başlardaki başarılarına rağmen Mısır ve Suriye savunma pozisyonlarına karşı elde ettiği galibiyet ve 1973'teki Yom Kippur Savaşı, mobilizasyon ile çevik olmayan güçlerin zafiyetinin ne denli etkili olduğunu gösterdi. Amerikalılar, kısmen Sovyetlerin silahlandırdığı Mısırlılar ve Suriyelileri de gözlemlemek için Yom Kippur Savaşı'ndan çıkan derslere büyük bir dikkatle eğildi. İsrailliler, ilk hamle olarak İsrail Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nı kurarak daha entegre bir komuta geliştirmeye çalıştı.

Mobilizasyon ve tempo konusuna vurgu yapacak şekilde, Sovyetler, Batının nükleer silah kullanımına zemin hazırlayacak Batı Avrupa'daki NATO geri bölgelerinde hızla ilerleme planları yapıyordu. 1930'lardaki fikirlerinden ilhamla Sovyetlerin saldırıya yönelik tutumu, birçok zırhlının dâhil olduğu müşterek birlik harekâtlarına yoğunlaşılmasına neden oldu. Sovyetlerin konvansiyonel operasyon yöntemlerinde, savaşacak tümeni tükenene kadar kullanmak, ardından ikinci ve üçüncü gruplarla ikame etmek vardı. Bu, baş düşmanları NATO'ya karşı ellerindeki sayı avantajını sonuna kadar kullanmak ve saldırı temposunu dinamik tutmak içindi. Sayıca daha az olan Batılı kuvvetler, bu ikame usulünün zıddına, yeniden yapılandırmaya dayanıyordu. Bu ise düşmanla temas halindeki birimlerin süresiz olarak ayakta kalabilmesi için tekil birimlerin konumlandırılması ve savaş alanının onarılması anlamına geliyordu.

Almanya'nın defansif kirpilerine karşı durma ve Mançurya'daki Japon kuvvetlerine karşı sağladığı hızlı üstünlüğüyle, II. Dünya Savaşı'nın son evrelerindeki başarılarında operasyonel politikalar inşa eden Kızıl Ordu, hızlı ilerlemeye çok önem verdi. Dolayısıyla, Mısır'ın üretimine destek olan ve her ne kadar 1973'te Mısırlılar daha sınırlı planlara odaklansa da Sina'nın tamamını İsrail'den tekrar geri almayı kapsayan Granit Plan uygulandı. 1977'de Genelkurmay Başkanı olan Marshall N. V. Ogarkov komutası altında Sovyetler,

8 "Reorganization of the Army Division (ROAD)" olarak kulanılır. Road aynı zamanda 'yol' anlamına da gelir.

uçar-birlik kuvvetlerinin büyümesi ve ordudaki mekanize gücünün artmasıyla kuvvetlendirilen Derin Savaş (hareket kabiliyeti ve hızlı ilerleme) fikrinin temelini attı.

Buna karşılık Amerikalılar, ilk olarak Aktif Savunma ve daha sonradan Vietnam Savaşı'ndaki tecrübeleriyle yeniden formüle ettikleri Hava-Kara Muharebesi doktrinlerini geliştirdi. Sovyetlerin yapabileceklerine karşı başka yerler için kontrgerilla operasyonları planlamak yerine Batı Avrupa'nın korunması yaklaşımlarını pekiştirdi. Bu ikisi de Vietnam Savaşı'nda onları zorlamıştı ama hem ordu hem de hava kuvvetleri doktrinleri açısından uygundu. Amerikan kuvvetlerinin potansiyelini azami seviyeye çıkaran Hava-Kara Muharebesi, Sovyetlerin Derin Savaş fikrini bertaraf etmek için atış gücüyle hareket kabiliyetinin uyumlu olmasına odaklanmayı zorunlu kıldı. Hava-Kara Muharebesi aynı zamanda, bu hedeflere ulaşabilmek için konvansiyonel silahların modernleştirilmesine dair yatırımlar yapılmasına yol açtı. Operasyonel seviyede, savaştaki çatışmalarda taktikler ve strateji arasında, çatışmanın (dolayısıyla planlamanın) seviyesini tanımlama noktasında Sovyetlerle denkliği sağladı. Bu son olan, savaş alanında önemli bir perspektif değişimine yol açtı ki tartışıldığı gibi bu aşamadaki başarı, zafer için elzemdi. Yom Kippur Savaşı'nı izleyen dönemde Amerikan ordusundaki değişimin bir sonucu olarak; doktrinde, stratejide, taktikte, örgütlenmede ve silahlanmada 1950'lerin ordusuna nazaran çok farklı bir noktaya gelindi. Hava-Kara stratejisi ilk olarak 1991 yılında Irak'ta kullanılacaktı.

Almanya'daki çatışmada denenmemiş olsa da hava-kara metodu, kara ve hava arasındaki etkili sinerji düşüncelerini etkiledi ve NATO'nun, Sovyetlerin Avrupa'ya yapacağı konvansiyonel bir hücumu püskürtebilmesi bakımından buraya mevzilenmesinin daha iyi olacağı tartışıldı. Hava-kara stratejisi, esas kara savaşı cephe boyunca sürerken, Varşova Paktı'nın ikinci ve üçüncü safhadaki güçleriyle çarpışmaya girme ve yok etmek üzere tasarlanmıştı. Bu strateji, aynı zamanda, Vietnam Savaşı'nda alınan tahribattan sonra stratejik hava gücü kapsamında ABD Hava Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan belirgin rolü de ona veriyordu. ABD'nin bazı müttefikleri de benzer istikamette ilerledi. Fransızlar, Almanya'nın güneyinde, Fransa'nın doğusunu korumak için, Sovyetlere karşı direnmek üzere bir araya getirilen 5 tümenden müteşekkil Hızlı Eylem Gücü'nü (Force d'Action Rapide) oluşturdu.

Mercek 9.1 İhtilafın Sesi: Londra'daki Avustralya Yüksek Komisyonu

(1) 27 Ağustos 1953.

Dün [Britanya] Dışişleri Ofisi Merkez Departmanı Başkanı şöyle bir yorumda bulunmuştur: "Almanya için mücadele"nin yıllar süreceğine inandığını, Batı Almanya'nın Batı'nın savunma sistemiyle birleşeceğini ve Rusya'nın Doğu Almanya'daki konumunu korumak için (mevcut durumda çok az göstergesi olan) Doğu Avrupa'daki Komünist rejimler çok güçsüzleşene kadar Rusya'nın Doğu Almanya'daki varlığını koruyacağını; bu nedenle Rusların artık birleşmiş bir Almanya görmek için Batı Almanya'yı Komünizm kontrolüne feda etme seçeneğine kıyasla, Almanya'nın özgürce seçilmiş tümü Almanlardan oluşan bir hükümet kurmasını kabul etmeye artık yanaşmayacağını söylemiştir.

Avustralya Milli Arşivi, LH 1953/015.

(2) 11 Aralık 1953

Bay [John Foster] Dulles [Amerika Dışişleri Bakanı] Amerika Birleşik Devletleri'nin "uzun vadeli" kavramını kabul ettiğini söylemiştir. Şimdi iş uzun süre devam edebilecek şekilde örnek oluşturmaktı; eğer bu gerçekleşmezse öyle yorulmuş olabiliriz ki, amacımız gerçekleşmeden yığılıp kalabiliriz. Bu harcadığımız emeğin sabit olması gerektiğini göstermez; şunu dikkate almalıyız ki: değişken ve (umduğu üzere) NATO ülkelerinin gelişen ekonomik gücü ve (b) periyodik olarak tekrar değerlendirilecek olan risk değişimleri. ... sonraki strateji Alman katkısı olmadan yapılamazdı. Lord Ismay [NATO Genel Sekreteri], ona göre barış dönemi ekonomisi şartları altındayken, bahsedilen askerî gereklerin yerine getirilmesi mümkün değildi.

6 Aralık 1953'te Bermuda'da

NATO dış işleri bakanlarının tartışmaları.

Mercek 9.2 Macaristan ve Çekoslovakya

Tüketici harcamasının artırılamamasının ABD ve Batı Avrupa'daki toplumsal tatmin ve ekonomik büyüme için önemli oluşu gibi devlet planlamasının dominant rolünden kaynaklı ekonomik sorunlar çok önemli olsa da Soğuk Savaş'ın yüksek masrafı Sovyetler Birliği'ni felce uğratan bir yük haline geldi ve vatandaşların yararlandığı Komünizmin cazibesinin sınırlandırılmasına vesile oldu. Popülarite eksikliği Sovyet hükümeti ve onların Komünist müttefikleri tarafından değişim ve reformun güvenle takip edilmesini zorlaştırıyor, kuvvetli silahlı güçlerin Sovyetler Birliği tarafından tutulmaya devam etmesi ise içeride çıkabilecek hoşnutsuzluğu gidermeyi amaçlıyordu. Sovyetlerin kendi bloğu içinde çıkarlarını korumak için gösterdiği baskı konusundaki isteklilik, en çok 1956'da Macaristan ve 1968'de Çekoslovakya işgaliyle kendini gösterdi. Bu iki örnekte ve 1981'deki Polonya Dayanışma Hareketi'nde olduğu gibi KGB (Sovyet Gizli Servisi) ulusal muhalefeti Batı istihbarat servislerinin finanse ettiği bir ideolojik sabotaj etkinliği olarak gösterdi ve bu temsile göre bu sabotaj komünizmim devamlılığını tehdit ediyordu.

1956'da Macaristan'da, hava saldırısı ve helikopter atağıyla desteklenen Whirlwind Operasyonu'nda birinci Sovyet tereddüdünden sonra silahların kararlılıkla kullanılışı, Sovyet boyunduruğundaki rejimi değiştirerek bağımsız bir sosyalist devlet yaratmak istediği için Sovyetler tarafından Amerika'nın zaferi olarak görülmesinden korkulan muhalefeti ezerek bu ihtimale bir son vermişti. Karşılığında Macarlar tanklara Molotov kokteyli (petrol bombaları) ile saldırdı ve Sovyet birliklerine gizli mevziden ateş açtı. Sayıca üstünlüğün ağırlığı nedeniyle bu direnç 20 bin kişinin öldürülmesi ve 200 bin kişinin sürgüne gönderilmesiyle şiddetli şekilde bastırıldı; buna karşılık Sovyet güçlerinin toplam ölü, kayıp ve yaralı sayısı 2.250 idi. Ayrı dönemde gerçekleşen Süveyş krizi ve BM'nin harekete geçmedeki yavaşlığı, Avustralya'nın tarafsızlığına bağlı olarak Macaristan'a doğrudan kara erişiminin olmaması, genel bir savaş daha çıkarma korkusu, NATO'nun duruşu ve seçenekler hakkında güvenilir bilgi eksikliği

gibi sebeplerle, Komünist yönetimin 'geri dönüşü' hakkındaki tüm konuşmalara rağmen, Amerikalılar müdahale etmek konusunda isteksizdi. Ayrıca Amerikan müdahalesini caydırmak için Sovyet ordusu Avustralya sınırına asker gönderdi. Aynı yılın önceki döneminde Komünist Polonya'da Poznan sokaklarındaki gösteri çatışmalarında Polonya ordusu tarafından 56 kişi öldürülerek hareket bastırılmıştı.

Çek hükümeti mücadelenin sivil halk için sonuçlarından çekindiğinden ve Batı desteğinin gelmeyeceğinin bilinciyle silahlı direnişe geçmediği için 1968'de Polonya, Macaristan ve Bulgaristan kuvvetleri tarafından desteklenen 250 bin kişilik Sovyet ordusu, Çekoslovakya'da özgürleştirici bir Komünist ayaklanmayı 1956'daki Macaristan'da olduğundan daha kolay bir şekilde bastırdı. Göstericiler şiddet içermeyen protestolara güvendi, örneğin tanklara boya fırlatmak gibi. Buna rağmen, 96 Sovyet askeri ve yaklaşık 200 Çek ve Slovak öldürüldü. Protestoların uluslararası kamuoyu üzerinde büyük bir etkisi oldu, ancak Sovyetleri yerinden edemedi ve Çekoslovakya, 1989'da Sovyet bloğunun çöküşüne kadar sıkı bir Komünist kontrol altında kaldı.

Sovyet lideri Leonid Brejnev'in adını taşıyan Brejnev Doktrini uyarınca, Sovyetler Birliği, Komünist hükümetler tehdit altındayken zorla müdahale etme hakkını talep etti. Yine de Çekoslovakya'nın işgali, muhtemelen Varşova Paktı kuvvetlerinin yeteneklerini ve hazırlığını zayıflattı. Çünkü ulusal birliklerin sadakatine ilişkin kesinlik eksikliği ittifakı zayıflatırken, olası ayaklanmalara en iyi nasıl cevap verileceğini düşünme ihtiyacı askerî planlamayı etkiledi.

Kıyamete Doğru

Soğuk Savaş sürecinde diğer her şeyin önemini azaltan şey nükleer caydırıcılıktı. Caydırıcılık için bir unsur olan ABD'nin nükleer tekeli 1949 yılına kadar sürdü. Sovyetler Birliği bu tarihte, Batı'nın nükleer teknolojisini gizlice gözetlemesi sayesinde, Amerikan tipine çok benzer etkili bir bomba üretebildi. Bu gelişme çok ciddi bir çabanın ürünüydü çünkü Sovyetler Birliği,

II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle harap olmuştu. Proje sahiplenildi çünkü Stalin, Sovyetler Birliği'nin güvenliği ve çıkarlarının korunmasının ancak ABD'nin nükleer gücüne muadil bir konumla mümkün olabileceğini düşünüyordu. Hal böyleyken bu politikanın ekonomik maliyeti çok ağırdı ve Sovyet ekonomisine ciddi anlamda zarar verdi. Araştırma ve yatırım kararlarında çarpıklığa yol açtı ve askerî olarak sorgulanarak bu kaynakların konvansiyonel kapasitenin geliştirilmesi için kullanılabileceği tartışıldı. Stalin'in 1953'te ölümü üzerine onu izleyen Komünist idareler, bu politikada bazı değişikliklere gitti fakat nükleer rekabet konusundaki mirasından sapmadılar.

ABD atom bombasına tek başına sahipken bile, hiç esnek olmadığı için, muharebelerde topyekûn savaşa nazaran (askerî ve siyasi uygulamalar ve kullanımının onaylanması konusunda) kısıtlı bir kullanımı vardı. Amerikalılar, bu sebeple, (o vakitler sayıları zaten az olan) atom bombasını 1948–49 Çin İç Savaşı'nda ulusçu Çinli müttefiklerine yardım etmek amacıyla kullanmadı. Ayrıca, Amerikalıların bu silaha sahip olması, Sovyetlerin 1948-49'daki Berlin Krizi sürecinde Batı'yı tehdit etmesini engellemedi. Yine de atom bombasına sahip olmak, ABD'nin siyasi ve askerî olarak nükleer bir caydırıcılığa sahip olmasını sağladı ve kuvvetlerini geri çekme süreçlerini daha hızlı kıldı. Bu ise, beklenmedik bir sonuç olarak, 1950'de Kore Savaşı patladığında, konvansiyonel kuvvetler daha güçlü olabilecekken zayıf bırakarak ABD'yi korunmasız bıraktı.

1949'da başlayan Amerikan-Sovyet düopolü çok uzun sürmedi. Britanya, Fransa, Çin, Hindistan ve Pakistan; sırasıyla 1952, 1960, 1964, 1974 ve 1988'de kendi nükleer silahlarını üretti, İsrail ve Güney Afrika da nükleer kapasitelerini geliştirdi. Bunun zıddına ne Batı Almanya ne de Japonya böylesi bir teknolojiye yöneldi. Bu ise Batı'nın işgalleri durduğunda, güç kazanan savaş sonrası idarelerin yeniden inşa sürecinde herhangi bir rövanşist tutuma meyledilmediğinin göstergesiydi. Alman ve Japonların nükleer kapasiteden yoksunluğu, ABD güdümlü Batı güvenlik politikalarıyla da paralellik gösteriyordu. Bu, temel olarak ABD'nin en son teknoloji kapasitesine olan güvenden ileri geliyordu.

Nükleer silahların yıkıcı gücü, atom bombası sonrasında üretilen hidrojen bombasıyla daha da arttı. Hidrojen bombası, yeteri kadar ısıtılan hidrojen izotoplarının eriyerek helyuma dönüşmesi sonucu oluşan bir nükleer patlamaya neden oluyordu ki bu dönüşüm neticesinde devasa miktarda tahripkâr bir

enerji ortaya çıkıyordu. ABD hidrojen bombasını ilk olarak 1952'de denedi ve Pasifik'teki Elugelab Adası'nı darmaduman etti. Hidrojen bombasının geliştirilmesi, ABD'nin nükleer üstünlüğünün teyidi olarak görüldü fakat buna rağmen, Sovyetlerin 1954, Britanya'nın 1957, Çin'in 1967 ve Fransa'nın da 1969'da üretmesiyle bu gücünü kaybetti.

Nükleer silahların ulaştırma sistemleri bu süreçte radikal biçimde değişti. 1940'ların sonları ile 1950'lerin başında ABD, herhangi bir Sovyet nükleer saldırısına karşı menzil dışında kalırken Sovyetler Birliği, Britanya'da bulunan Amerikan bombardıman uçaklarının menzili içindeydi ve Kuzey Irak'taki üslerle beraber Rusya'nın güneyini tehdit etmek için iyi mevzilenmişlerdi. Amerikan doktrini, Sovyetlerin Avrupa yahut başka yerlerdeki nükleer olmayan kuvvetlerine karşı büyük bir nükleer misilleme şeklinde organize edilmişti. 1945'te kullanılan atom bombası, az sayıda bombanın sonucu değiştirici bir etkiye sahip olduğunu göstermiş ve hava gücüne yeni bir ivme kazandırmıştı. Amerikan stratejisindeki bu büyük değişim, 1947'de yılında kurulan bağımsız hava idaresi olan Birleşik Devletler Hava Kuvvetleri (BDHK)[9] ile ilgiliydi.

Bağımsız karakterini gerçekleştirmek ve Soğuk Savaş'ta öncü bir rol üstlenebilmek için Amerikan hava kuvvetleri düşüncesinde stratejik nükleer saldırı başat unsurdu. Sovyet merkezlerine saldırı kapasitesi caydırıcı bir etmen olarak görülmüş, Sovyetlerin konvansiyonel güçlerine ve Amerika'nın çıkarlarıyla müttefikleri konusundaki zaafı ekarte edip savaş kazanıcı bir unsur olarak Amerikan hava gücünün gayesi haline gelmişti. Bu, Stratejik Hava Komutanlığı'ndaki üst rütbeli hava ekibinden, B-52 gibi büyük bombardıman uçakları ve kendi kendine yeten hava gücünün cazibesi, ordu ve donanma ile BDHK'nın ortak operasyon yürütmesi durumunda doktrinin geliştirilmesine yol açacak entegre harp için güçlü bir neden olmaması nedeniyle önemli hale geliyordu. Stratejik nükleer bombardıman, Britanya'nın da hava planlamasında da önemliydi.

İki ülkede de savaşlar arası dönemde[10] izlenen hava doktrini ve II. Dünya Savaşı'ndaki 'stratejik' (yani savaş-kazandırıcı) bombardıman harekâtlarının örnekliği önemli bir noktadaydı. Öte yandan, 1944–45'teki hava operasyonlarında Müttefik Kuvvetler tarafından yürütülen yakın hava desteği taktiği pek önemsenmedi. ABD'de, Stratejik Hava Komutanlığı'na denk bir pozisyonda

9 Orijinal kullanımı, The United States Air Force (USAF) şeklindedir. Ç.N.

10 Birinci Dünya Savaşı ile İkinci Dünya arasındaki dönem. Ç.N.

1948'de kurulan Taktik Hava Komutanlığı'nın rütbesi düşürüldü ve envanterindeki uçaklarının çoğunu kısa sürede kaybetti. Bu durum, Vietnam Savaşı sürecinde hava gücünün kullanımı ve hava gücü kapasitesine dair olan genel yaklaşımı kökünden değiştirdi.

Soğuk Savaş'ta kritik stratejik kuşak, Kuzey Avrupa Düzlükleri olarak tanımlanmıştı ve Sovyetler Birliği'nin konvansiyonel kuvvetleri bölgede hâkimiyet kurmuştu çünkü Sovyet güçleri modernleştirilerek daha da güçlendirilmiş ve Doğu Avrupa'daki müttefiklerinin askerî gücü de artırılmıştı. Bu, ABD'nin domine ettiği NATO planlamalarında bir dizi değişime neden oldu. Her bir plan, hangi tip nükleer silahın ne zaman kullanılacağına dairdi. Temel basamaklar şunlardı: Konvansiyonel bir Sovyet saldırısına karşı hızla bir nükleer misilleme, 1954 yılında ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles tarafından planlanan geniş çaplı nükleer misilleme, Kennedy yönetimi (1961-63) altında planlanan farklı yorumlara gebe esnek misilleme teorisi ve son olarak, desteklenmiş konvansiyonel yanıta gerek stratejik gerekse taktiksel nükleer silah sağlanması noktasındaki ABD baskısı.

1950'lerin başında, Kore Savaşı'nın III. Dünya Savaşı'nın ilk aşaması olacağından ve/ya Batı Avrupa'nın Güney Kore gibi saldırıya uğrayacağından korkuluyordu. Bu saldırı tehdidine karşı NATO bir savunma sistemi geliştirdi. Havalimanları, radar istasyonları ve iletişim kanalları, petrol boru hatları inşa ederek planlarını destekledi ve Sovyetlerin işgal etme ihtimaline karşı direniş ağları hazırladı. Bu yaklaşımın nedeni, II. Dünya Savaşı'nda direnişin Almanya'nın gücünü zayıflatan bir unsur olmasından kaynaklanıyordu.

Aynı zamanda, olası bir savaş durumunda Doğu Avrupa'nın askerî gücünü kırmak için Sovyet Bloğu'nda bir muhalefet oluşturulması yönünde de ciddi bir çaba vardı. Arnavutluk ve Baltık Devletleri gibi yerlerde direniş gruplarının desteklenmesiyle göçmen kuvvetlerinin inşası ve propaganda savaşının yanında, Sovyetler Birliği ile onun kukla rejimleri arasındaki sürtüşmelerden, özellikle Romanya ile olanlardan, yararlanılmak isteniyordu.

Bu arada, askerî anlamda NATO ülkeleri, askerî planlayıcılarının kendilerinden istediği konvansiyonel kuvvetleri toparlayamıyordu. Nükleer silahların, Sovyetlerin konvansiyonel üstünlüğünü dengelemek üzere caydırıcı olarak yahut savaş için kullanılması ihtimali karşısında özellikle 1952'den itibaren artan bir gerginlik söz konusuydu. Nükleer dayanıklılık, Batı Almanya'nın konvansiyonel bir savaşta savunulması durumunda bir şart olarak görülüyordu.

Nükleer silahlar, yapılan planlar ve Çinlilerin sayısal üstünlüklerine karşı kullanılması yönünde General MacArthur'un baskısına rağmen, bu süre zarfında Kore Savaşı'nda kullanılmadı. 1953'te atom bombasının savaşı istenilen şekilde bitirmek için Amerikalılar tarafından bir tehdit olarak öne sürülmesine rağmen, savaş yalnızca güçlendirilmiş konvansiyonel metotlarla yürütüldü. Bu durum, nükleer stratejilerin gelecekteki anlaşmazlıklarda önemli bir yer alacağının işaretiydi. Kore Savaşı'nda ise çok ağır kayıplar verildi ve Amerikan ordusundaki açıklar ortaya çıktı. Bununla beraber, Amerikan ordusunun değişimine zemin hazırladı ve "hazır ve nazır olma" konusundaki endişesini daha da artırdı.

Sovyetlerin havada ve karadaki konvansiyonel (en azından sayısal) üstünlüğüne karşı olan ihtiyaç, taktik nükleer silahlara ve ilk çare olarak atom bombasına yönelme noktasındaki ilgiyi artırdı. Bir mile kadar nükleer savaş başlığı fırlatan bazukalar gibi taktik nükleer silahlar saha topları gibi kodlandı. 2 km menzilli (120 mm M28) ve 4 km menzilli (155 mm M29) geri tepmesiz Davy Crockett silahı gibi geliştirilmiş taktik nükleer silahlar, sahra topçusu olarak değerlendirildi. Atom bombasına ilk çare olarak başvurulması fikri, 1950'den 1952'ye kadar NATO'nun ilk müttefik yüksek komutanı ve 1953'ten 1961'e kadar ABD başkanı olan Dwight Eisenhower tarafından savunuldu. NATO'nun zaaflarını bildiği için, inandırıcı olunabilmesi için kuvvetin diplomasiyle desteklenmesi gerektiğinin farkındaydı. Aralık 1955'te NATO Konseyi, Varşova Paktı'na karşı, onlar kullanmamış olsalar bile nükleer silahların kullanılmasını onayladı.

Konvansiyonel kapasitenin artırılmasının daha masraflı olması, büyük ordular toplama ihtiyacı olduğunda işgücünün az olması, bilhassa Sovyetlerin Batı Avrupa'ya saldırması karşısında Batılı güçlerin zayıf oluşu nükleer güce sırt dayamanın bir nedeniydi. Nükleer silahlar, bu sebeplerle daha ucuz ve siyasi olarak daha makul görülüyor, askerî olarak ise daha etkili ve caydırıcı duruyor, bu işe yaramazsa savaş bitirici bir silah olarak düşünülüyordu. Nükleer gücün artırılması, iki açıdan da kapasiteyi yükseltmek için en iyi yol olarak algılanıyordu.

Bu politika, 'Yeni Bakış' stratejisi olarak adlandırıldı ki özellikle Amerikan Stratejik Hava Komutanlığı'nın güçlendirilmesine, bu da BDHK'nin kara ve deniz kuvvetlerinden daha büyük bir bütçe almasına zemin hazırladı. Kara ordusunun toplam askerî harcamalardaki bütçe oranı 1953 yılında %38 iken

1959'da %22'ye düşürüldü. 1955 yılında B-52 ağır bombardıman uçaklarının sevkiyatı, ABD'nin ulaştırma kapasitesini artırdı ve az sayıdaki uçakların, müttefik bombardıman güçlerinin Almanya'ya karşı 1942–1945 arasındaki performansından daha hızlı ve iyi oldukları ortaya çıktı. Bu sebeple Batı'nın caydırıcılığı hem realist hem de karşılanabilir görünüyor ve nükleer bombardıman uçaklarının hem konvansiyonel hem nükleer saldırılara karşı caydırıcı olacağı düşünülüyordu, her ne kadar ilki için şüpheler dile getirilmiş olsa da.

1949'da Amerikan donanmasının programı reddedilmiş ve büyük projeleri,—ağır bombardıman uçaklarını taşıyan uçak gemileri dahî—BDHK'nın stratejik bombalamaları için iptal edilmişti. "Yeni Bakış" ile beraber, kara ordusundaki tümen sayısı Haziran 1956'da 18 iken, Aralık'ta 14'e düşürüldü; donanmadaki gemilerin sayısı ise 973'ten 812'e çekildi. Konvansiyonel kapasitedeki azalış—ki ordu içinde muhalefetle karşılandı—hem Vietnam Savaşı'ndaki taleplere olumsuz yansıdı hem de nükleer silahlanmaya dayanan planlamayı daha da ötelere taşıdı.

BDHK'nin güçlendirilmesiyle aynı vakitlerde kara ordusu da taktiksel nükleer savaş kapasitesini geliştirmeye odaklandı veya BDDK'ye takviye oluşturma yahut onun hamlesini geciktirme noktasında bir rol üstlendi. "Beşli Tümen" bu amaçla oluşturulan bir yapıydı. Talim ve lojistik yükleri de göz önünde bulundurulduğu. Gerçi Sovyetler Birliği'nin dönüştürülmüş kara ordusunun kapasitesine dair bir dereceye kadar gerçek dışılık ve saflık da vardı. Aynı zamanda, manevra savaşı düşüncesi de 1980'lerde Amerikan doktrininin ve planlamasının içine işliyordu.

ABD'nin müttefikleri de siyaset yürütürken zorluklarla karşılaştı. Hem Batı Avrupa hem Uzak Doğu'dakiler, ABD'nin nükleer şemsiyesine sırtını dayamıştı fakat bu durum onları ABD'nin siyasi kararlarına ciddi oranda bağımlı kıldı. Britanya ve Fransa tarafından üretilen bağımsız nükleer caydırıcı unsurların arkasında, Avrupa'ya tek başına bir saldırı olursa ABD'nin nükleer silahları illa da kullanmayacağı ve "Yeni Bakış" stratejisinin Avrupa'ya verilen ehemmiyeti düşüreceği yönündeki şüphe yatıyordu. Yalnızca nükleer bomba taşıyabilen hava kuvvetleri caydırıcı bir unsur olarak görülüyordu fakat ABD ile beraber bunun gelişimi konvansiyonel kapasiteyi de etkiler bir hal aldı. Britanya ve Fransa'nın nükleer kapasitelerini geliştirme noktasındaki kararlılıkları, onların kolonyal savunma için yaptıklarından ciddi anlamda başka bir alana yöneldiğinin de göstergesiydi.

ABD'nin stratejik hava gücüne yoğunlaşması, Sovyet muadili hakkındaki endişeleri de artırdı. ABD içinde 1954–55'te, "bombardıman uçağı açığı" korkusu vardı ki Sovyetlerin kıtalararası bombardıman uçaklarının Kuzey Amerika'ya nükleer silahla saldıracağı hissine dayanıyordu. Bu korku, ABD'nin bombardıman uçağı gücünü artırmasına ve Kuzey Kutbu'nun en kısa ekseni boyunca olası Sovyet saldırılarına karşı uyarmak üzere tasarlanmış Kanada'daki erken uyarı radar sisteminin yapılmasına zemin hazırlamıştı. 1954'te Pinetree Ağı (the Pinetree Network), 1957'de Uzak Erken Uyarı (Distant Early Warning) ve Orta Kanada Hattı (Mid-Canada Lines) sistemleri bu süreçte inşa edildi. 1958'de kurulan Kuzey Amerika Hava Savunma Komutanlığı da ABD ve Kanada'nın ortak hava savunma sistemlerinin geliştirilmesi yönünde önemliydi.

Füzeler

Sovyetler Birliği ilk uydusu olan Sputnik I'i 1957 yılında yörüngeye gönderdiğinde durum değişti. Bu fırlatma, küresel olarak her yeri menzil kapsamına alan kıtalararası füzelerin kapasitesini gösterdi ve ABD'yi hem ilk saldırı hem de karşı saldırı açısından Sovyet taarruzuna karşı savunmasız kıldı. Stratejik anlamda füzeler, 1920'ler ve 1930'lardaki rakipleri darmaduman edebilecek stratejik bir araç olarak hava gücü doktrininin yürürlüğe koyulmasını tehlikeye soktu. Aynı zamanda hâlihazırda Sovyet hava savunması ile mücadele eden Amerikan Stratejik Hava Komutanlığı'nın nükleer kapasitesinin modası geçmiş olduğunu da ortaya çıkardı. Uzun menzilli nükleer başlıklı balistik füzelerin sunduğu stratejik imkânlar, pahalı füze teknolojisine yatırımları teşvik etti çünkü füzeler hem uçaklardan daha hızlı gidiyor hem de onların tersine vurulmuyordu. Bu yeni imkân, hem anti-nükleer savunma nükleer caydırıcılığın doğasını etkiledi çünkü bunların ikincisi bariz bir şekilde askerî hazır ve nazırlığı gerekli kılıyordu.

Kıtalararası füzelerin geliştirilmesi aynı zamanda zafiyet parametrelerini de değiştirdi ve uzayın, atış alanı ve hedef arasındaki düz çizgiden daha direkt olması nedeniyle değişime yol açtı. Ana hedefler ABD ve Sovyetler Birliği olduğu için Kuzey Kutbu eksenleri bir endişe konusu haline geldi.

Sputnik'in büyük önemi sadece askerî strateji ile alakalı değildi. Sputnik her ne kadar Batı'nın korktuğu gibi muazzam bir teknolojik ilerleme olmasa da 1961'de yapılan 22. [Komünist] Parti Kongresi'nde ele alındığı gibi, ABD ve Batı Avrupa'yı sadece askerî teçhizat bağlamında değil, aynı zamanda

teknolojik kapasite ve yaşam seviyesi bakımından da geride bıraktıklarına dair Sovyet tezlerini ispatlar nitelikteydi. Bu propaganda hamlesi tamamen aldatmacaydı çünkü hem kısmen istatistiklerle oynanmıştı hem de düzgün dokümanların üretilmesi ve doğru tabloların sunulması noktasında sistematik bir Sovyet başarısızlığı söz konusuydu. Hal böyle de olsa, Sovyetlerin büyüme arifesi göstergeleri, onun bariz yayılmacılığı ve askerî kapasitesine dair Batı'nın duyduğu endişeyi daha da artırdı.

Aslında, Batı'nın yüksek gelişim oranları bir yana, Amerikan ordusu ve hava kuvvetleri (nedense ayrı şekilde) uzun-menzilli balistik füzeleri, ele geçirilen Alman V-2 bilim adamlarını kullanarak II. Dünya Savaşı sonrasında zaten üretmekteydi. 1959-1960'ların "füze boşluğu" olarak adlandırdığı şey esasında Amerikan iç siyasetiyle alakalıydı. Kennedy ve diğer muhaliflerin Eisenhower yönetimini eleştirmesinden ileri geliyordu. 1957'den itibaren büyüyen Sovyet kapasitesine ve gelişmelerdeki belirsizliğe karşı iki taraflı bir Batı reaksiyonu gelişti. Kademeli nükleer misillemeye dair fikirler, Batı Avrupa'da konuşlanmış olan konvansiyonel kuvvetler ile bağlantılı taktik (kısa-menzilli) nükleer silahların kullanımı vasıtasıyla ABD'ye saldırmayı tehlikeli kılmak için, etkili bir kıtalararası misilleme kapasitesinin geliştirilmesi ile desteklendi. Amerika'nın geniş ölçekli nükleer misilleme fikrini güçlendiren girişim, hedefi vurmak için üzerinden uçmak zorunda olan korunmasız, tayfalı bombardıman uçakları, Polaris füzeleriyle teçhiz edilmiş daha az zafiyeti olan denizaltıları ve güçlendirilmiş tabyalardaki kara füzelerinin değiştirilmesine yol açtı.

Amerikalılar, kıtalararası ilk balistik füzeyi 1958 yılında fırlattı ve Haziran 1960'ta, Cape Canaveral'da, USS George Washington adlı denizaltı Polaris füzesini başarılı bir şekilde ateşledi. Amerikalılar izleyen yıl ilk gerçek füze denizaltı olan USS Ethan Allen'ı hizmete soktu. Denizaltılar hedef devletleri limanlarında mevzilenebiliyor, hızlı hareket edip zor tespit ediliyordu. Amerikan hava kuvvetleri ve donanmasından ayrı olarak, güç yapısında ciddi bir değişime neden oldular. Hatta öyle ki denizaltıların dikkatlice planlanmış saldırıları yürütebileceği, misilleme ve caydırıcılıkta daha sofistike bir idareye imkân tanıdıkları tartışıldı. Diğer devletler de aynı yolu takip etti. İlk Britanya Polaris test füzesi denizaltı ile 1968 yılında ateşlendi, Fransızlar ise ilk balistik füze denizaltısını 1969 yılında hizmete soktu.

Kıtalararası nükleer silahlanmanın yıkıcı etkisinden ileri gelen engelleyici etki, nükleer savaş ihtimalini daha da güçlendirdi. Taktik nükleer silahlar için

alan yaratma konusundaki artan ilgi ve ilk etkili stratejik nükleer darbenin planlanması, büyük bir güç savaşı ihtimalini düşürdüğü gibi böyle bir çatışmanın temel olarak konvansiyonel olma ihtimalinin artmasına da yol açtı. Nükleer tahribat riski, buna rağmen, bir topyekûn savaşın alevlenmesini engelleme noktasında önemliydi. Nitekim bu tip bir engelleme ortaya çıkabilecek savaş şekillerine dair merakı kamçıladı.

1960'ların başlarında, ABD'nin nükleer denge konusundaki endişeleri arttı. Amerikan Katolik Kilisesi'nin anti-Komünist tekrarları ile bağlantılı bir şekilde, 1961'den 1963'e kadar ABD başkanı olan John F. Kennedy, 1960 seçimlerine Eisenhower'ın Cumhuriyetçi yönetimi altında ABD savunmasının başarısız olduğu bir koşulda girdi. Kennedy, Sovyetler Birliği üzerinde bir üstünlük kurmayı ve savunma harcamalarını artırmayı hedefliyordu. 1957'den 1964'e kadar Sovyetler Birliği'ni yöneten Nikita Kruşev ise füzeleri, ABD'nin yakın menzilinde olan ve onun tarafından tehdit edilen çiçeği burnunda Komünist devlet Küba'ya konuşlandırdı. Küba'daki balistik füzelerin menzili 1,040 deniz miliydi ve potansiyel hedef Washington'du. Bu konuşlandırma, 1962 yılında dünyayı nükleer savaşın eşiğine getirdi. Aynı olasılık, başlama ihtimali olan konvansiyonel askerî operasyonları engelleyebilir, eğer planlananlar yapılırsa, Küba'daki Sovyet üslerine bir Amerikan hava saldırısını beraberinde getirebilirdi.

Bu durumda ABD, daha fazla Sovyet ikmali yapılmasını engellemek için havadan ve denizden karantina uyguladı, Küba'ya saldırmayı listesine aldı ve tam tekmil bir nükleer saldırı tehdidinde bulundu. Küba başarılı bir şekilde izole edildi. ABD'nin 183 savaş gemisini konuşlandırması üzerine Sovyetler Birliği, Küba'yı işgal etmeme garantisi ve Türkiye'den (nükleer başlık taşıyan) Jüpiter füzelerini çekmesi karşılığında Küba'daki füzeleri geri çekmeyi kabul etti. Önceki yıl, Berlin Krizi sürecinde, Kennedy her ne kadar Sovyetler kullanmasa da kendilerinin nükleer silahları kullanmaktan kaçınmayacağı yönündeki tutumunu yineledi. Bunun nedeni, Batı Berlin'in Sovyetlerden gelecek bir konvansiyonel saldırı karşısında savunmasız oluşuydu.

Kennedy, I. Dünya Savaşı'nı başlatan vakalara dair okuduklarının da kısmen etkisiyle, nükleer silahlarla külli bir saldırı fikrinden nükleer savaşı direkt tetiklemeyecek bir politikaya kaymaya çalışıyordu. Bu, Komünistlerin dünya çapında "ulusal özgürlük savaşları" bakışına karşın, 1962 yılında kabul edilmiş olan "Esnek Tepki" genel stratejisinin bir yansımasıydı. "Esnek Tepki",

bir ucunda nükleer caydırıcılık ve konvansiyonel savaş olan, ötekinde gerilla çatışmalarından ulusun askerî olmayan araçlarına uzanan bir savaş skalasıydı. Usul ne olursa olsun, iki blok arasındaki herhangi bir konvansiyonel çatışma en iyi ihtimalle bir felaket olur ve çok hızlı bir şekilde nükleer savaşa dönerdi. Nükleer caydırıcılık, kaynakları bol ittifaklar arasındaki yüksek teknolojili konvansiyonel savaşın getireceği yıkımı engellemeye yarıyordu.

1960'ların başlarında yükselen Amerikan savunma harcamaları, nükleer başlıklarının sayısındaki artış, Küba krizi süresince Sovyetlerin geri adım atmasının belirginleşmesi ve ABD'nin kitlesel bir nükleer misilleme yapma ihtimali Avrupa'daki Sovyet tehdidini azalttı. Her ne kadar Sovyet istihbaratı KGB, ABD'nin hazırlıkları neticesinde ABD'nin nükleer bir saldırı yapacağına dair hatalı bir rapor sunmuş ve bu da gerilimi artırmış olsa da... 1965 yılında ABD savunma bakanı Robert McNamara, Sovyet saldırısını engellemek için ABD'nin "garantili imha" tehdidine dayandığını ifade edebildi. Denizaltıların ateşlediği füzeler Amerikalılara, Sovyetler Birliği'ne karşı nükleer misilleme saldırısı sağlıyordu ve bu bombardıman uçakları, karada mevzilenmiş füzeler ve denizden atılan füzeler sacayağının bir parçasıydı.

Böylesi bir kuvvet, ABD'nin stratejik öncelikleri ve 1950'ler ile 1960'ların başındaki güç yapısı tercihleri nedeniyle sorunlar yaşadığı Vietnam'da zafer getirmemişti. Aynı şekilde bu kuvvet, nükleer güçlerin, caydırıcılık ancak nükleer silahlanmada denklik sağlanırsa mümkün olabilir mantığı nedeniyle nükleer saldırı ve savunma kapasitelerini artırmalarını da engellemedi. Örneğin, geliştirilmesine 1967'de karar verilen çok başlıklı bağımsız füzeler (ÇBBF)[11] ilk olarak 1968'de test edildi. Amerikalılar Minuteman III füzelerini ÇBBF ile 1970'te teçhiz etti, böylece tekil bir füzenin atış kapasitesini ciddi oranda artırdılar. Bunun bir sonucu olarak, savaş başlıkları ve dolayısıyla nükleer savaşın vereceği tahribat ihtimali arttı. Amerikalılar, roket yakıtı deposu olan, karada konuşlu kıtalararası füzeleri Titan II'yi geliştirip tepki süresini azalttı, böylece füze sığınaklarından atış yapmalarını sağlayıp ateşleme süresini azaltarak nükleer bir çatışmada füzelerin tepki süresini iyileştirdi.

Amerikalıların 1970'lerdeki statüsü Sovyet rekabetiyle karşılaştı. Bunun bir sebebi, füze yarışında, genel olarak da askerî gelişmelerde, çok önemli olan etki-tepki döngüsüydü. Güçlerin bu döngüleri algılaması ve nasıl yanıt vereceklerini kavramaları etkili olmak için elzemdi. 1962'den sonra Sovyetler ve

11 Orijinal kullanımı, 'multiple independently targeted re-entry vehicles (MIRVs)' şeklindedir.

1964'ten 1982'ye kadar başkanlığı yürüten Leonid Brezhnev, orantılı nükleer kuvvet konusunda ciddi atılımlar yaptı. Özellikle karada-konuşlu, kıtalararası füzelerin geliştirilmesiyle karşılıklı garantili imha (KGİ)[12] durumuna yol açan bir koşul oluştu. İki taraf da karşı saldırı kapasitesini geliştirdi ve sürpriz atağın kendisinin misilleme yapmasını engellemeyecek şekilde organize olmaya çalıştı. Bunun bir yansıması olarak, Sovyetlerin denildiği gibi bir "nükleer muhasebe" yapıp yapmadığından emin olunmamakla beraber, KGİ temelli caydırma ve aşamalı yanıt stratejileri Batı yakasında geliştirildi. Kaldı ki 1972'de ABD ile Çin arasındaki yakınlaşma da Sovyetler Birliği'nin gücünü görece azalttı ve onu savaş riski almaktan uzak tuttu. Şimdi olacak herhangi bir çatışmanın iki cephede ortaya çıkması muhtemeldi.

1970'lerde iki tarafın da takviye edilmiş kudreti, nükleer savaş ihtimalini azalttı. Başkan Nixon'ın, ÇBBF programı sayesinde olduğunu belirttiği, ABD ile Sovyetler Birliği arasında 1972'de imzalanan Anti-Balistik Füze Antlaşması (SALT I), füze saldırılarına karşı yapılan savunma kalkanlarının yapımını iki anti-balistik füze kompleksi ile sınırlandırıldı. Bunlardan birisi kıtalararası balistik füzelerin etrafı, diğeri ise başkentin çevresi içindi. ABD ve Sovyetler Birliği'ni savunmasız bırakan antlaşma ilk hamlenin yapılmasını engelleme amacı taşıyordu. Aynı zamanda karşı saldırı için de etkili bir savunmayı ortadan kaldırıyordu. Bu sebeple, nükleer silahlar, savaş için değil, önleyici olarak kullanılacaktı. Buna rağmen, Amerikalılar, Yom Kippur Savaşı'nda, kuvvetlerini Sovyet müdahalesine karşı nükleer alarm pozisyonunda tuttu. Sadece iki gücün nükleer teçhizatını sınırlayan SALT I Antlaşması, 1979 yılında imzalanan ve daha farklı uzlaşıları da kapsayan SALT II Antlaşması için de bir temel oluşturdu. 1975'te, Helsinki Antlaşması ise Doğu ile Batı arasındaki idari bölgeleri ve Avrupa'nın sınırlarını tasdik etti.

Mercek 9.3 Denizde Soğuk Savaş

Savaş gemilerinin düşüşü, taşıyıcıların büyük gemiler ve çok büyük denizaltılar olmasını sağlamıştır. Amerika taşıyıcı uçak gemilerine hükmetti ve uçak gemisi gücünü çeşitli amaçlar için kullanmayı planladı. 1950'lerde ve 1960'ların başında, Amerikan uçak gemilerine özellikle nükleer saldırı kabiliyetinde stratejik

12 Orijinal kullanımı, 'mutually assured destruction (MAD)' şeklindedir.

bombalama görevleri verildi, ancak Kore ve Vietnam savaşlarında bunlar yaygın olarak yer desteği sağlamakta kullanıldılar. En kapsamlı uçak gemisi çıkartması Vietnam Savaşı sırasında Kuzey ve Güney Vietnam'daki hava operasyonlarında yakınlarda güvenli bir üs sağladıklarında gerçekleşti. Diğer gemilerden yeniden ikmal gibi tedarik yöntemlerinde iyileştirmeler II. Dünya Savaşı'ndan beri uçak gemilerinin denizde daha uzun süre kalabilmesini sağladı. 1972'nin çoğunda, en az altı Amerikan uçak gemisi müthiş bir varlık göstererek Vietnam açıklarında mevzilendi ve o yaz ayda ortalama 4.000 sorti uçuruldu. Düşman denizaltı saldırılarının yokluğu, uçak gemilerinin genel savunmasızlığına dair yanlış bir izlenim sağladı.

Uçak gemilerini kullanma konusunda ABD yalnız değildi. Vietnam açıklarında üç Fransız uçak gemisi Viet Minh'e karşı 1946-54 savaşında askerî bir operasyon gerçekleştirdi ve bunlardan ikisi Süveyş Krizi'ne yönlendirilen gemilerdi. Britanyalılar Kore Savaşı sırasında uçak gemilerini konuşlandırdı ve üçünü Süveyş Krizi'nde kullanmak üzere açılı uçuş güvertesi ve buhar mancınığının da dâhil edileceği şekilde gemilerin kabiliyetlerini artırdı. Finansal problemler ve askerî taahhütlerin coğrafi olarak çekilmesi, Britanya'nın planlanan bir filo taşıyıcısı olan CVA-01'i 1966'da iptal etmesine ve bunun yerine daha küçük uçak gemilerine yönelmesine sebep oldu. Sonunda, bunlar dikey / kısa kalkış-iniş yapan (V / STOL) uçakları taşıyacak, (büyük) filo gerektirmeyen uçak gemileriydi. 1970'lerin sonunda geliştirilen Sea Harrier, 1980 yılına kadar uçak gemisi olarak faaliyete geçmedi.

Sovyet filosunun dünya çapında Sovyet çıkarlarını desteklemek, Amerikan ve müttefik kuvvetlerinin konuşlandırılmasına meydan okumak ve daha spesifik olarak Amerikan uçak gemilerini nükleer saldırı uçaklarıyla tehdit etmek için tasarlanmış olarak geliştirilmesi, Amerikan deniz doktrini ve güç yapısında değişikliklere neden oldu. Geleneksel Sovyet donanma doktrini, Baltık ve Karadeniz'deki kara kuvvetlerine desteği ve bu bölgelerde deniz üstünlüğü arayışını vurguluyordu, ancak bu denizlerde bulunan Sovyet kuvvetleri okyanuslara ancak en savunmasız oldukları boğazlar ve sığ sulardan erişebiliyordu ve benzer bir

sorun, Vladivostok'un Japonya Denizi'ndeki deniz üssünü etkiledi. Sonuç olarak, Sovyet donanması Atlantik'e bu tür kısıtlamalar olmaksızın girme kabiliyetini geliştirdi ve Kuzey Filosunu Murmansk'ta kurdu. Böylece burası 1956'ya kadar özellikle önemli bir denizaltı bileşenine sahip 400 güçlü gemiden oluşan en büyük Sovyet filosu oldu. Balistik füzeleri ateşleyebilen denizaltıların daha sonra piyasaya sürülmesi, denizaltı ve anti-denizaltı kabiliyetini özellikle önemli hale getirdi.

Sovyet Kuzey filosunun geliştirilmesi, NATO güçlerini, Sovyet hareketlerini takip edebilmek adına denizaltılar için yakın devriye alanları ve su altı dinleme cihazları geliştirmeye ve ayrıca Sovyet denizaltılarının içinden geçmek zorunda kalacağı sularda da benzer bir yetkinlik yaratmaya mecbur etti. Bu rota Atlantik'e giderken, hem İzlanda ile Grönland arasındaki Danimarka Boğazı'nda hem de İzlanda ile Britanya arasında bir rotaydı. Amerikalılar, Sovyet denizaltılarının ticaret yollarına saldırmasından veya Amerikan kıyılarının yakınından füzeler fırlatmasından korkuyorlardı.

Sovyet donanması, özellikle 1960'lardan itibaren, gemi karşıtı füzeleri Batı savaş gemileri için büyük bir tehdit oluşturan füze kruvazörleri de dâhil olmak üzere önemli bir yüzey filosu geliştirdi. 1967 ve 1973'te, Orta Doğu'daki krizler sırasında, Sovyet donanması Doğu Akdeniz'de önemli konuşlandırmalar yapabildi ve 1960'ların sonundan itibaren Amerikalılar, filolarını Sovyet anakarasında kullanmak yerine donanmalar üzerinden Sovyetlerle deniz çatışmaları planlamaya odaklandılar.

Afgan Savaşı

Nükleer meydan okumaların gölgesi altında, Soğuk Savaş'ın bir göstergesi olan vekalet savaşları devam etti. Sovyetler Birliği 1980'lerde bu çatışmanın bir parçası olarak başarısız bir kontrgerilla mücadelesine girişti. Sovyetlerin kolayca kurtulamayacağı ve endişelerini artıran Sovyetler Birliği'nin sınırdaşı olan Afganistan, Vietnam Savaşı'nın zıttı gibiydi. Sovyetler 1950'lerden itibaren Afganistan yüklü miktarda yardım yapmış ve bir sınır anlaşmazlığında ABD destekli Pakistan'a karşı tarafını belirlemişti. Monarşi 1973 yılında bir

darbe ile lağvedilmiş, otoriter ve güçlü bir lider olan Muhammed Davud Han iktidara gelmişti. Akabinde ise 28 Nisan 1978'deki Saur Devrimi ile Sovyetlerin arka çıktığı Afganistan Halkın Demokratik Partisi tarafından tertiplenen darbeyle Davud Han da devrilmiş ve öldürülmüştü.

Ayrışmanın ciddi olduğu ülkede yeni hükümet, muhalefeti bastırma yoluna gitti ve toplumda reform yapma girişimleri, (sadece kadın eşitliği değil ki bu toplumun önemli bir kesimi tarafından kabul görmüyordu, aynı zamanda toprak reformu konusundaki atılımlar) 1978'in sonlarından itibaren isyanlara yol açtı. Mayıs 1979'da Herat şehrinde ortaya çıkan ciddi kalkışma da bunlardan biriydi. Hükümet bunlara çok sert yanıt verdi. Kolonyal dönemdeki bombalamayla uzlaşmaya zorlama yöntemi, uçaklarda birtakım gelişmeler olsa da yüzyılın ilk dönemine nazaran daha etkisiz bir usuldü.

Eylül 1979'da rejim içinde yapılan darbe de kaosu engelleyemedi ve akabinde Sovyetler 27 Aralık 1979'da müdahale ederek hükümeti devirdi ve Babrak Karmal'ı başkan olarak belirledi. Sovyetlerin müdahalesinin nedeni, Orta Asya'daki pozisyonlarının tehlikeye girmemesi ve kukla devletin çökme ihtimali yüzündendi. Hindistan Kuzey-Batı Cephesi hakkındaki korkuları tetikleyen, Sovyetler Birliği'nin Hint Okyanusu'na inmeye çalıştığı yönündeki bugünkü çağdaş iddialar ise, jeopolitik süreklilik derecesinin küçümsenmemesini göstermesine rağmen, mübalağadır.

Sovyetler, kısmen uçar-birliklerin kullanımı ve şehirleri kuşatmak suretiyle Afgan hükümetini 1979'da devirebildi. Daha sonra ise, beklenenden daha uzun süren gerilla direnişini kırmanın imkânsız olduğunu görüp Afganistan'dan 1989'da çekildiler. Afgan toplumunun savaşçı karakteri ve siyasetteki bölünmüşlük Afganistan'ı kontrol edilmesi zor bir yer kıldı. Sovyetler ile Afgan müttefikleri şehirlerden ancak küçük bir kısmını kontrol edebildi.

Sovyet kuvvetleri, özellikle tecrübesiz oldukları kontrgerilla muharebesi kapsamında, bu savaş için kötü bir şekilde eğitilmişti. Taktikleri ve doktrinleri Avrupa'daki NATO ile çıkacak ileri teknoloji savaşı için dizayn edilmişti, üstüne üstlük hava desteği de yetersizdi. Hava desteği olmadan piyadeler korunmasızdı. Sovyetler aynı zamanda askerî şartlar bakımından sert kayaya toslamıştı: Boyun eğmez bir rakip, çetin araziler, hastalıklar ve daha elzemi taktik başarıları stratejik avantaja çevirme konusundaki zorluklar. Bunlara ek olarak; Sovyet ve Afgan orduları arasındaki ilişkiler zayıftı. Sovyet Orta Asya'sından

Özbek, Tacik ve Türkmenlerin çoğunlukta olduğu bir işgal gücünün başlangıçta sahaya sürülmesi Güney Afganistanlı Peştular ile bir gerilim oluşmasına neden oldu. Muhalif gerillalar, çoğunlukla etnik açıdan ciddi anlamda bölünmüştü.

Sovyetler hem rakibini hem de Afgan siyaseti ile toplumunu anlayamadı. İsyan hareketlerinin, kendilerini gördükleri şekliyle, ilerici güçlerin bir karakteristiği olduğu ve bunun zıddına gelenekçi sistemlerin popülariteye sahip olmadığı şeklindeki düşünceleri hem gerekli askerî doktrin hem de askerî hamleler ile siyasi sonuçlar arasındaki ilişkiyi kurma yeteneğinden mahrum olmalarına yol açtı. Sovyetlerin dini aşağılayan tutumu da İslam'ı çok önemseyen bir toplum için ciddi bir problemdi. Vietnam Savaşı'nda olduğu gibi, "gönülleri ve zihinleri fethetme" taktiği işe yaramadı, Sovyetler kontrgerilla doktrini, taktiği ve stratejisine sahip olmadığı için zorluk çekti. Engelle-ve-süpür, Sovyet ordusunun yeni taktiğiydi fakat sonraları bu yaklaşım Afgan kamuoyunu rahatsız etti. Kontrol edilemeyen nüfusun topraklardan sürülmesi stratejisi 1983'ten itibaren uygulandı fakat bu metot kamuoyu desteği alamadı ve ayrılıkların keskinleşmesine yol açan vahşet ve itaatsizliklerle perçinlendi. 1987'in sonlarındaki Khost Tahliyesi gibi Sovyet süpürmeleri ya da operasyonlarını kalıcı bir şekilde üsse dönme süreci izledi ki o da fayda sağlamadı. Sovyetler Birliği, bu ilerlemelere çoğunlukla karşı çıkabilen rakiplerine karşı geniş çaplı bir savaş yürütemedi. Ayrıca, uçar-birlik özel kuvvetleri muhalif Afganlarla çatışmaya girse de yeteri kadar sıklıkla bunu yapamadılar.

Sovyetler buna ek olarak, çoğunlukla siyasi ve lojistik nedenlerle, Güney Vietnam'dan çok daha büyük olan bir ülke için çok az, maksimum 120 bine ulaşan, kuvvet sevk etmişti. Bu sebeple, Kızıl Ordu, Sovyet savaş usulünün öngördüğü müteakip operasyonlar için gerekli olan sayıdan mahrumdu. Sovyet komutanlar, harekât dinamizmini korumak için bunun için eğitilmemiş olan küçük kuvvetlerle operasyon yürütüyordu. Buna ek olarak, konvoy refakat yapısı Sovyet muharebe kuvvetlerine ayak bağı oluyordu zira Sovyetler tamamen Sovyetler Birliği içinden kuzeye gelen ikmale bağımlıydı. Sovyet destekçisi Afgan ordusu ise operasyonel dinamizme çok az katkı sağlıyordu.

Soğuk Savaş'ın bir yansıması olarak, gerillalar bol miktarda yabancı destek alıyordu. 1986'dan itibaren, Sovyet silahlı helikopterlerini düşüren, onlarla uçakları daha yüksekten uçmaya zorlayan Amerikan menşeli Stinger uçaksavar füzeler ve Britanya üretimi muadilleri Blowpipe silahları hem Sovyetlerin kara

desteği hem de havadan bombalama kapasitelerini engelledi. Afgan gerillalar, ayrıca, ele geçirdikleri ve bütün Sovyet araçlarına karşı hayli etkili olan Sovyet yapımı RG6-7 tanksavar tüfek bombacılarını kullanıyordu.

Öteden beri olduğu gibi Soğuk Savaş'taki ortaklıklar diğerlerine galebe çaldı. Bu bağlamda İslamcılar İslami bir devletin işgaline karşı öfke duyuyordu ve bu da Suudi Arabistan, İran ve Pakistan'ın gerillaları desteklemesine yol açtı. Her ne kadar İslam dünyası içindeki rekabetler nedeniyle birbirine muhalif olan gruplar dahi desteklense de. Benzer bir örnek Sovyet-Çin rekabeti kapsamında Angola, Zimbabve ve diğer yerlerdeki direniş hareketlerine verilen destekte de görüldü. ABD, Britanya ve Suudi Arabistan'ın Pakistan vasıtasıyla gerillalara ikmal sağlaması, Pakistan'ın Batı için stratejik önemini artırdı ve aynı zamanda ABD'nin buranın istikrarına yoğunlaşmasını sağladı. İronik bir şekilde, gerillaların bir kısmı sonradan El Kaide ağının bir parçasını oluşturacak ve yürüttükleri terörizmin hedefinde ABD, Britanya ve Suudi Arabistan olacaktı.

Sovyetler, teknolojinin nimetlerinden yararlandı, özellikle hava ikmalinde çok işe yaradı fakat tıpkı 2000'ler ve 2010'larda Afganistan'daki Amerikalılara olduğu gibi, teknoloji zafer getirmiyordu. Sovyetler, ordusunun hacmi ve iç kamuoyu üzerindeki baskısı sayesinde Afganistan'daki insan zayiatını karşılayabiliyordu ama buna rağmen 1985 yılında Sovyet Komünist Partisi genel sekreteri olan Mihail Gorbaçov çekilmeye karar verdi. Bu savaşın, Sovyetler Birliği'nin uluslararası itibarını zedeleyen dipsiz bir kuyu olduğunu görmüştü. Özellikle, Batı ile ilişkileri geliştirmek ve Sovyetlerin iç kamuoyundaki popülaritesini düzeltmek istiyordu.

Sovyetler Birliği'nin çekilmesini içeren 14 Nisan 1988 tarihli Cenevre Mutabakatı'nın ardından Şubat 1989'da tamamen çekildi, buna rağmen Sovyetlerin Afgan hükümetine olan askerî ve ekonomik yardımları sürdü. Bunlar, ciddi hizipleşmeler nedeniyle güçsüzleşen gerillalara karşı kullanıldı fakat mahkûmlara kan kusturan muameleleri pek de ilticaya yol açmadı. Tıpkı Güney Vietnam'daki gibi, hariçten gelen devletlerin çekilmesi rejimi hemen ortadan kaldırmadı fakat Kızıl Ordu'nun 1988–89'da çekilmesiyle beraber 1992'de konu en nihayetinde oraya vardı.

Afganistan'daki başarısızlık, Sovyet ordusunun moralini alt üst etti ve hem onun Doğu Avrupa'da eriyen nüfuzu hem de Sovyetler Birliği'nin bizzat

kendisinin çöküş krizine karşı gösterdiği reaksiyon üzerinde etkili oldu. Neticede bu krizler 1990'lardaki Rus ordusunun moralinin düşük olmasına zemin hazırladı.

Soğuk Savaş'ın Son Demleri

80'lerin başları Soğuk Savaş'ın alevlendiği yıllardı. Ocak 1979'da İran şahının devrilmesi zaten ABD'yi, İran Körfezi konusunda ciddi endişeye sevk etmişti. Ocak 1980'deki Carter Doktrini'nde de belirtildiği gibi bu, iki ay sonra, Acil Müdahale Gücü'nün[13] kurulmasına yol açtı. Bur görev gücü, dünyanın her tarafında acil ihtiyaçlara ivedilikle karşılık verecek bir yapı olarak teşkil edildi. Hem ordu hem de bahriyeli birimleri kapsadığı için, Batılı kuvvetlerin bugünkü organizasyonuna benzeyen müşterek yapılar bakımından önemli bir girişimdi. Acil Müdahale Gücü, Diğer bölgesel komutanlıklarla denk rütbede olan Tampa Bölgesi Komutanlığı olan Merkez Karargâhı'nın esasını oluşturacaktı. ABD'nin mevcut emir komuta sistemi içinde, Muharip Komutanlık'ın (veya OCOM) özel ve tasarlanmış bir bölge sorumluluğu vardır. CENTCOM bağlamında ise o Basra Körfezi bölgesinden sorumludur. CENTCOM, iki Körfez Savaşı için de siyaset üreten kurum olacaktı.

Sovyetlerin Aralık 1979'da Afganistan'ı işgali, Batılı hükümetler tarafından uysal bir hükümeti kontrol etmek için düzenlenen bir sınır operasyonu olarak algılanmadı. Cevap verilmesi gereken saldırgan bir eylem olarak değerlendirilip Sovyet ekonomik kaynakları ve askerî kapasitesinin artırılması olarak yorumlandı. 1981'den 1989'a kadar ABD başkanı olan Ronald Reagan ve 1979'dan 1990'a kadar Britanya başbakanı olan Margaret Thatcher yönetimleri altında bu kararlılığı somut adımlar izledi. Reagan, masanın güçlü yerinde duran taraf olarak Sovyetler ile müzakere edebilmek için ABD'nin askerî gücünü ve moral seviyesini artırmaya çalıştı. Askerî büyüme; taktik nükleer silahların konuşlandırılması, Bu Kruz ve Pershing füzelerin devamı, yeni nükleer silahların geliştirilmesi ve uzay endeksli silahlanma ve diğer tüm birimlerdeki genişlemeyi kapsıyordu. Taslağı Reagan'ın 1983'teki bir konuşmasıyla çizilen Stratejik Savunma Girişimi (eleştirmenlere göre "Yıldız Savaşları"), Amerikalıların uzaya hâkim olması, Sovyet uyduları ve füzelerini yok etmek için uzay silahlarının kullanılması üzerine tasarlanmıştı. Reagan, aynı zamanda, Sovyet nüfuzunun, yalnızca orası olmamakla beraber, özellikle Orta Amerika'da

13 "Rapid Deployment Task Force" olarak adlandırıldı.

yayılmasından endişeliydi. Onun başkanlığı süresince resmi askerî yapının dışında örtülü operasyonlar yürütüldü ve Afganistan, Nikaragua ve (sonradan kongre kararıyla müdahalenin yasaklandığı) Angola'daki anti-Komünist direnişçilere destek gönderildi.

Gerilim, Sovyetlerin NATO tatbikatı sırasında bir saldırıdan kuşkulandığı, Sovyet hava sahasında istihbarat topladığı düşünülen bir Kore yolcu uçağının düşürüldüğü, Kruz ve Pershing füzelerinin Batı Avrupa'ya konuşlandırıldığı 1983 yılında zirve yaptı. KGB'nin ABD'nin sürpriz bir nükleer saldırı yapacağına dair yanlış raporlar hazırlamasıyla beraber Sovyetler de daha çok silahı konuşlandırdı. İnşa edilmiş en büyük balistik füze denizaltı olan Tayfun'dan 6 adet 1980'den itibaren Sovyet envanterine girdi, tıpkı en etkileyici yüzey savaş gemileri ve yegâne uçak gemileri olan Kuznetsov gibi. Brezhnev'in halefi olan ve 1982 ila 1984 arasında görev yapan Yuri Andropov, KGB'nin eski başkanıydı.

Gelişmiş teknoloji ABD'nin itibarına ciddi katkı sağladı ve hava kuvvetleri kapasitesindeki büyük atılımlar onun programını olumlu etkiledi. Güçlendirilmiş havadan havaya radarlardaki gelişmeler, ısı güdümlü kısa menzilli füzelerin sayesinde hava muharebelerinin iyileştirilmesi, radar destekli uzun menzilli denkleri ve Uçar-birlik Uyarı ve Kontrol Sistemi (AWACS)[14] uçaklarının kullanımı bu gelişmeler arasındaydı. Sovyetler Birliği ile bir çatışma olması durumunda, Amerikalılar hayalet uçak saldırılarını ve uzaktan ateşlenen "akıllı" lazer güdümlü silahları kullanmayı planladı. F-15 ve F-16 gibi gelişmiş uçaklar hava üstünlüğü sağlayıp aynı zamanda kara kuvvetlerine saldırırken lazer güdümlü roketler ve programlı kruz füzeleri Sovyet zırhlı araçlarında ciddi tahribat oluşturacaktı. Hayalet uçaklar, Sovyet hava savunması içine sızılmasını mümkün kılacak, Sovyetleri uçaklarının ülke sınırları içinde tutmaya zorlayacak ve aynı zamanda nükleer caydırıcılıklarını tehlikeye sokacaktı. Bilgisayar ağı, AWACS uçakları ve GPS'in yanında dünyada olup bitenler hakkında çok detaylı bilgi veren yeni nesil casus uydular sayesinde koordinasyon mümkün olacaktı. Sovyetler, Amerikalıların bilgi teknolojisini kullanmasıyla boy ölçüşemezdi.

Her ne kadar bazı savaşların sonuçlarını açıklamak için tam o anlama gelmeseler de askerî imkân ve kabiliyetler, sosyo-ekonomik durumlar ve siyasi koşullarla bağlantılıydı. Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği Cephesi'nin arkasındaki Sovyet düzeni; bireyciliğin, tüketimin, değişim ve özgürlük taleplerinin

14 *"Airborne Warning and Control System (AWACS)" olarak bilinir.*

olduğu toplumlara uymuyordu ve Komünist ideoloji tarafından sunulan etkisiz, devlet güdümlü ekonomi uyumsuzluk gösteriyordu. Yurt içinde reformlar yapmak, yurtdışıyla da iyi ilişkiler tesis etmeyi hedefleyen Mihail Gorbaçov'un 1985 yılında devletin başına gelmesiyle Soğuk Savaş gerilimi ciddi oranda hafifledi, kendisi Sovyetlerin en azından Angola ve Afganistan'dan çekilmesine önderlik etti. Gorbaçov, KGB raporlarıyla çizilen fikir ayrılığına sebebiyet veren dünya görüşüyle de mücadele etmek istiyordu. Örneğin o, ABD'nin silahların denetlenmesiyle ilgili politikasının Sovyetler Birliği'ni zayıflatmak üzere oluşturulan gizli bir ajanda olduğunu düşünmüyordu ve bu sebeple de müzakereleri yürütmeye eğilimliydi. Thatcher de aynısını yapmaya hevesliydi. Gorbaçov'u kendi adlandırdığı şekliyle "iş yapılabilecek" bir adam olarak görüyordu. Reagan da kullandığı söylemlerde "şeytani imparatorluk" olarak kodladığı Sovyetler ile müzakereye dünden razıydı.

1987'de Sovyet yönetimi Orta Menzilli Nükleer Güç Antlaşması'nı imzaladı. En nihayetinde 500 ila 5 bin kilometre menzile sahip karada konuşlu füzeler konusunda Sovyetleri ciddi kısıtlamalara zorladı, ama aynı zamanda yerinde denetim suretiyle bir teyit sistemi kurulmasını da mümkün kıldı. 1990'da NATO ve Varşova Paktı, Avrupa'daki konvansiyonel güçlerin sınırlandırılması konusunda bir uzlaşıya vardı. Temmuz 1991'de de START I ile Amerikan ve Sovyet stratejik nükleer savaş başlıkları miktarında ciddi bir azalma sağlandı.

Uluslararası gerilimi düşürmesinin yanında, Gorbaçov farkında olmayarak Soğuk Savaş'ı bitirdi çünkü onun Sovyet Komünizmini modernleştirmeye çalışan reform politikası, ülkedeki temel dinamikleri gevşetti. Makul oranda bir ekonomik büyüme şöyle dursun, yeterli gıda sağlamakta bile başarısız oldu. Buna ek olarak, Doğu Avrupa'daki Sovyet uydu devletlerine yaptığı reform baskısı bu devletlerin de çökmesine neden oldu. Gorbaçov, Sovyet ordusunu, halkın bastırılmış değişim talepleriyle karşılaştıklarında bu devletleri korumak için kullanmaya pek hevesli değildi. En nihayetinde bu yönetimler tamamen çöktü. Doğu Almanya bariz bir şekilde en başarılılarıydı ama onun da ekonomisi ideolojik yönlendirmeler nedeniyle perişan olmuş ve Ağustos 1989'da iflasın eşiğine gelmiş, o kadar uzun süre dayanabilmesi de Batı'dan, özellikle Batı Almanya'dan aldığı borçlar sayesinde gerçekleşmişti. Doğu Avrupa'daki Komünist rejimlerin çöküşü, 1990 yılında Varşova Paktı'nın dağılmasına ve Sovyet kuvvetlerin çekilmesine yol açtı.

Tarihler 1989-91 arasını gösterdiğinde, Sovyetler Birliği'nin çöküşü çok hızlı oldu ve düşük dozajlı bir mücadeleyle son buldu. Tasnif tartışmaları da

burada ortaya çıktı. Sovyetler Birliği'nin aniden çöküşü Soğuk Savaş'ın ve dekolonizasyon sürecinin önemli bir aşamasıydı. Sovyetler Birliği teoride bir federasyondu ama güçlü oranda Ruslara dayanıyor, ideolojik olarak da (Komünist) emperyalizme sırt dayıyordu. Sovyetler Birliği'nin bütünlüğünü korumaya adanmış Sovyet ordusunun reform karşıtı girişimleri, Gürcistan (1989), Azerbaycan (1990), Litvanya (1991), Letonya (1991) ve Moldova (1992)'da ulusçulara karşı bir hal aldı. Moskova'da da Ağustos 1991'de şahin Komünistler bir darbe girişiminde bulundu fakat başaramadılar. Gorbaçov da mümkünse gevşek bir konfederasyon şeklinde, Sovyetler Birliği'ni korumak istiyordu. Nitekim Baltık cumhuriyetleri (Estonya, Letonya ve Litvanya) bağımsızlıklarını ilan ettiklerinde oradaki Sovyetler Birliği otoritesini muhafaza etmek için Ocak 1991'de bu ülkelere karşı asker göndermeyi destekledi, bu da Vilnius ve Riga'da da çatışmalara neden oldu.

Sovyet devletinin gittikçe zayıflaması, bölünmeler ve devletin verdiği tepkilerdeki kafa karışıklığı, özellikle Baltık Cumhuriyetleri, Kafkaslar ve batı Ukrayna'da ortaya çıkan ulusçu fikirlerle beraber iyice belirginleşti. Dekolonizasyonun çoğunda olduğu gibi asıl dikkate değer mesele savaşın kendisi değildi. Böylesi bir çatışmadan ziyade, Aralık 1991'de cumhuriyetlerde ortaya çıkan ulusçuluk onlara dingin bir bağımsızlık getirdi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşüne yol açtı. Bu süreçte Gorbaçov da istifasını verdi ve yerine Boris Yeltsin geçti. Sovyet komünizmi yerle yeksan olurken Çin komünizmi gittikçe artan miktarda piyasa eksenli hareket ediyor ve özellikle Amerikan pazarına odaklanmasıyla Soğuk Savaş sona eriyordu.

Mercek 9.4 Soğuk Savaş'ın Sesi

Sovyet lideri Nikita Kruşçev, Ağustos 1961'de şöyle ilan etmişti: "Gagarin'i ve Titov'u (astronotlar) uzaya biz yerleştirdik ve onları, dünyanın herhangi bir yerine yöneltilebilecek bombalarla da değiştirebiliriz."

Sonuç

1940'ların sonlarından 1980'lerin sonlarına kadar, Soğuk Savaş askerî tarihin tepe noktasındaydı. Topyekûn savaşın en son olduğu kadar mevcut aşaması

olan, simetrik savaş açısından ise çatışma ve mücadele yaklaşımlarının bir izdüşümüydü. Her ne kadar Afganistan'da 1979–88 arasındaki Sovyet müdahalesi ve 2001'den beri orada gerçekleşen olayların mukayesesi ibretlik olsa da bugünlerde onun önemi daha belirsiz görünmektedir. Çoğunlukla Üçüncü Dünya'daki süper güç çatışmaları kapsamında, ama aynı oranda önceki bölümde tartışılan anti-kolonyal direnişler ve izleyen bölümde işlenecek olan Batılı-olmayan devletlerin birbiri arasındaki savaşlar noktasında gerçekten de Soğuk Savaş bir dereceye kadar bugünkü çatışmalarla direkt ilgilidir. Amerikan hâkimiyeti, Batı Avrupa devletlerinin önünde sonunda sömürgelerini bırakmaları yönünde etkili oldu. Bunun nedeni, imparatorlukları için standardın üzerinde olan Amerikan yardımından mahrum olmamak ve ABD'nin üstünlüğünün kendilerinin Avrupa'daki konumlarını güçlendirmiş olmasından ileri geliyordu. ABD ve Sovyetler Birliği'nden alınan silahlar ve yardımların çatışmaları nasıl diri tuttuğu, sonraki bölümde ele alınıyor.

ONUNCU BÖLÜM

BATILI OLMAYAN GÜÇLER ARASINDAKİ SAVAŞLAR, 1945- 1990

Giriş

Batılı olmayan güçler arasındaki çatışmalar bu dönemde savaş tarihine düşülmüş bir dipnottan ibaret değildi, aslında hiçbir dönemde de olmadı. Böylesi çatışmaları bazı bakımlardan Soğuk Savaş'a basitçe bir ilave olarak ele almak da bir işe yaramaz. Bu unsur aslında önemliydi, yalnızca silahların, cephanelerin, bütçenin, eğitimlerin ve Soğuk Savaş'ın ana aktörlerinin tavsiyeleri nedeniyle değil, Batılı olmayan güçler arasındaki çatışmalar sebep, ülkü ve nihayet bakımından kendine mahsustu. Bu otonomi özellikle, çatışmaların çeşitliliği göz önünde tutulursa anlaşılır zira sadece egemen devletlerarasındaki mücadeleler değil, aynı zamanda geniş ölçekli ayaklanmalar ve diğer iç çatışma örneklerinde de belirgindir. Çoğu durumda, her ikisi de köklerini emperyalist kuvvetleri kovmayı başarmış olan gruplar veya onların ayrılmalarından faydalananlar olarak hızlı dekolonizasyonun sonraki etkilerine borçludur. Bunu, başarılı bir şekilde yönetmekten veya komşularla ilişkileri idare etmekten daha zor bulurlar.

Bu mücadeleler, kısmen, bölgeleri arasındaki farklı etnik, dini grupların ve birçok devletin yapay sınırları içinde ekonomik çıkarları birlikte tuttuğu önceden var olan gerilimler, rakip milliyetçiliklerin şekillenmesine yardımcı oldu. Bununla beraber, Soğuk Savaş'ın ideolojik mücadeleleri kaynaklanan kuvvetli

yenilik ve onun yerel kimliklerle ilişkisi söz konusuydu. Örneğin, Endonezya'da 1960'ların ortaları çok sayıda Komünistin, güçlü bir orduya sahip olan İslami milliyetçiler tarafından öldürüldüğü kanlı bir savaşa tanık oldu. Benzer olarak, Irak'ta Komünistler Baas milliyetçilerinin iktidarı tarafından tutuldular.

Orta Doğu'daki savaşlar, Batılı olmayan güçler arasındaki çatışmalar başlığı altında öne çıkar. Bu savaşlar gerçekten de hem kendi hakikatleri ve hem de hedefleri bakımından önemliydi, özellikle 1967 ve 1973'teki Arap-İsrail savaşları, taktiksel ve operasyonel etkilerini idrak etmek isteyen analistler tarafından dikkatle incelendi. Örneğin Mısır'ın 1973'te İsrail tanklarına karşı anti-tank silahlarıyla elde ettiği başarı, uzmanları bunun önemini vurgulamaya teşvik etti. Muhariplerin gelişmiş silahları kullanması, bu çatışmaların iki güç arasındaki mücadelenin bir test alanı gibi algılanmasını mümkün kıldı. Bu özellikle 1973'te İsrail tarafından Amerikan uçakları ve tanklarına karşılık rakipleri tarafından Sovyet muadillerinin kullanılması konusunda belirginleşti. Bu unsurun önemine rağmen, Arap-İsrail savaşlarının doğası bunun çok ötesindeydi, Batılı olmayan güçler arasındaki çoğu çatışma konvansiyonel güçler arasındaki tam ölçekli çatışmaları baz almadı.

Sınır Savaşları

Savaşların nedenleri muhtelifti. Dekolonizasyon Asya ve Afrika'daki çok sayıda bağımsız devletin ortaya çıkmasına neden oldu ve onların birçoğu da çatışmalara karıştı. Sömürgeci güçlerin bölgeyi terk etmesinden doğan sınır anlaşmazlıkları birçok mücadelenin nedeniydi. Örneğin Hindistan ile Pakistan arasındaki (1947-48 ve -65) ve küçük çapta da olsa Fas- Cezayir arasındaki (1962-63), 1964 Kahire Bildirgesi'nin belirlediği Afrika sınırlarına rağmen, Mali ve Burkina Faso arasında (1995); bunun yanı sıra Hindistan'ın 1962'de Çin sınırı için yaptığı savaş böyleydi. Sınır anlaşmazlıkları 1980'de Irak'ın İran'a saldırmasına yol açması bakımından da önemliydi.

Sınır kavgaları, bazen ayaklanmacı hareketlerle de iç içe geçmişti. Bu 1947 ve 1948'de Hindistan-Pakistan savaşında Keşmir'de olmuştu. Pakistan, Hindistan kontrolündeki Keşmir'de İslami muhalefeti kullanmayı denediğinde, Hintlileri birliklerine doğru uçmaya sevk etti. Hindistan-Pakistan savaşlarının izleyen sonuçları, Hint ordusunun daha büyük olmasının önemini gösterdi ama diğer faktörler de Hint başarısında önemli bir rol oynadı. Kaynakların fazlalığının savaştaki başarıda ne kadar önemli olduğu da anlaşıldı. Örneğin

1965'te Hindistan, Pakistanlıların beklediği gibi Keşmir'de ilerlemeyi seçmedi. Bunun yerine Pencap içinde tanklarını kullanarak Lahore ve Sialkot'a yöneldi. Pakistanlılar Hindistan'ın 1962'de Çine yenilmesinden cesaret bulmuştu fakat Hintliler, Sovyet T-55 tanklarıyla, beklenenden daha iyi savaştılar. Gerçekten de Pakistan'a karşı elde edilen zafer Hintlilerin, Çine karşı mağlubiyetlerinden sonra kendilerine olan güvenlerini yeniden kazanmasını sağladı. 1965'te, 1947–48'in aksine, Pakistan ve Hindistan arasında çok sayıda tankın ve topun kullanıldığı büyük çaplı konvansiyonel çatışmalar vardı.

Diğer sınır çatışmaları ise, her ne kadar ilgili kuvvetlerin niteliği önemli olmasına ve hedeflerin belirgin olmasına rağmen, küçük çaplıydı ve askerî tarih için önemsiz boyuttaydı. Örneğin, 1969'da Guyana'da, ordu ve polis Venezuela destekli ayrılıkçı kalkışmayı Rupununi bölgesinde durdurdu. Nikaragua ve Kosta Rika arasındaki sınır anlaşmazlığı ise çatışmaya yol açtı.

Nüfuz Savaşları

Afrika'da, sınır çatışmaları sıklıkla isyanlarla ilişkili olmuştur. Libya, hem kuzey hattında bölgesel bir hak iddia etmek için hem de himayesi altındaki güçleri ülkenin tümünü kontrol amacıyla desteklemek için komşusu Çad'a 1980'lerde müdahale etti. Libya'nın 1983'te 6 bin askerle aleni bir şekilde müdahale etmesi, evvelden Çad'ı, Zaire'yi (Kongo) sömüren Fransa'nın askerî bir yanıtına yol açtı. Bu bölgeler aynı zamanda Amerikan hava gözetimi tarafından sağlanan istihbarattan da faydalanıyordu. Bu savaş kısmen Soğuk Savaş'ın bir tezahürüydü çünkü Libya Sovyetler tarafından silahlandırılmıştı. Libya'nın ilerlemesi Sovyet eğitimine ve doktrinine bağlıydı ama bu savaş, zırhlı araçlar ve bununla ilişkili taktiklerin sonuca karar verdiği bir çatışma olmayacaktı. Bunun yerine Çad güçleri Libya'ya karşı hafif vasıtalar ile seferberlik için çağrılan akıncı gruplardan faydalandı ve Libyalıları ağır kayıplara uğratmak için havan toplarıyla anti-tank roketlerini kullandı.

Bu taktikler Mart 1987'deki "Toyota Savaşı"nda tekrar kullanıldı. Libyalılar çoğunu Çad'ın kuzeyinde kullandıkları için 3 binin üzerinde asker ile zırhlı araçlarının büyük bir kısmını kaybetti. Fransız uçakları birkaç olayda Libya kara kuvvetlerine karşı kullanıldı, ama Fransızlar 1990'ların sonunda Sudan'dan yeni bir grup Çad'ı istila ettiğinde ve hükümeti yıktığında eylemsiz kaldı. Darbe girişimleri, ayaklanmalar ve etnik çatışmalar burada yıllarca devam etti. Libya'nın iddiaları komşuları tarafından aynı zamanda bir meydan

okuma gibi görülüyordu. Mısır 1977 yılında Libya'nın sınır mevzilerine, onun politikalarına ve hak iddialarına karşı olan öfkesini göstermek amacıyla başarılı bir sürpriz saldırı gerçekleştirdi.

Yabancı müdahaleler, daha genel olarak, Vietnam'ın Kamboçya'yı 1978'den 1979'a kadarki fethinde ve 1979'da Tanzanya'nın, Uganda'nın megaloman diktatörü İdi Amin devirmesinde olduğu gibi hükümetlerin devrilmesine yol açabildi. Amin, 1971'deki darbeyle iktidarı ele geçirmiş, hasımlarını katlederek terör ile hükmetmiş, ordusunun mevcudunu büyük ölçüde arttırmış ve Ugandalı sürgünler tarafından yapılan askerî operasyonları desteklediği suçlamasıyla komşu ülke Tanzanya'ya saldırmıştı. Bu bahaneler, 1971-72 ve -daha ciddi bir şekilde- 1978-79 kışındaki 3 farklı Uganda saldırısında kullanıldı.

Son saldırının ardından Tanzanyalılar -nefsi müdafaa olduğunu belirterek- Uganda'yı istila edip Amin'i devirdiler. Son savaş Afrika'nın çoğu yerinde tipikti. Uganda ordusunun niteliği büyük oranda değişmişti. Çoğu demoralize olan ordu, bir direniş başlatan elit birliklerle meydana çıkmaya isteksizdi. Piyadeler, çatışmalarda Tanzanya birliklerinin Uganda'nın başkenti Kampala'ya ilerleyişini günde 15 km civarı yavaşlatarak belirleyici bir rol oynadı. Çatışmalarda taktiksel hareketlilik çok önemliydi zira çoğunlukla yola bağlı olan zırhlı personel taşıyıcıların yok edilmesinde hafif anti-tank silahlarının kullanılmasını sağlıyordu. Amin'in adına yapılan Libya askerî müdahalesi, çatışmayı yönlendiremedi ama, en azından kısmen de olsa Soğuk Savaş rekabeti bakımından, pozisyonunu belirlemesine yardımcı oldu.

Güney Asya

Daha genel olarak, Batı kontrolünün veya hegemonyasının getirdiği baskılarının ortadan kalkmasıyla devletler bölgesel ve siyasi çıkarları doğrultusunda hareket etti ve bu amaçla da güç kullandı. Bu minvalde Hindistan birliklerini 1947'de Keşmir'e yolladı ve 1948'de Haydarabat Nizamlığı'nı istila etti, 1961'de Portekiz'in elindeki Diu ve Goa'yı işgal etti, 1971'de Doğu Pakistan'ı ele geçirdi. Bangladeş Devleti'nin oluşumuna yardım ederek 1975'te komşu ülke Sikkim'i ilhak etti. 1987'de ise Sri Lanka'ya Tamil isyanına karşı yardım etmek amacıyla 100 bin asker yolladı (1990'da geri çekti) ve 1995'te de komşu ülke Nepal'e gözdağı verdi.

Hint operasyonları "Üçüncü Dünya" askerî sistemlerinin büyüyen kapasitesini ortaya çıkardı. Hindistan, 1947'de Keşmir'e havadan asker gönderdi, 1961'e

gelindiğinde ise bir gün içinde 71 bin askeri sadece 4 bin adamdan müteşekkil bir garnizonu olan Goa'nın işgalinde kullandı. NATO'da Portekiz'le müttefik olmalarına rağmen, Amerikalılar yardım çağrılarını kabul etmedi (esasında Goa da NATO'nun coğrafi kapsamının dışındaydı). 1971'de toplam 160 bin askerden oluşan bir Hint birliği Doğu Pakistan'a gönderildi, aynı zamanda diğer Hint kuvvetleri de Batı Pakistan'da Pakistan güçleriyle savaşıyordu.

Dünyanın en hacimli ordularından olan Hint ordusu, gerçekten de 2008 verilerine göre ABD ve Çin'den sonraki üçüncü büyük ordudur, ülkenin bütünlüğünün sağlanmasında da büyük bir rol oynadı. 1984'te Hint ordusu ayrılıkçı Sihlerin önde gelen mabetlerinden olan ve bir terör üssü olmuş olan Amritsar Altın Tapınağı'na, her ne kadar bu eylem Hint ordusundaki Sihlerin ayaklanmasına yol açsa da saldırdı. 1987'den sonra Keşmir'deki Müslüman ayaklanmasına da karşı koyma ihtiyacı vardı. 1974'te bir nükleer bomba patlatan Hindistan, 1998'de nükleer başlıklı bir roketi fırlatma yeteneğini de gösterdi. Hindistan'ın askerî birikimi sadece iç sorunlara veya Pakistan'a yönelik değildi, aynı zamanda ortak sınırlar boyunca bir tehdit olarak gördüğü ve komşuları Pakistan ile Burma'ya destekleyen Çin'e de karşıydı. İki güç arasındaki jeo-stratejik gerilim, soğuk savaş boyunca görülen Güney Asya'da bölgesel hâkimiyet kurmak için yapılan mücadelelerin önemli bir görünümüydü ve bu müteakiben daha önemli oldu.

Çin 1962'de, güçleri üst seviye operasyonlar için kötü bir şekilde hazırlanmış olan Hindistan'a karşı başarılıydı ama 1979'da bu başarı Vietnam'a karşı çok daha küçük ölçütte kaldı. Çinliler 1962'de Hintlilerden ezici bir oranda fazlaydı ve -en azından çatışma bölgelerinde- yol yapımının bir sonucu olarak lojistik üstünlüğünden faydalandı. Mücadele, dağlık sınır üzerinde uzun zamandır süregelen ve sömürge günlerine kadar uzanan bir ihtilaftan doğdu ve bu bölgesel hâkimiyet mücadelesiyle şiddetlendi. Savaşı Hintliler 10 Ekim'de Thag La Ridge'de başarısız bir kuşatma girişimiyle başlattı ve daha sonra Çinliler 20 Ekim'de bir karşı taarruz başlatarak karşılık verdi. Hintlileri yenerek geri püskürttüler. 14 Ekim'de Hint karşı saldırısı mağlubiyetle sonuçlandı ve ertesi gün Çinliler, Hintlileri Se La yakınındaki savunma pozisyonlarında ağır sonuçlar verdirerek hezimete uğrattı. Hintlilerin Assam bölgesindeki sınırlarını savunamayacağı anlaşılınca Çinliler 21 Kasım'da tek taraflı ateşkes ilan edip birliklerini geri çektiler. Onlarınki sömürü umutlarının yerel faktörler tarafından ciddiyetle kısıtlandığı sınırlı bir operasyondu. Toplamda Hintliler 6 bin yüz ölü, yaralı ve esir verdi.

Çinliler 1979'da önceki yıl müttefikleri Kamboçya'ya saldıran Vietnam'a cevap olarak, onlara karşı koyacak operasyonları daha kolay yapabileceği bir sınır noktasından Vietnamlı sayısına eşit miktarda 120 bin asker yolladı. Bu saldırı uzun bir döneme damga vurdu. Aslında sömürge öncesine dayanan, Çin ile Vietnam arasındaki gerilim daha sonra Çin'in ABD ile yakınlaşması ile birlikte şiddetlendi. Çin 3 vilayetin merkezini ele geçirdi ama Vietnamlıların gerilla taktiğine dönme kararı ile birlikte dengeler bozuldu. Çin Ordusu tecrübeden yoksun, eski bir ordudan ve kusurlu bir doktrinden mustarip iken, Vietnamlılar yakın zaman önceki ABD ve Güney Vietnam'la olan çatışmalarındaki engin tecrübelerinden faydalandı. Zayıf lojistik, yetersiz ekipman ve komuta-kontrol hatalarından etkilenen Çinliler muhtemelen 63 bin kayıpla ve Vietnam güçlerini Kamboçya'dan çıkmaya zorlayamadan çekildi. Gerçekten de Vietnam, güçlerini 1990'a kadar Kamboçya'dan çekmedi. Buna rağmen Çinliler, Sovyet-Vietnam birlikteliğinden çekinmediğini gösterdi ve onların istilaları Sovyetlerin diplomatik zayıflığının ulaştığı seviyeyi ortaya çıkardı. Aynı zamanda Çin'in ABD'nin Güneydoğu Asya'daki jeo-politik hedeflerini kolaylaştırma noktasındaki uyumunu belirgin kıldı.

Orta Doğu

Diğer sözde bölgesel güçler de İran, Irak ve Suudi Arabistan'ın 1970'lerdeki devasa petrol zenginliğiyle yaptığı gibi, ordularını tahkim ettiler ve saldırıya geçtiler. 20. yüzyılın ikinci yarısında askerî kapasiteleri gösteren ve Üçüncü Dünya çatışmalarının karakteristik özelliklerinin çoğunu açığa çıkaran öğretici bir olayda, Mısır'ın Nasır'ı, Eylül 1962'de İmam Muhammed el-Bedr'in muhafazakâr idaresine karşı yapılan bir askerî darbeyle kurulan yeni devrimci hükümeti desteklemek için Yemen'e asker yolladı. Kral destekçisi muhalefet yeni rejime karşı para, silah ve üsler sağlayan Suudi Arabistan tarafından desteklenirken Ürdün de asker3ı danışmanlar yolladı. Mısırlılar yalnızca 3 ay içinde teslim olunacağını tahmin ediyordu ama kendilerini bu dönemdeki diğer kontrgerilla operasyonlara paralel olarak içinden çıkılmaz bir durumda buldular.

Yemen toplumunun savaşçı yapısından ve bölünmeye meyilli karakterinden ileri gelen görevin tabii zorluğuna ek olarak kıraç arazinin haşin yapısı da sorundu ve Mısır ordusu da Yemen'deki operasyonlar için hazır değildi. Buradaki operasyonlar için yeterli planlamadan yoksundu. Hem Yemen'in siyasi durumu hem de saha hakkında kritik seviyede bir bilgi eksikliği vardı, muhabere ekipmanları yeterli değildi ve askerî eğitim veya doktrin bakımından

kontrgerilla çatışmalarına hazırlanılmamıştı. Bunun yerine tecrübeleri daha çok —en yakını 1956'daki İsrail'e karşı yapılan olmak üzere— konvansiyonel savaş üzerineydi. Bariz zıtlıkların yanında, Sovyetler ve ABD'nin Afganistan'a odaklanmasının gösterdiği öğretici paralellikler söz konusuydu.

1962'nin Ekim ve Kasım ayındaki ilk operasyonlarda, Mısırlıların tüm ülkeyi kontrol etme beklentileri Yemen'de araziyi çok etkili bir şekilde kullanan muhalefet tarafından boşa çıkarıldı. Hiç olmazsa yol boyunca Mısır konvoylarına kurdukları pusularla bu böyleydi zira mekanize araçların sağladığı hareketlilik çoğu zaman esnek değildi. Mısırlılar Kasım'ın sonlarında Cumhuriyet ordusunu tahkim etmeyi planladıkları kilit şehirlerde bir savunma üçgeni kurmaya odaklanarak cevap verdiler. Gerçekleştirmeyi umdukları bu şey Güney Vietnam ordusundan daha kötü bir performans gösterilmesiyle boşa çıktı ve ancak 1966'dan itibaren önemli bir unsur oldu. Kralcıların başarısı, bunun yerine, Mısırlıları güçlerini yeniden tahkim edip Şubat 1963'te yeniden taarruza geçmeye itti. Ramazan Operasyonu'nda çoğu büyük kent ve bölgenin kontrolünü yeniden kazanarak başarılı oldular. Mısırlılar bu kazanımları kralcıların karşı saldırılarından korumak için 15 bin olan asker sayısını 1962-63 kışında 36 bine çıkardı.

Birçok yönden Vietnam savaşıyla paralellikler vardı. Kralcıların (Kuzey Vietnam'ın eşdeğeri olarak) komşu ülke Suudi Arabistan'da üsleri vardı ve buradan gelen teçhizat ve arazinin iyi bir şekilde kullanılmasıyla, hiç olmazsa pusu kuruyorlardı. Mısırlılar, bunun aksine, Vietnam savaşındaki Amerikalılar gibi bombalamakta, cephe saldırısında ve hava hareketliliğinde kullandıkları hava kontrolüne sahiptiler. Örneğin son olarak Sadah kasabasının Şubat 1962'deki kuşatmasında görüldü ki paraşütçüler bir geçide indirildikten sonra birlikler araziyi kontrol edebildi.

Mısır'ın inisiyatif alma becerisi vardı lakin sonuç almadaki başarısı aynı ölçüde değildi. Birçok kontrgerilla mücadelesinde olduğu gibi bölge, işgal edilmeden elde tutulamazdı ama bölgenin işgali kendi başına fayda sağlamıyordu. Üstelik sonuç almanın zorluğu, bir çıkış stratejisinin yokluğuyla bir araya geldiğinde, Mısır ordusunun moralini alt üst ediyordu. Yemen onlar için hem fiziksel hem de kültürel olarak bir düşman arazisi gibi görünüyordu ve Vietnam Savaşı'nda olduğu gibi düşmanı tanımlamaktaki zorluklar bu yabancılaşma duygusunu katmerlendiriyordu. Disiplin zayıflamış, subay sınıfında yolsuzluklar peyda olmuş ve ordu ile halkın savaşa desteği azalmıştı. Mısır ordusunun bu esnek

olmayan yapısı doktrinin ve taktiklerin gerillalar ile çarpışmaya uyumlu hale getirilmesini zorlaştırıyordu. Gerçi yine de taktiklerde bazı iyileşmeler mevcuttu, en azından helikopter destekli hava tedarikinin kullanımında bu böyleydi.

Yemen'deki Mısır güçleri 1964'te 50 bin kişiye ulaştı ama onlar hâlâ yolların kullanımında sorunlar yaşıyordu ve esasında o yılın başlarında başkent Sana, Kralcılarının kuşatması altındaydı. Mısırlılar o yılın yaz ayında İman'ı yakalayıp öldürmeyi tasarlıyordu. Başarılı şekilde iki kumanda merkezini ele geçirdiler fakat o Suudi Arabistan'a kaçmayı başardı ve harekât, savaşın sonlanmasını sağlayamadı. Mısırlılar kuzeybatıda önceden ele geçirdikleri arazilerden geri çekilir çekilmez bu bölgeler Kralcılar tarafından geri alındı. Ertesi yıl, Mısırlılar, 70 bin askeri konuşlandırmasına rağmen, ikmal yollarını kesen pusuların oluşturduğu sıkıntılarla boğuştular ve izole olmuş, savunmasız mevzilerini terk ettiler. Ülkenin doğu kısmının çoğu Kralcılar tarafından istila edildi. Mısırlıların yaşadığı bozgun, onları Suudi Arabistan'daki zaten birçok defa bombalanmış olan Kralcıların üslerine saldırılmaya itti.

Ayrıca, Vietnam Savaşı'na paralel olan diğer bir öğretici unsur da Mısırlıların müzakere yapmayı denemesidir. Ağustos 1965'te, Nasır ve Suudi Arabistan kralı Faysal, kendi himayeleri altındaki güçlere yardımı durduracaklarını taahhüt ettikleri Cidde Anlaşması'nı imzaladı. 1966'nın yazında Yemen'de yalnızca 20 bin Mısır askeri kaldı. Bununla birlikte, Cumhuriyetçiler ve Kralcılar arasındaki barış görüşmesinin çökmesi ve Nasır'ın Yemen'i, Britanya'nın çekilmesinden sonra Aden'in kontrolünü ele almak için bir üs olarak kullanmaya olan hevesi önceki güzün ümit verici imzalarını bozguna uğrattı. Bu 19. asırda Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın yönetimindeki yayılmacı arzuların yeniden diriltilmesinin bir yansımasıydı. Sonuç olarak, Mısırlılar, Yemen'de daha önce terk ettikleri yerleri yeniden işgal ettiler. Bununla beraber, 1966 ve 1967'de Kralcılara karşı operasyonlarda esas rolü oynamış olan Cumhuriyetçi birlikler gittikçe etkili oluyordu.

Haziran 1967'de Altı Gün Savaşları'nda İsrail'in Mısır kuvvetlerine karşı Sina'daki mutlak zaferi, İsrail ile gelecekteki bir çatışma için hazırlanmaya odaklanabilmeleri için Yemen'deki güçlerin tahliyesine yönelik bir baskıya yol açtı. Ayrıca Suudi Arabistan ile incir yaprağı[15](fig-leaf) antlaşması yaparak

15 Fig-leaf: Yüz kızartıcı eylemleri gizlemek anlamında kullanılan deyim. Literal olarak incir yaprağı anlamına gelir ve Hz. Adem ile Havva'nın örtünmek için kullandığı yaprağa telmihtir.

(verdikleri söze rağmen Kralcıları desteklemeye devam etmeleri noktasında) onların bunu yapmalarına büyük ölçüde Ekim itibarıyla izin verdi, buna rağmen 1967 Aralık'a kadar bir vaka olmadı. İşin garip yani Cumhuriyetçiler, Mısırlılar terk ettiği zaman, 1967-68'nin kışındaki kuşatmada Sana'yı başarıyla savunarak beklenenden daha dirençli olduklarını kanıtladılar. Suudilerin barış için verdikleri destek sonunda savaşın bitmesine ve 1970'te Yemen'de bir koalisyon hükümetinin oluşmasına yol açtı. Bu şekliyle savaşın son aşaması, Güney Vietnam'daki duruma göre çok farklıydı.

Mısır'ın Yemen'deki uzun ve kararlı duruşuna karşılık, Suriye'nin 1970'te Filistinli gerilla güçlerinin isyanını destekleyerek Ürdün'ü istila etme başarısızlığı konvansiyonel güçler arasındaki bir mücadeleydi. Ürdünlüler iyi savaştılar ve sonrasında hava yardımından yoksun olan Suriye kara kuvvetlerine karşı etkili hava desteğinden faydalandılar. Amerika'nın mühim diplomatik desteğinden faydalanan Ürdünlüler, Filistinli gerillaların ülkeden çıkarılmasında muvaffak oldular. Bununla beraber, Suriye 1976 yılında Dürzi-FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) ittifakına karşı Maruni ağırlıklı Lübnan Cephesi'nin desteklediği cumhurbaşkanının çağrısına karşılık Lübnan'a birliklerini başarıyla yolladı. Suriyeliler daha sonra Marunîlere (Hristiyanlar) karşı harekete geçti ve ülkenin çoğunu işgal etti.

Yunanistan ile Kıbrıslı Rumların yaptığı kanlı darbeden sonra, bir başka bölgesel güç olan Türkiye, Kıbrıs'ı 1974'te Kıbrıslı Rum ve Türkler arasında paylaştırarak bugüne kadar süren bir durum ortaya çıkardı.

Arap–İsrail Savaşları

Ortadoğu'da, İsrail ve Arap komşuları arasında bir savaşlar serisi (1948-49, 1956, 1967, 1973 ve 1982) gerçekleşti. Araplar, Siyonist hareketin bağımsız bir İsrail biçiminde nihayetlenmesini kabul etmeye istekli olmadıklarını gösterdi. Birleşmiş Milletler'in 29 Kasım 1947'deki taksim kararını reddederek, Yahudileri bir sömürge gücü olarak Britanya'nın çekildiği gibi Filistin'den sürmeye çabaladılar. Savaş, Aralık 1947'de Filistin'in her yerinde patlak verdi ve 14 Mayıs 1948'de Britanya mandası sona erdiğinde tam kapsamlı bir hale geldi.

İsrail 1948'den 1949'a kadar olan süreçte bağımsızlığını ilan edebildi. Başarısız bir koordine, kötü hazırlanmış Mısır, Irak, Ürdün ve Suriye düzenli orduları ile düzensiz Filistin güçlerinin ve Arap Kurtuluş Ordusu'nun karşısında zaten ölü doğmuş olan paylaşım planından daha fazla toprak kazandı. Araplar

ilk adımı atmalarının yanı sıra daha fazla silahtan ve ateş gücünden faydalandılar. Bununla beraber İsraillilerin savaşın son aşamasında asker sayısı daha fazlaydı. Ayrıca rakiplerinin onları soykırıma uğratmayı tasarladıklarına dair bir inançtan doğan kararlılığa sahipti zira onlar gerçekten de en azından daha sonra etnik temizlik olarak adlandırılan şeye niyetlenmişti. Daha basmakalıp olarak, İsrailliler bir yandan Çeklerin küçük silahları ile beslenirken iç iletişim hatlarına da sahipti. Dar kapsamda ise, yeteneklerini iyi bir şekilde göstermeleri için uçakları kritikti.

Bununla beraber İsraillilerin Irak, Suriye ve Ürdün'le olan savaşlarında Mısır, Filistinliler ve Arap Kurtuluş Ordusu ile olan çatışmalarından daha az başarılı olduğunu da belirtmek gerekiyor. Sözde birleşik "Arap" askerî kültürünün farklı niteliklerle bir yerde toplanma hatasını öne çıkaran bu tezat, İsrail'in savaş sonrası alacağı şekli de belirledi. Rakip Arap güçleri, yekpare bir idarenin olmayışı nedeniyle ciddi lojistik sorunları yaşadı ama İsrailliler düzenli birlikleri karşılarında çekinilesi unsurlar olarak buldular.

Savaş, Filistin'in İsrail, Mısır ve Ürdün arasında paylaştırılmasıyla sona erdi. Filistin'i bir Yahudi ana vatanı yapmakta kararlı olan İsrail, savaştaki görece başarısının da doğal sonucu olarak, 1947'deki BM paylaşım planında öngörülenden daha fazla toprak elde etti. Mısır ve Ürdün'ün her biri de öngörülen Arap devletinden kısımlar aldı. Bu Arap devleti hiç kurulamadı. Aslında Ürdün ordusu, Arap Lejyonu, İsrail'i yok etmekten ziyade Ürdün'ün Batı Şeria'sını ele geçirmekle ilgilenmişti ve güçlerini yalnızca Filistinlilere tahsis edilen bölgelerde görevlendirmişti. 1950'de Batı Şeria'yı ilhak eden Ürdün'e rağmen İsrail'in varlığını kabul etti. Mısır ve Suriye ise buna pek sıcak bakmıyordu zira çoğu İsrail'in faaliyetleri nedeniyle vatanlarından sürülmüş olan Filistinli mültecilerin varlığı bu gerilimin yüksek bir seviyeye tırmanmasına neden oldu. Bu mülteciler yalnızda İsrail ile olan ilişkiler için bir tehdit değil aynı zamanda komşu devletler, özellikle Lübnan, için bir istikrar sorunuydu.

İsrail 1956 yılında, Süveyş Krizi'nin bir parçası olarak, Britanya ve Fransa ile yapılan anlaşma kapsamında 29 Ekim'de Sina Yarımadası'nı istila ederek Mısır'a saldırdı ama Amerikan ve Sovyet baskısı karşısında geri çekildi. Mısırlılar tarafından ortaya konulan zayıf direniş, İsrail'in inisiyatifi ele almaktaki başarısını ve bunun yanı sıra Mısır ordusunun yetersiz eğitilmiş yapısını ve aldığı Sovyet silahlarını veya diğer silahları etkili bir şekilde kullanmaktaki yetersizliğini gösterdi. Özellikle hazırlanmış mevzilerde iyi çarpışan Mısırlılar,

birleşik silahların talimindeki yetersizlikleri ve zırhlılarının taktiksel hantallıkları nedeniyle sıkıntı yaşarken İsrail, ordusunun esasını oluşturan rezerv sistemi sayesinde başarı gösterdi. Barış zamanı yapılan talim işe yaramış görünüyordu.

Ayrıca İsrailliler Sina'da sayısal üstünlüğe sahip olmalarından da faydalandılar. Mısır'ın lideri Nasır, Süveyş Kanalı'nın batı kısmında bir Anglo-Fransız istilası olacağını isabetle tahmin etmişti. Britanya ve Fransa saldırdığında, Nasır gerçekten de Sina'dan zaten geri çektiği savaş halindeki birliklerini düzene koymuştu. Bütün Sina Yarımadası yalnızca 100 saat içinde ve 172 İsrailli kaybıyla ele geçirildi. Harekâttan sonra, İsrail, istilasını sürdürmek konusunda Britanya ve Fransa'nın başarısızlığıyla beraber hüsrana uğradı ve Birleşmiş Milletler barış koruma gücü askerlerinin sınır boyunca konuşlanması karşılığında geri çekilmeyi kabul etti.

1956 savaşından sonra hem İsrail hem de -daha fazla olarak- Arap komşuları askerî harcamalarını arttırdılar. Mısır'ın Suriye ile birliği 1958'de oluşturulduğunda, Birleşik Arap Cumhuriyeti'nde özellikle 1960'ta daha birleşik bir Arap hareketi ümidi vardı. Bununla beraber, pan-Arabizm uygulamada her zaman retorikten daha zayıftı. Birlik bir grup Suriyeli yetkili tarafından 1961'de bozuldu. 1964 yılında Arap liderler arasındaki bir görüşmede İsrail ile yapılacak bir savaşa hazırlanmak amacıyla Birleşik Arap Komutanlığı kurulmuşken, keskin ulusal bölünmelerle karşılaştı. Buna rağmen, 1964'teki ciddi bir İsrail-Suriye sınır çatışmasını, 1965 ve 1966'da gerçekleşen Filistinli gerilla saldırı dalgası izledi, onu da İsrail'in Ürdün'deki Filistin üslerine misilleme saldırıları takip etti. Kasım 1966'daki bir Mısır-Suriye savunma anlaşmasına göre Mısır, Suriye'nin savaş arzusuna daha yakın hareket ediyor gibi görünüyordu. Bu arada İsrail, savaş sırasında hızlı bir ilerleme için gereken bir doktrini yazabileceği bir askerî kabiliyet geliştirdi. Herhangi bir çatışmanın süratli olması için İsrailliler hava kuvvetlerini ve tank güçlerini sağlamlaştırdılar.

1967'de, bölgesel gerilimlerin yükselmesi, kısmen Mısırlıların savaş tehdidi, Mısır üzerinde önleyici bir İsrail saldırısına yol açtı. Nasır, Arap davasının liderliğini kaybetmemek arzusuyla, kabadayılık taslama konusunda cesaretlendirildi. Yeni Suriye yönetiminin İsrail'e karşı saldırgan tutumu onun prestijine bir meydan okumaydı. Nasır, aynı zamanda, kendini devlet planlaması aracılığıyla ekonomiyi zorla yürütmeye yönelik hatalı girişimlerinden dolayı yükselen ekonomik problemlerin baskısı altında hissediyordu. BM barış gücünü Sina sınırından kovması ve Akabe Körfezi'ni İsrail gemilerine kapatması

İsrail'i provoke etti. Aynı zamanda Mısır ordusunun sınırlandırılmasındaki başarısızlığı gösterdi ki bu durum, birçok önde gelen birliğin mevzilendiği Yemen ile son derece ilgiliydi. İsrail saldırısı 5 Haziran 1967'de batıdan Akdeniz üzerinden —direkt istikamet ile değil— Mısır hava üssüne sürpriz bir hava taarruzuyla başladı. En temel savunma önlemlerini almakta başarısız olan Mısırlılar, 286 uçağını sadece bir sabah vakti kaybetti ve buna ek olarak uçak pistleri ağır bir şekilde bombalandı. ABD'nin ve Britanya'nın hava taarruzundan sorumlu olduğu iddiaları ispatlanamadı.

Savaş yayıldığında İsrail, sadece Mısır'dan Gazze şeridini ve Sina Yarımadası'nı değil, Batı Şeria'nın Ürdün'de kalan kısmını ve Suriye'nin Golan Tepelerini de aldı. İnisiyatifi ele almak İsrail'in gayet iyi hazırlanmış planlarının uygulanması için kritikti. Daha iyi eğitim almışlardı ve moralleri kendi aralarında birleşememiş muhaliflerine göre daha iyiydi. Mısırlılar, Sina'da, İsrail ordusunun kapasitesini ve İsrail operasyonlarının doğasını kavramada başarısız oldu ve yetersiz rezervin ceremesini çekti. İyi eğitilmemiş çok sayıdaki yedek birlik, Sina'daki kayıpları yerine koyamadı. Genel olarak, Arap güçleri yeterli eğitim almış birliklerin olmayışının acısını çektiler. Sina'daki savaş aynı zamanda geniş ölçekli bir tank muharebesiydi. Mısırlıların kullandığı Sovyet T-54 ve T-55 tankları, İsraillilerin kullandığı, daha operasyonel ve taktik anlamda esnek olan Amerikan Patton tankları ve Britanya Centurion tankları tarafından mağlup edildi. Bu tanklar, hiç değilse, başarılı bir şekilde savunmasız tabyaları yokluyor ve böylece Mısırlıların hazırlanmış mevzilerinin güçlerini kırıyordu. Mısır komuta sistemi, adam kayırmacılık ve rehavetle zayıflamış ve bir muharebe için tamamen yetersiz olduğunu gösteriyordu.

Patton ve Centurion tanklarının T-54 ve T-55'lere karşı başarılı bir şekilde kullanımı, Patton'un (Pakistan) Centurion'a (Hindistan) karşı kullanıldığı 1965 Hindistan-Pakistan savaşındakiyle zıtlık gösteriyordu. Sovyet tankları iyi değildi ve T-5 silah stabilizasyonundan yoksun olduğu için çok kötüydü. Amerika ve Britanya tankları daha üstündü.

Mısır'ın arka taraflarına doğru sızmalarla, İsrail durumdan ustalıkla istifade etti ve savaşın başlangıcında Mısır hava gücünün yok edilmesinden de büyük oranda faydalandı. Mısır kara kuvvetleri İsrail'in kara destekli hava saldırılarından, Yemen'deki operasyonunun da onlara bu konuda hiçbir tecrübe kazandırmaması yüzünden çok kötü etkilendi. Feldmareşal Amer orduya 6 Haziran'da Sina'dan Süveyş Kanalı'na çekilme talimatı verdiğinde, planlanmamış

çekilme düzensizdi. Ordunun birbiriyle olan bağlılığı çöktü ve İsrail'e karşı direniş dağıldı. Mısırlılar 10 bin kayıp ve 5 bin esir verdi. Buna ek olarak, İsrail 320 tankı ele geçirirken çoğu ekipmanlarını yitirdiler. 2 milyar dolarlık bir servet (o vakitler 1 milyar dolar ciddi bir meblağdı) elden çıktı.

Sina'daki çatışmalar, alan hâkimiyetinin ve hareketli savaşta tamirat yapmanın kilit önemini gösterdi. İsrailliler, her durumda Mısırlılardan daha etkiliydi. Her zaman olduğu gibi kısa süre içinde ekipman tamirinin ve savaş hattına geri iletilmesinin modern bir ordunun savaşma yeteneğinde kilit bir nokta olduğu ortaya çıktı. Mekanik arızalardan doğan savaş dışı kayıplar savaş kayıplarından daha maliyetli olmaya eğilimlidirler.

Ürdün, Nasır tarafından verilen yanıltıcı vaatlerle, 5 Haziran'da Mısır safında savaşa katıldı. Olan ise yalnızca hava kuvvetlerinin yok edilmesi ve Batı Şeria'nın istila edilmesiydi. İsrailliler Ürdün ile bir kara savaşı olacağını tahmin etmiyorlardı ama Ürdün'ün Mısıra verdiği destek, İsraillileri Mısırlıların yenildiğine emin olduktan sonra Ürdün'e saldırmaya itti. Suriye Mısır'a yardım etmeyi reddetti ama İsrail mevzilerini topa tuttu. İsrailliler de 9 Haziran'da fırsattan istifade Golan tepelerini işgal etmek için saldırıya geçti.

Mısır ve Ürdün güçleri çoktan bozguna uğradığı gibi Ürdün'ün 7 Haziran'da ve Mısır'ın da 9 Haziran sabahında ateşkesi kabul etmesiyle, İsrailliler Suriye üzerine odaklanabildiler. Bu, sıralı savaşın önemini ve İsrail'in problemlere hızlıca karşılık verebilme yeteneğini göstermektedir. İsrailliler inisiyatifi ele alıp hava üstünlüklerini kara atakları için kullanarak Suriyelilerin morallerinin çöküşünden faydalandılar. En azından Sovyetler'in Suriye'yi İsrail'e karşı kışkırtması ve müdahale etmek için bazı hazırlıklar yapmasından dolayı Suriye'nin koruyucusu Sovyetler Birliği'nin müdahale etmekteki başarısızlığı da önemliydi. Savaşın sonunda, bin civarında adam kaybeden İsrail güçleri Şam'dan 60 kilometre ve Kahire'ye 110 kilometreden daha az bir uzaklıktaydı.

İsrail 1967'de ele geçirdiği bölgelerde işgalini sürdürdü. Bu artık büyük bir Arap nüfusunu kontrolü altında tutmasını da içeriyordu. Uzun vadede, büyük bir Arap nüfusunun İsrail içinde bulunması, bundan daha fazlasının da İsrail işgali altındaki bölgelerde olması, İsrail'in güvenliği için büyük bir problemdi ve işgalin sonuçları da siyasetlerinin istikrarsızlaşmasına neden olmuştu. Üstelik Arap düzenli ordularının başarısızlığı, bazı Filistinlileri sadece Orta Doğu'da değil aynı zamanda uzak bölgelerde de terörizme başvurmaya itti. İsraillilere karşı yapılan saldırılar, 1972'deki Münih Olimpiyatları'ndakini ve 1976'da

Uganda'daki Entebbe'ye uçak kaçırılmasını da içeriyordu. Bunlara ek olarak, çoğu 1948 ve 1949'da Filistin'i terk etmiş olan 600 binin üzerindeki Arap mülteci, komşu Arap devletlerine yerleştirildi. Oralarda da Ürdün'ün istikrarına darbe vurup zaten bölünmüş olan Lübnan'da, 1975'ten itibaren topyekûn bir iç savaşa götürecek bir şekilde, düzeninin bozulmasına zemin hazırladılar.

Bu sırada Mısır ve Suriye, İsrail'in 1967'deki kazanımlarını kabul etmeye ve barış görüşmelerine tamamen isteksizken, 1967-1968'de Sovyetler Birliği tarafından yeniden silahlandırıldılar. Mısır, İsrail mevzilerine ağır topçu bombardımanı başlattı. Nasır, 1967 Haziranı'ndaki 6 gün Savaşı'nın daha uzun bir çatışmanın yalnızca bir safhası olduğunu göstermeye kararlıydı. Böylece İsrailliler de kendi bombardımanlarına başladı ve ABD Ağustos 1970'te bir ateşkes düzenleyene kadar 1969'dan itibaren çatışma havaya yayıldı. Güneydoğu Asya'ya odaklanmış olan başkan Nixon, hinterlandında diğer bir cephe açılmasından endişe duyuyordu. En azından Sovyetler Birliği'nin ciddi bir donanma gücünü Akdeniz'in doğusuna göndermesi bir sorundu zira 1820'lerin sonlarından beri Britanya ve Fransa ile birlikte hareket etmek için böyle bir eyleme geçmesinden beri bu ilkti.

1973'te Mısır ve Suriye'nin en sonunda başarısızlığa uğrayan sürpriz bir saldırıyla yenilgiye uğratmak ve sonra bir süper gücün arabuluculuğuna neden olacak güçte savunma mevzileri kurma planlarını kapsayan çatışmalar Yom Kippur Savaşı olarak yeniden başladı. 1967'de Arapları olumsuz etkileyen o aşırı özgüven duygusunun benzerine sahip oldukları ve Arapların hazırlıklarındaki zekâyı küçümsedikleri için İsrailliler sürpriz saldırıya karşı hazırlıksız yakalandı. 6 Ekim'de Bedir Operasyonu ile Süveyş Kanalı'nın doğu şeridi bulunan zayıf bir korumaya sahip Bar Lev'deki İsrail hattına karşı saldırı başlatıldı. Mevzi hızla düştü. Suriyeliler de aynı zamanda saldırıyor ve İsrail hattını Golan Tepelerinde kırıyorlardı. Bu eşzamanlı saldırı İsrail'in vereceği karşılığı ikiye böldü.

Bar Lev hattının düşüşü İsrail'in yenilmezlik unvanıyla inşa edilen prestijine karşı ciddi bir darbeydi. Üstelik, Mısırlıların saldırısına karşılık verirken, İsrailliler Mısır'ın Sovyetlerden aldığı ve delinmesi zor, entegre hava savunma füze sistemlerini karşılarında buldu. Bu sırada Süveyş Kanalı'nın doğusunda yeni kurulmuş mevzilerinde Mısırlılar, bir İsrail karşı saldırı serisini, İsrail zırhlılarını ciddi hasarlara uğratarak yok ettiler. İsrailliler 1967 tecrübesine dayanan doktrinin ceremesini çekti. Tank saldırılarının etkisini abartarak da

yeterli müşterek silah kullanma kabiliyeti gösteremediler. Hâlbuki yeterli topçu desteği ve hareketli birliklerin kullanımında, II. Dünya Savaşı'ndaki tank çarpışmaları bir ibretti. İsrail uçakları ve tanklarının, seyyar karadan havaya füzelere, havadan karaya füzelere ve Sagger anti tank güdümlü füzelerine karşı savunmasız oldukları ortaya çıktı. Bu savaş, elde taşınan ucuz anti-tank füzelerinin ve uçaksavar silahların ne kadar etkili olduğunu tekrar gösterdi.

İsrailler, her şeye rağmen, Suriye'nin içlerine ilerleyip karşı saldırıları defederek Suriyelileri geri püskürtebildi. Suriye'nin yardım için baskı yapmasına karşı olarak, Mısırlılar stratejilerini değiştirdi ve yedek zırhlı birliklerini ileri sürüp 14 Ekim'de saldırıya geçti. Bu bir hataydı çünkü İsrail beklendiği gibi savunmada güçlüydü, Taktik kusurlarını açığa çıkaran bir saldırıda, Mısırlılar ağır kayıp verdiler. İsrail'in kullandığı Amerikan yapımı M-48 ve M-60 tankları, Sovyet T-55 ve T-62 tanklarının iki katı atış gücü ve menziline sahipti. T-62, T-55'in çok da gelişmiş bir ileri modeli değildi. Sovyet tanklarının büyük avantajı basit olmalarından ileri geliyordu. Kullanımları kolaydı ve ekip, Batı tanklarını kullananlara göre, daha kısa bir eğitimden geçiyordu. Bununla beraber, küçük olmaları nedeniyle ekibin içinde bulunduğu bölme çok kısıtlıydı ve yan cephenin hafifliği ciddi bir dezavantajdı.

Sırasıyla Mısır yedek birliklerinin imha edilmesinden faydalanan İsrailliler saldırıya geçti. Mısırlıların bütün sınırlarını koruyamamasından ve daha genel olarak manevra kabiliyetlerinin sınırlılığından istifade ettiler. 15 Ekim'i 16 Ekim'e bağlayan gece Mısırlıların en zayıf olduğu yerden Süveyş Kanalı'nı geçtiler. İsrailliler daha sonra Mısır karşı saldırılarını alt etti ve Mısır kuvvetlerini 24 Ekim'de savaşı bitiren bir ateşkesten önce çembere aldılar. 22'sindeki ilk ateşkes İsrail'in 23 ve 24'ündeki ilerlemeleriyle ihlal edildi.

1967'de olduğu gibi Arap ordularının 1973'teki yenilgileri, düşük bir aktivite oranına sahip olan güçler savunmasızlığını, inisiyatifin kaybolmasından kaynaklanan sorunlar ve esnek bir savunmaya olan ihtiyacı gösterdi. Yabancı gözlemciler tüm bu noktaları ele aldı. Özellikle Amerikan ordu teorisyenleri, konvansiyonel bir savaşta, sayıca üstün Sovyet kuvvetlerine karşı nasıl başarılı olunabileceğine dair fikir yürütüyordu. İsrail güçleri inisiyatif kullanmada daha etkiliyken Arap orduları etkili talim, özellikle bilgi edinme ve yönetimi, birliklerin uyumu ve komuta yeteneklerinden yoksundu. 1973 savaşında, komuta yetenekleri özellikle geniş çaplı tank kullanımına adapte olma ihtiyacıyla test edildi. Suriyelilerin 800 tankla İsrail hatları boyunca ilerlediği ve Mısır

tarafında, 14 Ekim'de Mısırlıların 260 tank kaybettiği saldırı gibi taarruzlar, planlamanın olduğu ama tecrübenin yetersiz olduğu çatışmalardı. Mısır ve Suriye savaşta 2250 tank, İsrail ise 840 tank kaybetti.

1973 savaşı çoğunlukla havada ve karada yapılan bir savaştı ama denizde iki taraf da hücumbotlar konuşlandırdı. İsrailliler en azından 9 Mısır ve Suriye gemisi batırarak onların donanmalarını kendi limanlarına geri sürdüler. II. Dünya Savaşı'ndaki uçak gemileriyle olduğu gibi, en önemli nokta ilk kesin vuruşu yapmaktı ama daha sonrasıyla karşılaştırıldığında tüm gemiler şimdi füze saldırılarını engellemek için kısmen elektronik karşı önlemlerin kullanımına bağımlı oldular.

ABD, petrol üretiminin ve rezervlerinin Orta Doğu'da yoğunlaşmasından ve petrol üreten Arap ülkelerinin Yom Kippur Savaşı'nın ertesinde petrol fiyatlarını artırarak Batı üzerine bir baskı oluşturmayı tasarlamasından dolayı dünya ekonomisini tehdit eden bölgesel sıkıntıları hafifletmeyi denedi. Carter yönetimi Mısır ve İsrail arasında bir barış anlaşmasının ayarlanmasına yardım etti. Eylül 1978'deki Camp David Antlaşması'nı takip eden Mart 1979'daki Mısır-İsrail Antlaşması bütün İsrailli yerleşimcilerin ve askerlerin 3 yıl içinde Sina Yarımadası'nı terk etmek zorunda olduğu koşullarını içeriyordu.

Bununla beraber, sınırlardan birinin güvenli hale gelmesiyle İsrail, Lübnan ve Suriye üzerine odaklanabildi. Bölgesel bir güç görevi üstlenmekteki kararlılığı, komşusu Suriye ve oranın teröristler için tümüyle bir toplanma merkezi olması ile ilgili endişeleri vardı. Ülkedeki istikrarsızlık terörizm için bir üs olmasına zemin hazırlamıştı. Böylece İsrail'in 1978'deki Litani Operasyonu'nda Güney Lübnan'ı istila etmesine yol açtı. Çekilmeden önce de Filistin Kurtuluş Örgütü'nün altyapısını yok etti. İsrail şimdi Maruni Hristiyan milisleri destekliyordu. İsrail saldırısında yakın hava desteğinden yararlandı. Suriye zaten 1976'da kendi hegemonyası için arzulanmayan sonuçlar doğuran, Marunî Hristiyanlar ve Filistinli mülteciler arasındaki iç savaşı önlemek amacıyla Lübnan'ın çoğunu işgal etmişti. İsrail'in inisiyatif almaktaki kararlılığı 1981'de Irak'ın atom bombası geliştirme girişimini engellemek için nükleer reaktörleri bir hava saldırısında yok edildiğinde ayrıca gösterildi.

İsrail, Haziran 1982'de, Mısır'la hâlâ barışçıl bir şekilde devam eden ilişkilerin de yardımıyla, Galilee için Barış Operasyonu adını verdikleri operasyonda, Suriyelileri şiddetli bir şekilde vurarak güney Lübnan'ı işgal etti. Bu sefer Temmuz'da ve Ağustos'ta kuşatacakları ve Eylül'de işgal edecekleri Beyrut

yakınlarına kadar ilerlediler. İsrailliler zırhlı/piyade/topçu/mühendis birliklerinin entegre olarak ilerlemesi için helikopter desteğine bağlıydılar. Lübnan'daki Filistinli mülteci güçleri ağırlıklı olarak silahsızdı. İsrail kabinesi Beyrut'a bir ilerleme veya Suriyelilerle bir çatışma istemiyordu ama ikisi de saldırgan siyasetin yılmaz savunucusu olan savunma bakanı Ariel Şaron tarafından buna itildiler. Suriyeliler başlangıçta iyi savaştılar ama Lübnan'daki füze bataryaları devre dışı kaldığında ve hava güçleri Sidewinder füzeleriyle silahlandırılmış ve elektronik karşı önlem sistemleriyle desteklenmiş İsrail uçakları tarafından ağır bir şekilde vurulduğunda, artık açık bir hava üstünlüğüyle desteklenen İsrail saldırılarına karşı savunmasız kaldılar.

Bununla beraber, yerel durumun İsrail çıkarlarına uygun olarak "stabilize" edilmesinin imkânsız olduğu anlaşıldı. Ağustos 1982'de İsrail'in adayı, Beşir Cemayel, Lübnan'da cumhurbaşkanı seçildi ama takip eden günlerde öldürüldü. Bu da İsrail ve Lübnan arasındaki anlaşmanın temelini yok etti. İsrail şimdi kendini sıkıntılı bağlantılarla ve mecburen desteklediği yerel müttefiklerle bulmuştu. Eylül 1982'de Beyrut'taki Şabra ve Şatilla mülteci kamplarındaki Filistinlilerin, İsrail'in Lübnanlı müttefikleri Maruni Falanjistler tarafından katledilmesi ve İsrail'in şehri bombalaması İsrail'in imajını fena halde etkiledi ve İsrail uzun vadeli politik ve askerî hedeflerine ulaşamadı.

Daha genel olarak Lübnan'daki çatışma, diğer birçok savaşta olduğu gibi gelişmiş silahların sınırlarını gösterdi. 1982'de, bu çok-uluslu Batı gücü Lübnan'a, istikrarı sağlamayı çalışmak ve FKÖ'ye karşı bunu muhafaza etmek için gönderildi. Bu güçler Britanyalıların 1960'ta Aden'de hedef alındığı gibi girer girmez hedef oldular. Eylül 1983'te, Amerikan Altıncı Filosu Dürzi askerî mevzilerini Lübnan ordusunun desteğiyle Beyrut yakınlarındaki tepelerde küçük bir araba büyüklüğündeki top mermileriyle bombaladı. Buna rağmen, hemen ertesi ay içinde ne Amerikalılar ne de Fransızlar Beyrut'taki karargâhlarının ağzına kadar ağır patlayıcıyla yüklü kamyonları süren intihar gerillaları tarafından yok edilmesini engelleyemedi. Britanyalılar, Kuzey İrlanda tecrübeleri sayesinde, terörist hareketlere daha uyumluydular ve görece bir miktarda saldırıyı engellediler. Kayıpların bir sonucu olarak ve daha genelde siyasi aciziyet duygusuyla, 1982'de Lübnan'a yollanan Amerikan deniz piyadeleri 1984'te geri çekildi.

Hemen akabinde, işgalin maliyetiyle başa çıkamayan İsrailliler Lübnan'ın önemli bir kısmından çekildiler (1985). Nihayetinde, İsrail, Lübnan sınırının

dâhilinde kurulmuş olan güvenlik bölgesinden de çekildi. Gerilla savaşıyla karşı karşıya kaldılar ve Hizbullah, zayiat vermeyi göze aldı. Özellikle İran olmak üzere yabancı desteğinden faydalanarak, İsrail'in hava gücü avantajına taktik olarak cevap verebilerek (örneğin karadan havaya füzeler ile) İsrail üzerindeki baskıyı hâlâ sürdürüyordu. İsrailliler İsrail üzerindeki baskıyı azaltacak olan yerel müttefikleri silahlandırdı ama bu müttefikler yalnızca sınırlı sayıda başarı elde edebildi. İsrail'in Lübnan'daki nüfuzunun çöküşü Suriye'nin başarısıyla eşleşti. 1990'da Suriyeliler Lübnan iç savaşının bir sonuca bağlanmasında önemli bir rol oynadılar.

Aralık 1987'de, İntifada, işgal edilmiş Arap bölgelerindeki İsrail yönetimine ve özel olarak İsrail'in Batı Şeria'daki yerleşimlerinin artmasına karşı kalabalıkların İsrail otoritesine meydan okuyup taş atmalarıyla başladı. Daha sonra organize bir hale gelecek olsa bile kendiliğinden başlayan İntifada, herhangi bir halk kitlesinin yabancılaşmış hissettiği, empoze edilen politik yerleşmelerin Orta Doğu'daki zayıflığını ve düzenli birliklerin halk direnişi karşısında sınırlı olduğunu ortaya çıkardı. Muhalefeti şiddetle sindirmekten aciz olan İsrail Yüksek Komutası, alışılmışın dışında olan bu savaş biçimiyle başa çıkmakta zorlandı, üstelik bu çatışmalar dünya medyasının flaşlarıyla duyuruluyordu. İsrail ordusu için, Kasım 1979'da Suudi Arabistanlıların Mekke'deki Büyük Cami (Kâbe Baskını) Şii militanlar tarafından ele geçirildiğinde başlarına gelen şeye benzer bir odaklanılmış hedef yoktu. Hücum edildi. 1993'teki Oslo Anlaşması, 1994'te Yaser Arafat yönetiminde bir Filistin Özerk Bölgesi'nin oluşmasını ve İsrail'le Ürdün arasında bir barış anlaşmasının imzalanmasını sağladı. Her ne kadar çatışmalar aralıklı, ama gerilim hep yüksek olsa da Filistin ve İsrail arasındaki çatışmalar, 2000 senesinden itibaren yeniden başladı.

Mercek 10.1 İran – Irak Savaşı, 1980-88

Ordusunu petrolden gelen parayı kullanarak güçlendiren Irak diktatörü Saddam Hüseyin, Şahın devrilmesini takip eden kaostan yararlanıp hem sınır ihtilaflarında avantajlı bir pozisyon kazanma hem de bölgesel hegemonya elde etmek üzere Eylül 1980'de İran'a saldırdı. 1988'de sona eren mücadelede döneminin diğer çatışmalarından daha fazla savaşçı (1988 itibarıyla muhtemelen 2,5 milyonun üzerinde) ve daha fazla insan kaybı oldu. Iraklılar, İsrail'in 1967'de Mısır'a karşı kullandığı metotların

aynısını kullanmayı planladı: Düşmanın hava gücünü imha etmek üzere sürpriz bir hava saldırısı ve onu takip eden bir tank hücumu. İyi tasarlanmış operasyon planına rağmen, Iraklılar bunu uygulamada beceriksiz olduklarını gösterdi. 22 Eylül gecesi 10 hava üssüne yapılan sürpriz Irak saldırısı, hedef alacak ekipmanın ve yeterli uzmanlığın olmamasından dolayı başarısız oldu. İran'ın hava gücünün sağ salim kurtulmasını sağlayan bu başarısızlık, İran'ın Irak petrol tesislerine 25 Eylül'de başarıyla saldırabilmesini ve Irak'ın savaş gücünün finansal ayağının vurulmasını mümkün kıldı. Irak'ın başarısızlığı, ehil olmayan ellerdeki askerî teknolojinin hiçbir avantaj bahşetmeyeceğinin göstergesiydi.

Iraklılar karada, İsrail'in Arap komşularına karşı sergilediği hareketlilikten ve taktiksel esneklikten yoksundu. Buna karşılık, Irak ilerlemesi daha yavaştı ve tankları çoğunlukla topçu olarak kullanıyorlar. Bu da manevra savaşı kapasitesini azaltıyordu. Irak güçleri aynı zamanda yeterli lojistikten ve kâfi miktarda esnek olabilen bir komuta sisteminden de yoksundu. Daha ciddi olan ise onların savaş gayesi yanlış anlaşılmıştı ve açık bir çıkış stratejisi yoktu. Bu başarısızlık kısmen de İran siyasetinin doğasının yanlış okunmuş olmasından ileri geliyordu. Çökmek şöyle dursun, İranlılar vatanseverliğin hızlı yükselişinin de yardımıyla kendini savundu. Daha özelde ise, güneybatı İran'ın Arap çoğunluklu nüfusu Saddam Hüseyin'in tahmin ettiği gibi Irak lehine isyana kalkışmadı.

Iraklılar 24 Ekim'den 10 Kasım'a kadar Hürremşehr'i ele geçirmek için göğüs göğüse mücadeleye başvurmak zorundaydılar. Şehir, izleyen Mayıs ayında, gece saldırılarını maharetle yapan İran güçleri tarafından geri alındı. İranlılar, en azından ısı güdümlü füzelerin Irak tanklarına karşı ateşlenmesinde helikopterlerden ve SAM 7 karadan havaya füzelerinin kullanımından faydalandılar.

İranlılar, Iraklılara göre sayıca fazlaydı ama bu uluslararası izolasyon teçhizatlarının bakımının sağlanmasını zorlaştırıyordu (her zaman yabancı kaynaklı tedarik bulmak büyük bir problemdi). Iraklılar ise diğer birçok Arap devletin yardımından ve İran ile onun beslendiği İslami köktencilikten korkan ABD'nin

de içlerinde olduğu güçlerden faydalandılar. Bu yardım çeşitli şekillerde olmak üzere, özellikle Kuveyt ve Suudi Arabistan'dan finansal ve bilhassa Fransa ve Sovyetler Birliği'nden silah satışı şeklindeydi.

Iraklılar İran saldırılarına karşı kimyasal silahlar kullandılar ve her iki taraf da füzeleriyle karşı tarafın başkentine saldırdı. Savaşta, aynı zamanda, İslami bir grup tarafından yapılan ilk modern "istişhad operasyonu" görüldü. 1981'de Beyrut'taki Irak büyükelçiliğine düzenlenen intihar saldırısı eyleminden İran destekli bir Şii hareketi sorumluydu. Irak petrolünün satışını engellemeye yönelik İran saldırılarıyla beraber savaş Basra Körfezi'ne de yayıldı. Bu saldırılar, Batılı donanmaların nakliye gemilerini korumaya odaklanmalarına ve saldıran İran savaş gemileri ve uçaklarının imhasına yol açtı.

Iraklıları geri püskürten İranlılar uluslararası baskıların sonunda 1988'de barışı kabul ettiler zira saldırının maliyetini de kaldıramıyorlardı. Savaşın sonunda, Iraklılar muhtemelen 105 bin ve İranlılar da 262 bin kayıp vermişti. Komünist Çin ve Kore Savaşı'ndaki gibi, Irak ile olan savaş İran'daki İslami Devrim'in daha fazla radikalleşmesine yol açtı. Buna ek olarak, ekonomik olarak darboğazda olan Saddam Hüseyin'in hızlı bir kazanç sağlamak üzere 1990'da savunmasız ve petrol zengini Kuveyt'e saldırmasına zemin hazırladı. Bu ise Amerikan önderliğindeki uluslararası koalisyonla olan savaşa sebebiyet verdi.

Latin Amerika

Sözde bir bölgesel güç olan Arjantin, bir toprak ihtilafına yaşadıkları Şili ile bir silahlanma yarışı ve donanma mücadelesi yürütüyordu. 1982'de Güney Atlantik'te bir ada grubu olan Falkland Adaları üzerine Britanya'yla bir savaşı kışkırtmıştı. Arjantin, Beagle Kanalı'ndaki üç küçük ada hakkındaki sınır ihtilafı için bir arabuluculuğun kurulmasını reddettiğinde, 1978'de Şili ile bir savaşın eşiğine gelmişti. Falkland Savaşı'ndaki başarısızlığın ardından askerî hükümetin düşüşü bu kararın kabul edilmesine sebep oldu. Ekvador ve Peru arasında da bir sınır ihtilafı vardı. Latin Amerika, buna rağmen, az sayıda devlet içi çatışma gördü. El Salvador ordusunun komşu ülke Honduras'ı, misafir

Honduras Futbol takımının San Salvador'da saldırıya uğramasından ve El Salvador'un futbol takımının futbol zaferini takip eden Honduras'taki Salvador karşıtı karışıklığın sonrasında istila ettiği 1969 Futbol Savaşı, temel nedenleri daha karmaşık olsa da tuhaf görünümlüydü ve şüphesiz kısaydı. Uzun vadeli zorluklar daha çok Honduras'a olan geniş çaplı Salvadorlu göçüyle ortaya çıktı.

Latin Amerika'nın çoğu yerindeki çatışmalar hem yerel düşmanlıkları hem de büyük güçlerin müdahalesini kapsıyordu. Fidel Castro'nun 1959'da Küba'da iktidara el koyması Amerikalılar için ilk zamanlarda kabul edilebilirdi. Fakat kendisinin, bunu kabul edilemez görenlere karşı gösterdiği vahşi muamele de dâhil sola doğru kayması, iktidarı ele geçirmesi için Nisan 1961'de Domuzlar Koyu istilasında devrim sürgünlerinin desteklenmesine yol açtı. Plan, kısmen, Amerikalıların hava desteğinin olmamasından dolayı istilacıların savunmasız kalması nedeniyle başarısız olmuştu. Gerçi onların da Küba içindeki siyasi durum hakkındaki tahminleri fazla iyimserdi. Küba daha sonrasında, 1962'de Sovyetler füzelerinin buraya yerleştirilmesiyle, kısmen de ABD'nin taarruzu için caydırıcı olması nedeniyle, ABD ve Sovyetler Birliği arasında bir çatışmanın öncüsü olma tehlikesini ortaya çıkaran bir Amerikan ablukasına yol açtığında daha çok önem kazandı.

Sovyetler geri çekildikten sonra, Amerikalılar 1965'te Dominik Cumhuriyeti'ne, onun ikinci bir Küba olmasını önlemek amacıyla yaklaşık 23 bin asker yollayıp başarıyla müdahale ederek Karayipler'deki gücünü gösterdi. Aslında bu buradaki muhafazakâr rejime karşı bir isyanın meydana getirdiği riskin yanlış yorumlanmasıydı. Amerikalılar, barışı dayattılar ve 1966'da Joaquin Videla Balaguer yönetiminde bir başka muhafazakâr hükümeti üretecek olan bir seçimi denetlediler. Bu sırada geri çekilmeden önce, Amerikan yönetimine, orduyla yakın bağlantılarını koruyarak gelişmeleri izlemesinde yardım edecek olan bir Askeri Danışmanlık ve Destek Grubu bıraktılar.

ABD, Castro'nun başarısını tekrar etmeye yönelik girişimler başarısız olsa da Küba'nın Latin Amerika'da radikal hareketlere desteği konusunda da endişeliydi. 1964'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na Küba'daki idam mangalarının "gerekli olduğu müddetçe" devam edeceğini söyleyen Arjantin doğumlu Che Guevara, 1967'de Bolivya'da bir devrim yapmaya girişti̇ğinde yüz kızartıcı bir mağlubiyet yaşadı. Yakalandı ve öldürüldü. 1970'lerde, her şeye rağmen, Küba güçlerinin Afrika'daki çatışmalarla olan bağlantısı Soğuk Savaş'ın önemli bir boyutu oldu.

Yabancı askerî personelin eğitiminde Sovyetler gibi en önde gelenlerden olan Amerikalılar, Latin Amerika ordularının eğitiminde hususi bir çaba harcadı. Küba ordusu tarafından 1956'dan 1959'a kadar gösterilenden daha yüksek bir moralin ve daha büyük bir azmin birleşmesi radikal ayaklanmaların mağlup edilmesinin sağlanmasına yardım etti. 1950'lerin ortasından itibaren ve özellikle Castro'nun Küba'daki başarısından sonra, Latin Amerika'nın askerî teşekkülleri, Amerikalıların görüşleriyle uyum içinde yeniden kuruldu. İlk Latin Amerika kontrgerilla okulu Amerikan yardımıyla Kolombiya'da kuruldu. Amerika'nın eğittiği birlikler Guevera'nın Bolivya'daki devriminin ezilmesine yardım etti.

Bunun bir sonucu olarak, askerî yardım, Amerikan yanlısı toplumların güvenliğini tesis etmek için gerekli görülen demokratik rejimlerin gelişmesi için verilen siyasi desteği ve ekonomik yardımları içeren programın bir parçası olarak görüldü. Adı geçen hedeflere olan vurgu, siyasi gelişmeler jeostratejik emellerle eşleşmediğinde kendine özgü kararsızlıklarla çeşitlendi. Bu kararsızlık, 1947'den itibaren Yunanistan ve Türkiye'ye yapılan, öncelikli olarak askerî olan Amerikan yardımı ve ilan edilen demokratik reformlara yapılan yetersiz vurguyla beraber Soğuk Savaş'ın başından beri vardı.

Latin Amerika'daki Komünist meydan okuma ABD tarafından Almanların II. Dünya Savaşı boyunca yaptıklarından daha sinsi görülüyordu. Çünkü komünizm hem ABD'nin kendisine Sovyetler Birliği tarafından yöneltilen jeostratejik bir tehdit hem de Latin Amerika rejimlerinin istikrar ve birbirleriyle olan bağlantılarına karşı toplumsal bir karşı duruşun yayılması olarak görülüyordu. 1951 Askeri Güvenlik Kanunu'nu müteakip, ABD, 12 Latin Amerika devletiyle iki taraflı bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşma stratejik materyaller üretimlerinde ABD'ye odaklanma ve Amerikan askerî yardımı karşılığında düşman devletlerle ticaret yapmama üzerineydi. Radikalizm konusundaki endişelerinin de teşvikiyle CIA, devlet başkanı Jacobo Arbenz Guzman hükümetine karşı, en nihayetinde, 1954'te Guatemala'da başarılı bir darbeye önayak oldu. Amerikan hükümeti, Marksist Allende hükümetini 1973 yılında devirdiğinde, General Pinochet yönetimindeki Şili silahlı kuvvetlerine de destek oldu.

Nikaragua da 1979'dan sonra, Sardinista Ulusal Kurtuluş Cephesi, Anastasio Somosa Debayle'ın diktatörlüğünü devirdiğinde bir tehdit olarak görülmeye başlandı. Ulusal Muhafızlar'ın başı 1934'te iktidarı ele geçirdiğinde başlayan Somoza'nın saltanatı hükümranlığı da bu şekilde sona ermişti. Solcu

Sandinistalar, Castro'nun Küba'sından ilham ve destek aldılar, aynı zamanda El Salvadorlu solcu isyancılara da destek sağladılar. Orta Amerika'nın her tarafında gelişen istikrarsızlık riskinden duyulan endişe nedeni ve güçlü bir karşılık gösterme niyetiyle, 1981'de iktidara gelen Reagan hükümeti, Sardinistalar üzerine iktisadi, siyasi ve askerî baskılar uyguladı. Kontralara eğitim ve ekipman için sermaye sağlayarak komşu ülke Honduras'ta bir karşı devrim gücü konuşlandırdı. Kontralar, Nikaragua'nın istikrarsızlaşmasına neden olan etkisine rağmen, Sardinistaları deviremediler. Onun yerine, uluslararası toplumdan gelen diplomatik baskılar Sardinista hükümetinin düşmesine yol açacak olan 1989'daki özgür seçimlerle sonuçlandı.

El Salvador'da Reagan hükümeti sağcı cuntaya Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne (FMLN) karşı direnmesine destek olmak için danışmanlar, silah (savaş helikopteri dâhil) ve yoğun sermaye sağladı. Buna rağmen çok sayıda danışmanın görevlendirilmesini kara birliklerinin desteği takip etmedi. Bu, Amerikalıların mücadeleyi düşük yoğunluklu bir çatışma olarak belirlemelerini sağladı fakat bu durum gerillalar ve sıklıkla teröre dönüşen acımasız kontrgerilla hareketi arasında kalan El Salvador halkı üzerinde pek görülmedi. Savaş, gerilla operasyonlarının klasik zaafını ortaya çıkardı. Bunlar, özellikle, kırsal güçten hareket etmenin ve taciz ataklarıyla kırsal bölgede hâkim olmanın, kasabaları kontrol etmenin ve zafere ulaşabilmenin zorluğuydu. Savaş, özellikle hava saldırılarında askerî gücü kullanırken sivillerin huzurunu güven altına almayla ilgili problemlerin de içinde olduğu kontrgerilla stratejilerinin zaaflarını da gösterdi.

Soğuk Savaş, Avrupa'da gözden kaybolurken FMLN'nin Kasım 1989'daki büyük çaplı saldırısıyla El Salvador'da devam etti. Bu durum, başkent San Salvador'un kontrolünün bir hafta boyunca el değiştirmesine neden oldu ama bir halk ayaklanması başlatamadı. Aynı derecede, hükümetin saldırıyı önlemedeki başarısızlığı, Amerikan destekçilerinin nihayet 1992'de FMLN'nin aktivizmini sivil politikaya çevireceği barış görüşmeleri için baskı yapmasına yol açtı. Guatemala'da 1960-1996 arasında süren iç savaşta yaklaşık 250 bin insanın öldüğü iddiası mevcuttur.

Latin Amerika'daki güç vurgusunun yanında, Soğuk Savaş'ı bir mesafede tutma arzusu da vardır. Bu arzu, nükleer kapasitenin inşa edilmemesi niyetiyle alakalıydı. Brezilya'nın 1988 tarihli anayasası, nükleer silahların geliştirilmeyeceği, konuşlandırılmayacağı ve kullanılmayacağı kararını deklare etti. Bu karar,

bütün Latin Amerika ve Karayiplerin nükleersiz bölge oluşturduğu Tlatelolco Antlaşması (1967) akabinde geldi.

Ayaklanmalar

Devletler arasındaki savaşların dışında isyanlarla karşı karşıya kalan hükümetlerin çatışmaları da vardı. Bunlar çatışmanın diğer kategorileriyle üst üste binmişti. Böylece, Angola'da UNITA'nın MPLA hükümetine karşı uzun süreli başkaldırısı Portekiz kontrolüne karşı yapılan bağımsızlık savaşında bir rekabet şekline büründü. Bu rekabetin kabilevi ve bölgesel boyutları vardı ve UNITA ile güney Angola'nın Ovimbundu kabilesinde ortaya çıkmıştı. Portekizliler 1975'in başlarında serbest seçimleri izlemek niyetiyle iktidarı bir koalisyon hükümetine aktarmayı denedi ama çatışmalar 1 Şubat'ta MPLA ve FLNA'nın Luanda'da çarpışmasıyla başladı. MPLA, 6 ay içinde, hasımlarını yendi ve iktidarı ele geçirdi.

UNITA VE MPLA arasındaki çatışmalar aynı zamanda hem Soğuk Savaş ile de ilgiliydi. Zira MPLA hükümeti Sovyetler Birliği'ne ve Küba'ya yakın bakarken UNITA Amerikan desteği alıyordu. Ayrıca yine Soğuk Savaş ile ilintili olarak Afrika'nın güneyinde "beyaz" tahakkümüne karşı devam eden mücadelelerle iç içe geçmişti. Güney Afrika, UNITA'ya para, silah ve danışmanlar sağladı. Komşu Güney Batı Afrika'daki üslerin yanı sıra Güney Angola'da UNITA için havadan koruma dâhil daha direkt müdahalelerde de bulunuyordu. Güney Afrika, MPLA'yı zayıflatmak için büyük bir gücü 1975'te Angola'ya yolladı. Bunları, 1978 ve 1979'da Güney Afrika'nın Güney Batı Afrika'da saldırı altında olan mevzilerinden Lubango gibi Angola'daki SWAPO üslerine daha fazla saldırısı izledi. Angola güçlerine karşı 1981 ve 1982'de Güney Afrika tarafından tekrar saldırı başlatıldı ve 1984'te Lusaka Mutabakatı'nın düşmesinden sonra, 1988'e kadar ateşkes kabul edilmedi.

Savaş; Sovyetler Birliği, Küba ve Güney Afrika için çok maliyetli bir hale ulaştı. UNITA/Güney Afrika'nın 1987-88 kışındaki Cuito Cuanavale kuşatmasının başarısız olması görüşmeleri teşvik etti. Bu özellikle Güney Afrika hava gücünün karadan havaya füzeler karşısında ne kadar sınırlı olduğunu gösterdiği için öne çıkmıştı. Angola'da karşılaşılan sorunlar Güney Afrikalı stratejistler için feci bir durumdu. UNITA için Amerikan yardımı, ironik bir şekilde, Amerikan petrol şirketlerinin petrol satın almalarına karşılık geliyordu. Özellikle Körfez Petrolü, Angola hükümetinin UNITA'ya karşı savaşmak

için silah satın almasını mümkün kıldı. Ateşkesin bir sonucu olarak, Güney Afrikalılar derhal çekilirken, Kübalılar en nihayetinde 1991'de ülkeyi terk etti. Her şeye rağmen MPLA ve UNITA ateşkesi ancak 1989'da imzalanabildi, bir çatışma dalgasıyla beraber süratle çöktü. Diplomasinin bu taze krizi sonrası 1991'de sağlanan barış 1992'de UNITA'nın seçim sonuçlarını reddetmesine kadar devam etti.

Portekiz hâkimiyetinin 1975'te sona ermesinden sonra Mozambik'te de benzer bir mücadele vardı. Güney Afrika aynı zamanda FRELIMO hükümetine karşı RENAMO asilerini destekliyordu. Hükümet, Zimbabwe ve Tanzanya'dan asker takviyesi aldı ve Sovyetler Birliği'nden silah aldı.

Paralı askerlerin Afrika'nın güneyindeki çatışmalarda rolü vardı. Daha genel olarak, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana özellikle 1960'ların başında Kongo'da olmak üzere Afrika'daki çeşitli savaşlarda birçok şey yapmışlardı. Bu, başka yerlerde genellikle tekrarı görülmeyen o tip savaşların bir özelliğiydi. Kaddafi'nin devrilmesine ve öldürülmesine yol açan 2011'deki Libya ayaklanmasında, paralı askerler rejim tarafından tutulmuştu.

Etnik gerilimler sadece Angola ve Mozambik'te değil aynı zamanda çatışmalara ev sahipliği yapan Sahra-altı Afrika'da da bir rol oynuyordu. En kanlılarından bazıları, Hutu ve Tutsilerin en büyük gruplarını oluşturduğu, eski Belçika sömürgeleri Ruanda ve Burundi'de meydana geldi. 1959'da Ruanda'nın Tutsi yöneticileri Hutu çoğunluk tarafından 10 bin civarında kişinin öldürülmesiyle devrildi. Gerilla mücadelesiyle iktidarı yeniden ele geçirmek isteyen Tutsi sürgünlerin müteakip girişimleri de başarısız oldu ve muhtemelen bir başka 30 bin Tutsi'nin öldürülmesine yol açtı. Bu 1990'ların başındaki ciddi çatışmaların arka planıydı.

Dünya çapında, çoğu ayaklanma ayrılıkçı kökenliydi ve 1945'ten sonra artan bir düzenlilikle meydana geldi. Bir halkın milliyetçiliği, devletin soruna bakış açısına göre ayrılıkçı hainlikti. Şah, 1946'da İran ordusunun Tebriz'e girmesine önderlik etti ve Azerbaycan ayrılıkçılığını sindiren bir katliam gerçekleştirdi. Burma'daki Karen isyancıları Çin İç Savaşı'nın sonunda mülteci olarak alınan Çin ulusçu güçleri tarafından destekleniyordu. 1956'da Khampa göçmenleri tarafından 1956'da Kham'da başlatılan isyanı komşu ülke Tibet'te 1969'da başkent Lhasa'da yoğun gösteriler olarak başlayan bir başkaldırı takip etti. Çinliler topçularla cevap verdi buna rağmen olayların seyri, ilk gerilla hareketlerinin kapsamı belirsizken, dengede kaldı. 1959'da Fas ordusu Rif Dağlarında bir

Berberi ayaklanmasını yok ederken 1960'larda Kongo Kataganlı ayrılıkçıları bastırdı. Bu, kısmen, sömürge dönemi cephelerinin muhafaza edilmesi sürecinin bir parçasıydı ve çoğunlukla fiziki coğrafyanın mantığına, etnik kimlik ve ekonomik bağlantılara aykırıydı.

Endonezya ordusu, 1950'lerde batı Java'daki Dar-ul İslam'ın yanı sıra 1952'de Güney Maluku Cumhuriyeti'nin ve 1957 ve 1958'de Sulawesi ve Sumatra'daki asker destekli ayrılıkçı ayaklanmaları da dâhil Komünist ve İslami muhalefeti bastırdı. Sonuncusu CIA uçaklarıyla desteklenmişti. Endonezya muvaffak olamasa da 1962'de Brunei'de, bir ayaklanmayı kışkırtarak onu yıkmaya ve Britanya destekli Malezya'dan Kuzey Borneo'yu 1963 ve 1965'te almaya da çalıştı. Endonezyalılar Batı Gine'yi (Batı Irian olarak) 1963'te ilhak etti, Doğu Timor'u da 1975'te başarıyla istila etti. Irian'daki Özgür Papua Hareketi'nin ve Doğu Timor'daki Fretilin hareketinin bağımsızlık taleplerine acımasızca direndi.

Doğu Timor'da güce olan itimadın, yerel ayrılıkçıları yatıştırmakta başarısız olduğunda ve uluslararası kınamaya sebep olduğunda ciddi anlamda ters teptiği görüldü. Bu özellikle 12 Kasım 1991'de Dili'de bir mezarlıktaki silahsız göstericilerin vurulup yüzlerce ölü ve yaralıya sebep olunması ve bunların da Batılı gazeteciler tarafından görüntülenmesinden sonra iyice anlaşıldı. Endonezyalılar 1999'da devam eden ayrılıkçılığa ve uluslararası baskılara, Doğu Timor'a bağımsızlık veya bölgesel özerklik arasında bir seçenek hakkı vererek karşılık verdi. Halk, ordu destekli militanların ciddi baskılarına rağmen ezici çoğunlukla bağımsızlığı seçti. Seçimlerden sonra baskılar arttı ama uluslararası alaka ve öfke yükseldi. En nihayetinde de Endonezya'nın halkın bu kararını kabul etmesini sağladı. BM nezaretindeki Avustralya güçleri yeni durumun güvenliğini sağlarken Endonezya'da başarısızlık hükümetin itibarının sarsılmasına neden oldu.

Ortadoğu'da Kürtler Türkiye ve Irak'a karşı ayrılıkçı çabalarını iki dünya savaşı arasındaki dönemden beri arttırdı, sıklıkla ikisinden de bölgesel ve büyük siyasi güçleriyle örtüşen cevaplar geliyordu. Böylece, 1961'den 1966'ya ve 1969'dan 1970'e kadar Kürt isyanlarıyla yoğunlaşan çatışmaların olduğu Irak'ta, 1974-75 Kürt ayaklanması komşu ve düşman ülke İran tarafından top atışları ve hava korumasıyla ve bunun yanı sıra Amerika ve İsrail silahlarının tedarikiyle desteklendi. Irak, Sovyetler Birliği'nin bir müttefiki ve İsrail'in düşmanıydı. Türklerin Kürtlere karşı yürüttüğü harekâtlar 2010'lara kadar devam

etti ve Türk siyaseti ve toplumunda militarizmin yüksek seviyede seyretmesine katkı sağladı. Zorunlu askerlerin vakitlerinin çoğunu Kürtlere karşı olan ordu hizmetlerine tahsis edilmesi beklenirdi.

Suriye'de, Alevi tahakkümündeki rejim ve ordusu, 1982'de Hama'da Sünni Müslümanlar tarafından yapılan ve ağır kayıplara neden olan bir ayaklanmayı insanlık dışı yöntemlerle bastırdı. Buradaki netice 2010'larda çok daha yaygın olan ve basit anlamda dini bir nitelikte olmayan muhalefete nazaran başarılıydı. Dini ayaklanmalar İslam dünyasında en yaygın olanlardı ama genellikle başarısızlardı. Bunlardan birisi 1970'te, Sudan'da tanklar ve uçaklarla desteklenen güçler tarafından bastırıldı.

Güney Asya'da, Batı Pakistan'daki Pencaplı birliklerin hâkim olduğu Pakistan ordusunun Doğu Pakistan'daki Bengal milliyetçiliğini sindirme girişimleri, 1970'te Hindistan tarafından desteklenen Mukti Bahini gerillalarının başlattığı ve sonunda 1971'de Bangladeş Devleti'nin kurulmasına neden olacak bir isyanı tetikledi. Pakistan ordusu, Belucistan'da aşiret güçlerini ve özerkliği sınırlandırma girişimlerinden doğan ve 1972'den 1976'ya kadar süren bir aşiret ayaklanmasını bastırmakta daha başarılıydı. Yine de muhalefet ve askerî eylem özellikleri bugün hâlâ mevcuttur. Soğuk Savaş'ın sözde ortadan kalkması boyunca tezahür eden sayısız köprünün varlığı konusunda bir hatırlatmadır. Tamil ayrılıkçılığı 1983'te Kuzey Sri Lanka'da uzun süreli bir savaş başlattı ve ancak 2009'daki hükümet zaferiyle nihayete erdi. Hindistan Keşmir'deki ayaklanmalarla ve Sih radikallerinin isyanlarıyla yüz yüze kaldı. İlki Pakistan tarafından desteklenen bir gerilla hareketine neden oldu ve 2010'lara kadar devam etti. Hindistan'ın kuvvete bel bağlaması da Keşmir'deki kargaşayı artırdı.

Ayaklanmalar askerî durumlarda bir çeşitliliğe yol açtı. 1960'ta Kongo'daki çatışma geniş kapsamlı ve kanlıydı, 1990'ların ve 2000'lerin ciddi şiddetine bir kapı aralamaydı. Bununla beraber, Kongo 60'larda geniş çaplı asker kullanımı noktasında eksikti ve 1967-1970 Nijerya İç Savaşı'nda görülen cephe hatlarından yoksundular. 1966'da Nijerya'daki ikinci darbeyi takip eden katliamlarda çok sayıdaki İbo'nun -muhtemelen 30 bin- katledilmesi, İbolarda çok-ırklı, federal bir Nijerya fikrine verdikleri desteğin çöküşüne yol açtı. Subaylardan oluşan ve darbenin bir ürünü olan yeni Nijerya hükümeti, İbo liderleri federal hükümetin meşruiyetine itiraz ederken, İboların daha gevşek bir konfederasyon talebine karşı soğuktu.

Güneydoğu Nijerya'da Biafra Ibo Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinden sonra, federal hükümet, Haziran 1967'de daha sonra iç savaşa dönüşecek olan bir 'polis operasyonu' başlattı. Federal güçler, 120 bin askerin de dâhil olduğu ezici sayısal üstünlükten ve Britanya ve Sovyet silahlarını elde edebilmekten faydalanırken, Fransa Biafra'yı desteklemeye çalışıyordu. Nijerya donanması hem Biafra üzerinde kısıtlayıcı bir ambargo dayatması hem de Nijeryalıların limanları ve kıyıdaki mevzileri, özellikle Harcourt limanı, ele geçirmesine ve böylece Biafralıların saldırı altında tuttuğu cephelerin sayısını azaltmasına imkân vermesi bakımından kritikti.

İki tarafta da bazı yetenekli komutanlar ve cesur askerler olmasına rağmen, savaştaki operasyon ve çarpışmalar, iki taraf için de eğitimsiz neferlerle süratle büyüyen orduların sorunlarını gün yüzüne çıkardı. Güç kullanımının zor olduğu ortaya çıktı. Hava saldırıları çoğunlukla etkisiz ve topçu atışları çoğu zaman isabetsizdi. Nijerya ordusu da personel taşıyıcı araçları iyi şekilde kullanıyorken piyade silahları çarpışmalarda daha önemliydi. Etnik ve hizipsel düşüncelerin rol oynaması, her şeye rağmen, federal ordunun savaşma kabiliyetini zayıflattı. Çetin arazideki lojistik destek, karmaşık kumanda yapısı ve yolsuzluğun karakterize ettiği yapı tarafından iyileştirilemedi.

Cephe hatlarıyla konvansiyonel bir savaş veren Biafralılar düşmanlarının zırhlı araçlarına çok az karşılık verebiliyorlardı. Hava gücüne karşı ise sayıları çok azdı. Biafralıların sadece bir çift Douglas Invaders'ı vardı ve bombardıman uçağına çevrilen kaçırdıkları birkaç tane uçak. Çatışmaların ilk safhasından sonra, karadaki asker sayıları da ciddi manada azdı. Biafralılar, Vietminhler ve Vietkonglardan farklı olarak, yabancı kara bağlantılarından hızlıca koparılmıştı. Bu durum onların askerî tedarik ve gıda ihtiyacını şiddetlendirmişti. Nijerya hükümeti, İboları yok edilmesini sağlamak için açlıktan ölmeyi kullanmakta hiç tereddüt etmedi. Ağır baskı altındaki Biafralılar, nihayet 1970'te Uli'deki havaalanları istila edildikten sonra kalan son tedarik hatlarının da kesilmesiyle yıkıldılar. Bu, Sahra-altı Afrika'daki, bütün komutanların Afrikalı olduğu, modern silahlarla çarpışmaların bir sonuca ulaştığı ilk büyük savaştı.

Daha doğuda, Etiyopya, mevzilerinin Nisan ve Mayıs 1991'de çöktüğü uzun bir ayrılıkçı hareketin sonrasında nihayet 1993'te Eritre'ye bağımsızlık tanıdı. Bu, kısmen, Etiyopya Demokratik Devrimci Halk Cephesi ve Tigre Halkını Özgürleştirme Cephesi'nin başarılı muhalefeti karşısında Mengitsu rejiminin Etiyopya'da düşüşü nedeniyleydi.

Sudan, bununla beraber 1963'ten 1972'ye kadar süren ve daha sonra yeniden 1983'te başlayan bir iç savaşta harap olmaya devam etti. Arapça konuşulan İslami kuzeyde birbirini izleyen hükümetler bağımsızlıktan hemen sonra 1956'da bir askerî ayaklanmanın bastırılmasıyla başlayan Güney ayrılıkçılığın önüne geçtiler ama bu geniş bölgeye tümüyle boyun eğdirmekte beceriksizdiler. Anya-Nya güney ayrılıkçısı hareketinin ilk zamanlar modern silahları yoktu ve birçoğu mızrak kullanıyordu. Gerilla taktiklerini ciddi bir şekilde kullanmaları ordunun güneydeki mevzilerini zayıflattı. Sudan'ın büyüklüğü de yine ordunun aleyhineydi. Direnişte önde gelen Dinka kabilesine karşı güneydeki Nuer kabilesini destekleme politikasına dönmek daha başarılıydı. Lakin Dinka kabilesi, komşu devletler Etiyopya, Uganda ve Zaire'nin (Kongo) desteğinden veya hiç olmazsa üslerinden ve bunun yanı sıra İsrail'in askerî ekipman tedarikinden faydalandı. Öyle ki bu mücadele Arap- İsrail çatışmasının bir yansıması olmuştu. Çatışmaların uluslararası bir hale gelmesi, Amerikan müdahalesinin yokluğundan dolayı, Hindiçin'de olanlara nazaran daha düşük dozdaydı ama savaşın tetiklenmesinde çok önemliydi. Sudan hükümeti Sovyet silahları ve danışmanlarının yanında Mısır'dan da destek de aldı. Uluslararası desteğin önemi, 1971'de isyancılar için desteklerini kesmek ve onları müzakerelere yöneltmek üzere Sudan ile Uganda (İsrail'in Uganda üzerinden yaptığı yardımın kesilmesine neden olarak) ve Etiyopya ile olan anlaşması süresince ortaya çıktı.

1972 Addis Ababa Anlaşması güneyin özerkliğini ve bunun yanı sıra güney birliklerinin orduya katılmasını içeriyordu ama 1983'te hükümetin bir şeriat yasasını yürürlüğe koymasını da içeren uygulamaları daha sonra Sudan Halk Kurtuluş Ordusu'nun önderliğinde bir gerilla savaşının yeniden başlamasına neden oldu. Siviller iki taraf için de gıda yardımı ve kıtlığın silah olarak kullanılmasıyla bir hedef haline geldiler. Sudan Halk Kurtuluş Ordusu'nun karadan havaya füzeleri, Juba gibi hükümet garnizonlarının havadan tedarik yapmasını riskli bir duruma getirdi. Afrika'nın en uzun çatışması haline gelen bu durum Güney Sudan uluslararası olarak ayrı bir devlet şeklinde 2011 yılında, Sudan'ın (Kuzey) hükümetinin gönülsüzce kabul etmesiyle, tanındığında sona erdi. Çok uzun süredir mevcut olan muhalefetin akabinde 2011'de Güneyde bağımsızlık lehine ezici bir oy oranı elde edilmişti.

Diğer çoğu ayaklanma küçük çaplıydı. Başarısız girişimlere örnek olarak 1966'da Eski Buganda Krallığı tarafından, Uganda'dan ayrılmak için yapılan

1963-67 Shifta Savaşı, Somalililerin Kuzey Doğu Kenya'da, Kenya'dan ayrılıp Somali'ye katılmaya çalıştığı başarısız isyan ve 1980'lerin başında Senegal'in Casamance bölgesinde başlayan ayrılıkçı hareket gösterilebilir. Böyle mücadeleler, her şeye rağmen devletlerin tekil tarihlerinde ve geniş manada dünya askerî tarihinin oluşumunda önemli bir yere sahipti. Bunlar aynı zamanda isyan ve kontrgerilla kapasitelerinin, harekâtlar ve doktrinlerin tarihte ne kadar önemli bir rol oynadığını da gösterdi.

Mücadelelerde verimlilik ve siyasi amaçlar birbirinin içine geçmişti. Örneğin Küba'da, 1958'de diktatör Fulgencio Batista'nın bölünmüş, moralsiz ve yeteneksiz ordusu Fidel Castro'nun solcu gerillalarına saldırdığında, hücum kötü bir şekilde koordine edilmiş ve hem hava gücü yeterliliğinden hem de yabancı destekten yoksundu. Harekât başarısız olduğunda, hükümet kritik bir cesaret kaybının acısını çekti ve ölümcül neticelerle birlikte inisiyatifini kaybetti. Batista, 1959'un başında Küba'dan kaçtı.

Siyasi bağlam da diğer isyanlarda önemliydi. Esnek, etkili plan yapma becerisine sahip ve askerî-siyasi stratejiler arasındaki bağlantıyı iyi kuran hükümetler daha fazla başarı elde edebildi. Bu yüzden 1946 ila 1954 arasında Filipinler'deki Luzon'da köylü destekli Komünist gerilla hareketi olan Hukbalahap Ayaklanmasının hakkından gelebilmek için hükümet, Amerikan silahlarından faydalandı ama kontrgerilla operasyonlarının asıl tamamlayıcısı köylülerin gönlünü kazanmak için yapılan toprak reformuydu.

Soğuk Savaş; Sovyetler Birliği, Çin, Kuzey Vietnam ve Yemen'in batı Umman'ın Zufar bölgesindeki isyancı aşiret üyelerine arka çıkmasıyla Arap Yarımadası'na yayıldı. Umman, 1965'ten 1975'e kadar süren çatışmayı, kısmen özellikle İran, Britanya, Pakistan ve Ürdün'den oluşan yabancı desteğiyle, ama aynı zamanda babasını 1970'te tahttan indiren Sultan Kabus'un daha hünerli bir siyasetçi olması sayesinde bastırdı. Uçar-birlikler hükümetin harekât başarısında ne kadar önemli olduğunu gösterdi, her ne kadar Sovyet-destekli SAM-7 füzeleri 1970'lerin ortalarında Umman donanmasından gelecek desteğe büyük bir bağımlılığa yol açsa da. Bir başka boyutta ayaklanma savaşlarının sınırlılıkları 1970'lerden itibaren askeri ve halk desteği için daha kısıtlı kaynaklarla terörizme başvurmayı, örneğin Kuzey İrlanda'da teşvik etti.

Darbeler

Hükümetler isyanların mücadeleleriyle karşı karşıya kalmalarının yanında, askeriyedeki elemanların gücü ele geçirmesi riskiyle de yüzleşmek zorundaydı. Bu ise sıklıkla askerî kabiliyet ve organizasyon arasındaki ilişkide belirleyici olunmasına katkıda bulunurdu. Bu yüzden 1950'lerin ortasında, Irak ordusunun saha güçlerine, Kraliyet Muhafızları Tugayı hariç, güvenlik nedenleriyle, kullanışlı mühimmatlar sağlanmamıştı.

Dönemin askerî tarihinde darbelerin çok önemli bir yeri vardı. 1958'de Irak monarşisi bir ayaklanmanın gereği olarak yayın merkezleri ve hava alanlarının da dâhil olduğu kullanışlı hedeflere el koyulmasını kapsayan bir darbeyle devrildi. Kral öldürüldü. Afrika'da ve başka yerlerde, dekolonizasyonu takip eden darbeler, farklı darbelerde görülen çok farklı şiddet seviyelerinin not edilmesi gerekmekle beraber, çoğunlukla zıt sebeplerden doğdu. Çoğu darbe, bağımsızlıkta kurulan sivil hükümetlerin kabul görmemesi ve bu hükümetlerin orduyu kontrol etme girişimlerinden vücuda geldi. Örneğin, Sudan'daki 1968 darbesinde ve Prens Sihanouk'un 1970'te azledildiği Kamboçya'daki darbede böyle oldu. Bununla beraber, sivil hükümetlerin hedeflerine ulaşabilmek için ordunun gücünü kullanmak hevesiyle onu siyasileştirmeleri, orduyu da güç kullanmalarına engel olan şeylere karşı mücadeleye teşvik ediyordu. Diğer darbeler ise askerler arasındaki bölünmelerin ürünüydü.

Afrika'daki Mısır (1952 ve 1954), Sudan (1958, 1969, 1985, 1989), Togo (1963, 1967), Zanzibar (1964), Kongo/Zaire (1965), Gana (1966, 1972, 1978, 1979), Sierrra Leone (1967 ve 1997), Mali (1968, 1991, 2012), Libya (1969), Uganda (1971, 1980, 1985, 1986), Madagaskar (1972, 2009), Ruanda (1973), Etiyopya (1974), Nijerya (1966, 1985), Orta Afrika Cumhuriyeti (1979, 1981, 2003), Ekvator Ginesi (1979), Liberya (1980, 1990), Burkina Faso (1980, 1982, 1983, 1987), Lesotho (1986), Fildişi Sahili (1999), Nijer (1974,1999), Moritanya (1978, 1984, 2005) darbeleri buna dâhildi. Batı Afrika'da bir tek, 1960'tan beri bağımsız olan Senegal'de darbe olmadı ve 2012'deki seçimler demokratik bir şekilde sonuçlansa da şiddet olayları da vakiydi. Bunun zıddına, Gine-Bisav'da 1980 ve 1998 darbelerini 2003-2012 arasında beş tanesi daha izledi. Ordu, uyuşturucu ticaretindeki kontrolünden çok fayda görürken, seçimler sürekli başarısız oluyordu. Pakistan'da 1958, 1969, 1977 ve 1999 yıllarında askerî rejimler oluşturuldu ve ordu, 2011-2012'de olduğu gibi hükümet üzerinde sık sık baskı oluşturdu.

Latin Amerika'daki darbelerin sıklığı, darbelerin yalnızca dekolonizasyonla bağlantılı olmadığını gösterdi. 1948, 1962 ve 1967'de Peru'da; 1948 ve 1958'de Venezuela'da; 1951'de Bolivya'da; 1953 ve 1957'de Kolombiya'da; 1954, 1978, 1982 ve 1983'te Guatemala'da; 1955, 1962, 1966, 1970, 1976 ve 1981'de Arjantin'de; 1963'te Dominik Cumhuriyeti'nde; 1964'te Brezilya'da (kontrolün ilk yılında savunma harcamaları %75 yükselmişti); 1973'te Şili'de; 1989'da Paraguay'da, 1983'te Grenada'da; 1991 ve 2004'te Haiti'de ve 2000'de Ekvador'da olan darbeler buna dâhildir. Güç kullanımı, Peru ve Kolombiya'da 1980'ler ve 1990'larda olduğu gibi hem sivil hükümetlerin değişiminde hem de askerî hükümetlerin kurulmasında rol oynadı. Bu, Latin Amerika ordularındaki iç düşmanları bastırmanın (başka bir deyişle sol eğilimlerin yargılanmasının) da onların işlevi olduğuna yönelik yaygın inancın bir yansımasıydı.

Arjantin'de ordu, ifsat olarak görülen şeye karşı harekete geçti. Böylelikle, 1975 yılında Tucumán bölgesinde 5 bin asker ve polis "ifsadı yok etmek" üzere konuşlandırıldı. O yıl, 565 civarında insan, ordu yargılama olmaksızın insanları tutukladığı ve öldürdüğü için ortadan kayboldu. Tucumán'daki askeri abluka hâli 1975'te ülkenin kalanına da yayıldı ve askerî bir idare 1976'da "Ulusal Yeniden Yapılanma Süreci" doğrultusunda "ifsadın kökünü kurutmak" için iktidara el koydu. En azından 8 bin 960 kişi öldürüldü, çoğu tutuklandı ve ortadan kayboldu. Geleneksel siyaset ve gerilla muhalefeti emsalleri bastırıldı.

Yukarıda sayılan darbeler hiçbir şekilde sayıların tamamı değildir. Örneğin, Karayip adası Grenada'da 1979'dadaki bir darbe Sovyet ve Küba destekçisi Maurice Bishop'un iktidara gelmesine yol açtı. Bishop, 1983'te vekili tarafından bir başka darbeyle koltuğundan edildi ve bu da Amerikan işgaline yol açtı.

Portekiz'de 1974'te olan gibi bazı darbelerin akabinde demokratik sistemler kuruldu. Afrika'da Nijer'de 1999'da iktidarı ele geçiren başkanın koruması tarafından vurularak öldürüldüğü ve sonra iktidara geçtiği zamanki gibi bazı kısa süreli askerî rejimler de mevcuttu. Örneğin Brezilya'da 1964'ten 1985'e kadar ve Şili'de 1973'ten 1990'a kadar süren darbeler ise uzun ömürlüydü. Kısa vadede, güce bağlı olan otoriter rejimler daha güçsüzdü veya pratikte görünenden daha katıydı, kendi buldukları devaların onları çektiği tuzağı ve kendi üyelerinin yanı sıra çıkar çevreleri ile toplumun kendisinin kurduğu yapıyı kabul ederek hareket ediyorlardı.

Uzun vadede, bu rejimler siyasi problemleri kontrol altında tutmak ve halkın taleplerini karşılamakta zorlandılar. Nitekim Tayland'da 1992'de askerî

rejim iktidarı kaybetti. Popülist Başbakan Thaksin Shinawatra 2006 yılında bir darbeyle devrildi. Bununla beraber askerî cunta Tayland'ı demokratik yönetime geri çevirdi ve Thaksin'in küçük kız kardeşi 2011 yılında hükümetin başına geçerek iktidar oldu. Endonezya'da, 1967'de iktidarı eline almak için 1965 darbesinden faydalanan ve 1968'de cumhurbaşkanı olan genelkurmay başkanı General Suharto, 1998'de iktidardan çekilmeye zorlandı. Ordunun Devlet Sulh ve Kalkınma Konseyi olarak hüküm sürdüğü Myanmar (Burma)'da 1990 seçimleri demokrasi yanlısı hareket kazandığında iptal edildi ve asker 2010'lardan itibaren gücü elinde tutmaya devam etti.

Türk ordusu, ülkenin çok partili seçimlerini izleyen dönemde 1950 yılında iktidara gelen Adnan Menderes hükümetinin devrildiği 1960 yılından itibaren dört iktidarı devirdi. Menderes 1961 yılında asıldı. Hal böyleyken, Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 sonrasında askerî tazyiki kırdı ve 2011 itibarıyla silahlı kuvvetlerde çalışan generallerin ve amirallerin yüzde 12'si hapse girdi. 2016'da bir darbe kalkışması püskürtüldü.

Arjantin'de 1956'da Gabon'da 1964'te; Sudan'da 1971'de -ve iddiaya göre, 2004'te-; İran'da 1980'de; İspanya ve Gambiya'da 1981'de; Nijerya'da 1990'da; Ekvator Ginesi'nde 1997'de; Gine-Bisav'da 2000'de; Kongo'da 2004'te; Doğu Timor'da 2006 ve 2008'de olanlar gibi başarısız darbeler ve 1967 ile 1971'de Mısır'daki gibi darbe planları da askerî tarihin önemli bir parçasıydı. Bu vaziyet, hükümetlerin, askerî politikalarda en önemli görevlerden birinin darbeden sakınmak olduğunu gösterdi.

Güç ve Devlet

Genel olarak, gücün devletin bir silahı olarak kullanımı gerek askerî gerek sivil olsun, askerî tarihin bir başka önemli tarafıdır. Bu barışçıl operasyonları içerebilir fakat çoğunlukla merhametsizdir. Nitekim Irak ordusu -son ikisi ağır kayıplarla olmak üzere 1977, 1979 ve 1991'de Şia çalkantısını bastırdı. Birçok rejimin askerîleşmiş tabiatı hemen açığa çıkmaktaydı. 1958'den 1963'e kadar Irak'ı yöneten General Kasım'ın idaresinde ciddi bir şekilde güçlendirilen ve 2 bin askerle korunan Savunma Bakanlığı'nın külliyesi hükümetin merkeziydi. Kasım devrildiğinde, bu külliye kuşatılmadan önce havadan bombalandı. Kasım teslim olmasının akabinde öldürüldü.

Darbeler ve iç savaşlar arasındaki süreklilik ilişkisi tanımlamanın gayesi bakımından basitçe ayrılmamıştı. Bu, etnik gerilimler ve iç savaşlar arasındaki

bağlantı konusunda da böyleydi. 1987'den 1990'a kadar Natal'da, daha sonra Zulular'ın Inkatha hareketi, sonradan yasaklanan Afrika Ulusal Kongresi'yle bağlantılı Birleşik Demokratik Cepheyle savaştığı Güney Afrika'nın Beyazların hâkimiyetindeki kısmında bu şekildeydi. Egemenlik mücadelesi, bölge ve iş üzerindeki kontrolü ve apartheid (beyaz azınlık) hükümetiyle görüşme yapabilmeyi kapsıyordu. Polisin müdahil olmasıyla hâlihazırda kayda değer bir güç uygulayabilecek olan devletin içindeki gruplar arasındaki bir çatışma olan bu mücadele daha da karmaşıklaştı ve intizamsız bir etnik şiddet ve hukuksuzluk dalgasına dönüştü.

Sivil hükümetler de halkı yıldırmak için güç kullandı. Büyük Proleter Kültür Devrimi'nin olduğu Çin'de, Kızıl Muhafızlar sözde gericileri yıldırmak için kullanıldı. Mao Zedong 1968'in sonundan itibaren düzeni sağlamak için ordunun kullanılmasını normal karşılıyordu. Gerçi 1976'da Kızıl Muhafızlar'ın varisleri olan milisler hâlâ dayanak olarak görülüyordu. 1989'da kendisinden daha az otoriter olan halefi Deng Xiaoping'in yönetimi altında, Pekin'deki Demokratik Hareket'i acımasızca bastırmak için yine ordu kullanılmıştı. En nihayetinde Çin'deki Komünist Parti'nin otoriter durumu baskının kullanılmasına sırtını dayıyordu. 2012'de, Partide değişiklikler olurken bazı ordu mensuplarının sadakati hakkındaki şüpheler, Komünist Parti'ye, dolayısıyla liderliğine, yeni bir bağlılık yemininin dayatılmasına zemin hazırladı.

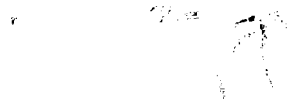
1992'de Peru Cumhurbaşkanı Alberto Fujimori, kongreyi ve mahkemeleri kapatmak için orduyu kullandı. Zimbabwe'de 2000'lerin başında, 1980'lerde rakibi Joshua Nkomo üzerinde büyük boyutta güç kullanma pahasına iktidarını güçlendiren Robert Mugabe, askerleri ulusal çapta bir grevi dağıtmak ve gösterileri yok etmek için kullandı. Askerler, Jamaika'da 1999'da polislerle birlikte devriye attıkları gibi polis yerine de kullanıyordu.

Ordu, aynı zamanda, Birinci Dünya ülkelerinde devletin bir kolu olarak da çalışıyordu. Britanya'da 19 bin görevli asker 2002-3 kışındaki Fresco Operasyonu'nda bir İtfaiye teşkilatının grevi süresince acil yangın korumasını sağlamak amacıyla mevzilendirildi. İnsani acil durumlar ve kamu düzeniyle ilgili krizler de Katrina Kasırgası'ndan sonra New Orleans'ta olduğu gibi ordunun kullanılmasını, en azından bu ihtimalin göz önünde bulundurulmasını, öne çıkardı.

Sonuç

Toplumu militarize etmesine ve askerî profesyonelleşmeye gölge düşürmesine rağmen iç güç kullanımı dünyanın çoğunun askerî tarihinin merkezindedir. Askerî tarihin bu yönünün kıymeti yeteri kadar takdir edilmez çünkü bu kısmen dünyanın önde gelen askerî gücü olan ABD'nin önemli bir rol oynamaması nedeniyle ilgilidir. Amerikan ordusu, yetenekli bireyler için fırsatlar sağlayarak, ulusal kimlik duygusunu güçlendirerek ve 1950'lerde ırk ayrımının sonlandırılmasına destek vererek, İç Savaş sonrasında Amerikan Güney'inin uzun vadede yeniden entegrasyonunda bir rol oynadı. Amerikan ordusu, aynı zamanda, iç istikrara karşı ortaya çıkan aşikâr olaylarda son başvurulacak çareydi. Bununla beraber, güç kullanımı üzerindeki baskılar çoğu Üçüncü Dünya ülkesine nazaran çok daha büyükken Ulusal Muhafızlar'ın 1960'lardaki şehir isyanlarına karşı kullanılabilirliği düzenli orduyu sıkıntılardan uzak bir konumda tuttu.

Buna karşılık, Latin Amerika'daki gibi askerîleşmiş devletler, birbirleriyle çok fazla çatışmaya girmeme karakterlerini (her ne kadar aralarında, özellikle Arjantin ve Şili arasında olduğu gibi, rekabet olsa da) gücü yerel olarak kullanmalarına borçluydular. Bu durum, Arjantin'deki, Uruguay'daki Tupamoros Gerillaları ve Peru'daki Shining Path gibi radikal isyan hareketlerinde daha da belirginleşti. Bu durum Soğuk Savaş'ın bitişinden sonra da devam etti ve modern askerî tarihin çoğunun tanımlanmasına da yardım etti.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

1990'LARDA SAVAŞ

Giriş

Sovyetler Birliği'nin (1991'de dağıldı) iç baskılar sonucu çökmesiyle Soğuk Savaş'ın sona ermesi, bütün bunların hâlihazırda Amerika öncülüğündeki demokratik kapitalizm için bir zafer olduğuna ve dünyayı istikrarsızlaştıran ideolojilerin çatışması için bir gelecek olmadığına inanan bazı yüzeysel yorumcuların kehanette bulunduğu gibi "tarihin sonlanması"na yahut "kârlı bir barış"a yol açmadı. Stratejik işlerde yapılan bir devrime rağmen ABD öncülüğündeki Batılı güçler, askerî harcamalardaki kesintilere rağmen, daha önce Sovyet desteğinden dolayı başka türlü bakılan devletlere karşı özellikle BM kararlarının Güvenlik Konseyi'nde veto edilmemesinden dolayı daha sık müdahale edebildiler. Buna ek olarak, barış gücünü içeren yerleşik parametreler, genellikle beklenen bir durumdu. Özellikle çatışma sona ermiş ve bahsi geçen devletin hükümeti barış gücünün konuşlanmasını kabul ettiğinde, "barış desteği", "barış sağlama" ve "barışı temin" gibi terimler ile de görüldüğü gibi bol keseden yorumlandı. Fakat bu durum, müdahaleler niyetini aştığında "görev sapması" olarak bilinen durumların ortaya çıkmasına neden oldu. "Görev sapması", zorluklar ve karadaki mevziinin öngörülemezlikleri görünür hale geldiği için askeri büyük sıkıntılara sokabilirdi.

Amerikan kuvvet intikali yeniden hayata dönen Rusya tarafından bir meydan okuma ile karşılaşmadı çünkü Sovyetler Birliği'nin çöküşünü daha güçlü bir Rusya takip etmedi. Hatta eski devlet güdümlü ekonominin tasfiye

olmasıyla daha çok Sovyet dönemi sanayisinin rekabetçi olmayan doğasından gelen, etkili para ve vergi mekanizması kurmanın güç olduğunu da gösteren, ciddi ekonomik zorluklarla karşılaştı. 1990'larda Rusya'nın topyekûn çöküşünü önlemek amacıyla Batılılardan kredi alınması gerekiyordu. Her ne kadar daha sonradan petrol ve doğal gaz fiyatlarındaki artış Rusya'nın özgüvenini ve askerî olarak yapılanmasına yardımcı olsa da borç ödemeleri, 1998'de temerrüt ve devalüasyona yol açan şiddetli bir krize neden oldu.

Bu sürede, eski Rus müttefikleri Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan 1997'de NATO'ya katıldı. Onları, Baltık Cumhuriyetleri şeklinde kurulan eski Sovyetler Birliği üyeleri Estonya, Litvanya ve Letonya izledi. Almanların Rus baskısından korkmaları nedeniyle NATO, George W. Bush'un desteklemesine rağmen, Gürcistan ve Ukrayna'nın üyeliğine izin vermedi.

Rusya'nın 1990'lardaki zayıflığıyla, karşılıklı tahribat politikası riskine işaret eden caydırıcılık aritmetiği, Üçüncü Dünya'da yapılan örtülü Batılı müdahaleyi artık engelleyemiyordu. 1994'te Amerikan ve Rus liderler stratejik nükleer silahlarıyla birbirlerinin devletlerini hedef almayacakları konusunda anlaşmıştı. 1991'de ABD önderliğindeki koalisyon, Irak'ı mağlup etti. NATO, 1995 ve 1999'da 1914'ten beri uzun süredir bir gözüyle Rusya'ya bakan Sırbistan'a başarılı bir şekilde baskı uyguladı. ABD 2001'den itibaren eski Sovyetler Birliği sınırındaki Afganistan'a müdahale etti ve 2003'te eski Sovyet uydu devleti olan Irak'ı işgal etti. ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki askerî gerilim 1990'larda iyice hafiflemişti. 2011'de NATO Libya'ya müdahale edebildi. Soğuk Savaş'ın bitimi Batı'nın potansiyel müttefiklerini de arttırdı ve böylece lojistik kabiliyetini derinleştirdi ve kuvvet intikali için kapasitesini pekiştirdi.

Bu kapasite, aynı zamanda, bölgesel hedeflerin ve daha yumuşak bir dünya düzeni sağlamak üzere teşkil olan evrenselci bakışın karışımının hizmetine koyuldu. Bu, sadece Batılı askerî kabiliyete değil aynı zamanda ilişkili siyasi hedeflere de ciddi bir karşıtlık arz ediyordu. Özellikle taahhütler arasında, askerî kabiliyetlerle örtüşen hassas siyasi görevlerin nasıl en iyi şekilde tasarlanacağı ve görevi güvence altına almak için bu yapının görevinin en iyi nasıl organize edileceğine dair akut sorunlar vardı. Askerî donanımın ve doktrinin çeşitliliği, Amerika'nın iki ana bölgesel krize aynı anda karşı koymak için yaptığı hazırlıkta ve Amerikan (1992'den itibaren) ve Britanyalıların kıyı kuvvet intikali doğrultusunda deniz savaşını yeniden kavramsallaştırmasında olduğu gibi önemliydi. Fakat hedeflerin hassas değerlendirilmesi ve çatışmaların siyasi

idaresi noktasındaki konulara hitap etmiyordu. Özellikle, küresel liberal müdahaleciliğe karşı olan yönelim, böylesi bir siyasanın oluşturduğu askerî ve siyasal problemlere yeteri kadar eğilmede bir başarısızlığa yol açtı.

Körfez Savaşı, 1990-91

1990'lar bu sefer komşu ülke Kuveyt'e olan ikinci bir Irak istilasıyla açıldı. İran'dan daha zayıf ve küçük bir hedef olan petrol zengini Kuveyt 2 Ağustos 1990'da hemen düştü ve Saddam Hüseyin 6 gün sonra Kuveyt'in, Irak'ın 19. vilayeti olduğunu ilan etti. Tepkiler 10 yıldır süren yüksek spektrumlu savaşı gösteriyordu. Irak'ın dünyanın petrol merkezine yayılmasının etkilerinden endişe duyan, sonradan başkan olan George W. Bush'un babası olan ABD başkanı George H. W. Bush, savaş için hızla diplomatik ve askerî hazırlıklara başladı. Irak'ın Suudi Arabistan'a saldırıp daha ileriye gitmekte başarısız olması inisiyatifin düşmanlarının tarafında kalmasını güvence altına aldı. 3 Ağustos'ta iki Amerikan uçak gemisi grubuna bölgeye doğru ilerlemesi emredildi. 8 Ağustos'ta, Suudilerin iki gün önceki kara birliği taleplerine karşılık olarak, ilk Amerikan birliği bölgeye ulaştı. Koalisyon güçlerinin komşu ülke Suudi Arabistan'da tahkim edilmesinde Suudi petrolünün ve üslerinin elverişliliğinden yararlanıldı ve Irak ticaretini ve özellikle petrol ithalatını vurmak niyetiyle yapılan bir ablukayla birleştirildi.

Irak'ın BM tarafından geri çekilmek için verilen mühleti reddetmesi, 17 Ocak 1991'de ağır bir hava saldırısının başlamasına yol açtı. 12 ülkenin savaş uçakları olmasına rağmen esas gücü Amerikalılar oluşturuyordu. Bu da Irak'ın karmaşık uçak savar sisteminin üstesinden gelme başarısını süratle göstermesi nedeniyleydi zira Saddam, Fransız ve Sovyet teknolojisini bilgisayar bağlantılı radarlar ve füzelerin olduğu entegre bir sistemin üretiminde kullanıyordu. Sayıca ciddi manada daha az olan Irak hava gücü, hava kuvvetlerine ekledikleri Sovyetlerden aldıkları MiG-29'lar ile İran'a saldırdıkları gibi, bu olayda güçle müdahale edemedi. Hava saldırısında teknoloji harikası Amerikan silahlarından faydalanıldı. Radar tespitini en aza indiren B2 hayalet bombardıman uçakları, —dünyanın en sağlam korunan şehirlerinden birisini—Bağdat'ı bombaladı ve bunu hasar görmeden yaptı. Bunun yanında Amerikalılar akıllı bombaları etkili biçimde kullanıyorlardı. Termal görüntüleme lazer hedef tayin sistemi, bombaların hedeflerini bombalamalarında ve pilotların doğrudan bir hedefi isabet ettirmek için bombayı lazer ışınının "konisine" atmasında

faydalı oldu. Gizliliğin ve kesinliğin kullanımı, kademeli bir git-gel savaşı yerine direkt bir hava saldırısının bütünüyle Irak hava savunma sisteminin üstesinden gelinebileceği anlamına geliyordu. Yalnızca bir uçak kaybıyla (Irak'a ait bir MiG-29'a karşı) daha ilk gece hava savunma sisteminin imha edilmesi sadece silahlar bakımından değil, silahların tam teşekkülle kullanılmasını sağlayan planlama açısından da bir zaferdi. Bu, radarlarını tüm gücüyle kullanarak düşmanı açık bir saldırıya maruz bırakmak örneğinde olduğu gibi Iraklıların düşündüklerinin de dışındaydı. Hava saldırısının bir sonucu olarak, Irak güçleri erzak sıkıntısı çekiyordu, komuta ve kontrol sistemleri ciddi manada bozulmuştu, hatta öyle ki savaşta ne olup bittiğini anlayamıyorlardı ve moralleri düşmüştü.

Hava gücü operasyonun ilk üç safhasında kritikti. Irak komuta ve kontrolünü yok ederek savaş alanını izole etmek ve Kuveyt Harekât Bölgesi'ndeki Irak güçlerini sahnesinde zayıflatmak amaçlanıyordu. Dördüncü safha olan kara muharebesinde, daha ağır bir kuvvete olan ihtiyaç nedeniyle tek kolorduluk ilk plan rafa kaldırıldı. ABD ve Britanya zırhlı tümenlerinden müteşekkil ikili kolordu ikame edildi.

Şubat 1991'de, Irak güçleri, koalisyon güçleri tarafından süratli bir kara muharebesiyle Kuveyt'ten çıkarıldı. Koalisyon güçleri, yüksek tempolu bir saldırıyı sürdürebilme becerilerinden faydalanmış, yalnızca üstün teknolojiden değil aynı zamanda kara ve hava gücünü birleştiren iyi tasarlanmış bir planı uyguladılar. Müttefiklerin savaş kalitesi, birliklerinin uyumu, liderlik ile planlama ve buna karşın Iraklıların bu konuların her birindeki yetersizliği, zaferin sağlanmasında ana etmendi. Amerikalılar uydu gözetimini, Iraklıların Scud füzesi saldırılarına karşı Patriot füze engelleme füzelerini, Kruz füzelerini ve kusursuz bir bombardıman sağlamak için akıllı bombaları kullandı. 24 Şubat günü sabaha karşı 4'te başlayan kara savaşında Irak güçleri ağır kayıplarla yenilirken düşmanları az sayıda adam kaybetti, özelde de Amerikalılar 143 savaş kayıp yaşadı.

Bu kayıplardan 33 tanesi "dost ateşi" nedeniyleydi ve en iyi ihtimalle harekâtın hızlı temposu nedeniyle ortaya çıkmıştı. II. Dünya Savaşı'nda, uçaksavarların dost uçakları saldırmasının yanında dost askerin bombalanması ve topçularla vurulması istisnai değildi. "Dost ateşi", Körfez Savaşı'nda bir sorun olarak ortaya çıktı. Bu, büyük bir problem olduğu için değil (ki önceki savaşlarda daha çok görülürdü), basının konu hakkındaki algısı nedeniyleydi.

Teknolojisinin sıhhati hakkında cesur askerî iddialarda bulunanların bu konudaki şevkine darbe indirdi. Bu sebeple, insan kaynaklı olsun teknik sebepli olsun, eğer beceriksizlik ve dikkatsizlik söz konusu değilse, bu hatanın azaltılabileceği yönünde yaygın bir inanış vardı. Basın, sivil barış döneminin koşullarını bunların uygulanamayacağı bir zeminde değerlendirerek hata yaptı. Yıpratma savaşı hakkındaki korkular I. Dünya Savaşı için bir bariyerdi. Çürük temelliydi zira koalisyon teknik ve taktik anlamda gözle görülür boyutlarda daha üstündü.

Kötü yönetilen Iraklılar, Kuveyt'teki fetihlerini korumak için siper alarak hareketli savunmadan feragat ettiler. Sabit savunma hattını teşkil etmenin zor olacağı ve Iraklıların, koalisyonu, onlara ağır kayıplar verdirecek bir yıpratma savaşına zorlayacağına yönelik tahminlerin yanlış olduğu ortaya çıktı. Irak tankları iptidaiydi ve kötü kullanıldı. Eğer onları gömerlerse, hava ve tank çarpışmalarından koruyacaklarını düşündüler. Gelin görün ki cephanelerin isabet kapasitelerini ve sadece küçük bir parçası görünse bile yüksek bir ilk hamlede öldürme kapasitesini sağlayabilen çağdaş tank silahı teknolojilerinin etkisini anlayamadılar.

Iraklılar Kuveyt şehrine en direkt yoldan saldırırken sağ kanatları, onları kuşatan Amerikan güçlerinin 27 Şubat'ta taarruza dönmesiyle alt edildi. Iraklılar üzerinde muazzam bir baskı kuran batı yönlü hızlı bir Amerikan ilerlemesiyle Irak ordusunun çoğu yok edildi. Ertesi sabah, Başkan George H. W. Bush, Iraklıların yüzlerce saat boyunca durmayan bir savaşta 50 bin ölünün yanı sıra 81 bin esir ve yaklaşık 4 bin tank kaybetmesi nedeniyle bir ateşkes emri verdi.

Hızlı zafere rağmen, Amerikan hava-kara muharebesi doktrininin, diğer askerî konseptler gibi, pratikteki uygulaması, teoride ilerlemesinden daha zordu. Talimin, en azından hızlı seyreden savaş şartları altında kara ve hava kuvvetlerinin senkronizasyon problemleri nedeniyle böyleydi. Her şeye rağmen, Kuzey Vietnam'a Aralık 1972'de yapılan Linebacker ikinci hava saldırısı gibi ilk çatışmalarla karşılaştırıldığına, hava operasyonlarının kontrolünde tek bir merkez—tek bir hava amiri (Müşterek Kuvvetler Hava Unsuru Komutanı)—vardı. Patriot füzeleri ve Britanya pist delici bombaları gibi bazı (pahalı) yüksek teknoloji silahlar, o vakitlerde iddia edilen seviyeden daha azını yapsa da hava saldırılarının sürati sürdürüldü, hedef belirleme ve doğruluk oranı efektifti.

Bunlara ek olarak, müttefik ordunun önemli kısımları, eldeki silahların tamamını kullanmadı. Örneğin Amerikalılar 1972'de Vietnam'da Linebacker birinci ve ikinci muharebelerinde hassas güdümlü cephanenin etkili ve yoğun bir şekilde kullanmıştı. Körfez Savaşı'nda, 9 bin 3 yüz hassas güdümlü cephane kullandı zira çoğu uçağı bu şekilde teçhiz edilmemiş ve pilotları da ne bu silahların kullanımı ne de kullanılan hava cephanesinin yüzde 90'ını oluşturan ucuz güdümsüz cephanenin yerine bunları nasıl ikame edeceği noktasında eğitilmişti. Güdümsüz bomba stoğu çok fazlaydı. Benzer bir şekilde, Amerikalılar hayalet uçağı geliştirmelerine rağmen, uçaklarının çoğu bu pahalı yetenekten yoksundu. Kruz füzeleri, her şeye rağmen, yüzeydeki gemiler için başarıyla yeni kabiliyetler sergileyebiliyordu.

Çatışmada Irak'ın İsrail'e karşı Scud füzesi saldırıları da görüldü ve buna rağmen arzuladıkları, İsrail'i savaşa çekme ve böylece ABD için Arap desteğini (özellikle Suudi Arabistan ve Suriye'den) tehlikeye atma amaçlarına ulaşamadılar, İsrail'in güvenlik açığını da ortaya çıkardılar. Eylemsizliklerinin bir sonucu olarak azalan caydırıcılıklarıyla ilgili İsrail hükümeti misilleme yapmak istedi fakat cesaret kırıcı hava şartlarının yanında ABD'nin böyle bir eyleme karşı muhalefetinden de etkilendiler. Her şeye rağmen ABD, İsrail'e Patriot füzesi ve uydu bilgisiyle destek sağladı. Scud füzelerinden kaynaklanan askeri ve daha ziyade siyasi tehdide karşı koyma ihtiyacı silahlanmanın yayılmasının kapsamını abartılı bir şekilde arttırdı. Amerikan füzesavar doktrini Sovyet kıtalararası balistik füzeler üzerinde odaklıydı ama Scudlar, daha kısa menzilli füzesavar savunma sistemiyle doktrininin gerekli olduğunu gösterdi ve dikkati bu sebeple Patriot füzeleriyle bağlantılı problemlere çekti.

Savaş, ABD ve Britanya donanmaları için Soğuk Savaş'ın bitimini müteakip ana değişikliği işaret ediyordu. Sovyet donanma kuvvetlerini deniz yolları için yapılan bir mücadelede yenmeye odaklanmış olan bir doktrinin yerine gerçek bir deniz gücü olmayan bir devletin hesabına kıyı gücü tasarımı ve amfibi kabiliyeti geldi.

Bununla beraber, askerî amaçları ve siyasi hedefleri uyum içinde tutmaktaki başarısızlık, Körfez Savaşı'nın Saddam Hüseyin'in beklenen devrilmesi hedefine ulaşılamamasına yol açtı. Hücumun durdurulmasına yönelik Amerikan kararı, yüksek tempolu bir savaşta muharebenin sonuçlarının savaş sonrası kalıcı bir barışa çevrilebileceğiyle ilgili yeterli değerlendirme yapılmaksızın aceleyle alındı. Bu durum askerî faktörlere bağlıydı. Özellikle "uyuşmazlık" ve

"muğlaklık"ın devamıydı. Zaferi operasyonel başarıdan ayırt etmekteki başarısızlık yanlış kararların alınmasının sağlanmasına katkıda bulundu. Sivil yönetim, savaşın sonlanması kararının askerî değerlendirmelerle yönetilmesine izin verdi, özellikle Irak güçlerinin Kuveyt'ten kovulmasında ana hedef, aslında siyasiydi. Körfez'de savaş sonrası istikrarlı bir durum yaratma ihtiyacı, askerî önkoşullar, sonunda bir siyasi karar olacak böyle bir istikrar içindi. Bunun yerine, koalisyon ilerlemeyi kestikten sonra, Saddam Hüseyin güçlerini özellikle devrim muhafızlarını ve onların topçuları ile tanklarını kullanabildi. Bu gücü, ülkedeki Şii çoğunluğun isyanını, ağır sonuçlara neden olarak, Kerbela ve Necef'teki Şii türbelerini yok ederek ezmekte kullandı.

Buna karşılık, Huzuru Temin Operasyonu'nda, çok teşkilatlı, çok-uluslu görevli güçler, Kuzey Irak'taki Kürtleri, Saddam Hüseyin güçlerinin eylemlerinden korudu. Savaşı, uzun vadeli müttefik hava kuvvetlerinin Irak'ın ordusunun yeniden inşasını engelleme çabası takip etti. Yalnızca kısıtlı başarıları olan pahalı bir taahhüt, en azından Irak'taki "uçuşa yasak bölge" politikasından dolayı cephedeki gelişmelere müdahale etmekten daha kolaydı. Savaşta, yarım milyondan fazla askerî personeliyle Amerikan katkısına olan anlaşılabilir odaklanma, diğer devletlerin etkilerinin küçümsenmesine yol açtı.

Görevde yer alan bütün bu ordular için savaş; kuvvet intikali, lojistik ve müşterek operasyon yetisiyle ilgili birtakım meseleler doğurdu. Müşterek operasyonlar noktasında, her ne kadar NATO vasıtasıyla birçok iş birliği sayesinde tecrübe edilmiş olsa da durum böyleydi. Kuvvetlerini savaş alanına göndermeyen ama finansal destek ve dolaylı askerî yardım sağlayarak koalisyon güçlerine operasyon yapma serbestisi sağlayan (özellikle Almanya ve Japonya) devletlerinin katkıları da önemliydi. Bu kısa savaştaki finansal temel, 2003–11 arasında Irak'ta süren uzun süreli varlığına nazaran daha iyi durumdaydı.

Amerikan Operasyonları

Çok daha küçük çaplı olmasına ve Körfez Savaşı ile gölgelenmesine rağmen Amerikalılar, uçar-birlik kuvvetlerinin 20–24 Aralık 1989'daki Adil Gaye Operasyonu ile Panama'da, ABD'ye yapılan uyuşturucu kaçakçılığında önemli bir yeri olan General Noriega hükümetinin devrilmesinde büyük bir rol oynadığını zaten görmüşlerdi. Karşı konulamaz kuvvet Amerikalılara sınırlı zayiatla hızlı bir zafer getirdi. Gerçi bu kısmen de direnişin sınırlı yapısından kaynaklanıyordu. Halk tarafından benimsenmeyen Noriega rejimi, halkı harekete geçirme ve birleştirme konumunda değildi.

Bu operasyon, yanlış yönetilen 1980'de İran'daki Amerikalı rehineleri kurtarma girişiminden veya Grenada'ya karşı 1983'te yapılan Hızlı Gazap Operasyonu'ndan çok daha başarılıydı. Hızlı Gazap Operasyonu, Grenada'daki sol hareketle ve onun bir Sovyet askerî varlığına yol açma ihtimaliyle gerekçelendirildi. Bu şekilde, gerçekten Soğuk Savaş'ın bir parçası oldu. Karayip Adası Amerikan güçleri tarafından ele geçirildi ama operasyonda servisler arasında koordinasyon sorunları ortaya çıktı. Bu ise gecikmelere ve birçok Amerikalının dost ateşine kurban gitmesine neden oldu. Panama'daki müşterek operasyonlar, Grenada'da yapılandan farklı olarak, başarıya ulaşsın, hedefler daha net belirlensin ve AC-130 silahlı helikopterleri başarılı bir şekilde görev icra edebilsin diye bu problemlerin çaresi 1989 itibarıyla bulundu.

Müşterek operasyonlardaki bu gelişme, Amerikan ordusunda hem zorunlu askerliğin hem de Vietnam Savaşı'nın sonlanmasını takip eden daha derin bir değişiklik döneminin önemli bir parçasıydı. Ordudaki moral, uyum ve verimlilik özellikle 1970'lerin ilk dönemlerinde Vietnam mirası yüzünden perişan haldeydi ve bu durum, ordunun askerî kabiliyetlerinin yeniden yapılandırılması gerektiğini gösterdi. Bu yapılmıştı. Operasyonel verim noktasında, sayıca çok olan mecburi askerlerden vazgeçme, askerî kararların iç politikadaki kırılganlığını azalttı. Fakat kötü tasarlanmış ve yönetilmiş bir müdahale olan ve Vietnam Savaşı'nın etkisi altındaki 1982–1984'te Beyrut'taki hezimet, 1981–87 arasında savunma bakanı olan Casper Weinberger'den ismini alan Weinberger doktrininin formüle edilmesine yol açtı.

Weinberger, yalnızca sonu kestirilebilir ve net bir çıkış stratejisi olan hedeflere odaklandı ve karşı konulamaz güçlerin kullanılması yönünde çağrıda bulundu. Bu vurgu, ordunun diplomatik hedeflere göre önceliğinin korunması ve stratejik bir gaye haline gelmesine işaretti. Böylesi bir vurgulama, devletin silahı pozisyonundaki ordunun rolünü tehlikeye attı ve 21. yüzyılın başlarında bazı Amerikan komutanların büyük oranda iddiacı olmalarına ışık yaktı. Aynı zamanda hem Irak hem de Afganistan'da, bu dönemin hedefi Weinberger'in reçetesini ne uyguladı ne de uygulayabildi.

Somali ve Haiti

1990'daki Amerikan müdahalesi Somali'nin genel olarak küresel askerî tarihte bir bahis konusu olmasını sağladı ama bu müdahale aslında bu ülkenin hazin ve uzun çatışma dönemi için yüzeyseldi. Somali'nin Etiyopya'yla

1977–1978'de yaptığı Ogaden Savaşı'ndaki başarısızlığı, daha zayıf bir cumhurbaşkanı olan Barré'yi, gittikçe daha ağır silahları elde ve büyümekte olan aşiretlerden müteşekkil bir muhalefetle karşı karşıya bıraktı. Buna ek olarak, Somali Milli Hareketi, her ne kadar hükümet onları 1988'de daha önce ele geçirdikleri kuzeydeki kasabalardan sürebilse de 1978'den itibaren ağır sivil kayıplarının olduğu ciddi bir mücadeleye girişti. 1989–1990'da diğer bir direniş hareketi Barré'nin mevzilerini daha da aşındırdı, geniş çaplı iç savaş patlak verdi ve Barré 1991'de ülkeden kaçtı. O yıl ve 1992'de ülkeye geri dönmek için başarısız operasyonlara kalkıştı. Somali, aşiret grupları tarafından kontrol ediliyordu. Bunların her birinde topçu ve zırhlı araçların yanı sıra, Somali Savaşı'nın ayırt edici bir özelliği olan mitralyöz yüklü hafif kamyonetler vardı. Çoğu kabile çocuk savaşçı kullandı.

Birleşmiş Milletler 1992'de insani yardım getirebilmek ve bununla birlikte, gerekirse, grupları silahsızlandırmak için müdahale etti. BM güçleri, buna rağmen, bu son görevi yapmakta yetersizdi ve görevin belirsizliği kaosa neden oldu. "Umudu İhya Operasyonu"nda ilk başta 37 bin kişilik BM gücünün 28 binini sağlayan Amerikalılar, adamları başkent Mogadişu'da egemen olan Muhammed Farah Aidid'i ekarte etmek istiyordu. Aidid BM müdahalesine karşı çıktı ve adamları 5 Haziran 1993'te bir Pakistan birliğine pusu kurarak 25'ini öldürdü. Bu ABD tarafından desteklenen BM'nin Aidid'e karşı hareket etmesine yol açtı. Amerikan Ranger Timi, 3 Ekim 1993'te, birçok Aidid destekçisini (ama Aidid'i değil) bir baskında yakaladı ama daha sonra iki helikopterin düşürüldüğü bir dirençle karşılaştı. Amerikan, Pakistan ve Malezya birliklerinin imdada yetişmesine kadar süren çatışmalarda, Rangerların zayiatı 16 ölü ve 83 yaralı iken 300 Somalili öldürüldü.

Amerikalılar, zayiatlarının sonrasında Somali'deki taarruzi operasyonlarından vazgeçti. Bu ise İslamcı terörist hareket El Kaide'nin lideri Usame bin Ladin tarafından Amerikalıların geri çekilmeye zorlanabildiğine bir kanıt olarak ileri sürüldü. Bu hedef, bin Ladin'in (1990-91 Körfez Savaşının bir kalıntısı olarak orada bulunan) Amerikan güçlerinin Suudi Arabistan'dan kovulması ve Amerikan destekçisi olarak görülen Suudi hükümetin devrilmesine yönelik tasarladığı "Haremeyn'deki Amerikan İşgaline karşı Savaş İlanı"nı Ağustos 1996'da yayınlamasına ilham oldu.

BM güçleri Mart 1994'te Somali'den çekildi. Hizipler arasındaki savaş devam etti ve sayıları sivil kayıpların artması gibi arttı. 1994'ten sonra hiçbir

Amerikan askerî barış gücü misyonu için Afrika'ya gönderilmedi. 2003 yılında, BM'nin Kongo'daki büyüyen krize müdahale etmesine yönelik baskılar arttığında, Amerikan hükümeti asker yollamayacağını açıkça belirtti. Bunlar olurken Nijerya barış gücüne lojistik destek veriyordu. Sahra-altı Afrika'daki Amerikan çıkarları, El Kaide, Nairobi ve Dar es-Selam'daki Amerikan elçiliklerine bombalı araç saldırıları yaptığında doğrudan saldırıya uğradı. Somali'deki İslamcı köktenciliğe karşı duyulan endişe, 2000'lerin sonlarında Amerikan müdahaleciliğinde bir kıpırdanmaya neden oldu. Fakat bu, yerel güçler vasıtasıyla müdahalenin desteklenmesi suretiyle, bilhassa Etiyopya'da çoğunlukla komşu Cibuti'de konuşlanmış olan hava gücü desteğiyle gerçekleşti.

ABD, daha erken bir vakitte ve ana karaya daha yakın bir yerde, 1994 yılında, BM'nin himayesini tekrar tesis etmek ve 1991'de askerî darbeyle devrilen cumhurbaşkanı Jean-Bertrand Aristide'ı görevine tekrar getirmek, ayrıca Haitili mültecilerin ABD'ye akın etmesini durdurmak amacıyla düzenlenen "Demokrasi'yi Muhafaza Operasyonu"nda Haiti'ye 20 bin asker yolladı. Bu durum, güçten ziyade müzakereyle sağlandı. Buna rağmen, Haiti toplumunun ABD'nin tahakkümündeki BM barış gücünün misyonuna uymasını sağlamak zordu. Haiti'nin daha sonraki tarihi de iyi esenlikten uzaktı. Aristide rejimiyle özdeşleşen yolsuzluk ve şiddet, onun devrildiği 2004'te zirve noktasına ulaştı. Bu, yerel bir ayaklanamadan dolayı olmuştu ama Amerikan ve Fransız birliklerinin konuşlanmasına yol açan Amerikan baskısıyla da bağlantılıydı.

Haiti ve Somali'deki barış gücü ve insani destek müdahalelerindeki hedefler, Irak'taki savaş ile yapılacak herhangi bir mukayesenin de göstereceği gibi, düşük yoğunluklu çatışmalar olarak tanımlanmıştı. Buna rağmen, askerler için tehlikeli ve çetindi ve barış gücünün doğasından gelen görev kültürü bu zorluğu arttırdı. Bu hem askerî hem de siyasi olarak yeterli ve kesin istihbaratın sağlanmasını zorlaştırdı ve ikisinin de aynı noktada toplanmasına yol açtı. Hal böyleyken, Amerikan ordusunun kentsel ortamlarda operasyon yapmak için hazırlıksız olduğu da açığa çıkmıştı. Panama'daki 1989 tarihli Adil Gaye Operasyonu'nun nispi kolaylığı, Mogadişu'nun hem askerî hem de siyasi problemleri için gerçek bir hazırlık değildi.

1993'teki bir sonraki müdahalenin kaderi, Haiti'deki Demokrasiyi Muhafaza Operasyonu'nun yeterli bir güçle desteklenmesini sağladı. Amerikan savunma harcamalarının 1990'ların ortasında belirgin bir şekilde artması tesadüf değildi. Yine de gücün yeterliliği geniş manada siyasi kapsam ve beceri

geliştirmeyle ilgili görevi ustalıkla yerine getirmeye bağlıydı. ABD'nin savaştaki muharebeye hazırlanmak için tercih ettikleri, Panama ve Haiti'de çalışan üstün güçlerin talim yapmasına yol açtı ama bu, ulus inşası üzerine odaklanan uzun vadeli taahhütleri gerektirmesinin yanı sıra Britanya'nın minimum gerekli güç tercihinden de farklılaştı. Bu politikalar ve pratikler 2000'ler ve 2010'larda hem Irak hem de Afganistan'da test edilecekti. Eğer Amerika'nınkiler eleştirilecekse, Britanyalıların de hem Irak'ın Basra'sı hem de Afganistan'ın Helmand bölgesindeki özgüvenleri temelsiz olurdu.

Mercek 11.1 Kuzey İrlanda

Britanyalılar Kuzey İrlanda'daki IRA (İrlanda Cumhuriyet Ordusu) terörizmini bastırmakta başarısız olmuş ama 1998'de bir barış anlaşmasını üretecek olan müzakerelerin mümkün olmasına yetecek kadar durumu kontrol edebilmişti. Britanya askeri 1969'dan itibaren ciddi ayaklanmaların karşısında kontrolü ele almak amacıyla yerel sokaklara konuşlandırıldı ama Birlikçilere (Unionist) olan güven ve çözümü askerî usullerde gören bir grup ordu mensubu nedeniyle IRA terörizmini bastırmak imkânsız bir hale geldi. Görevlerinin zorluğuna bakıldığında, Britanya ordusu yüksek seviyede bir profesyonellik gösteriyordu ama Londonderry'de gerçekleşen milliyetçi gösterilere karşı meydana gelen Kara Pazar'da (1972) vahşice hareket etmiş ve kötü yönetilmişlerdi. Bu usul, onları, IRA'nın sivilleri ve görevli askerî personeli katletmeye yönelik kasti terör politikasını kınamaya istekli olmayan birçoğunun eleştirilerinden korumuyordu. Yalnızca 1972 yılı içinde 1,853 bombalama vakası gerçekleşti, buna rağmen o yıla kadar IRA'nın kontrolünde bulunan ve Londonberry ve Belfast'taki girilemeyen alanların kontrolünü tekrar sağladı. Bu, IRA'nın gerilla savaşını devam ettirmek yerine terörizm yolunu takip etmesine neden oldu. Katolik cemaatindeki milliyetçi destekten, ABD'deki Katolik İrlanda milliyetçilerinin uluslararası desteğinden ve radikal liderleri Muammer Kaddafi'nin bu mücadeleyi bir ulusal kurtuluş savaşı olarak gören ve Britanya'yı bu şekilde vurmak isteyen Libya'nın desteğinden faydalandılar.

Britanyalılar, mayınlara karşı savunmasız olan yollar gibi güçlendirilmiş noktalarını teçhiz etmek için helikopterleri ve teröristler ile onların silah tedariklerini vurmak amacıyla toplanan istihbaratı yoğun bir şekilde kullandı ama başarılabilecek olanın da bir sınırı vardı. Aynı zamanda, teröristler, orduyu Kuzey İrlanda'nın dışına sürmekte başarısız olurken 1990'lardan itibaren IRA'nın hayatlarını vermeye istekli destekçileri azalıyordu. Daha genel olarak, Britanya Maliyesi tarafından fonlanan geniş sosyal refah ödemeleri, milliyetçi desteğin azalmasına katkıda bulundu. Savaşın tüm modern biçimlerinin terörizmi bir çıkmaza götürdüğü daha muhtemel görünmektedir.

Çeçenistan

Bu arada, böyle bir görev için daha çok daha kötü hazırlanmış olan Ruslar, Kafkasya'da ciddi sorunlarla karşılaştılar. Bunun nedeni, İslami bağımsızlık hareketlerinin dikkate değer bir halk desteğine dayandığı Kafkasya'daki kısmen etnik çatışma geleneği kısmen de dağlık araziydi. Bu hareketler, Sovyetler Birliği'nin dağılış ivmesini Rusya'ya yaymak istediler. Rus lider Boris Yeltsin, özellikle bölgedeki petrol sebebiyle, böyle bir ayrılıkçılığı kabul etmeyerek asi Çeçenistan bölgesini Aralık 1994'te istila etti. Ruslar, Ocak 1995'te, özellikle yoğun topçu atışı ve bombardımanını içeren yıkıcı bir ateş gücü kullandıkları uzunca bir kuşatmadan sonra başkent Grozni'yi ele geçirdi. Bununla beraber, Rus acımasızlığı ve uzlaşmazlığı Rusların ezemediği bu direnişi kamçıladı. Yeltsin'in 1990 başkanlık seçimindeki konumunu güçlendirmek amacıyla 1996'da bir barış anlaşmasıyla geri çekildiler.

1994-96 muharebeleri kötü yönetilen, kötü hazırlanmış, kötü eğitilmiş, kötü motive edilmiş ve güçten düşmüş Rus güçlerinin yetersizliklerini açığa çıkardı. Özellikle bu yetersizliklerin altında, uygun eğitimin ve kontgerilla savaşına uygun bir doktrininin olmayışı yatıyordu. Bu arada Çeçenlerin kalabalık oluşunu, iyi silahlanmış ve azimli olmalarını, çoğunun aynı zamanda Sovyet ordusundaki zorunlu askerlik boyunca eğitim almış olmalarının de üzerinde durmak lazım. İsyancılar aynı zamanda bölgenin hudutları boyunca destek de alabiliyorlardı. Dünyanın dört bir yanından Müslüman gönüllülerin bir ülkü uğruna savaşmak istemesi, radikaller tarafından düzenlenen terörist eylemlerin artacağı noktasında da bir emareydi.

Rusya'nın doktrinlerinde ve uygulamalarında tercih ettikleri ateş gücü, Batı ile savaşmak için yaptıkları hazırlıkların ağırlığını gösteriyordu. Öte yandan, ciddi olansa Rusların güçten başka bir cevaba sahip olamadıkları ve bunu da hem yeterli kullanamadıkları hem de gerçekte buna da güçlerinin yetmediğiydi. Ruslar kontrgerilla politikalarını etkileyen olağan problemlere, bunları barışa dönüştürmenin zorluğunu da ekledi, ikisinde de başarısız oldu.

1999 ve 2000'de, Çeçenistan'da tekrarlanan Rus saldırıları, Çeçenlerin komşu bölge Dağıstan'a hareket etmeleri ve belki de Rus gizli polisi tarafından tertip edilip Çeçen teröristlerin üzerine yıkılan patlamalar ile kışkırtıldı. Bu, Boris Yeltsin'in başbakanlığının ve nihai halefi Vladimir Putin'in Rusya'nın gücünü gösterme kararlılığından ileri geliyordu. Harekât Grozni'nin Ocak 2000'de düşmesine yol açtı ama benzer bir askerî yetersizlik gösterildi. Ruslar, isyancılarla savaşan diğer güçlerle birlikte, böyle bir durumda gözetimin kısıtlılığını gösteren istihbarat yetersizliğinin ceremesini çektiler. Bu koşullarda, sıklıkla kötü bir şekilde yönetilen, ateş gücüne gereğinden fazla bel bağlanmıştı. Çeçenistan'da ve Rusya'nın diğer bölgelerindeki intihar bombası saldırılarının da içinde olduğu gerilla direnişi devam etti. Ruslar da buna karşılık, gerilla bölgelerine baskılarını artırdı ve şüphelendikleri Çeçenleri esir aldılar. Muhalefet en çok dağlık güneyde dayanıklıydı.

Eski Sovyetler Birliği

Rusya'nın bölge boyunca müdahaleleri, sonrasında, Kafkasya'da yeni bağımsız olan cumhuriyetlerde sorunlara neden oldu. Nitekim Gürcü ordusu 1992'de Müslüman Abhazya bölgesinin ayrılıkçılığına direnmek için 1992'de güç kullandı ama Abhazya Rus askeri yardımını aldı. 2008 yılında Rusya, ayrılıkçı Gürcü muhalefetten kaynaklanan kısa süreli savaşta Gürcistan'ı mağlup etti. Buna ek olarak, Sovyetler Birliği'nin çöküşünü takip eden dönemde, yeni bağımsız olan Ermenistan ve Azerbaycan cumhuriyetleri 1994'e kadar Karabağ bölgesinin kontrolü için savaştı. Ermenistan çevrelenmiş bölgeyi iki katına çıkarıp Ermenistan ile bağlantı kurarak bu savaşı kazandı.[16]

16 Yazarın bahsettiği bu vakada 2020 sonbaharında yeni gelişmeler mevcuttur. Karabağ Savaşı, 44 gün sürdü ve 10 Kasım 2020'de Ermenistan, yenilgisini kabul eden bildiriye imza atınca sona erdi. Azerbaycan ordusu, 44 günde 5 şehir, 4 kasaba ve 286 köyü işgalden kurtardı, imzalanan bildiri gereği Ermenistan ordusu Kelbecer, Laçın ve Ağdam illerini terk etmek zorunda kaldı. [E.N.]

Eski Sovyetler Orta Asya'sında, Tacikistan'da kabile temelli bir iç savaş vardı. 25 bin kişilik, Rusların ağırlıkta olduğu bir barış gücü, içlerinde İslamcı köktencilerin olduğu, kuzeylilerle hâkimiyet yarışındaki güney gruplarının yenilmesinin sağlanmasına yardım etse de sonuç barış değil ondan ziyade bir gerilla mücadelesiydi. Daha küçük çaplı olaylar olarak, Özbekler ve Ahıska Türkleri Özbekistan'ın Fergana bölgesinde savaştı. Daha batıda, 14. ordudaki eski Sovyet güçleri tarafından desteklenen "Trans Dinyester Cumhuriyeti" yeni bağımsızlığa kavuşan Moldova Cumhuriyeti'nden ayrılmaya çabaladı.

ABD ve diğer Batılı güçler, bazı ardıl devletlerle bir seviyede askerî iş birliği kurmak için Sovyetler Birliği'nin çöküşünden faydalandı. Bu, askerî yardım programları ile siyasi, ekonomik ve ideolojik, dönüşüm değilse bile, değişimler arasındaki ilişkinin önemli bir örneğiydi. Örneğin, 1994'ten sonra, Ukrayna ordusuna askerî iş birliği programları altında ABD parası verildi ve bazı subayları ABD'de eğitildi. Sovyet ordusunun yetersizliği, 2000'de, Kursk nükleer denizaltısının kazayla batmasında acı bir şekilde görüldü.

Yugoslavya

Sovyetler Birliği düşerken Kafkasya'da çatışmalara yol açarken Yugoslavya'nın 1991'de dağılması da Balkanlarda aynı etkiye neden oldu. Daha erken dönemde Komünist diktatör Tito tarafından bir arada tutulan federal devlet Yugoslavya, egemenlik kurdukları alanlarda bağımsızlık arayan, bunun da mümkün olan en geniş tanımda olmasını hedefleyen, başta Sırplar ile Hırvatlar olmak üzere, etnik gruplar arasında bölündü. Hırvatistan'ın 1991'den 1999'a kadarki otoriter başkanı Franjo Tudjman, milliyetçiliği gücü için hem bir gerekçe hem de bir kimlik sağlamak için kullandı. Aynısı Slobodan Miloseviç'in yönetimindeki Sırbistan için de geçerliydi. 1991'de, ülkenin en kuzeyinde, yalnızca 2 milyonluk nüfusa sahip olan Slovenlerden 70 bin kişi, Sloven bağımsızlığını önleme girişimlerine direnmek amacıyla harekete geçti ve Sırp tahakkümündeki Yugoslav ordusu bu konuyu yaygın çatışmalara sürmedi. Slovenya'nın aksine Sırbistan ile sınırı olan ve aynı zamanda büyük bir Sırp azınlığı içeren Hırvatistan'da çok daha büyük bir çaba harcandı.

Bu savaş Yugoslavya'nın büyük bir Hırvat, Sırp ve Bosnalı Müslüman nüfusuyla etnik olarak karışık bir parçası olan ve hem Hırvat hem de Sırp yayılmacılığının acısını çeken Bosna'ya sıçradı. Bosna'daki topluluklardan her biri bir ordu oluşturdu. Bosnalı Sırp ve Hırvat güçleri hem kendi hedeflerini hem

de müşterek hedeflerini elde etmek için Sırbistan ve Hırvatistan ordularıyla iş birliği yaptı. Yugoslavya'daki çatışmalar acımasızcaydı ama yine de sınırlı boyuttaydı. Savaş gösterileri ve müzakereleri, yoğun olarak politikleşmiş olan askerî yöntemlerle yapılan bir siyaseti, ani ve kısa bir vahşetin ateşkeslerle karışımını ve diplomasinin karmaşıklaşmış stratejilerini ihtiva ediyordu.

Çatışmaları sonlandırmak için Batılı müdahale Amerika'nın isteksizliğinin—özellikle askerî liderlik tarafından—ve Avrupa'nın güçsüzlüğü ile birleşmesiyle zayıf kaldı. Buna karşın, barış anlaşmaları, en nihayetinde, 1995'te Bosna'da ve 1999'da ise Kosova'da, Rus desteğini beyhude bekleyen Sırp rejiminin etnik saldırganlığı ve yayılmacılığına rağmen kabul ettirildi. Batı, 3,514 uçuş sortisiyle (ve ateşlenen 100 kruz füzesi ile) 1995'teki Kararlı Güç Harekâtı'nda (NATO'nun ilk muharip misyonu) ana rolü oynasa da Sırbistan karşıtlarının, özellikle Hırvatların, sahada Sırplar karşısında durabilecek askerî güçleri organize etme yeteneği Sırp zaferinin önlenmesinde önemliydi. Bu kabiliyet 1995 sonbaharında, büyük ölçüde Amerikan baskısıyla bir araya getirilmiş olan Hırvatlar ve Bosnalı Müslümanlar, Bosnalı Sırplara karşı başarılı bir saldırı yapabildiğinde ve Hırvatlar önce batı Slavonya'yı daha sonra da Krajina'yı zapt ettiğinde görüldü. Hücumdaki güçlerin sayıları belki de 200 bini buluyordu. NATO hava saldırılarıyla ve diplomatik baskıyla birleştirildiğinde bu, Sırpları Kasım ayında Dayton barış anlaşmasını kabul etmeye itti.

Sivillerin Sırplar tarafından -veya hasımları tarafından- acımasızca katledilmesi, modern dünyanın çoğunda gerçekleşen çatışmaların tanıdık bir özelliğiydi. Siyasi gücün bir öğesi ve böylece hedefi olarak görülen etnik grupların hangi boyutta olduklarını yansıtıyordu. Bosnalı Sırplar, Haziran 1995'te, 7 bin 800'den fazla silahsız Müslüman erkeği Srebrenitsa'da katletti. Burası Birleşmiş Milletler temsilcileri tarafından güvenli bölge olarak belirlenmişti ama bu temsilcilerin oradaki kuvvetleri çok zayıftı ve katliamı önlemek yerine kendilerini korumaya odaklanmışlardı. "Etnik temizlik" olarak; bir etnik grubun üyelerinin, ciddi oranda bir şiddetle ve büyük boyutta bir katliamla ihraç edilmesi şeklinde tanımlanan şey çok yaygındı. Bu genellikle Sırplarla alakalıydı ama Hırvatlar da örneğin Krajina'da bunu uyguladı. Her ne kadar bu ikincisinin yaptıkları Sırp eylemlerini temize çıkarmasa da siyaset yapıcılarını karakterize eden paranoyayı açıklamaya yardım eder. Sivillere karşı böyle bir eylem yapılması, insani hedeflere odaklanan barışa zorlayıcı proaktif politika benimsemek için dış güçlere, barış gücü hakkındaki mevcut görüşleri izlemek

noktasında baskılara yol açtı. Bu olay hakkındaki ilk tereddütlerin üstesinden gelinmesini sağladı.

Sivillerin Sırplar tarafından (ve daha küçük boyutta, hasımları tarafından) Sırplar, ayrılıkçı talepleri bastırmak ve Kosova Kurtuluş Ordusu'na olan desteği yok etmek amacıyla 90'ların sonlarında, etnik temizlik taktiklerini Sırbistan'ın etnik-Arnavut ve Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu bölgesi Kosova'da da kullandılar. Batılıların Kosova üzerindeki karşılığı zorlayıcı diplomasiydi. 1999'da bu güçlü bir insani göreve dönüştü: Müttefik Kuvvetler Operasyonu. ABD, Britanya ve Fransa güçlerinin 1999'da yaptığı 78 günlük bombardıman ve kruz füzesi saldırısının sonuçları 1995'te olan Kararlı Güç Harekâtı'ndan daha az etkiliydi. 1999'da Britanya, Fransa, Almanya, İtalya ve ABD'nin bir NATO barış koruma gücü oluşturmasını takip eden dönemde Sırpların geri çekilmesine ve ateşkesi kabullerine yol açmasına yardım etse de Sırp ordusunda beklenenden daha az hasara sebep oldu. Müteakiben ekonomik ve finansal savaş biçiminde devam eden Sırbistan'ın izolasyonu, Miloseviç'e olan desteğin azalmasına ve onun Sırp halk eylemleri karşısında 2000 yılında düşmesine yol açtı.

1999'da Britanyalı savunma bakanı George Robertson, Kosova çatışmasını sadece hava gücüyle kazanmanın zor olduğunu söyleyen ve çıktı (bomba ve füze hasarı) ile akıbet arasındaki tezattan bahseden yorumcuları alenen aşağıladı. Müttefikler sorumluluğu uygulama konusunda bölündüğünde, Bosna'da hava gücü kullanımının bir hava saldırısının yönetiminde fazlasıyla problem olduğu hâlihazırda ortaya çıkmıştı. 1999'daki hava saldırısında yalnızca iki uçak kaybedildi ama akabinde gelen, Sırpların Kosova'dan çekilmesi ile NATO'nun hava saldırılarıyla--örneğin Sırp tanklarını— hasara uğratma hesaplarının ciddi anlamda abartıldığını ortaya çıkardı. Müttefik istihbarat bilgisinin kısıtlılığı ve bunun hedefler konusundaki ciddi sonuçları ve hava durumunun hava saldırıları üzerindeki birçok etkisinden (çoğu iptal edildi veya etkilendi) faydalanan Sırplar, onlara arazi ve ormanda avantaj sağlayan basit ve ucuz kamuflaj tekniklerini kullanarak, 10 bin NATO sortisine rağmen, çoğu ekipmanlarını korudular. Üstelik hava hücumu Kosovalıların yurtlarından sürülmelerini büyük ölçüde önlemedi ve bu, operasyonun başarısını ciddi oranda zayıflattı. Aslında, At Nalı Operasyonu, yani etnik temizlik harekâtı, hava saldırılarının artmasıyla büyüdü.

Sırpların 1999'da geri çekilmesi, hava saldırısından ziyade, kuvvetle muhtemel kısmen NATO kara saldırısının yakın olduğuna dair Rus enformasyonu

ve Rus desteğinin çekilmesiyle alakalıydı. İronik bir şekilde, Fransızlar, Almanlar ve son olarak Amerikalıların Britanya tarafından vurgulanan bu harekâtı reddetmesi, onun mümkün olduğuna dair şüpheleri olduğunu gösteriyordu. Gerçekten de Kosova'ya yapılan kara saldırısı ciddi bir lojistik sıkıntıyla karşılaştı ve komşu ülkelerin üs ve geçiş sağlama isteğine bağımlı oldu. Bu durum, NATO'nun, hava saldırısının başarısızlığı halinde yeterli seçenek hazırlamama yanlışının yapılmasına katkıda bulundu.

Kosova krizi hava gücünün müşterek stratejinin bir parçası olarak en etkili şekilde kullanılabileceği ve aslında, kara ve hava tehditlerinin tümüyle ayrılmadığını gösterdi. Sırplara karadan muhtemel bir NATO istilası tehdidi, onların güçlerini, bir bölgeye toplanmak yerine dağınık bir hale getirdiği gibi hava saldırılarına karşı savunmasız ve daha az hayatta kalabilir bir halde bıraktı. Sırpların hava saldırılarıyla aldığı hasar sınırlı miktarda olsa da Sırbistan'ın köprüler, fabrikalar ve elektrik santralleri bakımından altyapısına verdiği hasar özellikle elitlerin finansal çıkarlarının yanı sıra onların morallerini ve ekonomilerinin işleyişini de etkilemesi bakımından önemliydi. Nitekim hava gücünün sınırlı taktiksel ama muhtemelen tesirli stratejik etkisi arasında bir tezat vardı. Kötü hava her zaman belirleyici bir faktör olmasına rağmen, Sırp tanklarının vurmaktaki başarısızlık, hedefleri lazerle işaretlemek için özel kuvvetlerin önemini gösterdi. Sürülen Kosovalıların çoğu Sırpların geri çekilmesinin ardından evlerine döndüler. Onların geri dönüşleri NATO operasyonunun "başarı" iddiasının anahtarıydı.

Üçüncü Dünya Çatışmaları

1990'dan önceki durumda ve Afganistan ve Somali'deki olduğu gibi Batılı müdahale için zemin hazırlayan "Üçüncü Dünya" güçleri arasındaki çatışmaları yok saymak yanıltıcı olur. Daha genel olarak, 1990 sonrası çatışmaları temsil bakımından Taliban'ın Afganistan'da gücü ele geçirdiği süreç, bu ülkeye 2001'de yapılan Amerikan müdahalesinden daha iyi bir göstergeydi. "Üçüncü Dünya" güçleri arasındaki çatışmalar sınır hatları boyunca yapılan düzenli savaşlardan isyanlara, etnik çatışmalara, terörizme ve darbelere kadar değişen birçok şekil almıştı. Bu çatışmaların çoğu Afrika'da meydana geldi ama Latin Amerika, Asya ve Okyanusya'da da önemli örnekleri vardı. 1999'da Keşmir'deki Pakistan destekli ayaklanmaya direnen, sadece ordu değil Merkezi Yedek Polis Gücü ile Sınır Güvenlik Kuvvetleri'nin de içinde olduğu Hint güvenlik

güçlerinin sayısının 400 bin civarında olduğu tahmin ediliyordu. 1990'lardaki ayaklanmada en az 40 bin insan öldürüldü ve Keşmir vadisindeki Hindu azınlık kaçtı.

"Üçüncü Dünya"daki konvansiyonel çatışmaların bir örneği olarak, 2000'de Etiyopya Eritre'yi aynı zamanda egemenlik için olan bir sınır çatışmasında istila etti. Çoğu "Üçüncü Dünya" savaşında olduğu gibi, olaylar hakkında kesin konuşmak zordur ama Etiyopyalılar üstün hava gücünden, daha iyi zırhlılardan (Rus T-72 tankları) ve sayısal üstünlükten faydalandılar. Karşılarında ise yalnızca saha avantajını ellerine almış olan iyi savaşan Eritrelileri buldular.

Bunun zıddına, Liberya'da 1989'dan ve Sierra Leone'de 1991'den itibaren, merkezi idaresi olmayan, batık devletler olarak adlandırdığımız şeye eşlik eden bir kaos vardı. Hem haplanmış gençler (çoğu yetim) ve hem de hukuksuz yağmacılarda, uğrunda savaştıkları davanın fikri kendi şahsi kazançları dışında, varsa da çok az vardı. İktidarı ele geçirmenin ötesindeki siyasi hedefler belirsizdi. "Savaşlar" büyük ölçüde küçük silahlara ile icra ediliyor ve başlıca kriminal faaliyetler ve zorla alınan haraçlarla finanse ediliyordu. Herhangi bir emir komuta zinciri yoktu ya da "asker"i diğerlerinden veya başka savaşçılardan ayıran üniformalar çoğunlukla mevcut değildi. Siyasi olarak Sierra Leone ve Liberya'daki bu durum, savaş ağalarının asilikten başlayıp cumhurbaşkanı olduğu yahut tam tersinin gerçekleştiği daha yaygın bir sürecin örneğiydi. Bu sırada etnik yapı çatışmaların kızışmasına yardım ediyordu.

Nijerya ordusu, Sierra Leone ve Liberya'daki barış gücünde kendi bölgesel ajandasını yansıtan bir rol oynadı. Görev için kötü eğitilmiş Nijeryalılar, polislik görevi yaparken ateş gücü kullanmaya meyilliydiler. Buna rağmen iki halde de iş çok zordu. Gruplar adına savaşan uyuşturucu müptelası ergen savaşçılar iki ülkeyi de çetelerin hâkim olduğu bir kaos biçimine dönüştürdü ve bu durum, askerler için elimine edilecek düşmanın tanımlanmasını zorlaştırdı. Sierra Leone'de iç savaş Ocak 2002'de ilan edildi ve bir uluslararası barış koruma gücü savaşçıları silahsızlandırmaya başladı. Bununla beraber, Liberya'da 1980'deki bir darbeyi Charles Taylor'ın 1989'da başlattığı ve daha sonra onun 1997'de Cumhurbaşkanı olduğu bir isyan izledi. 1999'da ona karşı başlatılan isyan, düşmanlarının 2003'te başkent Monrovia'ya ilerlemelerine yol açtı. Müteakip kaosta istifa etti ve Nijeryalı barış gücü Monrovia'nın yönetimini devraldı. Taylor daha sonradan Lahey'deki Uluslararası Mahkeme'de savaş suçları için yargılandı.

Orta Afrika'daki Ruanda'da iç savaş ne düzensiz ne de aralıksızdı ama meydana geldiğinde son derece kanlıydı. 1990'da Ruanda Yurtsever Cephesi'nin sürgün Tutsi savaşçıları, Uganda'dan Ruanda'yı istila etti. Başlayan iç savaş, 1993'te çoğu Belçikalılardan oluşan küçük bir BM barış koruma gücü tarafından gözlemlenen barış anlaşmasına kadar son bulmadı. O yıl, her şeye rağmen, Burundi'de Hutu hükümetine karşı yapılan bir Tutsi darbesi, yükselen tansiyonda 100 binin üzerinde Hutu'nun öldürülmesine yol açtı.

Nisan 1994'te, Hutulardan radikal bir grup, Ruanda'da iktidarı ele geçirdi ve çoğu doğranıp sopalarla öldürülen 500 bin kadar Tutsi'nin hayatını kaybedeceği bir katliamı tetikledi. Katliama ortak olmak istemeyen Hutular da katledildi. Bugünkü hükümet, bir milyon civarında insanın öldürüldüğünü ve 6 milyonluk bir nüfusun kaldığını iddia ediyor. Uluslararası toplumun soykırımı önlemekte başarısız olması hem BM'nin normlarını zorlama gücüne hem de dünyanın önde gelen gücü ABD'nin harekete geçmekteki güçlü isteğine karşı bir soru işareti doğurdu. BM'nin, bir yapı olarak ve Genel Sekreter nezdinde, soykırımı durdurma konusundaki gücü (ya da istekliliği) ve zayıflıkları yanında eyleme geçmek için oy birliğinin aranması sürecindeki sorunları gündeme getirdi. Ruanda'daki soykırım, Ruanda Yurtsever Cephesi soykırımcıları mağlup ettiğinde ve onları Kongo'ya sürdüğünde sona erdi. Onların tekrar örgütlenip Ruanda'ya saldırmamaları için de oraya 1996–97'de müdahale etti. Böylece, 1997'de, iyi motive olmuş ve becerikli bir şekilde idare edilmiş Ruandalılar, bu iki nitelikten de yoksun olan Kongo hükümetini devirdi.

Sonuç

Bu bölüm doğal olarak bir sonrakine dökülmektedir ve ikisinin de sonucu orada özetlenebilir. Bilhassa 1990'lar göz önünde bulundurulduğunda, Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Irak'ın hızlı yenilgisi ve Harbiye Devrimine olan inancın çoktan gevşemeye başlamasının özellikle 1994'te Somali'de işlerin ters gitmesi ve 1999'daki Kosova'daki gecikmeyle birleşmesi kuvvet intikali için bu fırsat duygusunun en baştaki haline dönmesini sağladı. 2003'te ele geçirilmesinin ardından Irak'ta zaferi güvence altına almadaki problemler, kuvvet intikalini etkileyen zorlukları vurgulayacaktı.

1990'ların başından beri geniş Orta Doğu'ya olan odaklanma—dikkatler Irak, El Kaide, Afganistan ve Irak'taydı—özellikle 1999'daki Kosova krizinden sonra Avrupa'daki odağın kaydırılmasıyla bağlantılıydı. Bunun bir sonucu

olarak, 1962 yılında Almanya ve İtalya'daki azami Amerikan askeri 277 bin iken, 2012'nin başlarında 81 bine düşmüş, 2015 itibarıyla 70 bine düşürülmesi planlanmıştı. Britanya'nın 2012'nin başında Almanya'da 20 bin askeri vardı ve 2020 itibarıyla tamamının çekilmesi planlandı. Başka bir açıdan baktığımızda, Irak ve Afganistan'a büyük bir yoğunlaşmanın olduğu bir zamanda, 2010'ların başlarında tutulan böylesi sayılar, belirlenmiş uygulamalar ve sevkiyatları dağıtmanın ihmal edildiğini ya da yapılamadığını gösteriyor. Böylesi bir süreklilik, eğer adına tutuculuk demezsek, değişime karşı mücadele olarak ordunun niteliği olagelmiştir.

ON İKİNCİ BÖLÜM

2000 VE 2010'LARDA SAVAŞ

Giriş

Dün, bugün ve yarını kapsayacak şekilde ilerlemekte olan bir dönem hakkında yazmak başta alaka ve sempati olmak özere birçok problem doğuruyor. Gelecek, şimdiye dönüyor ve bu da kolayca bu analizi alt üst edebilir. Radikal İslami köktencilikle Amerika öncülüğündeki savaş, örneğin Çin'in Amerikan çıkarlarına meydan okumasıyla ortaya çıkacak büyük güçler mücadelesi öncesindeki bir ara dönem mi olacak? İran'ın nükleer ihtirasları çatışmaya yol açacak mı ki öyleyse, kiminle? Tek başına İsrail ile mi yoksa ABD'nin de dâhil olmasıyla mı ve nelere yol açacak? Bu bölüm, okurları, çatışmaların devam eden önemlerini ve varyasyonlarını değerlendirerek tartışma için tahmin yürütmeye ve bunları kendi öncelikleriyle ele almaya davet ediyor.

Terörizmle Savaş

Usame Bin Ladin'in El Kaide terörist hareketi tarafından New York ve Washington'da 11 Eylül 2001'de yaptığı intihar saldırıları, Amerikan hükümetinin 2000'lerin başındaki savaşta, 1990'ların sonundaki Balkanlardaki meseleden (1995'te Bosna, 1999'da Kosova'daki olaylardan) daha belirleyici bir pozisyon almasına yardım etti. George W. Bush'un, 2001'de Bill Clinton yerine başkan olması da önemliydi. En azından, 11 Eylül sonrası ilk zamanlarda, Amerikalılar kendi başlarına ilan ettikleri "Terörizmle Savaş" için yaygın uluslararası destekten faydalanırken anlamlıydı. Amerikan hükümeti terörizme

direnirken ona karşı saldırıya geçmenin gerekli olduğunu hissetti. El Kaide'nin intihar saldırıları kullanmasından dolayı ve caydırıcılığa yönelik herhangi başka bir yöntemin olmadığını düşünerek taarruzi ve önleyici savunmanın elzem olduğuna kanaat getirdi. Bu karşı taarruz politikası, terörist üsleri ve destekçisi olarak görülenlere karşı açık ve gizli saldırılara yol açtı. Bu ise, Soğuk Savaş'ın bitimini izleyen eyleme yönelik hareketin bir diğer aşamasıydı.

Rusya, 2001'de El Kaide için barınma sağlayan Afganistan'daki Taliban rejimine karşı Amerikan hava saldırısına diplomatik destek verdi. 7 Ekim'de başlatılan bu harekât, otokratik başkan İslam Kerimov liderliğindeki Özbekistan gibi 1991'e kadar Sovyetler Birliği'nin bir parçası olan Orta Asya cumhuriyetlerinde Amerikan üslerinin kurulmasını gerektirse de bu destek vuku buldu. Bununla beraber Rus desteği çıkarcıydı çünkü Ruslar, Çeçenistan'daki İslami muhalefete karşı düzenledikleri harekât için Amerikalıların desteğini arıyordu.

Taliban, 1990'ların başında Afganistan'da var olan kaos ortamında ortaya çıktı. 1996'da Sovyetler Birliği tarafından iktidara getirilen cumhurbaşkanı Necibullah idaresindeki Afgan rejimi, nihayet gerillaların başkent Kabil'e girdiği Nisan 1992'de düştü. Beklendiğinden daha başarılı olan hükümet, Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasıyla beraber ciddi anlamda zayıflamıştı. Bu da orduya daha fazla para verilmeyeceği ve güçlü bir adamı olan Abdulraşid Dostum'un taraf değiştirmesi anlamına geliyordu. Necibullah'a karşı kazanılan zaferi, Afganistan dâhilinde zaten güçlü olan bir etnik-bölgesel gerilim dalgası takip etti. Özellikle, 1992'de başkenti ele geçiren Kuzeyliler, bir Peştun ve Afganistan İslami Partisi'nin lideri olan ve Kabil'e saldıran Gulbeddin Hikmetyar'ın muhalefeti ile karşılaştılar. Ülke, savaş ağaları tarafından bölündüğü ve ekonomik olarak çöktüğü gibi, yağmacılık da savaşan güçleri beslemenin en iyi yolu oldu.

Bu duruma istikrar ve tutucu bir din anlayışı arayan, Kandahar temelli ve Pakistan destekli Taliban hareketi meydan okudu. Güney Afganistan'daki Peştun çoğunluğun desteğinden, afyon alışverişindeki kârından ve Hindistan'a karşı stratejik derinlik arayan Pakistan'ın desteğinden faydalanan Taliban, o yıl Kabil'i kuşatarak 1996'da ülkenin çoğunu ele geçirdi. Rüşvet, muhalefetin çoğunu çözmeye yardımcı oldu. Buna rağmen, Peştun olmayan bölgelerde, özellikle kuzeyde, Taliban ciddi bir direnişle karşılaştı ve bu, Amerikalılara 2001'de Taliban rejimine saldırdıklarında müttefik bulmada yardım etti.

Usame bin Ladin'i ve diğer El Kaide liderlerini teslim etmeyi reddeden Taliban rejiminin düşüşü Amerikan hava gücünün bir başarısı olarak görüldü. Bu, uzun menzilli B-52 ve B-1 "hayalet" bombardıman uçaklarını, uçakların çok uzun görevlerde uçabilmesine imkân veren kapsamlı havadan yakıt ikmalini, Umman Denizi'ndeki uçak gemisi grupları ve savaş gemilerinden gelen savaş uçağı ve Tomahawk kruz füzelerini, AC-130 silahlı helikopterleri, ateşlenen füzelerin keşif yapmasını sağlayan insansız hava araçlarını ve misket bombalarını yayan CBU-130'ları Kombine Etki Mühimmatı içeriyordu. Lazer ve GPS'in (Küresel Konumlama Sistemi) gibi iki taraflı modun bombaları yönlendirmesi, mümkün kesinlik derecesini artırdı. Hava saldırıları da zemin temelli GPS cihazları ve ileri hava kumandaları dâhil birçok kaynaktan gelen bilginin etkili ve hızlı yönetiminden faydalandı. Düşmanın hava gücünün ve etkili kara ateşinin yokluğu da önemliydi. Teknolojinin etkileyici doğası, yeni imkânlar sayesinde harbiyedeki devrimin erken bir tezahürü gibiydi.

Taliban, hava gücünün etkisine rağmen, en nihayetinde, özellikle Kuzey İttifakı olarak bilinen Birleşik Cephe olmak üzere karşıt Afgan güçleri tarafından karada mağlup edilmeliydi. Taliban rejimi içindeki uyumsuzluk ve Afganistan'daki ittifaklar değişken doğası da savaşın neticesi bakımından önemliydi. Savaş ağaları, büyük oranda Amerikan rüşvetlerinin bir sonucu olarak taraf değiştirdi. 9-13 Kasım 2001'de Mezar-ı Şerif, Herat ve Kabil şehirlerinin düşmesiyle Taliban mevzileri çöktü. Taliban, Mezar-ı Şerif'in düşüşünden sonra yeniden toparlanamayacak durumdaydı. Kendi fırkalarından gelen ihanetler komuta ve kontroldeki bir başarısızlığı gösteriyordu. Amerikan hava gücü ve Afgan kara saldırısı, 26 Kasım'da Kunduz'da daha kesin bir yenilgiyi garantilemek için birleşti. Taliban güçleri Kandahar'da yeniden toplanmayı denedi ama rejimleri çözüldüğü için 7 Aralık'ta orayı da terk ettiler. Taliban mevzileri Amerikan hava saldırısı ve Afgan kara hücumunun birleşmesiyle kırılmıştı. İkincisi, Soğuk Savaş boyunca bilhassa Afrika ve Orta Amerika'da görülen vekalet savaşlarının bir örneğiydi. Buna ek olarak, komşu devletlerin rolü de önemliydi. Pakistan cumhurbaşkanı Müşerref'in Taliban'a desteği kesmek ve Amerika'nın üzerinden uçmasına izin verme ve Pakistan askerlerini sınır bölgelerine sevk ettirme noktasındaki güçlü isteği önemliydi.

Hava saldırısı Afganistan'da yerel siyasi dengelerin değişmesine yardım etti ama kazanılan harekât, beklenildiği gibi kesinkes bir Amerikan zaferine yol açmadı. Onun yerine, savaş, hiziplerin yeniden kümelendiği ve rekabetlerin yeni

iş birlikleri tesis ettiği bir durumu hemencecik ortaya çıkardı. Bu, Afgan Geniş Yönetimi Batı Kürsüsü Başkanı taraftarı, zayıf, güçleri başkent Kabil'den çok az öteye uzanan Hamid Karzai başkanlığında gerçekleşti. Hiç yoktan iyiydi ama bu zafer, karşı çıkanları kazananın isteklerini kabul etmeye zorlayamadı. Üstelik bu stratejik faktöre ek olarak, Amerikalıların 2001'deki hava saldırılarının etkileri üzerine yaptığı analiz, kuzey Afganistan'daki ilk saldırılarda bu hatırı sayılır seviyede olsa da sonradan Amerikan ve müttefik kuvvetleri tarafından Taliban ve El Kaide'den hayatta kalanlara karşı başlatılan Tora Bora (Aralık 2001) ve Gardezin doğusundaki Anakonda Operasyonunda (Mart 2002), kara harekâtlarında bu etkinin daha az olduğuna işaret ediyordu. Taktiksel verimlilikteki bu düşüş, Taliban'ın arazinin özelliklerini kamuflaj ve korunma için avantaja çevirerek karşılık verme yeteneğinden kaynaklanıyordu. Bu yaklaşım, Britanya ve Amerikalıların, 1920 ve 1930'lardaki hava gücü kullanımında, örneğin Nikaragua'daki Amerikalılar nezdinde, zaten tecrübe edilmişti. Mesuliyetin çoğu ise, yetersiz Amerikan stratejik analizi ve harekât planlamasından ileri geliyordu. Buna, çok az miktarda kuvvetin intikali, yetersiz emir-komuta, başarıyı sağlayacak güvenlik ihtiyacını kavrayamama da dâhildi. Bu unsurlar, taktiksel olanlardan daha önemliydi.

Uluslararası Güvenlik Yardım Güçleri tarafından Afganistan'da El Kaide destekçilerine karşı yapılan harekâtlar, 11 Eylül 2001'i müteakip, Amerikan ve Amerikan destekli "Terörizmle Savaş"ın en göze çarpan tarafıydı ama yalnız başına bunlar da değildi.

Nitekim Amerikan özel operasyon birlikleri, Amerikalıların 2003'ten itibaren Ebu Seyyaf grubuna karşı orduya askerî destek sağladığı, direniş güçlerinin uzun süredir merkezi olan bilhassa Filipinler'in adası Mindanao ve yakınlarındaki El Kaide ile bitişik İslami terörist hareketlere karşı konuşlandı. Aynı yıl, kuzey Kafkasya Rus idaresine karşı Çeçen isyancılar için de bir üs haline gelmiş Pankisi vadisi bölgesindeki El Kaide güçlerine karşı Gürcistan Cumhuriyeti'ne yardım sağlandı.

El Kaide bağlantılı terörizm örneğin, 2003'te Türkiye'deki intihar bombalarında olduğu gibi diğer ülkeleri de etkiledi. El Kaide'yle ilintili, muhtemelen daha az sebeple, başka hareketlerin üzerine de yüklendi. ABD'nin bir müttefiki olan Özbekistan'ın başkenti Taşkent'i 2004'te vuran intihar bombacıları belki de El Kaide bağlantılı Özbekistan İslami Hareketi ile ilişkiliydi. Pakistan'ın Afgan sınırlarındaki çekirdek El Kaide ile Mağrip El Kaidesi (MEK),

Arap Yarımadası El Kaidesi (AYEK), Somali'deki Eş-Şebab arasındaki gevşek bağ ile şekillenmiş ve karşılıklı teşvik ve ana noktanın belli ölçüde desteğiyle El Kaide merkezsiz bir federasyon çehresine büründü. AYEK'in bilhassa Yemen'deki burada 2009 itibarıyla Amerikan İHA saldırılarını tetikledi, sorun olarak ortaya çıktı. ABD Eş-Şabab'a ve MEK'e karşı baskı kurulması yönünde de destek çıktı. Aynı zamanda, İslamcı terörizmin çoğu açık bir şekilde El Kaide'den bağımsızdı. Örneğin, Tayland'ın en güney üç bölgesinde 2004 yılında patlayan direniş yahut Nijerya'daki Hristiyanlara saldıran ve 2010'den beri devletle savaşan köktenci Boko Haram böyleydi. Bu bağımsızlık, İslamcı Devlet'in yahut DEAŞ'ın yükselişiyle çok daha önemli bir boyuta ulaştı.

Terörle mücadele operasyonları, askerî karşılıklar için, özellikle düşmanın belirlenmesi ve onunla mücadele edecek rakiplerinin tertibini mümkün kılacak zamanın kısalığıyla ciddi zorluklara yol açtı. Böyle çatışmalarda aynı zamanda kavramsal problemler de vardı. Düşmana karşı kullanılan terminoloji noktasında ise "özgürlük savaşçısı" ve "savaş" kavramlarının yerine onları gayrı meşrulaştıran "terörist" ve "terörizm" kavramlarına sahibiz. Nitekim bu siyasi ve askerî metotları ve hedefleri birleştiren bir stratejinin tasarlanmasını daha zor bir hale getirebiliyor ve bir çıkış stratejisi için ihtimallerin derinine inilmesini güçleştiriyordu. El- Kaide'nin ve müttefiklerinin aşırı Batı-karşıtı tutumu her şeye rağmen müzakereyi bir seçenek haline getirmiyor. Terörizm aynı zamanda ilkesiz bir suçlama nesnesi olarak da kullanıldı nitekim 2012'de, Suriye'nin otoriter cumhurbaşkanı Beşar Esat, Şam'daki intihar bombası saldırılarından sorumlu tuttuğu "teröristler"i ezmeye söz vermişti. Gerçi muhalefet de hükümetten değişiklik isteyen geniş halk taleplerini sindirmek için bunun güvenlik/istihbarat birimi tarafından yapılmış olabileceğini de ifade etmişti.

Terörizm, orduların yurt içi görevlerinin hiç olmadığı kadar çeşitlenmesine neden oldu. Paris'te 2015 yılında gerçekleşen terör saldırılarına karşı Fransız ordusu 10 bin civarı askeri şehir bölgelerinde konuşlandırdı ve bu, ülkenin en geniş çaplı harekâtı oldu.

Mercek 12.1 On Yıllık Değişim: Amerikan Stratejisi, 2002-12

2002'de yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi, hem stratejik hem de operasyonel anlamda istekliydi. Çifte tehdit olarak görülen terörist rejimler ve "haydut devletlerin" kitle imha silahlarına sahip olma veya geliştirmesine cevap olarak yapılan önleyici saldırılara olan ihtiyacı vurgulayan bu strateji, —ABD, şimdilerde devletlerin işgalinden çok batık devletler tarafından tehdit altında—küresel siyasi düzeni, gelişen bu tehditlerin alanını daraltmak için dönüştürme arayışındaydı. Bu amaçla, ilk paragrafı, Soğuk Savaş'ın bitimiyle yeni mücadele alanını birleştiren şöyle bir evrensel mesaj öneriyordu:

20. yüzyıldaki hürriyet ve totaliterlik arasındaki büyük mücadele, özgürlük güçlerinin kesin zaferiyle sona erdi... Özgürlük değerleri her kişi ve her toplum için haklı ve doğrudur. Bu değerleri düşmanlarına karşı koruma görevi özgürlük sevdalısı insanların dünya çapında ve çağlar boyunca ortak çağrısıdır... Biz, her kıtada özgür ve açık toplumu cesaretlendirerek barışı büyüteceğiz.

2012 yılında Pentagon tarafından yayınlanan Stratejik Kılavuz, El Kaide'yi yenme noktasında yeniden söz veriyor, geleneksel olmayan silahlarla ona karşı koyacağını, ama aynı zamanda müdahalecilikten de geri duracağını ifade ederek Çin hakkında bir uyarıda bulunuyordu:

Irak ve Afganistan'daki savaşların sonrasında Amerika Birleşik Devletleri gayri askerî yöntemleri ve istikrarsızlık noktasında ordular arası iş birliğini vurgulayacak ve böylece istikrar operasyonları için gerekli olan Birleşik Devletler kuvvetlerine olan ihtiyacı azaltacaktır. ABD kuvvetleri bundan sonra geniş çaplı, uzatılmış istikrar operasyonları yürütmeyecektir. Asya-Pasifik'teki denge gereksinimi karşılamak durumundayız.

Başkan Barack Obama, 17 Kasım 2011'de Avustralya Parlamentosu'nda, "Bir Pasifik devleti olarak, Amerika Birleşik Devletleri, bu bölgenin şekillenmesi ve geleceği için büyük ve uzun erimli bir rol oynayacaktır." Bu değişim önceliği, ikili harp yeteneğinden, bölgesel bir savaşta zafer elde ederken diğer rakibin askerî planlarını bozmayı betimleyen "kazan-boz" planına geçiş ile ilintilidir.

Harbiye Devrimi

Afganistan'da olduğu gibi terör üslerini vurmak, 2000'lerden itibaren Amerika'nın düşman devletlere karşı önleyici saldırılar doktrininin bir parçası oldu. Bunun bir sonucu olarak, çatışmalar Irak, baskın Amerikan kuvvetleri tarafından büyük bir Britanya askerî grubunun ve az sayıda Avustralyalı, Polonyalı, Çek ve Slovak gruplarının katılımıyla saldırıya uğradığında 2003'te Basra Körfezi'ne kaydı. Harekât ve onun için yapılan hazırlıklar medyanın gözü önünde ve uzman tartışmalarının ışığında yürütüldü. Harbiye Devrimi (HD)[17], hakkında mevcut kavramlarla nereye kadar konuşulacağıyla ilgili ciddi spekülasyonların yanı sıra Batı'nın modern askerî kabiliyet ve gelişiminin karakteri hakkında konuya ilişkin tartışmalar da vardı.

Dönüşüm yerine sonradan Harbiye Devrimi şeklinde tanımlanan HD, teknolojik sistemlerin benimsenmesine dayalı modernizasyon teorileriyle örülmüş bir doktrinle beraber silah sistemlerindeki gelişimle bağlantılıydı. Ayrıca HD, 1990'da aktif görevdekilerin 1/3 oranında yapılacak eksiltmenin bir parçası olarak, 1990'da Amerikan ordusunda 18 tümenden 2003'te 10'a indirilmesine zemin hazırladı. Bu, artan reel personel maliyetlerine yönelikti. HD, düşmanların yaygın ilkel teknolojileri ve yenilerini geliştirmeleriyle beliren tehditlere karşı ortaya çıkan "Yüksek Yoğunluklu Çatışma" ve mutlak zafer ihtimallerine inanma ihtiyacını da tatmin ediyordu. Aynı zamanda, dünyayı "haydut devletler"i devirerek ya da korkutarak ve özgürlüğü yayarak yeniden düzene sokma ihtimaline kaynaklık ediyordu.

HD'nin ihtiva ettiği hepsi kısaltma ve jargon içeren birçok konsept vardır. Genel odak, yeni nesil silahların avantajlarından ve bilişim teknolojisindeki gelişmelerin doğurduğu fırsatlardan faydalanmayı ifade eden "zeki" doktrin üzerinedir. Bir araç olduğu kadar vasıta da olan kesin bilgiye olan vurgu, onun, kuvvetleri doğru konumlandırmak için kullanımı ile alakalıydı ki böylece savaştaki ihtilafların üstesinden gelinebilsin ve yarı otomatik silahlı düşmanlar yok edilebilsin. Hassas silahların etkili olması için doğru hedefleme elzemdi. Bu tip silahların önde gelen bir örneği olan kruz füzeleri, kısa süre sonra yalnızca ABD tarafından sahip olunmayacak ve kullanımı da yaygınlaşacaktı. 2010'ların ortası itibarıyla, dünyanın en hızlı kruz füzesi Hindistan'ın hipersonik Brahmos III'ü idi.

17 Revolution in Military Affairs (RMA) şeklinde bilinir. Ç.N.

Rakiplere doğru hedefleme imkânını vermekten kaçınma nedeniyle kesin hedefleme kabiliyeti, "bilgi egemenliği" gayesine yol açtı. HD, aynı zamanda, "ağ merkezli savaş" olarak da adlandırılır ki bilişim sistemlerinin kapasitesinin fark edilmesinden kaynaklanan büyük oranda entegre edilmiş ve dijital olarak bağlantılı bilişim sistemlerini ifade eder. Bu sistem, geleneksel uygulamalar ve "merkezi platformlu" olarak bilinen komuta kontrol yapıları ile zıt noktalardaydı.

"Ağ merkezli savaş", ABD'nin 1960'ların ortasından itibaren askerleri savaş alanından uzak tutma arzusunun da bir yansımasıydı. Bu, tamamen gerçekçi olmayan bir hedef ti ve uygulandığında feci bir mağlubiyete yol açacaktı. Hiçbir sistem yoktur ki yeni, büyük, daha iyi ya da eski sistemler tarafından, EYP (el yapımı patlayıcılar) gibi yetkin bir şekilde kullanıldıklarında alt edilemesin. Teknoloji ve dijital sistemler daha sofistike hale geldikçe, ilk saldırana karşı dijital (yahut daha basit) potansiyel tehditleri gizleyen karşıt sistemler, bu sistemlerin ve tabii ki komutanların, düşmanı tespit etme yetenekleri de zayıflattı. HD, düşmanın bunu yapmayacağını öngörüyordu. Ayrıca, bir sistem belli bir karmaşıklığa ulaştığında daha fazla savunmasız hale gelir.

Bir bakımdan, "bilgi egemenliği", bilhassa gerçek zamanlı güvenilir bilgi sağlama kabiliyetini geliştiren uyduyla tüm dünyayı gözetleme, Soğuk Savaş'ı karakterize eden istihbarat savaşının bir uygulaması ve devamıydı. 20. yüzyılın sonu itibarıyla, ABD, Britanya, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda bir elektronik gizli dinleme servisi olan Echelon'a katıldı. Britanya açıkça Avrupa Birliği (AB) partnerleriyle birlikte çalışmazken, Fransa ve Almanya örtülü gözlemleme noktasında iş birliği yürüttü. Uydu bilgisine erişim askerî planlamanın ana konusu oldu. Bu sahada hâkim olan ABD, Avrupa Birliği'nin bu yeteneği edinme girişimlerinden rahatsızdı, bunu yanlış yerleştirilmiş bir kopyalama olarak görüyordu. AB ise buna, özellikle güvenliğine ve savunma politikalarına güç vermeye olan kararlılıklarından dolayı farklı bakıyordu. Önde gelen üye devlet Fransa, AB politikasına bakmaksızın, Helios I uydu sistemini geliştirerek kendi keşif uydularını kurmaya çalıştı. Amerikan uydu gözetlemesi 2003 Körfez Savaşı'nda, özellikle hedef izlemede, temel bir rol oynadı.

Daha genel olarak, aynı zamanda, istihbarat artan biçimde de "mikro" seviyelere getiriliyor ve geliştiriliyordu. Bireysel birlikler, top parçaları gibi bireysel silahlar ve nihayetinde askerler, her biri için daha fazla bilgi vardı ve hem güncelleniyor hem de bu güncellemeden dolayı sürekli gelişiyordu. Bu bilgi,

bilginin ve hareket sistemlerinin efektif bir şekilde birleştirilmesine olan ihtiyacı öne çıkardı zira böylece komuta ve kontrolün her seviyede büyük bir baskı altında olması durumu ortaya çıktı.

HD dilinde, silahlar, baskın manevralar, kesin çarpışma, tam boyutlu koruma, lojistiğe odaklanma ve bilgi savaşını güvence altına almak için dizayn edildi. Bunların hepsi geleceğin askerî yapısının hedefleri ve metotları olarak görülmekte, özel organizasyon biçimleri ve spesifik silahlar, yapıları ve usulleri basitçe biçimlendirmek yerine, bu neticelere hizmet etmek niyetiyle sunulmaktaydı. Müşterek operasyonların savunulan manevra savaşında kritik olduğu ve "derin savaş" içindeki tüm servislerin çıkarından kaynaklandığı düşünüldü.

Müşterek operasyonların gelişmesi, müşterek organizasyonların çoğalmasında yatıyordu. Bu ise ordular arasında veya bir ordudan daha fazlasının müşterek olarak yürütülen operasyona veya harekâta katılımı ya da ulusal veya ittifaka dair siyasi hedefler doğrultusunda bir stratejiyi icra etmeyi kapsıyordu. Bu gereksinimler ve organizasyonlar gelişti çünkü Hava-kara konseptinin yanında deniz temelli stratejilere dair Amerikan ve Britanyalı ilgisi yüksekti. Amerika'da, bu organizasyonlara 1992'de Donanma Harekât Başkanı Ofisinde bir Seferî Savaş Tümeni'nin yaratılması ve daha genel olarak genelkurmay başkanının konumunu güçlendiren ve müşterek bir tespit sistemi kuran 1986 tarihli Goldwater-Nichols Savunma Bakanlığı Yeniden Teşekkül Yasası da dâhildir. Britanya'da Müşterek Hızlı Konuşlanma Kuvvetleri, Müşterek Karargâhlar ve Müşterek Komuta ve Harp Akademisinin dâhil olduğu müşterek yapılar gereğinden fazlayken Fransa müşterek harp akademisi eğitimi geliştirdi. Müşterek kurumlar, Amerika'nın 2010 Müşterek Vizyonu ve 2020 Müşterek Vizyon planında olduğu gibi yeni doktrinler ve planlar için güçlü destekçiler sağladı. Benzer bir şekilde, Amerikan savunma endüstrisi kendisini yeni silahların tasarlanmasında ciddi oranda HD'nin ve Dönüşüm'ün taleplerini sağlamaya adadı.

HD'nin daha geniş boyutlarına yatırım yapmayı isteyip istemediklerine veya bunu göze alabilip alamayacaklarına bakılmaksızın, ileri silahlara olan vurgu ve ilgili eğitimler, birçok devleti hareket kabiliyeti ve talime daha büyük bir önem veren güçlü bir yapıya doğru hareket etmekte olan ABD ve Britanya'yı takip etmeye teşvik etti. Bu, Fransa ve Rusya gibi zorunlu askerliğin devam ettiği devletleri, bugün de devam eden bir süreçte zorunlu askerliği aşamalı bir şekilde kaldırma kararı vermeye itti. 1995'ten Fransız askerî

planlaması, 2007'ye kadar Cumhurbaşkanı olan Jacques Chirac yönetiminde, nükleer savunma ve misillemeyle daha az ilgilendi. Daha çok, geniş ölçekli güç projeksiyonuna odaklandı zira 1996'da zorunlu askerliğin kaldırılmasını takip eden dönemde ordunun hacminin daraltılması ve profesyonelleşmesinin de buna faydası oldu. İtalya da zorunlu askerliği kaldırdı.

Amerikan gücünde konvansiyonel kabiliyetteki ilerlemeler, özellikle kuvvet intikali, en önemli unsur olmuştu. Bu hem Soğuk Savaş süresindeki Amerikan doktrinini —özellikle Sovyetler Birliği ile nükleer olmayan bir savaş yapabilme kararlılığı— hem de savaş nükleer olsa bile konvansiyonel gücü muhafaza etme isteğini yansıtıyordu. Bununla beraber, Soğuk Savaş sonrasında dünya siyasetinin değişen doğasını, bilhassa Amerika'nın müdahalecilik uygulamalarını gösteriyordu. Farklı şekilde bakıldığında müdahalecilik, tam da bu yetenekteki gelişmelere bağlıydı ama böyle bir bakış açısı, bu ilerlemelerin müdahaleciliğe neden olduğu sonucuna ulaşmamalıdır. Böyle düşünmek, hedeflerin koyulması ve sürdürülmesi noktasında siyasetin rolünü göz ardı etmeye neden olur zira 2003'teki Körfez Savaşı bariz bir örnek olarak ortadadır.

Soğuk Savaş'ın bitişini bir kırılma olarak görüp abartmamak gerek çünkü Soğuk Savaş'ın vekalet politikaları, görevleri ve doktrininden kaynaklanan çoğu Amerikan kabiliyeti yukarıdan anlaşılacağı gibi 1990'lar ve 2000'lere yayılırken Çin ve Hindistan arasındaki düşmanlık gibi çoğu jeopolitik mesele bölünmeyi uzatmıştır. Bir konvansiyonel savaşta Avrupa'da savaşma yeteneği, adaptasyonda problem yaratan diğer alanlara çevrilmek durumundaydı ama kabiliyetlerin çoğu zaten yerindeydi. Müdahalecilik, bu sebeple, şartların gereklerinden ve dönemin Amerikan idaresinin hususi politikaları tatbik etmesinden ileri geliyordu. Bu nokta, siyasi istikamet hedefleri doğrultusunda belirlenen "görevlendirmenin merkezi rolünü ve stratejik kültür olarak belirtilen şeyin esneklik ve değişkenliğini gerektiriyordu. Stratejik kültür, siyasi bağlam ve ilgi alanlarında istikrarın yanıltıcı boyutlarını da ifade eder.

Kuvvet intikalinin Amerikan gelişmelerini kapsadığı boyutun diğer ülkelerle uyumlu olmaması dünya siyasetinin önemli bir noktasıydı. 1990'lar ve 2000'lerden beri ekonominin çoğu kavramından faydalanan bir devlet olarak Çin için bu böyleydi. ABD'nin yeteneğine ve Tayvan'ı desteklemeye olan istekliliğine rağmen Tayvan'a yönelik büyük bir tehdit arz etse de Çin, kısa vadeli öngörü yeteneğine odaklandı. Buna ek olarak Çin, 2000'ler ve 2010'larda donanmasını geliştirmeye yoğunlaştı ve 2017'de Cibuti'de ilk denizaşırı askerî

üssünü açtı. Bir yanda Çin'in doktrinleri ve yapıları, öte yanda özellikle Afganistan'da uygulanan uzun mesafeli kuvvet intikali işleten Britanya ve Fransa'nınkiler arasındaki tezat, bu politikalar stratejik kültürler olarak soyutlanmış olsun olmasın, siyasetin askerî kapasiteyi ve görevleri biçimlendirmedeki rolünü belirtmektedir.

Daha önemlisi, Amerikan gelişmeleri 1990'lar ve 2000'lerde başka herhangi bir yerdeki anti-strateji/operasyonel uygulama/taktikler/silahlar tarafından rakip bulamadı, bu ancak daha sonra gerçekleşecekti. Şu ana kadar, kapasite ve reaksiyon bağlamında böylesi bir mukayeseyi (en azından karşı çıkma anlamında) görmek için askerî tarihte "kara" üzerine genel bir yönelim mevcuttu, her ne kadar konunun sistematik bir etüdü yapılmamış olsa da. Vietnam Savaşı ışığında, en azından teknolojik gurur ve güven merkezli HD konseptlerine ve Soğuk Savaş'ın bitişini takip eden büyük yoğunluklu Amerikan kuvvet intikaline tepki olarak verilen cevaplardan ötürü böylesi bir karşılıklılık mümkün olmuştu. Sürekliliğin unsurları fark edildi. 2001'de ABD'nin resmen içinde yer aldığı çatışmalar Afganistan'da başladığında, geçmişte burada gerçekleşen Britanya hezimetine göndermeler vardı.

2003'te Irak'ın ele geçirilmesinin, onun 1991'deki mağlubiyetinden daha çetin olacağı da yoğun bir şekilde savunuluyordu. Gerçekten de Saddam Hüseyin şehir savaşının sıkıntılarının, Amerikan teknolojik avantajını azaltacağını ve Amerikan hükümetini siyasetini değiştirmeye zorlayacak kayıplara yol açacağını umuyor gibi görünüyordu. Bu analizin kısa vadede hatalı olduğu görüldü ve bu hiçbir şekilde, iyi organize edilmiş ve yüksek tempolu Amerikan-ağırlıklı istila güçlerinin ülkeyi ele geçirmesini önleyemedi.

Amerika'nın kabiliyet olarak ilerlemesi, diğer güçlerle karşılaştırılmamıştı, en azından savaş karşısında başarılı olma anlamında. Hem askerî tarihin hem de örneklerden yola çıkarak en iyi genellemenin ve analizin nasıl olduğuna karar veren askerî analizin gerçek problemlerinden biri olabilecek genel hükümler sunamamıştır ama yine de öğreticidir. Bu mesele, analistleri bölen bir konuyla bağlantılıdır. Yani, kabiliyetteki bir değişikliğin ya da askerî kabiliyette ve savaş usulünde bir paradigma değişiminin ne boyutta bir askerî devrime yol açacağı; öyle olduğunda ise kabiliyette uzun dönemli analitik yönelimler bakımından hangi neticeler, sonuçların oluşacağı ile bağlantılıdır. Hem silahlı kuvvetlerde çalışan hem de emekli askerî destekçiler, sivil yorumcular ve askerî sanayi şirketleri tarafından böylesi bir değişim için gelen talepler cüretkârdı

ama aynı zamanda onların sınırları hakkında da öğretici ipuçları veriyordu. Örneğin, Northrop Grumman'ın gelecekteki ISTAR uzay savaşını belirleme kabiliyeti için 2004'teki "Bilgiyi paylaş. Zaferi paylaş" logosu altındaki reklamı, hava araçları ve savaş gemileri üzerine odaklanmıştı. Bunlar karadaki kontrolün karmaşıklığı için hiçbir yer bırakmayan mavi deniz ve gök ile bağlantılıydı.

Bilişim sistemlerinin kırılganlığı ve böylesi savaş çeşitlerinin hayli etkili olduğunu öneren organizasyonel süreçlerin aksamasına rağmen, benzer bir nokta 2010'ların başında siber savaşın potansiyelleri hakkında ifade edilen cesur iddialar için de söylenebilir. ABD, 2010'da For Meade'de Ulusal Güvenlik Ajansı harekât merkezinin yanına bir Siber Komutanlık kurdu. 2012 itibarıyla 3 milyar $ bütçesi vardı. Çin, Rusya ve Britanya da dâhil olmak üzere diğer güçler de bunu taklit etti. Siber savaş iki sorun ortaya çıkardı. Bunların ilki, gelecekteki değişim ihtimalinin askerî devrimin kıyısında olup olmadığımızı göstermesi, ikincisi ise siber savaşın gerçekten bir paradigma değişimine yol açıp açmadığıydı. Zira bilgisayar teknolojisi önemli gelişmelere yol açmış ve 1980'lerden itibaren meyvelerini vermişti.

2003 Irak Savaşı, Amerikalıların kuvvet yapısı ve görevlendirme hakkındaki zinde tartışmasına yenilenmiş bir enerjiyle tekrar odaklanmasına neden oldu. Fazla basitleştirme riskiyle beraber bu tartışma, farklı orduların askerî merkezliliğin süregelen geçerliliği doğrultusunda konuyu silahlanmaya getirdi. ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, ordu tarafından acil müdahale gücüne olan ihtiyaç nedeniyle ısrarla savunulan ve kendisinin geleneksel miras olarak tanımladığı şeyden vazgeçme konusunda pek hevesliydi. Yeni silahlanmaya olan ilgi, Hava/Kara kombinasyonuna odaklanmıştı ama aynı zamanda Amerikan nükleer kapasitesini artırmak için önemli görülen düşük verimli nükleer silahlanma araştırmalarını da kapsıyordu.

Her ne kadar böylesi gelişmelerle hiçbir güç boy ölçüşemese de 2003'te Irak'taki Amerikan silahları başka yerlerde de benzer silahların üretimini teşvik etti. Bu İHA'ların (insansız hava araçları) geliştirilmesinin hızlandırıldığı Britanya için böyle oldu, aynı zamanda Kuzey Kore'nin roket geliştirmesini bir tehdit olarak gören Japonya için de aynısı gerçekleşti. Bu durum, Japonya'nın füze karşı savunması ve uydu gözlemine yönelmesini tetikledi. Japonya kendi casus uydularını 2003'te fırlattı. Japonya Anayasası'nın 9. maddesi şöyle der: "kara, deniz ve hava kuvvetleri, diğer savaş potansiyelleri gibi, asla devam ettirilmeyecek". Bunun bir sonucu olarak Japonya, 2003'te "Öz Savunma

Kuvvetleri" (ÖSK) adında 258 bin kuvvete sahiptir ve bu onları dünyanın en güçlü ordularından biri yapar. Buna rağmen, 1992 yasası ÖSK'nin yurt dışına sevki konusunda sert sınırlandırmaları vardır zira sadece ateşkesin olduğu yerlere gönderilebilirler. ÖSK askeri Birleşmiş Milletler uzlaştırıcılarına yardım etmek için Kamboçya (1992), Mozambik (1993), Doğu Timor'da (1999 ve 2002), akabinde Ruandalı mültecilere yardım etmek için (1994), II. Körfez Savaşı'ndan sonra da Irak'ta uzlaştırıcılara yardımcı olmak üzere görevlendirildi.

İHA'lar savaş için, belli bir mesafeden kontrol edilebilen yeni bir görüntü tipi sundu. İHA'ların üretilmesinde Amerikalılar öncülük etti. Esas itibarıyla keşif için yapılmışlardı ama sonrasında füzeler ile de takviye edildiler. Bu Predator ve Reaper İHA'ları ABD'nin "Teröre Karşı Savaş"ında yoğun bir şekilde kullanıldı. Diğer ülkelerce de satın alındı yahut kopyalandı. 2010'un başlarında Güney Kore Amerikan RQ-4 Global Hawk UAW'ını satın aldı. ABD, Çin ve İran dâhil olmak üzere diğer ülkelerin de İHA üretimine girmesiyle karşılaştı. Çin, 2017'de CH-5'i tanıttı. Bu İHA, 16 tane füze taşıyabiliyor, 120 saatten fazla havada kalabiliyor ve 10 bin km menzilde uçabiliyordu. Bunu, Amerikan Predator'ının kopyası olan Wing Loong'un üretilmesi izledi. 2017 itibarıyla Çin İHA'larını Mısır, Irak, Kazakistan, Ürdün, Myanmar, Nijerya, Pakistan, Suudi Arabistan ve Türkmenistan gibi bir dizi ülkeye sattı. Suudiler Wing Loong İHA'larını Yemen'deki Huti isyancılara karşı saldırmak amacıyla kullandı. 2017'de İran'ın silahlandırdığı İHA'lar Suriye'deki Amerikan özel kuvvetlerine saldırmaya giderken düşürüldü. Füzeler ve İHA'lara karşı olan endişe, önleyici sistemlere olan ilgiyi artırdı. Bu sebeple ABD, Kuzey Kore'deki füze gelişmelerini karşılayabilmeye çalışırken İsrail, kısa menzilli füzelere karşı seyyar hava savunma sistemi olan İsrail-Amerikan yapımı "Demir Kubbe"yi envanterine kattı. Bu bakımdan İsrail, ABD ve Körfez devletleri, kıtalararası balistik füzeler dâhil olmak üzere uzun bir menzilden gelen füzelere karşı korumak için 2010'ların ortalarında daha geniş bir İran kubbesini geliştirdi.

Harbiyede Devrim Girişimleri

Özellikle terörist gruplar ve bilinen adıyla haydut devletler tarafından yapılan diğer harbiye devrimleri tartışmayı gerektirmektedir. İlki, 2001 yılında El Kaide tarafından stratejik hedefe ulaşmak için Amerika'nın finansal ve siyasi gücünü felç etme, en azından sembolik olarak tahtından etme amacıyla terörist metotların kullanılması girişimi başarısız oldu. Bunun sebebi, Amerikan

gücünün bir yere yoğunlaşmış ve tepeden aşağı doğası hakkındaki büyük hatalı varsayımdı. Daha genel olarak, teröristler, saldırılan ülkelerdeki nüfusların terörizme teslim olmaya hevesli olmadıklarını anlayamadı. Askerî hedefler yerine halka saldırma bir hataydı zira onun duygusuzluğu teröristlere karşı olan fikirleri perçinliyor ve hükümetlere halkın normalde onaylamayacağı adımları atmasına imkân veriyordu. Totaliter devletlerdeki gibi uçlarda bulunanlar demokrasiyi bir zayıflık olarak görüyordu.

2001 saldırıları, terörist repertuarın durağan olmaktan ne kadar uzak olduğunu da gösterdi. 2001'de El Kaide'nin kitle imha silahları konuşlandırmamış olsa da Batı teknolojisini kullanma yeteneği —bu olayda sivil bir uçağı— sivil ve asker arasında ayrım yapmaksızın askerî ve bunun yanı sıra siyasi meydan okumaları göstermektedir. Benzer bir şekilde, 2004'te, toplu taşımaya bağlı bir banliyö treni Madrid'de terörist saldırılarda patlatıldı.

Aynısı, rakip terörist şebeke halini alan İslamcı Devlet yahut DAEŞ veya DEAŞ için de geçerliydi. 2010'ların ortalarında Irak ve Suriye'nin istikrarına temelden bir tehdit oluşturdu. DEAŞ, başka yerler için de problemdi. Bu kısmen militanların örnek ve ilham aldıkları unsurlar yüzündendi. Bu doğrultuda, 2017 yılında, Filipinler'in Mindanao Adası'nda DEAŞ bağlantılı militanlar, Amerikan Özel Kuvvetleri'nin desteğine rağmen, Marawi şehrini kontrolünü ele geçirdi ve ordu, kontrolü geri elde etmede zorlandı.

Terörizm uluslararası ilişkiler için belli agresif devletlerin oluşturduğundan daha ciddi bir problemdir çünkü devletsiz bir unsur, böyle gruplar da bir meşruiyet mücadelesinin içinde olsa da doğası gereği egemen güçler tarafından yükselen baskıya cevap verme gereği duymaz. Burada askerî varlığa karşı saldırılabilir veya işgal edilebilir bir bölgesel alan vardır. Bunun bir sonucu olarak, Kuzey Kore gibi terörist devletlerin varlığına rağmen terörist hareketlerin tehdit boyutunun daha büyük olduğu iddia edilebilir. Bu özellikle kendilerine karşı yapılacak tam teşekküllü askerî müdahalenin zor olduğu 2000 ve 2010'lardaki Somali gibi batık devletlerde üsler aramalarından ötürü böyledir. Esasında terörizmin çoğunun Batılı olmayan devletleri hedef almasına rağmen, terörizm meydan okuması güçlü devletler nezdinde, özellikle en güçlüsü olan ABD için belirgindir zira kendilerinden daha zayıf olan devletlerin yaptığı saldırılardan korkması daha az muhtemeldir çünkü ABD'ye saldırdıklarında bu devletlerin güçleri mağlup edilecek ve bölgeleri şüphesiz saldırıya uğrayabilecektir.

Nitekim bu ayrım, haydut devletler olarak bilinen devletlerin kitle imha sistemleri ve ilişkili fırlatma sistemleri edinmesiyle çetrefilli bir hale bürünmektedir. Kuzey Kore 1998'de orta menzilli bir Taepodong füzesini Japonya'nın üzerinden Pasifik'e ateşleyerek test etti. 2012'de uzun menzilli Unha-3 füzesi yörüngedeki bir uyduyu vurmak üzere tasarlandı. Nükleer başlıklar için iletim sistemi sağlayan böylesi füzeler Kuzey Koreliler tarafından geliştirildi ve 2017'de, atmosfere tekrar girdiğinde sıcaklığı ve titremeyi ayarlayabilen kıtalararası balistik füze olan Hwasong-14'ü test ettiler.

Kuzey Kore ve İran gibi devletlerin düzenli orduları, ABD tarafından desteklenen bir devlete karşı etkili bir savaş yürütürken ne havada ne karada ABD'nin yanında kıyası mümkün olmayacak bir seviyede kalır. Bu tip silahlar ABD'nin konvansiyonel kuvvetlerini, hatta belki anavatanını bile, tehdit edebilir. Bu silahlar, aynı zamanda, uluslararası yapılanmaların ve ittifak sistemleri tarafından temsil edilen kuvvet intikaline de bir tehdit oluşturabilir. Bu sebeple hem Kuzey Kore hem de İran Amerika'nın müttefiklerini, özellikle Güney Kore,Japonya ve Suudi Arabistan'ı tehdit ediyor. İran, 2015'te, nükleer silah üretme konusundaki girişimlerini sonlandırmayı taahhüt etti fakat Kuzey Kore, 2017'de, ABD'nin kıtasına kıtalararası balistik füzeler ateşleyeceği iddiasında bulundu.

Irak Savaşı

2003 yılında Amerikalılar, Batı'nın savaş konvansiyonlarına meydan okuyan terörizmle olandan çok, düzenli silahlı kuvvetleriyle daha net ve saldırgan olan Irak'a odaklandı. Saldırı, terörizmi sözde destekleyen bir devleti ortadan kaldırıp daha spesifik olarak da Irak'ın kitle imha silahlarındaki, özellikle kimyasal ve bakteriyolojik savaş başlıklarındaki varsayılan yeteneğinin yok edilmesini imgeleyen "bataklığı kurutma" şeklinde sunuldu. Gerçi Irak'ın kitle imha silahları hakkındaki istihbaratın güvenirliği daha sonradan çürütüldü.

Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu, 2003'te Amerika'nın liderliğinde, Irak'ta hâkim olan bir harekâttı. Fırat Vadisi üzerinden Bağdat'a yapılan hızlı ve başarılı bu ilerleme, manevracı karakteriyle ve inisiyatif kazanma ve bunu elde tutma becerisiyle, Irak ordusunu ve hükümetini ambale ederek karşılık vermelerini engellemesiyle övüldü. Britanya'nın 45 bin ve Avustralya'nın ise 2 bin askerine rağmen sahadaki kilit kuvvet 125 bin kişilik ABD muharebe birliğiydi. Iraklıların kimyasal silahlar kullanarak köprü ve barajları havaya uçuracakları

beklentisi veya Almanların 1942'de Stalingrad'da yaşadıkları problemlere benzer şekilde, Irak şehirlerini zapt etmenin zor olacağı, ele geçirdikleri şehirlerde Amerikan ordusunu ezeceklerine dair tahminler boşa çıktı.

Bu tahminler, Irak'ın 1991'deki yenilgisinin akabinde teknoloji Amerikalılara avantaj sağlayacağı için manevra savaşında Amerikalılarla karşı karşıya gelmemiş olmalarını ihtiva eden varsayıma dayanıyordu. Bunun yerine, çölleri terk edip şehirlere odaklanarak Somali'de, Muhammed Aidid'in 1993'teki Mogadişu'daki başarısını tekrar etmeyi beklediklerine dair bir inanç vardı. Gerçekten de Saddam Hüseyin, hem 1991'de hem de 2003'te, Amerikalıların, yakın muharebe için uzaktan ateş gücü kullanmaktan menedildiklerinde zora düşeceklerini hesap etmiş gibi görünmektedir.

Saddam Hüseyin rejiminin zoraki tutarlılığı, halkı sindirme yeteneği ve Amerika'nın uzun ilerleme hattı boyunca kırılganlığından faydalanma ihtimallerinin tümü, her şeye rağmen Amerikan saldırılarının temposuyla vuruldu. Bu, Irak ordusunun süregelen korkusu ve darbe ihtimalinden kaynaklanan endişelerin de dâhil olduğu rejimin zayıflıklarıyla tesadüf ediyordu ki bu durum başarılı bir direniş gösterilme ihtimalini daraltıyordu. Amerikan ikmal hatlarına, mesela Fırat köprü kasabası Nasıriye'ye, olan Irak saldırıları hatırı sayılır miktarda medyanın ilgisini çekti ama böyle saldırılar, operasyonel olarak anlamlı olmaktan ziyade Bağdat yolunda bypass edebilecek yerel bir rahatsızlıktı. İlerlemenin temposuna verilerek anlaşılabilecek kısa vadeli sorunlara rağmen, Amerikan lojistiğinin taarruzu destekleyebileceği ortaya çıktı. Bazıları şevkle savaşan düzensiz Fedailerin kullanımı, her şeye rağmen bu tip taktiklerin bir kılık değiştirme ve sahte teslim olduğuna dair naif şikâyetlere yol açtı.

Cumhuriyet Muhafızları'nın çoğu Amerikan ateş gücü karşısında firar etti. Yeniden konuşlanan veya ayakta kalıp savaşan birlikler Irak zırhlı birliklerini yok etmek için harcanan hususi bir çabayla hezimete uğradı. Bu tahribat, Amerikan hava gücünün, mücadelenin başlarında Bağdat'a 19 Mart 2003 gecesinden itibaren yapılan "Şok ve Dehşet" saldırılarından daha çok taktik değerini yansıtıyordu. Gerçi bu ikincisinin Irak komuta ve kontrolü üzerindeki etkisi önemliydi zira bir hava saldırısında Saddam Hüseyin'in öldürülmesi veya yaralanması ihtimali, eğer olursa, düşmanın komutasını bozma noktasında hava gücünün stratejik değerini gösteriyordu. Amerikalılar özel olarak, Sahte bombaları akıllı cephaneye dönüştüren GPS'i kullanan Müşterek Doğrudan Saldırı Cephaneleri (MDSC)[18] kullandı. Bu sistem, Vietnam sonrası

18 Joint Direct Attack Munitions (JDAMS) şeklinde bilinir. Ç.N.

gelişmelerle şekillenmiş olan Amerikan hava gücü kabiliyetindeki gelişmeye önemli bir ilaveydi. GPS sistemi, kötü hava koşullarında bozulabilen kızılötesi ve lazer güdüm sistemlerinden üstündür. MDSC, zayıf görüşten veya kötü havadan etkilenmez. Son lazer güdüm sistemini (SMDSC) içeren bir güncelleme ile bombanın hareket eden hedefi vurması mümkün oldu ve ilk defa 2008'de Irak'taki operasyonlarda kullanıldı.

2003'te Irak hedefleme konusunda ABD ve Britanya arasında fikir ayrılıkları olmasına rağmen, hava taarruzu, 1999'daki Müttefik Kuvvetler Operasyonu'nda Sırplara karşı yapılan saldırıları etkileyen zorluklarla karşılaşmamıştı. Bunun yerine, net bir hedef almayla, hava gücünün etkili kullanılması mümkün olmuş ve tesirli olmasıyla ünlenmesine katkıda bulunmuştu. Kullanılan hava cephanesinin yüzde 70'i "sahte" ve güdümsüz değil "akıllı" ve güdümlüydü. Bunun zıddına, 1991'de Irak'a karşı ancak yüzde 10 kullanılmıştı.

Amerikalılar saldırı helikopteri ve insansız hava aracı kullanımından ve top atışlarının hedeflemesindeki iyileşmeden de faydalandılar. Hava saldırılarıyla yok edilmeyen Irak T-55 ve T-72'leri Amerikan Abrams tanklarına karşı üstün gelemezken Amerikalıların gece görüş gözlükleri kullanımı taarruzun gidişatını elde tutmalarına imkân verdi ve böylece Iraklıların yeniden toparlanmalarını ve yeniden ikmal yapmalarını önledi. Daha genel olarak, Amerikalılar 1980'lerden beri gelen yoğun gerçekçi eğitimlerin faydasını gördü. Iraklılar roketatarları etkili bir şekilde kullandı. Bununla beraber, kalitedeki iyileşmeye rağmen keskin bir güç aransa da orduları 1991'den çok daha zayıf bir haldeydi. Büyük ölçüde, o zamandan sonra uluslararası yaptırımlar ile modern silahların temin edilmesinin sınırlanmış olmasından ileri geliyordu.

Amerikalılar Bağdat'a yaklaştıklarında, ilk olarak, 5 Nisan'dan itibaren düşmanlarının ilerleyişi durduramayacağını gösteren ve onların mevzilerine zarar veren zırhlıların şehre hücum ettiği "gök gürültüsü gösterisi" başlattı. Manevra savaşı böylece bir şehir ortamında çalıştığını gösterdi ve tanklar da karşı koyanları yok edebildiğini gösterdi. 9 Nisan'da organize direnişin çökmesiyle Bağdat ele geçirildi. Amerikalılar, korkmuş olan büyük çaplı muhalefetle çarpışma olmaksızın Irak'ın geri kalanını zapt etmek amacıyla baskı yaptı. Bilhassa da Hüseyin'in memleketi Tikrit'e ki o da 14 Nisan'da düştü. Britanyalılar da bu arada Irak'ın en kalabalık ikinci şehri Basra'yı aldı ama o civarda kuzeye etkili yardım ulaştırmada ciddi bir şekilde zorlandılar.

Savaştan önce ve onun süresince süren tartışmanın önde gelen öğelerinden biri, Amerikan ikmal hatları ciddi bir saldırıya uğradığında başarılı bir istila için gereken asker sayısıyla ilgiliydi. Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ve diğer askerî olmayan yorumcular 2001'de Taliban rejiminin Afganistan'da yenilmesinden cesaretle hava gücünün ve özel kuvvetlerin ilk gereklilikler arasında olduğunu öne sürdüler ve ordu liderliği tarafından istenen çok sayıda askerin hem istila hem de müteakip işgal için ölçüsüz olduğunu söylediler. Savaş sırasında, askerî baskılar, Irak istilası için büyük miktarda ödenek ayrılmasına yol açtı, ama savaş, aslında öngörülen, taahhüt edilmiş tüm gücü görmedi çünkü Türklerin Irak ile olan sınırları boyunca bir istilaya izin vermeyi reddetmeleri, Amerikan Dördüncü Piyade Tümenindeki bu istila için hazırlanan birliklerin savaşın başlangıcında kullanılamamasına yol açtı.

Buna rağmen, Amerikan özel güçleri 22-23 Mart gecesinde havadan indirme yaptı ve kuzey Irak'ta Saddam üzerindeki Kürt baskısına (ve Amerikan bombardımanına) doğrudan yardım etti. Kürt ve Amerikan güçleri 10 Nisan'da Kerkük'ü ele geçirdi ve ertesi gün kuzey Irak'ın en büyük şehri Musul teslim oldu. Türkiye'nin Kuzey Irak'ı istila ederek ve Kürtlerle çatışarak durumu karmaşıklaştıracağıyla ilgili durumun asılsız olduğu ortaya çıkarken İran da müdahale etmedi. Irak'ın füzelerini İsrail'e ateşlemekteki başarısızlığı da çatışmanın uluslararası bir hale gelmesinin sınırlanmasını sağladı.

Irak'ın 2003'te hızlı düşüşünün sonuçları her şeye rağmen, düzeni tesis etmek ve hükümeti çalıştırmanın zor olduğunu kanıtlayan yetersiz birliklerle ilgili bir problemi ortaya çıkardı. Irak içinden destek sağlamanın zorluğu yeterince değerlendirilemediği için az sayıda asker sevk edildi. Umulan kitlesel memnuniyet belirmedi. Baas-sızlaştırma operasyonu birçok Sünni'nin yeni sistem aleyhine dönmesine yol açtı. Savaş sonrası düzensizlik ve bölünme için de en azından yaygın yağma olayları için, ABD'nin hazırlığı yetersizdi. Muhtemel savaş sonrası durumu kavramadaki başarısızlık, ciddi bir stratejik hata haline gelecek duruma katkıda bulundu.

Savaş sonrası düzensizlik Amerikalıların iktidarı Haziran 2004'te bir Irak hükümetine devrettiğinde kesilmedi. İsyancılar kasabaların kontrolünü ele aldılar. Amerikalıların ve Iraklıların onları sürme girişimlerine direnebildiler. İsyan, yabancı gönüllülerden faydalandı ama Amerika işgali boyunca tekrar toparlanan Saddam güçlerinin yanı sıra özellikle Necef'in kontrolünü ele alıp Ağustos 2004'e kadar saldırılara karşı kontrol sağlayan, vaiz Mukteda

es-Sadr'ın Mehdi Ordusu milisleri olmak üzere Şii eylemciler de vardı. Destek için İran'a bakan Şii milisler, 2006 yılında göreve gelen Maliki hükümeti, zıt düşmek yerine Şii camia ile uyum içerisinde olsun diye yeni Irak ordusuna direnebildi.

2007 yılında Amerikan asker sayısındaki büyük "sıçrama" (ABD o zamanlar Irak'taki askerî operasyonları desteklemek için yıllık 54 milyar $ harcıyordu), 30 bin muharip asker ilavesiyle, güvenlik durumunu ve ABD içindeki tartışmalara verilecek yanıtları ciddi anlamda kolaylaştırmıştı. Bu "sıçrama", süreç içinde direnişçileri ve bağımsız milisleri teğet geçerek Irak halkı ve hükümeti arasında etkili bir ilişki kurmak amacıyla tasarlanmıştı. Amerikan kuvvetleri, istikrara katkıda bulunan yerel milisler olan "kaygılı yerel vatandaş"ı (sonradan "Irak'ın Oğulları" şeklinde adlandırılacak) finanse etme konusunda başarılıydı. Halbuki daha evvelden ABD destekli hükümete Iraklıların desteği Şii camiası içinden bazı gruplar (bu grupların birçoğu Sünniydi), tarafından şekillendirilmiş ve onların tutumu kaos ve El Kaide bağlantılı teröristlerin vahşetine karşı olmuştu. ABD aynı zamanda 1920 Devrim Tugayları gibi önceki direniş gruplarıyla da müzakereler yürüttü. El Kaide'nin vahşeti, örneğin kabile liderlerinin öldürülmesi yahut cebren intihar bombacısı yaptırma, El Kaide içindeki Sünni desteğini azalttı ve bu uzaklaşmanın stratejik sonuçları oldu.

ABD, Irak'ın mezhepsel hiziplerine uygun yaklaşması gerektiğini gittikçe daha iyi anladı. Sünnilerden oluşan müşterek bir seçim bölgesi oluşturarak Şii'lere bağımlılıklarını azalttı ve onlarla müzakere edilecek unsurları artırdı, böylelikle de Sünni çıkarlarını artırdı. Dolayısıyla, Sünnilere direnişten vazgeçmeleri yönünde imkân tanınmış oldu. Kilit nokta, muhalif grupları birbirine yabancılaştırmak ve bazılarına uzlaşma zemini oluşturmaktı.

Siyasi mücadelenin doğası hakkında gittikçe gelişen bu farkındalıkla bağlantılı olarak, ABD'de kavramsal ve doktrinel anlamda bir yeniden tanımlama gerçekleşti. Hibrit savaş fikri, konvansiyonel ve düzensiz muhalefetin iç içe geçtiği şeyi tanımlamak için geliştirildi. 2012'de, "konvansiyonel askerî kuvvetler ve düzensizlerin (gerillalar, direnişçiler ve teröristler) kombinasyonundan müteşekkil savaş" şeklinde tanımlandı. Bu da 2000'lerde geliştirilen bir diğer kavram olan "bileşik savaş" ile iç içe geçti.

Operasyonel ve taktiksel bağlantı olarak, bilişim temelli ilerleyen operasyonlardaki "sıçrama" üzerine, özellikle kuvvetlerin geniş çaplı sevkinden ziyade

baskınlar üzerine, bir vurgu vardı. Bilhassa, liderlerini öldürüp güvenli gördükleri cennetlerine ve lojistik üslerine saldırarak inisiyatifi isyancıların elinden tekrar alma konusunda bir girişim vardı. Buna ek olarak, baskınlar yerine, Koalisyon kuvvetlerine dair olan vurgu, güvenlik hissini güçlendirmek için mevzilenme ve askerî insanlar arasından geçirme üzerineydi. Bu yöntem, gelişmiş eğitim ve taktikler kadar uygun bir doktrindi. Bu yüzden daha pragmatik politikalar, daha uygun taktiklerle kol kola yürüyordu.

Bu değişim dört yıl sonra geldi ve Amerikan ordusunun gelişme kapasitesini gösterdi, aynı zamanda da içsel kültürel askerî usullere dair olan basmakalıp yorumlara bir soru işareti yöneltti. Irak'taki durumun istikrara kavuşması, Amerikalıların Afganistan'da kötüleşen duruma odaklanmasına imkân verdi. 2011'in sonlarında, Irak hükümetinden gelen taleplere yanıt olarak, son muharip askerlerini de Irak'tan çektiler.

Saddam Hüseyin rejiminin 2003'te düşüşü Amerika'nın terörü besleyen ve muhtemelen kitle imha silahı geliştiren diğer devletlere -özellikle İran ve Suriye'ye- saldırarak ilerlemeye yönelik söylemlerine yol açtı. Bununla beraber, Amerika'nın Irak'ta düzeni yeniden kurmakta ciddi anlamda başarısız olması ve bu vaadin maliyetleri bir ölçüde ihtiyatlı olmayı teşvik edeceği ve müdahaleciliğe karşı bir reaksiyona yol açacağı daha muhtemeldir. Irak'taki sorunlar, 2003'teki operasyonel zaferin stratejik noktasına, diğer bir değişle bir devlete saldırıldığında hızlı bir zafer için hangi hedeflerin gerçekleştirilmesi gerektiği noktasına odaklanmayı teşvik etti.

Yeni Irak sistemine, köktenci bir grup olan DEAŞ tarafından hemen karşı koyuldu. 2014 yılında Musul dâhil olmak üzere kuzey Irak'ın çoğunu ele geçirdiler. 2017'de onları Amerikan liderliğindeki destek güçleriyle Musul'dan söküp atmak çetin bir savaşı gerektirdi. İslamcı devlet mağlup edildiğinde Irak kuvvetleri sniperlar ve intihar bombacıları vasıtasıyla sorunun devam eden yüzüyle karşı karşıya kaldılar.

Afganistan Savaşı

Afganistan'da 2001'in sonlarında Taliban'ın düşüşünden ve Afgan Geçiş Yönetimi Başkanı olarak 2002 yılında Amerikan destekli Hamid Karzai'nin başkan olarak yerleştirilmesinden sonra kaos dizginlendi çünkü Afgan merkezi hükümetinin zayıflığı bölgesel valiler vasıtasıyla dengelendi. Bağımsızlık gelenekleri ve kendi ordularıyla Abdulraşid Dostum, Atta Muhammed,

Gulbeddin Hikmetyar ve İsmail Khan otonom figürlerdi. Bunlar ve yerel orduları güçlüdür. 2004 itibarıyla Kunduz şehrindeki milisler dikkate değer bir tank gücüne sahipti. Bölgesel hakimiyet ile arazi ve uyuşturucu kârları gibi kaynaklara dayanan gelirler sebebiyle vaki olan savaş ağaları arasındaki rekabet, örneğin 2003-2004'te Mezarı Şerif yakınlarında Abdul Raşid Dostum ve Atta Muhammed arasında olduğu gibi çatışmalara yol açıyordu.

Hükümet aslında savaş ağalarıyla onların bölgesel güçlerini kabul ettiği bir müzakere sürecinde yer aldı. Barış, dolayısıyla, onların kendilerini kontrol etmesine bağlıydı ama savaş ağalarının yanı sıra merkezi hükümetin de bölgesel iktidarlarına olan tehdit nedeniyle tehlike altındaydı. Fakat Taliban'ın 2003'ün yazında yeniden dirilmesi, Karzai'nin BM gücü tarafından korunduğu başkent dışında kıt bir otoriteye sahip olan hükümetin iktidarının ülkenin güney ve doğu kısmının çoğunda çökmesine yol açtı. Pakistan içinden Taliban'a verilen destek önemli olmaya devam etti.

Karzai 2004'te cumhurbaşkanı oldu. 2005'te yükselişe geçen Taliban direnişi, NATO'nun 2006 yılında askerî operasyonları kontrol etmesine yol açtı. Bununla beraber, Taliban Karzai hükümetini korumak üzere sevk edilen NATO kuvvetlerine karşı koyabileceğini gösterdi. Bu özellikle 2006 yılında bölgeye sevk edilen Britanya kuvvetleri için böyleydi. Siyasi meseleler bir yana, Britanya kuvvetleri ilk olarak 3 bin 300 askerden oluşan küçük bir gruptu. Britanyalılar savaşılan bölge nedeniyle de zorluk çekti. Üstün bir ateş gücünün kullanılabileceği çölden uzak bir yerdi ve Britanyalıların asker sevk ettiği küçük yerleşim yerlerindeki duvarlar ile meyve bahçeler kimliği belirsiz Taliban muharipleri için korunma sağlıyordu. Kötü teçhizatlanmış Britanyalılar helikopter sayısının düşük olması nedeniyle de sorun yaşadı. Bu noksanlık ateş güçlerini azalttı ve hareket kabiliyeti ile lojistiğe zarar verdi. Sürekli surette savunma pozisyonu almaya zorlandıkları için Britanyalılar Taliban saldırılarına maruz kaldı. Havadan sevkiyatın da az olması, yol bağlantılarının kullanıldığı yollardaki bombalar nedeniyle zayiata sebep oldu. Güvenlik durumunun kötüleşmesi, Britanya askerinin 2010'da 10 bin 500'e çıkarılmasına neden oldu. Amerikalılar da 2008'in ilk yarısında, Afganistan'daki askerlerini neredeyse iki katına çıkararak 48 bin yaptı.

2008'de Barack Obama'nın Amerika Başkanı seçilmesi, Irak'tan Afganistan'a bir odak değişime neden oldu. Buna ek olarak, Amerikalılar Irak'taki güvenlik durumunun düzelmesiyle Aralık 2009'da ilan edildiği şekliyle Afganistan'da

bir "sıçrama" değişimine gitti. 32 bin asker gönderildi. Helmand'daki durum, Amerikalılar oraya 20 bin asker gönderdiğinde düzeldi.

Bu "sıçrama", bununla beraber, Irak'taki emsaline nazaran hem siyasi hem askerî sebeplerle, daha az başarılıydı. Yolsuzluk konusundaki memnuniyetsizlik ve Afgan hükümetinin başarısızlığı, NATO'nun askerî görevi için zayıf bir temel oluşturuyordu. Ayrıca, bu görev Taliban'ın kararlı direnişi ile tehdit altındaydı. Taliban, üslerini Pakistan sınır hattına kaydırma yeteneği ve Pakistan ordusundan, özellikle Servislerarası İstihbarat'tan aldığı ilgili destekten faydalanıyordu. Bunlar olurken, Pakistan ordusu Taliban'a karşı da operasyon yürütüyordu. Özellikle 2009'da Swat bölgesine yapmışlardı.

Afganistan'daki Taliban direnişi, yalnızca Taliban'ın kalbi olan Helmand ve Kandahar'da değil aynı zamanda diğer bölgelerde de devam etti. 2012'de, Taliban'la iltisaklı ve Pakistan ordusu ile bağlantılı militan gruplardan olan Hakkani şebekesi tarafından Kabil'de yapılan saldırılar, kontrolün istikrarsız doğasını gösterdi ve NATO komutanlarının Pakistan ve Kabil arasında saldırganların geçişini sağlayan rotaya dikkat kesilmesini sağladı.

Amerikalıların baskın güç olduğu Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'nün, 2012'nin başında sevk edilen 130 bin muharip askeri (90 bini Amerikalı) vardı. ABD 2011'de Afgan ordusunu ve polisini eğitmek ve teçhizatlandırmak için 12 milyar $ harcadı. Buna rağmen, 2011-2012 itibarıyla, NATO güçlerinin geniş çaplı bir askerî taahhüt için siyasi ve hükümet desteği yok oluyordu. 2012'nin başı itibarıyla Kanada ve Hollanda muharip güçlerini geri çekti. Başkan Obama'nın da 2012'de belirttiği gibi, "İnsanlar bitap düştü". Savaş bıkkınlığı, savaş ihtiyatına döndü. Batılı devletler, savaşların kayıpsız olacağına dair tamamen hatalı düşünceden ileri gelen zayiatın kabulü noktasındaki artan gönülsüzlük nedeniyle basının ve kamuoyunun baskısı altındadır. Bu his savaşın kayıpsız olacağı noktasının, onun başarısız olması ile aşağı yukarı aynı anlama gelmesindendir.

Harcamalar

ABD 2010'da 1999'a kıyasla reel değerinde %77'lik bir artışla, savunmaya 693 milyar dolar harcamış, buna karşılık Avrupalı NATO ülkeleri 270 milyar doların biraz altında, Asya ülkeleri ise %30'u Çin olacak şekilde 262 milyar dolar harcamışlardır. Harcamalar da artık büyük oranda silahlanma araştırması

ve üretiminin artan maliyetini yansıtmaktadır. Bu, belirli bütçelerde görülmektedir. Örneğin, Amerikan donanmasının 2017'de ibraz edilen 180 milyar dolarlık 2018 mali yıl bütçesinde olduğu gibi. 2012'de Asya askerî harcamaları modern tarihte ilk kez Avrupa'yı geçmiştir. Bu çakışma Asya güdümlü, özellikle de Çin'in askerî gelişimi ve Avrupa arasındaki farklı seviyelerde ekonomik büyüme ve mali zorlanma ile oluşmuş bir rekabettir. Çin giderek artan şekilde düşük seviyeli konuşlandırmayı destekleyebiliyordu. 2015'te Rus Karadeniz filosuyla Akdeniz'de ve Karadeniz'de alıştırma yaparak Baltık denizine savaş gemileri, 2017'de ise 3 savaş gemisi ve bir ikmal gemisi içeren görev gücü gönderdi. Çinliler dünya çapında işleyen bir kapasite gösteriyorlar. Önce Hindistan, sonra ise 1998'de Pakistan nükleer silahları denedi, aynı yıl Pakistan yeni Ghauri orta menzilli füzelerle deneme atışı, yaparken, Hindistan sonraki yıl Agni 2 isimli yeni uzak menzilli füzesini ateşledi ki bunun menzili 2,000-3,000 kilometre olarak Tahran'a uzanıyor, Çin ve Güneydoğu Asya'nın çoğunluğunu kapsıyordu. 2003'te iki ülke de kısa menzilli, yüzeyden yüzeye giden, nükleer başlık taşımak için kullanılabilecek füzeler için deneme atışı yaptılar. 2012'de test edilen Hint yapımı Agni 5 füzesi 5.000 km menzil kapasitesiyle kıtalar arası bir kapasite gösterdi. Bu ürün Çin ile askerî mesafeyi kaplamanın bir yolu olarak görüldü.

Aksine, NATO'nun Avrupalı üyelerinin askerî harcaması 1990'da toplam harcamaların %34'ünü oluştururken, bu oran 2011'de %21'e düşmüştü ve ABD'nin yanı sıra 28 üyeden sadece 4'ü NATO'nun hedeflediği GSYH'nin %2'lik bölümünün savunma harcanması durumunu karşılamıştı. Bu ülkeler Britanya, Fransa, Yunanistan ve Arnavutluk idi. 2011'de Libya seferi NATO'nun askerî becerilerinin zayıflığını ve kara güçlerini içermeyen bir yakın operasyonun güçsüzlüğünü ortaya koydu. Geç 2010'larda Britanya 178 milyar dolarlık 10 yıllık donanım planı ile Avrupa'nın en büyük savunma bütçesine sahipti. Fransa'da 2017'deki 850 avroluk (%2,6) acil durum savunma kesintisi siyasi iktidarın değişmesine ve genelkurmay başkanının istifasına sebep oldu. Buna karşılık olarak, hükümet 2025 için verilen %1,8'lik güvencenin parçası olacak şekilde, 2017'de harcamayı 1,8 milyar avro daha arttırarak 34,2 avroya çıkartma sözü verdi. Fransa nükleer silahtan ordu müdahalesine kadar her çeşit silahlı hizmete devam etmeyi başardı.

Asya'daki toplam harcama etkisi Asya'daki güçler tarafından bölündüğü için azalırken, kişi başına düşen harcama ise Asya'da Avrupa'dakinden düşüktü.

Çin ve ABD arasındaki farklılıklara bakılmaksızın, bu bölünmeler Doğu Asya'da yüksek seviyede stratejik belirsizliğe yol açtı. Avrupa askerî giderlerin büyük baskı altında olduğu tek bölge değildir. Latin Amerika'nın bazı bölümlerinde, örneğin Arjantin'de de düşüş vardır. Brezilya'nın savunma harcanması 1989'da GSYH'nin %2,5'inden 2016'da %1,3'üne düşmüştür ki bu bölgenin ortalamasıdır. Çok daha farklı bir açıdan, fakat bütçe açığına karşılık olarak, Amerika'nın 2011'deki Bütçe Kontrol Yasası taban bütçesini sonraki on yıl boyunca en az 450 milyar dolar azaltmıştır. Askerî alımlar çoğu zaman son derece politikti. Ayrıca İsrail'in Alman denizaltıları örneğindeki gibi rüşvet içerebiliyordu.

Pakistan diğer ülkelere ki bunlara Kuzey Kore, Irak, İran, Libra ve muhtemelen Mısır ve Suriye de dâhil, silah teknolojisi sattı. Suudi Arabistan Pakistan'ın nükleer silah programını fonladı ve 1980'lerin sonlarında Çin'in uzun menzilli füzelerini satın aldı. Bu silah programları ülkeleri diğerlerinin plan ve askerî üstünlüklerine karşılık verebilecek durumda kılıyordu. Böylelikle Kuzey Kore atom silahlarını Amerikan gücüne karşı gerekli gördü ve 2003'teki Nükleer Silahların Yayılmasını Önlenmesi Anlaşması'nı reddederek nükleer cephane geliştirdi. Suriye, İsrail'in geleneksel üstünlüğüne karşılık olarak kimyasal ve biyolojik silah üretti. Bu nedenle İsrail de komşusu olan Arap devletlerin kimyasal silahlarına karşı büyük miktarda nükleer bomba istifledi. Irak'ın nükleer programı İsrail'in 1981'de Osirak'taki nükleer reaktörü yok etmesiyle ertelendi ve 2003'te Saddam Hüseyin'in indirilmesiyle sona erdi. Aynı yılın sonunda, Libya da kendi programını iptal etti. Suriye'nin al-Kibar yakınındaki nükleer reaktörü 2007'de İsrail uçakları tarafından imha edildi.

Silah satışları taze cephane sağlamaya devam ediyor çünkü hükümetler uluslararası rekabet ve ulusal çapta istikrar için askerî harcama yapma konusunda aşırı isteklilerdir. 2002'de sadece Afrika devletleri 14 milyar dolara yakın parayı savunmaya harcadı. 2003-6'da Rusya'nın İran ve Suriye ile silah anlaşmalarının ikisi de 2,1 milyar dolar değerindeydi ve 2007-10'da sırasıyla 300 milyon dolar ve 4,7 milyar dolar tuttu. Tamil ayaklanmasının 2009'da bastırılmış olmasına rağmen, 2012'de Srilanka 2 milyar dolardan fazla, yani toplam kamu harcamalarının beşte biri kadar parayı savunmaya harcadı. 2016'da Pakistan 7,5 milyar dolar (GSYH'nın %2,6'sı) ve Hindistan 51,1 milyar dolar (GHYH'nın %2,3'ü) harcadı. İran'da 2017'de parlamento, çoğunluğu füzelerde kullanılmak üzere askerî harcamaları 500 milyon dolar arttırma konusunda oy kullandı.

Finans, maliyet ve üretim özellikleri arasında bir gerilim yarattı. Yüksek özellikler ve yüksek maliyetle rekabet halinde olan uluslararası silah ticareti üreticileri, örneğin Brezilya, Çin, İsrail, İsveç, daha ekonomik ürünler üretmeyi başardı. 2013'te İsveç'in Saab JAS 39 Gripen savaşçı jeti Amerikan ve Fransız silah üreticilerinin 4,5 milyar dolara Brezilya'da sunacakları 36 uçaklık sözleşme teklifini alt etti. Bu Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Güney Afrika, İsveç, İsviçre ve Tayland'da da işe yaradı. Her bir uçak Eurofighter Typhoon'un aksine 125 milyon dolar yerine 60 milyon dolar tutuyordu.

Terörist hareketlerin silaha para harcaması kara para aklamasının engellenmesi gibi bazı önlemlerle sınırlandırılmıştı. Bu önlemlerin hiçbiri nüfuslarının çoğunluğu fakirlik içinde olan ve yardım kuruluşları tarafından desteklenen devletleri durdurmaya yetmedi. Bunun yerine askerî kapasitelerindeki artış, başta kitle imha silahları olmak üzere silah ticaretini kontrol etme çabasından etkilendi.

Silahlar sadece ülkeler tarafından satın alınmadı. Bunlar ayrıca tüm dünya çapında özgürce bulunabiliyordu. Bu ulaşılabilirlik istikrarsızlık ve sivil çatışmalara yol açtı. 2004'te Mogadishu pazarında el bombaları 10 dolara havan topları ise 20 bin dolara bulunuyordu. Silahların üretilmesindeki kolaylık da ülkelerin silah temini konusundaki rolünü azalttı. Doğaçlama üretilen patlayıcılar önemli bir örnektir. Bunlar Irak ve Afganistan'daki batı güçlerine karşı ölümcül şekilde kullanıldı ve kullanım ve üretim deneyimi arttıkça daha verimli hale getirildi. 6 adet yol kenarı bombasının Afganistan'da yaklaşık 100 dolar gibi ucuz bir fiyata bulunması ve yerel olarak üretilmesi, tedarik zincirinin tüm kırılganlığını yok etmişti. Metal içeriğin olmaması ve aletin içeriğinin sürekli değiştirilmesi, fark edilmesini zorlaştırıyordu. Bireysel bombalarda 900 kiloya kadar artan patlayıcı içerik, bu aletlerin, British Warrior ve American Stryker gibi zırhlı araçları bile yok edebilmesini sağlıyordu. Buna karşılık, V şeklindeki gövdelerin patlayan bombayı dışa kinetik enerjiyle koruması örneğinde olduğu gibi, koruma önlemi olarak araçlar güncelleniyor ve yenileri dizayn ediliyordu. Buna rağmen, patlamanın gücü zorlu bir tehdit yaratıyordu. 2009'da Afganistan'da 9.300 adet yol kenarı bombası yerleştirilmişken, 2011'de bu sayı 16.000'e çıktı. Britanya'da ordu, yeni bir mekanik piyade aracına acilen ihtiyaç duyulduğunu iddia etti.

Afrika

Dünyanın kalanında durum muhtelifti. Afrika, 2000'lerde, dünyada şiddetin en çok görüldüğü yer oldu. Her ne kadar başta Afrika'nın güneyi olmak üzere çatışmaların daha sınırlı olduğu yerler olsa da. Ayrıca, bazı devletlerde önemli gelişmeler gerçekleşti. Angola bir batık devlet değildi ama UNITA lideri Jonas Savimbi'nin 2002'de öldürülmesine kadar, özellikle Ovimbundu'nun UNITA için verdiği destekle etnik gerilim boyutunda kalan tahrip edici bir savaşla karşı karşıya kaldı ve bu savaş ülkenin elmas varlığının sömürülmesiyle finanse edildi. Elmas, Batı Afrika'da çatışmaların finanse edilmesinde, özellikle Sierra Leone'de önemliydi. Angola hükümeti de dolayısıyla ülkenin petrolünün kontrolünden faydalandı.

1992 seçimlerinin sonuçlarını reddeden ve 1970 ve 1980'lerde ciddi manada yardımcı olmuş olan Küba ve Sovyetlerin desteğinin çekilmesiyle zayıflayan UNITA, hükümetle olan çatışmaları sürdürdü. Ülke genelinde yenilse de hiçbir taraf galip gelemedi. Hükümetin konvansiyonel güçlerinin operasyonel etkinliği UNITA gerillalarının taktikleri için bir lütuf olan yağmur mevsiminde düştü. İki taraf da diğer tarafın tedarik sistemine saldırdı ama bunun, çok sayıda sivil ve hatta daha fazla sayıda mülteci kaybına neden olmasının dışında nihai bir etkisi de olmadı. Buna rağmen, uluslararası baskı ve galibiyet elde edememe, 1994'te Savimbi'yi, 1997'de hükümet UNITA'ya saldırdığı zamana kadar ülkenin de facto olarak paylaşılması üreten yeni müzakerelere yol açtı. UNITA, Savimbi'nin liderliğini tehdit altında tutma noktasında hem Kongo üzerindeki tedarik yollarının hem de birliklerinin kaybından dolayı sıkıntı çekti. Savimbi'nin 1984'te başkenti olarak kurduğu ve devletin 1980'lerde almakta başarısız olduğu Jamba 1999'da nihayet düştü. UNITA güçleri 2001'de zavallı bir durumdaydılar ve hükümet petrol servetini askerî kabiliyetlerini arttırmak için kullandı. Savimbi'nin 22 Şubat 2002'de öldürülmesini, hemen 4 Nisan'da, barış anlaşmasının imzalanması takip etti.

Çevre bölgelerin ve kabile gruplarının üzerinde merkezi kontrolü sağlama girişimlerinin farklı bir çeşidi Sudan'da görüldü. Bu hükümet, Arap olmayanlara yapılan zulümden şikayetçi olan, ülkenin batısındaki Darfur bölgesinde konuşlanmış olan Sudan Kurtuluş Ordusu tarafından 2003'te başlatılan ciddi bir isyanla tehdit edildi. Hükümet, buna karşılık olarak 2004'te hükümet uçakların ve kamyonlarla hareket eden piyadelerin dâhil olduğu düzenli birliklerini, bir Arap milis gücü olan ve çoğu at ve develer üzerinde giden Cancavidleri

Darfur'un yerli kabileleri olan Fur, Masalit ve özellikle Zaghawaları kırmak amacıyla desteklemek için kullandı. Özellikle erkeklerin ve genç çocukların — çok genç olanların bile— geniş çaplı kıyımının yanında kadınların sistematik tecavüze uğraması ve sakat bırakılması söz konusuydu. Yerliler sürüldü, sığırları ve geçim kaynaklarına el koyuldu, kuyular ve barajlar cesetlerle zehirlendi, su pompaları ve binalar yok edildi. 300 binin üzerinde insan, 2010'lara kadar süren şiddet nedeniyle öldü, 2 milyondan fazla kişi ülkeden kaçtı ve çok ciddi bir mülteci sorununa yol açtı. Savaş, 2009 itibarıyla hafifledi ama 2011-12'de milislerin Zaghawalara saldırmasıyla tekrar alevlendi. Bu saldırılar, 2011'de, Zaghawaların Shangal Tobay üssüne karşı Sudanlıların kullandığı Rus-destekli uçaklarla desteklendi.

Sudan hükümeti de başka yerlerde benzer bir şiddete başvurdu. 2010'un başlarında, Nuba dağlarında Sudan'ın Güney Kurdufan bölgesinde Kuzey-SPLM hareketi tarafından başlatılan isyana karşılık, ordu, isyancıları aç bırakmaya çalıştı ve sivillere büyük oranda ölümleri ve tecavüzleri de içeren bir şiddet kullandı. Daha koyu renkli Nubanlara karşı Arap Sudanlıların tepeden bakması da şiddetin diğer bir boyutuydu. Ayrıca, Güney Sudan 2011'de bağımsız olduğunda, Sudan ile olan çatışmalar devam etti ve taraflar 2012 yılında birbirini isyancı grupları desteklemekle suçladı. Kara destekli hava saldırısının kullanımı Sudanlıların Güney Sudan'ın 2012'deki saldırısını püskürtmelerine yardımcı oldu ve bunu Güney Sudan'daki hedeflerin bombalanması izledi.

Güney Sudan'da Murle, Dinka ve Nuer kabileleri arasında etnik çatışmalar vardı ve binlerce insan, çoğunlukla toprak ve sürü mücadelesi nedeniyle, öldürüldü ve çocuklar için baskınlar yapıldı. 2017 itibarıyla, zulümler hakkındaki raporlar, örneğin canlı canlı yakmalar, sıradanlaştı. Etnik düşmanlıklar,2002 ile 2004 yılları arasında Fil Dişi Sahilinde, daha sık olmasına rağmen 2004'te Kuzey Mali örneğindeki gibi çoğu Afrika devletinde etnik iç çatışmalarda bir rol oynadı, çoğu ise uluslararası ilgiyi çekmekten uzaktı. 2012'de, Mali'nin kuzeyinde ayrılıkçı Tuaregler hükümetle savaşlarını yineledi.

Kongo hem bir batık devlet oldu hem de diğer bir Afrika ülkesinden gelen düzenli bir güç buradaki çatışmaların yönüne nüfuz etmek, komşu bölgelerde hâkim olmak ve ham madde üzerinde kontrol sağlamak amacıyla müdahale etti. 1965'ten beri diktatör olan Mobutu Sese Soko, 1997'teki yabancı bir istila sonucu düştü. Yerine geçen Laurent Kabila'yı başarısız bir şekilde devirme girişimi ise 1998'de başlayan bir başka istila ile gerçekleşti. Uganda ve Ruanda

rakip isyancı grupları destekledi. Ruanda, kısmen 1994'te soykırım yapan ve Kongo'dan mülteci alan Hutu milisleri yenmek amacıyla yaparken; Zimbabwe, Angola, Çad ve Namibya kısmen kendi iç güvenlik durumlarının dinamiklerine karşılık olarak Kabila'yı destekledi. Angola, Kongo'nun Mobutu döneminde önemli bir seviyeye gelen UNITA'ya desteğini durdurmak istedi. Dış güçler, özellikle Ruanda için Kongo Demokrasisi adına Toplanma ve Kongolu Vatanseverlerin Uganda-destekli Birliği olmak üzere Kongolu müttefiklerini silahlandırdılar. Bunlar, kuzeydoğu bölgesindeki büyük bir çatışma merkezi olan Ituri'de Ruanda müttefiki Hemalarla mücadele eden Uganda destekli Lendular gibi kabilevi milis gruplarıyla iç içe geçti. Etnik rekabetlerden başka, altın madenleri ve ticaret yollarının kontrolü noktasında da bir rekabet vardı.

Kongo'da, çoğu hastalık ve açlıktan olmakla beraber birçoğu da kabile milisleri arasındaki çatışmalar nedeniyle savaşın genel teamülünü gösteren tecavüzlerle beraber kanlı saldırıların yapıldığı köylerdeki etnik çatışmalardan dolayı 1998-2003 arasında muhtemelen 3,1 milyon ila 4,7 milyon insan öldü. "Yeni nesil" savaşlar şöyle dursun, bu çatışmalar palaların, yaylar ve okların, av tüfeklerinin kullanılmasının yanında sıklıkla havan topları ve hafif makineli silahlarla öldürmenin birçok şeklini gördü. Çatışmalar yamyamlığa ve Batı Afrika'da örneğin Vatansever Kongolular Birliği'nde olduğu gibi çocuk savaşçıların kullanılmasına da yol açtı. Afrika çatışmalarının Batılı savaşlardan uzak olan diğer bir tarafı da geleneksel büyülerin ve ruhçu medyumların kullanılmasıydı.

Kongo'daki şiddet, savaşın resmen sona erdiği 2003'ten sonra, önde gelen isyancı grupların geçiş hükümetine katıldığında da devam etti. 2004'te Katanga bölgesinde söylenilene göre isyancılar kurbanların cinsel organlarını kestiler ve onların kanlarını içtiler. Kongo'nun 2006 yılındaki ilk demokratik seçimleri, değişimin alameti olarak görüldü fakat yeni hükümet, huzursuzluğa karşı kuvvet kullanmayı bir çözüm olarak gördü. Ayrıca, milislerden kaynaklanan sorunlar özellikle ülkenin doğu sınırındaki Kuzey ve Güney Kivu'da ciddi bir güvenlik sorunu teşkil ediyordu. Bu problemler, Kızgın Köylüler gibi köylülerin öz savunma birlikleri kurmasına neden oldu ama onlar da şiddetin artmasına yol açtı. Kongo'daki huzursuzluk, başka yerlerdeki problemler için de bir temel oluşturdu. Komşu Ruanda ve Burundi'deki isyancı gruplar hükümetlere karşı durdu. Örneğin Burundi'nin Ulusal Özgürlük Cephesi 2012'de Kongo'da kendine himaye bulabildi ki burada altın kaçakçılığı gibi suç faaliyetleriyle para kazandılar.

Yamyamlık, yerli Dayaklar 1996-2001 arasında Madura adasında Müslüman göçmenlerle Kalimantan'da (Endonezya Borneo'su) savaşırken de görüldü. 2010'ların ortalarında yeniden canlanan şiddet, daha net dini nedenlerle örüldü.

Daha genel olarak, devletlerarasındaki düşmanlıklar isyanlarla ve başka yerde olan diğer iç çatışmalarla etkileşim içindeydi. Böylece, Eritre ve Etiyopya arasındaki konvansiyonel tipte geniş çaplı çatışmaları kapsayan savaş, İslami köktencilerin savaş ağalarının domine ettiği geçiş hükümetiyle çarpıştığı Somali'deki iç çatışmalara sıçradı. Özellikle Etiyopya, Kenya ve SOG (Somali Afrika Görevi)[19] tarafından gelen dış müdahale, Etiyopya'da krizi çökmek üzere yapılan Amerikan destekli işgal planı 2006'da başarısız olunca, 2000'lerin sonunda ülkenin merkezinde ve güneyinde kilit aktör olan köktenci milis Şebab'ın durdurulmasına yardımcı oldu. 2011-2012'de Etiyopya ve Kenyalı kuvvetler saldırıya geçtiklerinde ciddi kazanımlar elde etti. Onlar da milisleri destekledi. Sözgelimi Kenya Ras Kamboni'de olana arka çıktı.

Birçok devlette, yabancı yardım aranıyordu ve gerekirse ayaklanmalara direnmeye yardım etmek için tutuluyordu. Bu şekilde, 1993 ve 2003 arasında, Orta Afrika Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ange-Félix Patassé, 2002'de General François Bozizé tarafından yapılan başkent Bangui'deki ciddi sokak savaşlarını içeren bir tanesinin de dâhil olduğu yedi darbe girişiminden sağ çıktı. Patassé, önce 2002'ye kadar ona destek sağlayacak olan Libya'ya ve sonra da Kongolu MLC isyancı grubuna başvurdu ama Mart 2003'te Bozizé başında olduğu bin adamla Bangui'yi ele geçirdi. Ücretini alamamış ordu direnmeye isteksizdi ve MLC de savaşmadı. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin istikrarsızlığı, başka yerlerde de savaşın zincirleme etkisini yansıttı, Kongo'daki çatışmalar Kongo nehriyle bağlantılı olan ticaretlerini vurdu. Devletteki savaş 2010'ların sonlarına kadar devam etti.

Batı Afrika'da 2002 ve 2003'te, iktidarı ele geçirmesini daha çok Fildişi Sahili'nin desteğine borçlu olan Charles Taylor yönetimindeki Liberya hükümeti, üç komşu ülke olan Sierra Leone, Gine ve Fildişi Sahili'ndeki isyancıları 2003'te istifaya zorlanmadan önce destekledi. Gine'nin kendisi Taylor karşıtı isyancılarla bağlantılıydı. Liberya Uzlaşma ve Demokrasi Birliği —yanlış isimlendirilmiş bir haydut grubu— Fildişi Sahili'nin ordusu gibiydi. Fransa, MPCI'ye karşı Fildişi Sahili hükümetini desteklemek için müdahale etti.

19 the African Mission to Somalia (AMISOM) olarak bilinir. Ç.N.

MPCI, 2002'de iktidarı ele geçirmekte başarısız olmuştu fakat büyük oranda Müslüman olan kuzey bölgesinde gücü elinde tutuyordu. Britanya 2000'de Sierra Leone'ye daha önceden müdahale etmişti. Barras Operasyonu'nda BM stabilizasyonunu destekleyip orduyu yeniden eğitti ve ülkenin çoğunu sindiren çetelerden biri olan "West Side Boys" grubundan rehineleri kurtardı.

Kamuoyu Baskıları

Kongo'da Laurent Kabila 2001'de cinayete kurban giderken 2004'te halefi olan oğlu Joseph, Cumhuriyet Özel Muhafızları unsurlarının devlet televizyonunu ve başkanlık sarayını ele geçirmek suretiyle iktidarı ele geçirme girişimlerinin üstesinden geldi. Bu gücün, dünyanın bir kısmında gücü ele geçirme ve elde tutma noktasında devam eden rolünün bir görünümüydü. Bu rol, silahlı kuvvetlerin ve paramiliter birliklerin tutumunu gösteren bir noktaydı. Askerî kuruluşlar gereğinden fazla bir bağımsızlığa, post-kolonyal sistemlerden başka hiçbir yerde görülmeyen çok iyi çalışma etkisine sahiptir ve çok fazla dengeleyici kurum itibar ve otorite kaybetmiştir. 1999'da Pakistan ordusu her ne kadar ordular 1992'de Tayland'da olduğu diğer devletlerde gücünü kaybetmiş olsa da bu şekilde bir darbe yaptı.

Darbeler ve böyle eylemlerin ihtimali, askerî tarihte temel bir rol oynamaya devam etti. 2003'te Çad'da bir darbe girişimi başarısızlığa uğradı. 2000'de Paraguaylı askerî liderler üzerindeki Amerikan ve Brezilya baskısı onların bir darbeye girişmesinin engellenmesine yol açtı ve o yıllarda Fiji'de ordu nihayetinde bir darbeyi bastırdı. Türkiye'de, 2002'den beri iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi'ne bir 2016 Temmuz'unda bir darbe girişimi oldu fakat bu girişim başarısız sonuçlandı.

Ordunun rolünün önemli olduğu, reformcu "Arap Baharı"nın bir parçası olarak, 2011 yılında Mısır'da Mübarek'in yerine geçildiğinde de ortaya çıktı. Kahire'de gösteriler yapan geniş bir kalabalık, kuvvetle sindirilemedi ama ordu Mübarek ile değiştirilen hükümette, daha sonradan geçici idareci olacak olan Silahlı Kuvvetler Yüksek Konseyi marifetiyle merkezi bir rol oynadı. Bunun zıddına, Tunus ordusu, 2011'in ilk dönemlerinde, Bin Ali hükümetinin devrilmesine yol açan gösterilerde daha az bir rol oynadı. 2012'de, 2008'de Maldivler cumhurbaşkanı seçilen Muhammed Naşid'in 30 yıllık diktatörlüğü halk protestosuna katılan isyancı polislerin içinde olduğu bir darbe ile devrildi. Yabancı güçler de "Arap Baharı"nda bir rol oynadı. 2011'de Suudi Arabistan, kuvvetlerini Şii huzursuzluğunu bastırmak üzere Bahreyn'e yolladı.

Orta Doğu'nun ötesindeki yerlerde de ordu dışındaki gruplar iktidarı ele geçirmek veya en azından ona itiraz etmek için güç kullanımına başvurdu. Bu şekilde, ulusçularla bağlantılı olan bir organize suç örgütü, 2003'te Sırbistan başbakanı Zoran Djindjic'in suikastla öldürülmesinden sorumluydu. 2004'te ise paralı askerler, Ekvator Gine'si hükümetini devirmek için başarılı bir komploya karıştılar.

İktidarı ele geçirmek ve elde tutmak için güç kullanmanın yanı sıra güç, sıklıkla bölgesel ayrılıkçılığa karşı da kullanıldı. Bu, birçok bölgede bir unsurdu. Orta Doğu'da, Türk hükümeti doğudaki Kürt meselesi için sık sık askerî tedbirlere başvurdu. PKK'nın başındaki saha komutanı Murat Karayılan tarafından yürütülen ayrılıkçı mücadele doğrultusunda 2012'de "Türk ordusuna hizmet etmeyi vergi vermeyi ve Türkçeyi kullanmayı durdurmalıyız" şeklinde konuşmuştu.[20] Yemen'deki güney ayrılıkçılığı 1994'te ezildi. Afrika'da Nijerya'da ordu, petrol üretilen Nijer deltasındaki kabile ayrılıkçılarına karşı kullanılırken 1997'de Hint Okyanusu'ndaki Komorlar'ın adalarından biri olan Anjouan'daki bir ayrılıkçı isyan bastırıldı. Mali'nin kuzeyindeki Tuareg ayrılıkçılığı ise büyük bir sorundur. 1950'lerde Rif Dağları'ndaki bir Berberi isyanının bastırıldığı Fas'ta, 2017'te yeni bir huzursuzluk vardı.

Asya'da, Çin, Doğu Türkistan'daki (Sincan) Müslüman ayrılıkçılığını 1990 ve 1997'de bastırırken 2012'de yeni bir ayaklanma ile karşılaştı. Çin, buna, Tibet'te olduğu gibi ordu kontrolünde Han Çinlilerini bölgeye yerleştirerek karşılık verdi. 1998'de Tacik ordusu, Özbekçe konuşan birçok kişinin yaşadığı Tacikistan'ın Hucend bölgesindeki bir ayaklanmayı bastırdı. Sumatra'nın Açe bölgesindeki beş aylık ateşkesin Mayıs 2003'te bozulması Endonezya ordusunun, kısmen yerel halkı siper olarak kullanılmasını engellemek için çadır kamplarına sürerek, ayrılıkçı Gam hareketini yok edeceğini bildirmesine yol açtı. 1976'da başlayan bu çatışma, karaya saldırı uçağı, karaya amfibi çıkartma, paraşütçü ve tankçılar gibi konvansiyonel savaş araçlarını kullanan bir ordu ile uluslararası destekten yoksun ama dirayetli olan küçük bir gerilla gücünü karşı karşıya getirdi. 2004 Tsunami Faciası (deprem kaynaklı gel-git dalgaları), 2005'te barış antlaşmasının imzalanmasına ve 2006'da GAM liderlerini bir defaya mahsus içeren bölgesel seçimlerin yapılmasına yol açtı. Ordunun yönetimde çok daha güçlü olduğu Pakistan, Belucistan'daki ayrılıkçı harekâta

20 Yazarın, PKK'ya karşı Türkiye Cumhuriyeti'nin yürüttüğü mücadeleye ilişkin düşüncelerine yayınevi olarak iştirak etmiyoruz. [E.N.]

karşı ciddi ve sert bir kuvvet kullandı. Burma'da ise askerî rejim, aynısını Shan Devleti'ne karşı yaptı. Sri Lanka'da, iç savaş 2006'da tekrar başladı ve Tamil ayrılıkçıları en sonunda 2009 yılında hunharca ezildi.

Bazı olaylarda, mesele ayrılıkçılık değildi. Nitekim 2002'de itibaren Nepal, ordusu için büyük sıkıntılar arz eden ve Çin tarafından desteklenen ciddi bir Maocu ayaklanmayla karşı karşıyaydı. Maocular 2008'den itibaren koalisyon hükümetine girmişti. 2011'de Libya'daki Kaddafi rejimi, doğuda başlayan ama tüm ülkeye yayılan ayaklanmayla devrildi. Hal böyleyken, Libya daha sonradan bölgesel hareketler ve onların rakip milisleri arasında bölündü.

Bölgeselcilikten başka, ama yine de onunla ilgili olarak, etnik ve dini farklılıklar bölünmelerin ve şiddetin nedeni olabilirdi. Bu minvalde, 2002 yılında Hindistan'ın Gücarat bölgesindeki Hinduların çıkardığı isyanda bin – 2 bin arası Müslüman öldü, binlercesi, belki daha fazlası, evsiz kaldı. Ayaklanma açık bir şekilde hükümetin önemli unsurları tarafından görmezden gelindi.

Güney Asya, daha genel anlamda, gerilimin ve karşı karşıya gelmelerin merkeziydi. Hindistan ve Pakistan arasındaki Keşmir üzerindeki düşmanlık 1999'da Pakistanlı düzenli birliklerin yanı sıra gerillaların da dâhil olduğu saldırganların Hint ordusu tarafından öldürüldüğü, Hindistan'ın, 2003 yılında ateşkes görüşülmeden önce sınıra 600 bin asker sevk ettiği, 2002'de savaşa dönüşmek üzere olan Kargil çatışmasına yol açtı. Dinsel nefret artan nükleer kabiliyetleriyle daha ciddi bir hale gelen bir ulusal düşmanlığı şiddetlendirdi.

Mercek 12.2 Lübnan Savaşı, 2006: Askerî Dengedeki Değişim

Lübnan'ın güneyinde, İslamcı köktenci bir parti olan ve İran ile Suriye tarafından silahlandırılan gerilla örgütü Hizbullah'ın gelişmesi, İsrail'in güvenliği için bir tehdit oluşturdu. Buna karşılık, bilhassa Haziran 2006'da sınırda devriye atan İsrail birliğine yapılan pusuya karşılık İsrail, Hizbullah'ın askerî gücü ile kapasitesi, özellikle liderliğini ve geniş, tehlikeli füze cephanesini yok etmeye karar verdi. İsrail, bu amaçla, Lübnan'ı ablukaya aldı ve o ay ağır hava saldırılarıyla birleşen güneyin büyük çaplı işgalini başlattı.

Bu taarruz, bununla beraber, yanlış ele alınmış ve kötü icra edilmişti. İsrail'in birçok Merkava ağır tankı, Hizbullah'ın yol kenarındaki patlayıcı cihazlarına kurban gitti. Bu taktiksel sorun, İsrail'in

hareket ve hızındaki arzusunun savaş mevzilerinin mecburiyetleriyle örtüşmemesinden ileri geliyordu. Ayrıca, İsrail'in direnişi kırmak için yaptığı hava saldırısı da başarısız oldu, hatta Lübnan'ın sivil nüfusuna büyük zarar verdi, bu da İsrail'in uluslararası itibarını zedeledi ve propaganda savaşını kaybetmesine yol açtı. Hizbullah ise buna karşılık, 5 bin füze ateşledi. Bu, İsrail'in caydırıcılık kapasitesini kıracak boyuttaydı. Bir milyona yakın İsrailli, cepheye yakın yerlerden güneye gitti ve hava saldırısı sığınaklarında mülteci pozisyonuna düştü. Her ne kadar Hizbullah'ın uzun menzilli füzeleri İsrail taarruzunda yok edilmiş olsa da İsrail'in hava gücünün Lübnan'dan gelen füze saldırılarını durdurmaya yetmediği ortaya çıktı. İsrail'in kamuoyu desteği yok edilemedi ama halkın eleştirileri arttı, bu da İsrail'in kötü hazırlığını ve uygunsuz stratejisini bulan savaş sonrası Winograd Komisyonu'nu getirdi. Hizbullah'ın gerçek gücünü takdir etmekteki başarısızlık, İsrail'de taktik, operasyonel ve stratejik seviyede gerçekçi olmayan beklentilerin oluşmasına yol açtı. Buna ek olarak, Suriye ve İran, Birleşmiş Milletler silah ambargosuna uymayarak Hizbullah'ı tekrar silahlandırdı.

İsrail'in, Filistinli rakibi El Fetih'e karşı net bir zafer elde ettikten sonra, 2007'den beri Akdeniz kıyısındaki Gazze Şeridi'ni kontrol eden, İran temelli Hamas hareketi tarafından yapılan saldırılarda füzelere karşı devam eden acizliği ortaya çıktı. İsrailli yorumcular, Hamas'ın, 2012 itibarıyla muhtemelen 12 bin civarında füzeyi Gazze'den fırlattığı hesabını yaptı. İsrail'in bu füze mangalarına karşı Gazze Şeridi'nde kara ve hava karşı taarruzu da bu saldırıları durdurmakta başarısız oldu. İsrail bunun üzerine büyük şehirlerinde "Demir Kubbe" anti-füze sistemini kurdu.

Suriye

2011'de Suriye'de gerçekleşen 'Arap Baharı' ilk olarak Daraa şehrinde protesto yapan öğrencilerin gizli polis tarafından işkence edilmesiyle başlayıp Beşar Esad'in diktatör rejimini devirmek için düzenlenen başarısız bir girişime dönüşmüştür. Devamındaki iç savaş, muhalefetin din, etnik köken ve siyasi tercihler konusunda bölünmüş olmasından dolayı iş birliği yapamaması

sebebiyle kaotikti. Muhalefetin bazı bölümleri, Suudi Arabistan, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nden destek alırken, Esad rejimi de İran, Rusya ve Hizbullah'ın Lübnanlı Şii milisleri tarafından güçlü şekilde desteklendi. 2017 Temmuz'a gelene dek muhtemelen 400 bin insan iç savaşta öldürülmüş, 5 milyon mülteci dâhil savaş öncesi nüfusun yarısı yerinden edilmiş ve ülkenin büyük bölümü enkaz haline gelmişti. Şiddetin çoğu etnik sebeplerle olmuştu. Örneğin Esad'ın da parçası olduğu Müslüman Alevi mezhebi ordu tarafından silahlandırılmış ve Aleviler Sünnileri evlerinden kovmuştu. Esad rejimi uzun süre savunmada kaldı ama 2016-2017 yıllarında İran ve Rusya'nın da yardımı ile ilerleyerek Halep'i 2017'de aldı.

Irak Şam İslam Devleti DEAŞ'ın 2014'te ilerlemesi durumu daha da karmaşık hale getirdi. Buna karşılık en azından 2015'den itibaren Amerikan özel kuvvetleri DEAŞ'a karşı Suriye Demokratik Güçleri'ne - Kürt milislerinin çoğunluğunu oluşturduğu koalisyona – onların İslami devlet karşıtlığına-destek sağladı. 2017'de bu güçler DEAŞ'ın başkenti Rakka'ya girdi. Aynı zamanda 2017 senesi, İran ve Suriye'nin İran'dan Lübnan'a geçen bir kara koridoru yaratma teşebbüsü gibi başka bölgesel askerî olaylara da sahne oldu. Tüm bu devletlerde büyük sayıda insan şiddete, para için askerî hizmet vermeye, yabancı devletlerin müdahalelerini talep etmeye alıştı, duyarsızlaştı. Dolayısıyla dış siyasi aktörler, örneğin İran, Suudi Arabistan, Türkiye, İsrail, bölgeyle ilgili planlarını ilerletmek için Suriye'yi kullandı. Amerika ve Rusya için ise bu bölge, çıkarları koruma ve birbirine kıyasla ne kadar etkili olduğunu test etme fırsatı sağladı.

Savaş ve Kargaşa

Var olan devletlerin büyük bir çoğunluğu ne önde gelen askerî güç ne de haydut devlet. Birçok devlet, özellikle bağımsızlık sonrası Latin Amerika ve Sahra-altı Afrika gibi fakat sadece onlarla sınırlı olmayacak şekilde, askerî gücü milis güçler tarafından sarsılacak olsa bile, bunu birincil olarak iç kontrol amacıyla kullanıyor. İran Devrim Muhafızları Birliği 1979'da İran Devrimi sonucunda kuruldu, 2004 yılına gelindiğinde İran düzenli ordusundan daha donanımlı ve politik olarak daha önemliydi. Sınırlar bakımından en büyük askerî tehlike yabancı güçlerden değil devlete karşı içeriden, bölücü hareketler gibi bölgesel olarak veya çiftçi ayaklanması gibi sosyal boyuttaki direnişlerden kaynaklanmaktadır. Bunun sonucunda olan ve çoğu ayaklanan grubun gerilla/terörist niteliği taşıdığı savaşlar ise asimetriktir.

Bu savaşlar aynı zamanda başta uyuşturucu olmak üzere suçla mücadele kapsamında yapılan çatışmalarla örtüşmektedir. Örneğin 2000'lerin başında Meksika'da güçlü uyuşturucu çetelerine karşı ordu kullanılmış ve aynı sebepten paramiliter Federal Soruşturma Bürosu kurulmuştur. İki tarafından kullanılan silah gücü de fazlaydı. Kolombiya'da hem sol tandanslı FARC gerillaları hem de sağ tandanslı AUC'a ait (Kolombiya Birleşik Öz-Savunma Kuvvetleri) paramiliter güçlerin ikisi de yoğun şekilde uyuşturucu işiyle ilgileniyordu ve operasyonların çoğu uyuşturucu üretim alanlarını ele geçirmek üzere planlanıyordu. 2004'te iki grup Venezüella sınırındaki uyuşturucu ihracı ve silah ithali ile ünlü olan Norte de Santander bölgesinin kontrolünü ele geçirmek için çatıştı.

Hatırlatma olarak, bu türde işlenen suç, her durumda devlete karşı yapılan bir şey değil, tersine bazı durumlarda devletin içine sızacak kadar güçlenen ve hatta devlet yönetimini eline alabilen, uyuşturucu üretimi ve ticaretinde doğrudan suç ortağı olan orduların yaptığı bir şeydi. Myanmar (Burma) ve Gine Bisav'da 20. yüzyılın başlarında yaşanan da buydu.

Mevcut kullanımının önerdiği, "uyuşturucuya karşı savaş" veya "teröre karşı savaş" gibi, eksik ve tartışmalı savaş tanımları, güç ve meşruiyet anlayışlarını daha da karmaşıklaştırır ve ordunun tanımlanmasını zorlaştırır. Diğer yandan, bu kullanım, 'savaş' kelimesinin yanlış ve kötüye kullanılmasını temsil eder (ordunun politik dil kullanarak kötü şeyleri uygun şekilde ifade etme tercihine benzer), ancak birçok devlette söz konusu çaba ve şiddet, yanıltıcı olsa bile terimleri anlaşılır kılar. 'Teröre karşı savaş' çok önemliyse, El Kaide şüphelilerine karşı silahlı baskınlar düzenlerken diğer insanların öldürülmesine sebep olan Suudi güvenlik güçleri veya Assam'daki Asom Birleşik Kurtuluş Cephesi'ne direnen Hindistan Sınır Güvenlik Gücü de konvansiyonel silahlı kuvvetler kadar ordunun bir parçasıdır. Benzer bir örnek olarak, Hindistan'ın paramiliter polisi, Naxals olarak bilinen Maocu isyancılarla savaşmak için doğu Hindistan'da 71 tabur konuşlandırdı. Dronlar da dâhil olmak üzere gelişmiş teknolojiyle desteklendiler. Benzer şekilde, bir Şii alayına yapılan terörist saldırının ardından meydana gelen ayaklanmadan sonra düzeni sağlamak için 2004'te Pakistan'daki Quetta'da olduğu gibi, polislik görevleri için askerler kullanıldı.

Suç, kaçırma olayında olduğu gibi "sınıf savaşı" değilse de toplumsal gerilimle örtüşüyor. Örneğin Meksika'da para toplamak için uygulandı, ancak aynı zamanda ekonomik anlamda daha iyi durumda olanlara karşı nefretle de ilişkilendirildi. 2003'te neredeyse tüm dünyadaki kaçırmaların yarısı Latin

Amerika'da gerçekleşti ve toplamda Kolombiya'da yılda yaklaşık 4 bin, Meksika'da ise 3 bin kişi, toplum üzerinde korkunç bir gerginliği temsil ediyordu. Cinayetler de çok fazlaydı. 2011'de dünyanın en yüksek oranı Honduras'taydı. Pakistan aynı zamanda çok şiddetliydi: 2008-11'de 30 binden fazla Pakistanlı terörle ilgili şiddet nedeniyle öldürüldü.

Bununla birlikte ilerleme de kaydedildi. Kolombiya'nın önde gelen gerilla hareketi FARC, barış konusunda anlaştı. Uyuşturucu kaçakçılığının yanı sıra şiddete dayanan bir başka gerilla hareketi, Marksist bir grup olan Peru'nun Parlayan Yolu, 1980'lerden itibaren devlete karşı savaş açtı. Aynı zamanda askerî baskı tarafından sert bir şekilde vuruldu ve zor bir alana sıkıştırıldı.

Silahların yaygın şekilde sahiplenilmesi, bunları ve diğer sorunları karmaşıklaştırmaktadır. 2003 yılına gelindiğinde, her Yemenli için üçten fazla silah olduğu tahmin ediliyordu ve Hükümetin ülkeyi kontrol etme yeteneği sınırlıydı. Bu durum, Yemen'deki El Kaide varlığını daha ciddi bir sorun haline getirerek, Amerikalıların drone kullanımını tetikledi ve daha genel olarak, silah sahibi olma oranı Yemenlilerin hükümete karşı direnişine katkıda bulundu.

Benzer şekilde Haiti'de büyük oranda silah sahipliği kitlesel işsizlik, yoksulluk ve yerleşmiş uyuşturucu kullanımı ve kaçakçılığı kültüründen kaynaklanan sorunları daha da kötüleştirerek, Haiti'nin siyasi istikrarını tehlikeye soktu ve sokak çeteleri ve chimeralara önemli bir rol biçti. Çok daha müreffeh olan Brezilya bölgelerinde, gecekondu mahallelerindeki uyuşturucu çeteleri paramiliter polis için bir tehdit oluşturuyordu. Irak'taki yüksek oranda silah sahipliği Saddam Hüseyin rejiminin 2003'te devrilmesiyle daha büyük bir sorun haline geldi: Amerikan işgal yetkililerine karşı isyancılardan gelen siyasi muhalefetin yanı sıra büyük ölçekli mülkiyet suçları, iyi silahlanmış suç çetelerinin, özellikle de yeni koşullardan kar elde etmeye çalışan kaçakçıların faaliyetleri meydana geldi.

Aynı durum, Pakistan'ın önde gelen şehri olan Karaçi'de 2007–13'te 10 bine yakın insanın öldürülmesi olayında görüldü. Orada adli suçların yanı sıra siyaset, etnik bölünme ve dinsel çekişme arasındaki ilişki, paramiliter ve tetiği çekmeye hazır muhafızların 2013'te konuşlandırılarak ölüm oranlarını düşürmesinden önce şehrin Sindhi, Muhajir ve Peştun nüfusunun rakip haline gelmesinde önemli rol oynadı. Daha genel olarak, Pakistan'ın 2007-2017 arasında belki 55 bin cana mal olan terör kaynaklı yüksek şiddet oranı olduğu görülmektedir. Güney Afrika'da 2010 ortalarında vahşi suç çeteleri daha cüretkâr

hale geldiğinde, 2016'da Polis Bakanı Fikile Mbalula "AK-47'lerle gelirlerse, onları alt ederiz" açıklamasında bulundu.

Siyasi şiddet ille de uyuşturucu ve silahlardan kaynaklanmıyordu. Tacikistan'da uyuşturucuların geniş çaplı dolaşımı ve silah sahipliği oranı azaltıldı çünkü Cumhurbaşkanı Emomali Fakhmon hükümeti yerel güvenliği kontrol etmek için güçlü uyuşturucu kaçakçılarına izin verdi. Kongre Araştırma Servisi'ne göre 2007'de 294 milyon olan silah sayısı (1994'te 192 milyon sayısıyla karşılaştırıldığında) ABD'deki yüksek oranda silah sahipliği, suçların şiddet içeren karakterine katkıda bulunur, ancak henüz siyasi istikrar için ciddi etkileri olmamıştır.

Denizde suçluluğun ortaya çıkardığı tehdit özellikle başarısız bir devlet olan Somali'den, ama aynı zamanda Nijerya'dan çıkan ve Endonezya sularında aktif olan korsanlığın artması şeklinde ortaya çıktı. Gemileri ele geçirmek için yapılan tüm girişimler başarılı olmamasına rağmen, Somalili korsanların girişimleri, uluslararası donanımların müdahalesinden önce, 2011'de 237'ye yükselmişti.

Devletlere yerel muhalefetten gelen meydan okuma "uluslararasılaştı". Öyle ki, bu tür bir muhalefet için yabancı ülkelerden destek verilebilir veya konuyla ilgili uluslararası insani yardım duyarlılığı yaratılabilirdi ama genel olarak, çatışmanın doğası uluslararası ilişkilerin önemli bir yönünü, yani devletleri yöneten hükümetlerin egemen olduğu bölgelerde hangi dereceye kadar güç kullanmasının kabul edilebilir olduğunu göstermektedir. Güç kullanımı insani müdahale kaidelerine karşı bir tehdit olarak görülmekte, fakat bu kaideler büyük güçlerin diplomasi hedeflerine uymadıkça genelde askerî beceriden yoksun olmaktadırlar. Cüretkâr gereklilikler belirleyerek insaniliğin bu gibi hedeflerle birleştirilme seviyesinin modern Batı orduları için bir meydan okuma olduğu, en çok da Bosna krizi ile 1990'ların başından beri açıkça görülmüştür. Bu zorluk, etkililik ve gücün meşruiyeti ile ilgili cevaplanması zor soruları ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç

2000'ler ve 2010'ların başında, endişeye mahal veren kilit konular terörizm ve haydut devletlerdi ve bunlar böyle olmaya devam edecek gibi görünmektedir. Fakat 2000'lerde ve 2010'ların başında olduğu gibi gündeme yön vermeye devam etmeleri pek muhtemel değildir. Öyle olsa bile meseleler listesi, büyük

öneme sahip olan diğer çatışmalar ve cepheleşmelerde olduğu gibi bazı yönlerden yanıltıcıdır. 2004'te Kongo'daki çatışmada olanlar gibi yalnızca insani sebeplerden dolayı değil, aynı zamanda Pakistan ve Hindistan arasındaki ciddi düşmanlıkta da bu böyledir. 2000'lerin ve 2010'ların başlarındaki hâkim ajanda açık bir şekilde Amerikan çıkar ve taahhütlerini yansıtıyordu. Bu, olaylar ve gelişmelerdeki (askerî tarihin olduğu gibi) Batılı algının diğer durum ve değişiklerden dikkate değer olanı çıkarabilme boyutunun önemli bir tarafını yansıtmaktadır.

Bu algının gelecek yıllarda geçerli olup olmayacağı belli değildir. Sadece Çin'in daha önde gelen bir güç olması değil artık çatışmaların çoğunun Batılı güçlerle ilgili olmaması ve onların ne zamana kadar müdahil olmaya ihtiyaç duyacaklarındaki belirsizlik bunun sebebidir. Esasında bu, Batılı emperyalizmin kısa zirve dönemi dışında, zaten hep böyleydi. Çin sıklıkla, kuramcılar tarafından, gelecekte ABD'yle muhtemel bir mücadeleye gireceği yönünde tartışılıyor. En azından, devletlerin muktedir olduklarında doğal olarak büyüdükleri ve rekabet ettikleri ve Çin'in de isteklerinin ABD ile çatışmaya yol açacağını öne süren "neo-realist" bir varsayım temelinde ele alınıyor. Çin'in "Bir Kuşak, Bir Yol" projesini de içeren Avrasya'daki ihtirasları, Çin-Pakistan mihveri ve "Bir Yol Deniz Koridoru", diğer devletlere karşı yürütülen ciddi anlamda önemli jeo-politik hamlelerdir. Çin'in askerî harcamaları, Hindistan ve Japonya'nın kendilerini savunmasız hissetmelerine yol açıyor. Hindistan, 2016 yılında, dünyanın en büyük silah ithalatçısı oldu. Rusya, ABD ve İsrail'in ana tedarikçiler olduğu dünya resmi silah ticaretinin yüzde 13'ünü gerçekleştirdi.

Tartışmalar yürütürken savaşlardaki insan kaybını unutmak çok kolay gerçekleşmektedir. 1990'lar ve 2000'lerde kayıplar (kritik mülteciler dâhil), Batılı güçlerin doğrudan içinde bulunmadığı çatışmalarda daha büyüktü. Bu durum bilhassa Angola, Burundi, Kongo, Ruanda, Sudan ve Uganda iç savaşlarında geçerliydi. Burundi'de Hutu ve Tutsiler arasındaki çatışmalarda azınlıktaki Tutsiler, 1993'ten beri tahmini 300 bin ölüme yol açtı. Bu, 1965, 1969, 1972 ve 1988'deki büyük çaplı çatışmaları da içeren bir şiddet zincirinin son halkasıydı. Cinayetlerdeki vahşet, acıyı artırmak ve nefreti göstermek için yapılan zulüm, işkence, organ parçalama, cinsel uzuvların kesilmesi ve yamyamlıkla kol kola yürümüştü. 2017 yılında Burundi hükümeti, ordusunu Tutsi subaylardan arındırdı. Birleşmiş Milletler, 2012 yılında Kongo'da yalnızca Kuzey ve Güney Kivu'da yerlerinden edilmiş insanların 1.2 milyon civarında olduğunu belirtti.

Katliamlar yüzünden olan ölümlerin yanında, çatışmalar, askerî birliklerin köyleri yağmalamaya odaklanmasıyla, aynı zamanda ekonominin yok olmasına yol açtı. Alt yapı çökerken hastalıkların yanı sıra yoksulluk da ölümlerle sonuçlandı. Hastalıklar, kısmen, aksamaların (örneğin su tedariğinde) bir yansımasıydı. Fakat hastalıkların yayılmasında hem askerler hem de çatışmalardaki mülteci akışı önemliydi. Afrika'da askerlerin tecavüzleri HIV'in taşınmasına yardım ederken mülteciler sıtma hastalığını yaydı. 1994'ten beri iktidarda olan asıl güç olan Ruanda cumhurbaşkanı Paul Kagame gibi birçok Afrikalının hafızalarında köylerinin yakılmasına dair hatıralar mevcuttur. Birçoğu mülteci kamplarında okula gitmiştir.

2004'te Tanrının Direniş Ordusu (TDO) tarafından 1986'da kuzey Uganda'da başlatılan acımasız isyanı bölge nüfusunun yaklaşık yüzde 95'inin—bir buçuk milyonun üzerinde bir nüfus—yerinden edilmesine sebep oldu. Aşırıcı bir Hristiyan tarikatı, ironik bir şekilde Sudan'daki İslami hükümet tarafından destekleniyordu. Bu, Uganda hükümetinin güney Sudan'da, çocukları savaşçı ve seks kölesi olarak kaçırmak için hedef alan isyancılara olan desteğine karşı bir cevaptı. TDO, 2011'de 278 saldırı gerçekleştirdi. Çocuk kaçırmalar ve kurbanların vücut parçalarının kesilmesi devam etti. 2012 itibarıyla TDO, zirve sayısı olan 2 binden büyük bir düşüşle 200 askere geriledi fakat Kongo, Uganda, Güney Sudan ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nin sınır bölgelerinde operasyonlar yürüttü. Özellikle Kongo'nun zayıflığından istifade etti. Hal böyleyken, liderlerinin öldürülmesi TDO için ancak küçük bir sorun olarak kaldı. ABD, bunun akabinde, gönderdiği özel kuvvetleri buradan geri çekti.

Bu, bölümü bitirmek için, savaşın siviller üzerindeki, Batılı dinleyiciler için savaşın "gözlemci" karakterine basmakalıp vurgu şöyle dursun, sınırlı savaş konseptinin kullanımının sunduğundan çok daha yoğun olan etkisi için uygun bir yerdir. Bunun yerine, mültecilerin dünya çapındaki büyük sayısı da sadece savaş yapılırken halk üzerindeki güç kullanımına değil aynı zamanda savaşların dünya çapındaki sonuçlarına da üstü kapalı bir hatırlatmadır. Bu etki, 17 Şubat 2012 tarihli *Sunday Times*'te gazeteci Marie Colvin tarafından yayınlanan ve Suriye'nin isyancı şehri Humus'ta ateş altındaki bir hayatı anlattığı pasajda ifade edilir.

Tankların beton duvarlara vurması veya kayaların infilak etmesiyle üst katlarda boşluklar oluşturması nedeniyle neredeyse her bina delik deşikti... Bazı sokaklarda tüm binalar yıkılmıştı, görülecek tek şey parçalanmış elbiseler, kırılmış çanaklar ve dağılmış ailelerin parçalanmış eşyalarıydı.

Kısa süre sonra o da öldürüldü. Dört hafta süren bu ağır bombardımanın sonucu olarak, muhalefetin merkezi olan şehrin Baba Amr bölgesi, sonraki ay Suriye ordusunun kontrolüne geçti. Dehşet, Suriye rejiminin kimyasal silahları kullanmasıyla katmerlendi. Hastalık ise savaşın bir diğer sonucuydu. Yemen'de, 2017'de, yarım milyon insan kolera şüphelisiydi. Tarihi mirasın ve temsil ettikleri kolektif kültürel hafızanın yok olması da ona keza.

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SONUÇ

Giriş

Tarih hem geçmiştir hem de bizim geçmişe dair ürettiğimiz kayıtlardır. Her biri diğerinin açısından anlaşılabilir ve askerî tarih de istisna değildir. Bununla beraber, askerî tarihçilerin, ilgilendikleri konunun nasıl icra edildiğine nispeten daha az ilgi göstermeleri şaşırtıcı değildir. Bu alanda çalışan uzmanların çoğu genellikle daha "uygulamalı" bir yaklaşımın peşinden koşar fakat daha kuramsal bir eğilim benimseyen az sayıdaki araştırmacı ise askerî düşüncenin gelişimi konusunu ele almayı tercih eder. Bu nedenle hem akademik konu hem de daha popüler bir edebiyat alan olarak askerî tarihin tarih yazımı sağlama alınmıştır. Bu, tarih yazımı açısından üzücü olmakla birlikte aynı zamanda herhangi bir yazar neslini, konunun dış hatlarına yeterince dokunmadan yazmaya teşvik ettiği için askerî tarih açısından da neticeleri vardır. Özellikle tüm tarih kaçınılmaz olarak mevcut endişeleri ele alıyorsa da bu endişelerin değişeceğini anlamak önemlidir.

Her ne kadar baştan önemli bir uyarı yapılması gerekse de şu an için bu hatlar görünüşte bariz bir şekilde aşikârdır. Askerî tarihe ilişkin çoğu tartışma son beş yüz yılın Batı dünyasına odaklanıyor. Dahası, Batı dışı askerî tarih ise kısmen alan çalışmaları olarak tartışılabilecek hususların bir dalıdır. Son beş yüz yılda Batı dünyasında çalışma için tespit edilebilecek bu hatlar teknolojik yorumlarla fakat aynı zamanda bazı uzmanlar tarafından kültürel yorumlar olarak adlandırılan şeye ilgiyle hem üst-anlatıların (kapsamlı izahatlar) hem de daha kısıtlı dönemlerde çalışmanın devam eden hâkimiyetidir.

Bu yaklaşımlar, "savaş ve toplum" hakkında istikrarlı bir şekilde daha fazla çalışma ortaya çıkardığından alanı tüketmez; ancak ikincisi çok çeşitlidir ve karşılaştırılabilir bir üst-anlatıdan yoksundur. Nitekim bir bütün olarak teknolojik yaklaşımın yerleşik karakteri açık bir şekilde değilse bile dolaylı olarak göstermek yerine betimleyicidir. Ayrıca, "savaş ve toplum" literatürü hem metodolojisinde hem de temel ilgilerinde savaştan çok topluma yönelir. Aynı zamanda, daha fazla ilerlemeden önce, analizin sıklıkla farklı olanı ayırdığını ve böldüğünü not etmek önemlidir. Bu nedenle, "kültürel dönüş" (savaşın kültürel yorumlarına daha fazla ilgi) teknolojinin tartışılmasında, silah kullanımında, tatbikat ve disiplin gibi faktörlerin etkisinin kültürel ve sosyal bakış açılarıyla örtüşmesine dikkat çekerken bazı açılardan, "savaş ve toplum" yaklaşımının bir başka versiyonunu oluşturur. Bununla birlikte, bu yaklaşım, özellikle Batılı güçlerin daha etkili bir tatbikat ve disipline sahip olduğu iddialarına cevap olarak benmerkezcilik suçlamalarına yol açmıştır.

Teknoloji

Yazılanların çoğu Sergio Leone'nin yönettiği Bir Avuç Dolar (1964) filmindeki kötü karakter tarafından dile getirilen varsayıma dayanıyor: "Elinde Winchester tüfeği olan bir adam her zaman elinde altıpatlar olan adamı haklar." Whinchester tüfeği 19. yüzyılda daha etkili bir silah haline geldi. Pratikte, filmdeki kötü karakter, gizli bir "düşük teknolojili vücut zırhı üreten Clint Eastwood'un canlandırdığı karakterin yaratıcı zekâsıyla engelleniyor. Bununla beraber, ilerlemenin belirli silahların ve silah sistemlerinin yeteneklerindeki gelişmeden kaynaklandığına dair inanç, modern tarihin hayli merkezindedir. Savaşın maddi kültürü üzerine yapılan bu vurgu, daha önceki dönemlerin çağdaş tartışmalarında da görülebilir. Tunç Çağı'nın yerini alan Demir Çağı mevzubahis olduğunda vurgu, demirin üstün kesme gücünün ve demir silahlarının görece yapılma kolaylığının uygarlıklarda nasıl bir değişikliğe yol açtığı üzerine yoğunlaşır.

"Teknoloji" pratikte tek bir açıklamadan ziyade bir açıklama kategorisidir. Özellikle, silahların ne yaptığı, nasıl çalıştıkları, çok sayıda ve tutarlı bir standartta yeni silah üretmenin ne kadar kolay olduğuyla ilgili ve bunların eğitim, komuta ve taktiklere uygun olmaları gibi konular vardır. 2000'lerin başlarında Britanya'da bulunan Kraliyet Donanmasına asker alan memurlar, "Operatör Mekanikleriyle kullanıldığında MİG-27'yi durdurabilir. Onlar olmaksızın, otobüs bile durduramaz" ve "Müthiş Güçlü. Ölümcül Kesinlik. İyi Yetişmiş

Silah Uzmanları yoksa Domuz Sosisi kadar Ölümcül" gibi başlıklarla modern silahları resmeden kartpostallar hazırlamıştı.

Özellikle beceri, kalite ve kullanılabilirlik gibi faktörler sabit değildir ve şartlara göre değişir. Yine vurguya bağlı olarak, teknolojiye dair stres az ya da çok anlayışlı bir şekilde sunulabilir, ancak yaklaşım ne olursa olsun, askerî olmayan teknolojideki gelişmelerin rolünü ve onların tatbikini hafife alan yaygın bir sorun mevcuttur. Örnekler arasında her ikisi de askerî amaçlar için geliştirilmemiş olan demiryollarının ve dikenli tellerin rolü sayılabilir. Daha genel olarak, teknolojinin tüm sosyo-ekonomik sistemin bir yönü olarak anlaşılması gerekmektedir.

Teknoloji aynı zamanda maneviyat üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Bilhassa düşmanların kullandıklarından daha iyi silahların mevcut olduğu duygusunda bu böyledir. Bu his manevi gücü artırabilir fakat aynı zamanda tehlikeli derecede kendine aşırı güvenmeye de neden olabilir. Özellikle, "daha iyi, daha fazla, daha hızlı" gibi başarıyı sağlama alan yanıltıcı bir inanç teknolojik önderliği olan toplumlar için özel bir sorun olmuştur (örneğin, 19. yüzyılda Batı Avrupa ve 1940'lardan beri ABD). Teknolojik yeterliliğin ve ilerlemenin sonuçlarına duyulan inancın, böyle bir liderliğe sahip olan toplumlarda ne denli kuvvetli bir his olduğu anlaşılabilirdir fakat sorunun ne olduğunu tam olarak anlamadan üstün teknolojinin her zaman cevap olduğuna dair bir güven vardır. Gerçekten de silahlarla giderek artan bir şekilde savaş, komuta, kontrol ve iletişim teknolojilerine olan inanç, etkinliklerinin çetin analizlerinden ziyade, askerî tarihte belirlenmiş rollerine sık sık katkıda bulunur.

Bu nedenle, teknolojinin etkisi ve rolü birkaç açıdan nitelendirilebilir. Özellikle, bir şekilde "teknoloji"nin, diğer faktörlerden bağımsız, mutlak olduğunu varsayma eğilimi sorgulanabilir. İnsan unsuru genellikle bu eğilimde göz ardı edilir ancak pratikte, keşfedilmemiş teknolojik bağın son yönü olan gözlem, deneyim, perspektif ve algı arasında karmaşık bir ilişki vardır. Örneğin, aynı silahı kullanıyor olmak, kullanımının anlaşıldığı anlamına gelmez ve bu, benzer sonuçların alınması noktasında başarısızlığa yol açabilir.

Ayrıca, bir şeyin başarılı bir şekilde benimsenip benimsenmediğine, teknik değere bağlı olmayan her türlü gerekçeyle karar verilebilir. Esas olan, teknolojinin kendisi değil, ona karşı değişime neden olan tepkidir. Teknolojide en iyi uygulamalar için otomatiğe yakın bir arama öneren yorumlar ve bunun müteakip dağıtımı en iyi uygulamanın daha kolay görünmesini ve değişimin

olduğundan daha az zor görünmesini sağlar; aynı zamanda, dikkatleri yeni fırsatları anlamanın öneminden uzaklaştırır. Bu hem yeni silahlar hem de ilgili örgütsel değişimler için geçerlidir. Bunun takdir edilmesi, askerî değişimi açıklamak için standart yaklaşımın tersine çevrilmesiyle bağlantılıdır: Taktik, strateji, doktrin ve görev dikte eden silahlar yerine doktrin ve kuvvet yapısını belirleyen askere verilen görevler.

Bunlara ek olarak, teknolojik değişim genellikle hem kapsam hem analizde, sadece seçici bir şekilde başarısız ya da az başarılı fikirler, icatlar ve gelişmeler göz ardı veya ihmal edildiğinde yalnızca dikkate alınan başarılar olarak değerlendirilir. Bunun yerine başarısızlık, değişim arayışında ve sürecinde ve başarıyı neyin oluşturduğunun algılanmasında önemli bir rol oynar ki bu da tartışmaya değerdir. Daha genel olarak, teknolojik gelişmede bir süreklilik olduğu varsayımı basite indirgemedir. Olanları açıklamak için olaydan sonra dayatılandan başka bir model olmayabilir. Değişim, karmaşık bir sürecin ürünüdür. Entelektüel başarı ile pratik bilginin siyasi ve sosyal koşullar bağlamında ve belirli stratejik kültürlere ilişkin etkileşimidir.

Teknolojik değişim, çoğunlukla, çözülmesi gereken veya daha doğrusu görünürde çözülmesi gereken sorunlara cevaptır. Bu, daha geniş kültürel, sosyal ve örgütsel konuların mevzubahis olduğu bir durumdur. Bir değişim arzusu olması zorunludur. Bu nedenle teknolojik değişim yeniliklere verilen kültürel tepkiden etkileniyor. Teknolojik değişim beklentisi, son yüzyılda askerî kapasite ve harp kabiliyetindeki gelişmeler için özellikle önemliydi. Bununla birlikte, siyasal bağlam teknolojik değişimin desteklenmesi noktasında mühimdi. Dolayısıyla, Fransız Devrimi sırasında, Fransız harp sanatında yeni bilimsel gelişmelerin yeri nispeten daha azdı fakat gelenekten kopmak ve bilimsel bilgiyi ordunun ihtiyaçlarına uygulamak için daha büyük bir siyasi irade vardı.

Teknolojiyi ve daha özel olarak silahları tahtından indirmek anlatının merkezi konumu ile askerî kapasite ve değişimin izahından yine de onun önemini inkâr etmeyi gerektirmez. Bunun yerine, rol oynayan farklı faktörlere karşı daha incelikli bir yaklaşım benimsemek, onların etkileşimlerinin çoklu karakterine izin verecek şekilde düşünmek gerekir.

Fırsatların ve en iyi uygulamaların tanımlanmasında algının rolü üzerindeki vurgu, değişimin, literatürün büyük kısmında bu kadar önemli olan ilerlemenin eşitlenmesi fikrine meydan okuyor. Yazarlar tarafından kolaylıkla uygulanan değişimi açıklayan etkiye tepki ve görev yanıtı modelleri askerî

etkinliğin büyük ölçüde hadiselere ve hünerle belirlenen hedeflerin tanımladığı ihtiyaçlara hızlı cevap verme meselesi olduğu fikrine odaklanır ancak algı her ikisi için de çok önemlidir. Çoğu yorumcu, modernleşmeyi değişimin en makul biçimi olarak görüyor. Sonuç olarak, askerî uygulamadaki çabanın belirtileri ve günümüze yönelik fikirler, erdemin tespit edilmesinde ve böylece göreceli performansın tanımlanması veya en azından bu iş için söz verilmesi ve uzmanlar tarafından neyin dikkate değer olduğunun kurulmasında uygun bir yol gibi görünüyor.

Bununla birlikte bu tür bir yaklaşım, neyin modern, onu geçelim neyin daha modern, askerî operasyon tarzı olduğu sorusunu sorar. Pratikte, 2000'lerde Kongo ve Sri Lanka'daki gibi çatışmalar 2003'teki Irak Savaşı'ndan daha tipik olsa da Batılı yorumcular, Batılı olmayan güçler tarafından yakın zamanda ve hâlihazırda hem nizami hem de gayrinizami girişilen "küçük savaşları" modern olarak tanımlamıyorlar.

2004'te, Kongo, doğu sınır bölgelerinde bir çatışma ve başkentte Cumhurbaşkanlığı Muhafızları unsurlarının darbe girişimiyle karşı karşıya kaldı. Bu tür çatışmaların bölgesel barış aleyhine yol açtığı sorunlar, birçok ordu için büyük bir askerî faaliyet olarak uluslararası barışı koruma görevlilerinin asker konuşlandırılmasına yol açtı. Örneğin, BM ve Afrika Birliği, 2003 ve 2004'te Liberya, Sierra Leone, Kongo, Fildişi Sahili ve Burundi'de ve Etiyopya-Eritre sınırında barış gücü olarak 53 bin asker konuşlandırma noktasında fikir birliği etti.

Dünyadaki çoğu ordu göz önüne alındığında, uzun zamandır—"yüksek tempolu" simetrik savaşa odaklanmış olan—baskın merkezi anlatının (ve ilgili analizlerin) uygun olduğuna dair belirsizlik gittikçe artmaktadır. Bunun yerine, yalnızca "küçük savaşlar"a değil, aynı zamanda kontrgerilla, hatta sivil kontrol gibi konulara da daha fazla önem vermenin gerekli olduğu aşikârdır. Bu ihtiyaç, askerî modernliğe çoklu bir yaklaşım sunmakta ve onun çeşitliliğine vurgu yapmaktadır. Bu bakış açısından geçmiş doktrininin, örgütlenmenin ve uygulamanın birçok yönünün, şimdiki zamanın çeşitli boyutlarına delalet ettiği görünmektedir. Dahası tek bir modernleşme kalıbı yoktur.

Mercek 13.1 Harekât Ortamının Geleceği

Geleceğin savaşının doğası hakkında yapılan spekülasyonlar, kısmen muhtemel uzay savaşına odaklanıyor. Uzay savaşı tartışması, iddialarını olası rakipler ile oluşturuyor fakat gittikçe artan dünya nüfusu asıl meselenin şehir çatışması olacağına dair vurgu yapıyor:

Harekât ortamının geleceği tıkanacak. Bilhassa yoğun nüfuslu şehir ve kıyı bölgeleri ve özellikle etkili bir idareden yoksun olan yerler suç unsurları, teröristler ve isyancıların sığınması, organize olması ve operasyon yürütmesi için birer cennet olacak.

(Britanya) Savunma Bakanlığı, Global Strategic Trends Out to 2040 (Shrivenham, 2010), s. 88

Mercek 13.2 Savaş ve Propaganda

Eğer siyaset, sık sık iddia edildiği gibi, diğer araçlarla savaş yapmak ise bu, bilhassa 2010'ların alternatif haber çağında tezahür etti. 4 Nisan 2016'da 30'u çocuk 86'dan fazla kişinin öldürüldüğü isyancıların kontrolündeki kente yapılan gaz saldırısını ele alalım. Başkan Esad, bu saldırının, Amerikan kruz füzesinin Suriye uçağına saldırısını meşrulaştırmak için isyancılar ve Batı tarafından sahte bir şekilde tertip edildiğini iddia etti ve videolarda gösterilen çocuk cesetlerinin gerçekten ölü olup olmadığını sorguladı. Ruslar, meydana gelen kayıpların Suriyeli uçaklar tarafından kullanılan zehirli bombalardan kaynaklanmadığını, isyancıların kimyasal stoklarının bu uçaklar tarafından patlatılması nedeniyle gerçekleştiğini iddia etti. Rusya aynı zamanda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde bu saldırının kınanmasını ve araştırılmasını da veto etti.

Dünyanın Geri Kalanına Karşı Batı

Farklı askerî faaliyet anlatılarını dönüştürme ve bir araya getirme meselesine örnek olarak, Batılı güçlerin genişlemesi, İtalyanların Libya'yı 1928'den 1932'ye zapt etmesi gibi karşıt askerî kültürler temasa geçtiğinde açığa çıkan

hususi meselelerde olağan şekilde etkiye tepki olarak ortaya çıkan güç ve savaş döngüsünü birleştiren bir muhalefetle karşılaştı. Örneğin, Batı uçaklarının konuşlandırılması kısa bir müddet sonra hava saldırısına müdahale etme kabiliyetiyle engellenmişti. Bu meseleler her durumda olmasa da bazı hallerde zayiat verme ve Batılı güçlerinkinden daha büyük yüklere katlanma isteğiyle iç içe geçti. Bu yoğun istek, dolayısıyla, Batılı güçlerin direnişe nasıl cevap vereceğine ve ne kadar çaba harcayacağına dair, askerî kapasite ve siyasi hedeflerin rol oynadığı kararlar vermeye zorladı. Gerçekten de Britanyalıların Mısır, Irak ve Afganistan'daki muhalefet karşısındaki yanıtının Filistin'deki Arap ayaklanmasıyla tezat oluşturması dikkat çekicidir. Üçüncü Afgan Savaşı (1919) ülkeyi boyun eğdirmeye çalışmak için bir fırsat olarak kullanılmamıştı ve Mısır (1919) ve Irak'taki (1920-21) isyanlar (güçlerini önemli miktarda korumalarına rağmen) Britanyalıların hâkimiyetini kabullenmelerine yol açtı ancak Filistin'deki (1936–39) Arap ayaklanmasına karşı çok daha güçlü bir tepki verildi.

Emperyal güçlerin ile Batılı olmayan halklar arasındaki etkileşim faktörleri olarak askerî hedefler ve kabiliyetler 1945'ten sonra da sorun teşkil etmeye devam etti. Bu ilk olarak Batı Avrupa imparatorluklarının mirasını devam ettirme girişimlerinde görüldü, ki buna Uzak Doğu'da 1941–42 Japon yayılmacılığının ardından onları yeniden canlandırma teşebbüsleri de dahildi. Bununla birlikte, 1940'ların sonlarından itibaren milliyetçi muhalefetten sömürgeci yönetim biçiminde meşruiyet mücadelesi o ana dek olandan çok daha güçlü bir şekilde geldi. Sömürgeci nüfusun çoğu, imparatorlukların işlemesini sağlayan birleşme stratejilerini kabul etme konusunda artan bir şekilde isteksizdi ve aslında vakaların hepsinde olmasa da önemli bir kısmında bu durum fetih sürecinde etkili olmuştu.

Buna ek olarak uluslararası kanaatte hem diğer devletlerin görüşleri hem de bir dereceye kadar olsa da uluslararası örgütlerin, özellikle Birleşmiş Milletler'in rolü ile öne çıkan kamuoyu görüşlerine dikkat etmek her zamankinden daha önemliydi. BM, ABD ve Komünist bloğun devam eden sömürgeci yönetime karşı teorideki muhalefeti ile Batı Avrupa devletlerinin bu tür yönetimlere karşı pratikteki karşıtlıkları, (Endonezya'daki Hollandalılar örneğinde olduğu gibi) ikinci durumun tespitini ve böylece gücün kullanıldığı bağlamı etkilemede çok önemliydi. Batılı halkların tutumlarındaki değişim özellikle Fransa ve Cezayir mevzubahis olduğunda da önemliydi. Özellikle, acemi askerlerin orada savaşmak üzere asker sevk edilmesi savaşı, Fransızların daha

önce Vietnam'daki mücadelesine nazaran daha az popüler kıldı. Oysa genel olarak ulusal kurtuluş ideolojisi, Batı bilincinde daha merkezi bir şekilde inşa edilmişti.

Buna karşın artırılmış askerî kabiliyet Batılı sömürge güçleri için sınırlı bir önemi sahipti. Nükleer savaş başlığı ve stratejik bombardıman uçağının mevcudiyetinden kaynaklanan askerî kabiliyet hiçbir fark yaratmadı. Britanyalılar, 1882'de Mısır'a saldırdıklarında, 1956'da Süveyş Krizi'nde Fransa ile ortaklaşa girişimlerinden çok daha başarılı olmuşlardı. 1882'de deniz kuvvetlerinde muazzam bir kabiliyet farkı varken kara kuvvetleri için bu fark çok daha küçüktü. Buna karşın 1956'da Britanya kuvvetleri bir kere karaya indiklerinde çok daha üstün bir hava gücünden faydalanabilirdi. Gerçekten de paraşütçülerin mevcudiyeti muhtemel "iniş alanlarını" genişletti ve böylece karşı taraf için riski artırdı. Buna rağmen harekâta devam edilmedi ve 1882 ve 1956 arasındaki zıtlık, Batı'daki kuvvet intikaline yönelik tutumlarda büyük bir değişiklik olduğunu gösteriyordu. Böyle bir intikalin kabul edilebilir olması için ez azından görünüşte uluslararası ilişkilerde güç kullanma politikası yerine ideolojik hedeflere uygun olması gerekiyordu ya da Sovyetler Birliği'nin desteklediği "ulusal kurtuluş" mücadeleleri ve ABD öncülüğündeki komünizm karşıtlığında olduğu gibi kuvvet politikasının ideolojik hedefler bakımından ifade edilmesi elzemdi.

Amaca Uygunluk

Amaca uygunluk, silahların uygulanabilirliğini değerlendirirken çok mühim bir kavramdır ancak böyle bir uygunluk, kuvvetin amaçlanan hedeflere uygun olup olmamasından ziyade güç kullanma kapasitesine vurgu yaparak sıkça yanlış anlaşılmaktadır. Kavram çoğunlukla aşırı derecede gevşek kullanılmasına rağmen bu amaçlar "kültürel" olarak inşa edilmiştir ve bu inşa sürecinde, uygun amaçlar biçimindeki meşruiyet kavramları önemli bir rol oynamaktadır. Dahası, bunlardaki kaymalar, askerî tarihte en azından silahlanma konusundaki alışılmış vurgunun önemine dikkat çeken bir değişim motoru olarak görülebilir. Görevlendirmedeki (hedeflerdeki) kaymalar ile teknolojideki değişimler arasındaki ilişki her zamanki gibi karmaşıktır ve dahası bir tür otomatik ilişkiyi ima eden veya iddia eden organik ("dinamik ilişki") veya mekanik modellerin, imgelerin ve kelimelerin kullanımıyla yeterince ele alınmamıştır. Hedeflerin uygunluğu, özellikle 20. yüzyılın başlarından itibaren silahlara doğru genleşti. I. Dünya Savaşı'ndan sonra gaz kullanımı karşı yaygın bir muhalefet varken bu, 1945'ten sonra nükleer silahlanmaya karşı tutuma döndü. 2017'de olduğu

gibi tedarik noktasında spesifik siyasi tercihler rol oynamaya başladı. Amerikalılar, ikinci bir Littoral Savaş Gemisi satın alabilmek için ilerideki taşıyıcı bakımı için lazım olan reaktör çekirdeğini almayı erteledi.

Kültürel Yorumlar

Hem en iyi uygulamaların anlaşılmasında algının rolü hem de meşruiyet kavramlarını değiştirme üzerine yapılan vurgu, dikkatleri yeniden askerî tarihteki "kültürel" faktörlere çekmektedir. Burada son zamanlarda rağbet gören, literatür gelişirken özel bir dikkat gerektiren alana giriyoruz. Kültürel kavramların savaş tarihine uygulanması aslında yeni olmaktan uzaktır. Dolayısıyla, örneğin Adam Smith Ulusların Zenginliği'nde (1776) meseleye, özellikle yerleşik ve göçebe toplumlar arasındaki farklı toplumsal gelişmenin antropolojik karakterine, ilişkin aydınlanma entelektüellerini ilgilendiren özenli bir bölüm ayırmıştı.

Daha yakın zamanlarda, askerî faaliyet ve tarihi etkileyen kültürün belirli yönleriyle, özellikle stratejik kültür ve belirli orduların örgütsel kültürüyle ilgili literatür ortaya çıkmıştır. Her ikisi de siyaset bilimciler tarafından yürütülen çalışmalara yoğun bir şekilde dayanmakta ve askerî tarihin entelektüel olarak güçlü olması için ilgili disiplinlerdeki gelişmelere duyarlı kalınması gerektiğini hatırlatmaktadır. Birçok bakımdan kültürün kullanımı aynı zamanda savaşın kendine özgü biçimlerinin, özellikle de Amerikan istisnacılığı kavramının, daha önce tartışılmasına yaklaşır. Kültürel yorumlar; normlar, problemler, fırsatlar, seçenekler, yöntemler ve başarı algısına odaklanır.

Ne var ki kültürel yaklaşımın gerektirdiği ayrıntılı çalışma, dünyanın çoğu için ele alınmamıştır. Sonuç olarak oldukça dar bir araştırma aralığına aşırı bağımlıyız. Dünyanın çoğu sadece kusurlu bir şekilde örtülmekle kalmıyor, aynı zamanda kültürel faktörleri değerlendirmek durumunda kaldığımızda önemli olan tutumlara ilişkin yeterli delil bulamıyoruz. Bunun on ya da yirmi yıl içinde yeniden ele alınacağını ve "kültürel dönüş" konusundaki çalışmalara, gerçekçi iddialar marifetiyle deneysel derin bilgi olarak geriye dönüp tekrar bakabileceğimizi ve anlayabileceğimizi umuyorum.

Afganistan ve Irak'taki son ve mevcut durum kültürel yorumlara başvurulduğunda görülen sorunlara örneklik teşkil eder ve buna göre Amerikan uygulaması Batı savaş modelinin zirvesini temsil ederken rakipleri Batı dışı sisteminin örnekliğini sunar. Bu, dikkate alınması gereken bir sav fakat sistemler

arasında olduğu kadar, başta zayıf gücün tepkisi de dâhil olmak üzere sistemler arasında daha yaygın bir askerî uygulamanın kısmen ne olduğunu kültürel veya coğrafi terimlerle görme konusunda temkinli olmak gerekir. Bu, klasik olarak, daha güçlü olmanın avantajlarını, geçersiz kılmıyorsa bile, dengelemek veya azaltmak için tasarlanan bir strateji, harekât yöntemi, taktik ve silahlanma karşıtlığını geliştirmeye odaklanır.

Güncel araştırmaların kısıtlı aralığı ile bağlantılı olarak Zeitgeist ve zamanın ruhu kavramları açıkça durumları ve gelişmeleri açıklamakta popülerdir. Zeitgeist, ulusal çıkarlar ve stratejik kültür gibi çeşitli kavramlar, aslına bakılırsa koşulların çeşitliliğinin ve var olan görüşlerin oynadığı rolün hakkını vermez. Ayrıca bu kavramlar, analitik amaçlar için bariz bir şekilde belirgin yapı taşları sağlamak ve çoğunlukla gerçek çıkarları ve gerekli hareket tarzını anlamada başarısız olarak farklı görüşleri benimseyen kişileri takdim etmek üzere hatalı bir uyumu ileri sürer.

Uygulamada, olduğundan daha fazla, örneğin, "Hint" ve "Afrika" askerî değerleri, askerî pratiklerdeki farklılıklarla beraber, Hindistan ve Afrika kültürel soyutlamalar değil, coğrafiydi. "Asya" veya "Doğu" askerî değerleri kavramları daha da sorgulanasıdır. Bugün Doğu Asya'da, Japonya'yı artık militarist veya otoriter bir devlet olarak görmemek gerekiyor, halbuki dibindeki Kuzey Kore'nin 2012'de 1.2 milyon askerî vardır. Kavgacı liderleri Kim Jong Un da Merkez Ordu Komisyonu ve silahlı kuvvetlerin başkomutanıdır.

Kültürel yorumlardaki sorunlar ne olursa olsun, Batılı modellerin evrensel uygunluğuna yönelik her izahattan uzak durmak gerekiyor. Dolayısıyla Güneydoğu Asya'da, 18. yüzyılın sonlarında Burma ve Tayland gibi büyük, agresif devletler yalnızca Batı gücüne tam atıfta bulunmakla kalmayıp aynı zamanda Batı tarihçiliğinde de büyük ölçüde görmezden gelindi. Bu, Batı egemenliği açısından anlaşılan modernitenin geç başlangıcını, özellikle de açıkça belirgin bir üstün Batı askerî yeteneğini hatırlatıyor. Bağlantılı olması açısından uluslararası ilişkilerde Batı normları da ancak 19. yüzyılda baskın hale geldi.

Daha genel olarak, askerî analizle ilgili kavramsal sorunun büyük kısmı, askerî tarihte olduğu gibi, diğer devletlerin savaş yapma kapasitelerini ve yöntemlerini eşleştirmek veya en azından kopyalamak istedikleri varsayımına dayanarak, lider güçlere odaklanma derecesinden, güç paradigması kavramından kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşım, gerçekte var olmayan ordular için ortak hedefler kümesi varsayar. Bu nokta, savaş açarken ya bir "kültürel alan" (benzer

faaliyet alanı ve normlar bölgesi) yaratan ya da gerçekten bu yayılmanın gerçekleştiği yerler arasında köprü kuran paradigma/yayılma modelleri kavramına – paradigma gücü yöntemlerinin yayılmasına – meydan okuyarak daha da ileriye götürülebilir. Bunun yerine vurgu, bu bölgeler içinde ve arasında sanki doğal bir gerçekliği ve/veya yaygın bir uygulamayı tanımlıyormuşçasına "Modern", "Avrupai" veya "Hint" savaş biçimleri gibi analitik terimler kullanmanın sınırlı geçerliliğini yansıtan ödünç alınan askerî fikir ve uygulamaların seçici karakterinin nasıl olacağına dair olabilir.

Bu eleştiri, belirli konjonktürlerde baskın olan fikirleri tanımlamak için belirli metinlerin ve yazarların bunları kullanımını sorgulayarak daha da ileri götürülebilir. Ayakta kalan yazılı malzemenin tipikliği ve ayrıca literatür ile uygulama arasındaki ilişkinin tartışmaya açık doğası gibi sorunlar mevcuttur. Bu durum, Çin veya Avrupa savaş tarzını, sanki tek bir tane varmış gibi, tartışırken özel bir sorun teşkil eder.

Bu kitapta savunulan, savaşa yönelik çok kültürlü yaklaşım, pragmatizmin (sorunlara ve fırsatlara verilen yanıtı etkileyen bir faktör olarak) ne kadar farklı bir şekilde anlaşılabileceğini vurguluyor. Bu nedenle, bir kültürün egemen zihniyetlerinin Batılı anlamda pragmatik olduğu varsayılamaz. Bu tür noktalar, Batı merkezci askerî tarih yorumuna ve anlaşıldığında kültürel yaklaşımı uygulamaya meydan okuma ihtiyacını fakat aynı zamanda bunun getirdiği sorunları olması gerektiği gibi, çok kültürlü bir bağlamda göstermektedir.

Sonuç

Askerî tarihteki kültürel tanımlamanın gevşekliği ve aynı zamanda kavramı kesin bir analitik terim ya da bir metodoloji olarak kullanmanın zorluğu, kültür perspektifinin değerini baltalamaz. Bunun yerine, bir sinerji veya teknolojik yaklaşımla bir etkileşim çok daha çekici görünmektedir. Böylesi bir sinerji, gelişim algısı, öğrenme ve norm oluşturma süreçleri gibi konulara odaklanacaktır. Bu noktada iddialı ve kuralcı değil fikir verici ve betimleyici fakat aynı zamanda ilim doğasıyla ahenk içinde olmak gerekir. Tarih, sorular sormak ve sorgulamak içindir, yanıt vermek için değildir.

Yine de bu, askerî tarihçilere hatırı sayılır bir "kültürel" zorluk teşkil etmektedir. Mizaç ve ilgileri gereği sorgulayıcı ve deneysel olanı vurgulamaya meyilli olamazlar. Aslında askerî tarihin, ilmi sorgulama noktasında, niçin diğer tarih dallarından daha fazla teşvik edilmemesi gerektiğine dair bir neden yoktur.

Ancak, askerî tarih ekonomisi ile ilgili özel bir sorun vardır. Askerî tarih, özellikle "ticaret" (popüler pazar) yayıncılığına açık bir ilim şeklidir ve bu, onları belirlemediği halde konunun dış hatlarını oluşturmaya yardımcı olur. "Ticaret" yayıncılığı, soru olarak tarihle veya bir sorgulama süreci olarak tarihin peşinde koşmakla ilgilenmez. Bunun yerine, cevap olarak tarih için katı bir tercihi vardır ve aynısı görsel medyanın yanı sıra radyo ve aslında öğrenciler tarafından kullanılan web tabanlı kaynak materyaller için de geçerlidir.

Askerî tarihte, çoğu durumda olduğu gibi harekât, taktik veya silahlar, bireyler ve üniformalarla ilgilenilmediği sürece cevaplar sunan özet niteliğinde çalışmalar tercih edilecektir. Geniş bir kronolojik skala boyunca yürütülen tartışma, ilerici bir gelişme hikayesi anlatmanın yanı sıra görünürde savaşların nasıl kazanılacağı veya terörle en iyi şekilde nasıl mücadele edileceği gibi sorulara rehberlik eden evrensel yasalar hakkında vuku bulacaktır. Yine de baskın yaklaşımda basit açıklamanın netliği yararsızdır. Bunun yerine, askerî tarihi, mevcut yargıların koşullu karakteri için gerekli tüm sonuçlarla birlikte, çeşitli ve değişen bir konu olarak düşünmek faydalı olacaktır. Burada benimsenen yaklaşım budur. Askerî tarihçiler, yorumların değiştiği entelektüel bir disiplinin içinde çalışır. Okurların da aynı faktörün farkında olmaları gerekir.

KAYNAKLAR

Özellikle kültürel dönüşüm üzerine çok değerli iki kuramsal çalışma için bkz. J. Lynn, *Battle. A History of Combat and Culture* (Boulder, CO, 2003), P. Porter, *Military Orientalism. Eastern War through Western Eyes* (Londra, 2009), J. Black, *Rethinking Military History* (Londra, 2004) ve *War and the Cultural Turn* (Cambridge, 2012). Strateji üzerine bkz. B. Heuser, *The Evolution of Strategy: Thinking War from Antiquity to the Present* (Cambridge, 2010). Denizcilik tarihi üzerine, L. Sondhaus, *Navies in Modern World History* (Londra, 2004), D. Redford, *The Submarine: A Cultural History from the Great War to Nuclear Combat* (Londra, 2010), J. Black, *Naval Warfare. A Global History since 1860* (Lanham, MA, 2017) and for the air, J.A. Olsen (ed.), *A History of Air Warfare* (Washington, 2010), K.P. Werrell, *Death from the Heavens: A History of Strategic Bombing* (Annapolis, MD, 2009), J. Black, *Air Power. A Global History* (Lanham, MA, 2016). Kronoliji kaynakları için bkz. J. Black, *War in the Nineteenth Century 1800–1914* (Cambridge, 2009) ve *The Age of Total War, 1860–1945* (Westport, CT, 2006), M.S. Neiberg, *Warfare and Society in Europe. 1898 to the Present* (Londra, 2004), J. Black (ed.), *War since 1900* (Londra, 2010). For the USA, B.M. Linn, *The Echo of Battle – The Army's Way of War* (Cambridge, Mass, 2007). Gelişmenin yayılması hakkında bkz. E.O. Goldman ve L.C. Eliason (ed), *The Diffusion of Military Technology and Ideas* (Stanford, CA, 2003), D.J. Stoker ve J.A. Grant (ed), *Girding for Battle: The Arms Trade in a Global Perspective* (Westport, CT, 2003). Hususi konular için bkz. J. Black, *War and Technology* (Bloomington, IN, 2013), *Insurgency and Counterinsurgency* (Lanham, MA, 2016), *Combined Operations* (Lanham, MA, 2017), *Fortification and Siegecraft: Defense and Attack Through the Ages* (Lanham, MA, 2018). ABD için bkz. M.S. Muehlbauer ve D.J. Ulrich, *Ways of War. American Military History from the Colonial Era to the Twenty-First Century* (Abingdon, UK, 2014).

1. Bölüm

Dünyadaki gelişmeler için bkz. J. Black, *War in the Eighteenth-Century World* (Basingstoke, 2012). Avrupa için bkz. J. Black, *European Warfare, 1660–1815* (Londra, 1994), P. Wilson, *German Armies. War and German Society, 1648–1806* (Londra, 1998). Amerikan

Bağımsızlık Savaşı hakkında bkz. H.M. Ward, *The War of Independence and the Transformation of American Society* (Londra, 1999). Fransız Devrim Savaşları hakkında bkz. J.P. Bertaud, *The Army of the French Revolution* (Princeton, NJ, 1988), J. Lynn, *The Bayonets of the Republic: Motivation and Tactics in the Army of Revolutionary France, 1791–4)* (2. bsm, Boulder, CO, 1996), S.F. Scott, *From Yorktown to Valmy. The Transformation of the French Army in an Age of Revolution* (Niwot, CO, 1998). Rusya için bkz. J.P. LeDonne, *The Grand Strategy of the Russian Empire, 1650–1831* (Oxford, 2003). Deniz savaşları için bkz. Jan Glete, *Navies and Nations: Warships, Navies and State Building in Europe and America, 1500–1860* (Stockholm, 1993); R. Harding, *Seapower and Naval Warfare 1650–1830* (Londra, 1999); S. Willis, *Fighting at Sea in the Eighteenth Century: The Art of Sailing Warfare* (Woodbridge, 2008). Avrupa'nın yayılması hakkında bkz. D. Peers (ed.), *Warfare and Empires: Contact and Conflict between European and Non-European Military and Maritime Forces and Cultures* (Aldershot, 1997). Kuzey Amerika için bkz. A. Starkey, *European and Native American Warfare in North America 1675–1795* (Londra, 1998), C.G. Calloway, *The Victory with No Name: The Native American Defeat of the First American Army* (New York, 2015). Güney Amerika için bkz. J. Hemming, *Red Gold: The Conquest of the Brazilian Indians, 1500–1760* (2. bsm, London, 1995). Afrika için bkz. J. Thornton, *Warfare in Atlantic Africa, 1500–1800* (Londra, 1999).

2. Bölüm

Bu dönemde savaşları dünya çapında inceleyen herhangi bir çalışma mevcut değil. Batı için bkz. R. Chickering ve S. Förster (ed.), *War in an Age of Revolution, 1775–1815* (Cambridge, 2010). Avrupa'daki savaşlar için bkz. G. Rothenberg, *The Napoleonic Wars* (Londra, 1999), Geoffrey Wawro, *Warfare and Society in Europe, 1792–1914* (1999). Charles Esdaile'in son derece başarılı vaka incelemesi için bkz. *The Peninsular War: A New History* (Londra, 2002). Bireysel bir bakış açısı için bkz. A. Mikaberidze (ed.), *The Czar's General: The Memoirs of a Russian General in the Napoleonic Wars* (Welwyn Garden City, UK, 2005). Güney Asya için bkz. R.G.S. Cooper, *The Anglo-Maratha Campaigns and the Contest for India. The Struggle for Control of the South Asian Military Economy* (Cambridge, 2004). Osmanlılar (Türkler) hakkında bkz. S.J. Shaw, *Between Old and New: the Ottoman Empire under Sultan Selim III, 1789–1807* (Cambridge, MA, 1971).

3. Bölüm

Avrupa ve Kuzey Amerika'daki savaşa giriş mahiyetinde bkz. J. Black, *Western Warfare 1775– 1882* (Londra, 2001). Avrupa hakkında daha detaylı bilgi için bkz. G. Wawro's *The Austro- Prussian War* (Cambridge, 1996) ve *The Franco-Prussian War. The German Conquest of France in 1870–1871* (Cambridge, 2003), D. Showalter, *The Wars of German Unification* (Londra, 2004). 1830'lar ve 1840'lardaki savaş üzerine iyi bir monografi bulunmuyor. Amerikan İç Savaşı için bkz. R.F. Weigley, *A Great Civil War. A Military and Political History, 1861–1865* (Bloomington, IN, 2001); D. Stoker, *The Grand Design: Strategy and the US Civil War* (Oxford, 2010), A.M. Bell, *Mosquito Soldiers: Malaria, Yellow Fever, and*

the Course of the American Civil War (Baton Rouge, LA, 2010), L.P. Masur, *The Civil War: A Concise History* (Oxford, 2011). Karşılaştırmalı bir yaklaşım için bkz. S. Förster ve M.A.J. Nagler (ed.), *On the Road to Total War: The American Civil War and the German Wars of Unification, 1861–1871* (Cambridge, 1997). Latin Amerika hakkında bkz. C. Leuchars, *To the Bitter End: Paraguay and the War of the Triple Alliance* (Westport, CT, 2002); T.L. Whigham, *The Paraguayan War* (Lincoln, NE, 2002). For naval warfare, L. Sondhaus, *Naval Warfare, 1815–1914* (Londra, 2000). Savaşın Denizcilik boyutu için bkz. H.J. Fuller, *Clad in Iron: The American Civil War and the Challenge of British Naval Power* (Westport, CT, 2008); A. Bøksund, *The Jeune* École: *The Strategy of the Weak* (Leiden, 2007); R.J. Blyth, A. Lambert ve J. Rüger (ed.), *The 'Dreadnought' and the Edwardian Age* (Farnham, 2011). Batı'daki askerî tasavvurlar hakkında bkz. A. Gat, *The Development of Military Thought: The Nineteenth Century* (Oxford, 1992). Doğu için mukabil bir çalışma bulunmuyor. Silahlar ve teçhizat için bkz. H. James, *Krupp: A History of the Legendary German Firm* (Princeton, NJ, 2012).

4. Bölüm

Genel bir yaklaşım için bkz. H.L. Wesseling, *The European Colonial Empires 1815–1919* (Londra, 2004). Afrika'daki Avrupa emperyalizmi için bkz. B. Vandervort, *Wars of Imperial Conquest in Africa, 1830–1914* (Londra, 1998). Kıymetli bir vaka incelemesi için bkz. A.S. Kanya-Forstner, *The Conquest of the Western Sudan: A Study in French Military Imperialism* (Cambridge, 1969). Rusya'nın genişlemesi için bkz. M.B. Broxup (ed.), *The North Caucasus Barrier: The Russian Advance Towards the Muslim World* (Londra, 1992), M. Gammer, *Muslim Resistance to the Tsar: Shamil and the Conquest of Chechnia and Daghestan* (1994). Güney Asya'daki İngilizler için bkz. T.R. Moreman, *The Army in India and the Development of Frontier Warfare, 1849–1947* (Londra, 1998). Okyanusya'daki İngilizler için bkz. N. Loos, *Invasion and Resistance: Aboriginal European Relations on the North Queensland Frontier, 1861–1897* (Canberra, 1982), J. Belich, *The New Zealand Wars and the Victorian Interpretation of Racial Conflict* (Auckland, 1986). Kuzey Amerika için bkz. J.K. Mahon, *History of the Second Seminole War* (Gainesville, FL, 1967); R.M. Utley, *Frontier Regulars: The United States Army and the Indian, 1866–1891* (New York, 1973); J.A. Greene, *Yellowstone Command: Colonel Nelson A. Miles and the Twilight of the Frontier Army* (Lincoln, NE, 1993). Çin için bkz. P. Kuhn, *Rebellion and its Enemies in Late Imperial China: Militarization and Social Structure, 1796–1864* (Cambridge, MA, 1970), J. Rawlinson, *China's Struggle for Naval Development, 1839–1895* (Cambridge, 1967), B.A. Elleman, *Modern Chinese Warfare, 1795–1989* (Londra, 2001). Japonya için bkz. E.L. Presseisen, *Before Aggression: Europeans Prepare the Japanese Army* (Tucson, AR, 1965). Denizdeki gelişmeler için bkz. L. Sondhaus, *Naval Warfare, 1815–1914* (Londra, 2000).

5. Bölüm

Birinci Dünya Savaşı arifesindeki çatışmalar hakkında bkz. R.C. Hall, *The Balkan Wars 1912–13* (Londra, 2000). Çatışmalar hakkındaki muteber değerlendirmeler için bkz. I.F.W. Beckett, *The Great War 1914–18* (Harlow, UK, 2001), J.H. Morrow, *The Great War:*

An Imperial History (Londra, 2003), J. Black, *The Great War and the Making of the Modern World* (Londra, 2011), L. Sondhaus, *World War One. The Global Revolution* (Cambridge, 2011). Daha genel bir değerlendirme için bkz. H. Strachan's *The First World War* (3 cilt, Oxford, 2000–). Savaşın nedenleri hakkında bkz. K. Wilson (ed.), *Decisions for War, 1914* (Londra, 1995). Doğu Cephesi için bkz. N. Stone, *The Eastern Front 1914–1917* (Londra, 1975), D. Showalter, *Tannenberg: Clash of Empires* (Hamden, CT, 1991), H.H. Herwig, *The First World War: Germany and Austria-Hungary* (Londra, 1997). İtalya için bkz. C. Falls, *The Battle of Caporetto* (1966), J. Schindler, *Isonzo: The Forgotten Sacrifice of the Great War* (Westport, CT, 2001). Batı Cephesi'ndeki müstakil savaşlar için özellikle bkz. H. Herwig, *The Battle of the Marne* (New York, 2009). Komuta için bkz. E. Greenhalgh, *Foch in Command: The Forging of a First World War General* (Cambridge, 2011).

Savaş tekniklerindeki gelişmeler için bkz. B. Gudmundsen, *Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army 1914–1918* (New York, 1989), P. Griffith, *Battle Tactics of the Western Front: The British Army's Art of Attack, 1916–1918* (New Haven, CT, 1994), A. Saunders, *Reinventing Warfare 1914–18. Novel Munitions and Tactics of Trench Warfare* (Londra, 2012). On the 1918 campaign, D. Stevenson, *With Our Backs to the Wall: Victory and Defeat in 1918* (Londra, 2011) and J. Boff, *Winning and Losing on the Western Front. The British Third Army and the Defeat of Germany in 1918* (Cambridge, 2012).

Müstakil ülkeler için bakınız, D. Kennedy, *Over Here; the Great War and American Society* (New York, 1980), I.F.W. Beckett, *Home Front, 1914–1918: How Britain Survived the Great War* (Londra, 2006), C. Chickering, *Imperial Germany and the Great War, 1914–1918* (2. bsm, Cambridge, 2004), R. Gingeras, *Fall of the Sultanate: The Great War and the End of the Ottoman Empire, 1908–1922* (Oxford, 2016). Önemli komutanlar için bkz. L. Sondhaus, *Franz Conrad von Hötzendorf: Architect of the Apocalypse* (Leiden, Netherlands, 2000), M.S. Neiberg, *Foch* (Washington, 2003).

Deniz savaşları için bkz. P.J. Kelly, *Tirpitz and the Imperial German Navy* (Bloomington, IND, 2011), P.G. Halpern, *A Naval History of World War I* (Annapolis, MD, 1994), *The Naval War in the Mediterranean 1914–1918* (Londra, 1987), A. Gordon, *The Rules of the Game: Jutland and British Naval Command* (Londra, 1996), J. Terraine, *Business in Great Waters: the U-Boat Wars 1916–45* (Londra, 1989). Hava muharebesi için bkz. L. Kennett, *The First Air War, 1914–1918* (New York, 1991). Savaşın bilimsel boyutu için bkz. K. Macksey, *The Searchers, Radio Intercepts in Two World Wars* (Londra, 2003). Savaşın emperyal boyutuna dair bkz. R. Gerwarth ve E. Manela (ed.), *Empires at War, 1911–1923* (Oxford, 2014).

6. Bölüm

Giriş mahiyetinde bkz. J. Black, *Avoiding Armageddon: From the Great War to the Fall of France, 1918–1940* (Londra, 2012). Önde gelen askerî güçler hakkında bkz. Alan Millett ve Williamson Murray (ed.), *Military Effectiveness. The Interwar Period* (Cambridge, 1988), H.R. Winton ve D.R. Mets (ed.), *The Challenge of Change: Military Institutions and New Realities, 1918–1941* (Lincoln, NE, 2000).

Avrupa için bkz. bkz. S.G. Payne, *Civil War in Europe, 1905–1949* (Cambridge, 2011). Rus İç Savaşı için bkz. E. Mawdsley, *The Russian Civil War* (Londra, 1987), J.D. Smele, *Civil War in Siberia: The Anti-Bolshevik Government of Admiral Kolchak, 1918–1920* (Cambridge, 1998 ve *The IRA at War, 1916–1923* (Oxford, 2004). Rusya-Polonya savaşı üzerine bkz. N. Davies, *White Eagle, Red Star: The Polish-Soviet War, 1919–1920* (Londra, 1972). Almanya için bkz. C. Fischer, *The Ruhr Crisis, 1923–1924* (Oxford, 2003). İrlanda için bkz. P. Hart, *The IRA and its Enemies: Violence and Community in Cork, 1916–1923* (Oxford, 1998). Arabistan için bkz. M. Darlow ve B. Bray, *Ibn Saud* (Londra, 2010). Çin için bkz. A. Waldron, *From War to Nationalism. China's Turning Point 1924–1925* (Cambridge, 1996). Emperyal savaşa dair bkz. D.S. Woolman, *Rebels in the Rif: Abd el Krim and the Rif Rebellion* (Stanford, CA, 1968); C.G. Segre, *Fourth Shore: the Italian Colonization of Libya* (Chicago, IL, 1974), A. Mockler, *Haile Selassie's War: the Italian-Ethiopian Campaign, 1935–1941* (New York, 1985), D. Omissi, *Air Power and Colonial Control: The Royal Air Force 1919–1939* (Manchester, 1990). ABD için bkz. H. Schmidt, *The United States Occupation of Haiti, 1915–1934* (New Brunswick, 1971); B.J. Calder, *The Impact of Intervention: The Dominican Republic during the US Occupation of 1916–1924* (Austin, TX, 1984); D. Yerxa, *Admirals and Empire: The United States Navy and the Caribbean, 1898–1945* (Columbia, SC, 1991); D.E. Johnson, *Fast Tanks and Heavy Bombers: Innovation in the US Army, 1917–1945* (Ithaca, NY, 1998); L.D. Langley, *The Banana Wars. US Intervention in the Caribbean 1898–1934* (Wilmington, DE, 2002); A. McPherson, *A Short History of U.S. Interventions in Latin America and the Caribbean* (Oxford, 2016).

İspanyol İç Savaşı hakkında bkz. P. Preston ve A.L. Mackenzie (ed.), *The Republic Besieged: Civil War in Spain 1936–1939* (Edinburgh, 1996). Çin ve Japonya arasındaki savaş için bkz. F. Dorn, *The Sino-Japanese War, 1937–1941: From Marco Polo Bridge to Pearl Harbor* (New York, 1974); L. Lincoln, *The Japanese Army in North China, 1937–1941: Problems of Political and Economic Control* (Oxford, 1975); Hsi-sheng Ch'i, *Nationalist China at War: Military Defeat and Political Collapse, 1937–1945* (Ann Arbor, MI, 1982); I. Chang, *The Rape of Nanking: The Forgotten Holocaust of World War II* (Londra, 1997). Japonya için ayrıca bkz. S. Asada, *From Mahan to Pearl Harbor: The Imperial Japanese Navy and the United States* (Annapolis, MD, 2006). Latin Amerika hakkında bkz. F. McCann, *Soldiers of the Pátria: A History of the Brazilian Army, 1889–1937* (Palo Alto, CA, 2003).

Avrupa'daki askerî düşünce ve uygulama hakkında gelişmeler üzerine bkz. J.S. Corum, *The Roots of Blitzkrieg: Hans von Seeckt and German Military Reform* (Lawrence, KS, 1992); J.P. Harris, *Men, Ideas and Tanks: British Military Thought and Armoured Forces, 1903–1939* (Manchester, UK, 1995); A. Danchev, *Alchemist of War: The Life of Basil Liddell Hart* (Londra, 1998); R.M. Citino, *The Path to Blitzkrieg: Doctrine and Training in the German Army, 1920–1939* (Boulder, CO, 1999); A. Gat, *British Armour Theory and the Rise of the Panzer Arm: Revisiting the Revisionists* (Londra, 2000), M.R. Habeck, *Storm of Steel: The Development of Armor Doctrine in Germany and the Soviet Union, 1919–1939* (Ithaca, NY, 2003). Hava gücü hakkında bkz. J.S. Corum, *Wolfram von Richtofen: Master of the German Air War* (Lawrence, KS, 2008). Sovyet düşüncesi ve uygulaması hakkında bkz. R. Simpkin,

Deep Battle: The Brainchild of Marshal Tukhachevskii (Londra, 1987), R.R. Reese, *Stalin's Reluctant Soldiers: A Social History of the Red Army, 1925–1941* (Lawrence, KS, 1996), D.M. Glantz, *Stumbling Colossus: The Red Army on the Eve of World War* (Lawrence, KS, 1998). Fransa için bkz. R. Doughty, *The Seeds of Disaster: The Development of French Army Doctrine, 1919–1939* (Hamden, CT, 1986), E. Kiesling, *Arming Against Hitler: France and the Limits of Military Planning* (Lawrence, KS, 1996). İngiltere için bkz. D. Edgerton, *Warfare State: Britain, 1920–1970* (Cambridge, 2006).

7. Bölüm

En güncel monografilerden biri için bkz. E. Mawdsley, *World War II. A New History* (Cambridge, 2009). Daha etkileyici muhtasar çalışmalar için bkz. A.W. Purdue, *The Second World War* (Basingstoke, 1999), J.M. Black, *World War Two* (Londra, 2003) and S.C. Tucker, *The Second World War* (Basingstoke, 2003). Daha evvel yayımlanan muhteşem bir eser için bkz. G. Weinberg, *A World at Arms: A Global History of World War II* (Cambridge, 1994) ve savaşın küresel bağlamına ilişkin diğer bir bakış için bkz. J. Ray, *The Second World War: A Narrative History* (Londra, 1999). Ansiklopodik bir yaklaşım için bkz. I.C.B. Dear ve M.R.D (ed.), *The Oxford Companion to the Second World War* (Oxford, 1995). Dipnotlarından çok bilgilendiri makalelere ulaşabilirsiniz. Savaşın önemli kartografik boyutuna (yönlendirici metinler de içeriyor) dair bkz. J. Keegan (ed.), *The Times Atlas of the Second World War* (Londra, 1989), tarafından derlendi, kendisi ayrıca monografik *Second World War* (Londra, 1989).

Savaşın ekonomik boyutuna ilişkin olarak bkz. R. Overy's *Why the Allies Won* (Londra, 1995), daha uzun süreli bir bakış açısı için bkz. P. Kennedy's *The Rise and Fall of the Great Powers* (Londra, 1988), J.M. Black's *Warfare in the Western World 1882–1975* (Chesham, 2002).

Savaşın denizdeki boyutuna dair bir yaklaşım için bkz. D. Spector, *At War at Sea: Sailors and Naval Warfare in the Twentieth Century* (Londra, 2001), C. Barnett, *Engage the Enemy More Closely: The Royal Navy in the Second World War* (Londra, 1991), G.W. Baer, *One Hundred Years of Sea Power: The US Navy, 1890–1990* (Stanford, CA, 1993), J.P. Levy, *The Royal Navy's Home Fleet in World War Two* (Londra, 2003). D.V. Smith, *Carrier Battles* (Annapolis, MD, 2006), A.J. Cumming, *The Royal Navy and the Battle of Britain* (Annapolis, MD, 2006). Kişisel anlatılara örnek olması bakımından bkz. G. Prysor, *Citizen Soldiers: the Royal Navy in the Second World War* (Londra, 2011).

Savaşın gökyüzündeki boyutuna dair bkz. John Terraine, *The Right of the Line: The RAF in the European War 1939–45* (Londra, 1985), John Buckley, *Air Power in the Age of Total War* (Londra, 1999).

Avrupa'daki savaş için Militärgeschichtliches Forschungsamt nezaretinde yayımlanan ve İngilizce çevirisi Oxford Üniversitesi Yayınları tarafından basılan *Germany and the Second World War* serisi çok değerli incelemeleri ihtiva ediyor. H. Boog ve diğerleri tarafından derlenen *The Global War. Widening of the Conflict into a World War and the Shift of*

the Initiative 1941–1943 (Oxford, 2001) altıncı bölümü özellikle inceleyebilirsiniz. Alman siyaseti hakkında ayrıca bkz. I. Kershaw, *Hitler 1936–1945: Nemesis* (Londra, 2000), F. Weinberg, *Germany, Hitler and World War II: Essays in Modern German and World History* (Cambridge, 1995). Erken tepkiler için bkz. T.C. Imlay, *Facing the Second World War: Strategy, Politics, and Economics in Britain and France, 1938–1940* (Oxford, 2003), N. Smart, *British Strategy and Politics During the Phony War: Before the Balloon Went Up* (Westport, CT, 2003).

8. Bölüm

Daha çok Avrupalı güçler tarafından yazılmış olsa da konu hakkında geniş bir literatür bulunuyor. En iyi giriş için bkz. I.F. Beckett, *Modern Insurgencies and Counter-Insurgencies* (Londra, 2001). Afrika'ya odaklanan bir çalışma için bkz. A. Clayton, *Frontiersmen. Warfare in Africa Since 1950* (Londra, 1998). Ayrıca bkz. E.E. Rice, *Wars of the Third Kind: Conflict in Underdeveloped Countries* (Berkeley, CA, 1988). Karşı ayaklanmalar hakkında bkz. T.R. Mockaitis, *British Counterinsurgency, 1919–1960* (Londra, 1960). Hindiçin ve Cezayir hakkında bkz. A. Horne, *A Savage War of Peace: Algeria, 1954–62* (Londra, 1977), A.A. Heggoy, *Insurgency and Counter Insurgency in Algeria* (Bloomington, IN, 1972), A. Clayton, *The Wars of French Decolonization* (Harlow, 1994), C.R. Shrader, *The First Helicopter War: Logistics and Mobility in Algeria, 1954–1962* (Westport, CT, 1999), M. Connelly, *A Diplomatic Revolution: Algeria's Fight for Independence and the Origins of the Post-Cold War Era* (Oxford, 2002), M.S. Alexander ve J.F.V. Keiger (ed.), *France and the Algerian War, 1954–62: Strategy, Operations, and Diplomacy* (Londra, 2002).

Malaya hakkında bkz. A. Short, *The Communist Insurrection in Malaya, 1948–1960* (Londra, 1975), R. Stubbs, *Hearts and Minds in Guerrilla Warfare: The Malayan Emergency, 1948–1960* (Oxford, 1989), J. Coates, *Suppressing Insurgency: An Analysis of the Malayan Emergency, 1948–1954* (Boulder, CO, 1992), T. Jones, *Postwar Counterinsurgency and the SAS, 1945–1952* (Londra, 2001). Süveyş hakkında bkz. R. Fullick ve G. Powell, *Suez: The Double War* (Londra, 1979). Endonezya çatışmasına dair bkz. H. James ve D. Sheil-Small, *The Undeclared War. The Story of the Indonesian Confrontation 1962–1966* (Londra, 1971). On Aden, S. Harper, *Last Sunset: What Happened in Aden* (Londra, 1978).

Portekiz ve dekolonizasyon üzerine bkz. T.H. Henriksen, *Revolution and Counter-Revolution: Mozambique's War of Independence, 1964–1974* (Westport, CT, 1974), R.M. Fields, *The Portuguese Revolution and the Armed Forces Movement* (New York, 1976), J.P. Cann, *Counter Insurgency in Africa: The Portuguese Way of War, 1961–1974* (Westport, CT, 1997), L. Heywood, *Contested Power in Angola: 1840s to the Present* (Rochester, NY, 2000). Rodezya hakkında bkz. L.H. Gann and T.H. Henriksen, *The Struggle for Zimbabwe: Battle in the Bush* (New York, 1981), J. Cilliers, *Counter-Insurgency in Rhodesia* (Londra, 1985). On the Falklands, L. Freedman ve V. Gamba-Stonehouse, *Signals of War: The Falklands Conflict of 1982* (Londra, 1990), D. Anderson, *The Falklands War 1982* (Londra, 2002).

9. Bölüm

Soğuk Savaş için bkz. M. Leffler, ve O.A. Westad (ed.), *Cambridge History of the Cold War* (Cambridge, 2010), J. Black, *The Cold War* (Londra, 2011) J. Haslam, *Russia's Cold War: From the October Revolution to the Fall of the Wall* (New Haven, CT, 2011). Doğu Asya'daki çatışmalar için bkz. A.R. Millett, *The War for Korea, 1950–1951. They Came From the North* (Lawrence, KS, 2010), D. Andrade, *America's Last Vietnam Battle: Halting Hanoi's 1972 Eastern Offensive* (Lawrence, KS, 2001), Z. Shen ve D. Li, *After Leaning to One Side. China and Its Allies in the Cold War* (Washington, 2011). Derli bir katkı için bkz. L. Sorley (ed.), *The Vietnam War: An Assessment by South Vietnam's Generals* (Lubbock, TX, 2010).

ABD ve nükleer silahlar hakkında bkz. W.S. Borgiasz, *The Strategic Air Command: Evolution and Consolidation of Nuclear Forces 1945–55* (New York, 1996), S.J. Maddock, *Nuclear Apartheid: The Quest for American Atomic Supremacy from World War II to the Present* (Chapel Hill, NC, 2010); D.E. Hoffman, *The Dead Hand: Reagan, Gorbachev and the Untold Story of the Cold War Arms Race* (Londra, 2011). For other powers, D. Holloway, *Stalin and the Bomb* (Oxford, 1994) and B. Heuser, *NATO, Britain, France and the FRG: Nuclear Strategies and Forces for Europe, 1949–2000* (Londra, 1997). Küba Krizi hakkında bkz. M.J. White, *The Cuban Missile Crisis* (Basingstoke, UK, 1995), A. Fursenko ve T. Naftali, *'One Hell of a Gamble'. Krushchev, Castro, Kennedy. The Cuban Missile Crisis 1958–1964* (Londra, 1997).

Konvansiyonel savaş hakkında bkz. D.M. Glantz, *Soviet Military Operational Art: In Pursuit of Deep Battle* (Totowa, NJ, 1991), L. Sorley, *Thunderbolt: General Creighton Abrams and the Army of His Times* (New York, 1992), G. Hartcup, *The Silent Revolution: Development of Conventional Weapons 1945–85* (Oxford, 1993), J.A. English, *Marching through Chaos: The Descent of Armies in Theory and Practice* (Westport, CT, 1996), W.B. Haworth, *The Bradley and How It Got That Way: Technology, Institutions, and the Problem of Mechanized Infantry in the Untied States Army* (Westport, CT, 1999); I. Trauschweizer, *The Cold War U.S. Army: Building Deterrence for Limited War* (Lawrence, KS, 2008). Doğu Avrupa hakkında bkz. A. Statiev, *The Soviet Counterinsurgency in the Western Borderlands* (Cambridge, 2010), T. Snyder, *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999* (New Haven, CT, 2003), H.G. Skilling, *Czechoslovakia's Interrupted Revolution* (Princeton, NJ, 1976), J. Györkei ve M. Harváth (ed.), *Soviet Military Intervention in Hungary, 1956* (Budapest, 1999). Nükleer silah gücü hakkında bkz. G. de Groot, *The Bomb – A Life* (Londra, 2004). Denizlerdeki karşılaşmalar için bkz. J.B. Hattendorf (ed.), *The Evolution of the U.S. Navy's Maritime Strategy, 1977–1986* (Newport. RI, 2004).

10. Bölüm

Güney Asya'daki savaş için bkz. A. Khan, *The First Round, Indo-Pakistan War, 1965* (New Delhi, 1979), N. Maxwell, *India's China War* (Londra, 1970). Günay Asya için bkz. K.C. Chen, *China's War against Vietnam: a Military Analysis* (Baltimore, MD, 1983). Güney Batı Asya hakkında bkz. D. Hiro, *The Longest War: The Iran–Iraq Military Conflict* (Londra, 1989), A. Bregman, *Israel's Wars, 1947–93* (Londra, 2000), S. Heydemann (ed.),

War, Institutions, and Social Change in the Middle East (Berkeley, CA, 2000), D.M. Witty, 'A Regular Army in Counterinsurgency Operations: Egypt in North Yemen, 1962–1967', *Journal of Military History*, 65 (2001), C. Herzog, *The War of Atonement: The Inside Story of the Yom Kippur War* (Londra, 2003). Güney Afrika ile alakalı olarak bkz. W. Steenkamp, *South Africa's Border War, 1966–1989* (Gibraltar, 1989). Latin Amerika'ya ilişkin olarak bkz. B. Lovemann, *La Patria. Politics and the Armed Forces in Latin America* (Wilmington, DE, 1999).

11. Bölüm

Giriş mahiyetinde bkz. J. Black, *War Since* 1990 (Londra, 2009). Körfez Savaşı için bkz. R.H. Scales, *Certain Victory: The US Army in the Gulf War* (Fort Leavenworth, KS, 1993), R.W. Swain, *'Lucky War': Third Army in Desert Storm* (Fort Leavenworth, KS, 1994), A.H. Cordesman ve A.R. Wagner, *The Lessons of Modern War. IV. The Gulf War* (Boulder, CO, 1996), J.A. Olsen, *Strategic Air Power in Desert Storm* (Londra, 2003), A.J. Bacevich ve E. Imbar (ed.), *The Gulf War of 1991 Reconsidered* (Londra, 2003). Harbiye Devrimi hakkında bkz. R.R. Leonhard, *The Art of Maneuver: Maneuver-warfare Theory and AirLand Battle* (Novato, CA, 1991), L. Freedman, *The Revolution in Strategic Affairs* (Oxford, 1998), W.M. Donnelly, *Transforming an Army at War: Designing the Modular Force, 1991–2005* (Washington, 2007). Somali için bkz. K. Allard, *Somalia Operations: Lessons Learned* (Washington, 1995), M. Bowden, *Black Hawk Down: A Story of Modern War* (New York, 1999). On Haiti, B. Shacochis, *The Immaculate Invasion* (New York, 1999). Balkanlar üzerine bkz. B.S. Lambeth, *NATO's Air War for Kosovo* (Santa Monica, CA, 2001).

12. Bölüm

RMA için bkz. J.R. Blaker, *Transforming Military Force: The Legacy of Arthur Cebrowski and Network-Centric Warfare* (Westport, CT, 2007), ayrıca bkz. A.J. Echeverria, *Fourth-General Warfare and Other Myths* (Carlisle, PA, 2005). Irak için bkz T. Ricks, *Fiasco: The American Military Adventure in Iraq* (New York, 2006); A.J. Bacevich, *The New American Militarism – How Americans are Seduced by War* (Oxford, 2006). Hava gücünün sınırlılıkları için bkz. S. Biddle, 'Afghanistan and the Future of Warfare', *Foreign Affairs* (March/April 2003). Ayrıca bkz. C. Coker, *The Warrior Ethos: Military Culture and the War on Terror* (Londra, 2007), A. Giustozzi, *Koran, Kalashnikov and Laptop: The Neo-Taliban Insurgency in Afghanistan* (Londra, 2007), L.W. Grau ve D. Billingsley, *Operation Anaconda: America's First Major Battle in Afghanistan* (Lawrence, KS, 2011).

ABD'nin nasıl savaştığı, savaşacağı ve savaşması gerektiği hakkındaki tartışma için bkz. B. Berkowitz, *The New Face of War: How War Will Be Fought in the 21st Century* (New York, 2003), W.K. Clark, *Winning Modern Wars: Iraq, Terrorism, and the American Empire* (New York, 2003), N. Friedman, *Terrorism, Afghanistan, and America's New Way of War* (Annapolis, MD, 2003), D.A. Macgregor, *Transformation under Fire: Revolutionizing How America Fights* (Westport, CT, 2003), R.H. Scales, *Yellow Smoke: The Future of Land Warfare for*

America's Military (New York, 2003), T.G. Mahnken, *Technology and the American Way of War since 1945* (New York, 2008), B.G. Williams, *Counter Jihad: America's Military Experience in Afghanistan, Iraq, and Syria* (Philadelphia, PA, 2016). Enerji kaynaklarının önemi hakkında bkz. S. Pelletière, *America's Oil Wars* (Westport, CT, 2004).

Asya'daki diğer temel meseleler için bkz. D. Chang, *Nuclear Showdown: North Korea Takes on the World* (Londra, 2007), R.M. Basrur, *South Asia's Cold War* (Londra, 2008). R.D. Fisher, *China's Military Modernization: Building for Regional and Global Reach* (Westport, CT, 2008), T. Yoshihara ve J.R. Holmes, *Red Star over the Pacific: China's Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy* (Annapolis, MD, 2010).

İkinci *intifada* hakkına detaylı bilgi için bkz. R. Ovendale, *The Origins of the Arab-Israeli Wars* (4. bsm, London, 2004). Somali için bkz. J. Bahadur, *The Pirates of Somalia: Inside their Hidden World* (New York, 2011). Daha geniş bir bakış açısı için bkz. J. Black, *War and the New Disorder in the 21st Century* (Londra, 2004), D. Marston ve C. Malkasian (ed.), *Counterinsurgency in Modern Warfare* (Londra, 2008).

Tek kelimeyle mükemmel. Çatışmanın hem kara, hava ve deniz yönlerini bir araya getiriyor hem de savaş ve çatışma tarihinin olguları ile bağlamı arasında makul bir denge kuruyor.

Stanley Carpenter, Siyaset ve Strateji Profesörü
Birleşik Devletler Deniz Muharebe Koleji, Newport, Rhode Island

Bu eser, askerî tarihin kuramsal temeli, savaşlar ile muharebeler arasındaki fark ve stratejiyi siyasal bağlamda incelemenin gerekliliği hakkında fikir yürütmek ve ileri araştırmalar yapmak için mükemmel bir başlangıç.

Dan Todman, Yakınçağ Tarihi Profesörü Londra Üniversitesi

Modern dünyamızda askerî gelişmelerin açık ve kolay anlaşılır bir anlatısını sunan bu eser, Amerikan Kurtuluş Savaşı ve Fransız Devrim Savaşları ile başlayıp ve kronolojik olarak 2010'larda yaşanan son çatışmalara kadar devam etmektedir. Küresel kapsayıcılığı çatışmanın yalnızca askerî yönlerini değil, aynı zamanda bu tür bir çatışmanın toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik boyutları ve sonuçlarını da dikkate almaktadır. Böylece çatışmanın unsurlarını kışkırtıcı analizlerle birleştirmektedir. Aşina olduklarımızı veya bildiklerimizi büyük ölçüde bilmediklerimizin yanına yerleştirerek bizi, Batı'nın kültürel ve teknolojik üstünlüğü varsayımlarına dayanan askerî tarihin herkesçe kabul edilmiş büyük anlatısını yeniden değerlendirmeye zorlamaktadır. Bu kitap, modern askerî tarih, modern dünya tarihi, uluslararası ilişkiler veya savaş ve toplum alanlarına, askerî tarihe ilgi duyan tüm okuyucular için kaynaktır.

yeditepeyayinevi.com
/ yeditepekitap
/ yeditepekitap
/ yeditepeyayinevi

9 786258 260076

YEDİTEPE